C. VALERII CATULLI

OPERA OMNIA

Doeringii

EX EDITIONE F. G. DOERINGII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1822.

CARMEN CXIV.

1 *Firmano saltu*] Omnia hæc suppositititia sunt, et ab audacibus interpolata. Scriptura vetus ne ipsa quidem sincera est, sed tamen præ se fert, quid velit. Ea habet, *Firmanus salius non falso, &c.* Ut jam constet recto casu hic non sexto legendum, ut in vulgatis. Nam profecto *salius* perperam pro *saltus* scriptum est. Jam Mamurra non Firmanus sed Formianus fuit, quanquam et prædia potuit habere in agro Firmano: sed hoc esset nugari. Nam quum constet Formiis natum Mamurram ex Plinio, item ex Juvenale, qui Formias Mamurrarum domum vocat, cur aliud illi prædium aut saltum dabimus, et suum illi auferemus? sed profecto Catullus scripsit, *Formianus saltus non falso Mentula dives Fertur.* Nam Grammatici offensi sunt syllaba penultima, quam nollent a Catullo productam, atqui ita non est. Neque enim dactylus primus est pes, sed spondeus. Horat. 'Ut Nasidieni juvit te cœna beati?' Secundus pes est spondeus: idem, 'Vindemiator;' Epitritus quartus. Nam quatuor syllabarum est, trium longarum et ultima brevi. Virg. 'Fluviorum rex Eridanus;' primus pes spondeus. Est præterea mille talium exemplorum apud Veteres. quare et hic quoque nullo dubio *Formianus* legendum, duobus spondeis primoribus. Dirigitur autem sermo ad ipsum Mamurram: O Mamurra, Formianus saltus tuus non falso est dives, qui tanta bona in se habeat. Nam qualis barbarismus esset ille, si Catullus dixisset, Mamurram in se habere aucupia, et pisces, non saltum ipsum? Quod sane sequatur necesse est, si vulgarem illam ineptam lectionam tueamur, quæ est contra scripturam antiquam, et, quod caput est, contra mentem poëtæ. Ac nescio an Catullus dixisset, 'Ego sum dives illa re,' sed 'illius rei:' quanquam non damno. Nam hoc modo supra dictum notamus, 'beatus vita,' pro quo alii 'beatus vitæ.' *Scal.*

2 *Qui tot res in se habet*] Melius vetus scriptura, *quæ quot res.* Admirabundus hoc alt; et sensus est lepidissimus, et maxime conveniens ei quod dixit, non falso censeri dives esse illud prædium. *Idem.*

4 *Nequicquam fructus sumtibus exuperat*] Scrib. *Nequicquam. fructus sumtibus exuperas.* Secunda enim persona scribendum, quum ad ipsum Mamurram sermonem dirigat, ut jam dixi. Frustra, inquit, dives et copiosus est saltus tuus. Nam fructus illius prædii tu sumtibus tuis exuperas. Notus est nepotatus Mamurræ ex Iambo, quem in ipsum vibravit Catullus. *Idem.*

6 *Dum tamen ipse egeat*] Vetus scriptura, *dum modo*, non, *dum tamen*. quod melius est. Sed secunda persona hic legendum *egeas*, non *egeat.* Jam emendatissimum est epigramma hoc, quod correctores tot vulneribus confecerant. *Idem.*

CARMEN CXV.

1 *Instar triginta jugera prati*] Scribe meo periculo, *justa*, non *instar*. *justa*, pro quo nunc errorem librariorum et vitiosam consuetudinem sequuti dicimus *juxta*. Supra, 'Callisto justa Lycaonida.' 'Justa' hic est junctim, *ἐγγύς*. *Scal.*

2 *Cætera sunt maria*] Proverbium est, *θάλασσα χρυσοῦ*, Montes auri, et similia. Maria et montes polliceri. *Χρυσίου πόντος*. Phœnix vetus poëta, *Ἀνὴρ Νίνος τις ἐγένεθ', ὡς ἐγὼ κλύω, Ἀσσύριος, ὅστις εἶχε χρυσίου πόντον, Καὶ τἄλλα πολλῷ πλεῦνα Κασπίης ψάμμου*. Eadem figura apud Callim. *Οὐ φιλέω τὸν ἀοιδὸν, ὃς οὐχ ὅσα πόντος ἀείδει*. Hebræi quoque eodem proverbio utuntur. In threnis Hieremiæ, 'Magna est sicut mare tribulatio tua.' *Idem.*

Cætera sunt maria] Existimo illud *maria* pro ingentibus et infinitis possessionibus dictum esse; ut cum prata et arva posuisset, reliqua, velut immensitate eorum immoderata numerum et magnitudinem omnem superante, *maria* vocaverit, neque declararit ingentes silvas saltusque paludesque. Solent autem pro rebus maximis 'maria' ponere Latini: indicio est illud Sallustii in Catil. 'Maria et montes polliceri.' Etiam *θάλασσα ἀγαθῶν*, Græcis in proverbio est, pro magna bonorum copia. Ad eandem superlationem pertinet, quod ad Hyperboreos usque et Oceanum, latifundia illa saltus Formiani poëtica licentia invidiose propagaverit. *Turnebus.*

4 *Uno qui in saltu tot bona*] Repone ex veteri lectione, *totmoda*. Notum, veteres 'omnimodum' dixisse. Sic 'totmodum' una voce. Sic 'omnifariam,' et 'totfariam,' et 'aliquotfariam.' Varro. *Scal.*

7 *Omnia magna hæc sunt tamen ut sint maxima et ultra*] Deformata omnia hæc sunt, ut apparet. Vetus lectio, *Omnia magna hæc sunt: tamen ipse est maximus ultor*. Transposita et luxata sunt ista. Nam ne una quidem literula minus ita legendum, *Omnia magna hæc sunt: tamen ipse est maximu' lustro*. Hæc quidem, inquit, magna confiteor; sed quum ipse omnia absumat in lustris, cui bono illæ tantæ opes, si fructus sumtibus exuperat? 'Lustro, lustronis' est, qui in lustris patria et avita absumit. Nævius, 'Pessumorum pessume, audax, ganeo, lustro, aleo.' Et verbum 'lustrari,' Lucill. 'Quem sumptum facis in lustris, circum oppida lustrans.' Plaut. 'Luxantur, lustrantur, comedunt quod habent.' Et 'lustramentum,' apud Jurisconsultum, *ἀσέλγεια, ἀφροδισιασμός*. *Idem.*

8 *Non homo sed vere Mentula magna nimis*] Repone, *Non homo, sed vero Mentula magna, minax*: ita habet vetus scriptura. Non homo, non hominis nomine dignus, sed ipsamet libido, quæ jactat sese de divitiis suis: minacem vocat Aretalogum; qui hominum aures divitiarum suarum prædicatione obtunderet. Hoc enim vult verbum 'minari.' Horat. 'Atqui vultus erat magna et præclara minantis.' Sane scriptura, quam reposuimus, extat etiam in editione Parthenii. Quis primus mutaverit, nescio. *Idem.*

CARMEN CXVI.

1 *Sæpe tibi studioso animo veniam dare quæres*] Hæc est vetus scriptura, quam alio modo in vulgatis editionibus legimus. Lege, *Sæpe tibi studiose animo venanda requirens, &c.* Sæpe, inquit, requirens, ut mitterem tibi carmina Callimachi studiose animo venanda, hoc est, quæ studiose investiganda sunt: nam 'requærere,' pro 'requirere' dicebant; et 'requæres,' pro 'requærens,' ut supra 'perurea' pro 'perurens.' *Scal.*

4 *Telis infestum icere*] Vetus lectio: *Telis infestum iicere.* Lege, *Telis infesto mi icere, musca, caput.* *Telis infesto*, hoc est armato. Sic dicunt, 'infestum spinis,' 'infestum aculeis.' Proverbialiter dixit, 'Musca armatum petis.' *Idem.*

8 *Affixus nostris*] Lege, *At fixus*, et ita vetus scriptura. *Idem.*

COMMENTARIUS

M. ANTONII MURETI

CARMEN I.

1 *Quoi dono*] Quis hic Cornelius fuerit, diu multumque dubitatum est: dubitandi autem nulla fuisset occasio, si in veteribus libris hæc, quæ nunc in omnibus legitur, inscriptio fuisset: C. VALERII CATULLI AD CORNELIUM NEPOTEM LIBELLUS: sed profecto et hæc, et ceteræ, quæ sunt singulorum Epigrammatum, factæ sunt, non ab ipso Poëta, sed vel a Grammaticis, vel a librariis: cui rei si nihil aliud, certe illud indicio est, quod multæ in eis absurdissimæ, et ab auctorum sententia alienissimæ reperiuntur. Neque de hoc tantum libro loquor. idem in Tibullo, Propertio, Odis Horatii a quolibet non imperitissimo homine animadverti potest. Utinam quidem quæ deberet, ea in tractandis veterum monimentis et servata esset a superioribus, et hodie servaretur religio; simpliciora haud dubie omnia, et integriora legerentur: nunc dum quisque, pro suo arbitratu, addit, delet, immutat, fiunt ex non integerrimis voluminibus manuscriptis impressa vitiosissima. Neque vero improbo, magnopere etiam laudo, qui modeste conjecturas suas proponunt; certorum audaciam non approbo. At de his satis. Quod hic Cornelium Nepotem intelligi aiunt, mihi quoque probatur. Cornelium quidem ipsum magnifice de Catullo sensisse, ex eo liquet, quod in Vita Attici cum L. Julium Calidum a Poëmatum suavitate ita laudaret, ut

eum ceteris ætatis suæ omnibus anteponeret, Lucretium modo et Catullum excipiendos putavit.

Lepidum] Modeste commendat munus suum: lepidum enim parvis tantum in rebus dicimus, utpote quod dictum sit ἀπὸ τῆς λεπίδος· λεπὶς autem ἀπὸ τοῦ λεπτοῦ.

2 *Arida*] Ita legendum esse ex testimonio Servii, alii quoque annotarunt.

Pumice expolitum] Pellibus, ut nunc fit, libri etiam olim obtegebantur; eæque pumice poliri, ac levigari solebant. Ovid. 'Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes: Hirsutus passis ut videare comis.' Verbum ipsum poliendi dictum est ἀπὸ τῆς πόλιος· quod urbana omnia politiora esse soleant.

4 *Nugas*] Alibi 'ineptias' vocat, 'Si qui forte mearum ineptiarum Lectores eritis.'

5 *Unus Italorum*] Nam etsi alii quoque scripsere historias, nemo tamen aggressus est id, quod tu, omnis ævi memoriam unius libelli explicatione complecti.

6 *Tribus chartis*] Brevi libello.

7 *Juppiter*] Admirantis est; eandemque vim habet, quam Græcorum Ἡράκλεις. Sic alibi, 'Juppiter, ut tersti lumina sæpe manu.'

Laboriosis] Laboriosus homo, industrius, et φιλόπονος· laboriosus etiam, impeditus, quique se ex molestia aliqua explicare non potest. Cic. 'Quid nobis duobus laboriosius, judices?' Laboriosus locus, in quo multum laboratur. Gallus Poëmatis, 'Durum rus fugite, et laboriosum:' citat Nonius. Hic tamen ipse versus apud Gellium, sub Calvi nomine, leviter immutatus citatur. Hic autem chartas laboriosas dicit, Μεγάλῃ καὶ ἀκριβεῖ σπουδῇ τε καὶ ἐπιμελείᾳ πεπονημένας.

9 *Qualecunque quidem*] Hujus versus altera pars desideratur. Quod autem vulgo legitur, *Ora per virorum*, additum est a Joviano Pontano, ut et alia nonnulla in hoc libro: quod et Palladius indicat, et aperte ex hoc ad ipsum Sannazarii Epigrammate cognoscitur, 'Doctus ab Elysia redeat si valle Catullus, Et trahat ingratos Lesbia sola choros; Non tam mendosi mærebit damna libelli, Gestiet officio qua Joviane tuo. Ille tibi amplexus, atque oscula grata referret, Mallet et hos numeros, quam meminisse suos.' Amice Sannazarius, et venuste. sed Catullus mallet profecto, ut opinor, suos. Ego, etsi non video, quid aptius appingi potuerit, satius tamen duco, esse lacunas in bonis, quam easdem cujusquam ingenio expleri.

CARMEN II.

1 *Passer*] Politianus, levi, aut nullo potius argumento ductus, obscœnum quiddam hujus 'passeris' nomine obtegi credidit: in quo, merito, ut mihi quidem videtur, a Sannazario, aliisque derisus est. Narrat quidem Festus, στρουθίον nomine vocatam in mimis obscœnam partem virilem, a passerum videlicet salacitate; sed hic tam multa sunt, quæ nisi de ave intelligi non queunt, ut nihil tale liceat suspicari. Quo fit, ut magis admirer, quod audio, Benedictum quoque Lampridium, hominem alioqui eruditissimum, raræque cujusdam in pangendis versibus elegantiæ, hanc Politiani sententiam in omni sermone approbare solitum fuisse. Facere etiam imperite puto, qui illud Martial. 'Sic forsan tener ausus est Catullus Magno mittere passerem Maroni,' perinde accipiunt, ac si ab Historico, non a Poëta dictum esset. Primum illud, 'forsan,' satis indicat exemplum hoc esse ex genere eorum, quæ Poëtæ apte ad rem propositam sæpe comminisci solent: qualia sunt illa, 'Fratris in Æneæ sic illum funere dicunt Egressum castris pulcher Iule tuis:' et, 'Teucer Salmina, patrem,

que Cum fugeret, tamen uda Lyæo Tempora populea fertur vinxisse corona.' Et innumerabilia ad eundem modum. Qua in re tanta est eorum licentia, ut sæpe etiam alii aliis pugnantia confingant: 'quod erat longissima,' ait Ovid. 'nunquam Thebais Hectoreo nupta resedit equo.' At ille alter narrat impuræ libidini indulgere solitos servos, 'Hectoreo quoties sederat uxor equo.' Deinde non erat sane tam magnus Maro, quo tempore hæc scripta sunt, ut judicium illius Catullus requirere, aut vero de eo quidquam cogitare deberet, quippe, si Crinitum ipsum sequamur, cum Catullus migravit e vita, P. Maro Cremonæ studiis operam dabat, vixque annum ætatis duodecimum impleverat. Non est autem dissimulandum, in quibusdam libris illud, quod est paulo infra, *Lugete o veneres*, esse principium Epigrammatis; in aliis hoc totum de passere continenter legi: ego, cum, quod pro certo affirmem, non habeam, labor tamen, ut putem duo esse Epigrammata, quorum priore vivum adhuc passerem alloquitur: posteriore eundem mortuum deflet.

Deliciæ] Τὰ παιδικά.

3 *Primum digitum*] Summam digiti partem: ita Terent. 'primam fabulam,' et 'ultimam plateam' dixit: ita M. Tullius 'primoribus labris gustare' et 'extremis digitis attingere.'

Appetenti] Apprehendere cupienti, ὀρεγομένῳ. Homer. οὗ παιδὸς ὀρέξατο φαίδιμος Ἕκτωρ.

5 *Cum desiderio*] Cum puellæ ipsi, eam enim desiderium suum vocat, aliquam animo ægritudinem sentienti libet carum et amabile quiddam jocari, atque ex tuorum lusuum festivitate aliquod doloris sui solatium quærere, efficereque, ut, tecum lusitando, ardor ille animi acquiescat.

8 *Tum*] Interim dum ipsa ita jocatur.

Gravis] Grave proprie est τὸ βαρύ· sed per translationem significat, quidquid molestum est, ut Græcis τὸ δεινόν.

Ardor] Ille doloris quasi morsus. Est autem valde apta tralatio; nam et urere interdum valet molestiam exhibere. Terent. Eunucho, 'Uro hominem:' et in eadem Fabula, 'te ut male urat.' Horat. 'Urit enim splendore suo, qui prægravat artes Infra se positas.'

9 *Tecum ludere, sicut ipsa, possem*] Utinam, inquit, sicut ipsa tecum ludendo doloris sui ardorem mitigat, possem ego quoque eadem conditione tecum ludere, et talibus lusiunculis levare curas, quibus conficior. In hoc autem versu nihil mutavimus, sed veterum librorum scripturam, temere, ut visum est, ab aliis loco motam, reposuimus.

Possem] Subaudi 'utinam.' Sic sæpe apud Græcos. Eurip. Oreste, μόλοιμι τὰν οὐρανοῦ καὶ Μέσον χθονὸς τεταμέναν Αἰωρήμασι πέτραν· et Phœnissis, χορὸς γενοίμαν ἄφοβος.

11 *Tam gratum id mihi*] Subaudi 'esset.'

12 *Puellæ pernici*] Atalantæ: fabula ex Met. Ovid. aut ex Commentario in Comasten Theocriti nullo negotio peti potest.

13 *Quod zonam solvit*] Festus, 'Cingulo nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis, ut sicut illa, in glomos sublata, conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hoc Herculano nodo vinctum vir solvit, ominis gratia, ut sic ille felix in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX. liberos reliquit.' Et paulo infra, 'Cinxiæ item Junonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quod initio conjugii, solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta.' Hæc Festus. Catullus alibi, 'tibi virgines zonula solvunt sinus.' Idem, 'Ne quærendum aliunde foret nervosius illud,

Quod posset zonam solvere virgineam:' citatur et Varronis versus apud Nonium, γέροντος διδασκάλου, 'Novos maritus is solvebat cingulum.' Græci quoque λυσιζώνους puellas Venerem expertas vocant.

CARMEN III.

1 *Lugete*] Ad exemplum hujus Passeris, deflevit Ovid. Psittacum, Stella Columbam, alii alia: Stella quidem tanta non nullorum approbatione, ut Valerius Martialis non dubitaverit ipsum Catullo anteponere: sed ego Martialem (dicam libere, quod sentio) valde bonum harum rerum æstimatorem fuisse non puto.

Veneres Cupidinesque] Et Veneres et Cupidines multos fuisse, docet M. Tullius secundo de Natura Deorum.

2 *Et quantum est*] Et quidquid usquam est. Sic infra, 'O quantum est hominum beatiorum, quid me lætius est, beatiusve?'

5 *Plus oculis suis*] Sic infra, 'Ni te plus oculis meis amarem, Jucundissime Calve.' Et alibi, 'Ambobus mihi quæ carior est oculis.' Oculorum sensus nobis omnium carissimus est, ut præclare disputat Aristoteles libro primo de Sapientia: ideo oculorum in exprimenda vi amoris crebra fit mentio. Plautus quidem, 'oculitus amare,' pro eo quod est singulariter amare, et 'oculissumum ostium, oculissimumque hominem,' pro carissimo dixit.

6 *Mellitus*] Sic infra, 'Mellitos oculos tuos Juventi.' Et, 'Surripui tibi, dum ludis, mellite Juventi.' Ita Græci, quidquid suave et amabile est, μελίτειον vocant.

10 *Pipilabat*] Hoc verbi neque usquam, opinor, legitur: et, si legeretur, tamen analogia videretur exigere, ut scriberemus pipillo, sicut, focillo, titillo, cantillo. vidit hoc accuratus homo et diligens, Avancius, sensitque ea caussa legendum, *pipulabat*: mihi neutrum valde probatur: potiusque, si conjecturæ locus sit, cum eruditissimo acerrimique judicii viro, Paulo Manutio, legendum censuerim, *pippiebat*.

13 *At vobis male sit*] Particula, *At*, male precantibus convenit. Virgil. 'At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis.' Tibul. 'At te, qui puerum donis corrumpere es ausus, Rideat assiduis uxor inulta dolis.' Noster vero, 'At vobis mala multa di deæque Dent, opprobria Romuli Remique.'

16 *O factum male*] Ita dicebant, ubi quid infeliciter evenerat: contraque in rebus lætis, 'O factum bene:' utriusque exempla apud Plautum et Terentium crebra sunt. Itemque, ubi aliquid nunciatur, quod nolumus, 'Male narras;' at in prosperis nunciis, 'Bene narras,' dicere assuevimus.

O malæ tenebræ, Vestræ] In aliis, *O miselle passer, Tua*: sed illam veriorem puto.

18 *Turgiduli*] Inflantur enim oculi lacrumando. Tibull. 'Et tua jam fletu lumina fessa tument.'

CARMEN IV.

1 *Faselus*] Commendat faselum, quo diu usus fuerat, eumque Castoris ac Pollucis numini consecrat. Est autem carmen e meris Iambis; ut admirari liceat tantum leporem in tanta numerorum necessitate: talia non nulla sunt et in Priapeiis; quorum, vereor, ne magna pars ex hoc ipso fonte fluxerit. habet enim Catullus γνήσιον quiddam, quo se, etiam tacitus, prodit: detorsit hoc totum Epigramma in Sabinum quendam incertus aliquis auctor, non sane invenuste: hoc modo, 'Sabinus ille, quem videtis hospites, Ait fuisse mulio celerrimus: Nec ullius volantis impetum cisi Nequisse præterire, sive Mantuam Opus foret volare, sive Brixiam.' Parcam cetera adscribere: sunt enim in promptu.

Faselus] 'Campanum navigium est,' ait Nonius. Plura nihil necesse: Baifii enim scrinia, ut ille ait, compilare hoc loco nolumus.

Faselus ille] Dicitur et femineo genere. Ovid. 'ventis discordibus acta faselus.'

2 *Celerrimus*] Græca constructio, qualis in illo Virgil. 'sensit medios delapsus in hostes;' et in illo Horat. 'patiens vocari Cæsaris ultor.' Aristoph. μανθάνεις, ὃς φησιν εἶναι; notavit hoc et Thomas Linacer.

3 *Trabis*] Navis; Hypallage. Virgil. 'vastumque cava trabe currimus æquor.' Horat. 'ut trabe Cypria Myrtoum pavidus nauta secet mare.'

4 *Sive palmulis*] Ita pene commendat navim quandam suam Ovid. 'Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram: Sive opus est remo, remige carpit iter. Nec comites volucri contenta est vincere cursu: Occupat egressas quamlibet ante rates.'

Palmulis] Remis. Virgil. 'Littus ama, et lævas stringat, sine, palmula cautes.'

6 *Minacis Adriatici*] Horat. 'improbo iracundior Adria.'

Negat Negare] Affirmare ac testificari ait: duæ igitur negationes affirmant, ut et supra, *Neque nequisse:* at olim, ut apud Græcos, magis etiam negabant. Lucill. libro Satyr. XVII. 'Cetera contemnit, et in usura omnia ponit Non magna, proprium vero nil neminem habere:' id est, neminem quidquam, aut nihil quenquam habere proprium. Varro Bimargo, 'Qui non modo ignorasse me clamat, sed omnino omnes heroas negat nescisse.' Idem de Vita Pop. Rom. lib. II. 'Qua abstinentia viri mulieresque Romanæ fuerint, quod a rege munera eorum nemo noluerit accipere.' Id est, negat scisse, et, nemo voluerit.

8 *Rhodumve nobilem*] Sive ob Colossum, sive ob mercaturas.

Horridamve Thraciam] Et a frigore, et ab incolarum immanitate.

9 *Trucemve Ponticum sinum*] Eum intelligit, qui olim Axenus, postea Euxinus vocatus est. In illo autem, *Propontida*, ultimam syllabam, propter principes dictionis, quæ subsequitur, literas, Græco more produxit; frustraque se torquent, qui versus caussa, *Propontidem* legere se aiunt; sic paulo infra, 'Et inde tot per impotentia freta:' milleque aliis locis.

11 *Nam Cytorio in jugo*] Significat contextum esse ex arboribus e monte Cytoro cæsis.

12 *Loquente sæpe sibilum edidit coma*] Aiunt vitiosum esse, semel susceptam metaphoram non perducere ad extremum, neque in ea insistere, sed ab una ad aliam transilire: hic vero, talium præceptionum securus, tres hoc versu metaphoras permiscuit; nam et comam dixit pro frondibus, et comam loquentem; et postremo sibilum a serpentibus mutuatus est. Simili libertate supra in Carmine ad passerem, cum 'ardorem' pro dolore dixisset, quod ab igne sumptum est, addidit epitheton, 'Gravis,' ductum non ab igne, sed ab iis corporibus, in quibus est pondus: cumque ignem restinguere, et quæ gravia sunt, levare dicamus, ipse aliunde accersiit verbum, 'acquiescat:' et paulo ante in hoc ipso Carmine idem permisit sibi, 'Neque ullius natantis impetum trabis Nequisse præterire, sive palmulis Opus foret volare, sive linteo;' natare enim aquatilium est, ire terrestrium, volare alitum.

Sibilum] Id quod Theocr. vocat ψιθύρισμα.

13 *Cytore buxifer*] Virgil. 'Seu juvat undantem buxo spectare Cytorum.'

15 *Ultima ex origine*] Id est, a prima origine. sic enim Virg. 'prima repetens ab origine pandam.' Et Ovid. 'primaque ab origine mundi.' Sic Terentius 'extremam amoris lineam' vocavit, quæ prima etiam dicitur; idque, quoniam, ut philosophi

docent, idem quodam modo est primum, et ultimum. Cic. 'Pueritiæ memoriam recordari ultimam.' Virgil. 'isque parentem Te Saturne refert: tu sanguinis ultimus auctor.'

17 *Imbuisse*] Imbuere proprie est tingere, aspergere. Virgil. 'illius aram Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.' Idem, 'sanguis novus imbuit arma.' Inde transfertur ad alia. Horat. 'Literulis Græcis imbutus, idoneus arti Cuilibet.' Varro Agathone, 'Virgo de convivio abducatur ideo, quod majores nostri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.' M. Tullius in Hortensio, 'Uti qui purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: sic literis, talibusque doctrinis ante excoli animos, et ad sapientiam concipiendam imbui, ac præparari decet.' In quo exemplo notandum est etiam verbum, 'sufficere,' aliter positum, quam vulgo solet.

17 *Æquore*] Æquor maris. Virgil. 'longum maris æquor arandum est.' Æquor terræ. Cic. 'Babylonii in camporum patentium æquoribus habitantes:' et, quod, haud scio an quisquam adhuc annotaverit, æquor cæli. Accius Atreo, 'Sed quid tonitru turbida torvo Concussa repente æquora cæli Sensimu' sonere?'

18 *Impotentia*] Æstuosa.

19 *Læva, sive dextera*] Omisit alterum, *sive:* usitatius enim erat, sive læva, sive dextera: sic Horat. 'Cantamus, vacui, sive quid urimur.' Idem, 'Quo non arbiter Adriæ Major, tollere, seu ponere vult freta.' Idem, 'et Sthenelus sciens Pugnæ, sive opus est imperitare equis, Non auriga piger.'

20 *Juppiter*] Ventus; quidam enim philosophorum, ut Anaximander et Stoici, putant, nihil aliud esse ventum, quam agitatum aëra, aut quendam aëris veluti fluxum. qua in sententia est etiam is, cujus est liber ad Alexandrum de mundo: 'aërem' porro ipsum antiqui vocabant 'Jovem.' Horat. 'manet sub Jove frigido Venator.' Idem, 'Quod latus mundi, nebulæ malusque Juppiter urget.' Ennius, 'Aspice hoc sublime candens, quem vocant omnes Jovem.' Idem, 'Istic est is Juppiter, quem dico, quem Græci vocant Aërem, qui ventus est, et nubes, Imber postea, Atque ex imbre frigus ventus, post fit aër denuo.'

21 *Pedem*] Velum: Synecdoche. 'Facere pedem' etiam dicitur pro, 'vela facere.' Virgil. 'Una omnes fecere pedem, pariterque sinistros, Nunc dextros solvere sinus.' Plaut. Menæchmis remiges ipsos videtur vocasse 'navales pedes.' 'Asservatote hoc, sultis, navales pedes.'

22 *Littoralibus diis*] Nempe iis, quos ait Virgil. 'Glauco, et Panopææ, et Inoo Melicertæ.'

24 *Novissimo*] Hoc verbum refugisse Ciceronem annotat Gellius: falso; eo enim et in libris de Oratore, et in Oratione pro Q. Roscio Comœdo usus est, et in Epist. ad Octavianum, si modo ea epistola Ciceronis est: quod non puto.

Lacum] Benacum.

26 *Senet*] Antiquum verbum. Pacuvius Peribœa, 'corpusque meum tali Mærore, errore, macore senet.' Actius, 'Jam jam stupido Thessala somno Pectora languentque, senentque.' Eleganter autem, quod proprium est animalium, ad rem inanimam transtulit.

27 *Gemelle Castor, et gemelle Castoris*] Hi enim dii sunt navigantibus maxime propitii. Horat. 'Clarum Tyndaridæ sidus ab intimis Quassas eripiunt æquoribus rates.' Vide Theocritum Dioscuris.

CARMEN V.

1 *Vivamus*] Admonitu mortis, puellam ad fruendas secum voluptates cohortatur. Est autem hoc argumen-

tum poëtis perfamiliare. Virgil. 'Pone merum, et talos: pereat, qui crastina curat. Mors aurem vellens, vivite, ait, venio.' Tibull. 'Interea, dum fata sinunt, jungamus amores: Jam veniet tenebris mors adoperta caput.' Propert. 'Dum nos fata sinunt, oculos satiamus amore. Nox tibi longa venit, nec reditura dies.' Martial. 'Vivamus: mortem fallere nemo potest.' Idem, 'Frange toros, pete vina, rosas cape, tingere nardo: Ipse jubet mortis te meminisse deus.' Actius Sincerus, 'Ah genus imprudens hominum, quid gaudia differs? Falle diem: mediis mors venit atra jocis.' Horat. autem ea in re pene immodicus est: sed et scite admodum Bacchis Plautina hoc ipso argumento ad senem utitur: 'Non tibi venit in mentem, amabo, si, dum vivas, tibi benefacias, Jam pol id quidem esse haud perlonginquum? neque, si hoc hodie amiseris, Post mortem id eventurum esse unquam?' Porro hunc sermonem inter pocula usitatum fuisse, indicat Lucret. his versibus, 'Hoc etiam faciunt, ubi discubuere, tenentque Pocula sæpe homines, et inumbrant ora coronis; Ex animo ut dicant, brevis est hic fructus homullis. Jam fuerit: neque post unquam revocare licebit.'

Vivamus] Vivere sæpe dicunt poëtæ pro eo quod est, genialiter vivere; et vitam eam demum vocant, quæ voluptaria est. Martial. 'Non est, crede mihi, sapientis dicere, vivam: Sera nimis vita est crastina: vive hodie.' Idem, 'Non impudenter vita, quod reliquum est, petit, Cum fama, quod satis est, habet.' Cæcilius Hymnide, 'Sex menses mihi sati' sunt vitæ: septimum Orco spondeo.' Lucill. 'Vivite lurcones, comedones, vivite ventres.' Varro περὶ φιλονεικίας, 'Properate vivere pueræ, quas sinit ætatula ludere, esse, amare, et Veneris tenere bigas.'

Soles occidere] Argumentum a dissimili. non ut Soli, ita et homini fas est, ubi semel occidit, in vitam redire. Lucretius, 'nec quisquam expergitus extat, Frigida quem semel est vitai pausa secuta.'

5 *Lux*] Vita. Virgil. 'qua lucis miseris tam dira cupido?' hinc 'carentes luce,' et 'cassos lumine,' pro mortuis Poëtæ dicunt: et 'lumina,' aut 'lucem relinquere,' mori. Virgil. 'Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat.' Ennius, 'Postquam lumina sis oculis bonus Ancu' reliquit:' quem versum pene totum usurpavit Lucretius inquiens, 'Lumina sic etiam solis bonus Ancu' reliquit.' Novius, 'ubi bipedes volucres lino linquant lumina.'

6 *Nox*] Mortem indicat, quam et Græci Poëtæ νύκτα interdum vocant, et χάλκεον ὕπνον est enim, ut docent Homer. et Virgil. 'consanguineus Lethi Sopor:' sed et Orpheus ad Somnum, Αὐτοκασιγνητὸς γὰρ ἔφυς Λήθης Θανάτου τε. Virgil. 'Olli dura quies oculos et ferreus urget Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.' Lucret. 'unus Homerus, Sceptra potitus, eadem aliis sopitu' quiete est.' Horat. 'Ergo Quintilium perpetuus sopor urget?' Propert. 'Nox tibi longa venit, nec reditura dies.' Quæ omnia loquendi genera fluxere a falsa illa opinione, qua imbuti erant multorum animi, eadem nos in caussa mortuos fore, qua dormientes sumus. Lucret. 'Tu quidem ut es lecto sopitus, sic eris, ævi Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris.' Anaxagoras dicebat, duarum rerum cogitatione posse nos intelligere, quales post mortem futuri essemus: somni, et ejus temporis, quod nostrum cujusque ortum antecessit. In divinis quoque literis, sed longe alia de caussa, mors sæpe somni ac quietis nomine afficitur: unde et a nostræ religionis hominibus

sepulcreta Græco vocabulo, quod a dormiendo inflexum est, κοιμητηρία nominantur.

11 *Ne sciamus, Aut ne quis malus*] Putabatur enim fascinatio eis rebus nocere non posse, quarum vel nomen vel numerus ignoraretur. Nostrates quidem rustici, poma in novellis arboribus crescentia numerare, hodieque religioni habent.

CARMEN VI.

1 *Flavi*] Ex eo quod Flavius amores suos detegere nolebat, colligit eum laborare in vili aliqua morbosaque meretrice; tamenque ad id, quidquid est, libere detegendum invitat.

6 *Non viduas*] Non expertes Venereorum lusuum. Ovid. 'Cur ego tot viduas exegi frigida noctes?' Veteres sæpe nuptialibus vocabulis ad omne libidinis genus abutebantur. Martial. 'Nolito fronti credere: nupsit heri.' Idem, 'ne Talassionem Indicas manibus libidinosis: Et fias sine femina maritus.' Plautus, 'hæc quidem æcastor quotidie viro Nubit, nupsitque hodie, nubet mox noctu, nunquam ego hanc Viduam cubare sivi. nam si hæc non nubat, lugubre Fame familia pereat.' Demosthenes quoque Æschinis matrem meretricem fuisse indicans, dicit eam solitam χρῆσθαι τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις.

7 *Nequicquam tacitum cubile clamat*] 'Οξύμωρον, quale illud Cic. in Verrem, 'Si tacent, satis clamant:' et in Catilinam, 'Cum tacent, clamant.' Frustra, inquit, cubile tuum tacitum est, utpote inanimum; ipsum enim, quamvis tacitum, clamat; id est, multis indiciis patefacit, te non pernoctare solum. Quæ autem ea indicia sint, statim aperit.

8 *Sertis, ac Syrio fragrans olivo*] Nam in hac quoque palæstra luctaturi, prius odorato aliquo oleo corpora perungere solebant, ut hac ratione et libidinis excitaretur ardor, et teter ille sudantium membrorum halitus depelleretur. Horat. 'Quis multa gracilis te puer in rosa Perfusus liquidis urget odoribus, Grato Pyrrha sub antro?'

Syrio] E Syria præcipui odores afferebantur. Infra, 'Fragrantem Assyrio venit odore domum.' Tibull. 'Non soror Assyrios cineri quæ dedat odores.'

11 *Argutatio*] Creber ille succussi et identidem velut ingemiscentis lectuli sonus: nam argutare est tenui quodam sono aurem ferire. Propert. 'Illa mihi totis argutat noctibus ignes:' et ab ejusmodi sono argutam ilicem vocavit Maro, id est, ἡδὺ καὶ λεπτόν τι ψιθυρίζουσαν.

12 *Nam, ni prævalet ista*] Locum hunc integrum non esse constat; et video fuisse, qui ex ingenio emendare conati sint: quos, quia neque quidquam adferunt magnopere probandum, et valde ab usitata scriptura recedunt, non sequor. Quid, si quis ex tribus versiculis faciat duos, hoc modo, *Nam cur tam latera exfututa pandas, Ni tu quid facias ineptiarum?* exhausti enim nimia Venere, crebro, ut Plautino verbo utar, 'pandiculari' solent: in hoc autem libro tam multa impressa sunt alienæ audaciæ vestigia, ut versus unus facile additus esse possit; quod tamen, ut in re dubia, propositum a me, non etiam affirmatum velim: liber calamo exaratus, qui penes me est, habet, *Nam in ista prevalet mihi tacere*: unde erant ex amicis meis, qui conjicerent legendum, *Nam ista in parte valet nihil tacere.*

13 *Latera*] Ea enim pars immoderato coitu insigniter læditur: unde est illud in Priapeiis, 'Defecit latus, et periculosam Cum tussi miser expuo salivam.' Et alibi, 'usque dum mihi Venus jocosa molle ruperit latus.' Martial. 'Tu tenebris gaudes;' me ludere teste lucerna, Et juvat

admissa rumpere luce latus.' Juvenal. 'nec queritur, quod Et lateri parcas, nec quantum jussit, anheles.'

17 *Ad cœlum vocare*] Antiqua locutio. Cicero in iis legibus, quas ipse sciscit lib. II. de legibus, 'Et ollos, quos endo cælo merita vocaverint.' Ita enim et in quibusdam libris legitur, et ego legendum puto.

CARMEN VII.

1 *Quæris*] Infinitatem quandam basiorum a Lesbia petit.

Basiationes] Sic infra 'osculationem' dixit: talia sunt apud Plautum, 'amatio,' 'tactio;' apud Cic. 'debitio,' aliaque id genus.

3 *Libyssæ*] Talia sunt illa Virgil. 'vel qualis equos Threissa fatigat Harpalice:' et, 'Inter quos Phœnissa recens a vulnere Dido.' Idem etiam a nomine Libs, inflexit Libystida, 'Horridus in jaculis et pelle Libystidis ursæ.'

4 *Laserpitiferis*] Cyrenaicus ager herba Laserpitio abundat. Vide Plin. lib. XIX.

5 *Jovis æstuosi*] Ammonis, cujus templum æstuosis admodum arenosisque extructum est locis. Vide Lucan. lib. IX. Q. Curtium lib. IV. Herod. lib. II.

6 *Et Batti*] Qui Cyrenen condidit.

7 *Cum tacet nox*] Unde et conticinium dicitur.

8 *Furtivos*] Occultos: furtum vocabant, quidquid occulte fieret. Tibull. 'Veneris per dulcia furta.' Virgil. 'neque ego hanc abscondere furto Speravi, ne finge, fugam.' Idem, 'hic furto fervidus instat:' cum de cæde, et strage nocturna loquatur.

Vident] Nam et cæli oculos pro sideribus dicimus: unde est mellitissimum illud Platonis poëma, quo, cum puerum suum, cui nomen erat Stella, de nocte in cælum suspicientem videret, ipse cælum fieri optat, ut pluribus eum oculis obtueri queat. Versus quoque, propter singularem ipsorum mollitiem, adscribam. Ἀστέρας εἰσαθρεῖς Ἀστὴρ ἐμὸς· εἴθε γενοίμην Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σὲ βλέπω: id est, *Stella meus, stellas dum suspicis, ipse utinam sim Cælum, oculis ut te pluribus aspiciam.* Eleganter quoque Papinius, cum Achilles, puellæ in modum ornatus, noctu in agris Deidamiæ pudicitiam eriperet, ita jucundum ait fuisse hoc spectaculum sideribus, ut etiam riserint, 'risit chorus omnis ab alto Astrorum, et teneræ rubuerunt cornua lunæ.'

11 *Curiosi*] Verbum hoc fere semper in reprehensione ponebant. Cic. 'Nam ut Terentianus Chremes non inhumanus, qui novum vicinum non vult Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique: sic isti curiosi, quos offendit noster minime nobis injucundus labor.' Plaut. Sticho, 'Nam curiosus nemo est, quin sit malevolus.'

12 *Nec mala*] De hoc aliquid supra tetigimus. Malam autem linguam eodem sensu dixit et Virgil. 'baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro:' et hic Noster supra, 'Aut ne quis malus invidere possit.'

CARMEN VIII.

1 *Miser Catulle*] A Lesbia sperni se videns, se ipsum ad eam vicissim spernendam cohortatur.

15 *Scelesta, te ne? quæ tibi manet vita*] Habui puer librum veterem, in quo memini versum hunc ita scriptum esse: *Scelesta, quæ nunc, quæ tibi manet vita?* neque tamen illam alteram scripturam improbandam puto.

18 *Cui labella mordebis*] In Veneris deliciis, illud quoque numeratur, labella, inter basiandum, teneris morsiunculis leniter stringere. Itaque Flora meretrix, cui cum Cn. Pompeio stupri consuetudo fuerat, ita eum commendabat, quod nunquam ab eo potuisset non morsa discedere. Plutarchus. Φλῶραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν, ἤδη πρεσβύτεραν οὖσαν, ἐπιεικῶς

ἀεὶ μνημονεύειν τῆς γενομένης αὐτῇ πρὸς τὸν Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν, ὡς οὐκ ἦν, ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην, ἀδήκτως ἀπελθεῖν. Plaut. Pseudolo, 'Jocu', ludus, sermo suavis, saviatio, Compressiones arctæ amantum compares, Teneris labellis molles morsiunculæ, Papillarum horridularum oppressiunculæ.' Horat. 'sive puer furens Impressit memorem dente labris notam.'

CARMEN IX.

1 *Veranni*] De Verannii ex Hispania reditu et sibi et ipsi gratulatur.

2 *Antistes*] Qui alios omnes antecedis: videtur ductum a militia; ut sit quasi προστάτης, aut πρωτοστάτης.

Millibus trecentis] Longissimo intervallo, et venuste; quasi de itinere aliquo sermo esset. Trecenta autem dicebant pro quamlibet multis. Sic infra, 'Quare aut Hendecasyllabos trecentos Expecta:' et, 'Quos simul complexa tenet trecentos.'

8 *Applicansque collum*] Id est, collum ad te molliter plicans et inflectens. Hunc gestum ita expressit Horat. 'Cum fragrantia detorquet ad oscula Cervicem.' Mos hodieque in Italia viget, abeuntes ac redeuntes amicos exosculari. Oculos autem præcipue petebant osculo; quod ii sunt, ut ait Cicero, 'quasi fenestræ quædam animi: eosque' (ait Plinius) 'cum osculamur, animum ipsum videmur attingere.' Horat. 'Qui nunc Hesperia sospes ab ultima Caris multa sodalibus, Nulli plura tamen dividit oscula, Quam dulci Lamiæ.' Q. Cic. Tironi, 'Ego vos ad III. Cal. videbo; tuosque oculos, etiam si te veniens in medio foro videro, dissuaviabor.'

CARMEN X.

1 *Varus*] Quinctilium Varum Cremonensem dicit, hominem belli pacisque artibus clarissimum, qui postea in Germania cum tribus legionibus cæsus est.

8 *Ut mihi tum repente visum est*] Quantum ego ex primo illo aspectu judicare potui.

7 *Bithynia*] Ex qua ego haud ita pridem redieram, cum prætore Memmio illuc profectus.

10 *Nec prætoribus*] Puto locum hunc non vacare mendo; neque enim plures prætores in unam provinciam mittebantur. fortasse legendum sit, *quæstoribus.*

11 *Cur quisquam caput unctius referret*] Cur quisquam, propter lucrum in provincia factum, quidquam adjiceret ad solitum victus cultusque splendorem. Olim elegantiores homines odoratis unguentis caput perfundere solebant. Horat. 'coronatus nitentes Malobatro Syrio capillos.' Martial. 'Si sapis, Assyrio semper tibi crinis amomo Splendeat.' Plaut. Casina, 'unde hic, amabo, unguenta olent? St. oh, peri. Manufesto miser teneor. cesso caput pallio obtegere?'

13 *Prætor*] C. Memmius Gemellus.

14 *Quod illic Natum dicitur ære*] Pecunia, quam in provincia quæsiisse diceris. Eadem autem figura dixit, æs natum, qua, 'parere pecuniam,' aut 'parere divitias,' dicimus.

16 *Homines*] Id est, servos: ita enim nonnunquam eos peculiariter nominabant, quodque nos vulgari lingua utentes, hujus aut illius hominem dicimus, cum servum, aut certe famulum indicamus, id Latine quoque probe admodum dicitur. Cic. 'Hominem P. Quintii deprehendis in publico: conaris abducere: non patitur Alphenus.'

17 *Beatiorum*] Divitiorum: beatos enim vocabant, qui abundarent opibus. Plaut. Pœnulo: 'Aurum in fortuna invenitur: natura ingenium bonum. Bonam, ego, quam beatam, me esse, nimio dici mavolo.' Sic et Græci nonnunquam homines copiosos εὐδαίμονας vocant. Eurip. Πλούτου δ' ἀποῤῥυέντος ἀσθενεῖς γάμοι. Τὴν μὲν γὰρ εὐ-

γενειαν αἴνουσι βροτοὶ, Μᾶλλον δὲ κηδεύουσι τοῖς εὐδαίμοσι.

20 *Non possem*] Ex pecunia, quam in provincia collegissem.

Parare] Emere. Cic. ad Att. 'Cogito trans Tiberim hortos aliquos parare.' Atque inde intelligendum est illud Terentii, non satis a quoquam adhuc, quod sciam, animadversum, 'Vah? quenquam ne hominem posse in animo instituere, aut Parare, quod sit carius, quam ipse est sibi?' In adoptione enim, de qua ibi sermo est, genus quoddam emptionis intercedebat. Inde et, reparare: quod est, nummis ex venditione conflatis aliquid aliud emere. Horat. 'Vina Syra reparata merce.' quo modo hoc verbum sæpe a jurisconsultis accipi, primus docuit Fr. Duarenus Annivers. lib. I.

24 *Cinædiorem*] Molliorem, et improbiorem.

26 *Serapin*] Hic Ægyptius Deus etiam Romæ templum habebat. In quibusdam est, *Ad Serapis;* quod non displicet: ita enim dicebant, ad Cereris, ad Dianæ, et similia; cum subintelligerent, templum.

27 *Mane mane*] Prius adverbium est, posterius verbum. Est autem admodum jucunda *παρήχησις*.

28 *Istud, quod modo dixeram*] Id est, quantum attinet ad istud, quod modo dixeram.

29 *Fugit me ratio*] Hæc locutio est ejus, qui aliud dixit, aliud dicere voluit. Plautus Amphitr. 'MER. Amphitruonis te esse aiebas Sosiam. SOS. Peccaveram. Nam Amphitruonis socium næ me volui esse dicere. MER. Scibam equidem nullum esse nobis, nisi me, servom Sosiam. Fugit te ratio. SOS. Utinam istuc pugni fecissent tui.'

30 *Cinna*] Is est, qui Smyrnam, de qua infra agetur, novem annis elaboravit. eundemque puto esse, cujus Epigrammata citantur a Nonio; quæ quidam apud Gellium, ut illepida, calumniatur.

32 *Quam mihi pararim*] Quam si ipse mea eos pecunia emerim.

CARMEN XI.

1 *Furi, et Aureli*] Per Furium et Aurelium, quasi nuncium remittit Lesbiæ.

Comites Catulli] Significat se ab eis valde amari: est enim magni amoris indicium, velle cum aliquo longum ac periculosum iter, ipsius caussa, suscipere. Sic Horat. 'Septimi, Gades aditure mecum, et Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et Barbaras Syrtes, ubi Maura semper Æstuat unda.' Cum horum tamen utroque graves postea inimicitias gessit, eosque acerbissimis versibus insectatus est, tum quod ipsum mollem notassent: tum quod puerum ipsi carum Aurelius quidem tentasset, Furius vero etiam constuprasset.

2 *In extremos Indos*] In extremas Indiæ oras. Sic et apud Horat. 'Impiger extremos curris mercator ad Indos.'

3 *Littus ut longe*] Ita est in libris Aldinis, melius, puto, quam in aliis, *Longe ubi littus:* nam particula *ut*, in Epigrammate quoque ad Coloniam, eodem modo usus est.

Longe resonante] Πολυφλοίσβῳ.

6 *Sagittiferosque Parthos*] Annotandus est Choreus in secunda sede Sapphici, ut et paulo post, 'Pauca nunciate meæ puellæ:' et alibi, 'Ocium Catulle tibi molestum est.' id ex posterioribus solus, quod sciam, imitari ausus est divinus poëta, Michaël Marullus. Sappho autem, quæ nomen huic generi versuum dedit, sæpe admodum id fecerat.

7 *Septemgeminus*] Qui septem ostiis exit in mare. Virgil. 'Et septemgemini turbant trepida ostia Nili.' Sic idem 'centumgeminum Briarea' a centum manibus, et 'tergeminum

canem,' Cerebrum dixit.

Colorat] Limo, cujus magnam copiam secum trahit.

10 *Monimenta*] Trophæa.

11 *Gallicum Rhenum*] Epitheton addit, ad discrimen Rheni Bononiensis.

Horribiles] 'Hospitibus feros,' ut eos Horat. vocat. *ultimos* autem, 'divisos toto orbe,' ut Virgilius loquitur: infra quoque, 'ultimam Britanniam' vocat. Horat. 'Serves iturum Cæsarem in ultimos Orbis Britannos.'

18 *Trecentos*] Hyperbole.

22 *Velut prati Ultimus flos*] Ultimos prati flores vocamus, qui sunt proxime viam: ii autem fere aut viatorum pedibus, aut curruum prætereuntium rotis obteri solent. Respicit autem Catullus ad vetus proverbium, quo, cum, aliquid plane periisse, indicare volebant, dicebant, 'Tam periisse, quam extremam fabam.' Vide Festum.

CARMEN XII.

1 *Marrucine Asini*] Cum in veteribus libris aperte legeretur, *Marrucine Asini:* nescio, qua ratione moti eruditi quidam, illius loco substituerunt, *Inter cœnam Asini;* ut ex Palladii interpretatione cognoscitur: qui etiam hoc ipsum sibi valde placere ait. Mihi quidem, ne quid dissimulem, non placet, tum aliis de caussis, tum quia poëta ipse indicat furta hæc non tam inter cœnam fieri solita esse, quo tempore, vix est, ut quisquam patiatur sibi linteum suum eripi, quam peracta jam cœna, cum, sublatis epulis, jocari convivæ inter se, et majoribus poculis poscere consueverant: id enim tempus non obscure innuit, cum ait, 'In joco atque vino:' ut et infra, 'Reddens mutua per jocum atque vinum.' Marrucinos quidem populos Italiæ esse constat; atque nihil video, cur veterem scripturam mutare oporteat: non enim, si de hoc Asinio, qui Marrucinus fuerit, nihil alibi proditum est, idcirco a veterum librorum fide recedi par est.

4 *Salsum*] Urbanum.

Fugit te] Erras.

5 *Quamvis sordida*] Id est, admodum sordida. Sic Plaut. Menæchmis, 'Solet jocari sæpe mecum illo modo: Quamvis ridiculus est, ubi uxor non adest:' id est, nihil eo magis ridiculum ne optari quidem potest. Quo autem vitio notatur hic Asinius, eodem Martialis Hermogenem quendam notat, de quo ita scribit, 'Ad cœnam Hermogenes mappam non attulit unquam: A cœna semper rettulit Hermogenes.'

8 *Mutari*] Id est, qui ait cupere se furta tua vel talento redimere. Mutare autem, pro eo quod est emere, aut vendere, antiqui sæpe dicebant. Columella, 'Porcus lactens ære mutandus est.' Idque Græcorum exemplo, apud quos sæpe hoc ipso modo ponitur verbum ἀλλάττεσθαι· eo autem id fit, quia antiquissima ratio contrahendi, ut Aristoteles et Jurisconsulti docent, permutatio est: quin ipsum permutationis nomen commune est omnibus, ut prudentes loquuntur, contractibus; tantum enim valet Latine permutatio, quantum Aristoteli συνάλλαγμα· ideoque numeratur inter eos contractus, quibus proprium nomen inditum non est. Sed iis de rebus a nobis et magis suo loco, et copiosius, disputatum est in commentariis, quos in quintum Ethicorum scripsimus.

9 *Disertus puer*] In aliis, *Disertus pater:* mihi, etsi non sum nescius, 'patrem leporum ac facetiarum' Latine admodum dici, et nomen, 'disertus,' cum generandi casu, ita rarum esse, ut fortasse vix usquam alibi legatur, tamen nescio quo modo prius illud venustius videtur.

14 *Sudaria Setaba*] Ex lino Setabo, quod optimum in Hispania crescit ad fluvium Tarraconem.

CARMEN XIII.

1 *Cenabis*] Fabullum ad cenam invitat, ea lege, ut Fabullus quidem

cenam secum afferat, ipse autem nihil suppeditet præter unguentum. Sciendum autem est, veteres floribus redimitos, unguentisque delibutos cenitasse, ubi se liberalius invitare decreverant: tum voluptatis caussa, tum quod crederent odoramentis ebrietatem impediri. Nonnunquam etiam, ut est apud Festum, aviculas quasdam corollis suis alligabant; quarum et cantu assiduo, et crebris rostri unguiumque puncturis efficeretur, ne ipsi inter potandum obdormiscerent. Horat. 'Cur non sub alta vel platano, vel hac Pinu, jacentes sic temere, et rosa Canos odorati capillos Potamus uncti?' Idem, 'Huc vina, et unguenta, et nimium breves Flores amœnæ ferre jube rosæ.' Ceterum hujusmodi convivatorem, qui unguentum modo præberet, alicubi irridet Martialis, hoc versu, 'Unguentum, fateor, bonum dedisti Convivis here, sed nihil scidisti. Res salsa est, bene olere, et esurire. Qui non cenat, et ungitur, Fabulle, Hic vero mihi mortuus videtur.'

2 *Paucis diebus*] Intra paucos dies. Hoc modo etiam Propert. locutus est, 'Tu quoties aliquid conabere, vita, memento Venturum paucis me tibi luciferis.'

5 *Sale*] Facetiis.

8 *Plenus sacculus est aranearum*] Id est, pridem inanis est. Afranius apud Festum, 'Tam ne arcula tua plena est aranearum?' Plaut. Aulularia, 'an ne quis ædes auferat? Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus: Ita inaniis sunt oppletæ atque araneis.'

9 *Meros amores*] Ita lego, non, ut alii, *meos amores:* et de ipso unguento hoc dictum accipio.

CARMEN XIV.

1 *Ni te plus oculis*] Non est, cur ambigatur, ad Poëtam Calvum, an ad Oratorem scriptum fuerit hoc carmen: idem enim C. Licinius Calvus C. Licinii Macri filius, et Poëta, et Orator clarus fuit; ex quo imperiti duos, unum Poëtam, et alterum Oratorem, faciunt.

3 *Odio Vatiniano*] Macrob. lib. II. 'Lapidatus a populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat, ut ædiles edicerent, ne quis in arenam, nisi pomum, misisse vellet. Forte iis diebus Casellius Jurisconsultus, consultus a quodam, num nux pinea pomum esset, Si in Vatinium missurus es, inquit, pomum est.' Cicero Interrogatione in Vatinium. 'Odio enim tui, in quo etsi omnes, propter tuum in me scelus, superare debeo, tamen ab omnibus pene vincor,' &c. Hinc intelligi potest, cur dicat Poëta odium Vatinianum: eo autem libentius id facit, quod Vatinium Calvus ipse acerbissimis Orationibus insectatus erat: qua de re infra quoque agetur.

9 *Munus*] Fortasse, quod ipsum in causa aliqua defenderis.

Sylla] De Sylla Grammatico nihil alibi legere memini: tantum reperio fuisse Cornelium quendam Epicadum, Syllæ libertum; qui, fieri potest, ut, cum sibi de more patroni nomen assumpsisset, etiam ipso ejusdem cognomine a populo afficeretur.

Literator] Ita vocabant Grammaticos, id est, Poëtarum Interpretes. Alii distinguebant ita, ut dicerent tantum interesse inter Literatum, et Literatorem, quantum inter Grammaticum, et Grammatistam. Vide Sueton. de Claris Gramm.

10 *Non est mi male, sed bene ac beate*] Gaudeo enim, quod labores tuos tam bellis muneribus pensari videam. Ironia est.

12 *Sacrum*] Festus, 'Homo sacer is est, quem populus judicavit ob maleficium: neque fas est eum immolari: sed, qui occidit, parricidii non damnatur; nam lege tribunicia prima cavetur: si quis eum, qui plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit: ex quo quivis homo malus atque im-

probus sacer appellari solet.' Afranius Fratribus, 'o sacrum scurram, et malum.' Turpilius, Demetrio, 'Etiam me irrides pessume, et sacerrume?' Plaut. Pœnulo, 'Venditque has omnes, et nutricem et virgines, Præsenti argento, homini (si modo læno est homo) Quantum hominem terra sustinet, sacerrumo.' Sic igitur dixit *sacrum libellum;* ut Virgil. 'sacram auri famem,' et, 'sacras depellere tedas.'

15 *Saturnalibus, optimo dierum*] Nullum enim alium diem veteres tanta hilaritate celebrabant: is dies erat XIV. Cal. Jan. Vide Macrobium.

16 *Non, non hoc tibi*] Jocose se Calvo par pro pari rediturum, et vicissim quasi struem quandam pessimorum Poëtarum ipsi missurum minatur.

Non, non] Eleganter geminata negatio. Sic Propert. 'Non, non humani sunt partus talia dona.' Interdum etiam aliquid interponebant: Cic. ad Att. lib. X. 'Non sunt ab obsequio nostro, non: habent suas radices.' Ita enim erudite hunc locum emendat Manutius, qui etiam in eo explicando multa similia exempla colligit.

Salse] Derisor.

Sic] Impune.

17 *Nam si luxerit*] Id est, ubi primum dies apparere cœperit. Particula *si*, hoc loco non conditionem, sed tempus indicat. Sic Virgil. 'Heu quantum inter se bellum, si lumina vitæ Attigerint, quantas acies stragesque ciebunt.' Idem, 'Præterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem, Prima citæ Teucris ponam certamina classis.' 'lucere' autem valet, diem esse. Cic. ad Att. 'Catilina, si judicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor.' Idem pro Sex. Roscio, 'Occisus est a cena rediens. nondum lucebat; cum Ameriæ scitum est.' Pro Cluentio, 'Ante noctem mortuus, et postridie, antequam luceret, combustus est.' Plaut. Milite, 'Prinsquam lucet, assunt, rogitant, noctu an somnum ceperim.' Nonnunquam etiam dicebant, 'lucet hoc,' aut 'lucescit hoc,' cum videlicet cælum, aut inane illud spatium intelligerent. Plaut. Amphitr. 'Eamus Amphitruo: lucescit hoc jam.' Idem Curcul. 'Quid tu, Venerin' pervigilare te novisti Phædrome? Nam hoc quidem æpol haud multo post luce lucebit.' Idem Milite, 'Vigila, expergiscere, inquam: lucet hoc inquam.' Terent. Heaut. 'Lucescit hoc jam: cesso pulsare ostium Vicini,' &c. Hunc autem postremum locum ita interpungendum esse, primus me, ante hoc biennium, admonuit vir omni elegantis doctrinæ genere politissimus, Adrianus Turnebus, regius Lutetiæ Græcarum literarum professor.

18 *Cæsios, Aquinos, Suffenum*] De Cæsio nihil memini legere. Aquinum quidem M. Tullius in Tusculanis nominat, ut Poëtam insigniter malum: de Suffeno inferius agetur.

CARMEN XV.

1 *Commendo*] Hunc puerum postea Aurelius corrumpere conatus est; unde graves inter eum et Catullum inimicitiæ extiterunt.

8 *Occupati*] Ociosorum enim hominum hic morbus est.

10 *Bonis, malisque*] Et formosis, et deformibus.

18 *Attractis pedibus*] Diductis, divaricatis.

Patente porta] Τῷ πρώκτῳ. Portam autem dicit, ut indicet pathicum fuisse Aurelium, et, ut Aristoph. loquitur, εὐρύπρωκτον. In Priapeiis, 'Jam primum stator hic libidinosus, Alternis et eundo et exeundo, Porta te faciet patentiorem.'

19 *Percurrent rhaphanique, mugilesque*] Alludit ad supplicium, quo olim Athenienses afficiebant pauperes in adulterio deprehensos: eis enim de-

pilabant nates cinere calido, deinde etiam rhaphanos prægrandes in podicem immittebant. Hanc pœnam vocabant παρατιλμὸν, καὶ ῥαφανίδωσιν. Mugiles autem etiam interdum ad hanc rem adhiberi solitos, indicat Juvenal. 'quosdam mœchos et mugilis intrat.' atque ita hunc locum recte ex Interprete Aristophanis interpretatus est Parthenius.

CARMEN XVI.

1 *Pædicabo*] Furius et Aurelius de Catullo, tanquam effeminato, et impudico, ob mollitiem carminum, senserant: id nunc eis irascitur, negatque poëtarum mores e scriptis spectari oportere. Eadem excusatione utitur Ovid. 'Crede mihi, distant mores a carmine nostri, Vita verecunda est, musa jocosa mihi.' et Martial. 'Lasciva est nobis pagina, vita proba est.' Et notum est illud in Voconium, 'Lascivus versu, mente pudicus eras.'

13 *Male marem*] Mollem et effeminatum: mares enim vocabant fortes. Horat. 'Et maribus Curiis, et decantata Camillis.'

CARMEN XVII.

1 *O Colonia*] De genere ipso Carminis ad finem disputabimus: valde enim inepta sunt, quæ hoc loco a ceteris afferuntur: nunc quidem argumentum Epigrammatis, quantum in nobis erit, conjectura comprehendere studeamus. Coloniam (fortasse oppidum haud procul Verona, quod hodieque nomen illud retinet) alloquitur: et, ut mihi videtur, de duobus agit: quorum alterum ipsi Coloniæ subodiosum fuisse significat, cum ait, 'quem cupis,' &c. neque tamen ita infensum, ut eum vellent cives insigniter lædere; idque ex eo intelligitur, quod vereri eos ait, ne ille, quisquis erat, irredivivus in palude recumberet: atque eum quidem videtur præsentem sistere, quasique objicere, ut de ponte præceps agatur; cum ait, 'En salire paratum habes.' Agi autem postea, non de eodem, sed de alio quopiam, vel id satis argumento est, quod, quasi novam quandam narrationem exorsus, ait, 'Quendam municipem meum,' &c. absurda enim plane fuerint hæc, si ad eum referantur, de quo paulo ante, et quasi ipsi Coloniæ noto, dixerat, 'quem cupis;' et quasi præsente, 'En salire paratum habes.' Agit igitur de alio quodam, eoque Veronensi: quem cupere se ait de ponte deturbari: idque, magni muneris loco, sibi a Colonia concedi petit: quod certe non faceret, si de eo ageret, quem ipsa suapte sponte Colonia, ut initio dictum est, dejicere cupiebat.

Ludere] Ita est in quibusdam libris; egoque ita malo, quam, ut in aliis, *lædere:* ludibrii enim potius, quam atrocis contumeliæ caussa, comparatum hoc fuisse, indicant illa, 'salire;' et, 'sed vereris inepta;' et, 'Munus hoc mihi maximi da, Colonia, risus.'

3 *Crura*] Sublicas dicit, sive columellas ligneas, quibus pons fulciebatur.

Ponticuli] Quo modo ponticulum vocat, quem antea pontem longum dixerat? an quod parum latus esset, an quod infirmus?

Totus irredivivus] Ita ut extrahi postea non queat.

5 *Sic tibi*] Ejusmodi obsecrationibus uti solemus, ubi aliquid petituri simus.

Ex tua libidine] Arbitratu tuo.

In quo vel Salisubsuli] Ita latus, firmusque, ut etiam possit Martis sacra peragentes Salios sustinere. Salisubsulum vocat Martem Pacuvius, 'Pro imperio sic Salisubsulus ostro excubet.'

8 *Municipem meum*] Veronensem.

10 *Ut*] Qua parte.

15 *Ut puella*] Delicatior tenello hœdo: quantum tanta teneritas potest in puellam convenire. Significat enim ita delicatam esse, ut tamen sit in ea roboris ad rem gerendam, quantum in puella est satis.

18 *Nec se sublevat ex sua parte*] Assentior iis, qui hoc ad Venereos lusus referendum putant.

19 *In fossa Ligeris*] Fossam vocare videtur ipsum alveum fluminis. Ligeris autem, fluvius Galliæ. Alii legunt, *In fossa Liguri*, aut *Liguris:* amplius igitur quærendum est.

Separata] Excisa. Politianus legebat, *expernata*, aut, quod magis suspicor, *suppernata:* ut esset metaphora ducta ab iis, quibus, in morem pernarum suillarum, femina excisa sunt. Marullus autem, qui, quasi dedita opera, omnes Politiani emendationes irridebat, hanc exagitavit hoc Epigrammate, 'Quid separatam, insane, supernas, rogo, Alnum Catulli nobilem? Plebi ociosæ scilicet risum parans, Oblitus, ut soles, pedis.' Non putavit igitur Marullus, in hoc versu, quarto loco spondæum recipi posse: in quo falsus est, ut infra docebimus. usitatam tamen lectionem sequendam puto.

24 *Si pote stolidum*] Recte emendavit Victorius hunc locum, cum antea legeretur, *Si potest olidum;* magnumque putarent fecisse se, qui caussas exquirebant, cur Catullus olidum veternum nominasset.

25 *Supinum animum*] Stuporem illum, torporemque animi.

Nunc, uti recepimus, de genere ipso carminis disseremus. Est igitur genus quoddam Hexametri, ex heroico effictum; sed molle, enervatumque, describendisque rebus tantum ludicris, non etiam seriis et gravibus aptum. Priapeium Censorinus vocat: ponitque hoc exemplum, 'Hunc lucum tibi dedico, consecroque Priape.' et addit, tertium pedem pro Dactylo creticum esse debere: alioqui enim Hexametrum Heroicum fore. Quod tamen non perpetuo verum est. Diomedes vocat Angelicum, a Terpsichoro repertum, additque exemplum, 'Incidi patulum in specum, procumbente Priapo.' Terentianus autem Maurus, qui asperitatem Grammaticarum præceptionum inusitata quadam numerorum suavitate condivit, ita de hoc genere versus disputat: 'Hexametrum pedibus cernes constare receptis, Qui tamen heroum factis indignus habetur. Namque tome media est versu non apta severo: Fitque soluta magis, quoties spondæus inest pes Tertius et quartus: non hunc * incolumem ergo, Sed de commatibus tradunt constare duobus. Ipse enim sonus indicat esse hoc lusibus aptum. Et ferme modus hic datur a plerisque Priapo, Inter quos cecinit quoque carmen tale Catullus, Hunc lucum tibi dedico, consecroque Priape,* Qua domus tua Lampsaci est,* quaque Priape. Nam te præcipue in suis urbibus colit ora Hellespontia, ceteris ostreosior oris.' Et similes plures sic conscripsisse Catullum Scimus.' Hæc verba optimi ac festivissimi Grammatici apposuimus, ut ex eis intelligeretur, quanta esset hujus versus cum Heroico affinitas: tanta ea quidem, ut Virgilius quoque in hoc genus interdum incidat, non in Bucolicis modo, 'Quod nunquam veriti sumus, ut possessor agelli;' aut Georg. 'Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?' sed in ea etiam, quæ una Græciæ fastum retundit, Æneide, 'Troas, relliquias Danaum, atque immitis Achilli.' Ut tamen versus hic insigni aliqua nota ab Heroico distingueretur, receptum est, ut primo quartoque loco, pro Spondæo Choreus, Iambusve, tertio Creticus pro Dactylo, poneretur. Quoniam autem Terentianus admonet, Hortorum Deo cecinisse Catullum hujus generis versus; extantque inter Virgilianos lusus non nulli, quos eruditi homines Catullo tribuunt, et nos quoque nunquam aliter credidimus; ascribemus eos [de Carm. XIX. loquitur, quod vide supra p. 80.], tum ut, quasi postliminio, ad auctorem redeant suum; tum ut cursim a nobis non nulla in eis, quæ ceteros fugere, annotentur.

CARMEN XIX.

1 *Hunc ego*] Putabatur hic Deus, quibus in agris statueretur, coleretur-que, eis fœcunditatem afferre. Hoc igitur se facere prædicat, additque caussam, nempe quod ab agelli dominis diligenter ac religiose colatur. Ad postremum admonet pueros, ne quid ex eo agro furentur, cui sit et dominus pauper, et ipse diligens additus custos: indicatque eis agrum vicinum, unde commodius eripere aliquid possint; quod et dominum divitem habeat, et negligentem Priapum. Porro Priapum Orpheus deorum antiquissimum esse dicit: videturque eundem cum Sole, ac Baccho facere. Dictus est autem Πρίηπος vel quasi Βριήπυος, id est, *clamosus*, propter clamores, qui in Bacchi sacris excitabantur; vel quasi *προϊέμενος τὸ σπέρμα*, ut annotat Interpres Theocriti.

4 *Magis, et magis ut beatæ quotannis*] Ita ut assidue posterior annus prioris fertilitatem vinceret.

11 *Primitu*] Antiquum adverbium, quale apud Plaut. 'simitu.' Qui autem vocem hanc, ut insolentem, aspernati ejus loco substituerunt *Primitiæ*, depravarunt versum.

15 *Sanguine hanc aram*] In aliis, *Sanguinea hæc arma*, contra metri legem. Hunc autem locum ex ingenio emendavimus: neque sane dubitavimus, quin omnes intelligentes homines nobis sint assensuri. Sic et Græci *αἱμάσσειν βωμοὺς* dicunt *ἀντὶ τοῦ ἱεροποιεῖν*.

Sed tacebitis] Hoc inserit, quia legibus XII. sacra facere peregrinis Diis, nisi qui publice asciti essent, non licebat.

17 *Hæc necesse*] In aliis, *hoc necesse*, contra Grammatices regulas. Addemus et aliud, [i. e. Carm. XX. quod vide supra p. 82.] ejusdem argumenti: quod ipsum quoque Catulli esse, eruditis hominibus ita judicantibus assentimur.

CARMEN XX.

3 *Sinistra*] E regione agelli ad sinistram sita.

5 *Tuor*] Antique, pro *tueor*.

Malas manus] Sic Tibull. 'Quid fraudare juvat vitem crescentibus uvis, Et modo nata mala vellere poma manu?'

Mihique glauca] In aliis, *Mihi glauca dura cocta oliva frigore*: in Aldinis, *Mihi glauca duro cocta oliva frigore*: in quibusdam veteribus; *Mihi glauca duro oliva frigore*. Unde apparet vocem *cocta*, additam ab aliquo, qui versum mutilum perficere vellet: sed, cum e meris Iambis carmen hoc sit, præstare opinor, ut legamus, *Mihique glauca*, et illud *cocta* repudiemus.

11 *Adulta*] Distenta.

12 *Agnus ex ovilibus*] Virgil. 'ab ovilibus imbuet agnus.'

13 *Gravem domum remittit ære dexteram*] Virgil. 'Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat.'

14 *Tenerque*] Ita legendum, non, ut in aliis, *Teneraque*: carmen enim, ut ante dixi, est ex solis Iambis. Neque est, quod cuiquam perturbata generibus videri debeat oratio, qui meminerit, unum ovem, non unam ovem, veteres protulisse. Præterea nomina, quæ *er* syllaba finiuntur, veteribus, maximam partem, communia fuerunt: non ea tantum, quæ generibus variari non possunt, 'uber,' 'celer,' et similia, sed alia quoque: 'pauperem feminam' dicimus, cum tamen 'pauperam' dicere liceat. Terent. 'Quæ sese inhoneste optavit parere hic ditias Potius, quam in patria honeste paupera vivere.' Ita enim locus ille legendus est, ex veteribus libris, et ex Prisciano. Cato Orig. lib. II. 'Itaque res uber fuit, antequam vastassent regiones.' Nævius de bello Punico, 'Fames acer augescit hostibus.' Ennius, 'Æstatem autumnus sequitur, post acer hiems hunc.' At utrobique 'acris' dici poterat. 'Pueram' nonnunquam dicebant. Livius Odyssea, 'Mea

puera, quid verbi ex tuo ore profluit?' quo versu interpretatus est illum Homericum, Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; At 'puerum' tamen utroque genere efferebant. Nævius secundo belli Punici, 'Prima incedit Cereris Proserpina puer.'

17 *Seorsum habebis*] Continebis, ne quid præripias. In *seorsum* autem est synæresis, qualis in illo Virgil. 'Una eademque via sanguisque animusque sequuntur.' et in illo Propert. 'Eosdem habuit secum, quibus est elata, capillos.'

18 *Sine arte mentula*] In veteribus, *Parata nanque crux arte mentula:* itaque alii fecerunt, *Parata nanque crux et arte mentula:* in quo illud, *et*, redundare, nemo non videt: alii, *Parata nanque crux est arte mentula;* sed hos ipsa versus ratio coarguit: nos, quod reposuimus, verum esse arbitramur.

19 *At pol*] Repetitio ejusdem verbi valde irrisioni conveniens. Est autem jocus elegans, sed obscœnus: cum enim diceret viator, se nihil metuere, aut appetere etiam usitatum illud supplicium, illudens Deus, longe alio eum, quam putabat, modo acceptum iri respondet.

CARMEN XXI.

1 *Aureli*] Irascitur Aurelio, quod puerum, quem, ut ex superioribus intelligitur, ipse ejus fidei commiserat, corrumpere moliatur.

Pater esuritionum] Significat eum sordide et tenuiter convivari, ita ut cenæ ipsius non cenæ vocandæ sint, sed esuritiones. Cenæ patrem vocabant τὸν ἑστιάτορα, quem etiam Cicero dominum epuli vocat. Horat. 'In primis Lucanus aper leni fuit austro Captus, ut aiebat cenæ pater.' Nonius eum et dominum convivii, et dominum, sine ulla additione, vocari solitum admonet.

2 *Non harum modo*] Hæc gradatio familiaris est huic Poëtæ. Sic infra, 'O, qui flosculus es Juventiorum, Non horum modo, sed quot aut fuerunt, Aut posthac aliis erunt in annis.' Et, 'Disertissime Romuli nepotum, Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli, Quotque post aliis erunt in annis.'

6 *Experiris*] In antiquis codicibus *experibis*, quod non temere rejiciendum est: ita enim multa veteres dixere agendi voce, quæ nunc tantum ea quæ patiendi est efferuntur: et contra. Quin hoc quoque ipso alicubi utitur Plaut.

8 *Tangam te prius*] Est genus figuræ, quod Græci μείωσιν, Latini Imminutionem aut Extenuationem vocant: eo qui uti volunt, ubi quis alium percusserit, pupugeritve, aut insigniter etiam læserit, tetigisse dicunt. ea caussa est, cur nonnunquam ipsum *tangendi* verbum idem valeat, quod percutere, pungere, lædere. Terent. Eunucho, 'Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio:' id est, acerbo aculeatoque dicto quasi pupugerim. Propert. 'Quem tetigit jactu certus ad ossa deus.' Ubi etiam videtur ducta tralatio a sagittariis, qui tangere dicuntur, ὅταν τοῦ σκοποῦ ἐπιτυγχάνωσι. Plaut. Pseudolo, 'Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.' Id est, eum multabo hoc damno, emungam eum hac pecunia. idem Pœnulo, 'Quia cernit amare, hominem volt leno tangere.' Catullus supra, 'velut prati Ultimus flos, prætereunte postquam Tactus aratro est.' Græci quoque ἁψάμενον γυναικὸς dicunt eum, qui mulierem quampiam depereat: quo modo et Latini dicunt amore percussum. Virgil. 'Quarum sacra fero ingenti percussus amore.' Lucret. 'Percussit thyrso laudis spes magna meum cor.'

9 *Si id faceres satur*] Sic Martial. 'Denique pædica Mamuriane satur.' Etenim, cum saturi, et deliciis affluentes homines ista conquirunt, minime mirum est: at, si idem faciant

inopes, et famelici, id vero indomitæ libidinis signum est.

12 *Dum licet pudico*] Impudicos vocabant, qui parte aliqua corporis sui alienam libidinem excepissent; pudicos, qui nihil tale perpessi essent. In Priapeiis, ‘ Prædictum tibi ne negare possis, Si fur veneris, impudicus ibis.’ Plaut. Amphitr. ‘ Ego tibi istam hodie sceleste comprimam linguam. S. haud potes. Bene pudiceque asservatur.’ Et pudicas virgines vocabant, quarum nemo pudicitiam delibasset. Plaut. Curçulione, ‘ jam ne ea fert jugum? Tam a me pudica est, quasi soror mea sit:’ et paulo post, ‘ At illa est pudica, neque dum cubitat cum viris.’

CARMEN XXII.

1 *Suffenus*] Vereor, ne *Fufenum* hoc loco, non *Suffenum*, legere oporteat: sic enim et apud Livium pro *Fufetio* vulgo legitur *Suffetius*.

2 *Urbanus*] Urbani non nunquam dicuntur, qui doctis dictis victum aucupantur, quos et ab assectandis divitibus scurras vocabant: itaque urbani nomen sæpe idem, quod ridiculum, valet. Horat. ‘ Menius, ut, rebus maternis atque paternis Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi, Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret.’ Plaut. Trinummo, ‘ Nihil est profecto stultius, nec stolidius, Neque mendaciloquius, neque argutum magis, Neque confidentiloquius, neque perjurius, Quam urbani assidui cives, quos scurras vocant.’ Cic. in Bruto: ‘ Tu elegans, tu solus urbanus.’

3 *Idemque longe plurimos facit versus*] Propria, ac pene perpetua malorum poëtarum nota.

5 *Sic*] Negligenter.

Ut fit] Ut fieri solet.

In palimpsesto] In charta deleticia, id est, ex qua deletum est aliquid, ut aliud denuo scriberetur. Cic. Trebatio, ‘ Nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam: sed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris: nisi forte tuas formulas: non enim puto te meas epistolas delere, ut reponas tuas.’ Locus autem ille Ciceronis in vulgaribus libris, vocularum aliquot interpositu, depravatus est.

9 *Hæc cum legas*] Ubi carmina illa tam diligenter, tamque eleganter ornata legere incipias.

Tum bellus ille, et urbanus Suffenus] Tum Suffenus ille, qui antea tam bellus, tamque urbanus videbatur.

10 *Unus caprimulgus, aut fossor Rursus videtur*] Ita inelegantes, et illepidos versus facit.

13 *Aut si quid hac re*] Facete adhibet rei nomen, quasi scurras hominum nomine satis dignos non putet. Sic Cicero Verrem ‘ importunum animal ’ vocat.

Tritius] Insalse legunt alii *tristius*: in quo risi equidem non mediocriter et Parthenium, et Guarinum: qui cum viderent in scurras, homines ad risum factos, nullo modo tristitiam convenire, tristesque homines vulgari Italorum lingua vocari scirent homines nequam, ac nullius bonæ frugi, hoc loco, *tristius*, idem quod pejus valere dixerunt. *Tritius*, legendum est; scurrarum enim est, tritos esse atque exercitatos in omni genere rerum agendarum, omninoque minime fatuos, ut qui et sibi ex aliena fatuitate victum colligant, et omnibus se omnium negociis immisceant: ut præclare describit Plautus eo ipso, quem paulo ante citavimus, loco.

15 *Neque idem unquam*] Beati sunt, qui suo contenti sunt. Quod igitur ait, nunquam æque esse beatum Suffenum, atque cum versus facit, significat videlicet, eum nunquam sibi magis placere, nunquam sibi magis satisfacere. Porro cum omnibus in rebus verum illud est, suum cuique opus placere; tum nusquam verius,

quam in ratione scribendorum carminum: id et hoc tempore experimur; quo se homines ita imperiti, ut in ipsa syllabarum ratione sæpe peccent, non poëtas modo tamen, sed etiam illustres poëtas inscribere audent: et celeberrimi olim scriptores memoriæ prodiderunt: nam et apud Platonem Socrates, cum admirari se dixisset, quod Cephalus, qui opes suo ipse sibi labore pepererat, immodice eas tamen non amaret, hac comparatione usus est, Ὥσπερ γὰρ οἱ ποιηταὶ τὰ αὑτῶν ποιήματα, καὶ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας ἀγαπῶσι, ταύτῃ τε δὴ καὶ οἱ χρηματισάμενοι περὶ τὰ χρήματα σπουδάζουσιν, ὡς ἔργον ἑαυτῶν· quem locum Aristoteles in quartum de moribus ad Nicomachum transtulit: qui cum dixisset eo propensiores esse ad liberalitatem eos, qui opes a parentibus accepissent, quam qui eas industria quæsissent sua, quod illi inopiam nunquam experti essent; addit statim aliam caussam, inquiens, Καὶ πάντες ἀγαπῶσι μᾶλλον τὰ ἔργα αὑτῶν, ὥσπερ οἱ γονεῖς, καὶ οἱ ποιηταί. Idemque hoc etiam apertius ponit nono eorundem librorum, his verbis, Πᾶς γὰρ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀγαπᾷ μᾶλλον, ἢ ἀγαπηθείη ἂν ὑπὸ τοῦ ἔργου ἐμψύχου γενομένου· μάλιστα δ' ἴσως τοῦτο περὶ τοὺς ποιητὰς συμβαίνει· ὑπεραγαπῶσι γὰρ οὗτοι τὰ οἰκεῖα ποιήματα, στέργοντες, ὥσπερ τέκνα. Sed et M. Tullius Tusc. Disp. lib. v. cum de Dionysio tyranno loqueretur, 'Musicorum vero,' inquit, 'perstudiosum acceperimus: poëtam etiam tragicum, quam bonum, nihil ad rem: in hoc enim genere nescio quo pacto magis, quam in aliis, suum cuique pulchrum est. Adhuc neminem cognovi poëtam (et mihi fuit cum Aquino amicitia) qui sibi non optimus videretur. Sic si res habet: te tua, me delectant mea.' Et lib. secundo ad Q. Fratrem: 'Non mehercule quisquam μουσοπάτακτος libentius sua recentia poëmata legit, quam ego te audio.'

18 *Nimirum idem omnes fallimur*] Gravis sententia, et ab optimis quibusque auctoribus maximopere celebrata.

Idem fallimur] Eadem in re fallimur. Horat. 'Ut scriptor si peccat idem librarius.'

19 *Suffenum*] Suffeni similem, ad sua vitia conniventem, nimium amantem sui. Quo modo autem quisque se ipsum amare debeat, præclare disputat Aristoteles de Moribus, lib. IX.

21 *Sed non videmus*] Respicit ad Fabulam Æsopicam, quæ his verbis apud Stobæum explicata legitur, Αἴσωπος ἔφη, δυὸ πήρας ἕκαστον ἡμῶν φέρειν, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δὲ ὄπισθεν· καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα, εἰς δὲ τὴν ὄπισθεν τὰ ἑαυτοῦ· διὸ οὐδὲ καθορῶμεν αὐτά.

CARMEN XXIII.

1 *Furi, cui neque*] Iratus Furio Pisaurensi, quod is Juventio puero, quem ipse diligebat, stuprum obtulisset, paupertatem illius salsissimo jucundissimoque versu insectatur.

Neque servus] Talem quempiam describit Lucillius his versibus, qui sunt apud Nonium: 'Cui neque jumentum est, nec servus, nec comes ullus. Bulgam, et quidquid habet nummorum, secum habet ipse: Cum bulga cenat, dormit, lavit: omnis in una Spes hominis bulga: hac devincta est cetera vita.'

2 *Nec cimex, nec araneus*] Facete, ut omnia deesse dicat, ea quoque deesse dicit, quæ usum nullum habent, quæque non habere potius quilibet, quam habere, præoptet sibi.

Nec ignis] Summam paupertatem notat: quippe Tibullus, cum paupertatem a se non deprecetur, hanc tamen exceptionem adhibet, ut sibi focus perpetuo luceat: 'Me,' inquit, 'mea paupertas vitæ traducat inerti; Dum meus assiduo luceat igne focus.' In ædibus quoque senis illius Plauti-

ni, qui in summis opibus summa inopia laborabat, tamen ignis fuisse dicitur, sed quem ipse abiens extingui imperat. Et vero quoniam locus ipse Plauti, ubi hoc agitur, depravatus est, neque adhuc a quoquam, quod sciam, animadversus; dabunt mihi, opinor, lectores hanc veniam, ut, paulisper digrediens a re proposita, auctori optimo opis aliquid afferam. Locus igitur in impressis libris sic habet: 'Cave quenquam alienum in ædeis intromiseris. ST. Quid si quispiam ignem quærit? Eu. extingui volo; Ne caussæ quid sit, quo te quisquam quæritet. Nam, si ignis vivet, tu extinguere extemplo.' At in calamo notatis hæc omnia continenter ab Euclione dicuntur, multo sane rectius: 'Cave quenquam alienum in ædis intromiseris. Quod quispiam ignem quærat; extingui volo, Ne caussæ quid sit, cur te quisquam quæritet. Nam, si ignis vivet, tu extinguere extempulo.' Occasionem vere præfidentibus hominibus depravandi loci dedit ignorata vis particulæ 'Quod;' qua hic senex indicat, si quis, ut inter vicinos assolet, ignem quærere se dicat, nihilo magis ea de caussa velle ipsum intromitti, immo velle etiam ignem extingui, ut omnis ejusmodi tollatur occasio. Atque hoc non tam verbis exprimi, quam prolatis exemplis patefieri potest. Plaut. ipse Asinaria: 'Alienum hominem intromittat ad se neminem. Quod illa aut amicum eum, aut patronum nominet, Aut quod illa amicæ amatorem esse prædicet, Fores occlusæ sint omnibu', nisi tibi.' Et uno versu interjecto: 'Aut quod illa dicat peregre allatam epistulam, Ne epistula quidem sit ulla in ædibus.' Idem Milite, qui etiam locus in impressis depravatus est: 'Quemque a milite hic videritis hominem in nostris tegulis, Extra unum Palæstrionem hunc deturbatote in viam. Quod ille gallinam aut columbam se sectari, aut simiam Dicat, perliistis, nisi usque ad mortem multatis male.' Ovid. quoque eodem modo locutus videtur: 'Illa quod est virgo, quod tela Cupidinis odit, Multa dedit multis vulnera, multa dabit.' Et quidam in Priapeiis: 'Quod sim ligneus, ut vides, Priapus, Et falx lignea, ligneusque penis, Prendam te tamen, et tenebo prensam:' ita enim et in veteribus et in Gryphianis legitur.

5 *Est pulchre tibi*] Pulchrum non nunquam valet beatum. Cic. pro Murena: 'Prætor quoque ne se pulchrum ac beatum putaret.' Idem, de Nat. Deor. 'Propone ante oculos Deum nihil aliud in omni æternitate cogitantem, nisi, mihi pulchre est, et, ego sum beatus,' &c.

14 *Sole, et frigore, et esuritione*] Sol exsiccat, frigus contrahit, esuritio extenuat.

17 *Pituita*] Diæresis, ut cum siluam tribus syllabis dicimus: nam pituita naturaliter trisyllabum est. Horat. 'Præcipue sanus, nisi cum pituita molesta est.'

19 *Purior salillo*] Summam veteres puritatem tribuebant sali. Ovid. 'Mica salis puri pacificabat heros.' Idem: 'Far erat, et puri lucida mica salis.' Horat. 'purum et sine labe salinum.' Idem: 'cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.'

26 *Et sestertia*] Scio Budæum reprehensum esse a multis, quod sestertia et sestertios distinxisset, tradidissetque singula sestertia valere mille sestertiis nummis: at ego eos, qui sestertia et sestertios pro eodem accipiunt, longe ipsos errare arbitror; nam quis tandem credat, Furium hunc non plus sibi optare solitum a diis, quam centum sestertios? multo vero divitior fuisset, si monetæ nostræ tres aureos nummos, aut paulo amplius habuisset: infra quoque, in Epigrammate, 'Aut sodes mihi redde decem sestertia Silo;' credimus, Poëtam, si decem modo ei ses-

tertios, id est, aurei nummi minus tertiam partem, dedisset, tantillæ pecuniæ rationem habiturum fuisse? quid apud Horat. ubi Philippus Vulteio, 'Dum septem donat sestertia, mutua septem Promittit, persuadet, uti mercetur agellum:' qualem tandem illum agellum fuisse dicemus? nempe minorem eo, de quo est apud Martial. 'Donasti Lupe rus sub urbe nobis: Sed rus est mihi majus in fenestra:' et eo, de quo Cic. 'Fundum Varro vocat, quem possim mittere funda: Ni tamen exciderit, qua cava funda patet:' certe enim talem fuisse oportet, cujus pretium essent quatuordecim sestertii.

CARMEN XXIV.

1 *O qui flosculus*] Conqueritur cum Juventio, quod Furium, mendicum pene hominem, potissimum elegerit, cui se attrectandum, floremque ætatis suæ fruendum daret. Idem argumentum est Epigrammatis alternis imparibus numeris facti, cujus principium est, 'Nemone in tanto potuit populo esse Juventi?' Porro hoc commune vitium esse puerorum omnium, qui sibi conscii sunt alicujus elegantiæ, ut ex amatoribus suis vilissimum fere quemque et abjectissimum amplexentur, ex Aristophanis equitibus annotat amœnissimi homo ingenii eruditionisque summæ, Petrus Victorius Var. lect. lib. XXII. cap. 11. ubi multa disserit, quæ valde pertinent ad percipiendam hujus Carminis venustatem.

Flosculus] Præcipuum Juventiæ familiæ ornamentum. Quod in quaque re pulcherrimum purissimumque est, id floris nomine indicatur: sic Theocritus Hyla, Argonautas vocavit *divinum heroum florem:* sic honestissimus ille adolescens, qui amatoris divini Platonis versus divine interpretatus est, puriorem illam animæ partem, quæ basiando attrahitur, florem spiritus nominat: 'Dum semihulco suavio Meum puellum suavior, Dulcemque florem spiritus Duco ex aperto tramite.' Sic Plautina quædam vetula generosum vinum, florem Liberi vocat: sic ab Ennio Cethegus elegantissime dictus est 'Flos inlibatus populi, suadæque medulla.' Simonides in epigrammate, quo Sophoclem laudat, *'Εσβέσθης γηραιὲ Σοφόκλέες, ἄνθος ἀοιδῶν.* Plaut. Casina, 'Ea tempestate flos poëtarum fuit.' Lucan. 'Tunc flos Hesperiæ, Latii tum sola juventus Concidit.' Catullus infra, 'Ego Gymnasi fui flos, ego eram decus olei.' Et alibi, 'Flos Veronensium depereunt juvenum.' Sed et apud Cic. sæpissime.

4 *Mallem delicias mihi dedisses, Quam isti*] Hoc vel injurato facile credi potest. Terent. 'Verum illud verbum est, volgo quod dici solet, Omnes sibi melius malle esse, quam alteri.'

CARMEN XXV.

1 *Cinæde Thalle*] Rationem horum versuum Diomedis verbis explicabo. 'Septenarium,' ait ille, 'versum Varro fieri dicit hoc modo, cum ad Iambum Trimetrum syllaba, et pes additur, fit tale, Quid immerentibus noces? quid invides amicis?' Similis in Terentio, 'Nam si remittant quippiam Philuminæ dolores.' et in Plauto sæpius tales reperiuntur. Sed et apud Græcos, ut *'Ως ἥδομαι, καὶ τέρπομαι, καὶ βούλομαι χορεῦσαι.* Citat et tales Nonius ex Varronis Satyra, quæ inscribitur, *ὄνος πρὸς λύραν.*

Cinæde Thalle] Rapacitatem, commune *τῶν πόρνων* vitium, in Thallo quodam exagitat.

2 *Vel anseris medullula*] Imitatus est hoc nescio quis in Priapeiis, 'Quidam mollior anseris medulla Furatum venit huc amore pœnæ.'

Vel hinnula tenella] Sic supra, 'tenellulo hœdo delicatiorem' puellam dixit.

5 *Cum dia mater*] Tethys videlicet,

quæ eadem est cum mari. Mater autem dicitur, quod, ex Thaletis Milesii sententia, principium ceterarum omnium rerum aqua sit. Notum vero est, Platoni quoque primam illam rerum materiam, matrem vocari. Sed et Homer. 'Ωκεανόν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν. Et eadem de caussa cecinisse creditur Pindarus, Ἄριστον μὲν ὕδωρ.

Alites] Fulices intelligit, quæ fugientes e mari, cantu suo tempestatem jam jamque imminere indicant. Cic. Prognost. 'Cana fulix itidem, fugiens e gurgite ponti, Nunciat horribiles clamans instare procellas, Haud modicos tremulo fundens e gutture cantus.'

7 *Catagraphonque linum*] Linteum variis figuris notatum et depictum.

9 *Reglutina*] Facete: siquidem etiam vulgari joco furum manus visco esse illitas dicimus.

11 *Conscribillent*] Aptum omnino est hoc verbum ad sententiam: nam et Plautus 'virgis dorsum scribere' eodem modo dixit: et ipsum sive conscribillandi, sive conscribellandi verbum, utroque enim modo legitur, antiquum, et Varroni quoque usitatum esse, ex Nonio constat: sed repugnare videtur syllabæ modus. Itaque alii hoc loco legunt, *consigillent*. Ego interponere me in istam dissensionem non audeo, donec veterem aliquem librum, qui me adjuvet, viderim.

12 *Insolenter*] Insolens enim, et inusitatum erit tibi, tam tenero tamque delicato, verberibus cædi.

Æstues] Æstuare dicuntur, qui in aliquam difficultatem adducti, neque quid agant, neque quid consilii capiant, sciunt. æstuare etiam est, fluctuum in morem, modo huc, modo illuc agi. Horat. 'Æstuat, et vitæ disconvenit ordine toto.' Et 'æstuare,' calere. Plaut. 'nunc dum scriblitæ æstuant.'

CARMEN XXVI.

1 *Furi*] Urget adhuc Furii paupertatem, cujus villulam, quæ ei, ut verisimile est, unica erat, dicit non eo incommodam esse, quod ad hujus aut illius venti flatum opposita sit, sed, quod omni vento deterius est, quod opposita sit pignori pro tanta pecunia, ut nihil jam sit, cur eam Furius suam dicere debeat. Jocatur autem in ambiguitate vocabuli, *opposita*.

Villula nostra] Aut legendum *vestra*, aut ex sua persona dicit quod tamen de Furio intelligi cupit.

4 *Ad millia quindecim et ducenta*] Subaudiendum, H-S.

CARMEN XXVII.

1 *Minister vetuli puer Falerni*] Hic una voce a Græcis οἰνοχόος, a Latinis 'pocillator' dicitur, aut, ut hic, *Minister*. nam et in hac re ministrandi verbum proprie admodum ponitur. Cic. Frumentaria, 'Cum in eis conviviis symphonia caneret, maximisque poculis ministraretur.'

2 *Ingere mi*] Aut notandus est Dactylus in prima sede, aut pro *Ingere*, legendum, *Inger*.

Calices amariores] Meraciores, et vetustioris vini, in quo sentitur amarus quidam sapor. Erat autem hæc a Græcis ducta consuetudo, procedente convivio, poscendi majoribus assidue, et meracioribus poculis: cujus consuetudinis sive Alexander Aphrodisiensis, sive quis alius auctor est eorum Problematum, quæ sub ipsius nomine circumferuntur, et meminit Probl. LXXX. et caussas quasdam probabiles reddit.

3 *Ut lex Postumiæ jubet magistræ*] In conviviis olim mos erat, talorum jactu unum aliquem creare, qui præscriberet, quantum quisque, et quo modo temperatum biberet: eum Græci συμποσίαρχον, aut etiam βασιλέα, rem vero, id est, potestatem ipsam, ἀρχιποσίαν vocabant. Horatius 'reg-

num vini,' et 'bibendi arbitrum' dicit: 'Nec regna vini sortiere talis.' Et alibi, 'Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?' Varro 'modiperatorem.' 'Magistros' etiam eos, et hanc ludicram dignitatem 'magisterium' nominabant. Cic. de Senec. 'Me vero et magisteria delectant a majoribus instituta, et is sermo, qui more majorum a summo adhibetur magistro in poculo.' Postumiam igitur eodem sensu magistram vocari intelligo.

4 *Ebriosa acino*] De hoc loco vide Gellium lib. VII. c. 20.

7 *Thyonianus*] Nomen Liberi patris, a Thyone matre ipsius; quæ et Semele dicitur.

CARMEN XXVIII.

1 *Pisonis comites*] Jocatur cum Verannio et Fabullo; indicatque ipsòs, Pisonem in Hispaniam secutos, nihilo plus lucri fecisse, quam ipse lucri fecerat, Memmium in Bithyniam secutus.

5 *Vappa*] Homine nihili.

6 *Patet*] Verbum valde proprium in hac ratione tabularum, ut et verbum referendi, quo statim utitur. Cic. pro Roscio Comœdo: 'Non habere se hoc nomen in codice accepti et expensi relatum confitetur, sed in adversariis patere contendit.'

7 *Expensum*] Jucunde, et παρὰ προσδοκίαν· id enim, quod expensum est, non in lucro, sed in damno potius ponitur; sed videlicet indicat in eorum tabulis nihil patere præter expensum; lucri eos nihil omnino fecisse.

8 *Refero datum lucello*] Significat se quoque nihil lucri fecisse; itaque in tabulis suis nihil patere, præter ea quæ ipse Memmio prætori dederat; eaque lucri locum occupare.

9 *O Memmi*] Nisi me valde animus fallit, Poëta hic non ex persona loquitur, sed imitatur vocem alicujus, qui a Memmio prætore turpitudinem hanc passus fuerat; nam neque credendum est, generosæ hominem indolis tantam suo corpore spurcitiem pertulisse; neque, si eo usque processisset impudentiæ, tamen fuisse tam prodigiose stultum, ut eam notam sibi ipse versibus suis inurere voluerit.

10 *Trabe*] Quam trabem dicat, notum est: eandem et columnam, et pyramidem vocabant, Priapeiis, 'Nimirum tibi salsa res videtur Astans inguinibus columna nostris:' et alibi, 'Accedit istis impudentiæ signum, Libidinoso tenta pyramis nervo.' et 'palum' Horat. 'Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus.'

12 *Nam nihilo minore verpa Es fartus*] Significat, Memmium quoque eodem modo acceptum ab alio quopiam æque bene, atque ipse erat, peculiato. Verpam autem vocabant eam partem a verrendo. In Priapeiis, 'Quæ quot nocte viros peregit una, Tot verpas dedicat salignas.'

13 *Pete nobiles amicos*] Hactenus ex aliena, nunc ex sua persona loquitur. I nunc, inquit, quisquis es, et te ad nobiles amicos applicato, a quibus tam pulchra facinora edi videas.

14 *At vobis mala multa di deæque Dent*] Contra Plaut. Pœnulo, 'o, multa Di tibi dent bona, Quom hoc mi obtulisti tam lepidum spectaculum:' et in eadem Fabula, 'Di deæque vobis multa bona dent cum mihi Et bene præcipitis, et bonam prædam datis:' et rursum, 'Multa tibi Di dent bona, cum me salvum esse vis.'

15 *Opprobria Romuli Remique*] Ita eos vocat, quod factorum suorum turpitudine veteribus Romanis, ipsisque adeo urbis fundatoribus, dedecori esse viderentur.

CARMEN XXIX.

1 *Quis hoc potest videre*] Indignatur, Mamurram Formianum stulta Cæsa-

ris, cum quo stupri consuetudinem habebat, liberalitate ad tantas pecunias venisse, ut solus aliquot provinciarum opes possidere videretur. De hujus opibus et luxuria vide Plin. lib. XXXVI. Est autem memorabile, quod narrat Tranquillus, ita leni Cæsarem fuisse ingenio, ut, cum sibi perpetua his versibus imposita esse stigmata intelligeret, tamen Catullum satisfacientem sibi, (id est, testibus præsentibus affirmantem, pœnitere se, quod ea scripsisset; hanc enim esse vim in his rebus verbi, 'satisfacio,' satis ex Amphitruone Plauti, et Terentii Adelphis, et Cicerone pro Roscio Comœdo intelligi potest,) eadem die adhibuerit cœnæ, hospitioque patris ipsius, sicuti consueverat, uti perseveraverit.

3 *Comata Gallia*] Ita omnem transalpinam Galliam nominabant.

5 *Cinæde*] Notum est illud, 'Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias. Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.'

Romule] Hoc nomine sæpe utebantur in eos, quos significare volebant dissimillimos esse Romuli, multumque ab illius præstanti virtute abesse: auctor Declamationis illius in Ciceronem, quæ tribuitur Sallustio, 'Oro te Romule Arpinas.' Persius, 'num Romule cæves?'

7 *Superfluens*] Ita vocantur, qui, ut vulgo loquimur, continere se in sua pelle, præ superbia non queunt: atque hoc vitium in juvenibus notatum puto ab Homero, cum eos dixit esse ὑπερφιάλους· etsi non sum nescius, Græcos Grammaticos longe aliter hanc vocem interpretari: sed de hoc alias. Metaphora est a vasis nimium plenis.

9 *Dioneus*] Venerius. Detrita autem est una litera e diphthongo, propter metrum: rectum enim erat, Dionæus. Virgil. 'Sacra Dionææ matri divisque ferebam.'

15 *Ducenties, aut trecenties*] Id est, ducenties, aut trecenties centena millia H-S. ducenties autem efficiunt monetæ Venetæ aureos nummos 588235, et præterea marculos quadraginta: trecenties, 882353 aureos nummos, octo marculis minus; ea ratione, ut sestertios quidem singulos quaternis marculis, aureos autem singulos tricenis quaternis grossulis æstimemus.

16 *Sinistra*] Stulta, et præpostera; nam et Græci sæpe σκαιὸν pro stulto dicunt: sic et Horat. 'o ego lævus, Qui purgor bilem verni sub temporis horam.'

17 *Expatravit*] Libidinibus absumsit. 'Patrare,' honestum olim verbum, postea ad obscœnitatem tralatum fuisse, indicat Fabius libro octavo. Quo autem sensu, ex Boëtio de definitione intelligitur; qui patrationem esse ait fractæ Veneris lacrymas: itaque Persius oculum molliter ac libidinose natantem, patrantem vocavit: 'patranti fractus ocello:' quod id videlicet, in re Venerea, perficientibus eveniat. Juvenal. 'oculosque in fine trementes.'

Helluatus est] De Cæsare ipso loquitur.

19 *Præda Pontica*] Superato Pharnace Mithridatis, aut, ut ego in tribus perveteribus æreis nomismatis Græce insculptum animadverti, *Mithradatis* filio: de quo notum est illud Cæsaris, 'Veni, vidi, vici.'

20 *Ibera*] Superatis in Hispania Petreio et Afranio. Historia satis nota est.

21 *Hunc*] Ἐρωτηματικῶς, et cum indignatione legendum est. Huncine, tantum helluonem, Galliæ et Britannia timent?

22 *Quid hunc (malum) fovetis*] Apostrophe ad populum Romanum.

23 *Uncta*] Pinguia, opulenta, et copiosa.

CARMEN XXX.

1 *Alphene*] Alphenum, (nescio an Jurisconsultum, illum Ser. Sulpicii

discipulum, cujus frequens et in Pandectis et in aliis scriptis veterum mentio est,) ut in ratione colendæ amicitiæ perfidiosum, accusat; minaturque fore, ut Dii tandem meritas ab eo violatæ fidei pœnas exigant. Facile autem crediderim, etiam Carmen infra positum, cujus principium est, ‘ Desine de quoquam,’ ad hunc ipsum Alphenum pertinere.

4 *Nec facta impia*] Expressisse videtur versum Homeri, *Οὐ γὰρ σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν.*

7 *Tute jubebas animam tradere*] Tu ipse jubebas, ut tibi animam traderem, id est, ut me totum ad te amandum darem.

11 *At Di meminerunt*] In meo illo libro, cujus bonitatem nunquam tantopere perspexi, quam cum hæc scriberem (eo autem magis memini, quod eo utens, totum Catullum, etiam tum puerulus, sæpe relegendo edidiceram) in eo igitur versus hic ita scriptus erat, *Si tu oblitus es, at di meminere, at meminit Fides:* quæ lectio quanto sit elegantior, nemo non videt.

Fides] Hanc quoque inter Deos numeratam fuisse, omnes jam sciunt.

CARMEN XXXI.

1 *Peninsularum*] Gaudet, gratulaturque sibi, e Bithynia in insulam Sirmionem reversus. Sirmio autem putatur esse in agro Veronensi, quem hodie Gardæ lacum vocant. Ibi possessiones habuit Catullus.

2 *Ocelle*] Locum hunc summa elegantia tractat Petrus Victorius, Var. Lect. lib. IX. cap. 9. eodem autem modo Cytheronem montem in Phœnissis Euripides ‘ Dianæ oculum’ vocat; et apud eundem Andromacha filium, quem e Pyrrho susceperat, vocat ‘ oculum vitæ suæ.’

3 *Uterque Neptunus*] Mare superum et inferum significat.

5 *Vix mi ipse credens*] Nam, quæ nimiopere optamus, difficillime credimus: inde sunt illa, ‘ Teneon’ ego te, Antiphila?’ et, ‘ Vera ne te facies, verus mihi nuncius offers, Nate dea?’ et similia.

Thyniam] Ut Syriam et Assyriam, ita Thyniam et Bithyniam pro eodem sæpe dicebant; neque sum nescius, aliam Syriam esse, aliam Assyriam: sed a Poëtis hæc nomina confundi aio.

7 *O quid solutis*] Quinque, meo quidem animo, supra quam dici potest, pulcherrimis versibus exponit voluptatem, qua perfunduntur ii, qui ex longa laboriosaque peregrinatione reversi domum, omnia ibi quieta et composita reperiunt. Et solutas autem curas, ut hic, et solutum curis animum, ut sæpe Cicero, et simpliciter, solutum animum, pro libero et quieto dicimus; ut in his pulcherrimis Varronis versibus; qui quoniam apud Nonium depravati leguntur, adscribam equidem eos ita, ut emendandos puto. Varro 'Ανθρωπουργίᾳ, ἢ περὶ Γενεθλίων· ‘ Non fit thesauris, non auro pectu’ solutum. Non animis demunt curas ac relligiones Persarum montes, non atria diviti’ Crassi.’

12 *Salve o venusta Sirmio*] Mos erat, ut qui primum ingrederentur regionem aliquam, ad eamve ex intervallo reverterentur, religiose eam salutarent: idque, quoniam cuique loco suum quendam genium præesse arbitrabantur: itaque Pythagorici ob id aliis alios locis fortunatiores esse rebantur: prout videlicet cum cujusque loci genio cujusque genius conveniret. Virgil. ‘ Ignarus, geniumne loci, famulumne parentis Esse putet.’ Idem, ‘ Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo Implicat, et geniumque loci, primamque deorum Tellurem, nymphasque, et adhuc ignota precatur Flumina.’ Ovid. ‘ Cadmus agit grates, peregrinæque oscula terræ Figit, et ignotos montesque agrosque salutat.’ Et quidam apud Menandrum, χαῖρ', ὦ φίλη γῆ, διὰ χρόνου πολλοῦ σ' ἰδὼν 'Ασπάζομαι. Et ser-

vus quidam Plautinus, Bacchidibus, 'Herilis patria salve: quam ego biennio Postquam in Ephesum abii conspicio lubens:' et alter in Sticho, 'Salvete Athenæ, quæ nutrices Græciæ. O terra herilis patria, te video lubens.'

13 *Lydiæ lacus undæ*] Undas Benaci Lydias vocat a similitudine quadam: nam ut Pactolus, ita Benacus quoque aureas arenas volvere dicitur: forte etiam Lydias vocat Etruscorum ditioni subditas, quod a Lydis Etrusci originem ducunt.

CARMEN XXXII.

4 *Adjuvato*] Antique, pro, addito.

CARMEN XXXIII.

1 *O furum optime balneariorum*] Fures balnearios vocabant, qui surripere solerent vestimenta eorum, qui lavatum ierant: hi autem capitali supplicio afficiebantur; cum ceteris dupli tantum pœna proposita esset; cujus rei multas caussas reddit Aristoteles in Problematis. Primum, quod facillimum est in balneis furari: quare, ne magna illa efficiendi facultas cuiquam occasionem peccandi daret, voluit legislator quasi ex adverso opponere majoris pœnæ metum. Deinde, si quis tuum aliquid e domo tua surripuerit, jam tua, ex parte aliqua, culpa est; qui non vel fores occluseris, vel quoquo modo parum tibi spectatæ fidei hominem ædium tuarum aditu prohibueris; at balneator, velit, nolit, omnes sine discrimine in balneas recipere cogitur: merito igitur lex plus ei opis afferre debuit. Adde, quod, qui convicti sunt furti alicujus alio in loco non ita celebri admissi, postea tamen interdum sese ad bonam frugem recipiunt, omnique studio moliuntur efficere, ut maculam illam insequentis vitæ continentia deleant: at hi, qui pravitatem suam toti populo patefactam vident, abjecta omni spe, fore ut illud famæ dispendium ulla unquam ratione sarcire possint, ne conantur quidem animum ad bonas partes adducere: itaque merito, tanquam depositi penitus, desperatique, a corpore Reipublicæ exscinduntur. Præterea, ut qui publice egregium aliquod facinus obeunt, plus præstant Reip. quam qui privatim; ideoque majoribus præmiis honorantur: ita qui publice scelus aliquod obeunt, insignius lædunt civitatem, quam si eodem se aliquibus in latebris contaminarent; neque facto tantum, verum etiam exemplo nocent: quare et gravioribus eos suppliciis affici par est. Addit et alias quasdam, quibus, ne nimium excrescat oratio, recensendis supersedebimus. Lepide autem optimum furem dixit Catullus, cum callidissimum et furacissimum significet; quasi ulla in vitiis bonitas esse possit.

CARMEN XXXIV.

1 *Dianæ sumus in fide*] Ludis sæcularibus, pueri puellæque Apollinis ac Dianæ laudes canere consueverant. In eum igitur usum Hymnus hic factus est, quo Dianæ laudes continentur. Tres ejusdem generis Hymni apud Horatium leguntur. De his autem ludis multa admodum digna cognitu collegit Politianus in Miscellaneis.

In fide] In tutela, in clientela.

2 *Integri*] Nam et ipsa virgo est; utque semper virgo esse posset, recens nata, obtinuit a Jove: unde apud Ovid. 'Daphne, Da mihi perpetua, genitor carissime, dixit, Virginitate frui: dedit hoc pater ante Dianæ.' Quo loco dubium non est, quin Ovid. Callimachum exprimere voluerit; apud quem Diana ipsa ita loquitur, *Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν*. Quin et Socrates apud Platonem in Cratylo, cum varias caussas tradat, cur hæc Dea Græce Ἄρτεμις nominetur, illam primam ponit, quod

ἄρτεμες *integrum* valeat, et *incorruptum;* ideoque recte illi hoc nomen tribui, διὰ τὴν τῆς παρθενίας ἐπιθυμίαν.

7 *Prope Deliam olivam*] De Latonæ partu varia antiqui scriptores literis prodiderunt. Sunt qui dicant ab ea in Delo Apollinem Dianamque uno partu editos. Cicero in Verrem, 'Si in pueritia non iis artibus et disciplinis institutus eras, ut ea, quæ literis mandata sunt, disceres atque cognosceres; ne postea quidem, cum in ea ipsa loca venisti, potuisti accipere id, quod est proditum memoriæ ac literis? Latonam ex longo errore, et fuga, gravidam, et jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Appollinem Dianamque peperisse, qua ex opinione hominum illa insula eorum Deorum sacra putatur.' Atque ea sententia plurimos assertores habet: unde Latonam Orpheus διδυματόκον, Ovid. 'gemelliparam' vocat. Alii Apollinem et Dianam ne eodem quidem loco, nedum eodem partu, editos esse aiunt, sed Dianam quidem in Ortygia, Apollinem vero in Delo, idque ex Orpheo ipso colligunt: Γειναμένη Φοῖβόν τε, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν, Τὴν μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κραναῇ ἐνὶ Δήλῳ. Sed et Homerus, Χαῖρε, μάκαιρ' ὦ Λητοῖ, ἐπεὶ τέκες ἀγλαὰ τέκνα, Ἀπόλλωνά τ' ἄνακτα, καὶ Ἄρτεμιν ἰοχέαιραν, Τὴν μὲν ἐν Ὀρτυγίῃ, τὸν δὲ κραναῇ ἐνὶ Δήλῳ. Rursum alii Ortygiam et Delum eandem esse dicunt. Ovid. 'tempusque fuit, quo navit in undis, Nunc sedet Ortygie:' ubi aperte Ortygiam, Delum vocat. Strabo quoque Delum olim Ortygiam vocatam admonet: distinguuntur tamen in iis, quos citavimus, Orphei, et Homeri versibus; et Strabo ipse lib. XIV. aliam quandam a Delo Ortygiam describit; ubi de non nullorum sententia ait Dianam et Apollinem natos esse. Neque minus habet dubitationis, ad quam arborem Latona peperit. Catullus hic olivam nominat: in eademque sententia sunt Strabo et Hyginus: at palmam, ait Plinius, in Delo, Apollinis et Dianæ natalibus nobilem conspici; idque Homerus, Theognis, Callimachus comprobant. Interpres quoque Apollonii, 'Mos,' inquit, 'parturientium est, proxima quæque apprehendere, ut sic dolores aliqua ex parte sublevent:' sic Latona palmam apprehendit. Interpres Iliados Homericæ utranque arborem ponit, et palmam videlicet et olivam: idemque etiam Ovidio placuit, cujus illud est, 'Illic incumbens cum Palladis arbore palmæ, Edidit invita geminos Latona noverca.' At Plutarchus in Pelopida, et in libro de Defectu Oraculorum, 'Deli, qui Bœotiæ mons est, accolas Apollinis et Dianæ ortum sibi vendicare' ait; 'illic esse Apollinis Gyræi ædem, ad cujus posteriorem partem duos fontes fluere aqua dulcissima, plurima, frigidissima; quorum alterum palmam, alterum olivam vocari.' Euripides autem in Hecuba, 'duas arbores e terra extitisse in Delo, palmam et laurum; cum ibi Latona partu levaretur.'

8 *Deposivit*] Enixa est: ἀπεθήκατο κόλπων, Callimachus. *Deposivit* autem antique, pro 'deposuit.' Priscian. lib. X. 'Antiqui,' inquit, 'et *posivi* protulisse inveniuntur.' Plaut. in Vidularia, 'Nunc apud sequestrum vidulum posivimus.' Appuleius in primo Hermagoræ, 'Et cibatum, quem jocundum esse nobis animadverterant, eum apposiverunt.'

9 *Montium domina*] Sic Horat. 'Montium custos nemorumque, virgo:' et ipsa apud Callim. Jovem alloquens, Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα· et paulo post, Οὔρεσιν οἰκήσω.

13 *Tu Lucina*] Eadem est Juno Lucina, et Diana Lucifera, ut ex hoc loco cognoscitur, et ex Cic. de Nat. Deor. lib. II. Sic Horat. 'Sive tu Lucina probas vocari, Seu genitalis Diva.' Idem, 'Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia tuere matres.'

Hesiodus tamen, et Pindarus, et Callimachus aliam a Diana Ilithyian faciunt: immo vero parienti Latonæ ait Pausanias Ilithyian affuisse; cum ex Hyperboreis ad eam parturientem accurrisset. Servius, Dianam ipsam matri obstetricis munus præstitisse. Apud Callimachum Diana sibi datum ait a fatis, ut parientibus opituletur, quod ipsa sine ullo materno dolore edita fuerit. Contra Homerus, totos novem dies laborasse Latonam, donec Iris partu eam levatura, inscia Junone, adveniret. Sed quis in Fabulis firmum aliquid aut constans requirat?

15 *Potens Trivia*] Eadem enim est cum Hecate, quæ in triviis colebatur. Virg. 'Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes.' Potentis autem epitheton ei proprium est. Idem, 'Voce vocatus Hecaten, cæloque ereboque potentem.'

Notho lumine] Lucet enim aliena luce, ut ait Cicero. Unde et mulos ejus vehiculo dabant; quod ut mulus non suo genere, sed equis creetur, sic ea solis, non suo fulgore luceat: auctor Festus.

17 *Tu cursu dea menstruo*] Unde et mensis ipse dictus est, ἀπὸ τῆς μήνης.

19 *Rustica agricolæ*] Callim. Οὓς δέ κεν εὐμειδής τε καὶ ἵλαος αὐγάσσεαι, Κείνοις εὖ μὲν ἄρουρα φέρει στάχυν. Hoc autem non sine ratione physica dictum est: humori enim præest Luna, quo omnia nutriuntur.

21 *Sis, quocunque tibi placet*] Erudite et eleganter explicat hunc locum Petrus Victorius Var. Lect. lib. XIII. cap. 2.

23 *Bona ope*] Sic infra, 'Salve, teque bona Juppiter auctet ope.'

24 *Sospites*] Sospitare est bona spe afficere, aut bonam spem non fallere. Festus, 'Sospitent, servent.' Ennius Menalippa, 'Regnumque vostrum sospitent, superstitentque.' Nonius.

CARMEN XXXV.

1 *Poëtæ tenero*] Cæcilium Novocomo Veronam accersit.

2 *Dicas*] Chartæ enim tabulæque quodam modo loqui videntur.

4 *Lariumque littus*] Lacus Larii ripam.

13 *Inchoatam Dindymi dominam*] Inchoatum a Cæcilio Poëma de Cybele.

15 *Interiorem edunt medullam*] Sic Virgil. 'Est mollis flamma medullas.' Catullus ipse infra, 'cujus me magnus edebat amor.' Virgil. 'Nec te tantus edat tacitam dolor.' Cic. 'Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.' Horat. 'si, quod est animum, differs curandi tempus in annum.' Quæ exempla congessi, ut magis perspiciatur hujus verbi in talibus exprimendis elegantia.

16 *Sapphica Musa*] Sapphicam musam vocat Sappho ipsam, quam Græci poëtæ propter suavitatem versuum, 'decimam Musam' esse dixerunt.

CARMEN XXXVI.

1 *Annales Volusi*] Sive hoc verum est argumentum, sive fictum, nihil salsius dici potuit in Annales Volusianos: sed, quia ceteri Interpretes hujus Carminis sensus satis non sunt assecuti, faciendum est mihi, ut illius argumentum explicem. Catullus, ut in amore sæpe accidere solet, puellæ suæ iratus erat, cœperatque in eam versus Iambicos scribere: quorum illa aculeos extimescens, Veneri ac Cupidini voverat, si Catullus sibi restitutus foret, se pessima pessimi Poëtæ scripta igni daturam: quod votum suum cum mitigato jam ipsi aperuisset, ridens Catullus, Volusianos annales, ut ipsa voti religione solvatur, cremandos esse ait. Ejus autem libri ineptiam alio etiam loco notat, affirmans, usum illius, nisi in complicandis scombris, nullum fore.

Annales Volusi] Suspicatus sum ali-

quando, horum Annalium mentionem fieri a Seneca, lib. xiv. Epist. his verbis, 'Et paucorum versuum liber est, et quidem laudandus, atque utilis, Annales Volusii: scis, quam non decori sint, et qui vocentur.' Hæc autem postrema verba huc referebam, ubi eos Catullus chartam cacatam vocat: sed tamen hoc valde asseveranter affirmaverim; etenim apud Senecam, Tamusii, non Volusii, legitur.

4 *Restitutus*] Reconciliatus, non, ut alii exponunt, reversus ex Bithynia: sic et infra, 'Quod te restituis Lesbia mi cupido.'

7 *Tardipedi deo*] Vulcano: qui eo claudus fingitur, quod flamma trepido sursum motu tendens quasi claudicare videatur.

8 *Infelicibus*] Quæ dicantur infelices arbores, vide Macrobium.

11 *Nunc o cæruleo creata ponto*] Venerem invocat, ut libro comburendo assit, puellamque voti religione liberet: ut autem dea illa e mari enata fuerit, copiose enarrat Hesiodus Theogonia.

12 *Quæ sanctum Idalium*] Enumerat multos locos Veneri sacros, more veterum, qui in Diis appellandis celebrandisque solebant multa ipsorum epitheta congerere, ac percensere locos quibus ipsi præessent: quod in Homeri præcipue, Orpheique Hymnis animadverti potest.

Uriosque apertos] Plano ac patente sitos loco. In quibusdam scriptis libris, *Ærios*, non *Urios*, legitur; suntque, qui populos Cypri fuisse dicant: ego de Æriis nihil reperio. Uriæ oppidi meminit et Homerus in Bœotia, Οἵ θ' Ὑρίην ἐνέμοντο· et Dionysius, qui Urium vocat, et Herodotus in Polymnia, et Strabo, et Stephanus, et alii: sed cum eo nomine varia diversis locis oppida fuisse reperiam; illud nondum reperire potui, ecquod illorum Veneri sacrum fuerit.

15 *Dyrrhachium Adriæ tabernam*] Quod illuc divertere solerent, qui per Adriaticum navigassent.

16 *Acceptum face*] Verbum sumptum ab argentariis, qui acceptam redditamve pecuniam facere dicuntur, cum in tabulas suas referunt, eam sibi solutam fuisse.

19 *Pleni ruris*] Ita legendum, non, ut vulgo, *turis*: atque hoc recte ex veteribus libris emendavit Palladius. 'Rus' autem pro rusticitate dicit ut supra, 'Idem infaceto est infacetior rure.' Sic ancilla quædam, apud Plaut. Truculento, servum, a quo rustice excipiebatur, 'rus merum esse' dicit.

CARMEN XXXVII.

1 *Salax taberna*] Minitatur et verbera, et multo fœdius aliquid contubernalibus quibusdam, qui puellam, quæ ab ipso aufugerat, detinebant.

Taberna] Συνεκδοχικῶς tabernam pro ipsis contubernalibus ponit: itaque, quod addit, 'Vosque contubernales,' quasi expositio quædam est ejus, quod præcesserat. 'Contubernales,' ait Festus, 'dicuntur a tabernis, quæ fiebant ex tabulis: unde et tabernacula sunt dicta, licet ex tentoriis et pellibus fiant.'

2 *A pileatis nona fratribus pila*] Indicat, quos contubernales alloquatur; eos nempe, qui tabernam haberent ad pilam nonam a Castorum templo, quod in foro ad lacum Juturnæ fuit, a Castore tantum nominari solitum: etsi tum ipsi, tum Polluci sacrum foret. Castorem autem et Pollucem pileatos fratres vocat, quod eis, utpote Laconibus, eo ornatu statuæ ponerentur.

5 *Hircos*] Ita fœdos, ut eorum congressum puellæ omnes æque, atque hircorum, refugere atque aspernari debeant.

9 *Namque totius vobis Frontem tabernæ scipionibus scribam*] Etsi scipio-

nem proprie dicimus baculum, quo infirmiores inter incedendum niti solent: tamen hic scipiones eos vocat, e quibus merces in taberna appenderentur: eis igitur ait se scripturum contubernalibus frontem, id est, ita valide percussurum, ut cicatrices imprimantur.

11 *Puella namque, quæ*] In aliis, *Puella nam, modo quæ e meo sinu fugit:* quæ lectio mihi quidem magis probatur.

14 *Boni beatique*] Ironia.

16 *Pusilli*] Abjecti, et contemptæ sortis.

Et semitarii] Qui plerunque vulgaria modo scorta, et in semitis prostantia consectemini: in aliis *sellularii.*

17 *Tu præter omnes*] Hos versus temere ab aliis loco motos e veteribus libris hic reposuimus. Hic autem, quisquis est, Egnatius unus videlicet ex illis contubernalibus fuit; qui quod, se formosum putans, puellam præter ceteros assectaretur, ei quoque Poëta præter ceteros irascitur.

Une] Priscian. libro v. de Nomine, 'unus,' loquens, 'De cujus,' inquit, 'vocativo quia quidam dubitant, Caper, doctissimus antiquitatis perscrutator, ostendit hoc usum Catull. et Plaut.' Catullus, 'Tu præter omnes une de capillatis.' Plaut. in Fribolaria, 'O amice et multis, at mihi une Cephalio.'

19 *Egnati, opaca quem bonum facit barba, Et dens, &c.*] Qui nihil habes, quo bonus, id est, formosus, videri queas, præter opacam barbam, et dentium candorem multa urinæ fricatione quæsitum.

CARMEN XXXVIII.

1 *Male est Cornifici*] Conqueritur cum Cornificio, qui ipsum, in magno dolore animi positum, ne allocutione quidem ulla solatum accesserat.

3 *Et magis magis*] Ita est in meo manuscripto, aliisque veteribus: et sic quoque Catullus alio loco locutus est, 'Post, vento crescente, magis magis increbrescunt;' ut, quin hæc vera lectio sit, dubitari non oporteat.

5 *Allocutione*] Proprie admodum. Varro, 'Allocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi caussa:' ita enim eum locum Varronis, ope veteris libri, emendavit Victorius, cum in aliis legeretur, *consulendi.*

6 *Sic meos amores*] Post hunc versum, equidem non dubito, quin aliquid desit, sine quo insequentium versuum sententia explicari non queat: sunt tamen quidam in primis eruditi homines, qui putent fieri posse, ut nihil desideretur; exponantque ad hunc modum: Adhibuisse quidem Cornificium Catullo consolationem aliquam, sed et brevem, et ejusmodi, ut lamentationi alicui, quam consolationi, similior videretur: hanc autem orationem concisam esse, et ἐλλειπτικὴν, ad indicandam vim et magnitudinem doloris: ut intelligamus, *Sic meos amores?* id est, siccine meos amores a te parvi fieri, ut meliorem mihi consolationem nullam afferas? quid enim tandem a te allatum est? *Paulum quidlubet allocutionis,* atque id quoque ipsum *Mæstius lacrumis Simonideis.* Excelluisse autem Simonidem Poëtam in tractatione rerum tristium, cum aliunde, tum ex Fabii testimonio intelligi potest. Sunt, ut dixi, qui hunc locum ita interpretentur: ego deduci de sententia non possum; omninoque deesse aliquid existimo.

CARMEN XXXIX.

1 *Egnatius*] Ineptiam Egnatii exagitat; qui cum de candore dentium, quem sibi spurcissime parabat, ut de magno aliquo bono, magnopere se amaret, ejus ostentandi caussa, sæpe, nulla occasione, ridebat, aut ea etiam excipiebat risu, quæ lacrymis potius

excipi par foret. Eodem morbo Alexis Comicus mulieres quoque laborare ait lepidissimis versibus, quos e Clemente Alexandrino Petrus Victorius in libros suos transtulit; quos, quoniam nondum satis emendatos puto, ita proferam, ut legi oportere arbitror: neque me id etiam cum bona ipsius Victorii gratia facturum esse diffido. Sunt autem Trochaici Octonarii Catalectici: *Εὐφυεῖς ὀδόντας ἔσχεν; ἐξ ἀνάγκης δεῖ γελᾷν· Ἵνα θεωρῶσιν οἱ παρόντες, τὸ στόμ' ὡς κομψὸν φέρει. Ἐὰν δὲ μὴ χαίρῃ, γελῶσα διατελεῖ τὴν ἡμέραν, Μυῤῥίνης ξυλύφιον ἔχουσα λεπτὸν ἐν τοῖς χείλεσιν, Ὥστε τῷ χρόνῳ σεσηρέν', ἄν τε βούλετ', ἄν τε μή.*

2 *Renidet*] Ridet. 'Renidere' dicitur; quidquid hilarem aliquam speciem præ se fert: quo sensu transfertur etiam ad inanimata.

Seu ad] Hujus *Συνεκφωνήσεως* rare admodum exempla reperiri puto.

Seu ad rei ventum est Subsellium] Sive quis eum amicus in gravi aliqua caussa periclitans advocatum adduxit sibi: quis autem locus alienior a risu, quam judicium?

3 *Cum orator excitat fletum*] Cum ad eam orationis partem ventum est, in qua orator, velut habenas eloquentiæ laxans, omnia permiscet affectibus, ita ut sæpe e corona astante ii quoque, ad quos nihil res attinet, lacrumare cogantur; eo inquam tempore, quo subsellia ceterorum gemitu planctuque resonant, *Renidet ille.* Addit etiam, quod sit absurdius:

4 *Seu pii ad rogum fili Lugetur; orba cum flet unicum mater*] In singulis autem verbis inest pondus: nam et nullus acerbior luctus est, quam ob amissum filium; et in eo minus sibi matres, quam patres, temperant; idque præcipue, si lugeatur et pius, et unicus, et eo maxime temporis puncto, quo miseræ matres illa sibi tantopere dilecta ora flammis feralibus depasci vident: in quo tanti ejulatus excitari solent, ut ipsa pene saxa perrumpat dolor. At Egnatius, cum dentes ostendat, istis rebus non valde movetur: itaque in tam mœsto spectaculo, lamentantibus ceteris, *Renidet ille:* ac denique,

6 *Quidquid est, ubicunque est, Quodcunque agit, renidet. hunc habet morbum*] Morbos vocabant pravitates quasdam animi, consuetudinesque vitiosas. Cic. in Verrem, de Signis: 'Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; ut amici ejus, morbum, et insaniam; ut Siculi, latrocinium.' Apposite autem id verbi adhibuit Poëta, quo in amicorum vitiis uterentur; qui et se amicum esse Egnatio simulet, et admonere eum, quasi amice, velit.

9 *Quare monendus est mihi*] Hactenus de eo locutus est: nunc ad eum orationem convertit, inquiens,

Bone Egnati, &c.] Subest autem vis argumenti *ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος*, hoc modo: Etiam si oriundus esses ex aliqua earum gentium, quæ sibi dentium candorem sine ulla spurcitia comparant; tamen, ita frequenter, ac nulla occasione eos retegere, ineptum esset: quanto igitur id ineptius est, cum originem ex ea gente hominum ducas, quæ sibi non horret quotidie urina confricare gingivas, ut dentes efficiat candidos?

10 *Si urbanus esses*] Id est, in urbe natus.

11 *Aut parcus Umber*] Videtur frugalitatem et parsimoniam Umbris tribuere: contra tamen eorum luxus a multis idoneisque scriptoribus incessitur.

Aut obesus Etruscus] E copiosis, videlicet, frequentibusque sacrificiorum epulis, quibus ea gens plurimum dedita fuisse dicitur.

12 *Aut Lanuvinus ater*] In aliis *acer*.

13 *Ut meos quoque attingam*] Verona enim est ex Italia transpadana.

14 *Lavit*] Ita dicebant veteres, non, ut nunc, *lavat*. Virgil. 'lavit improba teter Ora cruor.'

16 *Nam risu inepto*] Ob id etiam Græci, quos significare volunt insigniter fatuos, ἀχρειογέλωτας vocant.

17 *Celtiberia in terra*] Antique additum, *terra*.

CARMEN XL.

1 *Quænam te mala mens*] Hujus versus postrema syllaba a principe subsequentis absumitur.

2 *Agit præcipitem*] Cum enim meos amores attentare audes, tum videris ultro in ipsam meorum versuum aciem incurrere; teque in eos præcipitem dare.

3 *Quis Deus*] A Diis enim iratis mala consilia in hominum mentes immitti putabant. Cic. pro Milone, 'Hic Dii immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut illi faceret insidias: aliter perire pestis illa non poterat.' Aut ad eorum sententiam respicit, qui affectiones, quibus agitatur animus, Deos vocabant; in Græcorum enim commentariis reperio, Dei nomen quinque fere modis usurpari solere; ut modo sapientes homines, modo reges ac potentes Deos vocemus, modo elementa, modo fatum, modo etiam facultates animi, ipsasque illius agitationes: quo etiam respexit Virgil. 'Di ne hunc ardorem mentibus addunt, Euryale, an sua cuique Deus fit dira cupido?'

5 *Ut pervenias in ora vulgi*] Ut meis versibus traductus ad infamiam, nobilis et decantatus evadas? Hæc autem locutio, venire in ora, et in vitio et in laude etiam ponitur. Liv. lib. II. 'Timorem injecit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret.' Propert. 'Crede mihi, magnos æquabant ista triumphos Indicia; et venies tu quoque in ora virum.'

CARMEN XLI.

1 *Acme illa*] Indignatur, Acmen ausam esse a se decem millia pro mercede concubitus poscere.

3 *Turpiculo*] Cic. lib. II. de Oratore, 'Gravitas honestis in rebus severe, jocus in turpiculis et quasi deformibus ponitur.

4 *Formiani*] Septimii; ut infra, 'Acmen Septimius suos amores.'

5 *Propinqui*] Advocandos ait esse amicos puellæ, et medicos ad eam curandam: furere enim, et atra bili percitam esse.

7 *Nec rogare, Qualis sit solet hæc imaginosum*] Id est, speculum de forma sua consulere non solet: id enim si faceret, quamvis sana non est, cognosceret tamen deformiorem esse se, quam ut tantum poscere debeat. Imaginosum autem vocat speculum, a reddendis intuentium imaginibus.

CARMEN XLII.

1 *Adeste Hendecasyllabi*] Hendecasyllaborum opem implorat, ad extorquenda pugillaria, sibi a meretrice quadam subrepta: ac primum quidem eam conviciis persequitur, ad postremum etiam blanditiis tentat.

Quot estis] Id est, quotquot estis: sic supra, 'Et quantum est hominum venustiorum,' pro, 'quantum quantum est:' sic sæpe apud Cic. 'quo modo,' pro quoquo modo, et 'cujusmodi,' pro cuicuimodi: sic 'quot Calendis' Plautus, et nos 'quotannis,' pro eo quod Varronem quotquot annis dicere solitum tradunt: quam Varronis consuetudinem imitatus videtur Horat. illo versu, 'Non si trecentis, quotquot eunt dies, Amice places illacrymabilem Plutona tauris.'

4 *Vestra*] Scribendis vobis quasi dicata.

8 *Turpe*] Turpiter.

Myrmice] Pari figura 'formicinum gradum' dixit Plaut. Menæchmis.

13 *O lutum*] Eodem modo servus quidam in Persa lenonem, 'lutum lenonium' vocat: hac quoque contumelia Cic. in Pisonem usus est.

16 *Quod si non aliud pote est*] Si nihil, inquit, aliud possimus, saltem incutiamus ei ruborem: etsi hoc prop-

ter ipsius impudentiam difficile erit.

17 *Ferreo*] Impudentiam significat, ut apud Aristoph. σιδηροῦς ἀνήρ· sic et apud Ovid. 'duri puer oris, et audax.' Cicero quoque pro P. Quintio, eodem sensu, 'durissimo ore esse eos,' ait, 'qui præsente Roscio gestum agere conarentur.' Idem valet, quod statim additur, 'Canis:' nota enim est ejus bestiæ impudentia: unde et Homer. illud κυνώπης, et Cynicorum appellatio fluxit: sed et apud Terentium Eunucho et 'canis,' et 'os durum,' impudentiam significant; ut pridem in eam fabulam scripsimus.

CARMEN XLIII.

1 *Salve*] Enumerat multa in Acme, quæ parum venusta sint: tum urbane admodum admiratur, infacetos usque eo esse homines, ut eam non modo bellam putent, sed etiam cum Lesbia comparare audeant.

2 *Nec bello pede*] Brevitas pedis in puellis laudatur. Ovid. 'Pes erat exiguus: pedis hæc aptissima forma est.' Contra Virgilius de rustica, 'spatiosa prodiga planta.' Horat. 'Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo.' Aristot. quoque (si ejus sunt τὰ φυσιογνωμονικὰ) longum latumque pedem roboris, brevem mollitiei notam esse affirmat; virisque illum, hunc mulieribus esse aptiorem.

Nec nigris ocellis] Nigros oculos antiqui in non minima pulchritudinis laude ponebant: Horat. 'Et Lycum nigris oculis nigroque Crine decorum.' Idem, 'Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.' Pind. Pyth. ἑλικώπιδα Venerem vocat, Hesiod. Theog. ἑλικοβλέφαρον· Homer. Il. A. Chryseida ἑλικώπιδα κούρην, idemque in Hymno Castorum Musas ἑλικώπιδας nominat.

3 *Nec longis digitis*] Contra Propert. de Cynthia, 'Fulva coma est, longæque manus, et maxima toto Corpore, et incedit vel Jove digna soror.'

Nec ore sicco] Significat eam frequenter spuere; quod cum omnibus, tum puellis præcipue indecorum est: sic Juvenal. nasum siccum vocavit ejus mulieris, quæ non sæpe emungeretur.

CARMEN XLIV.

1 *O funde noster*] Mos antiquis fuit, ubi quid scripserant, convocare amicos, eisque illud, quidquid erat, recitare, ac ipsorum judicio subjicere, antequam ederetur. Cum igitur Sextius Orationem quandam scripsisset, eamque recitaturus, lautum amicis aliquod convivium apparasset; ait Catullus se, sumptuosæ cenæ (sed hoc joco dictum accipio) cupiditate motum, venisse una cum reliquis, ibique, audienda illa Oratione, tantum contraxisse frigoris, ut postea necesse habuerit, valetudinis caussa, in suburbanam villam, ad dies aliquot secedere. Agit igitur gratias fundo, in quo pristinam firmitatem recuperarat; seque postea nihil tale admissurum pollicetur.

Seu Sabine, seu Tiburs] Erat videlicet fundus hic in utriusque regionis confinio; ideoque, utrius esset, ambigebatur.

2 *Nam te esse Tiburtem*] Tiburtinæ regionis summa amœnitas fuit: ita ut Horatius et nobilissimis quibusque Græciæ civitatibus eam anteponat, et alio loco eam sedem senectuti optet suæ: itaque magno in pretio erant Tiburtina prædia. Quo fit, ut Catullus fundum suum dicat ab iis, qui sibi gratificari velint, Tiburtem, Sabinum ab aliis nominari; ad dignitatem enim fundi putabat pertinere, ut Tiburs potius, quam Sabinus, diceretur.

Autumant] Dicunt.

5 *Tiburs*] Tibur a Tiburno nomen accepit. Virgil. 'Fratris Tiburni dictam cognomine gentem:' quo loco vulgati codices pro, 'Tiburni,' male habent, 'Tiburti:' cum tamen et Servius Tiburnum agnoscat; et Pie-

rius in Romano codice, 'Tiburni,' affirmet legi, et 'Tiburni' Priscianus quoque meminerit: sed et, cum mihi, Odas Horatii Luteciæ publice interpretanti, Petrus Galiandius, Latinarum literarum professor regius, homo optimus et eruditissimus, Horatium perveterem utendum dedisset, eumque una ego, et, flos Galliæ, Adrianus Turnebus evolveremus, animadvertimus in eo locum hunc aperte ita scriptum esse, 'Quam præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda Mobilibus pomaria rivis:' neque dubitavimus, quin ea vera scriptura esset: cum tamen in impressis omnibus, 'Tiburti,' legatur.

8 *Non immerenti quam mihi meus venter*] Alii *vertitur mens;* alii, *verenti mens;* alii, *vertitur mensa;* alii, *meretur mens;* quorum nullum recipi potest. Dionysius Lambinus, homo eruditissimus, mihique summe amicus, ait, se vidisse librum, in quo esset, *Vorax venter:* ego, cum in meo manuscripto reperissem, *meus vertet*, suspicatus sum, legendum, *meus venter*.

15 *Ocymo*] Ita legendum; non, ut in aliis, *ocio*.

16 *Grates Ago*] Locutio poëtica; qua tamen Cic. de Rep. lib. VI. usus est. 'Grates,' inquit, 'tibi ago summe Sol.' Livius lib. V. 'Plena omnia templa Romanarum matrum, Diis grates agentium, erant.'

18 *Deprecor*] Recuso.

19 *Recepso*] Antique, pro 'recepero.' Virgil. 'Cetera, qua jusso, mecum manus inferat arma.' Poëta quidam vetus apud Cic. de Officiis, 'Quod ni Palamedis perspicax prudentia Istiu' percepset malitiosam audaciam.' Pacuv. 'Haud sinam quicquam profari, priusquam accepso, quod peto.'

Non mi, sed ipsi Sextio] Jocus *παρὰ προσδοκίαν* Plauto valde usitatus.

CARMEN XLV.

1 *Acmen Septimus*] Exponit blanditias, quas sibi invicem dicebant faciebantque Septimius et Acme: eisque, *εἰρωνευόμενος*, nihil esse beatius scribit.

7 *Cæsio*] A parte totum: *Συνεκδοχή*.

8 *Hoc ut dixit, Amor sinistra, ut ante Dextra, sternuit approbatione*] Cum Septimius ardorem amoris in Acmen sui verbis aperuisset; Cupido, ait Catullus, utrinque sternuens, quæ ab eo dicta erant, comprobavit. Incertum autem est, ex utra parte prius sternuisse Amorem dicat; sunt enim, qui ita distinguant, *Amor sinistra, ut ante Dextra, sternuit approbatione:* alii ita, *sinistra ut ante, Dextra sternuit approbatione.* Porro veteres sternutationem medium quoddam omen esse arbitrabantur, id est, quo modo boni aliquid, modo mali portenderetur; ut annotant interpretes Theocriti in locum illum ex Thalysiis, *Σιμιχίδᾳ μὲν ἔρωτες ἐπέπταρον, ἦ γὰρ ὁ δειλὸς Τόσσον ἐρῇ Μυρτοῦς, ὅσον εἴαρος αἶγες ἔρανται.* Sæpius tamen in bonam partem accipiebatur, præcipue si dextrorsum quis sternuisset, ut in Il. VII. annotat Eustath. itaque et Odyss. XIV. Penelope e sternutatione Telemachi, gaudio perfunditur, quem in locum idem Interpres satis multa ad hanc rem pertinentia congerit: et apud eum, quem supra nominavi, Theocritum in Helenes Epithalamio ista ponuntur: *Ὄλβιε γάμβρ', ἀγαθός τις ἐπέπταρεν ἐρχομένῳ τοι Ἐς Σπάρταν*· sed et illud Propertii non alienum est, 'Num tibi nascenti, primis, mea vita, diebus, Aridus argutum sternuit omen Amor?' quem in locum plura dicemus, cum eum Poëtam interpretabimur.

19 *Ab auspicio bono profecti*] Ductus a tam bono auspicio amoris sui principiis.

20 *Mutuis animis amant, amantur*] Summa in amore felicitas, invicem æque amari: eum amorem Plautus 'cultu optimum' vocat: 'Is amabat

meretricem natam Athenis Atticis, Et illa illum contra: qui est amor cultu optimus.' Hoc etiam est, quod de se et puero suo Theocr. apud posteros prædicari optat, fuisse videlicet duos homines, qui se, æqua veluti lance, mutuo amaverint; fuisseque tunc homines plane aureos, cum, qui amaretur, vicissim amaret: Ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζύγῳ· ἦ ῥά τότ' ἦσαν Χρύσειοι πάλαι ἄνδρες, ὅκ' ἀντεφίλησ' ὁ φιληθείς. Huc pertinet et illud Bionis, καλὸν δέ τ' ἐρασσαμένῳ συνεράσθαι.

CARMEN XLVI.

1 *Jam ver*] Carmen hoc in Bithynia factum esse opinor; cum illuc Memmium prætorem secutus esset.

Egelidos tepores] Moderatos illos calores, quorum fotu omnia vegetantur. Egelidum est tepidum, ut in illo optimo, sed in multis libris depravato, Ovidii versu, 'Et gelidum Borean, egelidumque Notum.'

2 *Cæli furor*] Horrificus ille stridor ventorum tumultuantium.

Æquinoctialis Zephyri] Sub vernum æquinoctium flantis.

5 *Nicææ*] Urbs est Bithyniæ, quæ olim ab insigni agri ubertate Olbia dicebatur: qui eam Prusiada vocant, errant videlicet de male intellectis depravatisque Plinii verbis.

6 *Ad claras Asiæ volemus urbes*] Trojam, inter ceteras; quo ad inferias fratri solvendas profectus est.

CARMEN XLVII.

1 *Porci et Socration*] Indignatur, Porcio et Socrationi Verannium et Fabullum a Pisone posthaberi. Socrationis nomen Græcum est, non Romanum: forsitan liberti alicujus nomen fuerit.

2 *Pisonis scabies*] Qui Pisoni prurientem illum libidinis ardorem excitatis.

Famesque mundi] In aliis, *famesque Memmi.*

5 *Lauta*] 'Lautitia,' ait Festus, 'epularum magnificentia * alii a lavatione dictum putant: quia apud antiquos hæ elegantiæ, quæ nunc sunt, non erant, et raro aliquis lāvabatur.' Cogitandum autem, num in illis Festi verbis tale aliquid desit, a Græco λαύζω: ut prius Græcam, postea Latinam ejus verbi originem tradat: qui manuscriptos libros habent, de hac mea conjectura judicabunt. Quoniam autem verba quædam Phavorini legunt apud Gellium, quibus mirifice aperitur, quod lautum convivium veteres dixerint, ea quoque ipsa ascribam: 'Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cenam lautam esse, nisi, cum libentissime edis, tum auferatur, et alia esca melior atque amplior succenturietur: is nunc flos cenæ habetur inter istos, quibus sumptus et fastidium pro facetiis procedit; qui negant ullam avem, præter ficedulam, totam comesse oportere; ceterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur, ut a clunículis inferiori parte saturi fiant; convivium putant inopia sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edant, eos palatum non habere: si pro portione crescit luxuria, debere et epulas crescere. Videte, quid relinquitur, nisi ut delibari sibi cenas jubeant, ne edendo defatigentur: quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus, quam Diis immortalibus adornatur.'

6 *De die*] De nocte, quam de die, indulgere Genio, tolerabilius habebatur: diem enim agendis rebus, noctem curandis corporibus, hilarandoque animo impendi volebant: itaque Catonem quoque ipsum largius se ac prolixius de nocte invitare solitum accepimus: quo nomine cum a quodam reprehenderetur, Cicero, qui tum forte aderat, 'Debueras' inquit, 'illud adjicere, eum totos dies aleam ludere:' cum illud videlicet ex contrario indicaret, homini, qui totos dies susceptis pro republica curis

laboribusque traduceret, noctem liberam concedi oportere.

7 *Quærunt in trivio vocationes*] Stant in triviis expectantes, dum se aliquis ad cenam vocet. 'Vocare,' antiqui sæpe sine ulla adjectione dicebant, cum, ad cenam, subintelligerent. Catullus ipse supra, 'Qui tunc vocat me, cum malum legit librum.' Parasitus quidam apud Plaut. Sticho, 'Negare nulli soleo, si quis me vocat:' quo loco male quidam libri habent, *esum vocat*, contra veterum librorum fidem, et rationem metri. Vocatores quoque nominabant servos, quorum opera in vocandis convivis uterentur. Quod in quibusdam libris *vorationes* legitur, operarum vitio factum est, non quod quisquam locum ita immutandum putarit.

CARMEN XLVIII.

1 *Mellitos*] Neminem fore arbitror, qui non potius horum versuum suavitatem admiretur, quam cujusquam in eis explicandis industriam requirat.

CARMEN XLIX.

1 *Disertissime*] Agit gratias M. Tullio; quod ob beneficium ab eo acceptum, divinare non possumus: nam, qui ad fundum Tiburtem hoc loco confugiunt, nihil aliud, quam inscitiam patefaciunt suam.

CARMEN L.

1 *Hesterno*] Epigramma hoc est ad Calvum, de quo supra egimus.

3 *Ut convenerat esse*] Ubi uterque nostrum ad cenam condixerat. *Esse* enim hoc loco expono, cibum capere.

10 *Nec somnus tegeret quiete ocellos*] Hac locutione infra quoque usus est, 'Piger iis, labante languore, oculos sopor operit.'

15 *Semimortua*] Propter illam mentis agitationem, dormiendique difficultatem.

16 *Poëma*] Varro Parmenone, 'Poëma est λέξις ἔνρυθμος, id est, verba plura modice in quandam conjecta formam: itaque etiam Distichon, Epigrammation, vocant Poëma: Poësis est perpetuum argumentum e rhythmis, ut Ilias Homeri, et Annales Ennii: Poëtice est ars earum rerum.'

19 *Despuas*] Contemnas.

Ocelle] Ita sæpe vocabant eos, quibus blandiebantur: exempla apud Plaut. satis crebra sunt.

20 *Nemesis*] Hæc enim dea fastum et arrogantiam punire credebatur.

CARMEN LI.

1 *Ille mi par esse*] Beatum esse ait, quicunque Lesbiæ aspectu et alloquio frui possit: post castigat se ipsum, affirmans, tales cogitationes non nisi ex ocio nasci; additque gravem sententiam; ocium multis regibus, multisque urbibus exitii caussam fuisse. Secundæ strophes ultimus versus desideratur. is autem qui vulgo legitur, *Quod loquar amens*, non Catulli est, sed Parthenii: ideoque eum sustulimus. Hoc enim perpetuo tenere decrevimus, ut ne quid alienum veterum scriptis scientes admisceamus: alioqui enim rejiciendus ille versiculus non erat; cum ad sententiam mirifice quadret. Libet autem hoc potissimum loco singularem gratiam inire ab iis omnibus, qui antiquitatis studio, et delicatorum versuum suavitate capiuntur. Etenim, cum Dionysii Longini libellum Περὶ Ὕψους, qui nondum a quoquam editus est, hortante eodem, qui me ad hæc scribenda impulit, singularis doctrinæ eximiæque virtutis viro, Paulo Manutio, Latine interpretari cœpissem, ut eodem tempore optimus liber et Græcus, et mea opera Latinus factus ederetur; cum alia in eo sane plurima deprehendi digna, propter quæ liber ipse communi omnium elegantium hominum desiderio expetatur, tum Oden suavissimam Poëtriæ Sapphus, quam iis, qui proxime anteces-

serunt, versibus maxima ex parte Catullus expressit. Quis autem est, duntaxat eorum, qui aliquem literarum atque humanitatis sensum habent, qui non summam voluptatem capiat, mulieris in hoc genere longe post homines natos præstantissimæ, et Poëtæ Latinorum omnium mollissimi versibus invicem comparandis? eam autem Oden, cum locis aliquot depravata esset, versusque ipsi permisti confusique invicem essent, jam ante, quam liber in meas manus veniret, emendaverat, distinxeratque homo et Latinarum et Græcarum literarum cognitione excellens, Franciscus Portus; qui idem cum in aliis optimis utriusque linguæ scriptoribus, tum in Æschylo multa felicissime emendavit, quæ adhuc in omnibus impressis libris depravata circumferuntur: eum igitur merita laude fraudare nolui. Sed jam neminem esse arbitror, qui non decimam illam Musam audire gestiat. *Φαίνεταί μοι κεῖνος ἴσος θεοῖσιν Ἔμμεν' ἀνὴρ, ὅστις ἐναντίον τοι Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἀδὺ φωνούσας ὑπακούει, Καὶ γελώσας ἱμερόεν, τό, μοι τὰν Καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπτόασεν. Ὡς ἴδον σε, βρόγχον ἐμοὶ γὰρ αὐδᾶς Οὐδὲν ἔθ' ἥκει· Ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσ' ἔαγ', ἂν δὲ λεπτὸν Αὐτίκα χρῷ πῦρ ὑποδεδρόμακεν. Ὀμμάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημι· βομβεῦσιν δ' ἀκοαί μοι· Κὰδ δ' ἴδρως ψύχρος χέεται· τρόμος δὲ Πᾶσαν αἴρει· χλωροτέρη δὲ ποίας Ἐμμί· τεθνᾶναι δ' ὀλίγου δέοισα Φαίνομαι ἄπνους.*

CARMEN LII.

1 *Quid est Catulle*] Secum indignatur, homines indignissimos, Nonium cognomento Strumam, et Vatinium, illum quidem ad Ædilitatem Præturamve (non enim memini quidquam hac de re certi proditum esse) illum etiam ad consulatum pervenisse; idque ita iniquo animo fert, ut nihil sibi caussæ esse dicat, cur non a vita potius recedat, quam ut ista spectacula videat.

3 *Per consulatum*] Solebant enim per ea jurare, quæ carissima haberent.

Pejerat] Per consulatum jurare intolerabilis arrogantiæ esset: at in pejerando etiam aliud flagitium est. Fuit autem P. Vatinius Consul una cum Q. Fusio Caleno: valdeque errant hoc loco omnes Interpretes, qui, quæ de Caninii consulatu dicta sunt, ea ad Vatinium referunt: sed erroris sui ducem atque auctorem habent Macrobium, qui, in percensendis Ciceronis jocis, Vatinium ubique pro Caninio nominat: si tamen impressi libri vacant mendo.

CARMEN LIII.

Risi nescio quem] Calvus exiguæ staturæ fuit, sed acer et vehemens in dicendo: is in controversia quadam, ne propter corporis parvitatem minus conspicuus esset, imponi se supra cippum jusserat: ut est apud Senecam. Ait igitur Catullus valde risisse se, quod, cum Calvus mira Orationis vehementia in Vatinium dixisset, quidam e corona, admiratus in tantulo corpusculo tantam eloquentiæ vim latere, sublatis manibus, Di magni, dixerit, *salicippium disertum*: respiciens videlicet ad id, quod paulo ante narravimus. Ridendi autem occasionem cepit Poëta ex eleganti novitate vocis, quam ille, quisquis fuit, a saliendo in cippum, urbane admodum venusteque confinxerat. Cum autem alii monstra quædam vocabulorum in hunc locum invexissent, eaque barbare et insulse interpretati essent; primus Paulus Manutius animadvertit, et hic, et apud Senecam, *salicippium*, eo quo diximus sensu, legi oportere.

In corona] Ita vocabant multitudinem, quæ in forum confluebat. Cicero, 'Non enim corona consessus vester cinctus est, ut solebat.'

2 *Vatiniana crimina*] Ex Oratione Calvi in Vatinium, citat hæc verba Seneca Epist. lib. XVI. 'Factum esse

ambitum scitis: et hoc vos scire omnes sciunt.'

4 *Manus tollens*] Gestus admirantium. Cic. ad Cæsarem, 'Sustulimus manus et ego, et Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud nescio quid non fortuitum, sed divinum videretur.' Et in Academicis, 'Hortensius autem vehementer admirans: quod quidem perpetuo, Lucullo loquente, fecerat, ut etiam manus sæpe tolleret.'

CARMEN LIV.

1 *Othonis caput*] Hos quidem versus, 'nisi Sibylla,' ut ille ait apud Plaut. Pseudolus, 'legerit, Interpretari alium posse reor neminem.' Omnino constat, fragmenta esse diversorum Epigrammatum, sed ita lacera, ut non speremus unquam intellectum iri. Vetat autem Hippocrates, desperatis adhibere medicinam.

CARMEN LV.

1 *Oramus*] Exponit, quantopere se, quærendo Camerio, defatigaverit; rogatque eum, tum ut, ubi sit futurus, indicet, tum ut amores detegat suos. In magna autem parte horum versuum spondæus secundo loco ponitur: quod cum quibusdam videretur absurdum, discessum est a veterum librorum fide, varieque mutata quamplurima: ego veterem scripturam, quantum in me fuit, reposui.

3 *In minore campo*] Qui ad campum Martium fuisse dicitur.

4 *In circo*] Circum maximum intelligo.

Te in] Litera *e* non eliditur.

Omnibus tabernis] Quæ in foro dispositæ erant.

5 *In templo*] Capitolium dicit.

6 *In Magni simul ambulatione*] In porticu Pompeiana.

7 *Femellas*] Jocose. Sciebam te magnum esse assectatorem feminarum, in quibus aliqua esset formæ elegantia: itaque ex ejusmodi omnibus de te percontabar.

9 *Sic tantum*] Nulla longiore utens oratione, quoniam videlicet te videre properabam.

10 *Camerium mihi*] Indicate, subintelligendum.

11 *Quædam*] Illudens mihi, simulque occasionem quærens, qua mihi pectoris sui candorem et pulchritudinem ostenderet.

18 *Si linguam*] Si amores tuos mihi celare perges, privabis te gaudiorum tuorum longe maximo fructu: crescunt enim gaudia, quæ cum amicis communicantur. Tibull. tamen inquit, 'Qui sapit, in tacito gaudeat ille sinu.'

20 *Verbosa gaudet*] Contra Tibull. 'celari vult sua furta Venus.'

21 *Vel si vis*] Si vis, inquit, per me licet, alios omnes celatos habeas, dum unus ego sim tuarum voluptatum conscius.

23 *Non custos si fingar ille Cretum*] Non si Dædalus fiam: custodem autem Cretum vocat, quod ei Minos proficiscens adversus Athenienses, regni custodiam commiserit: ita enim a quibusdam, sed non valde idoneis auctoribus, traditum est. An potius Talum dicit? hunc enim tantæ celeritatis fuisse aiunt, ut totam Cretam uno die pedibus obiret; quod tamen equidem nusquam adhuc reperire potui, nisi apud eos, qui ita hunc Catulli locum interpretantur. Ego, quæ de Talo apud scriptores ἀξιολόγους comperi, afferam; deinde suum cuique judicium relinquam. Hunc igitur toto corpore æreum fuisse accepimus, præter tuberculum quoddam in imo calcaneo, tenui membranula tectum; qua dirupta, mors ei fataliter constituta esset. Hunc Juppiter raptæ Europæ, et in Cretam abductæ, dono dedit, qui insulæ custos foret, terque totam insulam obiret: die, an mense, an anno, nihil diserte ab Apollonio expressum est, quo loco narrat, quem in modum hic Argonautas, a Colchica expeditione rede-

untes, ne in Cretam, ut volebant, appellerent, prohibuerit: ejus e lib. IV. hæc sunt: Τοὺς δὲ Τάλως χάλκειος, ἀπὸ στιβαροῦ σκοπέλοιο Ῥηγνύμενος πέτρας, εἶργε χθονὶ πείσματ' ἀνάψαι, Δικταίην ὅρμοιο κατερχομένους ἐπ' ἰωγήν. Τὸν μὲν χαλκείης μελιηγενέων ἀνθρώπων Ῥίζης λοιπὸν ἐόντα, μετ' ἀνδράσιν ἡμιθέοισιν, Εὐρώπῃ Κρονίδης νήσου πόρεν ἔμμεναι οὖρον, Τρὶς περὶ χαλκείοις Κρήτην ποσὶ δινεύοντα: *Æreus hosce Talus lapides e monte revulsos Projiciens, vetuit terræ religare rudentes, Ostia cum cursu peterent Dictæa citato. Juppiter hunc, reliquum ex hominum arboribus natorum Ærea progenie, cum semideum comitatu, Custodem Europæ dederat, qui littora Cretæ Ter, quam longa forent, pedibus lustraret ahenis.* Iis autem, qui consequuntur, versibus, qua illum arte Medea interfecerit, exponitur. In Orphei quoque Argonauticis hæc de eo leguntur: Ὅσσα τ' ἄρ' ἐν Κρήτῃ πάθον ἄλγεα τετληῶτες, Χάλκειον τριγίγαντα δοκεύμενοι, ὄφρ' ἱκόμεσθα, Ὅς ῥά οἱ οὐκ εἴα λιμένων ἔντοσθεν ἱκέσθαι. *Quid memorem, ad Cretam quot dura et acerba tulerunt, E solido vastum spectantes ære gigantem, Illos qui optato vetuit succedere portu?* Meminit ejus et Lucianus in Φιλοψευδεῖ, his verbis: Ὅρα τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, μὴ οὐχὶ Πέλιχος ὁ ἀνδριάς, ἀλλὰ Τάλως ὁ Κρὴς ὁ τοῦ Μίνωος ᾖ. καὶ γὰρ ἐκεῖνος χαλκοῦς τις ἦν, τῆς Κρήτης περίπολος. Eustathius in lib. XX. Odyss. narrat, eum mira quadam ratione solitum enecare hospites, qui in Cretam appulissent: desiliebat enim in ignem (poterat autem id impune facere, cum æneus esset) ibique ita se concalefaciebat, ut canderet; comprehensos igitur hospites, et pectori suo admotos, ridens ipse, exurebat; etsi Eustathius, non hunc, sed alium quendam, quem Vulcanus fabricatus esset, Europæ custodem datum, innuere videtur. Plato in Minoë narrat, duos affuisse Minoi, quibus ipse ad legum custodiam uteretur, Rhadamanthum et Talum; quorum illi res urbanas, huic ceteram Cretam curæ fuisse. Talum itaque solitum ter quotannis obire omnes Cretensis agri pagos, ferentem secum leges in æs incisas: unde datam Fabulæ occasionem, ut æneus diceretur. Fuerunt et alii hoc nomine: sed nihil ad eum, in quo nunc versamur, locum.

24 *Non si Pegaseo*] Pegasi Fabula notior est, quam ut hoc loco explicari debeat.

25 *Non si Ladas*] Solinus, 'Primam palmam velocitatis Ladas quidam adeptus est, qui ita supra cavum pulverem cursitavit, ut, arenis pendentibus, nulla indicia relinqueret vestigiorum.' Pausanias Corinthiacis: Τοῦ ναοῦ δέ ἐστιν αὐτὸς Λάδας, ποδῶν ὠκύτητι ὑπερβαλόμενος τοὺς ἐφ' αὐτοῦ· loquitur autem de templo Apollinis Licii. Idem Laconicis: Προελθόντι δὲ αὐτόθεν σταδίους εἴκοσι, τοῦ Εὐρώτα τὸ ῥεῦμα ἐγγυτάτω τῆς ὁδοῦ γίνεται, καὶ Λάδα μνῆμά ἐστιν ὠκύτητι ὑπερβαλομένου ποδῶν τοὺς ἐφ' αὐτοῦ, καὶ δὴ καὶ Ὀλυμπιάσιν ἐστεφανοῦτο δολιχῷ κρατῶν· δοκεῖ δέ μοι, κάμνων αὐτίκα μετὰ τὴν νίκην ἐκομίζετο, καὶ συμβάσης ἐνταῦθα οἱ τελευτῆς, ὁ τάφος ἐστὶν ὑπὲρ τὴν λεωφόρον· meminit et in Arcadicis; sed et Martial. 'Habeas, licebit, alterum pedem Lada; Inepte, frustra crure ligneo curres.' nominat eum et Cornificius ad Herennium, lib. IV.

Perseus] De hoc multa Ovid. multa Hygin. longe plurima autem Interpres Apoll. R. in lib. IV. Multa etiam Pausanias in Corinthiacis.

26 *Non Rhesi*] Fabula est apud Homer. Il. K.

Niveis, citisque] Homer. Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι. Virgilius utrumque complexus est, cum equos illos 'ardentes' vocavit.

Bigis] Equos ipsos ad currum junctos significat. Deficit autem hoc loco oratio, si animadvertas: est enim sensus: Si hæc omnia vera essent, non tamen tantum itineris sine lassitudine obire possem. Talia exempla

satis multa in antiquis scriptoribus reperiri queunt.

27 *Plumideas, volatilesque*] Admonent, et recte, omnes Catulliani Interpretes, versum hunc non de avibus solum, sed etiam de Zethe et Calai; Boreæ filiis, intelligendum esse: Fabulam narrant Apoll. lib. II. et Valerius Flaccus lib. IV. Argonaut. meminit et Pindarus Pythiis.

29 *Quos junctos*] Quorum omnium conjunctam celeritatem.

Mihi dicaris] Mihi dederis. Virgil. 'propriamque dicabo.' et in tribus verbis prætoris, 'Do, dico, addico:' est enim a 'dicando,' non a 'dicendo;' quod nostri Jurisconsulti parum intelligere videntur.

32 *Quæritando*] Antiquum verbum. Plaut. Menæchmis, 'Hodie in Epidamnum venit cum servo suo, Hunc quæritatum geminum germanum suum.'

CARMEN LVI.

1 *O rem ridiculam*] Ad quem e Catonibus scriptum hoc Carmen fuerit, sciri posse non puto; neque vero magni interest: hoc modo teneatur, ad eum, qui se Uticæ interfecit, non pertinere, neque enim, ut cetera omittam, suspicio hæc in illius severitatem cadit.

6 *Trusantem*] Siculam suam in puellæ vaginam intrudere molientem.

Dionæ] Veneri, aut Veneris matri.

7 *Pro telo*] Simile quiddam narrat Appuleius lib. IX. de pistore, qui puerum formosum cum uxore deprehenderat.

CARMEN LVII.

1 *Pulchre convenit*] Cæsaris et Mamurræ amicitiam exagitat, affirmans eam non aliunde, quam ex vitiorum similitudine, conglutinatam.

4 *Urbana altera, et illa Formiana*] Fortasse, quod Cæsar in urbe, Mamurra Formiis ætatis suæ teneritudinem alienæ libidini prostituerit.

CARMEN LVIII.

1 *Cæli*] Memoriæ proditum ab Appuleio est, puellam, quæ in amoribus ac deliciis huic poëtæ fuit, quamque ipse Lesbiam nominaverit, Clodiam illam, P. Clodii sororem, fuisse; cujus a fratre primum delibata pudicitia: universæ postea juventutis Romanæ libidini exposita prostitit. Ejus igitur consuetudine cum M. Cœlius diu multumque usus fuerit; assentior eruditissimo homini, Victorio, qui carmen hoc ad M. Cœlium refert.

5 *Glubit*] Ad Veneream turpitudinem potius, quam ad fortunarum spoliationem, referri puto.

Magnanimos] Ex contrario intelligendum.

CARMEN LIX.

1 *Bononiensis Rufa*] Rufam quandam, ut mendicam, et ut fellatricem, notat.

3 *Ipso carpere e rogo cenam*] Epulas in rogum conjicere solebant: locumque, in quo illæ conburerentur, culinam vocabant: auctor Festus. Extremæ autem mendicitatis signum est, quod hic affert Poëta. et tale est illud Terentii, 'E flamma te cibum petere posse arbitror.'

5 *Semiraso*] Ex igne.

CARMEN LX.

1 *Num te leæna*] Ad quem scribatur hoc Carmen, sciri non potest: sed et, fragmentum potius esse, quam Epigramma integrum, existimo.

CARMEN LXI.

1 *Collis o Heliconii*] Manlii, puto, ejus, ad quem infra Elegiam scribit, et Juliæ nuptias Ode elegantissima celebrat, eisque a Diis immortalibus fausta omnia precatur. Est autem hoc Carmen quidem nuptiale, neque tamen proprie Epithalamium; nam Epithalamia canebantur a virginibus, cum jam nova nupta in lecto viri

collocata esset; ut, eo primum illud prælium committente, effringenteque illud virginei pudoris veluti vallum, clamor, qui non nunquam a virginibus in eo conflictu edi solet, exaudiri non posset: in quem usum etiam nuces pueris spargi solebant; quibus illi colligendis intenti, tumultu et strepitu omnia implerent. At hoc versu et puellæ ipsæ admonentur, ut canant; et tota nuptialis pompa describitur, ut, quemadmodum ante dixi, Epithalamium esse vix possit: nisi quis, Epithalamii nomine latius accepto, omne Nuptiale Carmen significari putet. Principio igitur Hymenæum, Deum nuptiarum præsidem, invocat; eumque orat, ut his nuptiis felix ac propitius assit. Quæ de Hymenæo traduntur, quia pervulgata sunt, piget ascribere.

3 *Qui rapis*] Festus, ‘ Rapi simulatur virgo ex gremio matris; aut, si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur: quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.’ Idem, ‘ Rapi etiam fax solet in nuptiis, qua prælucente, nova nupta deducta est ab utriusque amicis; ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulcro comburendam curet: quo utroque mors propinqua alterius utrius captari putatur.’

4 *O Hymenæe Hymen*] Hæc cani solebant, cum in domum viri nova nupta deduceretur. Vide Plaut. Casina; meminit et Terent. Adelphis.

6 *Cinge tempora*] Redimitus floribus Deus hic, et facem gestans pingebatur. Bionis Epitaphio Adonidis, Ἔσβεσε λαμπάδα πᾶσαν ἐπὶ φλιαῖς Ὑμέναιος, Καὶ στέφος ἐξεπέτασσε γαμήλιον.

7 *Suaveolentis*] Hoc vocabulo usus est et in Carmine illo in Priapum, ‘ Pallentesque cucurbitæ, et suaveolentia mala.’ Sic Virgil. ‘ suave rubentem hyacinthum’ et ‘ suave rubentem muricem’ dixit.

8 *Flameum cape*] Quo nymphæ caput amicias, ad pudorem indicandum. Festus, ‘ Flameo amicitur nubens ominis boni caussa; quod ea assidue utebatur flaminica, id est, flaminis uxor, cui non licebat facere divortium.’

10 *Luteum*] Colorem hunc fuisse in nuptiis usitatum, auctor est Plin.

14 *Pelle humum pedibus*] Salta: sic Horat. ‘ Nunc est bibendum, nunc pede libero Pulsanda tellus.’

15 *Spineam*] Recte emendavit hunc locum ante hos quinquaginta annos Parthenius, cum antea legeretur, *Pineam;* e spina enim alba nuptiales tædas fieri solitas, et Festus testatur, et Plin. idque quoniam in Sabinarum raptu, qui felicissime cessit, talibus etiam tædis pastores usi erant.

16 *Namque Julia*] Æque pulchram esse dicit Juliam, atque erat Venus, cum ad Paridem, subitura formæ judicium, venit. Fabula omnibus nota est.

19 *Cum bona alite*] Vetuste addidit, *cum:* ut et infra, ‘ Transfer omine cum bono:’ usitatius enim hæc sine præpositione dicuntur. Horat. ‘Mala soluta navis exit alite.’ Idem, ‘ mala ducis avi domum, Quam multo repetet Græcia milite.’ Tibul. ‘ Fulserit hic niveis Delius alitibus.’

Bona cum bona] Hæc figura, quam Cornificius Traductionem vocat, huic scriptori et Plauto perfamiliaris est. Sic infra, ‘ Dux bonæ Veneris, boni Conjugator amoris.’ multisque aliis in hoc ipso Poëmatio locis.

21 *Floridis velut*] Elegantissima comparatione exornat pulchritudinem Juliæ, similem ipsam esse dicens myrto tenellæ; quam paulatim assurgentem, nymphæ summo studio nutriant. Et apparet, hac comparatione Poëtam ipsum delectatum, quam infra repetierit, cum de Ariadna loqueretur, ‘ Quales Eurotæ progignunt flumina myrtos, Aurave distinctos educit verna colores.’ Hoc autem ex

Homero sumpsit, apud quem Ulysses Nausicaam teneræ et proceræ assimilat palmæ: locus est, Odyss. l. VI. Δήλῳ δήποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῷ Φοίνικος νέον ἔρνος ἀνερχόμενον ἐνόησα: *Talem equidem tenero surgentem germine palmam Delioli, Phœbi ante aras, vidisse recordor.*

22 *Myrtus Asia*] Quod videlicet in Asia, propter regionis calorem, arbor hæc felicissime proveniat. Neque est, quod quenquam moveat syllabæ modus: sic Homer. Il. B. Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, Καϋστρίου ἀμφὶ ῥέεθρα. sic Maro, 'et quæ Asia circum Dulcibus in pratis rimantur stagna Caystri:' et alibi, 'sonat amnis, et Asia longe Pulsa palus.' Sic, cum Arabes et Italos prima correpta enunciemus, Arabiam et Italiam prima producta dicimus. Biennio fere, postquam hic commentarius primum editus est, scripsit ad me Roma Dionysius Lambinus, homo mihi et propter doctrinæ præstantiam et propter suavissimos mores eximie carus, esse illic quosdam homines eruditos, qui cum ceteroqui perhonorifice de me sentirent, hoc loco diligentiam meam requirerent, qui ab Asia regione, non ab Asia palude, Asiam myrtum dici putassem, neque saltem ea vidissem, quæ hac de re pervulgati Homerici et Virgiliani Interpretes tradidissent. ego autem, quod de me bene sentiant, gratiam habeo: quod me, hoc quidem loco, reprehendant, facere injuste puto: nam illam ipsam paludem in Asia esse constat: et pratum illud Asium, ut non nulli a nomine ἄσις, alii ab heroë quodam Asia, ita sunt qui a terra Asia nominatum opinentur: idque et Eustathius testatur, et is, cujus sunt Scholia in Homerum. Est autem mihi quoque, nisi fallor, liberum, in sententiarum varietate, id sequi, quod maxime probabile videatur.

23 *Hamadryades*] Nymphæ ita dictæ, quod cum arboribus et nascantur, et intereant. Hinc est, quod Æneas, cum sanguinem ex arbore, cujus ipse ramos vulserat, stillantem vidisset, nympharum pacem petiisse se ait, veritus nimirum, ne earum aliquam in arbore læsisset. Eædem interdum et Naiades dicuntur. Ovid. 'Naiada vulneribus succidit in arbore factis: Illa perit; fatum Naiados arbor erat.'

25 *Nutriunt humore*] Spondæum pro Dactylo posuit, ut sæpe supra in Phaleuciis: infra quoque in Carmine de Atti sæpe longam unam duabus brevibus mutat. Est autem hæc vera Aldinorum Gryphianorumque codd. scriptura, quam alii temere repudiarunt.

27 *Thespiæ Rupis Aonios specus*] Heliconem ipsum dicit.

29 *Nympha*] Hæc est vetus scriptura: aut igitur Aganippen ipsam nympham vocat; aut nympham pro *lympha* more veterum dixit: sic enim et apud Virgilium eruditi legunt, *Dant famuli manibus nymphas.*

31 *Dominam*] Ita vocabantur, quæ conveniebant in manum, id est, matresfamilias: vide Nonium. Sed et patresfamilias, domini vocabantur. M. Brutus de Officio, (citat Priscianus) 'Itaque patresfamiliæ domini sumus.' Terentius Heautont. 'domina, ergo herus damno auctus est.'

34 *Ut tenax edera*] Comparatio et aptissima, et usitatissima. Festus, 'Edera vincit, ad quodcumque se applicat: ideoque eam flamini Diali neque tangere, neque nominare fas erat. Sed annulum quidem ei gestare solidum licebat, aut aliquem habere in se nodum.'

36 *Integræ*] Intactæ, innuptæ, ἄζυγες.

37 *Quibus advenit Par dies*] Quibus, suo cuique tempore, eadem obeunda erunt sacra.

38 *In modum*] Concinne, εὐρύθμως. Sic infra, 'Ite, concinite in modum.'

44 *Bonæ Veneris*] Honestæ, et legitimæ.

51 *Tremulus*] Senex.

53 *Zonula*] De hoc ritu, alio jam loco diximus. Versus autem, qui proxime sequuntur, ita scripti sunt in omnibus, quos ego quidem viderim, libris: *Te timens cupida novos Captat aure maritos:* idque tanquam integrum, omnes interpretantur: Puellas videlicet metuentes, ne in malos maritos incidant, cupide auscultare, cum parentes de adoptando sibi genero aliquo verba faciunt. Ac memini equidem, L. Memmium Fremiotum, nobilissimum, summoque præditum ingenio adolescentem, cum hoc Carmen una evolveremus, mihi dicere, et totam hanc sententiam magnopere frigidam, et subitam illam numerorum commutationem sibi valde inconcinnam, valdeque a lepore hujus Poëtæ alienam videri; neque dubitare se, quin locus corruptus esset: quod cum mihi quoque hæc scribenti venisset in mentem; cœpissemque, mehercule ipsius Memmii caussa paulo accuratius, de hoc toto cogitare; reperisse videor, quo modo minima mutatione locus integer fiat. Ita igitur legendum puto, *tibi virgines Zonula solvunt sinus; Te timent. cupida novos Captat aure maritus.* ut sensus sit: Dum vesper instat, quo tempore Hymenæus cani, et puellæ in maritorum domos perduci solent, trepidare ipsas, metuentes primam illam congressionem: maritos contra, quibus omnis mora longa sit, quibusque longum videatur, dum sint cum amoribus suis, stare attentis auribus, cupidissimeque expectare, dum illud quasi Venerei conflictus classicum audiatur. Porro quod, *novos maritos*, antique pro *novus maritus*, dictum est; eam fuisse depravandi loci occasionem puto. Quanquam autem non dubitabam, quin ex collatione, omnes mihi lepidiores homines assensuri essent; tamen et usitatam lectionem, et illius interpretationem apposui, si quis forte sic quoque eam tenere mallet.

56 *Fero*] Ardenti.

57 *Floridam*] 'Ανθηρὰν ἀκμάζουσαν, forma atque ætate integra.

59 *Dedis*] Plus quiddam est dedere, quam dare. Damus etiam recepturi: dedimus ea demum, quæ volumus accipienti propria ac perpetua fieri.

67 *Parens Stirpe dicier*] Jurisconsulti enim tradunt, parentes nusquam certos esse, nisi in nuptiis. At Telemachus ille Homericus ne sic quidem.

Parens Stirpe] Sic locutus est et Virgil. 'pulchra faciat te prole parentem.'

71 *Quæ tuis careat sacris*] Qui cælibes sunt, eos verisimile est minus solicitos esse de Rep. quam eos, qui et uxores et liberos habent, in quibus quodam modo ipsi periclitentur; quorumque omnium salutem in salute publica intelligant contineri: unde in multis civitatibus Resp. cælibibus committi non solebat. Apud Massilienses quidem, quorum civitas optime temperata olim fuisse perhibetur, timuchi esse non poterant, nisi qui et uxorem haberent et liberos. fieri potest, ut idem Romani observaverint in iis, quos præsides in provincias mitterent. Atque hæc, etsi tantum conjectura nituntur, tamen aptiora, ni fallor, sunt ad hunc locum, quam quæ de patrepatrato et fecialibus Guarinus, et qui eum secuti sunt, attulerunt.

77 *Virgo adest*] Id est, mox proditura est.

81 *Ingenuus pudor*] Nihil est, quod magis juventutem deceat, quam honestus pudor: itaque, et M. Cato dicebat, 'placere sibi juvenes, qui erubescerent, non qui pallescerent.' et Diogenes verecundum illum ruborem virtutis esse dicebat: et Pythias, Aristotelis filia, interrogata, qui sibi color videretur pulcherrimus, eum respondit, qui in ingenuis ex pudore

enasceretur. Virgines autem præcipue commendat: unde tam sæpe virgineum pudorem, virginalemque verecundiam, in scriptis veterum legimus.

83 *Flet*] Flere solent virgines, ubi e domo paterna in mariti domum abducuntur: quod totum lacrymarum genus fictum esse, Catullus ipse alio loco dicturus est.

86 *Herculeia*] Herculeii cujusdam meminit Salustius secundo Historiarum, ' Occurrere duci, et prœlium accendere, adeo uti Metello in sagum, Herculeio in brachium tela venirent:' atque hic videlicet est, qui Sertorium secutus, tandem cæsus est a Q. Metello, cujus meminit et Frontinus in strategematis. Sed hæc, cum ex Julia familia esset, ex Herculeia non poterat. An igitur Herculeiam dicit nobilissima stirpe ortam, et cujus majores ad ipsum usque Herculem gentis primordia referrent? Vix crediderim. plane autem in meo vetere libro legitur omnibus literis, *Aruneuleia;* sed tamen ab Arunca oppido, Aruncana potius diceretur: itaque ἐπέχω.

91 *Vario*] Variis floribus picto.

93 *Stare*] Hoc verbo utitur, ut vividum ac vegetum indicet florem.

101 *In mala Deditus vir adultera*] Quod nunc, studere alicui rei, et alicui rei deditum esse, dicimus; id veteres, studere in aliqua re, et in aliqua re deditum esse, dicebant. Cato, ' Poëticæ artis honos non erat: si quis in ea re studebat, aut sese ad convivia applicabat, grassator vocabatur.' Lucret. ' Et simul in pugnæ studio, quod dedita mens est.'

106 *Lenta Vitis*] Sic Virgil. ' Lenta quibus torno facili superaddita vitis.'

Assitas] Prope sitas.

114 *O cubile*] Verborum ordo paulo est perturbatior; quo factum est, ut non nulli locum hunc non carere vitio suspicati sint: ita autem digerenda sunt, ut intelligantur: O cubile, quot bona omina veniunt lectulis candido pede: (pedem autem vocat, quo fulcitur lectus; ut supra, ' veteris pedem grabati;') et quæ bona omina veniunt tibi. Gratulatur autem et cubili, et lectulis consciis atque arbitris futuris nuptialium lusuum: sic Propert. ' o tu Lectule deliciis facte beate meis.' Citat Fragmentum huic loco simile Priscianus ex Atticida, Poëta vetere, in Hymenæo, quod tale est, ' Felix lectule talibus Sole amoribus.' Constat autem et materiam eandem esse, et idem Carminis genus: ut parum absit, quin ego hoc quoque Catulli Carmen *Hymenæum*, non *Epithalamium*, inscribendum putem.

117 *Gaudia, quæ gaudeas*] Ἑλληνισμὸς, ut in illo Virgil. ' hunc, oro, sine me furere ante furorem.'

121 *Tollite o pueri faces*] Describit nunc puellam egredientem domo. Quinque autem facibus utebantur in nuptiis; quod is numerus quasi symbolum quoddam sit nuptiarum, ut qui ex primo impari, et primo pari, tanquam ex mare et femina, constet. Plura, si libet, vide apud Plutarchum in Problematis. Eas qui præferebant, ' daduchi ' a Græcis, a Latinis fortasse olim ' pueri lauti ' dicebantur: id suspicor ex versiculo Plauti, qui est in Curculione, ubi servus adolescenti eunti de nocte ad amicam, cereumque manu ferenti, ita dicit, ' Tute tibi puer es lautus, luces cereum.' Quin et suspicor id olim ominosum habitum fuisse, creditumque, qui novæ nuptæ luxissent facem, eos postea nihili fore: nam apud eundem Poëtam Casina, Olympio Chalino, conservo ac rivali suo, ita minitans inducitur, ' Primum omnium huic lucebi' novæ nuptæ facem: Postilla ut semper improbus, nihilique sis.'

122 *Flameum*] Quo, ut diximus, nuptæ amiciebatur caput.

126 *Neu diu taceat*] Pueros admonet, ut de more Fesceninos versus canant. Iis autem versibus, summa

verborum licentia et lascivia factis, convicia quædam in sponsos joculariter spargi solebant: unde et statim Poëta tum puero concubino Manlii petulantius quodam modo insultat; tum Manlium ipsum, ut nimis in pueros proclivem, notat, tum nuptam admonet, ne se in re Venerea viro difficilem præbeat: alioqui fore, ut ipse delicias aliunde petitum eat: quam totam verisimile est Fescenninorum versuum materiam fuisse.

128 *Nec nuces*] Et maritus ipse nuces pueris spargebat, tum ea, quam diximus, caussa, tum ut se puerilia omnia relinquere ostenderet; (unde est illud Virgil. 'Sparge marite nuces:') et ipsius concubinus, ut ex hoc loco colligitur, indicans se amplius puerile illud passurum non esse.

134 *Thalassio*] Hunc invocabant in nuptiis. Vide Livium lib. I. et Plut. Problematis. Hic pro ipso matrimonio ponitur.

136 *Sordebant tibi villicæ*] Tu, inquit, nuper villicarum dissuaviari te cupientium oscula, pro innata formosis omnibus superbia, refugiebas, et amore domini ferox, et formæ bono: at nunc certe istos animos demittes; cum et dominus ad nuptias animum adjecerit et tonderi te jusserit; quod indicio est, te ei amplius in deliciis non fore. Porro comam nutrire olim pueri delicati solebant. Horat. 'Aut teretis pueri, longam renodantis comam.' Et Martial. inter cetera, quæ ad pueri pulchritudinem faciunt, exigit, 'ut molles ei colla flagellent comæ.' Atque hinc videlicet Synesius Sophista scripsit, 'cinædos esse pueros omnes, qui alerent comam;' tondebantur autem uxores ducentibus dominis: aut alioqui cum ipsi jam exolescerent: quod interdum munus novæ ipsæ nuptæ obibant. Martial. 'Flamea texuntur sponsæ: jam tæda parata est: Tondebit pueros jam nova nupta tuos.' Fere autem comæ libamina dicabant alicui Deo, ut multis ex Martiale et Papinio locis cognosci potest.

138 *Cinerarius*] Ita tonsores vocabant; quod unum de ministeriis eorum esset, calefactis in cinere calamistris torrere ac vibrare crinem: eo nomine Afranius Comœdiam quandam inscripsit suam. Flavius Sosipater, 'Muliebre,' inquit, 'ministerium Cinerarius dicitur: nam Cato in Originibus, Mulieres, inquit, nostræ capillum cinere ungitabant, ut rutilus esset crinis.'

141 *Male te Abstinere*] Ita salax esse, ut abstinere non possis.

A tuis glabris] A pueris tuis, quorum genæ cruraque nulla adhuc lanugine violantur.

146 *Scimus hæc tibi quæ licent, Sola cognita*] Occupatio est: poterat enim Manlius dicere, se ab omni Venere illicita abstinuisse; neque ullam esse legem, quæ vetaret, quo minus ipse arbitrio suo ex pueris suis caperet voluptatem: neque enim veteribus turpe habebatur, primum illum ineuntis ætatis ardorem in servis libertisve suis consumere: neque hoc numerabant inter inhonestos amores. Plautus Curculione, 'Ita tuum conferto amorem semper, si sapis, Ne, id, quod ames, populus si sciat, tibi sit probro:' et paulo post, 'Dum te abstineas nupta, vidua, virgine Ingenua, et pueris liberis, ama quod lubet.' Atque hoc etiam affirmat Plut. ubi caussas reddit, cur ingenui pueri bullam gestarent. At Catullus, etiam si hoc, inquit, nondum ducta uxore, tibi licuisse novimus, nunc tamen marito jam eadem amplius non licent.

162 *Tempus*] Annota 'tempus' etiam priore numero pro parte capitis dici, contra quam Sosipater putat. Sic Cornificius ad Herennium, lib. IV. 'Et dubitanti Gracco, quid esset, neque tamen locum, in quo constiterat, relinquenti, percutit tempus.'

Axilitas] Ita Varro Eudæmonibus

dixit 'juvenilitatem.' Idemque de liberis educandis, 'Velim mehercules, inquit ipse, usu magno puerilitatis formulam audire.'

163 *Omnia omnibus annuit*] Sic puto melius legi, quam *annuat:* utcunque hoc malit Avantius. Jucunde autem exprimit naturam senum; in quibus caloris naturalis inopia imbecillitas tremorem efficit, ita ut caput perpetuo motitantes, omnia omnibus annuere videantur.

166 *Transfer Limen pedes*] Nove dictum pro, 'fer pedes trans limen.' Ominosum autem putabatur, vel ingrediendo, vel egrediendo limen tangere. Ovid. 'Omina sunt aliquid: modo cum discedere vellet, Ad limen digitos constitit icta Nape.' Ideoque summus Poëtarum, equum illum fatalem in limine substitisse dicit: 'quater ipso in limine portæ Substitit.' Præcipue autem id in novis nuptis religioni habebant. Plaut. 'Sensim super attolle limen pedes nova nupta.' Lucan. lib. II. 'Tralata vetuit contingere limina planta.' Caussas ex Servio, et Plut. Problematis require.

167 *Aureolos pedes*] Pulchros; χρυσοῦν enim vocabant, quidquid pulchrum esset. At Homer. Tethyn ab argenteis pedibus ἀργυρόπεζον nominat.

168 *Rasilem*] Politam, ξεστήν.

Forem] Plaut. Milite, 'ecce autem commodum aperitur foris.' Ovid. 'custos in fore nullus erat.' Idem, 'Difficilem moto cardine pande forem.'

172 *Tyrio*] Purpura Tyria instrato.

173 *Immineat tibi*] In te, tanquam in præda aliqua sua, defixus, nusquam a te oculos dimoveat, sed vultu ipso indicet impotens desiderium tui.

178 *Flamma sed penita magis*] Significat eum majore etiam nuptæ amore ac desiderio carpi. 'Penitum' vocabant veteres, quod intimum esset: unde et 'penum' et 'penates deos' dixerunt. Plaut. Asinaria, 'age quæso Hercle usque ex penitis faucibus.' Idem Persa, 'Furtivam advectam ex Arabia penitissima.'

181 *Mitte brachiolum teres Prætextate puellulæ*] Festus, 'Patrimi et matrimi prætextati tres nubentem deducunt: unus, qui facem præfert e spina alba, quia noctu nubebant: duo, qui tenent nubentem.'

186 *Vos unis senibus*] Idem Festus admonet, 'pronubas adhiberi solitas, quæ semel tantum nupsissent.'

Bonæ feminæ] Antique, et populariter. Plaut. 'Bona femina, et malus masculus hic te volunt.' Cic. 'Tuæ uxoris, bonæ feminæ, locupletis quidem certe.'

188 *Collocate*] 'Collocare' proprie dicuntur in lecto pronubæ novam nuptam.

194 *Alba parthenice*] De parthenice, et papavere vide Plin.

196 *At marita*] Videtur nuptam admonere, ut occulat ardorem amoris sui, licet pulcher omnino conjugalis ille amor, honestusque sit: neque sane video, quis alius sensus ex his verbis elici queat; sed profecto, ne quid dissimulem, totus hic locus mihi valde suspectus est.

199 *Abit dies*] Diem dicit pro tempore: jam enim nox erat.

200 *Perge, ne remorare*] Hæc ad sponsum potius, quam ad sponsam, dici videntur.

202 *Bona te Venus*] Ingressus maritus, nihil veritus eorum, qui aderant, oculos, uxorem in lecto collocatam, ipsis inspectantibus, pressule, ut verisimile est, deosculatus fuerat: ob quod tam lepidum factum Poëta ei propitiam Venerem precatur.

204 *Quod cupis capis*] Paronomasia.

206 *Ille pulvis Erythrei*] *Pulvis*, antiquus genitivus est; in *Erythrei*, autem detrita est una e diphthongo litera, metri caussa: sic supra 'Dioneum' dixit pro 'Dionæo.' Qui

hunc versum ita legebant, *Ille pulveris Erythræi*, miror, ubi habuerint aures.

216 *Torquatus volo parvulus*] Tale est illud, 'si quis mihi parvulus aula Luderet Æneas, qui te tantum ore referret:' volo autem hic valet, opto, et cupio: ut cum Cicero dicit, 'volo tibi deos hanc rem feliciter evenire:' de qua hujus verbi notione scripsimus pridem in Andriam. Est autem hic ὑποτύπωσις infantuli longe suavissima.

221 *Similis patri*] Horat. 'Laudantur simili prole puerperæ.' Hesiod. inter ferrei sæculi calamitates eam quoque ponit, quod nulla sit in liberis parentum similitudo, Οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοῖιος, οὐδέ τι παῖδες· etsi illud, ὁμοῖιος, scio aliter quoque exponi posse: idemque sanctissimus Poëta, quo loco percenset eas commoditates, quibus Dii cumulant homines justos, ait eorum uxores similia parentibus pignora parere, Τίκτουσι δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσι.

229 *Telemacho*] Ulyssis filio ex Penelopa.

230 *Penelopæo*] Penelopen ex Homeri prædicatione omnes ita castam fuisse credunt, ut ejus nomen, non mulieris jam, sed pene ipsius pudicitiæ nomen putetur. Sunt tamen, qui eam impudicissimam fuisse tradant, procisque ordine omnibus fecisse copiam sui: quod et Homer. subindicasse aiunt, cum eam tendendo arcu vires eorum tentasse narrat: ita quidem arcum illum intellexit, quicunque auctor est longe urbanissimi hac de re Epigrammatis, quod inter lusus Priapeios legitur. Interpres Theocriti alicubi asserit, Pana filium esse Penelopes ex omnibus procis, unde et nomen illud invenerit, quod videlicet ex permisto eorum omnium semine concretus foret. Alibi autem narrat, quod etiam turpius est, Mercurium convertisse se in formam hirci: cujus libidine incensam Penelopen cum eo commiscuisse corpus, eoque satu editum Pana. Sed Catullus eam, quæ in plures probatur, sententiam insequitur.

231 *Claudite ostia virgines*] Ita fere concluditur Helenes Epithalamium a Theocrito, Χαίροις, ὦ νύμφα, χαίροις, εὐπένθερε γάμβρε. Λατὼ μὲν δοίη, Λατὼ κουρότροφος, ὔμμιν Εὐτεκνίαν, Κύπρις δὲ, θεὰ Κύπρις ἶσον ἔρασθαι Ἀλλάλων, Ζεὺς δὲ, Κρονίδας Ζεὺς, ἄφθιτον ὄλβον, Ὡς ἐξ εὐπατριδᾶν εἰς εὐπατρίδας πάλιν ἔνθῃ. Εὕδετ' ἐς ἀλλάλων στέρνον φιλότητα πνέοντες, Καὶ πόθον.

234 *Munere assiduo*] Assiduo Veneris usu.

CARMEN LXII.

1 *Vesper adest*] Carmen hoc ejusdem argumenti est cum superiore. Principio autem Poëta ex sua persona loquitur; postea vero pueri et puellæ alternis canunt.

Vesper] Cujus exortu novæ nuptæ in virorum domos perduci solebant. Interim autem canebatur Hymenæus.

2 *Vix tandem*] Omnis enim mora longa cupienti: ex opinione hoc igitur, non ex veritate, dictum est; ut illud, 'Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.'

6 *Cernitis innuptæ*] Juvenes primo excitavit: nunc ad puellas convertitur; easque æmulatione excitat.

7 *Æthereos*] Alii *eoos*, quod recipi non potest, cum hic de noctis adventu agatur: alii *optatos*, alii *Œtæos*, ut sit simile illi, 'Sparge marite nuces: tibi deserit Hesperus Œtam.' atque horum alterutrum haud sane repudiaverim.

Noctifer] Hesperus.

8 *Exiluere*] De puellis ipsis loquitur, quas non temere exiluisse ait: esse enim ipsis negocium cum juvenibus ita ad canendum paratis, ut ad eos victoria spectare videatur.

11 *Non facilis*] Juvenes loquuntur: aiuntque, non facilem sibi victoriam fore: cum puellæ summa cura medi-

tatæ sint, quod canant, ipsi vero se negligenter dissoluteque gesserint.

20 *Hespere, qui cælo*] Accusant puellæ Hesperum, qui puellam a complexu matris abstrahat, eamque ardenti juveni tradat in manum.

21 *Complexu matris*] Πάθος per repetitionem.

26 *Hespere, qui cælo*] Respondent juvenes contra, nullum esse sidus Hesperi fulgore jucundius, qui exoriens confirmet pacta a parentibus inita. Versus ille, *Quod pepigere viri*, vereor, ut sit satis emendatus.

32 *Hesperus a nobis*] Puellas loqui constat; sed post hunc versum sex septem plus minus desiderantur. Illud autem, *At lubet innuptis*, manifesto a juvenibus dicitur.

39 *Ut flos in septis*] Elegantissima comparatio qua contendunt puellæ, inutiles esse virginibus nuptias.

45 *Dum intacta manet, dum cara suis est*] Prius, *dum*, valet 'quandiu:' posterius, 'usque eo.' Fabius lib. IX.

46 *Florem*] Μελιηδέα ποίαν. Pindarus.

49 *Ut vidua*] Contraria comparatio qua contendunt juvenes, nihil virgini esse optabilius nuptiis.

Vidua] Horat. 'Et vitem viduas ducit ad arbores.' Idem, 'Ergo aut adulta vitium propagine Altas maritat populos.' Viduam autem aiunt Jurisconsulti vocari eam etiam, quæ nunquam nupsit.

59 *At tu ne pugna*] Hoc ab utrisque communiter cani videtur.

CARMEN LXIII.

DE GALLIAMBO.

Antequam eruditissimum poëma de Cybele et Atti enarrare incipiam, non erit, ut arbitror, alienum de ipso genere versus aliquid dicere. Quam enim minime pervulgata sit illius ratio, non tantum ostendit, quod, ejus ignoratione, multis locis depravatum hoc Carmen fuerat; sed illud multo magis, quod Michaël Marullus, Georgius Anselmus, M. Antonius Flaminius, at qui viri? quorum unusquisque propius a summorum Poëtarum aberat, quam a mediocrium, laude, cum hujusmodi quædam scribere aggressi essent, seseque totos ad imitationem Catulliani poëmatis contulissent, (neque enim aliud habebant, quod sibi proponerent ad imitandum,) propter exemplaris ipsius corruptionem sæpe peccarunt. Neque hoc dico, quod quidquam de præstantissimorum hominum gloria detractum velim: sed ut acuam studiosorum adolescentum attentionem ad intelligenda ea, quæ de hac re tradere institui: consiliumque meum iis approbem, quibus hæc disputatio vel longa nimium, vel etiam penitus supervacanea videretur. Dictus est igitur Galliambus a Gallis Cybeles sacerdotibus, qui in hujus Deæ sacris eo plurimum uterentur: qua de caussa et μητρῳακὸς, et ἀνακλώμενος vocatus est, ut tradit Hephæstion. Idem et Terentianus docet, et Martialis subindicat his versibus, 'Nec dictat mihi luculentus Attis Molle debilitate Galliambon.' Fit autem, ex anapæsto, Iambis duobus et syllaba; quale sit, 'Vice veris et Favoni:' quibus adduntur rursum anapæstus et Iambi duo, Exempli caussa, 'Vice veris et Favoni glacies resolvitur.' Interdum etiam, ut versus celerior sit, in penultimum locum Tribrachys pro Iambo recipitur. His de rebus, Diomedis, Grammatici optimi, verba ponam, sed aliquot locis a me emendata: ut intelligent, si qui laborem capere voluerint conferendi: 'Galliambicum metrum est, quod apud Mæcenatem tale est, Ades, inquit, o Cybelle. Simile est illi, Vice veris et Favoni. Inferius comma, superiori simile esset, nisi amisisset ultimam syllabam, fera montium dea. Galliambum aliud ex ipso factum ei simillimum est, nisi quod, ut enervatius fieret, et mollius, tertia ab

ultima syllaba in duas breves geminata est, et factum tale, Latus horreat flagello, comitum chorus ululet. Si esset sic, comitum chorus lulet: esset illi simile, fera montium dea. ceterum quod enervatius diximus, simile est illud neotericum, quod est tale, Rutilos recide crines, habitumque cape viri.' Hactenus Diomedes. Citantur et a Nonio ex Varrone hujusmodi versus, ut Marcipore, 'Spatula eviravit omnes Venerivaga pueros:' ubi licenter mediam syllabam dictionis, 'Venerivaga,' producere videtur: et ex ejusdem Eudæmonibus, 'Phrygios per ossa cantus liquida canit anima.' Non est autem ignorandum, primo loco pro Anapæsto poni posse Spondæum; ut, 'Sectam meam executæ duce me, mihi comites:' idem quarto etiam loco conceditur, 'Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo:' primo etiam, recipitur proceleusmaticus, 'Ubi capita Mænades vi jaciunt hederigeræ:' idemque in quarto licet, 'Dea magna, dea Cybelle, dea domina Dindymi:' eadem ratione Tribrachys in secundo Iambi vicem subit, 'Simul hæc comitibus Attis cecinit nova mulier.' Atque hæc suavissimus Grammaticorum, Terentianus Maurus, ostendit; qui, quamvis paulo aliam viam init dimetiendi hujus Carminis, eodem tamen recidit. Ejus verba sunt, 'Sonat hoc subinde metro Cybeleium nemus. Nomenque Galliambis memoratur hinc datum, Tremulos quod esse Gallis habiles putant modos; Adeo ut frequenter illum prope ab ultimo pedem, Mage quo sonus vibretur, studeant dare tribrachyn. Anapæstus esse primus, spondæus et solet: Duo post erunt iambi, tribrachysve subicitur. Linquitque comma primum catalecticam brevem. Pariambus et trochæi duo comma posterum, Tribrachysve continebunt, super atque semipes. Servasse quæ Catullum probat ipse tibi liber, Super alta vectus Attis celeri rate maria.' Hæc Terentianus: qui, miror, cur primi commatis catalecticam brevem esse dicat: longam enim esse constat. Sed et alias pedum mutationes antiqui recipiebant, nihil fere curantes, dum temporum numerus retineretur: exempli caussa, Γαλλαὶ μητρὸς ὀρείης, φιλόθυρσοι δρομάδες, Αἶς ἔντεα παταγεῖται, καὶ χάλκεα κρόταλα· horum enim versuum posterior penitus similis est illi, 'Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo:' prior, par temporibus, syllabis admodum dispar. Tantum habui de Galliambi legibus dicere: nunc, quando ipse quoque Hymnum in Liberum patrem eo Carminis genere lusi, ascribam illum; si qui forte tanti nostra esse ducet, ut legenda sibi arbitretur.

GALLIAMBUS IN BACCHUM.

Hedera comam revinctus, Bromium patrem cano,
Bromium, Euhyum, Lyæum, puerum, femorigenam,
Ope cujus alma vitis nova munera peperit,
Nova munera, apta curas animis procul agere.
Pater o, pater bicornis, trieterice, cryphie,
Eleleu, giganticida, tibi cymbala quatimus,
Tibi spargimus capillum, tibi carmina canimus,
Tibi verticem rotamus, tibi per juga gradimur,
Nemora ipsa mota nostris tibi cantibus ululant.
Euœ, dator quietis, placidi dator animi,
Ubicunque tu moraris, bona ibi Venus habitat,
Habitant tenelli Amores, jocus, et lepor habitat:
Fidiumque, cornuumque strepitu omnia resonant:
Alacres vigent choreæ. Mala tristitia procul,

Inamabilesque curæ rapido pede fugiunt.
Date pocula hæc ministri, plenos date calices,
Avida ut liquore dio mihi pectora repleam.
Scelus esset ore sicco sacra mystica facere.
Vah, vah, pater lychnita, quibus ignibus agitor?
Mihi mille jam ante ocellos nova lumina radiant.
Viden', ut nemus citato procul impete rapitur?
Humus ut tremens frequenti salit acta tripudio?
Novus unde clangor aures modo cornuum ferit?
Procul o, procul profani: deus ecce, deus adest
Maculosa terga lyncum, et tygrium celeripedum
Tenero domans flagello, posito premens jugo.
Rubicundus hunc magister, satyrique capripedes
Agili gradu insequuntur, thiasusque mulierum,
Euœ pater, frementum, metuende Bassareu,
Ter o, et quater beatum tua qui orgia sequitur,
Thyrsum inquiete dextra quatiens hedericomum.
Simul atque pulchra Cadmi te filia peperit,
Peperit, sed ante tempus, Jovis igne sancia,
Pater ipse te alligatum proprio in femore tulit,
Mala ne noverca cælo te præcipitem ageret.
Dedit inde te fovendum nymphis nemorivagis,
Juga quæ per alta Nysæ propero pede volitant.
Quæ ibi cunque tu puellus loca dexter adieras,
Ubicunque sessitaras, nova germine tenero
Feriebat arbor auras redimita pampinis:
Ubicunque lusitaras, nova flumina temeti
Placido viam secabant fluitantia sonitu.
Quid jam Indiam subactam tibi maxime memorem?
Quid Penthei, aut Lycurgi scelerata facinora,
Nova quidve monstra Etrusco natitantia pelago?
Tua per trophæa eunti neque enim modu' fuerit.
Tibi Tmolus, et Cytheron, tibi Nysa subdita est:
Tua musici, et poëtæ unanimes sacra celebrant:
Tuo eis liquore tactis simul ac capita calent,
Numeris repente fusis subito omnia resonant.
Sine te nihil venustum est, nihil est hilarificum.
Tu animis acerba fessis curarum onera abigis,
Adimis pudorem ineptum, secreta patefacis,
Ineunda pellis omnes ad prœlia Veneris.
Obitis quiete molli, quibus obtegis oculos.
Agedum pater, agedum rex, agedum ætheris decus,
Ades usque, nosque clemens oculo aspice placido.

Quæ de Atti a variis scriptoribus, Diodoro, Pausania, Eusebio, Arnobio, Augustino, Ovidio, aliisque varie scripta sunt, congerere, infiniti, et, ni fallor, legentibus non nimium jucundi laboris foret: præsertim cum ea jam omnia alii plerique studiose diligenterque collegerint: quocirca satis habebo, poëmatis hujus argumentum breviter indicare: id est ejusmodi: Cum Attis in nemus Cybelæ sacrum venisset, magna comitum stipatus manu, furore correp-

tus, virilia amputavit sibi: idem fecere ceteri quoque, qui cum eo venerant: tum per aliquod tempus, ut mos sacrorum ferebat, tumultuati, obdormierunt: expergefactus Attis, cum ad se redisset, cœpit lamentari conditionem suam, etiamque de repetenda patria cogitabat: cum Cybele, objecto leone, eum ita perterrefecit, ut ab ultimo littore, quo jam processerat, iterum in nemoris opacitatem compulerit: ubi omne reliquum vitæ spatium exegit. Porro hæc Catulli narratio non convenit cum iis, quæ de Atti alii tradiderunt; sed ne alii quidem inter se conveniunt: fieri potest, ut vel alios scriptores secutus sit, qui nunc non extant, vel tractatam ab aliis Fabulam suo ipse quodam modo tractare voluerit.

5 *Devolvit*] Abscidit, ita ut in terram devolverentur.

Pondera] Testiculos.

Acuta silice] Samia testa: eam enim ad hoc ministerium adhiberi solitam, notum est.

6 *Sine viro*] Sine ea parte, qua viri sumus.

8 *Citata*] Facete mutat genus; quod Attis mas amplius non esset.

Leve tympanum] Alii, *breve crotalum*, quod non improbo: si *leve tympanum* legas, dicendum erit *tympanum* prima correpta, ut et apud Homer. ἢ κροτάλων, τυμπάνων τ' ἰαχὴ, σύν τε τρόμος αὐλῶν.

9 *Leve tympanum*] Alii, *Tympanum, tubam:* ego in Cybeles sacris tubam adhibitam non puto. Hæc autem repetitio nescio quid habere lepidius videtur.

Tua initia] Initia, sacra ipsa dicuntur: sed hic significat ea, quæ adhibentur in sacris.

10 *Terga tauri cava*] Tympanum: *terga* autem, pro tergora.

12 *Gallæ*] Gallos vocari Cybeles sacerdotes, nemo nescit: at hic Gallas vocat, quod, erepta virilitate, mulieribus potius, quam viris, annumerandi essent.

13 *Pecora*] Quod neque viri amplius, neque veræ mulieres essent.

18 *Hilaratæ heræ citatis*] Heram vocat Cybelen, cujus animum vult a comitibus suis, hac illac currendo, exhilarari. Alii legebant, *Hilarate ære concitatis;* contra rationem metri: ego autem vidi hoc totum carmen jam pridem scriptum manu excellentis in omni genere honestarum artium viri, Octavii Pantagathi: in quo cum alia multa ingeniose admodum emendata erant, tum hic locus ita scriptus, ut eum ipsi edidimus. Magis etiam mihi placuit hæc emendatio, postquam animadverti, Petrum quoque Victorium eam retulisse in libros suos.

21 *Ubi cymbalum*] Hæc omnia Cybeles et Bacchi sacris communia erant. Vide Strab. lib. x. et Eurip. in Bacchis.

23 *Jaciunt*] Rotant.

28 *Thiasus*] Cohors ipsa quæ Attin secuta erat.

36 *Sine Cerere*] Incenatæ.

43 *Fugientem eum*] Soporem.

Pasithea] Hæc una est e Gratiis, Somni uxor: apud Homer. enim Il. XIII. Juno cum Somno agens, ut Jovem sopiat, eam se illi, pro præmio, uxorem daturam pollicetur: Ἀλλ' ἴθ' ἐγὼ καί τοι Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων Δώσω ὀπυιέμεναι, καὶ σὴν κεκλῆσθαι ἄκοιτιν, Πασιθέην, ἧς αἰὲν ἱμείρεαι ἤματα πάντα. i. e. *At tibi ego e Charitum florentum ætatibus unam Connubio jungam stabili, propriamque dicabo, Pasitheam, quæ omnes una tecum exigat annos.*

49 *Miseriter*] Miserabiliter: sic Laberius, 'Mens incorrupta miseriter corrumpitur.' Ita infra, 'puriter,' 'si vitam puriter egi.' Ita veteres multa, 'parciter,' 'sæviter,' 'inimiciter,' 'torviter,' 'præclariter,' et alia, quorum exempla sunt apud Nonium: 'properiter' etiam ait olim dictum fuisse, et citat Catulli

locum, 'Animula miserula properiter abit.' sic Ennius, 'prognariter,' Annal. lib. VI. 'astute parumper Ut, pro Romano populo prognariter armis Certando, prudens animam de corpore mitto:' sic Cic. 'audaciter,' pro Sex. Roscio, 'Multa scelerate, multa audaciter, multa improbe fecisti:' ita enim legit eum locum Priscianus lib. XV, ubi negat, 'faciliter et difficiliter dici:' quorum de altero nihil affirmo: 'difficiliter' quidem et 'perdifficiliter' apud Cic. leguntur.

60 *Gymnasiis*] Prima correpta legendum est.

61 *Querendum est*] Deploranda est mea conditio.

63 *Ego mulier*] Egone mulier jam sum, quæ antea adolescens, ephebus, puer fueram? quæ inter æquales meos omni juvenilium exercitationum genere florueram?

64 *Flos*] Ornamentum.

Decus olei] Luctæ: Hypallage.

65 *Tepida*] Ex eorum, qui me invisebant, multitudine, et frequentia. 'Calere' enim dicuntur loca, quæ frequentantur. Octavianus Augustus in Epistola ad Tiberium, 'Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calefecimus.'

66 *Mihi floridis corollis*] Indicat, multos sibi amatores fuisse.

69 *Mænas*] Ita vocabantur Cybeles et Bacchi sacerdotes, παρὰ τὸ μαίνεσθαι.

74 *Roseis ut hic labellis*] Statim ut pœnitere se aperte dixit.

75 *Geminas deorum ad aures*] Versum hunc, libere ut dicam, adulterinum esse suspicor: primum, quod, eo detracto, nihilo deterior, aliquanto etiam, ut ego quidem puto, melior sententia est: cum enim de una Cybele agatur, illud *deorum*, subalienum videtur; deinde *geminas aures*, ociosum plane est epitheton: postremo *nova nuncia*, neque hoc loco satis apte, neque omnino Latine dici puto: 'nuncius' enim masculo genere dicitur, non 'nuncium' neutro. Scio citari ex Tibullo, et Lucretio locos; sed quos si quis accurate consideret, videbit nihil facere ad probandum id, de quo agitur. Eruditi homines, et veteribus libris instructi, hoc quale sit, judicabunt.

76 *Juncta juga*] Cybeles enim currum leones trahunt.

78 *Agedum, inquit*] In quibusdam, *Agedum, inquit, age ferox, hunc, agedum, aggredere ferox.* quæ scriptura mihi quidem magis probatur.

81 *Cæde terga cauda*] Hic enim mos est leonum sese ad iram excitantium.

90 *Semper omne vitæ spatium*] Pleonasmus.

91 *Dea magna*] Concludit Poëta precatione, qua Cybeles a se iram amolitur, eamque orat, ut in alios potius furorem immittat suum.

CARMEN LXIV.

Quod initio dixi, hasce inscriptiones, quæ in impressis libris leguntur, ab ipsis auctoribus non esse factas, vel ex eo intelligere licet, quod libellum hunc *Argonautica* vulgo nominari videmus; deceptis videlicet hominibus imperitis, eo quod Catullus a descriptione expeditionis Colchicæ exordium ducit, neque animadvertentibus id eum facere, ut commodius ingrediatur ad celebrandas Pelei nuptias, qui præcipuus hujus Poëmatis veluti scopus est: itaque jure optimo a viris eruditissimis adulterina illa inscriptio repudiata est. Descripturus igitur Pelei nuptias, primum narrat, Peleum tunc Thetidis amore irretitum fuisse, cum ad vellus aureum una cum ceteris Græciæ principibus navigaret. Qua in re suo quodam jure ab aliorum Poëtarum narratione discedit. Nam Orphei (si modo ejus sunt Argonautica, quæ nomen ipsius præ se ferunt), Apollonii, Valerii Flacci, Claudiani, et aliorum testimonio, quo tempore profecti sunt Argonautæ, non modo Thetidem duxerat Peleus, sed etiam Achillem ex ea sus-

ceperat, jamque Chironi educandum tradiderat. Sed non est a Poëtis aut constantia, aut historiæ fides nimium subtiliter exigenda.

1 *Peliaco*] Ad Pelion enim Thessaliæ montem ædificata est Argo. Diodorus v. Bibliothecæ: unde et Πηλίας Ἀργὼ ab Apollonio dicitur.

Pinus] Non, quod e pinu contextam hanc navem fuisse constet: sed, more poëtico, pinum pro qualibet arbore apta conficiendis navigiis nominat: alioqui enim Orpheus eam ex piceis, quercubusque compactam fuisse dicit, *Καὶ χαροπὸν ποτὶ χεῦμα γεγηθότες ἕλξατε νῆα Ἀργὼ πευκῄσιν τ' ἠδὲ δρυσὶ γομφωθεῖσαν. Ac placidos læti in fluctus deducite navem Et piceis Argo et quernis trabibus compactam.* At idem alio loco faginam eam fuisse ait. Quin cum Eurip. *πεύκην* dixisset, Ennius abietem vertit, cujus sunt illa, 'Utinam ne in nemore Pelio securibus Cæsa accidisset abiegna ad terram trabes: Neve inde navis incohandæ exordium Cepisset, quæ nunc nominatur nomine Argo, qua vecti Argivi delecti viri Petebant illam pellem inauratam arietis Colchis, imperio regis Peliæ, per dolum.' Valerius autem cum robora, pinosque ad eam conficiendam adhibuisset, paulo post vocat eam 'pressam regibus alnum.' Sed nihil apud Poëtas isto figuræ genere usitatius. Alexander Cornelius, ut est apud Plinium, 'arborem eonem' appellavit, ex qua facta esset Argo, similem robori viscum ferenti, quæ nec aqua, nec igni posset corrumpi. Sunt qui hanc primam navem fuisse autument; alii eam, quæ a Danao facta est, ut est apud Interpretem Euripidis. Argo autem vocatam, vel quod *ἀργὸν celerem* veteres dixerint, unde et *lethargum* eum, qui celeriter oblivisceretur: fuerit autem navis hæc insigni celeritate: quo fit, ut eam Varro {citiremem vocet: vel quod eam Argus quidam ædificaverit. In astrum tandem conversa est.

3 *Phasidos ad fluctus*] Hic fluvius ex Armenia fluens, Colchida, Ponti regionem, alluit.

Et fines Æetæos] Colchida ipsam, ubi tum Æetes regnabat, Medeæ pater.

4 *Cum lecti juvenes*] Florem heroum cum Jasone navigasse ait Theocritus.

Argivæ robora pubis] Ex omni Græca juventute robustissimi.

5 *Auratam pellem*] Πάγχρυσον δέρας, Euripides: δέρας χρύσεον, et χρύσεον κῶας, Orpheus, et Apollonius, ejus videlicet arietis, quo Phryxus mare trajecerat. Varro lib. II. de R. R. figmentum hoc ad pecudum caritatem refert: ejus verba sunt, 'De antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca, et Latina lingua, et veteres Poëtæ, qui alios vocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας, qui ipsas pecudes, propter caritatem, aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, quam sibi Thyesten subduxisse queritur; ut in Colchide Æetes, ad cujus arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ; ut in Libya, ad Hesperidas, unde aurea mala, id est, secundum antiquam consuetudinem, capras, et oves, quas Hercules ex Africa in Græciam exportavit; ea enim sua voce Græci appellarunt μῆλα.' Neque desunt, qui vellus illud, libellum fuisse tradant, quo auri faciendi ratio contineretur. Simonides in Hymno, quo Neptunum celebravit, purpurei illud coloris fuisse dixit, quo a marinis purpuris, in trajectione illa, aspersum fuisset.

Avertere] Hoc verbo dolus quidam sæpe indicatur. Virgil. 'Quo regnum Italiæ Libycas averteret oras.' Licinius Macer pro Tuscis, (citat Priscianus,) 'Quos oportuit amissa restituere, hice etiam reliquias averterunt.' Cicero Frumentaria, 'Quid

si doceo te non minus domum tuam avertisse, quam Romam misisse decumarum nomine?

6 *Ausi sunt*] Quod ante eos nemo ausus fuerat.

Vada salsa] Mare: *ταπείνωσις*.

Cita puppi] Videtur alludere ad id Argus etymon, quod supra attulimus.

8 *Diva quibus*] Pallas. Virgil. 'Pallas, quas condidit arces, Ipsa colat.' Athenis in arce colebatur.

9 *Ipsa*] Minervam ipsam una cum Argo manus operi admovisse, aiunt Poëtæ.

Currum] Navem: Catachresis.

11 *Illa rudem*] Intactam.

Cursu] Metaphora.

Prima] Vide Plin. lib. VIII. c. 56.

Amphitriten] Mare, *παρὰ τὸ ἀμφιτρίβειν τὴν γῆν*. Poëtæ Neptuni uxorem esse dicunt.

14 *Emersere feri*] Apollonius deos ipsos superos, nymphasque Peliadas, Argus novitatem heroumque præstantiam admiratos fuisse dicit: *Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ Νῆα, καὶ ἡμιθεῶν ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι Πόντον ἐπιπλώεσκον· ἐπ' ἀκροτάταισι δὲ νύμφαι Πηλιάδες κορύφῃσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι Ἔργον Ἀθηναίης Ἰτώνιδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς Ἥρωας χείρεσσιν ἐπικραδάοντας ἔρετμα.*

18 *Nutricum tenus*] Mammarum tenus.

20 *Tum Thetis humanos*] Cum tamen eos valde aversaretur: cupiebat enim e Jove gravida fieri, quæ responsum accepisset a Proteo, filium e se procreatum iri majorem eo, (quicunque is tandem esset,) a quo procreatus foret. Vide Ovid. Met. XI. quin et Juppiter ipse, ejus amore correptus, voti eam compotem fecisset, nisi a Prometheo instantis periculi admonitus esset; quam etiam ob caussam, liberatum e Caucaso Prometheum, narrat Lucianus. cum Apollonius contra Jovem quidem a Themide admonitum Prometheum vero Herculis beneficio liberatum fuisse dicat, idque etiam ipse Prometheus apud Æschylum ita vaticinetur fore.

21 *Pater ipse*] Nereus.

22 *O nimis optato*] Ingressurus ad canendas Pelei nuptias, ceteros Argonautas, ab eis digressurus, salutat, seque eorum laudes versibus suis celebraturum pollicetur.

Nimis optato] Hinc expressum est illud Virgil. 'Magnanimi heroes, nati melioribus annis.'

23 *O bona mater*] Argo ipsam intelligit, cujus velut utero diu inclusi latuerunt Argonautæ.

25 *Teque adeo eximie*] Cum alios heroas sæpe compellabo, tum te, o Peleu, eximie, ac præter ceteros.

25 *Tædis felicibus*] Felici matrimonio.

28 *Pulcherrima Neptunine*] Pulcherrima natarum Neptuni. Tale est apud Theocritum, et Callimachum *ὠκεανίνη*, apud Virgilium *Nerine Galatea*. Porro de Thetide, fueritne, quod hic ait Catullus, Neptuni sive Nerei filia, Achillisque mater, non satis inter veteres convenit. Homerus Thetidis filium, Nerei nepotem Achillem facit, eaque a plurimis recepta sententia est: alii, e quibus est Aristoteles, Thetidem eam, quæ Achilli mater fuerit, Chironis Centauri filiam fuisse aiunt: Daimachus Philomelam vocat Achillis matrem, quæ ipsa Actoris filia fuerit. Staphylus lib. III. Rerum Thessalicarum, narrat Chironem, Pelei gloriæ velificari volentem, accersisse ad se Philomelam Actoris Myrmidonis filiam, deinde eam famam disseminasse, constituisse Deos Thetiden Peleo uxorem dare; foreque ut ad nuptias, non sine magna vi imbrium ac tempestatum venirent: ipse autem, qui sapientia rerumque cælestium intelligentia vigeret, eum nuptiis diem dictum esse confinxit, quo prospiciebat fore, ut magna vis procellarum existeret: cumque postea eo ipso die Philomelam Peleo collocasset, factum, ut

homines nupsisse ei Thetidem crederent.

29 *Tethys*] Tethys ex Oceano Doridem, Doris ex Nereo Thetidem sustulit.

30 *Oceanusque pater*] Antiqui Deos omnes, *patres* vocarunt. sic *Juppiter*, πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε: sic 'Apollo pater,' 'Liber pater,' 'Neptunus pater,' 'Vulcanus pater,' 'Mars pater,' ceterique ad eundem modum. Lucillius in deorum concilio: 'Ut nemo sit nostrum, quin pater optimu' divum: Ut Neptunu' pater, Liber, Saturnu' pater, Mars, Janu', Quirinu' pater nomen dicantur ad unum.' sed Oceanum præcipue, quod, ut alio loco diximus, aquæ rerum omnium tribuerunt principatum.

31 *Quæ simul*] Simul atque advenit optatum illud tempus faciendis nuptiis constitutum.

34 *Dona ferunt præ se*] Quibus novam nuptam munerarentur.

36 *Gravinonisque domos, ac nitenis alacrisea*] Hæc sunt vetustæ scripturæ, de calamo notatis libris, miserabiliter depravata vestigia. Petrus Victorius suspicatur priorem partem ita legendam, *Cranonisque domos.* posteriorem vero non nulli restituere conati, legunt, *et mœnia Larissæa.* ego neutram conjecturam improbo; et tamen, dum meliores libros nactus fuerim, nihil de hoc loco affirmare audeo.

38 *Rura colit nemo*] Feriabantur omnes, propter nuptiarum celebritatem.

43 *Ipsius at sedes*] Describit magnificentiam apparatus ædium Pelei.

Recessit] Interiorem partem ædium significat. sic Seneca, 'In multa spatia discedit domus; Arcana in imo regia recessu patet.' Locum autem hunc imitatus videtur Virgilius sub finem Æn. I. 'At domus interior regali splendida luxu Instruitur, mediisque parant convivia tectis. Arte laboratæ vestes, ostroque superbo, Ingens argentum mensis, cælataque in auro Fortia facta patrum,' &c.

47 *Pulvinar geniale*] Lectus genialis.

50 *Hæc vestis*] In veste, qua stratus erat lectus genialis Thetidos, multas heroum figuras fuisse dicit, atque inter ceteras, Thesei linquentis Ariadnam: unde sumpta occasione digreditur ad eam, sive Fabulam sive Historiam, fusissime explicandam.

52 *Diæ*] Naxi.

55 *Necdum etiam seseque sui*] Vigilet, an dormiat, nescit; non credit se esse compotem sui: nondum credere audet, quod videt, insperatæ rei novitate stupefacta.

58 *Immemor at juvenis*] Videtur alludere ad eorum sententiam, qui aiunt, Bacchi numine effectum esse, ut Theseus oram solvens, Ariadnes penitus oblivisceretur: itaque, quod eam reliquerit, oblivione tantum, eaque divinitus immissa, non ingrato animo, effectum. Vide Theocritum Pharmaceutria, et in eum commentarios.

61 *Saxea ut effigies*] Summa vis est in hac comparatione: primum enim, quod bacchanti Ariadnen comparat, significat eam et vultu, et totius corporis gestu rabidum quendam concicitatæ mentis ardorem præ se tulisse: quod autem addit, 'saxeam effigiem,' tantam vim doloris fuisse indicat, ut diu neque movere se potuerit, neque in ullam vocem erumpere; omnis enim immodica affectio et eripere vocis usuram, et omnium corporis partium functiones impedire ad tempus solet. atque hoc nimirum est, quod Nioben Poëtæ, cum filios suos Apollinis et Dianæ sagittis confossos videret, obriguisse in lapidem fabulantur.

62 *Et magnis curarum fluctuat undis*] Hunc locum imitatus videtur Virgil. 'Sævit amor, magnoque irarum fluctuat æstu.'

65 *Strophio*] Nonius, 'Strophium,' inquit, 'est fascia brevis, quæ vir-

ginalem tumorem cohibet papillarum. Turpilius Philopatro, 'Me miseram quid agam? inter vias epistola excidit mihi. Infelix inter tuniculam atque strophium collocaveram.'

Luctantes] Ita legendum videtur, non, ut in aliis, *lactantes*. *luctantes* autem expono paulatim intumescentes, et, ut veteres loquebantur, sororiantes, quasique enitentes ad strophium repellendum.

67 *Salis*] Maria. Sic Virgil. 'spumas salis ære ruebant.' et alibi, 'campos salis ære secabant.'

Alludebant] Identidem percutiebant. Tale est illud Tibulli, 'Ima videbatur talis illudere palla.'

71 *Externavit*] Extra se posuit, sive, ut Nonius interpretatur, *dementem fecit*. Hoc verbo infra etiam usus est.

72 *Illa tempestate, quo tempore*] 'Αρχαϊσμός· sic Cic. 'ejus temporis, quo die.'

Theseus] Varias de hac Thesei profectione sententias enumerat Plut. in ipsius Vita; quas illinc repetat, qui volet.

74 *E littoribus Piræi*] Poëtica licentia utens, ab Historiæ fide recedit; non enim ex Piræo, sed ex Phalero solvit Theseus; neque Piræus illis temporibus navale erat, sed curia: navale autem, antequam Themistocles imperaret, non fuit: auctor Pausanias.

75 *Injusti regis*] 'Grave est,' ait Plut. 'disertæ civitati, et in qua Musarum studia vigeant, inimicum fieri;' nunquam enim desiit Minos in Atticis theatris male audire, omnibusque vexari probris: neque eum vel Hesiodus adjuvit, qui regno dignissimum, vel Homerus, qui Jovis familiarem vocavit, quo minus obtinuerint tragici, qui de pulpito scenaque multam ei asperserunt immitis violentæque naturæ infamiam: eadem fere de Minoe Plato in Dialogo, quem de ipsius nomine inscripsit.

Gortynia] Gortyn, urbs in Creta.

76 *Crudeli peste coactam*] Ipsum Deorum numen conspirasse cum Minoe ad ulciscendam cædem Androgei videbatur: eodem enim tempore et bello, et fame, et pestilentia affligebantur Athenienses: responsumque est oraculo, non aliter ea desitura, quam si Minoi fieret satis. Vid. et Plut. Diodor. Euseb.

78 *Electos juvenes*] Septenos quotannis juvenes, ac totidem puellas; idque per annos novem: quos non nulli sorte duci, alii a Minoë deligi solitos aiunt.

79 *Cecropiam*] Regionem Atticam.

Dapem dare] Varias super hac re sententias refert Plut.

83 *Funera nec funera*] Figura Græca; ita enim illi ἄδωρα δῶρα· ἀγάμους γάμους· et similia: sic Cic. 'insepultam sepulturam,' sic Ovid. 'injusta justa,' sic quidam vetus tragicus, 'innuptas nuptias,' sic Ennius, 'artem inertem,' cujus est illud, 'quæ scis, In vulgum vulgas, artemque expromis inertem.'

84 *Nave levi*] Ea navis postea, ex voto, quotannis Delon ab Atheniensibus mittebatur. Vide Plat. principio Phædonis.

85 *Superbas*] Magnificas: ut, 'aulæis jam se regina superbis.'

89 *Quales Eurotæ*] De hac comparatione dixi supra in Carmine de nuptiis Manlii.

95 *Curis hominum*] Sic infra de Venere, 'Quæ dulcem curis miscet amaritiem.' Hinc est, quod Musæus γλυκύπικρον vocat ἐρώτων κέντρον.

96 *Quæque regis Golgos*] Golgos oppidum est in Cypro Veneri sacrum: hic Golgos numero multitudinis dicit. Pene autem conversus est hic versus e Theocriti Syracusanis, Δέσποιν', ἃ Γολγόν τε καὶ Ἰδάλιον ἐφίλασας, Cum autem et hic, et supra, Phaleuciis in Volusium, *Colchos* pro

Golgos legeretur, primus utrumque locum emendavit, vir clarissimus, Hermolaus Barbarus.

102 *Aut mortem appeteret*] Ita legendum, non *oppeteret;* neque enim mortem oppetere dicitur, nisi qui moritur: deinde, 'oppetere mortem,' Latine dicitur: at certe, 'oppetere præmia laudis,' quid sit, non video.

103 *Non ingrata, tamen frustra*] Non ingrata fuisse superis Ariadnes vota, illud indicat, quod Theseus victoria potitus est; ipsa tamen spe sua frustrata est: neque enim, quod optabat, contingit ei, posse ætatem una cum Theseo exigere.

104 *Suspendit vota*] Neque enim audebat aperte pro Theseo vota facere; ne ipsa de se indicio esset patri.

107 *Robur*] Truncum.

113 *Errabunda regens*] Virgil. 'Cæca regens filo vestigia.'

114 *Flexibus*] 'Ambages et dolos tecti' vocat Virgil.

115 *Frustraretur*] Frustra haberet, deciperet: de hoc verbo vide Gell.

Inobservabilis error] Virgil. 'et inextricabilis error.'

116 *A primo carmine*] Ab instituto celebrandarum nuptiarum Pelei.

118 *Consanguineæ*] Sororis, Phædræ.

121 *Diæ*] Naxi; etsi multas alias insulas, quæ Diæ dicerentur, enumerat Interpres Theocriti Pharmaceutria.

122 *Dulci devinctam lumina somno*] Sic Theocritus de somno, *πεδάα μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ·* alii *devictam*, ut sit simile illi Homerico *μαλακῷ δεδμημένοι ὕπνῳ.*

135 *Devota perjuria*] Execranda; et diris obnoxia. Ad hunc autem locum respexit Tibullus, his versibus, 'Gnossia, Theseæ quondam perjuria linguæ Flevisti ignoto sola relicta mari. Sic cecinit pro te doctus Minoi Catullus, Ingrati referens impia facta viri.'

143 *Nunc jam nulla*] Sic Ovid. 'Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat.'

145 *Prægestit*] Valde gestit, valde cupit. Lucill. 'Quantum haurire animus Musarum e fontibu' gestit.'

150 *Germanum*] Minotaurum.

Crevi] Judicavi.

152 *Pro quo dilaceranda*] Quantopere horribile veteribus fuerit, cadavera lacerari a feris, hinc existimari potest, quod ejus rei formidinem, apud Homer. proponit Hector ignavis: *Ὃν δέ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης πτώσσοντα νοήσω, Οὔ οἱ ἄρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας, οὐδὲ Οἰωνούς·* [Ita fere leguntur hi vv. apud Aristot. Ethic. III. 11. sed vid. Il. B. 391.] et de Achille: *αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν, Οἰωνοῖσί τε πᾶσι.*

153 *Nec injecta*] Cic. II. de Leg. lib. II. 'Siti dicuntur ii, qui conditi sunt: nec tamen eorum ante sepulcrum est, quam justa facta, et corpus incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis ponitur, ut humati dicantur, id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret: eumque morem jus pontificale confirmat; nam prius quam in os injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis: injecta gleba, tum et ille humatus est, et sepulcrum vocatur, ac tum denique multa religiosa jura complectitur.' Hæc verba Ciceronis ipsa ascripsi, ex quibus, quid sit, terram injicere, intelligi posset. Frequens enim est ejus rei apud auctores optimos mentio.

154 *Quænam te*] Usitatum est, ut quorum immanem crudelitatem execramur, eos e rupibus, efferisve animalibus, aut etiam e mari natos esse dicamus. Virgil. 'Nunc scio quid sit Amor: duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.' Et apud eun-

dem Dido Æneam alloquens, 'Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor, Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus; Hyrcanæque admorunt ubera tigres.' Tibullus vero, cum iis, qui Veneris furta non celassent, atrocem Venerem minitaretur fore, ita scripsit: 'Nam fuerit quicunque loquax, is sanguine natam, Is Venerem e medio sentiet esse mari:' et alibi, cum dominam a nimia severitate abducere niteretur, 'Nam te, inquit, nec vasti genuerunt æquora ponti, Nec flammam volvens ore Chimæra fero, Nec canis anguinea redimitus terga catena, Cui tres sunt linguæ, tergeminumque caput, Scyllaque virgineam canibus submista figuram, Nec te conceptam sæva leæna tulit.' Notum est et illud Homer. *γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα.*

156 *Quæ Syrtis*] Virgil. 'Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis Profuit?'

158 *Si tibi*] Eodem pene modo de Minoe, apud Virgil. queritur Scylla, 'Mene inter comites, ancillarumque catervas, Mene alias inter famularum munere fungi, Conjugis atque tuæ (quæcunque erit illa) beatæ Non licuit gravidos penso devolvere fusos?'

159 *Sæva quod horrebas*] Priscum parentem exponunt Cecropem: *sæva* autem *præcepta*, legum, quam ille tulisse de certa legitimaque maris ac feminæ conjunctione dicitur: ego, cur ista tam longe petenda sint, curve lex illa ita sæva dicatur, ut eam Theseus horrere debuerit, exputare equidem non queo; itaque, *ἀμαθέστερον, καὶ σαφέστερον*, ita hunc locum interpretor: Si connubia nostra tibi cordi non erant, pro eo quod horrebat animus recordatione eorum, quæ olim pater meus crudelissime imperaverat civibus tuis, nempe ut florem suæ juventutis Minotauro devorandum mitterent, ob idque nolebas tam sævi tamque importuni hominis filiam tibi uxorem adjungere: at certe me, ut tibi famulæ loco essem, abducere; non, cujus beneficio viveres, eam feris discerpendam relinquere debuisti.

162 *Candida permulcens*] Pedes tibi abluens. Est autem *πάθος* a ministerii vilitate.

164 *Sed quid ego*] *Ἐπανόρθωσις.*

165 *Auctæ*] Præditæ a natura.

168 *Mortalis*] Vehementius quiddam et *ἐνεργητικώτερον* dixit, quam si hominem dixisset.

169 *Sic nimis*] Allevamentum quoddam doloris est, in rebus adversis tuis, habere, qui te conquerentem audiant, et si minus juvare possint, tamen aliqua tui miseratione moveantur. Id quoque sibi Ariadna ereptum esse conqueritur.

171 *Juppiter*] Stulta, sed hominibus usitata consuetudine, optat, quæ facta sunt, infecta esse. Tale est illud, *Εἴθ' ὤφελ' Ἀργοῦς μὴ διαπτάσθαι σκάφος Κόλχων ἐς αἶαν.* Enimvero non votis corriguntur præterita, sed futura consilio diriguntur. Notum est illud Agathonis, *Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ὅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα*: *Una hac enim re etiam deus privatus est, Infecta facere, facta quæ sunt, ut queat.*

172 *Gnossia Cecropiæ*] Virgil. 'Felix heu, nimium felix, si littora tantum Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.'

175 *Crudelia Consilia*] Consilia ita dixit, ut Græci *φρένας*· quo nomine sæpe naturam et ingenium cujusque significant.

176 *In nostris requiesset sedibus hospes*] Hunc forte versum imitatus fuerit Virgil. illo, 'Quis novus hic nostris successit sedibus hospes?'

178 *Idæos ne petam montes*] De patria ne repetenda cogitem? Ida enim mons Cretæ est.

At gurgite lato] At latum et metuendum mare interjectum, patriam meam ab hac insula dividit.

180 *Quem ne ipsa reliqui*] Id est, ejusne, quem ipsa reliqui? sic Terent. Andria, 'Quem ne ego vidi ad vos afferri vesperi?' Plaut. Mollestaria, 'Quo pessume modo? quæ ne jam subducta erat Tuto in terram?' Idem Milite, 'Quemne ego servavi in campis Cuticlindouiis?' Hoc qui non intelligebant, fecerunt hoc loco, *quemve ipsa reliqui:* et paulo infra, *Qui ve fugit*, aut, *Qui refugit*, pro, *Qui ne fugit*.

184 *Prætereo littus*] Ubi littus prætereo, nihil video præter solam, ac desertam insulam, sine ullo tecto: neque tamen ex ea egredi possum, undique præcludente iter mari.

193 *Eumenides*] Has Deas esse credebant, Nocte genitas, quæ homines atrocibus turpificatos vitiis ulciscerentur. 'Diras ultrices' vocat Virgilius. Eædem et Erinnyes dicuntur: Epimenidesque eas Saturni filias facit: Euripides videre ipsas ait omnia; cujus est illud ex Œdipo Coloneo, τὰς πάνθ' ὁρώσας Εὐμενίδας. Ipsæ de justitia sua multa apud Æschylum prædicant: se videlicet nemini bono irasci, sed a sceleratis tantum meritas pœnas exigere. Vinum ad earum sacrificia non adhibebatur: quæ et iccirco νηφάλια dicebantur. Fiebant autem media nocte, ut ex Æschylo intelligitur. Plura vide apud Æschyli et Sophoclis Interpretes.

Anguineo capillo] Ὀφιοπλοκάμους eas Orpheus in hymnis vocat.

198 *Quæ quoniam vere*] Eas demum detestationes valere arbitrabantur, quibus quis vero, magnoque, non levi aut simulato dolore motus alium defixisset: tum vero nullam expiandi rationem esse existimabant. Horat. 'Diris agam vos:' dira detestatio nulla expiatur victima.

200 *Sed quali*] Locus hic, si diligenter animadvertas, confirmat id, quod supra tetigimus, non ingrati animi vitio; sed, oblivione a Diis objecta, fecisse Theseum, ut Ariadnam relinqueret: ipsa enim precatur Deos, ut quali se mente reliquit Theseus, tali etiam funestet suos. Vota autem Jovi probata esse, infra dicitur. Cum ergo Theseus oblivione domum suam postea funestaverit, consequitur, ut oblivione quoque antea deseruisset Ariadnam. Sed idem magis etiam ex illis versibus constat, qui infra leguntur, 'qualem Minoidi luctum Obtulerat mente immemori, talem ipse recepit:' ut jam dubitandum non sit, quin hanc sententiam Catullus insecutus fuerit.

204 *Invito numine*] Quod non libenter et Ægeum morte, et Theseum luctu utrunque immerentem afficeret.

205 *Quo tunc et tellus*] Sumptum ex Homero.

210 *Dulcia signa*] Candidum velum.

211 *Ereptum*] Liberatum: sic supra, 'ego te in medio versantem turbine leti Eripui.'

212 *Castæ divæ*] Palladis, quæ Atheniensium præses erat.

217 *Reddite in extremo*] Neque enim ad patrem venit Theseus, nisi jam adultus, multisque editis præclaris facinoribus nobilis. Vide Plut.

224 *Canitiem terra*] Mos antiquorum in luctu.

226 *Incendia*] Doloris mei ardorem.

227 *Dicat*] Indicet.

228 *Itonis*] Palladem intelligit, quam Apollonius Itonida, Bacchylides Itoniada nominat. Itonus Thessalus fuit, Amphictyonis filius, qui urbem quandam Thessaliæ a se Itonem nominavit, ubi Dea hæc colebatur. Cum autem Ito, sive Iton, urbis nomen sit; *sanctæ Itonis*, non, ut in aliis, *sancti Itonis*, legendum puto.

234 *Funestam vestem*] Velum illud ferrugineum.

235 *Candidaque intorti*] Nonius, quo loco de vasorum generibus disserit, exponens dictionem 'Carchesia,' ita scribit: 'Carchesia, summa pars mali; id est, foramina, quæ summos mali funes recipiunt: Catullus, Lucida qua splendent summi carchesia mali.' Hactenus Nonius. Quod autem in quibusdam veteribus libris animadverti post versum hunc, *Candidaque:* tantum superesse spatii, quantum uni versui scribendo sit satis; mihi venit in mentem dubitare, ne hic forte ipse versus, qui a Nonio citatur, hoc loco desideretur, legendumque sit, *Candidaque intorti sustollant vela rudentes, Lucida qua splendent summi carchesia mali:* qua tamen de conjectura, per me quidem, judicet quisque, ut volet: ego dignam esse duxi, quæ proponeretur.

239 *Hæc mandata*] Ita, inquit, liquere hæc mandata Theseum, ut montis cacumen linquere impulsæ vento nubes solent.

248 *Morte ferox*] Superbus ob Minotaurum interfectum.

252 *At parte ex alia*] Ex alia parte vestis pictus erat Bacchus Ariadnam quærens. Quod residuum est hujus Fabulæ, exequitur Ovid. Fast. III. et Met. VIII. copiosius etiam Hyginus, et Arati Interpretes.

253 *Cum Thiaso*] Choro, multitudine: sic Bacchus ipse apud Eurip. *Θίασος ἐμὸς, γυναῖκες, ἃς ἐκ βαρβάρων Ἐκόμισα.*

Nysigenis Silenis] Nysæorum optimatibus. Diodorus lib. IV.

255 *Furebant*] Furibundi clamabant.

256 *Evæ*] Vox est Bacchantium.

Capita inflectentes] Rotantes; jacientes.

257 *Tecta cuspide*] Foliis obducta, et velata.

258 *Pars e divulso*] Solebant enim Bacchantes interdum armenta discerpere, carnesque eorum crudas mandere. Eurip. *Καὶ τὴν μὲν ἂν προσεῖδες εὔθηλον πόριν Μυκωμένην ἔχουσαν ἐν χεροῖν δίχα, Ἄλλαι δὲ δαμάλας διεφόρουν σπαράγμασι.*

259 *Tortis serpentibus*] Euripides Bacchis, Baccho recens nato Parcas coronam e serpentibus imposuisse narrat; indeque receptum, ut se Mænades quoque serpentibus coronarent. *στεφάνωσέν τε δρακόντων στεφάνοις, ἔνθεν ἀγρὰν θηροτρόφοι Μαινάδες ἀμφιβάλλονται πλοκάμοις.* Plut. quoque Olympiada, magni Alexandri matrem, grandes serpentes contrectantem manibus, thiasos celebrare solitam refert.

260 *Orgia*] Ita vocabantur mysteria quædam, quæ nisi ab initiatis, aut spectari, aut audiri fas non erat: id vel ex hoc Penthei et Bacchi colloquio, apud Euripidem, intelligi potest. ΠΕΝ. Τὰ δ' ὄργι' ἐστὶ τίν' ἰδέαν ἔχοντά σοι; ΔΙΟ. Ἄῤῥητ' ἀβακχεύτοισιν εἰδέναι βροτῶν. ΠΕΝ. Ἔχει δ' ὄνησιν τοῖσι θύουσιν τινά. ΔΙΟ. Οὐ θέμις ἀκοῦσαί σ', ἔστι δ' ἄξι' εἰδέναι.

Cistis] Cistis ferebantur Orgia. Tibull. 'Et levis occultis conscia cista sacris.' Theocr. Bacchis, 'Ἱερὰ δ' ἐκ κίστας πεπονημένα χερσὶν ἑλοῖσαι.

261 *Profani*] Βέβηλοι, ἀμυστηρίαστοι, ἀτέλεστοι.

262 *Plangebant alii*] Hunc locum imitatus Ovid. 'Quacunque ingrederis, clamor juvenilis, et una Femineæ voces, impulsaque tympana palmis, Concavaque æra sonant, longoque foramine buxus.'

266 *Talibus*] Tandem e longa egressione sese recipiens, ad institutum redit. Dixerat, multos mortales e tota Thessalia convenisse, ad spectandum nuptiarum apparatum: eos nunc ait, cum oculos animumque satiassent spectandis rebus pulcherrimis, discessisse quemque ad se, et locum adventantibus Diis dedisse.

270 *Hic qualis*] Discedentes Thessalos undis crescentibus, paulatimque

longius recedentibus comparat. Comparatio sumpta ex Il. Δ.

271 *Zephyrus*] Pro quolibet vento Zephyrum dixit: alioqui enim, mane Zephyrum non flare, quod tunc nimium longe sol ab occidente absit, docet Aristoteles Problematis.

274 *Cachinni*] Cachinnos vocat undas maris, quæ paulatim diffunduntur in longum: ita enim os quoque ridentium hominum diffundi, atque extendi solet. Æschylus: *Ὦ δῖος αἰθὴρ, καὶ ταχύπτεροι πνοαὶ, Ποταμῶν τε πηγαὶ, ποντίων τε κυμάτων Ἀνήριθμον γέλασμα, παμμῆτόρ τε γῆ.*

276 *Nantes a luce*] In aliis, *variantes luce.*

278 *Ad se quisque*] In suas quisque ædes.

279 *Princeps*] Primus.

280 *Chiron*] Centaurus, de quo supra diximus.

285 *Domus risit*] Sumptum ab Hesiodo, qui ridere ait domum Jovis, canentium Musarum dulci voce conspersam: *γελᾷ δέ τε δώματα πατρὸς Ζηνὸς ἐριγδούποιο, θεῶν ἐπὶ λειριοέσσῃ Σκιδναμένῃ·* sic et Theognis: *Πᾶσα μὲν ἐπλήσθη Δῆλος ἀπειρεσίη Ὀδμῆς ἀμβροσίης, ἐγέλασσε δὲ γαῖα πελώρη.*

286 *Peneos*] Thessaliæ fluvius.

288 *Nereidum*] Alii *Naiadum*, alii *Nessonidum;* libri manu scripti *Minosium:* divinet alius; mihi quidem non liquet.

289 *Non vacuus*] Libri veteres, *Nonacrios.*

292 *Sorore Flammati Phaëthontis*] Populo.

295 *Solerti corde Prometheus*] Eum enim jam liberaverat Hercules, sagittis interfecta aquila, quæ jecur illius depascebatur: narrat Apollonius lib. II. Valerius Flac. lib. V. Quod autem solerti corde Prometheum nominat, exprimit epitheta, quæ Græci ei tribuunt, modo *ἀγκυλομήτην*, modo *πολυμήτην* vocantes. Hesiodus, *Ὅττι μιν ἐξαπάτησε Προμηθεὺς ἀγκυλομήτης.* Oppianus, *Ἰαπετοῖο γόνος πολυμήτα Προμηθεύς.* Ipse quidem apud Æschylum sibi tribuit artium omnium inventionem: et idem etiam de eo dicitur apud Plat. in Protagora. Sciendum autem est, Prometheum a Poëtis Deum haberi: unde et hic Catullus eum inter Deos recenset, et apud Æschylum Vulcanus eum vocat *συγγενῆ θεόν*: et ipse de se loquens, *Ἴδεσθέ με*, inquit, *οἷα πρὸς θεῶν πάσχω θεός.* Quin etiam colebatur in Academia una cum Vulcano et Minerva: ut Apollodorum et Lysimachiden scripsisse ait Interpres Sophoclis.

296 *Extenuata vestigia*] Vinculorum videlicet, quibus ad Caucasum alligatus fuerat.

Pœnæ] Quod Jovem decepisset in distribuendis carnibus, quod viros mulieresque effinxisset, quod surripuisset ignem Vulcani et Minervæ, eumque hominibus tradidisset. Fuit autem filius Japeti ex Themide, quæ eadem et Terra est, ut ex Æschylo cognoscitur. Clymenes tamen eum filium fuisse, ejusdem Poëtæ Interpres alio loco tradit.

299 *Inde pater divum*] Postremo venisse ait Jovem, Junonemque, ac ceteros superos Deos, præter Phœbum, qui solus in cælo relictus est, et Dianam, quæ in montibus suis mansit, neque tanti fecit Peleum, ut ejus nuptias sua præsentia cohonestaret. Quod autem ad Apollinem attinet, ideo eum removisse videtur ab his nuptiis Catullus, quia futurum erat, ut ipse Achillem interficeret: qua in re sapientius fecit, quam Æschylus, qui affuisse Deum illum, etiamque Carmen nuptiale cecinisse dixit, quo Peleo et Thetidi fausta omnia prædiceret: ideoque Thetidem, interfecto filio, de vanitate ac perfidia Apollinis querentem facit; videtur enim occasionem quæsisse, qua in Diis exempla levitatis et mendacii ostenderet: quo nomine merito a Platone reprehenditur, extremo secun-

do de republica libro. Plane tamen Homer. quoque Il. Ω. eum affuisse, dicit.

301 *Unigenamque simul cultricem in montibus Idæ*] Reliquit, inquit, te quidem, o Phœbe, in cælo solum: cultricem vero Idæ, id est, Dianam, unigenam, id est, quæ uno eodemque partu tecum genita est, reliquit in montibus, ubi propter venationis studium assidue versari solet. Satis autem mirari non possum, quid adduxerit hominem eruditissimum, Petrum Victorium, ut hoc loco legat, *Unigenamque simul cultricem montis Itonis;* et Palladem exponat. Primum enim, caussæ nihil confingi potest, cur Palladem eas nuptias aspernatam fuisse dicamus, ex quibus prognatum Achillem omni postea studio foverit. Deinde, ut Itonem urbem Minervæ sacram fuisse antea docui, ita vellem indicari mihi, quo loco ejusdem nominis mons fuisse dicatur. Postremo, quod caput est, sororem unigenam Phœbi, Minervam accipere nullo modo possumus, sed Dianam tantum: quippe cum illa, ut omnes norunt, e Jovis cerebro enata sit, hanc Latona uno eodemque partu cum Apolline ediderit: itaque hoc loco, Victorii, ceterarum rerum accuratissimi hominis, diligentiam, ut ingenue fatear, requiro.

306 *Infirmo motu*] Propter senectutem: qua de caussa, postea quoque dicit, 'tremulum corpus.'

309 *Purpurea ora*] Purpureo limbo. Parcas autem triformes, et Erinnyas necessitatis gubernatrices, esse, ait apud Æschylum Prometheus, Jovemque ipsum eis subjicit.

312 *Læva colum*] Nullus unquam pictor nentes mulieres tam scienter expinxit, quam Catullus his versibus.

323 *Perfidiæ quod post nulla arguet ætas*] Cum carmen illud, quod in his nuptiis Apollo cecinisse dicitur, postea Thetis perfidiæ arguisse dicatur.

328 *Currite ducentes*] Virgil. 'Talia secla, suis dixerunt, currite, fusis.'

339 *Expers terroris*] Fortem significat: *ἄφοβος γάρ τις καὶ ὁ ἀνδρεῖος*, ait Aristoteles.

341 *Qui persæpe vago*] Pedum celeritatem Homerus Achilli peculiariter tribuit. Theon quoque eum a Chirone ad eam rem studiose exerceri solitum scribit.

342 *Flammea*] Flammæ instar, qua nihil celerius est, rapida et incitata.

347 *Perjuri Pelopis vastabit tertius heres*] Agamemnon, Pelopis ex Atreo nepos. Tertium autem dixit, puto quia duos heredes habuit Pelops, Atreum et Thyesten.

351 *Cum tremulo incanos*] Solvere capillum mulieres Trojanæ in suorum funeribus solebant. Virgil. 'Et circum Iliades crinem de more solutæ.' *Incanos* autem dixit, valde canos. Idem alibi, 'Smyrnam incana diu sæcula pervolvent.' Sic infractum animum dicimus.

352 *Variabunt*] Lividis ictuum notis distinguent.

358 *Unda Scamandri*] Tangit Fabulam, quam enarrat Homer. Il. XXI. Huic autem loco similis est prædictio Neptuni apud Papinium, 'Quem tu illic natum Sigæo in pulvere, quanta Aspicies victrix Phrygiarum funera matrum: Cum tuus Æacides tepido modo sanguine Teucros Undabit campos, modo crassa exire vetabit Flumina et Hectoreo tardabit funere currus.'

361 *Tepefaciet*] Sic infra, 'Omentum in flamma pingue liquefaciens.'

365 *Percussæ virginis*] Polyxenæ, quæ ad Achillis cenotaphium cæsa est. Vide Eurip. Hecuba, aut Senecam Troade.

367 *Fors*] Deus.

368 *Neptunia solvere vincla*] Muros a Neptuno extructos.

383 *Felicia*] Τὰς εὐτυχίας.

385 *Præsentes namque ante*] Quandiu homines pietatem coluerunt, Di cum ipsis familiariter crebro versari solebant: at ex quo, pietate neglecta vitiis inquinata sunt omnia, videri se ab eis amplius noluerunt.

389 *Annua dum festis*] Bene animadvertit Guarinus, hoc de ludis Olympicis intelligi non posse, quippe qui annui non fuerint; sed nimirum, cum Cretes apud se natum esse Jovem dicerent, credibile est, ejus natalem annuis ludis celebrare solitos esse: eoque respicere Catullum puto.

391 *Sæpe vagus Liber*] Ad hunc locum intelligendum, vide, quæ disputantur a Macrobio, lib. I. Saturn. quo loco Bacchum et Apollinem unum eundemque Deum esse demonstrat.

396 *Rhamnusia virgo*] Nemesis.

409 *Contingi lumine claro*] Aperta in luce videri.

CARMEN LXV.

1 *Etsi me assiduo*] Receperat Ortalo, se Callimachi Elegiam de Coma Berenices expressurum Latinis versibus, eique missurum: id igitur se, quamvis multis ex fraterna morte doloribus præpeditum, præstitisse dicit, ne rei sibi ab amico mandatæ immemor videretur.

4 *Mens animi*] Ita legendum est, non, ut alii inepte legunt, *Mens hominum*. Plaut. Cistellaria, 'Nullam mentem animi habeo: ubi sum ibi non sum.' Idem Epidico, 'pavor territat mentem animi.' Sic 'ingenium animi' dixit Poëta quidam vetus, quem citat Cornificius ad Herennium, lib. II. 'Sin inverecundum animi ingenium possidet.' Sic et Virgil. 'amentem animi Didonem.'

9 *Alloquar*] Recordatione mortis fraternæ, tantum dolorem animo sentit, ut, ejus magnitudine, per aliquot versus abducatur a re proposita.

14 *Daulias*] Fabula ex Ovidio nota est.

19 *Ut missum*] Ne putes tua dicta ita meo animo effluxisse, ut malum e gremio virginis.

Sponsi] Proci; ut apud Horat. 'Sponsi Penelopes.'

20 *E gremio*] Nec mulieri, nec gremio credi oportere, proverbium est: quod et illa incerti et levis animi est; et plerumque in gremio posita, cum in oblivionem venerint exurgentium, decidunt. Festus.

CARMEN LXVI.

1 *Omnia qui magni*] Si Callimachi Carmina, e quibus hæc expressa sunt, ad nos pervenissent; neque in his intelligendis laboraremus, et ex duorum, sua utrinsque lingua, optimorum Poëtarum collatione, insignem quandam, plenamque utilitatis caperemus animo voluptatem: juvaret Græca cum Latinis componere, inspicere non in singulis modo vocibus, sed in figuris etiam luminibusque orationis, in ipsa ratione numerorum, ac denique in tota structura poëmatis, quam apte et scienter Græci poëtæ, in hoc genere inter suos facile primi, vim ac leporem, Latinorum Poëtarum sine controversia politissimus assecutus fuisset. Quam commoditatem quando sive fatum nobis, sive quo alio nomine appellari placet illud, quidquid est, quod in his rebus valet, eripuit; illudque præterea accessit mali, ut his quoque, sicut ceteris, Catulli versibus valde magnam labem importarit vetustas: spero equidem, in his difficultatibus, quanto facilior lapsus est, tanto mihi, sicubi offendero, paratiorem apud bonos veniam fore. Hujus autem Poëmatis hoc fere argumentum est: Ptolemæus cognomento Euergetes Berenicen, seu Beronicen, (utroque enim modo nomen hoc scriptum reperio,) Ptolemæi Philadelphi ex Arsinoë

priore filiam, sororem suam, in matrimonio habuit; neque enim ea conjunctio inhonesta Ægyptiorum legibus habebatur. Ea recens ducta, contigit ut expeditionem adversus Assyrios susciperet; in quam cum proficisceretur, vovisse crinem suum Veneri Berenice dicitur, si sibi vir suus sospes victorque rediret domum. Cujus devotionis suæ cum, re præclare a Ptolemæo gesta, convictam se judicio deorum immortalium videret, quo se religione exolveret, crinem rite in Veneris æde appendit: is cum postridie repertus non foret, magnoque ob eam rem rex reginaque in mærore essent; Conon, Mathematicus ea tempestate excellens, persuasit ipsis, crinem Deum numine sublatum in cælum, et in sidus conversum fuisse: idque Callimachus, qui principem illum, propter singulare bonarum artium studium, numinis loco habebat, hoc Poëmate complexus est. Principium autem continet insignem commendationem Cononis, a præstanti cælestium rerum scientia.

5 *Ut Triviam*] Lunam.

Sub Latmia saxa] Ad deosculandum Endymionem, qui illic ab ipsa sopitus esse dicitur.

7 *Idem me ille Conon*] Versus Græci duo reperiuntur apud Theonem commentariis in Aratum, quos quatuor versibus hoc loco Catullus expressit: nam cum dixisset Aratus, ad Virginis sidus sparsas esse stellas aliquot, quæ nomine carerent, addit ille, quem modo nominavi, interpres: *Οἱ δ' ἠλακάτην αὐτοὺς λέγουσι, Κόνων δὲ ὁ μαθηματικὸς Πτολεμαίῳ χαριζόμενος Βερονίκης πλόκαμον ἐξ αὐτῶν κατηστέρισε· τοῦτο καὶ Καλλίμαχός πού φησιν, Ἠδὲ Κόνων μ' ἔβλεψεν ἐν ἠέρι τὸν Βερονίκης Βόστρυχον, ὃν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς.*

13 *Dulcia nocturnæ*] Impressas collo labrisque dentium notas, aliaque ejusmodi.

15 *Est ne novis nuptis*] Expositurus dolorem, quem Berenice ex viri abitu cepit, primum interrogat, vero ne an falso lacrumentur puellæ, cum deducuntur ad viros: et num grave ipsis sit, sua virginitate spoliari: deinde respondet, fictum esse totum illud lacrumarum genus: idque ex eo colligit, quod Berenice magnam vim querelarum, marito discedente, profudit: si enim nocturnos illos conflictus odio haberent puellæ, nunquam tantopere doluisset Berenice, sibi, absente viro, soli cubandum fore. Ac, quoniam id paulo lascivius dictum videri poterat, addit aliam causam illius doloris, negatque doluisse illam, quod a viro, sed quod a fratre carissimo sejungeretur.

Anne parentum] Tale quiddam dixit et in posteriore nuptiali Carmine.

18 *Juerint*] E verbo, *juverint*, posterius, *v*, detractum est: sicque, commissione vocalium, prima syllaba brevis effecta.

22 *Dissidium*] Separationem corporum hoc loco indicat. Cic. pro domo sua, 'Deflevi conjugis miseræ dissidium, liberorum carissimorum solitudinem, fratris absentis amantissimi atque optimi casum.' Idem in Antonium, 'Ipse autem amore ardens, confirmabat, quod desiderium tui dissidii ferre non posset, se in exilium esse iturum.'

26 *Magnanimam*] Hyginus lib. II. Astronomicon, 'Hanc Beronicen,' inquit, 'nonnulli cum Callimacho dixerunt, equos alere, et ad Olympia mittere consuetam. Alii dicunt hoc amplius, Ptolemæum Beronices patrem, multitudine hostium perterritum, fuga salutem petisse: filiam autem, sæpe consuetam, insiliisse in equum, et reliquam exercitus copiam constituisse, et complures hostium interfecisse, reliquos in fugam conjecisse: pro quo etiam Callimachus eam *magnanimam* dixit.'

27 *Anne bonum oblita es facinus*] Illud, videlicet, quod modo ex Hygino

retulimus. Subindicat autem, ex illo facinore, fratrem ipsius amore esse correptum.

28 *Quo non fortius ausit alis*] Quo facinore nullum fortius, majorisve animi, a quoquam alio suscipi queat. ‘Alis’ enim, ait Priscian. lib. XII. ‘antiquissimi pro allus protulerunt.’

33 *Atque ibi*] Post hoc distichon, aliquot versus desiderantur, quibus, ut suspicor, Berenices vota exequebatur Poëta.

37 *Queis ego pro factis*] Id est, quæ quoniam ita contigerunt, ut tu a Dis poposceras; tuaque illa devotio convicta, et commissa est.

41 *Digna ferat*] Quod caput tuum si quis inaniter adjurare ausus fuerit, meritas pœnas violatæ religionis luat.

42 *Sed qui ferro*] Quo modo ego, quæ mollis sum et tenera, ferro resistere potuissem, cum montes quoque ipsi ferro excindantur?

43 *Ille quoque eversus*] Montem Atho significat, ab exercitu Xerxis excisum. Ceterum locus hic varie legitur, varieque exponitur: a non nullis hoc modo: *Ille quoque eversus mons est, quem maxima natu Progenies Phthiæ clara supervehitur:* iique exponunt, maximam natu Phthiæ progeniem, populos ejus montis verticem incolentes, qui diutissime vivant, ob idque Macrobii vocentur. Athos enim modo Thraciæ, modo Macedoniæ, modo Phthiæ, id est, Thessaliæ tribuitur. Alii legunt, *Ille quoque eversus mons est, quem maximum in oris Progenies Phthiæ clara supervehitur:* exponuntque claram progeniem, ipsum Xerxis exercitum: in verbo autem *supervehitur*, esse enallagen temporum, ut sit præsens pro præterito. Nec desunt, qui legant, *maximum in orbe*. Omnino depravatus locus est, neque, nisi antea purgatus fuerit, satis commode, vel a me, vel a quoquam alio explicari potest.

45 *Cum Medi*] Historia ex Herodoto, Plinio, Justino, Probo, aliisque notissima est.

47 *Quid facient crines*] Complexio a majori.

48 *Juppiter ut Chalybon omne genus pereat*] Versum hunc primus restituit Angelus Politianus, e scholiis in Apollonium, ubi locus hic e Callim. citatur, Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος. Γειόθεν ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν ἄμμιν ἔφηναν. apud Politianum tamen τηλόθεν pro γειόθεν legitur, sed male: videndum quoque, num prior versus ita legi possit, Ζεῦ πάτερ, ὡς Χαλύβων πᾶν ἀπόλοιτο γένος. Chalybes autem Scythiæ populi sunt ad fluvium Thermodontem, dicti a Chalybe Martis filio: qui ferrum ferrique usum primi invenerunt: hinc est, quod Scythiam Æschylus vocat αἶαν σιδηρομήτορα. Virgil. ‘India mittit ebur, molles sua tura Sabæi, At Chalybes nudi ferrum.’

51 *Abjunctæ*] Depravatum esse locum hunc, nemo non videt: cum autem et veteres libri nihil opis afferant, et conjectura omnis periculosa sit; parce omnino hos versus et timide attingam. Extarent Græca Callim. facilia omnia et expedita essent: at hoc optare est. Quantum igitur in tantis tenebris videre possum, hic sensus est: Comæ sorores, eæ nempe quæ in reginæ capite remanserant, lugebant mea fata, quæ paulo ante a suo consortio abjuncta essem: cum ales equus Chloridos, quæ Zephyri uxor est, (de hoc autem equo nihil alibi reperire potui,) obtulit se mihi, Arsinoæ: (id nomen urbis est, quam Ptolemæus Philadelphus a se conditam, sororis nomine insignierat:) idque, *Memnonis Æthiopis unigena*, id est, Aurora, quæ unum Memnonem ex Tithono genuit, *impellente aëra natantibus pennis*, (ita enim hoc postremum in veteribus non nullis legitur,) id est, exoriente. Hæc attuli, quia, ut verum fatear, nihil aptius excogitare potui: non quod ipsi mihi magnopere satis fa-

ciant: si quis vel ingenio vel eruditione majore instructus, quod facillimum est, vel meliores libros nactus, veriora protulerit, gratulabor. Pegasum quidem, excusso Bellerophonte, Auroræ a Jove dono datum, narrat Interpres Homeri in Il. Z. si quid hoc forte ad rem facit: etenim in tam depravato loco, haud sane video, qua via insistere oporteat.

57 *Zephyritis*] Chloris.

Famulum] Equum ipsum.

58 *Grata Canopæis*] Hic quoque versus Œdipum quempiam desiderat. Nam quod nonnulli de Venere hoc intelligunt, quæ in Ægypto colatur, manifesto alienum est.

59 *Scilicet*] Nimirum, ne unum tantum sidus esset in cælo, e puellæ temporibus decerptum, nempe corona Ariadnes: sed ego quoque eum numerum augerem.

63 *Uvidulam a fletu*] Madentem lacrymis, quas, quod a regina divellerer, profuderam.

Ad templa deum] In cælum.

64 *In antiquis*] Inter antiqua sidera.

Diva] Venus.

65 *Virginis*] Quam alii Erigonen, alii Astræam esse dicunt. Indicat autem locum, quo posita est coma, enumeratione vicinorum siderum.

66 *Callisto juncta Lycaoniæ*] Ad Ursam, in quam versa est Callisto Lycaonis filia; hoc autem sidus et plaustrum quoque, et septem triones vocant. Porro Proculus quoque ad finem Sphæræ, comam numerat inter signa ad septem triones vergentia.

67 *Booten*] Qui et Arcturus et Arctophylax dicitur: tardum autem vocat, quod sero admodum occidat.

69 *Sed quanquam*] Quanquam, inquit, cum honorem assecuta sum, ut noctu quidem vestigia me deorum cælo incedentium premant; interdiu autem, una cum ceteris stellis, Tethyos gremio, id est, mari excipiar: tamen lætitiam ex his rebus tantam non capio, quantum dolorem ex eo, quod hærere amplius in dominæ capite non possum.

71 *Pace tua*] Quia arrogantius videri poterat, quod dictura erat, se non tanti facere siderum consortium, ut non mallet adhuc in dominæ capite hærere: idcirco prius Nemesin deprecatur.

73 *Non si me infestis*] Non si scirem fore, ut me, ob hoc dictum, sidera indignata discerperent.

74 *Evolvam*] Diæresis.

77 *Qui cum ego*] Quæ me, quandiu virgo fuit, multis unguentorum millibus perunxit.

Omnibus expers] Intacta: *expers* autem cum sexto casu conjunxit, more veterum. Plaut. 'Eo te more expertem factam adveniens offendi domum.' Idem, 'Ea res me domo expertem facit.'

79 *Nunc vos*] Novas nuptas orat, ut ne ante conjugibus faciant copiam sui, quam, in ipsius honorem, partem unguenti aliquam libaverint. Libare autem hic valet spargere; ut, 'Dixit, et in mensa laticum libavit honorem.'

82 *Onyx*] Vas unguentarium ex onyche gemma.

87 *Sic magis*] Sic magis ac magis in dies vobis cum viris vestris conveniat; magisque assidue invicem ametis.

89 *Tu vero regina*] Tandem ad reginam se convertit; suadetque, ut non ociosis ac inanibus votis, sed largis muneribus adducat Venerem, ut se e cælo rursum in caput, a quo abscissa fuerat, redire patiatur.

90 *Festis luminibus*] Diebus festis.

Venerem Sanguinis expertem] Venerem Paphiam, cujus aram sanguine maculari nefas erat: itaque ture tantum ei floribusque fiebat. Virgil. 'Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit Læta suas, ubi templum illi centumque Sabæo Ture calent aræ, sertisque recentibus halant.'

93 *Utinam coma regia fiam*] Utinam,

inquit, rursum redeam in caput reginæ, fulgeatque Bootes sive Arcturos proximus Erigonæ, ut priusquam ego in sidus converterer, interjicererque inter ipsum et Erigonen. Postremus autem versus, ut a nobis scriptus est, ita legitur in veteribus libris; etiamque ratio ipsa, ut ita legatur, necessario postulat: quo magis mirandum est, quid cogitarit Politian. cum hunc locum adhibita industria corrumperet, collectis, si Diis placet, multis locis, quibus planum faceret, a Græcis interdum Oarionem pro Orione dici; quasi id ageretur: itaque merito incidit in aculeos reprehensorum, præcipue Marulli, qui quodlibet vadimonium, ut dicitur, potius deseruisset, quam ullam exagitandi illius occasionem: ejus igitur illa sunt, 'Oarionem pro Erigone citat Ecnomus: unde? Non facit ad mores virgo, sed Oarion:' et hoc item alterum, 'Quæris, qua niteat docto coma parte Catullo? Proximus Arcturo fulgor et Erigonæ est. Virginis, et sævi contingens namque Leonis Lumina, Calisto juncta Lycaoniæ, Flectit in occasum, tardum dux ante Booten, Qui vix sero alto mergitur Oceano. Quæ tu si relegens, ubi sit coma regia, quæris, Ecnome, aquam medio quæris in Oceano. Quamvis, quid relegas, vitiis miser, invidiaque Obrutus? ingeniis candor inesse solet. Ergo dum omnia conturbas, dum credere doctis Negligis, et per te nil sapis ipse tamen, Fecisti Oarionem ex Erigone, ex Arcturo Hydrochoum: jam quod monstrum erit ipsa coma?' Hinc autem videri potest, illustres homines, quique magnum nomen habent in literis, quanto periculo peccent: efficit enim Politiani auctoritas, ut nullus jam, quod sciam, extet liber impressus, in quo non, rejecta vera lectione, nothus ille, et suppositicius versus legatur, *Proximus Hydrochoo fulgeat Oarion.*

CARMEN LXVII.

1 *O dulci jucunda viro*] Dialogus est, quo, ad sceleratas libidines nescio cujus mulieris detegendas, Januam ædium illius cum popularibus aliquot loquentem, easque ipsis indicantem facit. Tantum est: non enim puto in hujusmodi historiis cognoscendis multum operæ collocandum. Stultum est, quæ ita scripsit Catullus, ut ne tum quidem, nisi a paucis, quibus hæ res cognitæ essent, voluerit intelligi, ea se quenquam hodie credere conjectura assecuturum; pauca igitur quædam cursim annotavimus: de historia quidem ipsa suum cuique judicium relinquemus: non enim eo hæc legimus, ut sciamus, quæ tandem illa fuerit, a qua hæc tam pulchra edita sint facinora; quisve aut senex ille Balbus, aut invalidus filius, aut officiosus pater, aut ceteri denique participes hujus tam honestæ societatis: quos, ne tum quidem, cum viverent, cognoscere, ulla laus erat: sed ut animadvertamus, si qua insint, quæ ad Romani sermonis elegantiam facere videantur: hoc igitur agamus.

6 *Postquam est*] Alii, *Postquam es.* ego Januam maritam dici posse non arbitror.

9 *Non, ita*] Janua loquitur: eodem autem modo Propert. lib. I. Januam quandam de dominæ suæ impudicitia querentem facit.

11 *Nec peccatum a me*] Post hunc versum Pentameter desideratur; itaque concurrerunt emendatores, ut ad mulctram muscæ, et, quod quisque potuit, attulerunt. Alius, *Verum istæc potius janitor ipse facit:* alius, *Verum istis me auctorem esse facit populus:* alius, *Verum isti populo Di mala multa ferant.* Guarinus ait, vidisse se librum veterem, in quo esset, *Verum isti populo janua quid reficit:* at ex hoc nulla idonea sententia exprimi potest. Ego, inane spatium relinquere, quam inanes versus ponere, satius duxi.

15 *Non satis est*] Viatores loquun-

tur: deinde Janua, *Qui possum? &c.* tum illi rursum, *Nos volumus, &c.*

21 *Sicula*] Sica, gladii genus est, ex quo ad imminutionem inflectitur *sicula:* hic autem eam sicam intelligit, qua natura munivit mares, quæque una sine periculo legis Corneliæ gestari potest, cum comparata non sit interficiendorum hominum caussa.

27 *Ne quærendum aliunde foret*] Imprudentis patris familias esset, rogare utendum foris, id quod ipsi præsto est domi.

28 *Zonam solvere virgineam*] Puellæ virginitatem adimere. Homer. Odyss. Λ. *Λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην, κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν.* Theocr. [Moschus, II. 160.] *Λῦσε δέ οἱ μίτρην, καί οἱ λέχος ἔντυνον ὧραι.* Musæus, *Ὣς ἡ μὲν ταῦτ' εἶπεν, ὁ δ' αὐτίκα λύσατο μίτρην*: unde et *ἀμίτρους* vocabant innuptas. Callim. *Πάσας εἰνέτεας, πάσας ἔτι παῖδας ἀμίτρους*: quem in locum interpres, *μίτρας*, inquit, *ἐζώννυντο, ἃς ἔλυον, ὅταν ἔμελλον διαπαρθενεύεσθαι.*

29 *Egregium narras*] Rursum viatores loquuntur.

30 *Minxerit in gremium*] Sic Persius, 'Patriciæ immeiat vulvæ.' 'Urinam etiam genitalem,' pro 'semine' Plinius dicit.

31 *Atqui*] Januæ verba sunt.

42 *Solam consiliis*] Manutius suspicatur legendum, *consciolis:* egoque assentior.

46 *Ne tollat rubra supercilia*] Gestus minantium, isque, ut suspicari licet, ei, quo de hic agitur, familiaris.

CARMEN LXVIII.

1 *Quod mihi fortuna*] Pulcherrima omnino hæc Elegia est, atque haud scio, an ulla pulchrior in omni Latina lingua reperiri queat: nam et dictio purissima est: et mira quadam affectuum varietate permista oratio: et tot ubique aspersa verborum ac sententiarum lumina, ut ex hoc uno poëmate perspicere liceat, quantum Catullus ceteris in hoc genere omnibus præstare potuerit, si vim ingenii sui ad illud excolendum contulisset. Primum enim, quod Manlius in duris atque acerbis rebus suis, ea, quæ sibi solatio forent, ab ipso potissimum petere voluerit, gratam sibi esse affirmat illam amicitiæ significationem: cum autem ille duorum generum munera peteret, Musarum videlicet, et Veneris; ostendit neutrum a se præstari posse; quod e fratris sui morte tantum dolorem hauserit, ut earum rerum studia ipsi penitus ex animo excesserint: postremo, beneficia a Manlio apud se posita elegantissimis versibus commemorat; eique fausta feliciaque omnia a Diis immortalibus comprecatur.

2 *Epistolium*] Ita Pacuvius 'prologium.' 'Quid est? nam me exanimasti prologio tuo.'

4 *A mortis limine restituam*] Sic Virgil. Culice: 'cum te Restitui superis leti jam limine ab ipso.'

15 *Vestis pura*] Quæ dabatur annum fere agentibus decimum sextum.

16 *Jucundum cum ætas*] Elegans juventutis descriptio. Eratosthenem autem dixisse tradunt, primam illam viriditatem ætatis, ver vitæ esse; corroboratam ætatem, constitutamque, æstatem, et autumnum; quibus senectutem, quasi hiemem quandam, succedere.

18 *Quæ dulcem*] Sic supra, 'Sancte puer curis,' &c. Plato quoque Amorem *γλυκύπικρον* nominat.

36 *Hunc una e multis*] E multis librorum capsis, unam tantum, eamque exiguam, mecum convehendam curare soleo, cum huc commigro.

41 *Non possum reticere*] Vehementissima amoris sui expressio: cum enim vi doloris oppressus, poëtica studia penitus abjecerit; negat tamen facere se posse, quin accepta a Manlio beneficia versibus, ad perpetuandam ipsius gloriam, exequatur.

43 *Sæclis obliviscentibus*] Clarorum hominum res gestas, nisi quibus Mu-

sarum cantus accesserit, perpetua oblivione sepelientibus. Apposite autem Musas ad illustrandum Manlium invocat; quippe quarum proprium est, præstantium virorum famam ab injuria mortalitatis asserere. Horat. 'Dignum laude virum Musa vetat mori,' Tibull. 'Quem referent Musæ, vivet, dum robora tellus, Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.' Theocr. Αἰεὶ τοῦτο Διὸς κούραις μέλει, αἰὲν ἀοιδοῖς, Ὑμνεῖν ἀθανάτους, ὑμνεῖν ἀγαθῶν κλέα ἀνδρῶν.

51 *Duplex*] Dolosa, versuta: sic Horat. 'Nec cursus duplicis per mare Ulyssei.'

Amathuntia] Venus: sic supra, 'quæque Amathunta, quæque Golgos.'

52 *Corruerit*] Prostraverit. Annotandus autem est usus hic verbi, 'corruo,' non admodum frequens: eo tamen ad eundem modum usus est alicubi Lucretius. Lambinus meus, cujus ego doctrinam et judicium plurimi facio, hunc versum ita legit: *Scitis, et in quo me exercuerit genere:* aitque se vidisse veterem librum, in quo esset, *exhorruerit:* unde ipse eam, quam dixi, conjecturam facit. In meo quidem, qui scriptus est centum et eo amplius abhinc annos, omnibus literis aperte legitur, *corruerit.*

53 *Trinacria rupes*] Ætna.

54 *Malia*] A Maliaco, ut opinor, sinu.

Thermopylis] Tractus montanus est, qui mediam Græciam dividit, calidis balneis nobilis.

57 *Qualis in aërii*] Lacrymas ex oculis suis profluentes rivo comparat: quem quidem rivum ita describit, ut eum oculis subjicere videatur.

59 *Qui cum de prona*] Qui cum præceps devolutus est per pronam vallem. Est autem tmesis in verbo, 'devolutus.'

63 *At veluti*] Quale auxilium est, ventus secundus, agitatis jam diu nautis, et de salute sua desperantibus; tale mihi Manlius fuit.

67 *Is clausum*] Campum, quem latissimum habebat, mihi patefecit, secumque communem esse voluit.

72 *Arguta*] Brevi. Hanc autem, quam sibi a Manlio datam fuisse dicit, Lesbiam esse non arbitror, sed aliam quampiam: idque præcipue ex fine hujus elegiæ colligo.

74 *Protesilæum*] Laodamiæ comparat puellam illam, cujus sibi usum concesserat Manlius: simulque more suo digreditur ad Laodamiæ fabulam explicandam: ea uxor Protesilai fuit, quæ cum maritum suum primum ex omnibus Græcis in bello Trojano ab Hectore interfectum esse audisset, nimio illius desiderio contabuit. Sunt, qui dicant, viri umbram ei se in somnis obtulisse, inque illius complexibus ipsam emortuam. Alii obtinuisse Protesilaum, ut ex inferis, ad visendam uxorem, reverteretur: cumque eam reperisset adjacentem imagunculæ, qua viri mortui vultum exprimendum curaverat, petiisse, ut ne sibi amplius superstes esse vellet: tum ipsam, acta per pectus hasta, sibi mortem attulisse. Quod autem tam brevi tempore, marito suo frui, ipsi licuerit, Catullus Deorum iram in caussa fuisse dicit, quibus ante nuptias sacra rite perpetrata non forent.

90 *Acerba cinis*] Sic Calvus, 'Cum jam fulva cinis fuerit.' Idem, 'Forsitan hoc etiam gaudeat ipsa cinis.'

91 *Quæ nempe*] Rursum, recordatione fraternæ mortis, a re proposita abducitur.

102 *Focos*] In aliis, *deos.*

107 *Tanto te absorbens*] Epiphonema est, quo confirmat id, quod antea dixerat, conjugium videlicet illud Laodamiæ vita atque anima dulcius fuisse. Quærens autem occasionem admiscendi varias fabulas, iisque eruditionis quasi spargendis seminibus exornandi opus suum, ait, amorem Laodamiæ profundiorem fuisse palude quadam, quæ erat in Thessalia,

sed postea siccata est, Herculis opera; sumptaque occasione, ad Herculis res gestas modice attingendas digreditur.

108 *Barathrum*] Hic simpliciter pro voragine ponitur: erat autem proprie locus Athenis, in quem scelerati dejiciebantur, ut apud Lacedæmonios in Ceadan.

109 *Quale ferunt Graji*] Hercules, cum ad Stymphalias aves interficiendas, jussu Eurysthei proficiscens, in Thessaliam venisset, paludem quandam, quæ ex collectis Penei aquis efficiebatur, siccavit; cum, separatis Ossa et Olympo montibus, qui ante contigui erant, exitum fluvio dedisset in mare: sicque ejus regionis hominibus campi ad Peneum pinguissimi et feracissimi copiam effecit: narrat Diodorus lib. v. tangit etiam Lucanus lib. VI.

110 *Siccari*] Tanta enim vis aquarum fuerat, ut nondum penitus ad siccitatem perductum sit solum, sed quotidie paulatim siccetur.

Emulsa palude] Exhaustis aquis.

111 *Montis medullis*] Interioribus partibus: eadem figura, 'terræ viscera' dixit Ovid.

112 *Falsiparens*] Qui falso habebatur Amphitryonis filius, cum re vera Jovis satu editus foret.

113 *Stymphalia monstra*] Proditum est, Stymphalidas in Arcadia aves fuisse, quæ humana carne vescerentur, quas sagittis Hercules confecerit. Pisander autem Camireus, non interfectas quidem eas ab Hercule, sed crotalorum sonitu fugatas tradit. Sane ea pars Arabiæ, quæ deserta est, tum feras alias educit, tum aves, quæ Stymphalides nominantur, nihilo erga homines pardis et leonibus mitiores: eæ, si quis capere ipsas conetur, involantes rostrisque tundentes insidiantium corpora, facile eos interficiunt tanta quippe sunt duritie rostri, ut, quæcunque tegendo corpori ferrea æreave adhibentur, ea facile perfodiant. at, si quis densis crassisque arborum corticibus corpus munierit, haud aliter Stymphalidum rostra ab ejusmodi veste retinentur, quam a visco alæ avicularum solent. Eæ corporis magnitudine gruibus, figura ac specie ibidibus comparari queunt: nisi quod firmiora rostra, neque, ut ibes, adunca habent. Hæc, aliaque de his ipsis avibus non nulla Pausanias in Arcadicis, non nulla etiam Strabo lib. VIII. et Diodorus lib. v.

Stymphalia] Stymphalus oppidum Arcadiæ est. Homer. Στύμφηλόν τ' εἶχον, καὶ Παῤῥασίην ἐνέμοντο.

114 *Imperio deterioris heri*] Eurysthei. Quo modo autem Juno, decepto Jove, illud assecuta fuerit, ut fatali necessitate Hercules Eurystheo parere cogeretur, elegantissime narrat Agamemnon apud Homerum Il. XIX.

115 *Pluribus ut cœli*] Ut Hercules, Eurysthei jussa executus, juxta Apollinis et Minervæ oracula, deorum numerum augeret.

116 *Hebe nec longa*] Hebe, juventutis Dea, Junonis filia, Dis prandentibus ex æquo omnibus ministrabat: cum Ganymedes Jovis tantum minister esset: ea Herculi, in Deos relato, nupsisse dicitur.

117 *Sed tuus altus amor*] Rursum ad Laodamiam rediens, ait, amorem ipsius erga virum palude illa altiorem fuisse.

118 *Quod divum dominum*] Alii, *Qui te non domitum:* alii, *Qui divum domitum:* ego (neque enim dissimulare sustineo) nullum idoneum sensum ex hoc versu elicere possum.

119 *Nam neque tam carum*] Hoc significat, nusquam esse tantum amoris ardorem, quantum in ingeniis muliebribus: ceteras tamen omnes mulieres a Laodamia fuisse hac in parte superatas. Ornatus autem, et majoris expressionis gratia, ait, amorem tantum non esse, quo avus nepotem sibi ex unica filia, in extrema jam senectute susceptum diligit, neque

eum, quo columbæ mares suos prosequuntur, aut si qua alia avis est, quæ etiam impotentius amare dicatur, quantus est amor mulierum in viros suos, ubi eos vere et ex animo amant.

120 *Seri*] Τηλυγέτου· tales autem longe carissimi esse consueverunt.

121 *Qui cum divitiis*] Qui vix tandem in lucem editus, ubi primum heres ab avo suo scriptus est, efficit, ut gentilis, qui sperabat, hereditatem ad se devolutum iri, ob idque impium gaudium ex imminenti senis morte capiebat, eique, tanquam vulturius aliquis, imminebat, gaudere desinat, inani se exspectatione delusum videns.

122 *Testatas*] A testibus obsignatas.

Tabulas] Eo nomine intelligebant testamentum in quacunque materia scriptum.

123 *Gentilis*] Gentiles qui dicantur, recte explicat Cic. in Topicis. Errat autem hoc loco Guarinus, qui gentilem, 'affinem' interpretatur.

124 *Suscitat*] Depellit.

Vulturium] Vulturios, aut corvos, per jocum, hereditatum captatores vocabant.

A cano capite] Avi sui.

128 *Multivola*] Videtur hoc loco idem valere, quod, impotens in amore, sive immoderate amans: quod tamen mihi quoque duriusculum videtur.

129 *Sed tu*] Laodamiam alloquitur.

131 *Aut nihil*] Nunc, omissa Laodamia, ei puellam illam, de qua superius egerat, confert.

137 *Stultorum more*] Stultum enim est conari ad muliebrem libidinem coërcendam. Propert. 'Tu prius et fluctus poteris siccare marinos, Altaque mortali deligere astra manu, Quam facere, ut nostræ nolint peccare puellæ.'

138 *Sæpe etiam Juno*] Si Juno, quæ Dearum maxima est, creberrima tamen mariti adulteria perferre cogitur: multo magis ego, qui homo sum, debeo puellæ meæ peccata æquo animo ferre; cum illa præsertim et raro peccet, et non mecum, sed cum alio nupta sit.

140 *Omnivoli*] Omnium formosarum mulierum amore flagrantis.

141 *Atqui nec divis*] In quibusdam libris, post hunc versum desideratur pentameter: in aliis scribitur ad hunc modum, *Ingratum tremuli tolle parentis onus:* quem versum alii varie ponunt: ego nullam huic loco idoneam sententiam ex eo posse exprimi puto.

147 *Quare illud satis est*] Videtur hoc dicere; satis sibi esse, si hoc a puella præter ceteros habeat, ut ipsa eos sibi dies candido lapillo signandos putet, quibus cum ipso delicias facere possit.

149 *Hoc tibi*] Tandem redit ad Manlium; eumque, Carmen concludens, optimis ominibus prosequitur.

157 *Et qui principio*] Hic quoque versus varie legitur; neque ego quidem illius sententiam satis assequi possum.

160 *Lux mea*] Lesbiam, opinor, intelligit: quam ab illa altera diversam esse, ex eo colligo, quod paulo ante eam, de qua tam multa in hoc Poëmate dixerat, dominam nominavit.

CARMEN LXIX.

1 *Noli admirari*] Tetrum illum virulentumque odorem, qui ex alis, pro temperaturæ nimirum victusque ratione, ab aliis gravior, ab aliis minus gravis afflatur, et Græci scriptores τράγον, et Latini 'caprum,' 'capram,' 'hircum,' ab ejus videlicet animalis graveolentia, vocant. Rufum igitur quempiam, hominem ista odoris fœditate præter ceteros insignem, exagitat Poëta; aitque, mirum non esse, si eum puellæ omnes aspernentur ac refugiant, neque ullis muneribus perduci queant ad faciendam ei copiam sui: quippe gestari ab eo

trucem quandam bestiam sub alis, quam horreant illæ, ita ut cubare cum ea omnino non possint. Possit autem aliquis suspicari, hæc scripta esse in M. Cœlium, ei enim Rufo cognomen fuit: et, cum ambo amarent Clodiam, fieri potest, ut e rivalitate ad inimicitias venerint: nam infra, ab hoc ipso Rufo ereptam sibi Lesbiam queritur.

3 *Labefactes*] Impellere, et quasi de pudicitiæ gradu dejicere moliaris.

4 *Pelluciduli lapidis*] Unionis.

5 *Mala fabula*] Fabulam vocabant quidquid esset in ore populi, sive verum id, sive fictum foret.

7 *Mala valde est Bestia*] Plaut. Bacchidibus, 'Magis illectum tuum, quam lectum, metuo, mala es bestia.' Idem Pœnulo, 'Tene sis me arcte, mea voluptas: male ego metuo milvios: Mala illa bestia est, ne forte me auferat pullum tuum.'

9 *Interfice*] Facete: quasi de animali sermo esset. Nonius tamen admonet, interficere, et occidere, veteres etiam ad inanima transtulisse. Cic. Œconomico, 'Nullo modo facilius arbitror posse neque herbas arescere et interfici, neque terram ab sole percoqui.' Virgil. 'Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messes.' Lucill. 'Durum, molle vocas, fragmenta interfici' panis.'

CARMEN LXX.

1 *Nulli se dicit*] Significat muliebribus in amore blanditiis nullam esse adhibendam fidem. Tibull. 'Etsi perque suos fallax juravit ocellos, Junonemque suam, perque suam Venerem, Nulla fides inerit.' Circumfertur et senarius Græcus; qui ait, mulieri credendum non esse, ne mortuæ quidem. Venereis autem præcipue asseverationibus nullum inesse pondus, tam sæpe dicunt Poëtæ, ut me locos conferre cogitantem ipsa multitudo deterreat.

2 *Petat*] Proprie admodum; nam et proci a procando, id est, a petendo dicuntur. Ovid. 'Multi illam petiere: illa aversata petentes.' Virgil. 'Multi illam magno e Latio, totaque petebant Ausonia: petit ante alios pulcherrimus omnes Turnus,' &c.

3 *Dicit, sed mulier*] Videtur imitatus distichon Callimachi, quod in omnibus impressis libris corrupte legitur: debet autem ita legi: *'Ωμόσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀλαθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων.*

4 *In vento, et rapida aqua*] Lepide duas res elegit, quæ perpetuo fluant, eamque naturam habeant, ut in eis imprimi nihil possit.

CARMEN LXXI.

1 *Si cui, Virro*] Virronem alloquens, in rivalem ipsius, quem Rufum fuisse verisimile est, salse jocatur.

Sacer] Execrandus, refugiendus, horribilis.

3 *Æmulus*] Rivalis: nam et rivalitatem ipsam, æmulationem vocant.

Exercet] Subagitat.

Amorem] Puellam ipsam.

4 *Mirifice est actu*] Lego, *Mirifice est astu*, et *εἰρωνικῶς* dictum accipio.

5 *Ulciscitur*] Quasi quodam supplicio afficit: de hujus verbi proprietate vide Asconium.

Ambos] Se et illam.

CARMEN LXXII.

1 *Dicebas quondam*] In hoc Epigrammate nullas fere meas partes esse arbitror, nisi ut, quid inter 'amare,' et 'bene velle' intersit, aperiam: hoc enim patefacto, cetera perspicua erunt. 'Amandi' igitur verbum latius patet: neque enim, si quis 'amet,' continuo illud sequitur, ut etiam 'bene velit:' cum tamen 'bene velle,' nisi 'qui amet,' non queat. Ita sæpe propter eam, quæ ex corporum commistione efficitur, voluptatem, intemperans aliquis meretricem amare potest; cui tamen bene an male sit, non laboret; et vero cum bestias,

tum etiam res inanimas, ut cibum potumque, ut signa tabulasque egregii operis, 'amare,' ait Aristoteles, dicimur: quibus tamen nemo sanus 'bene velle' nos dixerit. Ait igitur Catullus, fuisse aliquod tempus, cum ipse non tantum amaret Lesbiam, ut vulgus amicam solet, voluptatis videlicet suæ caussa, verum etiam ut patres liberos generosve amant; qui non delectatione aliqua, aut emolumento suo, amorem in eos dirigunt; immo vero totam illam, qua eos comprehendunt, benevolentiam, ipsorum commodis atque opportunitatibus metiuntur: tum nempe, cum ipsius blanditiis inductus in fraudem, se quoque vicissim amari ab ea crederet; ex quo autem levem fallacemque cognoverit, amare quidem nihilo minus, aliquanto etiam magis, sed tamen deposuisse ex animo veterem illam paternam benevolentiam, qua eam complecti solebat.

8 *Cogit amare magis*] Qui enim semel amoris laqueis capti irretitique sunt, ii, si puellæ suæ alium quoque aliquem placere sentiant, eo acrius incenduntur: itaque meretricum mos est, iis, quos retinere in amore cupiunt, rivalem aliquem apponere. Ovid. 'Dum cadat in laqueos, captus quoque nuper amator Se solum thalamos speret habere tuos. Postmodo rivalem, partitaque fœdera lecti Sentiat: has artes tolle, senescit amor.' Hac arte usam fuisse Lesbiam, hoc loco apertissime indicatur: contraque Propertius, non malus ipse quoque harum rerum magister, suadet juvenibus, ad domandam puellarum superbiam, duas simul amare: 'Aspice, uti cœlo modo sol, modo luna ministret: Sic etiam nobis una puella parum est. Altera me cupidis teneat, foveatque lacertis; Altera, si quando est, non sinat esse locum: Aut, si forte irata meo sit facta ministro, Ut sciat esse aliam, quæ velit esse mea. Nam melius duo defendunt retinacula navem: Tutius et geminos anxia mater alit.' Sed et Ovidium idem præcipere memini.

CARMEN LXXIII.

1 *Desine*] In Alphenum, ut supra admonui, factum esse Carmen hoc suspicor: continet autem communem querelam de perfidia ingratoque animo eorum, qui se amicos esse simulant: quod ipsum indicare volens Socrates, sæpenumero dicere solebat, ὦ φίλοι, οὐδεὶς φίλος· sed ut res ipsa nimium usitata est, ita de ea tam frequentes sunt in sapientum hominum scriptis querelæ, ut in eis recensendis ocio abuti pigeat.

CARMEN LXXIV.

1 *Gellius audierat*] Recte et vere admonet Parthenius, hunc esse Gellium illum, quem M. Tullius in extrema oratione pro Sextio probris omnibus lacerat, quemque in Vatiniana seditiosorum omnium nutriculam vocat.

Patruum] Qua ratione quisque ad sua vitia connivet, eadem fit, ut parentes filiorum vitia pervidere non possint: ut enim vere tradit Aristoteles, sunt filii, quædam veluti partes eorum, a quibus sunt procreati; at patrui, qui fratrum filios, pene tanquam ex se genitos, amant, et tamen isto vitioso affectu carent; peccata eorum severius plerunque castigant: hinc est, quod ait Catullus, *patruum objurgare solere, &c.* Persius, 'Cum sapimus patruos.' Horat. 'ne sis mihi patruus, oro.' Idem, 'metuentes patruæ verbera linguæ.' Cic. pro Cœlio, 'Et qui in reliqua vita mitis esset, et in hac suavitate humanitatis, qua prope jam delectantur homines, versari perjucunde soleret, fuit in hac caussa pertristis quidam patruus, censor, magister.'

2 *Si quis delicias diceret, aut faceret*] Si quis aut lasciva uteretur oratione, aut vitam ipsam nequiter institueret.

'Delicias facere,' interdum est irridere. Plaut. Menæchmis, 'eja, delicias facis, Mi Menæchme: quin amabo is intro?' Hic autem est indulgere libidini: quod aliter veteres, 'nequam facere,' dicebant. Plaut. Pœnulo, 'Amare velle se, atque obsequi animo suo, Locum sibi velle liberum præberier, Ubi nequam faciat clam, ne quis sit arbiter.'

3 *Perdespuit*] Cum eam prius adulterio contaminasset, postea neglexit, rejecitque a se, et libidinem suam in ipsum patruum, ejus maritum, contulit.

4 *Patruum reddidit Harpocratem*] Patruo silentium imposuit. Harpocrates Deus Ægyptiorum, qui et silentio præerat, et silentio colebatur. Vide Politiani Miscellanea.

6 *Verbum non faciet*] Subest obscœnitas; obturatur enim os *τοῖς γλωσσοποιοῦσιν*, ut, velint nolint, tacere cogantur: simile est illud Martial. 'Si te prendero, Gargili, tacebis.'

CARMEN LXXV.

1 *Nulla potest*] Commendat amorem in Lesbiam suum.

4 *In amore suo*] In amore ipsius. Sic veteres sæpe loquebantur. Cic. lib. VI. de Rep. 'Graves enim dominæ cogitationum libidines infinita quædam cogunt, atque imperant: quæ quia expleri, nec satiari ullo modo possunt, ad omne facinus impellunt eos, qui illecebris suis incenduntur.' 'Suis,' dixit pro 'ipsarum.'

Ex parte mea] Τοὐμὸν μέρος· dixi supra.

5 *Huc est*] Qui intellexerit, quæ dicta sunt in Epigrammate, *Dicebas quondam*, nihil hic magnopere desiderabit.

CARMEN LXXVI.

1 *Si qua recordanti*] Ingratum Lesbiæ animum videns, se ipsum solatur conscientia integritatis suæ; deinde hortatur se ad amorem illius projiciendum ex animo: quod quoniam ope humana vix videtur fieri posse; Deorum postremo, ad eam rem efficiendam, auxilium implorat.

11 *Quin te animo affirmas*] In aliis, *obfirmas*.

Astringisque] Qui tam diu dissolute vixeris.

Reducisque] Qui tam diu a recte vivendi via aberraveris.

12 *Dis invitis*] An, desinis, Diis invitis; an, esse Diis invitis miser?

15 *Una salus*] Una ex his malis emergendi via. Tale est illud, 'Una salus victis,' &c.

16 *Sive id non pote, sive pote*] Εἴτε δυνατὸν, εἴτ' ἀδύνατόν ἐστι· *pote* enim valet δυνατὸν, *non pote*, ἀδύνατον· sicut autem et δυνατὸν, id est *quod fieri potest*, et δυνατός τι ποιεῖν, is, *qui efficere aliquid potest*; ita hoc nomen a Latinis utroque modo usurpatum reperias: id quoque animadvertendum est, et 'potis' et 'pote' in quolibet genere dici: ea omnia exemplis plana fient: 'potis,' communi genere, Lucret. 'Quis potis est dignum pollenti pectore carmen Condere,' &c. Ennius, 'Quis potis ingentis oras evolvere belli?' 'potis,' in neutro: Catullus supra, 'Qui potis est? inquis:' ibi enim illud valet, πῶς ἂν τοῦτο δυνατὸν εἴη; Lucret. 'Nec potis est cerni, quod cassum lumine fertur.' 'pote' in communi: Catull. 'Quantum qui pote plurimum perire.' Propert. 'Qua pote quisque, in ea conterat arte diem.' 'pote' in neutro: Cic. 'Hospes, non pote minoris.' Dicitur et 'potes,' numero multitudinis. Plaut. Pœnulo, 'Apagesis negoci in muliere quantum una est: si vero duæ, Sat scio, maximo uni populo, quoi lubet, plus satis dare Potes sunt.' 'Potis' etiam de pluribus loquentes dicebant, nisi vitiata scriptura est. Ennius, 'Spero, si speres quidquam prodesse potis sunt.'

17 *Si vestrum est misereri*] Hoc enim et Epicurei, et multo Epicureis doc-

tiores Peripatetici negabant. Stoici autem ne in sapientem quidem hominem ista cadere dicebant, nedum in Deum.

20 *Pestem perniciemque*] Pestem παρὰ τὸ πεσεῖν, a quo fonte etiam est antiqua vox, 'pessum:' *perniciem* vero a pernecando dictam puto: itaque 'pestem' vocabant, quidquid rem aliquam sive animatam, sive inanimam pessundaret, quasique prosterneret. Sallust. 'Et, si pestis certa adesset, mansurum potius,' &c. Cic. Philipp. XIII. 'Nimirum recte veneficum appellas, a quo tibi præsentem pestem vides comparatam.' Virgil. 'lentusque carinas Est vapor, et toto descendit corpore pestis.' et paulo infra, 'servatæ a peste carinæ.' ubi pestem vocat flammam, quæ naves depopularetur. Idem lib. IX. 'In partem, quæ peste caret,' cum de turri loquatur.

CARMEN LXXVII.

1 *Rufe mihi frustra*] Amicam, ut suspicari licet, sibi ab hircoso illo Rufo ereptam conqueritur.

Credite amice] Ita reposuimus ex veteribus libris, cum in aliis male, ut puto, legeretur, *cognite amice:* etenim quæ cognoscimus, semper vera sunt: quæ credimus, plerumque falsa: usitatam tamen lectionem video aliquo modo posse defendi.

2 *Frustra*] Ἐπανόρθωσις· nam ea demum proprie frustra esse dicuntur, quæ neque commodum neque detrimentum afferunt.

Magno cum pretio] Μεγάλῳ τόκῳ. Cicero, 'Non sine magna mercede.' Callim. Ὅς κε τιν' ἀθανάτων, ὅκα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται, Ἀθρήσῃ, μισθῷ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλῳ.

CARMEN LXXVIII.

1 *Gallus habet fratres*] Gallum quendam, ut nefariarum inter suos libidinum quasi προξενητὴν, et administrum, notat.

3 *Gallus homo est bellus*] Belli homines non nunquam dicuntur, qui aliis libenter obsequuntur: et, 'belle dicere,' qui, quæ alii velint, loqui student. Cic. 'Omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit: fatetur se non belle dicere, non ad voluntatem loqui posse:' pulchreque Martial. 'Bellus homo, atque idem magnus vis Cotta videri. Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est:' plane enim pusilli et abjecti hominis est, ad aliorum quasi nutus se accommodare. Denique belli homines sunt, quos Aristot. de Moribus lib. III. ἀρέσκους vocat.

4 *Cum puero ut bello*] Filio unius fratris.

Bella puella] Uxor alterius fratris.

5 *Gallus homo est stultus*] Qui non cogitet, idem sibi quoque fieri posse.

6 *Monstret*] Doceat, suadeat. Virgil. 'Ergo etsi conferre manum pudor, iraque monstrat.' Idem, 'Monstrat amor verus patriæ.'

Patrui adulterium] Nove, pro adulterio quod puer faceret cum patrui uxore.

7 *Quod pure impura, &c.*] Id est, quod tu quoque, spurci homo impurique oris, puram puellam dissuaviatus es.

CARMEN LXXIX.

Lesbius] Cum Lesbia Clodia sit, ut alio loco diximus, Lesbium quoque P. Clodium, fratrem ipsius, esse arbitror, a quo et hanc et ceteras sorores constupratas fuisse notum est: id magis ut suspicer, facit additum 'pulchri' nomen: hoc enim cognomine fuisse Clodium omnes sciunt; ut Poëta in ambiguitate vocis jocari voluisse videatur: ita enim et Cic. jocans eum 'pulchellum puerum' vocat: re vera autem pulchrum fuisse tradit Plut.

3 *Sed tamen hic pulcher*] Non recuso, inquit, quo minus pulcher hic me cum tota mea gente, pro suo arbitrio, vendat, si tres amatores reperire po-

tuerit, qui ipsum vel osculari velint. Innuere videtur, eum quoque fuisse τῶν γλωσσοδεψούντων; ut omnes eum, quamlibet pulchrum, tamen propter eam turpitudinem osculari refugerent. Videtur autem respicere ad veterem consuetudinem, qua interdum ob certa delicta totæ familiæ publice vendebantur.

CARMEN LXXX.

1 *Quid dicam*] Eandem notam inurit Gellio, sed fœdius, et apertius.

6 *Tenta*] 'Tendere' in obscœnis est, unde et 'tentigo.' Martial. 'Ulcus habet, Priami quod tendere possit alutam.' Appul. lib. I. 'Arcum et ipse meum tetendi:' unde et Deorum vehiculum, 'tensam,' non 'tentam,' nominarunt; ne turpe verbum sonaret in sacris: auctor Diomedes. Hoc eo cupidius adscripsi, quia vulgo, male, ut opinor, scribitur *thensa*. Servius tamen in Æn. I. *thensa* ut scribamus, præcipit; sed, quantum mea quidem opinio fert, inepte.

Medii] Μέσα Siculi et Tarentini τὰ αἰδοῖα, a situ videlicet, vocant: inde in obscœnis versibus tam frequens hujus vocis usus est. Martial. 'Lambebat medios improba lingua viros.'

7 *Clamant*] Indicant.

Virronis] In aliis, *unctoris:* in nonnullis etiam, *victoris*, sed inepte, ut puto.

8 *Sero*] Genitale semen intelligit.

CARMEN LXXXI.

1 *Nemone*] Vide, quæ diximus in explicatione Epigrammatis, 'O qui flosculus es Juventiorum.'

3 *Pisauri*] Oppidum est in Umbria.

4 *Inaurata pallidior statua*] Aurum suapte natura pallidum est: cujus rei caussam rogatum Diogenem, respondisse ferunt, non injuria pallere, cum tam multos habeat insidiantes sibi. Catullus supra, 'Quanto sæpe magis fulgore expalluit auri.'

5 *Cordi est*] Sic infra, 'Parva mei mihi sunt cordi monumenta sodalis.' Cordi est, honeste dictum, animo sedet. Lucill. lib. XXVI. 'Et quod tibi magnopere cordi est, mi vehementer displicet.' Idem, 'Si tibi porro idcirco isthæc res cordi est, quod rere utilem.' Nonius.

CARMEN LXXXII.

1 *Quinti*] Quintium rogat, ne sibi aut amicam, aut certe tale aliquid præripiat.

4 *Seu quid carius est oculis*] Id est, ac carius etiam eo, si quid est oculis carius.

CARMEN LXXXIII.

1 *Lesbia*] Falluntur sæpe homines in judicandis rebus, ignoratione caussarum; dum quod ex caussa quapiam effectum est, id, vel inscientia vel affectu aliquo occæcati, ad aliam referendum putant: neque enim sua quædam, certaque rebus omnibus definita caussa est: immo vero et una eademque caussa variarum sæpeque pugnantium rerum efficientiam in se cohibet: et eadem res ex variis, etiamque a se invicem dissidentibus caussis effici potest. In hoc genere fallebatur Lesbiæ maritus; qui cum ipsam multa de Catullo, irato animo dicere videret, totus gestiebat gaudio, ratus ex his maledictis suam sibi postea Lesbiam totam fore, neque amplius Catullo daturam delicias, quem jam ita vehementer exosum haberet. At Catullus longe aliter ratiocinatur. Si Lesbia, inquit, serio deposuisset amorem mei, tum me ne nominaret quidem: nunc cum mihi tam sæpe male dicat, hoc ipso indicat, ita uri se, ut tacere non possit. Quod autem hic de Lesbia dicitur, id καθόλου de toto talium mulierum genere affirmari potest.

3 *Mule*] Fatue. Sunt, qui Mulum hoc loco, ut nomen proprium viri, acceperunt: quos ego ipsos mulos fuisse arbitror.

CARMEN LXXXIV.

1 *Chommoda*] Omnia, quæ ad hujus Epigrammatis intelligentiam pertinent, studiose diligenterque collegit Angelus Politianus Miscell. cap. XIX.

CARMEN LXXXV.

1 *Odi, et amo*] Odisse se ait mores et ingenium Lesbiæ, amare autem formam illius et venustatem. hoc ipsum argumentum pereleganter tractavit Marullus his versibus, 'Odi te, mihi crede, quantacunque es: Odi, confiteor, Camilla: sed, quam Et odi, et magis in dies, magisque Velim odisse; sequi, atque amare cogor. Sic me amor retrahit tuus, trahitque: Sic, quem sævitia fugas proterva, Tam raræ revocas decore formæ.'

CARMEN LXXXVI.

1 *Quintia*] Quintiam quandam, etsi satis bene conformato corpore, formosam tamen negat esse, quod insulsa sit.

Multis] Multorum judicio.

4 *Nulla in tam magno est corpore mica salis*] Significat deesse illi κινητικὸν illud, et, ut Græci quoque loquuntur, ἁλμυρὸν, sine quo friget forma, quamlibet alioqui bona. Hujus loci meminit Fabius lib. VI. quem reprehendit Parthenius, sed corrupto, ut apparet, libro usus. Vide Erasmum in Adagio, 'Salsugo non inest illi:' et Victorium Var. Lect. lib. XII. cap. 13. 'Sal aut sale vocabant urbanitatem.' Terent. 'qui habet salem, Qui in te est.' Afranius Compitalibus, 'ut, quidquid loquitur, sal merum est.'

6 *Veneres*] Omnem leporem: sic Fabius lib. XI. Isocratem omnes dicendi Veneres consectatum fuisse dicit.

CARMEN LXXXVIII.

1 *Quid facit is, Gelli*] Gellium hunc prodigiosæ admodum libidinis fuisse oportet, qui matrem, sororem, patrui uxorem, patruum ipsum, aliasque præterea cognatas puellas unus contaminaret.

5 *Non ultima Tethys*] Aqua marina veteres flagitia expiari putabant: quod etiam Cic. pro Sex. Roscio indicat. et notus est Euripidis versus, *Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά*: *Mortalium mala omnia abluit mare.* Significat igitur nullo modo, ac ne universi quidem maris aqua posse Gellii facinora expiari. Vide Cœlium Rhodiginum lib. VI. c. 44.

CARMEN LXXXIX.

1 *Gellius est tenuis*] Mirandum non esse ait, si Gellius exili et attenuato sit corpore, utpote qui immodico Veneris usu maciem non contrahere non possit. Porro et Venere insigniter extenuari corpora medici docent: et fere etiam qui macilenti natura gracilesque sunt, libidinosiores esse consueverunt: cum adeps contra frigidos et ad Venerem ineptos efficiat: itaque Propertius se, quamvis exili corpore, strenuum tamen in hac militia esse profitetur his versibus: 'Sed, tibi si exiles videor tenuatus in artus, Falleris: haud unquam est culta labore Venus. Percontere, licet: sæpe est experta puella Officium tota nocte valere meum.'

Tam bona mater] Tam officiosa, tamque obsequens, quæque substernere se ipsi filio non recuset. Eadem figura vocat Aristoph. Pluto *χρηστοὺς παῖδας*, qui sine nummis facerent copiam sui.

2 *Tamque valens*] Valentes aut fortes puellas vocabant corpore solido ac succipleno, quæque viderentur alacriter posse 'tauri,' ut ait Horat. 'ruentis In Venerem tolerare pondus.' Plautus Casina, 'obsecro, ut valentula est?' Idem Milite, 'ecquid fortis visa est tibi?' et paulo infra, 'Quid is? ecquid fortis? P. Abi sis hinc: nam tu quidem Hercule fuisses scitus emissarius, Qui consectere,

qua mares, qua feminæ.' Idem Bacchid. 'Sed Bacchis etiam fortis tibi visa est? P. Rogas? Ni nactus Venerem essem, hanc Junonem dicerem.'

CARMEN XC.

1 *Nascatur magus*] Hoc quoque Epigrammate, quod in quibusdam libris male cum præcedente connexum legitur, detestatur nefariam Gellii cum matre libidinem; aitque ex eorum concubitu Magum aliquem nasci oportere, si Persarum religio vera sit, qui ejusmodi corporum commistiones licitas esse censent: adeoque bonum Magum existere non posse, nisi quem a filio compressa ediderit mater. Xanthus in Magicis narrat, magos matribus, filiabus, sororibus commisceri solitos esse, eosque concubitus habuisse legitimos: auctor Clemens Στρωμ. lib. III. Quæ ad hanc rem faciunt, ex utriusque linguæ scriptoribus studiose collegit Cælius Rhodiginus lib. X. cap. 18.

CARMEN XCI.

1 *Non ideo*] Præclarum hoc Epigramma est, et mirabili quodam artificio factum ad invidiam concitandam; ejus autem hæc sententia est: Sperabam equidem, Gelli, te mihi in misero hoc meo in Lesbiam amore fidum fore. Quid ita? an quod ullam in te unquam scintillam honestatis aut fidei perspicere potuissem? minime vero: præclare noveram, ingenium tuum esse ejusmodi, ut a designandis in dies novis sceleribus abstinere non posses. Quid igitur? animadverteram videlicet, ut eximios artifices exquisitis tantum edendis operibus, ita te quoque non popularibus istis usitatisque, sed horrendis tantum, et quæ nemo alius imitari auderet, patrandis facinoribus oblectari solere; itaque non in quaslibet mulieres, sed in matrem, in sororem, ceterasque a quibus reliqui homines duce natura abhorrent, libidine abuti tua. Quod igitur meam hanc neque matrem tibi esse, neque sororem videbam; nihil a te metuendum esse arbitrabar. Cogitabam quidem, me tibi magno usu amicitiæ esse conjunctum; fierique posse, ut ea te turpitudo, quæ est in prodendis amicis, ad imponendam mihi hanc injuriam adduceret: sed tamen accuratius cogitanti, ea res nondum satis turpis esse ad te permovendum videbatur; ita enim jam consuetudine tritum est, in amicos perfidiose se gerere, ut id non satis dignum videretur, eo, qui nullum in se scelus suscipere, nisi palmarium, vellet. At tu, ne videreris ullam unquam scelerate agendi occasionem prætermisisse, eam ipsam consuetudinem nostram satis tibi magnam caussam violandi mei esse duxisti, ut ostenderes, quibus rebus ceteri etiam improbi homines ab injuria avocari solent, iis te omnibus ad faciendam injuriam incitari.

CARMEN XCII.

1 *Lesbia mi dicit semper male*] Ejusdem pene argumenti est cum illo superiore, 'Lesbia mi præsente viro.' Porro, quod hic Catullus iram in muliere, et convicia signum esse amoris docet, idem alicubi affirmat Propert. 'Nimirum veri dantur mihi signa caloris: Nam sine amore gravi femina nulla dolet.'

3 *Quo signo? quasi eadem*] In aliis, *Quo signo? eadem totidem*, ut in, *signo*, postrema vocalis non elidatur. Quod autem Gellius lib. VI. cap. 12. verbum 'deprecor,' hoc loco valere ait, 'detestor,' 'execror,' 'depello,' 'abominor,' mihi quidem nullo modo probari potest: neque enim dubium est, quin hoc Catullus dicat, se quoque vicissim Lesbiæ male precari, et tamen illius amore flagrare: quo modo et Gellius ipse exponit. Ea vero sententia quomodo effici possit, verbo hoc, ita ut ipse vult, accepto, equidem haud video.

CARMEN XCIII.

1 *Nil nimium*] Summum suum Cæsaris contemptum duobus versiculis indicat.

2 *Utrum sis albus, an ater homo*] Hunc locum citat Quintil. lib. XI. suppresso, ut sæpe fit, auctoris nomine: est autem proverbium ad contemptum indicandum valens, et Ciceroni et aliis usitatum.

CARMEN XCIV.

1 *Mentula mœchatur*] Impurum quendam, quem ficto nomine, opinor, ob partis obscœnæ magnitudinem, 'Mentulam' vocat; ac fortasse Mamurram ipsum; nam et cinædum fuisse, notum est; et de eo supra loquens, scripsit, 'Ut ista vestra diffututa mentula Ducenties comesset, aut trecenties:' sed sive eum, sive alium quempiam, ut mollem, et alienarum uxorum corruptorem, hoc disticho incessit.

2 *Ipsa olera olla legit*] Videtur vulgare dictum fuisse in eos, qui cum ad aliorum libidinem antea prostitissent, aut etiam prostarent, quærerent ipsi quoque, ubi libidinem exercerent suam: tale est, 'tute lepus es, et pulpamentum quæris.'

CARMEN XCV.

1 *Smyrna*] Commendat Poëma Cinnæ; quod ipse 'Smyrnam' inscripserat; in eoque perpoliendo totos novem annos elaborarat. Fieri potest, ut ad hanc commendationem respexerit Horat. in Epist. ad Pisones, cum præciperet, duratura Poëmata in nonum annum premenda esse. Porro hunc Cinnam esse, qui in tumultu illo, quem Antonius in Cæsaris interfectores concitaverat, necatus est errore populi, ob similitudinem nominis ipsius cum uno e conjuratis, admonet Victorius: idemque proponit duos versus sumptos e Servio, quos eruditus ille Grammaticus ex hoc Cinnæ Poëmate citarat: sunt autem hi, 'Te matutinus flentem conspexit Eous: Et flentem paulo vidit post Hesperus idem.'

3 *Millia cum interea*] Hic versus intelligi non potest, nisi in vetere aliquo libro insequens, qui temporum injuria amissus est, reperiatur; sed et ante hunc ipsum in veteribus libris tantum spatii est, quantum uni, quod minimum sit, disticho scribendo sit satis. Has plagas sanare ipsi non possumus; non enim vates aut harioli sumus: procul autem a nobis absit tantus furor, ut imitemur, quod, malo exemplo, alii quidam fecerunt; quibus religio non fuit, ubi quid deerat, hasce sacrosanctas venerandæ antiquitatis reliquias, admistis ineptiis suis, intolerabili audacia, contaminare. Licuerit fortasse Diis, (ut in fabulis est,) cum humerum Pelopis Minerva depasta esset, veri loco eburneum apponere: nobis certe non licet, ubi veros bonorum Poëtarum versus absumpsit vetustas, alios a nobis confictos eorum loco substituere. Docui supra, hoc a Parthenio in versibus Sapphicis factum fuisse: idem (ut incitata semel audacia non novit modum; multisque, ut iterum peccare audeant, satis argumenti est semel peccasse,) hoc etiam loco fecit, Pentametrumque suum Catulli versibus immiscuit: id ipse fassus ni esset, hodie fortasse versus ille sine ulla dubitatione Catullo tribueretur; itaque verba ipsius ascribam: 'Hic quum manifeste desit Pentameter versus, ac, ejus subtractione, sensus Poëtæ sit imperfectus; nemini bono viro arrogans aut impudens, sed potius pium atque officiosum factum meum videri debebit, si meo civi, Catullo, de patria nostra bene merito, versum meum, hoc in loco, quousque suum Poëta inveniet, mutuabo: immo etiam, si Poëtæ placuerit, benigne donabo; omnia enim amicorum inter bonos cives sunt communia: suppleatur itaque hic Catulli nostri locus hoc

modo: *Vilia cum interea quingenta Hortensius uno In pede stans fixo carmina ructat hians.* Hoc mihi faciendum quoque fuit superius, ubi Adonium versum vetustate abolitum Sapphicis supplevi.' Apage ista officia, Partheni; non placent: nemo, opinor, sanus bonos libros isto modo juvari velit; ut in signis, ita in scriptis quoque veteribus, si quam labem importaverit vetustas, mutila potius ipsa nos, quam a recenti aliquo artifice interpolata, delectant. At, tanquam unum insanisse non esset satis, accessit alius, qui spatium hoc ita impleret: *Millia cum interea quingenta Hortensius uno Accipit autumno versuum ab Antimacho.* Mihi ita videtur: quæ in bonis auctoribus desunt, ut e libris veteribus, adhibita ope ingeniosorum exercitatorumque hominum, suppleantur, omni studio laborari oportere: sin minus τὸν δεύτερόν, φασι, πλοῦν, cavendum quidem certe esse, ne quid alieni admisceatur.

5 *Atracis*] In aliis *Athesis:* ego, etsi nihil affirmo, malim tamen, *Atracis:* pro eo, quod verba illa, *penitus mittetur*, fluvium aliquem longinquum, non autem finitimum, et in propinquo situm, exposcere videntur.

6 *Incana*] Valde cana: καταχρηστικῶς autem, quod hominum proprium est, tribuit tempori.

7 *At Volusi Annales*] Hujus quoque versus reliqua pars in veteribus libris desideratur. Sunt qui legant: *At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam:* in quo etsi veteres libros auctores habere se dicunt, mihi tamen non probant; qui *Paduæ* nomen barbarum esse, et veteribus incognitum arbitrer: alii, *Patavi morientur ad urbem:* quod reciperem, si veterum librorum testimonio niteretur.

9 *Parva mei*] Hujus quoque versus extrema dictio, quæ esse debeat, incertum est: abest a veteribus libris quos ego quidem viderim; itaque itum est in varias sententias, aliis legentibus *poëtæ;* aliis *sodalis;* aliis *laboris:* quam postremam scripturam Petrus Victorius in duobus veteribus libris vidisse se dicit: ego, quid fugiam, ut ille dicebat, habeo; quid sequar, non habeo: illud *laboris*, etsi Victorio probatur, mihi, ut verum fatear, non placet: inconcinna enim videtur subita illa e commendatione Cinnæ ad laudem sui operis transitio: *sodalis* reciperem, si quid probare possem, a quo veterum librorum abesset auctoritas. Non enim magnum est, quod adfert Victorius, parva monimenta vocari vix posse, Carmina tanto studio, per tantum tempus elaborata: scimus libros bonitate, non mole spectari, exiguasque gemmas ingentibus sæpenumero Colossis anteponi.

10 *Antimacho*] Tumidum hunc et inflatum Horatiani Interpretes Poëtam fuisse aiunt; qui bellum Thebanum scribere ingressus, ante quam Thebas duces perduxisset, viginti quatuor volumina confecerit.

CARMEN XCVI.

1 *Si quidquam*] Commendat Calvi officium pietatemque in deploranda puellæ Quintiliæ, quam vivam adamaverat, præpropera morte; aitque, si qui in umbris, eorum, quæ hic geruntur, permanet sensus, non tam dolere ipsam, quod ante diem extincta fuerit, quam gaudere eo amoris testimonio, quod ediderit Calvus. Hac ipsa de re Propert. 'Hoc etiam docti confessa est pagina Calvi, Cum caneret miseræ funera Quintiliæ.'

Mutis sepulcris] Sepulcrorum nomine, eos ipsos, qui e vita excesserunt, intelligit κατὰ συνεκδοχήν. 'Mutos' autem vocat, quod antiqui 'silentes' pro 'mortuis' etiam dixere, unde et 'regna silentia,' inferos, et 'silicernium,' cœnam, quæ silentibus poneretur: sic infra, 'Et mutum nequid-

quam alloquerer cinerem.' Propert. 'Sed frustra mutos revocabis Cynthia manes.'

CARMEN XCVII.

1 *Non, ita me Di ament*] Deformitatem graveolentiamque oris in Æmilio quodam exagitat, quem cinædum fuisse quod ait Parthenius, unde id colligat, nescio; cinædico quidem vultu non fuit: elegantes oportuisset esse amatores, qui tam pulchellum puerum in deliciis haberent.

Non, ita me Di ament] Idem prope principium Epigrammatis Græci, cujus incertus est auctor, Τὸ *στόμα χ' ὠ πρωκτὸς ταὐτὸν Θεόδωρέ σου ὄζει.*

2 *Utrum ne*] Hæc vera est veterum librorum scriptura. Terent. Adelphis, 'Di vostram fidem, Utrum ne studio id sibi habet, an laudi putat Fore, si perdiderit gnatum?'

6 *Ploxemi*] Transpadanum vocabulum erat: eo significabant capsam. Porro oportuit ea latitudine esse gingivas, in quibus sesquipedales dentes insiderent: utrunque ridiculi caussa *ὑπερβολικῶς* dictum.

9 *Esse*] Videri.

10 *Atque asino*] Ad agendum videlicet asinum molarium. In nonnullis legitur, *atque asinus:* quod si recipias, exponendum erit, 'ita ut asinus:' ut ipse scilicet Æmilius in pistrino subeat asini molaris vicem.

CARMEN XCVIII.

1 *In te, si in quenquam*] Insulsam Vectii loquacitatem notat.

In te, si in quenquam] Quæcunque, inquit, in verbosos fatuosque dicuntur, ea in te omnia dici queunt. Simile fere orationis genus est apud Terent. Heautont. 'In me quidvis harum rerum convenit, Quæ dicta sunt in stultum.'

Ista cum lingua] Particula, *cum*, in his locutionibus, tacitam quandam significandæ indignationis vim habet, quæ percipi facilius, quam exprimi, potest. Terent. Eunucho, 'abi hinc, quo dignus es, Cum donis tuis tam lepidis.' Idem Adelphis, 'ut te Syre cum tua Monstratione magnus perdat Juppiter.'

3 *Si usus veniat tibi*] Ridicule: quasi harum quoque rerum usus aliquis incidere possit.

4 *Culos, et trepidas lingere cercolipas*] Cercolipas vocat obscœnas partes viriles, ficto ex cauda et pinguitudine vocabulo. *Trepidas* autem dicit, significans id, quod Persius expressit hoc versu, 'Cum morosa vago singultiet inguine vena.' Quod autem Politianus legit, *crepidas carbatinas*, multis de caussis non placet: primum, quia est contra fidem veterum exemplarium; deinde, quid habent commune crepidæ carbatinæ cum ea parte corporis, quæ paulo ante nominata est? Insulsum plane fuerit ista conjungere: itaque doctissimi homines, cum hanc, quam nos sequimur, scripturam approbassent, illam Politiani, summo consensu, repudiarunt: ac præter ceteros Marullus, qui, ut et homo Græcus, et supra modum Politiani odio imbutus, distichon scripsit, quo acerbe atque amarulente ait, Politianum Vectio, pro *cercolipis*, *carbatinas* dedisse, quod suum sibi munus ab eo præripi nollet; 'Lingere carbatinas vult Vection Eunomus, ipse Ut possit trepidas lingere cercolipas.'

5 *Si nos*] Si decrevisti, inquit, nos omnes miserrimis modis perdere, tædioque ac molestia plane conficere; nullo id modo facilius, quam dicendo apud nos, consequi potes.

CARMEN XCIX.

1 *Surripui tibi*] Ita venustum hoc Epigramma est, ut, ipsa si velit Venus, venustius eo efficere quidquam non queat; difficultatis autem nihil omnino habet: quocirca neque nos in eo explicando diutius immorari necesse est.

6 *Vestræ sævitiæ*] Ferocitatis illius

vobis omnibus, qui formosi estis, innatæ. Tale est illud Ovid. 'quæ vestra libido est.'

8 *Guttis, abstersisti*] Ita est in veteribus libris. Quod autem hic Juventius fecisse dicitur, ut, quasi ad delendam basii notam, os sibi multa aqua prolueret, digitisque omnibus confricaret, id puella quædam apud Theocritum facere se, atque etiam basium, volenti sibi a puero rustico impressum, expuere dicit. Τὸ στόμα μευ πλύνω, καὶ ἀποπτύω τὸ φίλαμα.

10 *Commistæ lupæ*] Perinde ac si lupa te aliqua recens a coitu, et ex illo ardore libidinis, spumanti adhuc ore, dissuaviata esset.

CARMEN C.

1 *Cælius Aufilenum*] Cælium et Quintium fratres fuisse ait Parthenius; male omnino: e diversis enim familiis fuisse nomina ipsa indicant.

3 *Quod dicitur*] Vulgare dictum fuisse indicat.

5 *Cui*] Utri.

Nam tua nobis] Erat et alia ratio, cur Quintio favere non posset; amabat enim ipse quoque Aufilenam; eamque, ut ex aliis locis intelligi potest, etiam data pecunia, ad partes suas perducere moliebatur.

CARMEN CI.

1 *Multas per gentes*] Fratris manibus hoc Carmine inferias solvit. Inferias autem vocabant sacrificia in eorum, qui vita excesserant, honorem; in quibus interdum non nulla, quæ grata ipsis fuissent, comburere, mactare quoque hostias, aut etiam captivos homines solebant.

10 *Ave, atque vale*] Sic apud Virgil. Æneas, 'salve æternum mihi maxime Palla, Æternumque vale.'

CARMEN CII.

1 *Si quidquam*] Fidem et taciturnitatem suam Cornelio cuidam pollicetur.

3 *Illorum jure sacratum*] Eorum quasi sacramento adactum. Metaphora a re militari. Est autem hic ἀνακόλουθον, quale in illo Terentii, 'In iis poëta hic nomen profitetur suum.'

4 *Harpocratem*] Supra diximus.

CARMEN CIII.

1 *Aut sodes*] Silo quidam, quantum hinc colligi potest, pollicitus erat Poëtæ, effecturum se, ut ipse puella quapiam potiretur: eoque nomine ab eo decem sestertia, id est decem nummorum millia acceperat: deinde autem urgentem ipsum instantemque, ferociter repudiabat: petit igitur ab eo Poëta, ut vel pecuniam reddat, vel suam illam, si leno esse vult, deponat ferocitatem.

CARMEN CIV.

1 *Credis me potuisse*] In his versibus nihil video, in quo explicando magnopere laborare oporteat.

4 *Sed tu cum caupone*] Indicat hunc, quisquis est, sæpe in caupona versari, ac, cum caupone ipso perpotantem, varios de hoc aut illo sermones comminisci solitum fuisse, interdum nullo pacto verisimiles, planeque monstrosos: quale erat hoc, quod Catullum puellæ, quam plus oculis amabat suis, male dixisse fingebat. Porro quem cauponem dicimus, antiqui 'cuponem' vocabant, a cupa videlicet, quod vas vinarium est; quin et mulierem quoque, quæ cauponem exerceret, vocabant 'cupam:' unde et nomen Virgiliano Poëmati, quod hodie vulgo copa dicitur: cum, cupam dici debere, ex Flavio Sosipatro constet.

CARMEN CV.

1 *Mentula*] Formianum illum, quem 'Mentulam' vocabat, ait ad poëticæ facultatis laudem contendere, sed rejici a Musis; quasique de monte ipsis sacro, quem ille conscendere conetur, præcipitem dari.

CARMEN CVI.

1 *Cum puero bello*] Formosum quendam puerum a præconis consuetudine revocare cupiens, ait homines, qui tam frequenter eum cum præcone videant, nihil posse aliud cogitare, quam velle ipsum pudicitiam suam ei, qui eam pluris liceatur, addicere: notum enim est, præcones vendendis in auctione rebus adhiberi.

CARMEN CVII.

1 *Si quidquam*] Gratulatur sibi de reconciliato Lesbiæ animo; idque eo sibi gratius esse ait, quo minus speraverat fore. nam et in rebus lætis, et in tristibus, ea nos præcipue, quæ insperantibus accidunt, movent.

5 *Refers te*] Hac locutione usus et Propertius, 'Sic mihi te referas levis, ut non altera nostro Limine formosos intulit ulla pedes.' Hujus epigrammatis tres postremi versus mihi valde suspecti sunt. ita enim varie leguntur, ut appareat eam varietatem non aliunde, quam ex corrigere volentium temeritate, extitisse.

CARMEN CVIII.

1 *Si Comini*] Tantum odium populi in Cominium esse dicit, ut nemo sit, qui non eum a feris discerpi dilaniarique cupiat.

CARMEN CIX.

1 *Jucundum*] Epigramma hoc elegantiæ multum habet, difficultatis nihil.

CARMEN CX.

1 *Aufilena*] Insectatur Aufilenam, quod cum promisisset, se ei potestatem sui corporis facturam esse, eoque nomine pecuniam accepisset, postea tamen eum ludificabatur, neque unquam volebat in rem præsentem venire.

Bonæ] Quæ neque faciunt copiam sui, neque a quoquam, ea caussa, pecuniam accipiunt.

Amicæ] Ἑταῖραι.

4 *Quod nec das*] Dare dicuntur mulieres, quæ se substernunt viris. Græci quoque hoc sensu dicunt παρέχειν.

Et fers] Munera videlicet: *fers* autem pro 'aufers.'

5 *Ingenuæ*] Ejus quæ nullo rustico pudore a præstanda, quam semel dederit, fide absterreatur.

CARMEN CXI.

1 *Aufilena*] Una de præcipuis nuptarum laudibus est, ab omni illicita Venere abstinere; præ ceteris tamen detestanda est earum libido, quæ se non illicitis tantum, verum etiam incestis coitibus commaculant: quod facere Aufilenam ait Catullus, quæ se patruo subjiciebat suo.

4 *Fratres*] Patruorum enim filios, fratres patrueles vocamus. Quare iidem Aufilenæ et filii, et fratres patrueles erant.

CARMEN CXII.

1 *Multus homo*] Hoc Epigrammate turpem aliquam libidinem Nasoni objici constat: quæ tamen cujusmodi sit, non intelligere me, ingenue fateor.

CARMEN CXIII.

1 *Consule Pompeio*] Ne hic quidem me pudebit fateri, hos quatuor versus a me non intelligi. Possem, quæ ab aliis afferuntur, refellere: possem ipse quoque, si liberet, aliquid eorum exemplo confingere: malo simpliciter id, quod est, dicere; neque facere, quod isti, qui dum integra, corrupta, facilia, difficilia, nusquam hæsitantes, sine ullo discrimine interpretantur, imperitis fortasse docti, doctis quidem et intelligentibus imperiti atque audaces videntur. Sed nimirum cæcorum oculis tantundem intempesta nocte, quantum vel meridie, lucet. Accuset in his locis inscitiam meam alius, dum ipse, quod probemus afferat: gaudebimus.

CARMEN CXIV.

1 *Firmano saltu*] Mentulam, de quo superius egimus, id est, ut suspicor, Mamurram, ait non falso haberi divitem, qui saltum habeat pulcherrimum, et fructuosissimum: eundem tamen ita sumptuosum esse, ut tantos fructus, quos ex illo saltu capit, exuperet sumptibus: itaque in tantis divitiis perpetuo tamen egere. Pro *Firmano* autem, in non nullis legitur *Formiano:* et Firmani, et Formiani populi sunt Italiæ: utrum verius sit, haud facile dixerim; quin enim *Formianus* quoque penultima brevi dici queat, dubitari non oportet.

2 *Qui*] Saltus.

4 *Nequicquam*] Frustra, inquit, hæc tam multa possidet; homo enim libidinosus.

Fructus sumptibus exuperat] Quo fit, ut in tantis divitiis omnia tamen ei deesse videantur.

CARMEN CXV.

1 *Mentula habet*] Hoc quoque versu ejusdem divitias exagitat, negatque eum, divitiarum caussa, pluris fieri oportere; cum hominis nomine indignus, præter obscœnæ partis magnitudinem, nihil habeat, quo in aliquo numero poni queat.

CARMEN CXVI.

1 *Sæpe tibi*] Difficile est in tam depravatis versibus, quid verum sit, videre: si quis tamen conjecturæ locus est, ita suspicor. Gellius, propter impositas sibi Catullianis versibus notas, cœperat ipse quoque vicissim Catullum, non tam metuendus, quam ipsa assiduitate molestus hostis, quacunque ratione poterat, lædere. Catullus, ut hanc a se molestiam depelleret, sæpe cogitasse se dicit, de Carminibus quibusdam, quæ ex Callimacho verterat, dono ad eum mittendis, quibus ipsius animus mitigaretur: quem laborem cum sibi frustra sumptum esse videat, intelligatque nulla ratione placari Gellium posse; hoc se fidere ait, quod tela Gellii ejus generis sunt, ut facile vitari queant; at illa, quibus ipse Gellium fixit, eam vim habent ut in omnem posteritatem nefarias ipsius libidines propagatura sint. Primi versus postrema vox desideratur.

4 *Tela infesta*] In aliis, *Infestum telis icere musca caput:* qui versus neque inconcinnus, neque a sententia alienus est; sed, quod in his rebus unum considerari oportet, Catulli non est: hunc autem, quem nos reposuimus, in libris veteribus legi, ipsi quoque, qui eum rejecerunt, confitentur. Porro si, ubi veteres libri aut deficiunt, aut scripturam parum probabilem habent, tamen, eorum auctoritate neglecta, aliquid de suo attexere temeritatis est; ubi perspicue in eis probabile aliquid et idoneum legitur, consulto alia quærere et nova veteribus, adulterina germanis, falsa veris anteponere, cujus insaniæ esse dicemus? Hæc habui, quæ in Catullum scriberem; quæ si studiosis hujus Poëtæ placebunt; erit, quod mihi gratuler: sin minus; nunquam me tamen, præstitisse ea, quæ potui, et morem gessisse voluntati amicorum, qui hortati me sunt, ut hoc munus susciperem, pœnitebit.

ACHILLIS STATII COMMENTARIUS.

De Catullo plura dixissem, nisi hoc Crinitum munere præclare functum viderem; sed tamen, quod ille mihi reliqui fecit, id in principio mearum in optimum poëtam commentationum esse ponendum duxi: ac mihi quidem Criniti ipsius scripta legenti valde probatur, quod prænomen *Cai* Catullo præposuerit, auctorem opinor Appuleium, atque Hieronymum Eusebii interpretem, quod tamen non exprimit, secutus, illum in Apol. i. Antonius Augustinus, Ilerdæ Episcopus, præstante vir ingenio, parique probitate, nummum mihi Romæ ostendit æreum, cujus in altera parte videre erat expressam incudem, tum hæc in orbem ducta, atque exstantia verba, III. VIR. A. A. A. F. F. in altera item in orbem, L. VALERIUS CATULLUS. intra quæ, litteræ singulares erant, S. C. quæ nisi omnia patere jam, ac nota omnibus esse putarem, interpretarer scilicet. Octaviæ Catullæ nomine, in hortis Rodulfi Pii Card. amplissimi, hodieque exstat inscriptum monumentum:

DIS. MANIB
OCTAVIÆ. P. F. CATVLLÆ
GELADI. DIVÆ. AVGVST. L
VXORI

Gravissimum sane testimonium summo hujus ingenio Poëtæ tribuit Cornelius Nepos in T. Pomponi Attici vita, 'L. Julium Calidium, quem post Lucretii Catullique mortem multo elegantissimum Poëtam nostram tulisse ætatem vere videor posse contendere,' &c. Hunc ego ipse Valerium esse puto, quem Cic. in Epist. 7. ad Trebatium nominat, 'Denique,' inquit, 'si cito te rettuleris, sermo nullus erit. Si diutius frustra affueris, non modo Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco; mira enim persona induci potest Britannici Jureconsulti,' &c. Nam quod Laberium mimorum scriptorem nominat, eumque dicacem, hoc probabilius etiam fit, Valerium, quem addit, esse Catullum, acrem in dicendo hominem, atque in eodem genere acerbitatis prope singularem. In hoc enim, et Bibaculo, et Horatio Iambi acerbitatem fuisse scribit Quinctil. in lib. x. Sodalem vero vocat ob usum, credo, domesticum, summamque familiaritatem; qui pro illo etiam dixerit. Nam Q. Catullum intelligere nullo modo possumus, qui antiquior fuerit: auctor Gellius lib. XIX. cap. 9. Catullum idem Gellius VII. cap. 20. poëtarum dicit elegantissimum. Sed accidit tamen, ut pro antiquiore illo hunc nostrum, ac pro nostro illum fortasse nonnumquam accipiamus: et difficile quidem est judicium, an illius quoque nomen Catullus per LL duplex scribatur. varie enim legi video. apud Gellium geminato LL impressum lego Q. Catullum antiquiorem illum: at apud Paterculum anceps id quoque horum utrum intelligamus; apud quem vul-

gatis in libris per L unicum legitur scriptum. 'Auctoresque carminum,' inquit, 'Varronem ac Lucretium, neque ullo in suspecti operis sui carmine minorem Catulum,' &c. Hunc ego tamen ab eo dici intelligebam, Nepotis, quæ supra posui, verbis adductus. Martial. lib. v. propter varietatem, credo, Carminum, Scænam Catulli facundi poëtæ dicit: sic enim ad Varronem, 'Differ opus, nec te facundi Scæna Catulli Detineat.' Neque enim fabulam illum aliquam docuisse legi. At Diomedes in Iambici carminis illum auctoribus numerat, ut et Quinctil. 'Iambici,' inquit, 'carminis scriptores præcipui apud Græcos Archilochus et Hipponax: apud Latinos Lucilius, Catullus, Horatius, Bibaculus.' Hieronymus Eusebii interpres Lyricum vocat, ac trigesimo ætatis anno Romæ mortuum scribit. Ovidius non una Catullum Lesbia contentum fuisse declarat Trist. lib. II. 'Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo Femina, cui falsum Lesbia nomen erat. Nec contentus ea multos vulgavit amores, In quibus ipse suum fassus adulterium est.' Lesbiam vero, id est, Clodiam, sororem Clodii fuisse dicit Sidonius Apollinaris. Ille vero versus apud Nonium Marcellum de indiscretis adverbiis, 'Animula miserula properiter abit,' vereor ut Catuli sive Catulli sit antiquioris illius. Ad quem autem Catullum referamus etiam illud, quod adducit Servius interpretans Vergilii versum, 'Purpureæ, pretiæque:' 'Hanc uvam,' inquit, 'præcipue Cato laudat in libris, quos scripsit ad filium: contra Catullus eam vituperat, et dicit nulli rei esse aptam, miraturque cur eam laudaverit Cato.' Versus ipsi, quibus utitur primoribus, Hendecasyllabi, ab Sentio Augurino in Epigrammate apud Plinium Juniorem minuti dicuntur, 'Canto carmina versibus minutis, his olim quibus et meus Catullus, et Calvus, veteresque.'

CARMEN I.

1 *Cui dono lepidum novum libellum*] In duobus manuscriptis, *cui*, ut est etiam impressum: in uno *quoi;* in Patavino altero *quis:* quæ scriptura ad eam, quam veteres in scribenda voce hac tenebant, consuetudinem propius accedit, si tantum modo N litteram a fine sustuleris. Cujus rei auctor Donatus, illud in Andria Terentii interpretans, 'Exorandus, legitur,' inquit, 'et Expurgandus: si Expurgandus, lege *cui*, non *qui*. quia Cui per Q. veteres scripsere.'

2 *Arido modo pumice expolitum Corneli*] Prave ante *Arida:* quod cum est ipsum contra manuscriptorum librorum fidem, tum veterum omnium auctoritatem: eodem enim modo Plaut. in Aulul. 'Pumex non æque est aridus, atque hic est senex.' Servius tamen *Arida* Catullum scripsisse testatur, qui verba interpretans Poëtæ in Æn. XII. illa, 'Inclusas ut cum latebroso pumice pastor Vestigavit apes:' 'Pumicem,' inquit, 'iste in genere masculino posuit, et hunc sequimur; licet Catullus dixerit in genere feminino.' Sed et Atilius Fortunatianus et Victorinus celebres Grammatici, *Arido* legunt hoc ipso in loco. Eam lectionem Plinius videtur agnoscere, cujus in Nat. Hist. lib. XXXVI. verba sunt hæc, 'Sed et ii pumices, qui sunt in usu corporum levigandorum feminis, jam quidem et viris, atque ut ait Catullus, libris,' &c. Et Martial. lib. VIII. 'Nondum murice cultus asperoque morsu pumicis aridi expolitus.' Hunc ipsum pumicis usum in levigandis et tondendis libris idem Catullus post significat, 'Et pumice omnia æquata.' et Tibull. lib. I. 'Pumicet et canas tondeat ante comas;' sive aliter, 'Pumex et canas tondeat ante comas.' Summam vero ariditatem qui significant, pumicem adhibent, ut auctor obsceni carminis, 'Quæ succo caret, ut putrisque pumex, Nemo viderit hanc ut exspuentem.' Sed

quod *expolitum* dicit, elegantem nitidumque significat, cujus contrarium, impolitum. Quod Gell. lib. IV. cap. 12. quid sit, docet, 'Item si quis eques Romanus equum habere gracilentum, aut parum nitidum visus erat, impolitiæ notabatur: id verbum significat, quasi tu dicas, incuriæ.' Cornelium vero hunc alii Gallum, alii Nepotem putant. hunc autem Chronicon libros scripsisse declarat Gell. Noct. Att. lib. XVII. cap. 21. et Lactantius Firmian. lib. I. Nepotis Historiam commemorans. Et Julius Solinus cap. 2. Macrob. in Satur. I. Cornelium Labeonem nominat, qui ejus generis aliquid videtur scripsisse. Ego eundem Cornelium esse existimo, ad quem etiam post, 'Si quidquam tacito,' &c. Jornandis quoque in libro rerum Geticarum de Britannia, 'In extrema,' inquit, 'ejus parte Memma; quam Cornelius etiam, Annalium scriptor, narrat, metallis plurimis copiosam,' &c. Figura vero orationis eadem, quæ post, 'Cui faveam potius? Cæli, tibi.' Et apud Hom. Iliad. A. Τίς τ' ἄρ' σφῶε θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι; Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός.

4 *Meas esse aliquid putare nugas*] Per *ταπείνωσιν nugas;* ut et Horat. et Martialis. Jam vero, cur duriusculum conterraneum suum Plinius dicat, equidem non dispicio; Proœmio enim operis scribit, 'Namque tu solebas Meas esse aliquid putare nugas, ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum: agnoscis et hoc castrense verbum, ille enim, ut scis, permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit, quam volebat existimari a Veraniolis suis et Fabullis.' Hæc ille. Quod si vitio vertit, quod principes versuum hujus generis et pedes non semper Spondæos, sed et Trochæos et Iambos ponit, in idem crimen optimum quemque vocet Græcorum poëtarum, quorum hic non dubitavit exemplum sequi. De quo Atilius Fortunatianus de metris hæc scribit, 'Nam et Hendecasyllabus, quem Phalæcium vocamus, apud antiquos auctores eodem modo solebat incipere, alias a Spondæo, alias a Iambo, alias a Trochæo, ut apud Catullum, Arido modo pumice expolitum: ab Iambo, Meas esse aliquid putare nugas. Quæ omnia genera hendecasyllabi Catullus, et Sappho, et Anacreonta, et alios auctores secutus, tamquam vitiosa vitavit, sed non tamquam legitima inseruit.' Hæc Fortunatianus. Mihi quidem hæc scribenti veniebat in mentem versus Alphæi Mitylenæi, ab Iambo incipiens, Τὸ *μηθὲν γὰρ ἄγαν, ἄγαν με τέρπει.* Cur autem Catullum Plinius duriusculum existimarit pedes syllabasque priores permutantem in prima sede, caussa erat nimirum suis illis temporibus ejus rei, ut ita dicam, insolentia. Nec enim fere aliter Martialis, aut Statius, aut illorum æqualis temporum aliquis poëta fecit, nisi solius, ut opinor, Martialis, idque semel in lib. II. 'Iter jungere quæris ad Camænas.' Quamobrem etiam Plinius, Majoris nepos, præter cetera duriusculos Catulli et Calvi versus fuisse significat in I. ad Erucium. De Saturnino enim Pompeio hæc, 'Præterea,' inquit, 'facit versus, qualis Catullus aut Calvus: quantum illis dulcedinis, amaritudinis, amoris inserit! Sane, sed data opera mollius leviusque duriusculos quosdam, et hoc quasi Catullus aut Calvus.' Probus in Institutis artium hujus generis Phalæcium, Hendecasyllabum Sapphicum dicit, credo quod eo frequenter Sappho sit usa.

5 *Jam tum, cum ausus es unus Italorum*] Notatio temporum, ad Corneli laudem omnino pertinens. Nam quod more aliorum fecisset, si Consulum usus nominibus fuisset, maluit Historiam Corneli adhiberi, itaque tum tempus scriptionis quoque suæ significare, atque illum summis laudibus adficere.

6 *Omne ævum*] Res omnis ævi; omnem rerum memoriam: sic Cic. in Bruto de Attico, 'An mihi potuit unquam esse aut gratior ulla salutatio, aut ad hoc tempus aptior, quam illius liber, quo me hic adfatus quasi jacentem excitavit.' Tum ille, 'Nempe eum dicis,' inquit, 'quo iste omnem rerum memoriam breviter, et ut mihi visum est, perdiligenter complexus est.' Ac post idem Cic. 'Ille vero et nova, inquam, mihi quidem multa, et eam utilitatem, quam requirebam, ut explicatis ordinibus temporum, uno in conspectu omnia viderem.' Ego hæc Ciceroni de Attici dici Annalibus puto, quos citat Pedianus, in commentatione in Orationem contra Pisonem, 'Tradunt,' inquit, 'et Antiochi regis filio obsidi domum publice ædificatam, inter quos Atticus in Annalibus.' Et Corneli quidem hujus Annales fuisse existimo. Valerius Max. in Prœmio totius operis, omnis ævi gesta dixit: 'Quis enim,' inquit, 'omnis ævi gesta modico volumine numero comprehenderit:' *ἐν ἐπιτομῇ*. Legi aliquid Græce scriptum ejusdem sententiæ, inscriptum sic, *Ἑρμήνεις ἐν ἐπιτομῇ τῶν χρόνων*.

6 *Tribus explicare chartis*] Eodem prope modo Martialis, 'Versibus explicitum est omne duobus opus.' Et Cic. 'Explicatis ordinibus temporum.' Tribus autem quod dicit, paucitatem eo numero sic alibi significat, 'Si tria amatorum basia repperit.' Et tribus verbis, cum paucissimis, etiam dicimus.

7 *Doctis, Juppiter, et laboriosis*] Similiter Cato senex, 'Vita Deum immortalium.' quam Statilius Maximus, ut scribit in lib. II. Garisius, *ἐκφώνησιν ἀρχαϊκὴν, ὡς ὦ πόποι*, dicebat. Sic Terentius in Eunucho, 'Juppiter magne, o scelestum atque audacem hominem.' Idem Catullus, aliique similiter dicunt, 'Di magni.' Et idem Catullus alibi, 'Juppiter ut tristi lumina sæpe manu.' Livius, ut opinor, Andronicus apud Festum in verbo 'Quando,' 'Juppiter ut muro fretus magis,' &c. similiter Aristophanes, *Ὦ Ζεῦ τῆς λεπτότητος τῶν φρενῶν*.

9 *Qualecunque quidem ora per virorum*] In manuscriptis omnibus erat, *Qualecumque quod patrona virgo*. Alii, quo versus staret, fecerunt, *Qualecunque quidem patrona virgo*. Alii etiam non *patrona*, sed *patroa* legendum censent: idque fortasse propter *πατρῴους θεοὺς*, in quibus est Minerva; quorum Deorum et Pausanias, et Macrobius in lib. III. Saturn. meminere. quibusdam etiam venit in mentem hoc loco *Chartæ Virginis*, cujus et Martialis, et, ut opinor, etiam Plinius mentionem fecerunt. -Ego vero, quid scriptum viderim, testari volui, legebam tamen, *Qualecunque quod est, patrona virgo:* sed ante hunc verbum desit fortasse quippiam; aut si nihil deest, ea sententia sit, Quod qualecunque est, id tu Minerva diu vivere, ac pervenire ad posteros velis. Patronam enim Minervam dicit, cujus in clientela tutelaque sint ingenia. Eam vero ut hic Patronam, Ennius et Dominam et Heram dixit; et eandem virginem dici, Delphica illa Tabula, de qua Plin. Nat. Hist. lib. VII. indicio est, cujus verba sunt, 'Veteres Græcas, fuisse easdem pæne, quæ nunc Latinæ, indicio erit Delphica Tabula antiqui æris, quæ est hodie in Palatio dono Principum Minervæ dicata in bibliotheca, cum inscriptione tali: ΝΑΥΣΙΚΡΑΤΗϹ. ΤΙΣΑΜΕΝΟΥ. ΑΘΗΝΑΙΟϹ. ΚΟΡΑΙ. ΚΑΙ. ΑΘΗΝΑΙ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ. Sic enim est nonnullis in libris. *Κόρα* vero etiam Virginem significat. Romæ quoque in Ædib. Melinorum eandem Deam virginemque significare videtur monumentum vetus,

ΘΕΑΝ. ΚΟΡΗΝ
ϹΑΡΔΙΑΝΟΙϹ
Λ. ΑΥΡ. ϹΑΤΥΡΟϹ
ΑΓΕΛ. ϹΕΒΑϹ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

10 *Perenne*] Metaphora nota, non

ut torrens aliquis, qui, cum imbre creverit, idem mox defecit, sed ut majora flumina sempiterno cursu feruntur, sic etiam hoc opus duret in omnis ævi memoriam. Græci perenne sic ἀέναον dicunt, ut in Antipatri Carmine Epig. I. Πάσας ἀεννάων ἐργατίδας σελιδῶν. Vergil. Æn. IX. famam perennem, perpetuam dicit et constantem, ‘Dicite: prisca fides facto, sed fama perennis:’ sic etiam Horat. ‘Exegi monumentum ære perennius.’ *Plus uno sæclo*] Id est sæcula: Cinna de Diana Catonis, ut est apud Sueton. de Illustr. Grammat. ‘Sæcula permaneat nostri Diana Catonis.’

CARMEN II.

1 *Passer, deliciæ meæ puellæ*] Sic erat omnibus in manuscriptis; alii se legisse adfirmant, pro *deliciæ*, *delicium:* sed illo modo scriptum fuisse, videtur indicare Martial. lib. VII. de sua puella, illis versibus. ‘Accidit infandum nostræ scelus, Aule, puellæ, Amisit lusus deliciasque suas. Non quales teneri ploravit amica Catulli, Lesbia, nequitiis passeris orba sui.’ Hoc autem blandimento utebantur in rebus carissimis appellandis. Idem post, ‘Amabo mea dulcis Ipsithilla, Meæ deliciæ, mei lepores.’ In veteribus monumentis, quæ Romæ viderim, mariti conjuges suas, et matres filias blande vocant, DELICIO, et DELICIO SVO, et DELICIO SVO CARISSIMO. Ego vero post hunc versum legerem libenter illum, *Et solaciolum sui doloris;* minus enim molestiæ legentibus adferet horum sententia atque ordo versuum: nec erit, cur, *Et*, in, *Ut*, mutemus, cum sit illo modo scriptum in libris omnibus: sæpe vero factum id animadvertimus in hoc præsertim Poëta, ut suis locis moti versus alienissimis legantur.

2 *Qui cum ludere, quem in sinu tenere*] Similis sæpe apud optimos auctores frequentatio. Cic. ‘Cui in manu sit, quem esse dementem velit, quem sapere, quem in morbum injici, quem contra amari, quem accersiri, quem expeti.’

Qui cum ludere] Ingenuorum lusus hic puerorum olim fuit. Plaut. in Capt. ‘Nam ubi illo adveni, quasi patriciis pueris aut monedulæ, aut anates, aut coturnices dantur, quiscum lusitent.’ Et Ovid. Metam. X. de Pygmaleone, et virginis statua, quam ille amabat: ‘Munera fert illi conchas, teretesque lapillos, Et parvas volucres, et flores mille colorum.’

3 *Cui primum digitum dare adpetenti*] Theocr. ἄκρα δὲ χειρῶν Δάκτυλα. Uno in manuscripto veterum more *Qui*, pro *Cui* scriptum legebatur. *Primum* vero *digitum* dicit quod Chrysostomus, τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου et Hippocrates in Aphorismo XII. τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων.

4 *Et acris solet incitare morsus*] ‘Acris morsus’ etiam dicit Cic. Offic. lib. II. ‘Acriores autem morsus,’ inquit, ‘sunt amissæ libertatis, quam retentæ.’

5 *Cum desiderio meo nitenti*] Id est puellæ meæ, sic Cic. ad Terentiam, opinor, ‘Meum desiderium, mea lux.’ Sic Phanocles de Orpheo, Πολλάκι δὲ σκιεροῖς εἰν ἄλσεσιν ἕζετ' ἀείδων Ὃν πόθον οὐδ' ἦν οἱ θυμὸς ἐν ἡσυχίῃ. Et Bion in Bucolicis, Θανατῶν ἀθανάτων τε πόθους. Et in veteribus monumentis Romæ nomen puellæ legitur, inde deductum, POTHUSÆ.

Carum nescio quid lubet jocari] In Maffei libro erat *Rarum;* quod factum opinor ex eo quod erat *Charum*: sic enim id verbum veteres scripsisse nonnumquam, multa vetustatis monumenta declarant. *Carum* autem id exprimit hoc loco, quod etiam Græcis est φίλον τι.

8 *Credo, ut cum gravis acquiescet ardor*] Legendum censeo, ut et Aldus olim impressit, *Credo ut tum gravis acquiescat ardor*. Similiter Tibull. lib. I. ‘Infelix dum requiescit amor.’

9 *Tecum ludere, sicut ipsa possem*] Sic quoque erat in manuscriptis om-

nibus. Aldus olim impressit, *Secum ludere, sicut ipse, possem.*

10 *Et tristes animi levare curas*] In manuscriptis veterum more, *Tristis.* ut supra *Acris*, non, *Acres*. *Tristes*, i. e. amaras. Horat. Od. lib. IV. 'amaraque curarum.' Namque triste, amarum dicitur. Idem alibi de Venere, 'Quæ dulcem curis miscet amaritiem.' *levare*, κουφίζειν. Theocritus in Δυσέρωτι, Οὐ λόγος οὐχὶ φίλαμα τὸ κουφίζον τὸν ἔρωτα.

11 *Tam gratum mihi*] In manuscriptis omnibus, *Tam gratum est mihi*. Guarinus signum ἐλλείψεως suo in libro fuisse demonstrat. Et vero hæc cum superioribus usquequaque non cohærent.

13 *Quod zonam soluit diu ligatam*] Adducit Priscian. lib. I. quo doceat consonantem *v* pro vocali accipi. Ab hujusmodi vero zona Βαθύζωνοι, et Χρυσόζωνοι γυναῖκες a Græcis dicuntur. Eadem de zona Martial. 'Longa satis nunc sum: dulci sed pondere venter Si tumeat, fiam tunc tibi zona brevis.' Solvendæ zonæ morem referunt ad Lycurgum auctorem. Sed, cum fere zonam solvere plerique intelligant id esse tantum quod vitiare, aut gravidam relinquere, Hyperides ètiam parere videtur interpretari, cujus verba sunt apud Hermogenis Interpretem hæc: Λέγεται γὰρ τὴν Λητὼ κύουσαν τοὺς παῖδας ἐκ Διὸς ἐλαύνεσθαι ὑπὸ τῆς Ἥρας κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. ἤδη δὲ αὐτὴν βαρυνομένην καὶ ἀπορούσαν εἰς τὴν γῆν ἐλθεῖν τὴν ἡμετέραν, καὶ λῦσαι τὴν ζώνην ἐν τῷ τόπῳ ὃς νῦν Ζωστὴρ καλεῖται. Idem scribit Stephanus Περὶ Πόλεων, in verbo Ζωστήριον. Interpres quoque Apollonii templum Athenis fuisse dicit Dianæ dicatum λυσιζώνῳ. quod parturientibus scilicet præesse putabatur: quam ob caussam etiam auctor Hymni in Dianam, λυσίζωνον eandem vocat. Hanc 'pelliceam zonam' fuisse docet Placiades in Glossis: 'Incæstum,' inquit, 'puto, *a* litteram debere retinere: ab eo quod est Incastum venit. Cæstum dicunt zonam pelliceam Veneris, quæ legitimas nuptias ligat. Siquis ergo alieni legitimique matrimonii jura violaverit, incæstum dicitur admisisse, id est, quasi castitatis vinculum zonamque Veneris violasse.'

CARMEN III.

2 *Et quantum est hominum venustiorum*] Sic Plaut. in Capt. 'O mihi quantum est Hominum optimorum optime.' Et Terent. 'Quantum hominum est in foro.' Et alibi, in Phorm. ut opinor, 'O omnium, quantum est qui vivant, hominum honoratissime.'

3 *Passer mortuus est meæ puellæ*] Post hunc versum in Aldi libro sequitur ille, quem supra posuit, *Passer, deliciæ meæ puellæ*, qui tamen in manuscriptis hoc loco non legitur.

5 *Quem plus illa oculis suis amabat*] Sic veteres de his quæ sibi essent carissima. Terent. in Adel. 'Di me pater omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc amo meos:' sic quoque Callim. hymno in Dianam. Καὶ δέ σε φασὶ Καλὴν Ἀντίκλειαν ἴσον φαέεσσι φιλῆσαι.

7 *Ipsam tam bene*] In manuscriptis quibusdam *Ipsa;* quod placet etiam.

10 *Ad solam dominam usque pipillabat*] In Maffei libro erat, *iplabat:* scriptum fuisse opinor, *pipilabat:* alii viderint, nihil enim adfirmo.

11 *Qui nunc it per iter tenebricosum*] In manuscriptis omnibus *tenebrosum;* sed illud rectius: *per iter tenebricosum*, id est, sub terras, ut ait poëta: similiter Theocr. in Epig. Οἴχεται ἁ χίμαρος, τὸ καλὸν τέκος, οἴχετ' ἐς ᾅδαν.

12 *Illuc*] In manuscriptis omnibus, *Illud;* quod non displicet. Seneca ludo suo de morte Claudii Cæsaris versiculum hunc Catulli uno verbo minus inseruit, 'Nec mora,' inquit, 'Cyllenius illum collo obtorto trahit ad inferos e cælo, unde negant redire

quemquam.' Sic autem significat quam alii dicunt viam irreducem, *οὐκ ἄψοῤῥον*.

14 *Quæ omnia bella devoratis*] Metitis. Horat. 'Si metit Orcus Grandia cum parvis.'

16 *O factum male, o miselle passer*] Aldus olim edidit, *O factum male, bellus ille passer*. In manuscriptis omnibus erat, *Bonum factum male, bonus ille passer*. Ego vero, Latini sermonis adductus proprietate legendum puto, quomodo supra posui, *O factum male, o miselle passer*: in rebus enim tristibus usurpabant, O factum male. Cic. in lib. xv. Epist. ad Att. 'O factum male de Alexione.' Contra in secundis rebus, 'factum bene.' Plaut. in Mostell. 'Factum optime.' Ac post, 'Malè hercle factum.'

17 *Tua nunc opera*] Sic etiam est omnibus in manuscriptis. Aldus tamen impressit olim, *Vestra nunc opera*; sed illud aptius videtur, ut ad passerem scilicet referamus: est autem *Tua opera*, idem quod propter te, tua caussa: sic enim veteres loquebantur; quale illud Atti apud Non. Mar. 'Numquam erit tam immanis, cum mea opera extinctum sciat, quin frangescat:' et Æmili Probi illud de Lysandro, 'Hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut ejus opera in maximum odium Græciæ Lacedæm. pervenerint.'

18 *Flendo turgiduli rubent ocelli*] Sic melioribus in libris: in aliis, pro *rubent*, *tument*: quod esse supervacaneum videtur, cum *turgiduli* dicat: quomodo etiam Propert. lib. I. 'Quid nostro gemitu turgentia lumina torques?' Martialis hunc Lesbiæ fletum commemorans lib. XIV. de Cavea lusit, 'Si tibi talis erit, qualem dilecta Catullo Lesbia plorabat, hic habitare potest.'

CARMEN IV.

1 *Phasellus ille*] Sic omnino scribendum verbum *Phasellus*, auctoribus libris duobus antiquissimis Vergilii, Vaticano, et illo altero Rudolfi Pii Cardinalis Carpensis, in quibus versus ille in Georg. IV. scriptus legitur hoc modo, 'Et circum pictis vehitur sua rura phasellis.'

2 *Ait fuisse navium celerrimus*] Sic omnino legendum vel auctore illo, qui, Catulli abusus versibus his, Sabido cuidam convicium fecit; et sane Græca tota ratio est.

3 *Neque ullius natantis impetum trabis*] Impetum dixit navis ipsius celerem cursum, ut etiam Ennius in XIV. Annal. ut Macrobius citat, 'Labitur uncta carina, volat super impetus undas.' Et auctor Hymni in Neptunum, Καὶ νηῶν εὔδρομον ὁρμήν. Et idem in Leucotheam, Ἐν σοὶ γὰρ νηῶν πελαγοδρόμος ὤκιστος ὁρμή. Ennius quoque 'trabem' pro 'navi' posuit, apud Varr. lib. VI. de Ling. Lat. illius versus est non integer: 'Una trabes remis rostrata per altum.'

4 *Sive palmulis Opus foret*] Ovid. lib. I. Trist. videtur imitatus, 'Est mihi, sitque, precor, flavæ tutela Minervæ Navis; et a picta casside nomen habet. Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram; Sive opus est remo, remige carpit iter. Nec comites volucri contenta est vincere cursu: Occupat egressas quamlibet ante rates.'

9 *Propontida, trucem-ve Ponticum sinum*] Ultimam syllabam verbi *Propontida* producit, propter duas verbi sequentis consonantes principes litteras, ut post, 'Per impotentia freta;' et alibi, 'Nec deprecor jam si nefaria scripta.' Et Ennius apud Cic. Divin. lib. I. 'Conspicit inde sibi data Romulus esse priora Auspicio regni stabilita scamna solumque.' Quod est factum more Græcorum. 'Trucem sinum' sic dixit, ut Hor. Od. I. 'Qui fragilem truci commisit pelago ratem.'

10 *Ubi iste, post phasellus*] Post phasellus, *τὸ ὕστερον πλοῖον·* more enim Græco dixit.

12 *Loquente sæpe sibilum edidit coma*] Sibilum *ψιθύρισμα*, ut Theocr. Verg. 'Argutumque nemus, pinosque loquentes:' sic etiam apud Athenæum Bion in Bucolicis: *Ἔνθα καὶ ἣν πνεύσῃ πολλὺς ἄνεμος ἁ πίτυς ᾄδει.* Lycophron Argo navem *Κίσσαν λάλητρον*, sed alia de causa; namque *κίσσαν* avem esse dicunt humanæ imitatricem vocis, eoque sic dictam navem illam, quod e lignis Dodonæ, unde reddebantur oracula, facta esset. Id quod et Claudian. de bello Getico significat: 'licet omnia vates In majus celebrata ferant, ipsamque secandis Argois trabibus jactent sudasse Minervam; Nec nemoris tantum junxisse carentia sensu Robora, sed cæso monitu Jovis augure luco, Arbore præsaga tabulas animasse loquaces.'

13 *Et Cytore buxifer*] Vibius Sequester de Montibus: 'Cytorus in Ponto Paphlagonia buxo potens.'

15 *Ultima ex origine*] Sic Corn. Nepos in Vita Attici, 'Pomponius Atticus ab origine ultima stirpis Romanæ fuit.'

16 *Tuo stetisse dicit in cacumine*] Tuo in vertice. Verg. 'Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus.'

Stetisse] Sic Columella lib. v. cap. 8. 'Vel ubi arbutus, aut ilex steterant.'

20 *Juppiter Simul secundus incidisset in pedem*] Juppiter secundus is ab eo dicitur, qui a Pausania in Laconis *Ζεὺς εὐάνεμος.* Cujus esse illis in locis templum scribit. De eodem Jove Papinius, 'Ductorque secundi Quod superest convexa Jovis.' 'Pedem' vero quid in navi dicerent, alii docent. Cic. de Orat. lib. III. 'Nam, si res,' inquit, 'suum nomen et proprium vocabulum non habet, ut pes in navi:' et Plin. Nat. Hist. lib. II. 'Isdem autem ventis in contrarium navigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerumque vela concurrant:' et Seneca Tragicus in Medea, 'Nunc præalto pede transversos captare notos:' Euripides in Iphigenia,' *Ἀέρι δ' ἱστία, πρότονοι κατὰ Πρῷραν, ὑπὲρ στόλον Ἐκπετάσουσι πόδα Ναὸς ὠκυπόμπου.* Lusitani dicunt, *Peja*, rudentem scilicet, sive funem, quo velum trahitur ac tenetur, pes ipse et quasi veli radix.

21 *Incidisset*] De ventis etiam Homer. *Σὺν δ' Εὐρός τε Νότος τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε δυσαής.* Et Apoll. R. lib. I. totidem prope verbis, quot Catullus eandem efferens sententiam, *Ἐν δὲ λιγὺς πέσεν οὖρος· ἐπ' ἰκριόφιν δὲ κάλωας*, &c. Sic etiam Cic. in Arateis versibus, 'Sin gravis inciderit vehementi flamine ventus:' et Verg. 'Aut ubi navigiis violentior incidit Eurus.'

22 *Nec ulla vota litoralibus Diis*] *Αἰγιαλίοις.* Ovid. 'Di maris et terræ.' Hoc de genere votorum intelligendum illud Poëtæ, 'Votaque servati solvunt in litore nautæ.' *Diis* autem *δισυλλάβως* etiam Lucan. extulit in lib. II. 'O utinam cælique Diis erebique liceret.' sic enim est in vetusto, optimoque Fulvii Ursini libro.

23 *Cum veniret a mari*] In Maffei libro, *a mare*, in aliis, *amaret;* itaque legendum omnino, *a mare:* quod et Grammatici veteres Priscian. et Caris. in lib. I. notarunt, et Lucr. lib. I. posse fieri declarat, 'E mare primum homines, e terra posset oriri Squamigerum genus.' Et Ovid. in Ibin, 'Et summam Libyco de mare carpat aquam.'

24 *Novissime*] Sic omnibus in manuscriptis, non *Novissimo.*

Hunc ad usque limpidum lacum] Idem post de eodem lacu, 'Salvete vosque Lydiae lacus undæ.'

25 *Sed hæc prius fuere*] *Prius*, Olim. Idem alibi, 'Otium et Cives prius et beatas Perdidit urbes.' Et Hom. Iliad. Σ. *Πρὶν μὲν γὰρ Πριάμοιο πόλιν μέροπες ἄνθρωποι Πάντες μυθέσκοντο πολύ-*

χρυσον, πολύχαλκον. Similiter Cic. ad Cornificium, 'Sed illud et præteriit, et levius est.'

Nunc recondita Senet quiete] Mirari satis non possum, cur hos versus contra metricam rationem aliter Priscian. legerit in lib. VIII. cujus verba sunt, 'Et multa præterea a vetustissimis similiter sunt prolata participia præteriti a neutralibus verbis, ut a Seneo Senectus.' Ac deinde exempli caussa subjicit, 'Catullus, Sed hæc prius fuere, nunc recondita Senecta quiete.' Senesco enim inchoativum est. Sallust. Histor. lib. IV. 'Omnes, quibus senecto corpore animus militaris erat.' Qui autem versus in Sabinum fecit, legisse hoc loco videtur, *Sedet*, quo modo hoc ipso in genere Claudius Rutilius in Itinerario loquitur, 'Tranquilla puppes in statione sedent.' Tametsi Carisius, quo loco de Inchoativis disputat, et Diomedes *Senet* agnoscere ac legere videntur hoc loco. Eodem verbo Lucr. utitur lib. V. 'Nunc etiam senet, et trepido terrore repleta est.' Vid. Non. Marcell. in verbo 'Macore.' Sententia vero similis Enniana illa apud Cic. 'Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.'

CARMEN V.

Vivamus mea Lesbia] Fulvius Ursinus meus Ζῆν sic Græcos quoque dicere annotavit, quale illud Agathiæ, Πῖνε γέρων, ζῆθι. Sic quoque Cic. 'Quando vivemus.' Et Martial. 'Postume vive hodie.' Et Non. Marcel. 'Vitulantes veteres gaudentes dixerunt, sicuti qui nunc est in summa lætitia vivere eum dicimus.'

Rumoresque senum severiorum, Omnes unius æstimemus assis] Mimnermus eodem prope modo, τὴν σαυτοῦ φρένα τέρπε, δυσηλεγέων δὲ πολιτῶν Ἄλλος τίς σε κακῶς, ἄλλος ἄμεινον ἐρεῖ. Simillimis verbis et sententia Cato apud Festum Pompeium in verbo, *Obstinato*, 'Rumorem famam floccifecit, captus stupris, obstinatus insignibus flagitiis.' Severiores senes morosos dicit Horat. I. Od. 'Donec virenti canicies abest morosa.'

3 *Omnes unius æstimemus assis*] Nihil curemus. Sic obsceni auctor Carminis, 'Matronæ procul hinc abite castæ, Turpe vos legere impudica verba: Non assis faciunt, euntque recta.' Et Plaut. in Capt. 'Neque ridiculos jam teruncii faciunt.' Augent hujus leporem Carminis ἀντίθετα, *Omnes, unius.*

4 *Soles occidere, et redire possunt*] Ejusdem sententiæ totum est illud asma apud Flaccum IV. Od. 'Diffugere nives,' et quæ sequuntur.

5 *Nobis cum semel occidit brevis lux*] Sic omnino distinguendum, ut sit, *Nobis cum occidit.* Sic Homer. in Odyss. Οἰζυραὶ δέ οἱ αἰεὶ φθίνουσιν νύκτες τε καὶ ἤματα δακρυχεούσῃ.

6 *Nox est perpetua una dormienda*] Hoc ipso de somno etiam auctor Hymni in Mortem, Τὸν μακρὸν ζωοῖσι φέρων αἰώνιον ὕπνον. Venustissime vero monosyllabum superioris versus, *lux*, excipit sequentis monosyllabum, *Nox.*

7 *Da mi basia mille, deinde centum, Dein mille altera, da secunda centum*] Posterior versus in manuscriptis legitur, *Dein mille altera, deinde secunda centum*: legendum puto, *Dein mille altera, dein secunda centum.*

9 *Dein usque altera*] In manuscriptis, *Deinde usque altera;* quod retinendum censeo, ne semper, *Dein* dicat, et εὐφωνότερον videtur propter sequentem dictionem a vocali incipientem.

10 *Millia multa*] Sic alibi, 'Multa millia lusuum.'

11 *Conturbabimus illa*] Proprie dixit. Namque rationes conturbari proprie dicuntur.

12 *Aut ne quis malus invidere possit*] Malus, invidus. Ut post, 'Nec pos-

sit mala fascinare lingua.' Et Vergil. 'Ne noceat vati mala lingua futuro.'

13 *Cum tantum sciat esse basiorum*] Quam post segetem dicit osculationis.

CARMEN VI.

1 *Flavi delicias tuas Catullo*] An Flavius hic Caper fuit, Ennii, atque, ut opinor, antiquiorum Interpres Poëtarum, quem sæpe citat Carisius: an potius ille, cujus meminit Horat. I. Sat. 6. quem veteres Interpretes fuisse calculatorem scribunt: an Flavius Tribunus plebis factus biennio ante Cæsarem Consulem primo: an alter ille, cujus meminit Cic. lib. I. Epist. ad Q. Frat.?

6 *Nam, te non viduas jacere noctes*] Sic *noctes viduas* videtur dicere, ut et alibi 'Lectum cælibem.'

7 *Nequidquam tacitum cubile clamet*] Frustra tacitum, cum vestros lusus tam multis rebus aliis prodat. Nisi si forte legendum sit, *Nequaquam tacitum cubile clamet:* sin illo modo malumus, sit, quale Cic. illud in Divin. 'Etiam si tacent, satis dicunt.' et quod addit Pedianus, 'Cum tacent, clamant.'

8 *Sertisque Assyrio fragrans olivo*] In manuscriptis, *Sertis Assyrio:* legendum omnino, *Sertis ac Syrio:* Assyrii namque idem postea dicti Syrii, auctor Justin. lib. I. Hoc opinor de genere olivi Martial. lib. VIII. 'Si sapis Assyrio semper tibi crinis amomo Splendeat.' Et Propert. II. 'Levis odorato cervix manabit olivo.' Et ante hos Callim. Hymno in Apoll. Αἱ δὲ κόμαι θυόεντα πέδῳ λείβουσιν ἔλαια. Horat. Od. II. 7. Malobatrum Syrium vocat.

9 *Pulvinusque peræque et hic illic*] In manuscriptis omnibus non *illic*, sed *ille:* subaudiendum, 'pulvinus.' Potest et illo etiam modo subaudiri, ut sit *illic* nomen, non adverbium. Ovid. Amor. III. similiter, 'Cur pressus prior est interiorque torus.' 'Pulvinus,' inquit Placiades in Glossis, 'privati hominis cervical, vel culcitral; pulvinar vero, ac pulvinaria principum sunt vel regum; id est, lectisternia.'

10 *Tremulique quassa lecti Argutacio*] Illa ut ita dicam, lecti garrulitas Fest. Pomp. in verbo, 'Tacitus:' 'Tacitus,' inquit, 'etiam argutus, quia potest aliquando tacere.' Sic alibi idem Catul. argutam soleam dixit crepitantem: nisi qui brevem malit intelligere. Cratinus apud Ephæstionem hanc dicere videtur, ἰκρίων ψόφησιν· ejus enim versum illum ponit, Εὐδαίμον' ἔτικτέ σε μήτηρ ἰκρίων ψόφησις. Ovid. Amor. III. similiter, 'Spondaque lasciva mobilitate premat.'

11 *Inambulatioque*] Verbo perambulare uti videtur eodem in genere alibi, 'Perambulabit omnium cubilia.'

12 *Nam ni prævalet ista, nil taceres, Cur non tam latera exfututa pandas, Ne tu quid facias ineptiarum*] In manuscriptis omnibus leguntur hi versus hoc modo, *Nam in ista prævalet nihil tacere. Cur non tam latera et futura panda, Nec tu quid facias ineptiarum.* Difficilis omnino veræ germanæque lectionis investigatio: conabar tamen ipse a scriptæ lectionis vestigiis quam poteram minime longe discedens: *Nam ni est turpe, volens nihil taceres, Cui nunc tam latera exfututa, pandas Ni tu quid facias ineptiarum.* Res ipsa tota obscœnissima: latus autem exhauriri nimia venere, et consumi solet. Ovid. Amor. lib. II. 'Et lateri dabit in vires alimenta voluptas.' Et lib. III. 'Invalidum referens emeritumque latus.' Facere vero ineptias sic dixit, ut Plaut. 'Stultitiam facere.' 'Indidem,' inquit, 'unde oritur, facito ut facias stultitiam insepilibilem.'

15 *Quidquid habes boni malique*] Venusti, invenustique. Belli, non belli. Idem alibi, 'Verum a te metuo, tuo-

que pene, Infesto pueris bonis, malisque.'

Habes] Græce, ἔχεις, possides. Vergil. 'Postquam nos Amarillis habet.'

16 *Volo te, ac tuos amores Ad cælum lepido vocare versu*] Sic Cic. lib. II. de Legibus, 'Et illos, quos in cælum merita vocaverint.' Et pro Deiotaro, 'Rex enim Deiotarus vestram familiam abjectam et obscuram e tenebris in lucem vocavit.'

CARMEN VII.

3 *Quam magnus numerus Libyssæ harenæ*] Eodem genere contentionis utitur Callim. Hymno in Dianam. Ἐπὶ δὲ στρατὸν ἱππημολγῶν Ἤγαγε Κιμμερίων ψαμάθῳ ἶσον. Et idem Catullus alibi; 'Illa pulveris Eretrii, Siderumque micantium Subducat numerum prius.' Quod autem modo harenam, modo pulverem dicit, utrumque Ὁμηρικῶς. Ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε.

4 *Laserpiciferis jacet Cyrenis*] Laser herba: cur autem *Laserpiciferas Cyrenas* dicat, intelligi potest ex iis, quæ scribit Suidas in verbo Σίλφιος. Caper Grammat. 'Laserpicium,' inquit, 'florem, aut caulem aiunt.' Sic autem Ovid. Met. XV. 'Lentisciferum Linternum' dicit.

6 *Et Batti veteris*] Battus urbem Cyrenas condidit, de quo Callim. in Hymno in Apoll. Φοῖβος καὶ βαθύγειον ἐμὴν πόλιν ἔφρασε Βάττῳ. Battum vero veterem sic dixit, ut et Horat. Od. III. 'Saturnum veterem.'

7 *Aut quam sidera multa, cum tacet nox, Furtivos hominum vident amores*] Et silentem, et tacentem noctem dicunt. Tibul. 'Devovit tacito tempore noctis anus.' Vergil. 'Aut intempesta silet nox:' et, 'Sub nocte silenti.' et, 'Per amica silentia noctis:' et Tibul. 'Vota novem Veneri nocte silente tuli.' Neque vero semper mediam atque intempestam noctem debemus intelligere, quotiens silentem audimus. sed nonnumquam etiam serenam, et, ut Vergil. vocat, puram, 'Quid quæ te pura solum sub nocte canentem Audieram.' Plinius 'silens cælum' dicit N. H. lib. XVIII. cap. 28. 'Alia sunt illa, quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt.'

8 *Furtivos hominum vident amores*] Auctor Hymni in Apoll. astra ipsa noctis oculos dicit, et silentem noctem, silensque cælum, et pacatum significat, Νυκτὸς ἐν ἡσυχίαισιν, ἐπ' ἀστεροόμματον ὄρφνην. Et Juvenal. Sat. VIII. de nocturnis adulteris, 'Nocte quidem; sed Luna videt, sed sidera testes Intendunt oculos.' De nocte namque circumvagantur amatores. Ex hoc genere est illud Theocr. Ἀλλὰ σελήνα φαῖνε καλόν.

9 *Tam te basia multa basiare*] Velut, 'Te ipse basia tam multa basier.' vel potius ut, 'Tu tam multa basiere basia.' dixit enim ante, 'Da mi basia mille.'

12 *Nec possit mala fascinare lingua*] 'Malam' invidam dici, jam monui: sic Vergil. 'Ne noceat vati mala lingua futuro:' et auctor incertus Carminis illius, 'Effundit mala lingua virus atrum.' Callim. Hymno in Delum, mala lingua feminam dixit, Σὺ δὲ τέκνα κακογλώσσοιο γυναικὸς Ἔλλαχες.

CARMEN VIII.

2 *Et, quod vides periisse, perditum ducas*] Pro perdito habeas, ut loquitur Festus in verbo 'Vallescit.' Plaut. Cistellaria similiter, 'Quod periit, periit.' Et alibi sic verbo 'duco' est usus Plaut. 'Ego illum perisse duco, cui periit pudor.'

3 *Fulsere quondam candidi tibi soles*] Dies ipsos Poëtæ soles dicunt. Lucr. VI. 'Nec tamen omnino temere illis solibus ulla Comparebat avis:' et Vergil. 'Cantando longos memini me condere soles:' et apud Stobæum Euphorion, Ἠελίοις ἧπις σε τριηκοσίοις ἐφόρησα. Candidum solem felicem diem Catullus appellat, ut Horat.

nigrum, infelicem. 'Hunccine solem Tam nigrum surrexe mihi.' Lucret. 'candentem solem,' diem cum significaret, etiam dixit lib. VI. 'Octavoque fere candenti lumine solis:' est enim is lucis color. Sic Ennius apud Festum, 'Prodinunt famuli, tum candida lumina lucent.'

6 *Ibi illa multa tum jocosa fiebant*] Πολλὰ τερπνὰ, quomodo apud Stobæum Tyrtæus loquitur.

7 *Quæ tu volebas, nec puella nolebat*] Similiter Ovid. Amor. III. 'Cupiens pariter cupiente puella.'

9 *Nunc jam illa non vult, tu quoque impotens esto*] In manuscriptis et mancus hic versus, et varie legitur. In aliis, pro *impotens*, *impote*. In aliis, *inepte:* atque in omnibus pes deest extremus. Ego conjecturam faciebam hanc, *Nunc jam illa non vult, tu quoque impotens noli:* sic ut Impotens ἐπιτατικῶς dictum accipiamus. Vel illo modo legamus, *Nunc jam illa non vult, tuque inepte jam nolis.*

10 *Nec quæ fugit sectare*] Theocr. Cyclope, Τί τὸν φεύγοντα διώκεις;

Nec miser vive] Græcorum more, ut et Horat. 'Et sine vivat ineptus.' Idem post, 'Sed tu insulsa male, et molesta vivis.'

11 *Perfer, obdura*] Sic Ovid. Amor. III. 'Perfer et obdura, postmodo mitis erit.'

14 *At tu dolebis, cum rogaberis nulli. Scelesta te ne*] In manuscriptis aliis, *Cum rogaberis nulla Scelesta ne te:* in aliis, *Cum rogaberis nulla Scelesta nec te.* Legendum puto, *Cum rogaberis nulla Scelesta nocte.* Utitur eodem verbo, atque eodem in genere Ovid. 'Casta est, quam nemo rogavit.'

15 *Quæ tibi manet vita*] Idem pæne dixit Arianus illis verbis, Βιότοιο δὲ κ' ἐπιδευὴς Στρωφᾶται.

CARMEN IX.

1 *Veranni, omnibus e meis amicis Antistes mihi millibus trecentis*] In manuscriptis omnibus *Antistes*, ut nomen id sit, non verbum. quasi id dicat, Veranni trecentis millibus, ex omnibus meis amicis, præposite, ac prælate. Verbum vero ipsum translatum a religionibus. Placidus in Glossis interpretans 'Antistant,' inquit, 'meliores sunt.' Macrob. Saturn. III. Veranium quendam citat de verbis Pontificalibus, quem esse eundem puto, cujus utitur testimonio Festus in verbo 'Oletum.' Et, quod ad hunc ipsum scriberet Catullus, propterea fortasse Pontificali verbo libentius est usus.

3 *Venistine domum ad tuos penates, Fratresque unanimos, tuamque matrem*] In manuscriptis aliis, *Fratresque uno animo, sanamque matrem:* in aliis, *Fratresque uno animo, suamque matrem.* Gabriel Faërnus, vir acerrimo judicio præstanteque doctrina, legendum putabat, *Fratresque unanimes, anumque matrem:* quod eo probabilius esse dicebat, quod meminisset Gell. lib. III. cap. 15. in Annalibus Romanis scriptum commemorare, 'Qua tempestate apud Cannas exercitus Pop. Ro. cæsus est, anum matrem nuntio de morte filii allato luctu atque mærore adfectam esse.' Legi etiam possit, *Fratresque unanimos, tuamque matrem:* et *Fratresque unanimos senemque matrem.* 'Senem' enim feminino etiam genere dicebant. Varro de Ling. Lat. lib. v. versus ponit Pomponii, 'Ridiculum est cum te Cascam tua dicit amica: Casca Philotonis ipsa senex puerum.' Unanimos fratres et Vergil. Æn. VII. sic dixit, 'Tu potes unanimos miscere in prælia fratres:' et lib. IV. 'Cum sic unanimem alloquitur male sana sororem.' 'Unanimos' autem pro 'Unanimes,' etiam alibi idem posuit, 'Unanimis false sodalibus:' et alibi, 'Non prius unanimis corpora conjugibus.'

6 *Visam te incolumem*] Εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον ut Menander apud Macrob. Saturn. v. loquitur.

CARMEN X.

1 *Varrus me meus ad suos amores Visum duxerat*] Alii Varum per unum R scribunt, et Quinctilium Varum hunc esse adfirmant. In manuscriptis omnibus erat *Varius;* quod quidem ipsum vitiosum est, sed ad eam propius scripturam, quam sequimur: ac nescio an Q. Varrum intelligat, præfectum equitum Domitii, de quo Cæsar de Bello Civili lib. III. an potius, si modo non idem est, Varrum Cinnæ contubernalem, de quo L. Cæcilius Minutianus de Batto Iambico Poëta Ovidi contubernali, in iis Fragmentis, quæ scripta extant apud paucos, 'De quo,' inquit, 'Varrus et Cinna contubernales in suis poëmatis meminere.' Servius in illud Vergili in Bucolicis, 'Tu post carecta latebas,' Varrum tragœdiarum scriptorem appellat. Ad eundem, credo, post scribit illa, 'Suffenus iste, Varre, quem probe nosti,' &c. Quod autem dicit se a Varro ad suos amores ductum esse visum, simile hoc illius est Plaut. Pœnulo, 'Hem amores tuos si vis spectare.

3 *Scortillum mihi tum repente visum est*] In manuscriptis omnibus, *Scortillum ut mihi tum repente visum est:* quod est probandum: *ut* autem pro ubi: sic post, 'Litus ut longe:' et alibi, 'Verum totius ut lacus.'

5 *Huc ut venimus*] Ad eam postquam propius accessimus ad colloquium: sic Horat. 'ut huc novus incola venit:' et Æmil. Probus in vita Pausaniæ, 'Huc ut venit, ab Ephoris in vincula publica conjectus est.'

7 *Quomodo se haberet*] In manuscriptis, *Quomodo posse haberet:* quod factum puto, quod supra verbum *modo* scriptum esset *pacto:* e quo et sequente verbo se coaluit alienum huic loco verbum *posse*.

8 *Et quonam mihi profuisset ære*] In manuscriptis omnibus eodem modo. Legendum forte, *Ecquonam.* Sic post, 'Ecquidnam in tabulis patet lucelli?' Sic Cic. in Part. Orat. 'Ecquonam modo, ecquonam loco artis indigent?'

9 *Respondi, id quod erat, nihil nec ipsi*] In manuscriptis omnibus, *nihil neque in ipsis.* Ego legendum putabam, *mihi nec ipsi.* Idque eo magis, quod et Ciceronem, et Cæsarem sic fere loqui animadverto: 'Est cur,' 'Non est cur.'

11 *Cur quisquam caput unctius referret*] Unctum caput, divitiarum argumentum. Lucil. 'Hi, quos divitiæ producunt; et caput ungunt:' et uncti divites dicuntur. Juvenal. 'Unctamque Corinthon.' Facete Cic. in IV. contra Verrem, 'Ita palæstritas,' inquit, 'defendebat, ut ab illis unctior discederet.' Itaque ære dirutos omnes ea in provincia fuisse dicit, idque prætoris culpa ipsius.

12 *Præsertim quibus esset irrumator Prætor*] Qui prætorem haberent libidinosum, ac luxu perditum.

13 *Nec faceret pili cohortem*] Sic post, 'Nec pili facit uni.'

14 *At certe tamen inquiunt*] Sententia postulare videtur, et Dialogi ratio, ut Hadriani Turnebi, eruditi viri, conjecturam sequamur, *At certe tamen, inquit, id quod illic.*

Quod illic Natum dicitur, ære comparasti] In manuscriptis omnibus non *ære*, sed *esse*, id est, quod illic esse natum dicitur; nisi quis *esse*, in *asse,* mutandum putet. Quod natum, genere neutro sic dixit, cum de homine loquatur, ut et Terent. in Andria, 'Nam quod peperisset, jussit tolli:' item Plaut. Amphitr. 'Verum quod erit natum, tollito:' et Cic. Epist. ad Att. lib. XI. 'Hæc ad te die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut nequid ex eadem matre postea natum esset:' et Horat. v. Od. de Diis, 'At o deorum quidquid in cælo regis Terras, et humanum genus.'

15 *Ære comparasti*] Sic Sallust. In Jugurth. 'Servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt:' et

Colum. lib. IX. 'Sequitur, ut examina desideremus: ea porro vel ære parta, vel gratuita contingunt, sed quas pretio comparabimus, studiosius prædictis comprobemus notis.'

16 *Ad lecticam homines*] Non lecticarios, hi namque lecticarum fabri sunt, sed qui portant: a quibus exaphorum et octophorum lecticarum genera a portantium numero, qui fere Cappadoces erant. Lecticarios esse docui fabros lecticarum. Si quis autem in eo error est meus, Cic. verbis eo sum inductus illis in Orat. pro Sex. Roscio Am. 'Familiam vero quantam, et quam variis cum artificiis habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes vulgares, coquos, pistores, lecticarios:' et veteri inscriptione Romæ in æde D. Cæciliæ,

D. M.
TIB. CLAVDIO. AVG. LIB
TIGRANO. EX. CORPORE
LECTICARIORVM. CÆ
SARIS. &c.

Namque Corpora non nisi artificum, opinor, et fabrum dicuntur esse: fieri vero potuit, ut qui portarent, idem lecticas facerent. Lecticariorum quoque mentionem facit Colum. in Procemio lib. I.

17 *Unum me facerem beatiorum*] In manuscriptis omnibus, *beatiorem:* illud rectius videtur. Sic Cic. pro Plancio, 'Feci me unum ex his, qui ad aquas venerant.'

19 *Ut, provincia quod mala incidisset*] Sic in Maffei libro: in aliis, *Qui mala incidisset:* legendum forte, *Ut provincia quum mala incidisset.*

20 *Non possem octo homines parare rectos*] Octophorum significat. Rectos autem, proceres præstanti corpore. Sic post de Quinctia, 'Mihi candida, longa, recta est:' et Horat. I. Serm. 'Candida, rectaque sit.' 'Parare,' pro 'Emere' etiam Horat. 'Opinor, pretio majore parandi:' et Plin. Nat. Hist. XXXVII. 'Sed Nero, ut par erat principem, vicit omnes, CCC. sestertiis capidem unam parando memoranda res, tanti imperatorem patremque patriæ bibisse.'

22 *Fractum qui veteris pedem grabati*] Major esse extenuatio non potest. Vetus autem grabatum sic dicit, ut alibi, 'Vetus ploxemum.'

23 *In collo sibi collocare posset*] Venuste παρωνύμως, *In collo collocare.*

24 *Ut decuit cinædiorem*] Impudentiorem, callidiorem. Ut a Cinædo autem *Cinædiorem* Catullus, sic a Patico 'Paticissimos' fecit Martial. lib. XII. ad Rufum, 'Musæi paticissimos libellos.'

25 *Quæso, inquit, mihi mi Catulle paulum Istos commoda: nam volo Serapin*] Sic etiam erat omnibus in manuscriptis, præterquam in uno, in quo erat, *paululum*, ut ultima syllaba a sequenti excipiatur. Versus autem ipse stare ac procedere non videtur, impediente extrema syllaba verbi *commoda:* nam, quod ante Aldus impressit *commodita*, id sine consensu scriptorum librorum fecit. Ego sic emendabam: *Quæso, inquit, mihi mi Catulle paululum Istos: nam volo commode ad Serapin:* ut illud prius ἐλλειπτικῶς dixerit; cujus generis multa sunt exempla. Serapis autem Romæ post Pisonem et Gabinum Coss. coli cœpit: auctor Arnobius.

27 *Deferri, mane me inquio puellæ*] In manuscriptis omnibus, *Deferri, mane me inquit puellæ.* Nec dubitandum, quin, *inquio*, legendum sit. Ego vero legendum puto, *Deferri, mane inquio puellæ;* abundare namque *me* usus ipse antiquorum docet. De quo Caris. lib. II. 'Mane mane,' inquit, 'porro ut audias, cupiditatis adfectus est.' Sic Plaut. Casin. 'Cedo, mane, unum venit in mentem modo:' et alibi, 'Sed mane dum, num ista populna sors, aut abiegna est tua:' et Pseud. 'Hem mane quanti istuc unum coquinare doces:' et Plin. lib. VIII. Epist. ad Motanum, 'Finem existimas: mane dum, et majora accipe:'

et eodem modo Soph. Œdipo Tyr. Ποίουσι; μεῖνον· τίς δέ μ' ἐκφύει βροτῶν;

30 *Cinna est Caius*] C. Helvius Cinna cujus citat Epigrammata Non. in verbo 'Clypeat.'

32 *Utor tam bene, quam mihi pararim*] In manuscriptis quibusdam extrema littera verbi *pararim* sic scribit, ut a figura s elementi parum absit: quomodo hodieque nonnumquam M scribimus in extremo: legendum fortasse sit, *Utor tam bene, quam mihi paratis.* Sic enim nihil desideremus.

33 *Sed tu insulsa male*] Sic legendum videtur conjuncte, *male insulsa;* ut apud Horat. 'male salsus,' quo modo, molestum sibi id esse, cui adderetur verbum *male*, significabant.

CARMEN XI.

1 *Furi, et Aureli, comites Catulli*] Furius, opinor, hic est Bibaculus, sive, si modo non idem est, P. Furius, quem accusavit Cato pro direptis Lusitanis. Auctor Ascon. in extrema commentatione in Divin. Aurelius autem sit ille fortasse, L. Aurelius Cotta prætor, qui legem promulgarat de restituendis judiciis equestri ordini. Idem Ascon. in Cic. II. contra Verr. Ad eundem credo post, 'Aureli, pater esuritionum:' et 'Aureli, veniam peto pudentem.'

3 *Litus ut longe resonante Eoa Tunditur unda*] Sic non semel loqui Catullum docui, nunc ostendam ἵνα suo Græcos etiam sic uti. Soph. Œdipo Tyranno, Σὺ καὶ δέδορκας, κ' οὐ βλέπεις ἵν' εἶ κακοῦ· Eurip. Phœnissis, Καλλιποτάμους ὕδατος ἵνα τε Νοτὶς ἐπέρχεται Δίρκας χλοηφόρους καὶ βαθυσπόρους γυίας· et in Bacchis, Ἵνα θελξίφρονες νέμονται θνατοῖσιν ἔρωτες· Et in Alcesti, [Hippol. 744.] Ἵν' ὁ ποντομέδων πορφυρέας λίμνης Ναύταις οὐκ ἔθ' ὁδὸν νέμει· et Hymni Auctor in Parcas, Οὐρανίας, ἵνα λευκὸν ὕδωρ νυχίας ἀπὸ θερμῆς· Callim. Lavacro Palladis, ἢ 'πὶ Κορωνείας, ἵνα οἱ τεθυωμένον ἄλσος.

Litus ut longe resonante Eoa Tunditur unda] Boëtius, auctor non contemnendus, Consol. Philos. lib. IV. similiter, 'Nemo miratur flamina Cori litus furenti tundere flatu:' et multo ante Tibull. lib. II. 'Stare vel insanis cautes obnoxia ventis Naufraga quam vasti tunderet unda maris.' Eodem modo Priscianus, sive quisquis alius Interpres Dionysi de Situ Orbis, 'Post hæc Æoliæ tellus protenditur oræ, Fluctibus Ægypti primis quæ tunditur alti.' Et legendum forte, *Litus ut longe resonans Eoa Tunditur unda.* Sic Verg. Georg. I. 'Aut resonantia longe Littora.'

5 *Arabesque mollis*] Teneros. Tibul. 'Quos tener e terra divite mittit Arabs.'

6 *Seu Sacas, sagittiferosque Parthos*] Sic etiam post secunda sede Trochæum posuit, 'Pauca nuntiate meæ puellæ;' quod ad Græcorum fecit imitationem, eodem enim modo Sappho, Ποικιλόθρον', ἀθανατ' Ἀφροδίτα. Et eodem modo sæpe in eodem asmate.

7 *Qua septemgeminus colorat Æquora Nilus*] In manuscriptis quibusdam, non *qua*, sed *qui:* in Maffei libro *que:* legendum puto, *quæ.* Septemgeminus, ἑπτάπορος.

10 *Cæsaris visens monimenta magni*] In veteribus monimentis, quotquot aut Romæ aut alibi mihi videre contigit, in verbo 'Monimentum,' quarta semper est U, ut vetustissimo in saxo ad eam portam, quæ sancti Pancratii hodie Romæ dicitur. Quid autem Monumentum sit, indicant insignes loci apud Cic. in Orat. pro Marcello, 'Obstupescent posteri certe, imperia, Provincias, Rhenum, Oceanum, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles victorias, monumenta, munera, triumphos audientes et legentes tuos:' et pro Fonteio, 'Partim modo ab nostris imperatoribus subacti, modo bello domiti, modo triumphis ac monumentis notati, modo ab Senatu agris urbibusque multati:' et apud Ennium Africanus patriam adloquens,

'Namque tibi monumenta mei peperere labores:' et Propert. lib. III. 'Hannibalis spolia, et victi monumenta Siphacis:' et idem lib. IV. 'Actia Juleæ pelagus monumenta carinæ.' Nicolaus Florentinus Batavus gemmam veteris artificii mihi ostendit Romæ, Victoriæ imagine ac tropheo insignem, et singularibus notatam litteris, his, H. V. M. Quas interpretabatur, Hispaniæ utriusque monumentum, vel, Hostium victorum monumentum. Callim. Hymno in Dianam, Σημελανίκης videtur dicere, Οὔ μιν ἐπίκλητοι Καλυδωνίου ἀγρευτῆρες Μέμφονται κάπροιο· τὰ γὰρ σημήϊα νίκης Ἀρκαδίην εἰσῆλθεν, ἔχει δ' ἔτι θηρὸς ὀδόντας.

11 *Gallicum Rhenum, horribilis et ultimosque Britannos*] In manuscriptis omnibus est, *Horribilesque et ultimosque Britannos*: itaque legendum censeo, ut inoffense concurrant vocales, E, et, U. Sic enim Catullus solet, et sit qui sequitur versus προκέφαλος· quod cum multi non intelligerent, Poëtæ numeros corrupere.

15 *Pauca nuntiate meæ puellæ Non bona dicta*] Translata omnia ab augurali disciplina, e qua sunt, 'Nuntiare,' et 'Nuntiatum' et 'Bona' et 'mala verba.'

17 *Cum suis vivat, valeatque mœchis*] Sic veteres, ut Terent. in Adelph. 'An pro hujus peccatis ego supplicium sufferam: immo habeat, valeat, vivat cum illa.'

18 *Quos simul complexa tenet trecentos*] Hoc utebantur numero, cum nimis multos significabant. Idem alibi, 'Quare aut hendecasyllabos trecentos expecta.' Horat. in I. Sermon. 'Trecentos ingeris ohe.' At apud Jul. Capitolinum in probrosis versibus, in eandem factis sententiam, centum sic mœchi dicuntur: 'Vidimus in somnis cives, nisi fallor; et istud Antoninorum nomen puer ille gerebat, Qui patre venali genitus, sed matre pudica Centum nam mœchos passa est, centumque rogavit. Ipse etenim Calvus mœchus fuit, inde maritus, En prius, en Marcus, Verus nam non fuit ille.'

19 *Sed identidem omnium Ilia rumpens*] Sic Verg. 'Rumpantur ut ilia Codro.' Et Martial. opinor, de quodam, 'Rumpitur invidia.' Sic autem dicebant de his, quos agi rabie et furore significabant.

21 *Nec meum spectet, velut ante, amorem*] Legi omnino debet, ut est in manuscriptis omnibus, *Nec meum respectet ut ante amorem.*

22 *Qui illius culpa cecidit, velut prati Ultimus flos*] In manuscriptis omnibus haud paullo concinnius legitur, *Ultimi flos.* Ultimum enim pratum eleganter dicit partem extremam et quasi oram prati ipsius.

23 *Prætereunte postquam Tactus aratro est*] Idem alibi de flore, 'Nulli contusus aratro.'

CARMEN XII.

1 *Marrucine Asini, manu sinistra Non belle uteris in joco atque vino*] Læva, furto infamia. Plaut. Per. 'Ubi altera est furtifica læva.'

2 *In joco atque vino*] Idem alibi, 'Reddens mutua per jocum atque vinum.' Furandi morem per jocum refert Sueton. Nerone, 'Vetiti,' inquit, 'quadrigariorum lusus, quibus inveterata licentia passim vagantibus fallere ac furari per jocum jus erat.'

4 *Hoc salsum esse putas*] Eodem modo obsceni auctor carminis, 'Nimirum tibi salsa res videtur.'

5 *Quamvis sordida res, et invenusta est*] Eodem modo loqui Cic. videtur in Orat. VII. in Verr. 'Expectate facinus quam vultis improbum;' et Ovid. Fast. IV. 'Nulla mora est operi: vestrum dare vincere nostrum est, Quam velit Æneas ista negata mihi.'

6 *Non credis mihi, crede Pollioni Fratri*] Ex his verbis intelligitur hic Asini Pollionis frater fuisse. Et Pollio ipse Marrucinus fuisse, qui tum puer esset, æqualis Horatii.

8 *Mutari velit*] Sic Horat. 'Hic mutat merces surgenti ab sole:' et Vergil. Georg. III. 'Quamvis Milesia magno Vellera mutentur.' Mutator hoc modo Græcis opinor dicitur, *μεταβολεύς*. Demosth. Εἰ δὲ *κάπηλός ἐστι πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς*. Est enim, ut Grammatici tradunt, *λέξις ἐμπορική· ὅθεν μεταβολεῖς ὀβολῶν, καὶ ἀλφίτων, καὶ τῶν τοιούτων, οἱ αὐτὰ καταλλάσσοντες*. Mutari ergo, redimere. Plin. lib. XIX. 'Quaternis denariis stipula ejus permutata quondam, frater Pollio tua furta vel talento emerit; nam, ut et lepidus et facetus, tua furta minime celat.'

12 *Quod me non movet æstimatione*] Tanti mihi non est.

Verum est μνημόσυνον mei sodalis] Monumentum, memoriæ causa donum. Sic enim est in veteri monumento Romæ in ædibus Angeli Colotii.

IVLIVS. VALENTIO
ET. ANTONIA. ERMI
OME. IVLIÆ. VALEN
TINÆ. FILIÆ. BENE
MERENTI. MEMORI
Æ. CAVSÆ. DONUM
DEDERVNT. AN. V. P. M. II

Erat autem scalptum ibidem Causæ, cum Causa esse debeat.

16 *Hoc amem, necesse est*] Rectius in manuscriptis omnibus, *Hæc amem, necesse est;* sudaria, scilicet.

17 *Ut Veraniolum meum, et Fabullum*] Nec male isdem in libris, *Et Veraniolum meum et Fabullum.*

CARMEN XIII.

4 *Non sine candida puella*] Idem alibi, 'Quamvis candida millies puella Euntem revocet.'

5 *Et sale*] Lepore, Facetiis.

6 *Hæc si, inquam, attuleris Fabulle noster*] In manuscriptis omnibus, *venuste noster*, quod retinendum censeo.

7 *Nam tui Catulli, Plenus, &c.*] Summam inopiam sic, et egestatem significabant. Sacculum vero pro crumena posuit. Placiades enim in Glossis crumenam sacculum interpretatur: 'In arca vero et sacculo reponebant pecunias.' Juvenal. Sat. XI. 'Ignorat quantum ferrata distat ab arca Sacculus:' et Horat. 'Congestis undique saccis Indormis inhians.' Dicit ergo pecuniæ sibi tantum non esse, unde cenam paret.

9 *Sed contra accipies meros amores*] Ut alia ulla de re sermo sit omnino nullus, nihil nisi amores audiantur, id enim *meros amores* dicit. Sic 'meros honores' Horatius dixit, cum nihil illi inter se nisi honores et speciosos titulos alter alteri tribuentes loquerentur, II. Epist. ad Florum, 'Ut alter Alterius sermone meros audiret honores.' Possit etiam legi, *meos amores*, id est, meæ quoque amicæ copiam tibi faciam. Atque alibi idem Horat. 'Sulcos, et vineta crepat mera:' et Cic. Epist. ad Attic. lib. IX. 'Dolabella suis litteris Id. Mar. datis merum bellum loquitur.' Accipere vero, si illo modo interpretamur: sic dixit, ut et alibi, 'Nam quasdam volo cogitationes Amici accipiat sui meique.'

11 *Nam unguentum dabo*] Eadem utitur permutatione Horat. IV. Od. ad Vergil. 'Nardi parvus onyx eliciet cadum.'

14 *Totum ut te faciant, Fabulle, nasum*] Sic Martial. 'Nasutus sis usque licet, sis denique nasus.'

CARMEN XIV.

2 *Munere isto Odissem te odio Vatiniano*] Propter id munus: *ἐπὶ τῷδε τῷ δώρῳ*. *Odisse odio* dicit, ut Græci, *ἔχθος ἐχθαίρειν*. Soph. Philoctete, *Πλεῖς δ' ὡς πρὸς οἶκον, ἐκλιπὼν τὸ ναυτικὸν Στράτευμ' Ἀχαιῶν, ἔχθος ἐχθήρας μέγα.*

5 *Cur me tot male perderes poëtis*] In manuscriptis omnibus erat *malis*, pro *male*. Sed hoc omnino male.

6 *Isti Di mala multa dent clienti*] Malefaciant. Quale illud Metelli

Consulis in Nævium poëtam, apud Ascon. Pedianum, 'Dabunt malum Metelli Nævio poëtæ.'

7 *Qui tantum tibi misit impiorum*] Dirarum. Græci opinor dicunt, 'Ανόσια· et eodem prope modo Aristoph. in Avibus dixit, 'Ανόσιά τ' ἐπάθομεν.

8 *Novum, ac repertum*] Sic etiam in manuscriptis: mi legendum videbatur, *hoc novum, hoc repertum Munus.* Sic enim solet, ut alibi, 'In misero hoc nostro hoc perdito amore fore.' Et id videtur esse concinnius. *Munus* autem *repertum* dicit, in quod ille forte incidisset.

10 *Sed bene ac beate*] Sic sæpe Cic. 'Bene ac beate vivere;' ut Plato de Leg. lib. VII. Ζῆν εὖ τε καὶ εὐδαιμόνως.

11 *Quod non dispereunt tui labores*] Dispereunt, οἴχονται. Sic Cic. ad Att. 'Non οἴχεται industria tua:' et apud Gellium Musonius, 'Ο μὲν πόνος οἴχεται.

12 *Di magni, horribilem, et sacrum libellum*] *Di magni*, quale apud Græcos, ὦ πόποι. Sic autem 'sacrum' dixit, ut et Afranius in Fratribus, 'O sacrum scurram, et malum.'

13 *Quem tu scilicet ad tuum Catullum Misti, continuo ut die periret, Saturnalibus, optimo dierum*] Ego vero sic dispungo, *Quem tu scilicet ad tuum Catullum Misti continuo.* Deinde sequitur, *ut die periret Saturnalibus*, scilicet *optimo dierum continuo.* Nam Saturnalium diem unum fuisse, demonstrant Porcii Latronis verba in Orat. contra Catilinam, 'Quos vero,' inquit, 'tetenderit ibi conjurationis laqueos, aut quas catenas scelerum conflaverit nobis, ac facultatibus nostris, Saturnalium dies patefactura fuerat:' ac post, 'Præsto sunt Saturnalia nobis otiosis, atque oscitantibus, quem unum diem sæpenumero nuncupare solitus es eversorem superbissimi ordinis:' et Macrobius, multorum tamen varias ea de re sententias exponens, declarat, et diserte Festus Pompeius in verbo 'Quinquatrus,' 'optimum dierum' dicit, ut et Plut. in Rerum Romanarum Quæsitis, Μεγίστην 'Ρωμαίων ἑορτὴν τῶν Κρονίων.

16 *Non, non hoc tibi salse sic abibit*] Sic Terent. 'Mirabar, si sic abiret.'

18 *Cæsios, Aquinos*] Cæsii cujusdam meminit Cic. in Epist. ad Q. Fratrem, 'Si quis est,' inquit, 'eorum, qui tibi biennii spatio numquam in suspicionem venerit, ut ego Cæsium, et Cherippum, et Labeonem audio:' et in III. contra Ver. 'Namque ii prætores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos et M. Cæsius.' Aquini vero idem meminit in Tuscul. lib. V.

19 *Omnia colligam venena*] Sic inepta atque incondita vocabant Poëmata conviciantes. Hor. in II. Epist. ad August. 'Defluxit numerus Saturnius et grave virus Munditiæ pepulere:' et in I. Serm. de inepto scurra, 'Proscripti regis Rupili pus atque venenum.'

22 *Illuc, unde malum pedem attulistis*] Lævum. Ovid. in Ibin, 'Ominibusque malis, pedibusque occurrite lævis.' Contra Faustum pedem dixit Horat. in II. Epist. ad Florum, 'I pede fausto.' Malim autem legere, *tulistis*, quam, *attulistis*: sic enim Terent. 'Numquam huc tetulissem pedem:' et Verg. 'Ferte citi Faunique pedem, Dryadesque puellæ:' et Horat. 'Quam nec ferre pedem dedecuit choris.'

23 *Sæcli incommoda, pessimi poëtæ*] Eodem modo 'sæcli luxuriam' Propert. opinor, dixit, 'Nec tamen illa suæ revocatur parcere famæ Turpior, et sæcli vivere luxuria.' Qui sequitur versus, 'Legistis, male me marem putastis,' et reliqui tres, alieno loco ponuntur.

CARMEN XV.

2 *Aureli, veniam peto pudentem*] Id est, ut Cic. loquitur pro Sex. Roscio Amer. 'Postulationem hanc adfero sane æquam:' significat enim se ab

Aurelio rem petere, quam honeste ille negare non possit. Idem paulo post, 'Hunc unum excipio, ut puto, pudenter.'

3 *Ut, si quicquam animo tuo cupisti*] Ennius, 'corde cupitus,' dixit. Sunt ejus illa, 'Ne sese dedit in conspectum corde cupitus. Quamquam multa manus ad cæli cærula templa Tendebam lacrimans, et blanda voce vocabam. Vix ægrorum corde meo me somnu' reliquit.' Extremus versus sic opinor legendus, 'Vix ægro cum corde meo me somnu' reliquit.'

8 *In re prætereunt sua occupati*] Sic Terent. in Heautont. 'Tantum ne est otii tibi ab re tua?'

10 *Infesto pueris bonis, malisque*] Bellis, et non bellis; venustis, invenustisque.

11 *Quem tu, qua lubet, ut lubet, moveto*] In manuscriptis deerant illa verba, *ut lubet*; in meo erat, *Quem tu qualubet ve moveto*. Scriptum fortasse fuit, *Quem tu, qualubet, ut velis, moveto.* Sed illud rectius. Simili concessione Plaut. utitur in Amphitruone, 'Ut lubet, quod tibi lubet, fac.'

12 *Ubi erit foris paratum*] In quod impetum facias. In Maffei quidem libro sic erat: in aliis, *tibi erit foris paratum.*

16 *Ut nostrum insidiis caput lacessas*] Nobis carissimum puerum. Pythagoram, opinor, solitum dicere, scribit Plut. *Φίλος ἄλλος αὐτὸς, ἴσος ἐμῇ κεφαλῇ.*

17 *A te tum miseri, malique fati*] *A* interjectio sine aspiratione scribenda, ut est vetustissimis in libris. Etsi Græci ἆ suum aspirant. Bionis enim adducit illud Stobæus, Ἐς ποσὸν ἆ δειλοὶ καμάτως κ' εἰς ἔργα πονεῦμες; At contra sine aspiratione apud Callim. Hymno in Dianam scriptum lego, ἆ δειλὸς βασιλέων. Sed erudite, et copiose de toto hoc genere Hesychius, sui illius operis principio, et Suidas.

Malique fati] Malum fatum dicit etiam Sophocles in Œdipo Tyranno, Κακά νιν ἕλοιτο μοῖρα. Et Moschus, Τί νύ μ' ὧδε κακῇ γονέες τέκον αἴσῃ; Δύσμορος. Contra Boni homines fati Ὀλβιόμοιροι quo sæpe verbo utitur in Hymnis Auctor is, qui falso Orpheus creditur. Et Callim. Boni fati mortales Εὐμοίρους dicit in Hymno in Delum. Simplicius in Epictetum, Bonum fatum dicit Εὐμοιρίαν. Valer. Max. lib. IV. de Amore Conjugali, ac de Admeto agens ipso, dixit, 'Diri fati crimine.' Fatum melius dixit Juven. in Sat. XIV. 'Longa tibi posthæc fato meliore dabuntur.'

18 *Quem, attractis pedibus*] Cic. in VII. Epist. ad Volumn. sed aliud, opinor, significant, 'Trahantur,' inquit, 'per me pedibus omnes rei non laboro.' Idem fortasse significat apud Macrobium Lucilius, 'Non male sic ille ut dico me extenderat unus:' et obsceni auctor Carminis, 'Trajectus conto sic extendere pedali, Ut culum rugas non habuisse putes.'

19 *Percurrent Rhaphanique, mugilesque*] Hoc quoque supplicii genus declarat ἐν Συναγωγῇ, Tarrhæus, et Didymus in verbo ὦ Λακιάδη, his verbis: Ἐπὶ τῶν μοιχῶν λέγεται· δῆμος γὰρ τῆς Ἀττικῆς οἱ Λακιάδαι ἐν ᾧ ῥαφανίδες πολλαὶ, αἷς ἐχρῶντο κατὰ τῶν ληφθέντων ἐνυβρίζοντες, καὶ στελεοῖς δὲ ἐχρῶντο μὴ παρουσῶν τούτων ἀναβάστοις*. Idem fortasse significat Flaccus I. Serm. 'Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.'

CARMEN XVI.

4 *Quod sint molliculi*] Obscæni. Vibius Sequester de Fontibus, 'Salmacis,' inquit, 'Cariæ, ex quo qui bibit, mollescit,' id est, obscænus fit.

5 *Nam castum esse decet pium poëtam Ipsum*] Hoc adducit versus, et Plin. lib. IV. Epist. ad Paternum. et Appul. Apol. lib. I.

7 *Qui tum denique habent salem, ac leporem*] Suavitatem habent. Plaut. in Asin. 'Quasi piscis, itidem est amator lænæ; nequam est, nisi re-

cens. Is habet succum, is suavitatem, eum quovis pacto condias.' Quod vero addidit, *leporem*, quid salem dicant, explicat in eandem prope sententiam Plut. Symp. *Κινδυνεύουσι γὰρ οἱ ἅλες τῶν ἄλλων ὄψων ὄψον εἶναι καὶ ἥδυσμα· διὸ καὶ χάριτας ἔνιοι προσαγορεύουσιν αὐτοὺς, ὅτι τῆς τροφῆς τὸ ἀναγκαῖον ἡδὺ ποιοῦσιν.*

9 *Et quod pruriat, incitare possunt*] Eodem alibi verbo est usus, 'Prurit, et abjectis pervigilat tunicis:' et Martial. lib. I. ad Cornelium in eandem prope sententiam, 'Lex hæc carminibus data est jocosis, Ne possint, nisi pruriant, juvare. Quare deposita severitate Parcas lusibus et jocis, rogamus: Nec castrare velis meos libellos. Gallo turpius est nihil Priapo:' et lib. XII. ad Rufum, 'Musæi paticissimos libellos, Qui certant Sybariticis libellis, Et tinctas sali pruriente Chartas.'

11 *Qui duros nequeunt movere lumbos*] Auctor obsceni Carminis, 'Nec dein movere lumbos in crocotula:' atque alibi, 'Crissabit tibi fluctuante lumbo.' Sequuntur hunc versum in manuscriptis omnibus, *Vos qui millia multa basiorum Legistis, male me marem putastis. Pædicabo ego vos, et irrumabo.* Illi vero tres alii, 'Si qui forte mearum ineptiarum,' et qui sequuntur, absunt. et quidem hic alieno esse videntur loco.

CARMEN XVII.

1 *O Colonia, quem cupis ponte lædere longo*] In manuscriptis omnibus erat, *O Colonia, quæ cupis ponte lædere longo.* Legendum forte, *quæ cupis ponte ludere longo;* id est, quæ ludos facere, atque adparare vis.

2 *En salire paratum habes*] In manuscriptis omnibus, *Et salire*, et quidem habes jam paratum hominem ad saliendum.

3 *Crura ponticuli, sub his totus inredivivus*] In manuscriptis omnibus, *Crura ponticuli, ac sulcitantis inredivus.* Ego vero legendum suspicabar, *Crura ponticuli assulis tantus inredivivus Ne supinus eat.* Vereris, inquit, ne tantus homo, tamque vastus ex assulis, e quibus pons is esset factus, eat inredivivus, id est, eo casu vitam amittat.

6 *Salisubsuli*] In manuscriptis, *Salisubsuli*, a Subsiliendo. Sed, cum in manuscriptis hic versus sic legatur, *In quo vel Salisubsili sacra suscipiant*, legendum puto, *In quo vel Salisubsilis sacra suscipiantur.*

7 *Munus hoc mihi*] *Munus*, ut in ludis, in quibus munera exhibebantur, feræ, gladiatores, et cetera ejus generis.

9 *Ire præcipitem in lutum, per caputque pedesque*] Id est, nulla ut ejus pars extet: sed altissimo luto totus obruatur. Sic Horat. 'Aliena negotia centum per caput atque pedes saliunt.'

12 *Nec sapit pueri instar*] 'Nihil sapere,' dixit Cic. in Divin. contra Verr. 'Nam iste eam profecto, nisi plane nihil sapit, numquam proferet:' et in II. Philipp. 'Ut tanta mercede nihil sapere disceres.'

14 *Cui cum sit viridissimo nupta flore puella*] 'Viridem Calain' sic dixit Phanocles in Elegia, *Θαλερὸν δερκομένου Κάλαϊν*, et ante hunc Hom. Il. Δ. *ἠΐθεον, θαλερόν·* et Horat. 'Ille virentis et Docte psallere Chiæ.' 'Florentem,' autem dixit Terentius, de florente ætate, 'Flos ipse.'

18 *Nec se sublevat ex sua parte*] Idem alibi, 'Ex parte reperta mea.' Sic et opinor Plato, *Τὸ σὸν μέρος*, dicit. Varro, 'Pro sua parte;' cujus verba sunt apud Non. Marcell. hæc: 'Si qui patriam, majorem parentem, extinguit, in ea est culpa, quod facit pro sua parte is qui se eunuchat.'

Sed velut alnus] Simile videtur illud Homer. Il. Δ. *ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν, αἴγειρος ὣς, Ἥ ῥά τ' ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει, Λείη· ἀτάρ τε οἱ ὄζοι ἐπ' ἀκροτάτῃ πεφύασιν· Τὴν μέν θ' ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ Ἐξέταμ'*

ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέι δίφρῳ, Ἡ μέν τ' ἀζομένη κεῖται ποταμοῖο παρ' ὄχθας.

19 *In fossa Liguris jacet separata securi*] Legendum omnino, *suppernata*, ut apparet e vestigiis iis, quæ sunt apud Festum, quem Antonius Augustinus, Episcopus Ilerdensis, novissime edidit. Nam in verbo 'Supernati' hæc adhuc leguntur fragmenta, 'Et Catu. fossa Ligari in.' Nec dubitandum, quin illud, *in*, fuerit, *ja*, principium verbi *jacet*; et *Ligari*, *Liguri*. Quamobrem miror extitisse, qui Politianum eo nomine reprehenderit, cujus castigatio Festi Pompei verbis et auctoritate nitatur. *Liguris* autem dixit, quod Ligures, qui ad Apenninum siti sunt, lignariæ negotiationi vel in primis studerent: quod facile intelligitur ex Julii Capitolini verbis quæ in Pertinace prima posuit.

20 *Tantundem omnia sentiens, quam si nulla sit usquam*] Legendum suspicor non *quam si*, sed *quasi*: et stabit enim versus, et eodem modo, quo Ennius apud Varronem de Ling. Lat. lib. VI. dixerit, 'Tantundem quasi feta canes sine dentibu' latrat:' apud Varronem tamen prave, opinor, legitur, 'Tantidem.' Et in verbo, *quasi*, ultima est anceps.

21 *Talis iste meus stupor*] Vitia ipsa pro vitiosis ponimus, cum insigniter, ac summe vitiosos significamus. Sic dictus olim a Bibaculo Orbilius Litterarum oblivio.

22 *Ipse quis sit*] Legendum e manuscriptis, *qui sit*.

23 *Hunc ego*] Legendum omnino ut est in manuscriptis omnibus, *Nunc eum*.

24 *Si potest olidum*] Recte Victorius, *Si pote stolidum*. Et eodem vero genere versuum Poëma illud Catulli in Priapum fuit, e quo versus tantum quatuor Priapei Carminis exempli caussa Terentianus posuit, 'Hunc lucum tibi dedico, consecroque Priape, Qua domus tua Lampsaci est, quoque Priape: Nam te præcipue in suis urbibus colit ora Hellespontia, ceteris ostriosior oris.' Sed in secundo versu pes unus desideratur. Secundus autem pes Dactylus. Finalem enim vocalem prioris verbi excipiunt duæ principes consonantes litteræ sequentis, quod more suo, atque aliorum fecit Catullus.

CARMEN XXI.

1 *Aureli, pater esuritionum*] Quid Esuritio sit, indicant Martialis versus illi lib. v. ad Torannium, 'Post hæc omnia forte si movebit Bacchus, quam solet, esuritionem, Huc current tibi nobiles olivæ, Piceni modo quas tulere rami, Et fervens cicer, et tepens lupinus.' Sed Catullus alibi pro esurie, posuit: Sole, et frigore, et esuritione.

5 *Nec clam: nam simul et jocaris una, Hærens ad latus omnia experiris*] In manuscriptis omnibus erat, *Nec clam: nam simul exjocaris una, Hærens ad latus omnia experibis*. Ego vero sic legebam, *Nec clam: nam simul, et jocaris una et Hærens ad latus omnia experiris*.

6 *Omnia experiris*] Dispungendum hoc loco. Ut quod sequitur, *Frustra*, unum id verbum per se legatur. *Omnia* vero *experiri* dicebant in rebus iis, ad quas efficiendas omnem operam contulissent. Cæsar de Bello Gall. lib. VII. 'Omnia experti Galli, quod res nulla successerat, postero die consilium ceperunt oppido fugere:' et Cic. ad Attic. lib. I. 'Quod ad me sæpe scripsisti de nostro amico placando, feci, et expertus sum omnia: sed mirandum in modum est animo abalienato.'

8 *Tangam te prius irrumatione*] Legendum, ut est omnibus in manuscriptis, *prior*, non, *prius*.

9 *Atqui, si id faceres*] In manuscriptis omnibus, *Atque ipsi faceres*: legendum videtur, *Atque id si faceres*.

11 *Ne meus puer*] In manuscriptis omnibus, *Me me:* legendum forte, *Me meus.* Ut me absentem esuriat, ac sitiat; quod eum haud paulo, quam tu, liberalius tractarem: quod tamen usquequaque non placet. Faërnus legendum putabat, *Ve meus.*

12 *Dum licet pudico*] Eodem modo Pudicum dixit Sueton. Nerone, 'Ex nonnullis comperi persuasissimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte pudicum esse.'

13 *Ne finem facias, sed inrumatus*] *Sed*, alieno loco positum videtur: itaque legendos hos duos versus putabam hoc modo, *Quare desine, dum licet, pudicus Ne finem facias, sed inrumatus:* vel illo modo, *Quare desine, dum licet pudico, Ne finem facias, sat inrumatus.* Nam pro varietate lectionis varie quoque dispungendum.

CARMEN XXII.

1 *Suffenus*] Dubito legendum ne sit, *Suffenas;* de quo Plin. 'Rheatini Trebulani, qui cognominantur Mutisici et Suffenates:' quæ dubitatio tolleretur, si de ultimæ syllabæ in verbo *Suffenás* quantitate constaret. Certe Volcatius Sedigitus in Iambis de Comicis Poëtis Spondæum quoque secundo loco ponere non dubitavit.

2 *Homo est venustus, et dicax, et urbanus*] 'Tu vero festivus, tu elegans, tu solus urbanus.' Cic. in Clodium, et Curionem, ut citat Rufinianus in exemplo Ironiæ.

4 *Puto esse ego illi*] Sic erat in Maffei libro, et in meo; in aliis, *Puto ego*, quod minime probandum.

5 *Nec scit*] In manuscriptis tribus, *Nec sis:* in uno, *Nec scit:* itaque legendum, ut ante Aldus impressit, *Nec sic.*

6 *Novi libri*] Nescio, an per 'libros' ipsa librorum tegumenta dicat, atque involucra.

7 *Novi umbilici*] De quibus Interpres Horatii Epod. XIV. in illud, 'Ad umbilicum adducere.'

Lora rubra] Quibus stringerentur, et quasi clauderentur.

Membrana Directa plumbo] In manuscriptis omnibus, *Detecta*, non, *Directa.* Legendum videtur, *Derecta:* sic enim veteres, *Derigere* et *Derectus*, quod in meo vetustissimo Commentariorum Cæsaris exemplo videre est, et in veteri inscriptione, quæ est Romæ in Basilica Sancti Petri, in qua nomen equi, *Derector:* itaque ex *Derecta* factum *Detecta:* hodieque scriptores ad derigendum plumbo utuntur.

8 *Et pumice omnia æquata*] Complanata: sic Plin. 'silicem æquatam,' Nat. Hist. lib. XXXVI. 'Græci,' inquit, 'e lapide duro, ac silice æquato construunt veluti latericios parietes.'

9 *Hæc cum legas, tum bellus ille*] In manuscriptis omnibus, *Hæc cum legas tu.*

10 *Suffenus unus*] Hoc loco dispungendum censeo.

Caprimulgus] Ejusdem formæ est apud Callim. Hymno in Dianam, *ἱπ-πημολγῶν ἤγαγε Κιμμερίων.*

11 *Tantum abhorret, ac nutat*] Tam dissimilis suorum est ipse ornamentorum, aut ipse sui, qui alioqui urbanus esset. Est autem in manuscriptis omnibus *mutat*, non *nutat.*

Tantum abhorret, ac nutat] Id est, a se ipse altero illo in genere differt, ac degenerat. Sic Gell. lib. II. cap. 23. 'nutare' videtur posuisse. 'Sed enim,' inquit, 'postquam in manus Menander venit, a principio statim Di boni, quantum stupere, ac frigere, quantumque nutare a Menandro Cæcilius visus est.' Verbo ipso 'abhorrere,' eodem modo Livius videtur usus in v. ab U. C. 'Tum septem et viginti virgines, longam indutæ vestem, carmen in Junonem reginam canentes ibant, illa tempestate forsitan laudabile rudibus inge-

niis, nunc abhorrens, et inconditum, si referatur:' et Q. Curt. lib. VI. 'Turbæ quippe captivæ feminarum jubebantur suo ritu canere inconditum, et abhorrens peregrinis auribus carmen.'

12 *Hoc quid putemus esse*] Adeo ne quemquam sibi placere, et iis ornamentis indignissimos versus adficere?

Qui modo scurra, Aut si quid hac re tristius videbatur, Idem inficeto est inficetior rure: Simul poëmata attigit] 'Quid hoc putemus esse?' Quasi id cat, An non mirandum, eum, qui nuper scurra et ridicula multa diceret, tam inficetos versus facere? In manuscriptis autem omnibus erat, *tristius*, non *tritius*, hoc enim post fecerunt Pontanus, aliique, quod ipsum placet, ut tritum scurram sic dicat, ut Demosth. Æschinem *περίτριμμα τῆς ἀγορᾶς*, Callidum scilicet, et versatum diu in eo genere. Nisi *tristius*, odiosius quis interpretari malit. Poëmata vero attingere, id est, poëtica studia colere ac tractare, sic dixit, ut et Cic. Remp. 'attingere.' Et Sueton. in Caligula, 'Militiam resque bellicas semel attigit.'

15 *Neque idem unquam Æque est beatus*] Cujusmodi fere sunt omnes *μουσοπάταυτοι*.

16 *Ac poëma cum scribit*] Cum versus facit. Cic. in Pisonem, 'Poëma porro facit ita festivum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri possit argutius.'

17 *Tam gaudet in se*] Horat. II. Epist. ad Florum de eodem genere, 'Gaudent scribentes, et se venerantur amantque.'

18 *Idem omnes fallimur*] Accusativi figura, idque more Græcorum; vel sit *ἔλλειψις τοῦ κατά*.

CARMEN XXIII.

1 *Furi, cui neque servus est, neque arca*] Idem post, 'Isti, cui neque servus est, nec arca.' Hæc autem omnia sunt egestatis argumenta. Sic Lucil. apud Non. in verbo 'Bulga.' 'Cui neque jumentum est, nec servus, nec comes ullus:' et Cato apud Gell. lib. XIII. cap. 22. 'Neque mihi ædificatio, neque vasum, neque vestimentum ullum est in manu pretiosum, neque pretiosus servus, neque ancilla. Si quid est, quo utar, utor: si non est, ego sum, cui per me uti ac frui licet.' Erat autem in manuscriptis, *Furi, cui neque servo, neque arca:* quod scriptum forte veteri in libro fuisset, *servos est*.

Neque arca] Titinius apud Festum in verbo 'Succerda,' 'Quid habes nisi unam arcam sine clavi? eo condis succerdas.'

4 *Dentes vel silicem comesse possent*] 'Comesse,' non 'Comedere,' fere dicebant. Favorinus apud Gell. de cena lauta, 'Qui negant ullam avem, præter Ficadulam, totam comesse oportere.'

5 *Est pulchre tibi cum tuo parente*] Idem post, 'Pulchre convenit improbis cinædis.'

6 *Et cum conjuge lignea parentis*] 'Ligneam' dicit, 'tenuem.' Admonitus sum a Fulvio Ursino meo, sic 'tenues' etiam Græcis dici: apud Athenæum enim legerat Alexidis illud, *'Ακρολίπαροι, τὸ δ' ἄλλο σῶμα ἀπόξυλον*. Græci eodem modo graciles, ac macilentos *καννάβους* vocant; a ligno scilicet, ad quod certæ fingantur imagines. Lucret. lib. IV. 'Nervosa et lignea Dorcas:' Terent. 'Puellas curatura junceas reddi,' dixit, id est, tenues.

7 *Nec mirum*] Eodem modo post, 'Nec mirum maculæ pares utrisque.' Utrumque enim Poëma eodem versatur in genere.

8 *Pulchre concoquitis*] Id est, bene. Cato de Re Rust. 'Farinam in mortarium indito, aquæ paulatim addito, subigitoque pulchre: ubi bene subegeris, defingito. Pulchre concoquitis:' cibum scilicet. Varro lib. III. de Re Rust, 'Bis die cibum dant,

observantes ex quibusdam signis, ut prior sit concoctus.'

12 *Atqui corpora sicciora cornu*] In duobus libris Maffei scilicet, ac meo, legebatur, *Aut qui:* legendum puto ad sententiam aptius, *Ut qui.* Cornu quoque comparat tenuissimam puellam auctor Lusus in Priapum: quod quia totum hujus est Poëma sententiæ, ponam: 'Uvis aridior puella passis, Buxo pallidior, novaque cera, Collata sibi quæ suisque membris, Formicas facit altiles videri. Cujus viscera non aperta Tuscus Per pellem poterit videre haruspex. Quæ succo caret ut putrisque pumex, Nemo viderit hanc ut expuentem, Quam pro sanguine pulverem scobemque in venis medici putant habere. Ad me nocte solet venire, et adfert Pallorem, maciemque larvalem. Ductor ferreus insularis æque Laternæ videor fricare cornu.'

19 *Purior salillo*] Ut 'salillum purum' Catullus, et Horat. et 'mortarium purum' Cato de Re Rust. dixit, 'Alicam in aquam fundito, ubi mollis erit, in mortarium purum indito.'

26 *Et sestertia, quæ soles precari Centum desine*] Ego vero sic distinguo, *Et sestertia, quæ soles, precari centum desine.*

27 *Nam sat es beatus*] In omnibus manuscriptis, *Satis beatus;* sed illud rectius.

CARMEN XXIV.

O qui flosculus es Juventilorum] In manuscriptis omnibus est, *Juventiorum;* quod est etiam ab aliis jampridem animadversum: sed id quoque confirmari scriptorum librorum testimoniis, dicere volui. 'flosculum' vero dixit, illius præstantiam, atque excellentiam formæ significans. Sic idem alibi, 'Flos Veronensium depereunt juvenum.' Plaut. quoque Casina, excellentes Poëtas intelligens, dixit, 'Ea tempestate flos poëtarum fuit.' Et Theocr. Τᾶμος ναυτιλίας μιμνάσκετο θεῖος ἄωτος Ἡρώων. Et sæpe Pindarus ἄκρον ἄωτον, sic dicit.

4 *Mallem delicias mihi dedisses, Quam isti, cui neque servus est, nec arca*] In manuscriptis omnibus erat, *Mallem divitias mihi dedisses, Isti, cui neque servus est, nec arca.* Ea sane sententia: Mallem, inquit, tu homini divitias egenti dares, quam paterere ab illo te amari: nam, 'mihi,' sic nonnunquam ponunt scriptores, cum suum id esse consilium significant, et judicium interponunt suum: duriusculum tamen hoc loco sic positum videatur. sed aptius nihil in mentem veniebat: inconcinne enim *Quam,* particulam repeteret, et sententia esset ipsa sane inelegantior: sin hoc non probatur, videndum etiam, atque etiam mendose ne legatur hic versus.

6 *Quam sic te sineres ab isto amari*] In manuscriptis omnibus, non *ab isto,* sed *ab illo;* quod est ei, quam dixi, sententiæ aptissimum.

7 *Qui non est homo*] Legendum, puto, ac dispungendum hoc modo, *Cui non est. homo bellus, inquies est.* Bellum vero hominem dicebant elegantem atque urbanum. Sic Cic. lib. VII. Epist. ad Trebat. 'Ego si foris cenitarem, Cn. Octavio familiari tuo non defuissem, cui tamen dixi, cum me aliquotiens invitaret, Quis tu es? sed mercules, extra jocum homo bellus est:' et lib. I. ad Att. 'Durius accipere hoc mihi visus est, quam vellem; et quam homines belli solent.'

9 *Hæc tu quamlibet abice, elevaque*] In manuscriptis omnibus, *Hoc,* non *Hæc.*

CARMEN XXV.

2 *Vel anseris medullula, vel inula molicella*] In manuscriptis omnibus erat, *Vel anseris medulla, vel inula moricula;* et emendatum in nonnullis *moricilla.* Ego conjecturam faciebam legendum, *Vel anseris medullula, vel inula amaricilla.* Inulam enim amaram esse, Plin. docet lib. XIX. 'Brevior,' inquit, 'his est, sed torosior amariorque inula, per se stomachi inimicissima.' Et

enim verbum scriptæ lectioni nullum hoc propius inveniri potest. Quod si quis inusitatum dicat, sciat apud Catullum esse etiam quæ sic nova dici possint, quod apud alios non reperiantur. Versus autem procedit ipse, et Tribrachus par Iambo ejus loco recte ponitur.

3 *Vel pene languido senis*] Retrito rutabulo, ut dixit Nævius apud Festum in verbo 'Rutabulum.' 'Nævius,' inquit Festus, 'obscenam viri partem describens, Vel quæ sperat se nupturam viro adolescentulo, ea licet senile tractet retritum rutabulum.'

Situque araneoso] Situ ipso araneoso nihil mollius, facillimeque omnium cedit ponderi.

5 *Cum Diva mater alites ostendit occinentes*] In manuscriptis sic legitur hic versus, *Cum Diva mulier avis ostendit oscicantes:* in aliis, *Cum Diva mulier alios ostendit oscitantes.* Videndum autem, an *Diva mulier* ab eo dicatur Juno, quæ præest aëri, cujus in primis aves mutationem sentiunt: qua de re multa Aratus, multa Vergil. Georg. I. Mulier vero Juno sic ab eo dicatur, ut ab Horatio, atque aliis eadem Matrona dicitur. Faërnus de verbo *oscitantes*, sive *occinentes*, faciebat *oscinentes;* quod scilicet Oscines aves dicerentur quæ voce augurium facerent. Quomodo Horat. Od. III. 'Oscinem corvum' dixit. Itaque legendus sic forte sit hic versus, *Cum diva mulier aves ostendit oscinentes.*

6 *Remitte pallium mihi meum, quod involasti*] Involare, furari dicebant. Cornelius Fronto, de nominum, verborumque differentiis, 'Furtim,' et 'furaciter,' et 'furtive:' furtim, eum incipit, furaciter, quasi artificiose, a consuetudine involandi.'

7 *Catagraphosque Thynnos*] Thynnos in sudario εἰκονικῶς acu pictos fuisse significat, ut εἰκονικῶς aulæis Britannos intextos Vergil. ostendit Georg. III. 'Purpurea intexti tollunt aulæa Britanni.' Καταγράφειν enim est unguibus et manibus quasi scribere, quo verbo Homer. utitur, Ἔγραψε χρόα καλόν· et Herod. de partu leænæ utitur apud Gell. lib. XIII. cap. 8. de fetu namque leænæ scribit, Ὁ δὲ, ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους, ἀμύσσει τὰς μήτρας, αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐξικνέεται καταγράφων· [Sed non hæc citat Gell. quem vide XIII. 7. et Herodot. III. 108.] et Theophrast. lib. II. Πλὴν ὑπὸ τὸν φλοιὸν ὑποδυόμενοι σκώληκες ἐπιπολῆς ἐγγράφουσιν. Sed hæc exempla magis ad ostendendam verbi 'scribo' significationem fortasse pertinent, quo statim utitur.

11 *Inusta turpiter tibi flagella conscribillent*] Plin. lib. XXXV. κατάγραφα, ut est quibusdam in libris, ut in aliis, κατάγλυφα, obliquas imagines interpretatur: 'Quique inventa,' inquit, 'ejus excoluerit, Cimonem Cleonæum.' Hic κατάγραφα, invenit, hoc est, obliquas imagines: viderint alii, utrum in Plinio magis probent. Hoc e genere videtur esse, quod adducit Julius Pollux lib. VIII. e Sophocle, Καὶ τυλεία δὲ παρ' Εὐπόλιδί ἐστιν ἐν τοῖς Κόλαξι· καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν τῷ Ἰολκεῖ λέγοντι· ἀλλὰ καὶ λινογράφος τυλεία.

Inusta turpiter tibi flagella conscribillent] Sic in manuscriptis, nisi quod pro *Inusta*, vitiose est *Insula*. Extremus vero pes omnino molestus: quod sit is pro Iambo Spondæus. Mihi vero veniebat in mentem verbi *conserillent*, a serillibus facti: quid ea sint, docet Festus.

CARMEN XXVI.

1 *Furi, villula nostra non ad Austri*] Hujus loci facetia in verbo *opposita:* ducitur enim ab ambiguo, cujus generis ut belle, et litterate dicta laudantur a Cic. Orat. lib. II. 'Ingeniosi enim,' inquit, 'videtur, vim verbi in aliud, atque ceteri accipiant, posse ducere.' 'Opponere' autem est etiam Oppignerare, quo verbo sic accepto usus est Juvenal. Sat. XI. 'Lancibus oppositis.' Ex eodem prorsus genere est cum hoc Catulli, illud Bibaculi

apud Tranquillum de inlustribus Grammat. in Catonem; nam ut hic verbo ambiguo 'oppono' est usus, sic ille 'nodo:' est enim apud illum hoc modo: 'Catonis modo Galle Tusculanum, Tota creditor urbe venditabat. Mirati sumus unicum magistrum, Summum grammaticum, optimum poëtam, Omnis solvere posse quæstiones, Unum difficile expedire nodum. En cor Zenodoti, en jecur Cratetis.' 'Opponere' etiam 'vento' dixit Plin. lib. XVII. sed idem aliter ac ceteri. A vento dixit opponere, nisi si mendi quid in verbis. 'Aquilone,' inquit, 'maxime gaudent, densiores ab afflatu ejus lætioresque, et materiæ firmiores.' Qua in re plerique falluntur, cum in vineis pedamenta non sint a vento eo opponenda, et id tantum a Septentrione servandum. Sic Verg. Georg. III. 'Et stabula a ventis hiberno opponere Soli.' Quibus ex verbis intelligitur, quid eodem modo locutus Plinius sibi voluerit.

O ventum horribilem atque pestilentem] Horat. 'nec pestilentem sentiet Africum.'

Horribilem] Δυσαῆ, Hom. Σὺν δ' Εὖρός τ' ἔπεσε Ζέφυρός τε Νοτός τε δυσαής.

CARMEN XXVII.

1 *Minister vetuli puer Falerni*] Ministrum absolute posuit Tibull. pro Pocillatore lib. III. 'cessas, o lente minister? Temperet annosum Marcia lympha merum.' Horat. verbo 'ministrare' sic est usus, 'Mensa ministratur pueris tribus.'

2 *Ingere mi calices amariores*] Dactylum posuit κατ' ἀνάλυσιν Spondæi. *Inger.* vero Μεταφορικῶς, opinor, posuit. Vergil. proprie Æn. XII. 'Aut raptas fugientibus ingerit hastas:' et Horat. 'Tum pueri nautis, pueris convitia nautæ Ingerere:' et apud eundem, 'Trecentos ingeris ohe;' et Sueton. Nerone, 'Ingestæque aves, ac lemnisci, et bellaria.' Eo autem verbo frequentiam et crebritatem significant rerum esculentarum, poculentarum, injectarum. Itaque hoc loco Calices ingerere, id est, quod ἀθρόον τὸ ποτὸν εἰσχεῖσθαι: sic enim Xenophon loquitur Cyr. Pæd. lib. VIII. Οὕτω δὲ ἡμεῖς ἣν μὲν ἀθρόον τὸ ποτὸν εἰσχεώμεθα, ταχὺ ἡμῖν καὶ τὰ σώματα καὶ αἱ γνῶμαι σφαλοῦνται. Nemesianus in Cynegetico sic ut Catullus, 'Castaliusque mihi nova pocula fontis alumno Ingerit.' *amariores* vero quod dicit, eo vini præstantiam ac vetustatem significat; de quo Plin. lib. XXIII. 'Quo generosius,' inquit, 'vinum est, hoc magis vetustate crassescit, et in amaritudinem corpori minime utilem coit:' et lib. XIII. 'Vina primo dulcia austeritatem annis accipiunt, et rubra fiunt.'

4 *Ebriosa acina*] In manuscriptis, *Ebriosæ acino.* Legendum omnino de Gellii sententia, *Ebriosa acino.* Cic. tamen de Senectute, siquidem libri non fallunt, 'Acino vinaceo' dixit. 'Ebriosam' vero 'acinum' dicit ab effectu, quod ea, id est, vinum ipsum, ebrios faciat. Sic Tibull. lib. I. 'Sobria' dicit pocula quibus aquæ multum esset admixtum, 'at ipse bibebam Sobria supposita pocula victor aqua.' Plin. tamen, inebriari uvas, dicit Hist. Nat. lib. XIV. 'Conduntur,' inquit, 'et musto uvæ, ipsæque vino suo inebriantur.'

6 *Vini pernicies*] Sic fere Σίνιν dicunt Poëtæ Græci, ut Callim. quemadmodum citat Interpres Apoll. R. Βόων σίνιν Εὐρυπύλοιο.

7 *Hic merus est Thyonianus*] Bacchus, quem Ovid. Met. IV. 'Thyoneum' vocat. 'Indetonsusque Thyoneus.' Ausonius ad Paulinum 'Thyonianum' etiam dixit. 'Accipe igitur,' inquit, 'opusculum de inconnexis continuum, de diversis unum, de seriis ludicrum, de alieno nostrum; ne in sacris et fabulis aut Thyonianum mireris, aut Virbium: illum de Dionysio, hunc de Hippolyto reforma-

tum.' Interpres Lycophronis Θέοινον illum dici adfirmat; Θέοινος, inquit, ὁ Διονύσιος, quasi vini potens: quæ vox Thyonei non multum dissimilis.

CARMEN XXVIII.

1 *Pisonis comites*] De quo postea, 'Porci et Socration duæ sinistræ Pisonis scabies.' Is autem Piso prætor Hispaniam obtinuit: auctor Sallustius.

4 *Satis ne cum isto Vappa*] Plin. lib. XIV. 'Vitiumque musto quibusdam in locis, iterum fervere: qua calamitate deperit sapor, vappæque accipit nomen probrosum etiam hominum, cum degeneraverit animus.'

6 *Ecquidnam in tabulis patet lucelli Expensum*] Quod mihi accidit, qui refero datum lucello. Tabulas autem milites circumferebant, quæ consignabantur: secundum quas, opinor, stipendium his denumerabatur. Plaut. in Mil. Glor. 'Videtur tempus esse, ut eamus ad forum, Ut in tabellis, quas consignavi hic heri latronibus, Ego denumerem stipendium.' Alii tabulas stipendiorum apud Quæstorem fuisse adfirmant. 'Patere' verbo hoc in genere Cic. est usus in II. Philippic. 'Ubi est,' inquit, 'septies millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat:' et pro Roscio, 'Non habere se hoc nomen in codice accepti et expensi relatum confitetur, sed in adversariis patere contendit.'

8 *Refero datum lucello*] Singulare opinor hoc apud Catullum, 'referre datum;' sed jocus id ipse poscebat; vel, *Refero datum;* id est, expensum fero lucello, ut pro lucro sumptum se fecisse dicat.

9 *O Memmi, bene me, ac diu supinum Tota ista trabe lentus inrumasti*] Hoc vero Poëma mihi quoque videtur factum de inconnexis continuum, de diversis unum; in manuscriptis enim libris, qui sequuntur versus, aliter leguntur, quos nonnulli antea, quo cum his duobus cohærerent, mutarunt etiam repugnante sententia: quod jam ostendemus. Hic vero Memmius is est Poëta, cujus et Ovid. meminit in Trist. lib. II. 'Quid referam Tindæ, quid Memmi, carmen, apud quos Nomen adest rebus, nominibusque pudor:' et Gell. lib. XIX. cap. 9. 'Nam Nævius implicata, et Hortensius invenusta, et Cinna inlepida, et Memmius dura.' Credo ego eundem hunc esse C. Memmium, cujus asperrimis orationibus, ut inquit Suetonius, C. Cæsar non minore acerbitate rescripserat, eidemque suffragator mox in petitione Consulatus fuerit.

10 *Tota ista trabe lentus inrumasti*] Sic Afranius in Emancipato, ut est apud Carisium, 'lente' posuit: 'Quam lente tractat me, atque inludit.'

11 *Sed, quantum video, pari fuisti Casu*] In manuscriptis omnibus non *fuisti*, sed *fuistis:* et quod sequitur, *nam nihilo minore verpa Farti estis:* ut appareat hæc esse conjungenda, sejungenda vero et a superioribus illis versibus, et ab eo, quod sequitur, *Pete nobiles amicos:* ut fragmentum hoc sit, et avolsum aliunde; ut superiora illa. Qui vero sequuntur versus duo, *At vobis mala multa Di Deæque, Dent opprobria Romuli Remique:* hæc quoque οὐδὲν πρὸς ἔπος, et alieno loco ponuntur. Nec enim, si quis recte consideret, ullam omnia probabilem sententiam, et Catullo dignam efficiunt.

CARMEN XXIX.

1 *Quis hoc potest videre, quis potest pati*] Hi atque illi post, 'Pulchre convenit improbis cinædis,' &c. sunt versus illi, quibus Cæsaris perpetua imposita stigmata scribit Suetonius: sic enim scribit in C. Cæsaris Vita, 'Valerium Catullum, a quo sibi versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dissimulaverat, satisfacientem eadem die adhibuit cenæ,

hospitioque patris ejus, sicut consueverat, uti perseveravit.' Et Plin. lib. XXXVI. 'Primum,' inquit, 'Romæ parietes operuisse totius domus suæ in Cælio monte Corn. Nepos tradit, Mamurram Formiis natum, præfectum fabrum C. Cæsaris. Neque indignatio sit tali auctore inventa re. Hic namque est Mamurra, Catulli Veronensis Carminibus proscissus, quem, ut res est, domus ipsius clarius, quam Catullus, dixit habere quidquid habuisset comata Gallia.'

3 *Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat et cuncta ultima Britannia*] Posterior versus in manuscriptis legitur, *Habebat cum te et ultima Britannia.* Ingeniose Faërnus ex *Cum te* fecit *Uncti;* ut sic legatur, *Habebat uncti et ultima Britannia:* idem enim alibi sic 'uncta' dicit 'patrimonia.' Legi etiam possit, *Habebat ante et ultima Britannia.*

5 *Cinæde Romule*] In P. R. aut ipsum Cæsarem.

7 *Et ille nunc superbus, et superfluens*] Sic Cic. v. contra Verrem, 'Istum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circumfluere, et abundare:' et Tibull. lib. II. 'Ut mea luxuria Nemesis fluat.'

9 *Ut albulus columbulus Dionæus*] In manuscriptis hic versus legitur hoc modo, *Ut albulus columbus aut idoneus;* itaque est in Maffei libro: in meo, *Ut albulus columbus aut ydoneus.* Itaque conjecturam faciebam legendum omnino, *Ut albulus columbus, aut Adoneus.* Sic enim Adoneum efferunt Latini. Plaut. Menœch. 'Ubi Aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum.' et Ausonius in Myhobarbo, 'Ogygiæ me Bacchum vocant, Osyrim Ægyptus putat. Mystæ Phanacem nominant: Dionyson Indi existimant. Romana sacra Liberum. Arabica gens Adoneum.' Sic Ulysseum et Achilleum dicebant; ac denique ea sic efferebant nomina, quæ in *eus* Græcis desinerent. Romæ vetus monumentum vidi hujusmodi:

D. M.
APHNIO . QVI
VIXIT. ANN. XIII
MENS. XI. DIEBVS
XVI. ACHILLEVS. ET
CLEOPATRA . PA
RENT. FIL. DVLCISSI

et Horat. 'Nec cursus duplices per mare Ulyssei:' et idem, 'Currus Achillæi.' Nam cur penultimam in *Dionæus* corripiamus, contra omnium quotquot unquam eo verbo sint usi, normam? Vergil. enim quotiescumque est usus, produxit, 'Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum:' et, 'Sacra Dionææ matri.' et Horat. 'Mecum Dionæo sub antro.' 'Album' vero 'columbum' dicit hunc pulchrum concubinum. Sic alibi 'Niveum columbum' dixit, 'Nec tantum niveo gavisa est ulla columbo Compar.' Sin autem 'columbum Dionæum' hoc omnino loco dici, ac retineri velimus, interpretemur Columbum Dionæum sic a Catullo dictum, ut ab aliis Pullum Jovis. Nam auctore Q. Fabio apud Festum Pompeium in verbis Pullus Jovis, puerum quem quis amabat, pullum ejus dicebant. Columbum autem Dionæum, qui et avis sacra Veneri sit, a qua Dea genus Cæsar ducere putabatur; quamvis Fabii verba non Pullus Jovis, sed Pullus ejus apud Festum legendum esse demonstrant: quod si est, illud omnino malim, et Columbum pro Pullo, id est, speciem pro genere, positam dicamus. Exstat autem apud Athenæum versus Alexidis, quo albus Veneris Columbus dicitur, 'Ο λευκὸς 'Αφροδίτης εἰμὶ γὰρ περίστερος. Itaque Catullus et versum expressit Alexidis, et Adonei illum pulchritudine atque elegantia cumulavit.

12 *Eone nomine Imperator unice*] Unicos Imperatores honoris caussa dicebant. Sueton. Salvio Othone, 'For-

tissimum virum, unicum Imperatorem prædicantes.'

16 *Quid est? an hæc sinistra liberalitas*] In manuscriptis, *Quid est? alit sinistra liberalitas.* Faërnus ex eo faciebat, *Quid abstulit.* Ego vero, sic ut est in manuscriptis, lego, et interpretor, *Quid est alii* (quid est aliud) *sinistra liberalitas.* Et commode quidem reticetur nisi hoc: nam *alid*, sive *alit*, pro *aliud*, dixerunt antiqui; et eo nonnunquam Lucretius utitur: et ut in veteribus monumentis hodieque Romæ, et veteribus in libris 'aliut,' pro 'aliud,' legimus; sic illud etiam *alit.* Apud Soderinos enim Romæ, intra Augusti Mausolæum in veteri saxo est, HOC. EST. SIC. EST. ALIUT. FIERI. NON. LICET. Et sæpe in veteri Vergili exemplo sic legebam.

17 *Parum expatravit*] Indignatur, *an parum expatravit.* Sic etiam Suetonius, 'Paternas facultates consumpsit, et expatravit.' Qua de re etiam Plut.

An parum helluatus est] Citat Calphurnius Brixiensis versum hunc Heautont. Terentii interpretans, Helluo, Vorax, inquit, Catull. in Cæsarem, 'An parum helluatus est.' 'An' vero particula sic usurpatur ab optimis auctoribus, cum quid ἐμφατικῶς, sive ἀγανακτικῶς dicunt. Corn. Tac. Ann. XI. 'An parum, quod Veneti, et Insubres curiam inruperint, nisi cœtus alienigenarum velut captivitas inferatur:' et Ovid. in Epist. 'An si quis rapiat stabulis armenta reclusis, Arma ferat, rapta conjuge lentus eris.'

18 *Paterna primum*] Placet Hadriani sententia, qui legendum putavit, *prima*, quo sint omnes Iambi pedes.

21 *Hunc Galliæ timent, timent Britanniæ*] In manuscriptis, *Hunc Galliæ timet, et Britanniæ.* Sed sic tamen, ut inter verbum Timet, et id quod sequitur, paululum quid desit. Itaque acute Faërnus legendum conjiciebat, *Hunc Galliæ timetis, et Britanniæ;* quod etiam faciebat probabilius, quod Gellium meminisset in extremo XVIII. libro scribere Metricorum id esse præceptum, duos primos pedes, item extremos duos, habere singulas posse integras partes orationis, medios haud umquam posse: quod accideret, si sic hunc versum, ut est impressus, legeremus, et alienum id foret a consuetudine Catulli, quam semper tenuit in Senariis; nusquam enim contra metricorum hoc præceptum fecit. Nam monosyllaba cum sequentibus sic cohærent, ut ejus partes esse videantur. contra hoc præceptum fecit Volcatius Sedigitus in Iambis, quos de Comicis Poëtis scripsit, 'Si quid quarto detur, dabitur Licinnio.' Si modo versus depravatus non est. Britannias vero ut Gallias multitudinis numero dixit Plin. lib. XXXIII. 'Galliæ, Britanniæque inde modico dicuntur usæ.'

23 *Nisi uncta devorare patrimonia*] Sic etiam Macrobius est locutus Saturn. lib. III. 'Et ut,' inquit, 'taceam Gurgitem, a devorato patrimonio cognominatum.' Insigne vero illud, quod et Cic. de Cæsaris rapinis in Offic. lib. II. scripsit, 'Cæsar,' inquit, 'suos non poterat remunerari, nisi divites bonis spoliarentur ab illo.'

Socer, generque] In Pompeium, etiam, ut videtur, hoc extremum.

CARMEN XXX.

1 *Atque unanimis false sodalibus*] False, active, qui fefellerit. Sic Verg. Georg. I. 'Sol tibi signa dabit; solem quis dicere falsum Audeat?'

2 *Dulcis amiculi*] Horat. 'Dulcis amicis occurram in triviis.' Amiculus, idem Horat. 'Pauper amiculus:' et Plaut. in Cistellaria, 'Amiculum hoc sustolle saltem.'

3 *Jam ne prodere, jam non dubitas fallere perfide*] In manuscriptis, *Jam*

me non dubitas. *Me*, cum supra positum fuisset a Grammatico, interpretante hæc ipsa, inrepsit inde in contextum.

4 *Nec facta impia*] Nec, pro Non, posuit more veterum. Cic. de Leg. lib. III. 'Magistratus nec obedientem, et noxium civem mulcta, vinculis, verberibusque coërcento.'

6 *Eheu, quid faciant, dico, homines, cuive habeant fidem*] Sic etiam erat in manuscriptis. Pontanus, pro *dico*, fecerat *dic*. Ego legendum putabam, *dehinc homines:* aptius id mihi videbatur sententiæ, et mutatio non magna.

7 *Certe tute jurabas animam tradere*] In manuscriptis, ut multis in impressis, non *jurabas*, sed *jubebas*. Illud enim est contra legem carminis. Sic idem alibi, 'Non hoc miseram sperare jubebas.' et Verg. 'Quid me cælum sperare jubebas?' Animam vero tradere, id est, summam meam tibi voluntatem deferre, nihil ut reliqui esset meum, quod eodem jure tuum non foret. Sic de eo, qui nihil non debet, Animam debere, dicit Comicus.

8 *Inducens in amorem*] Tanquam in laqueos. Sic Tibull. 'Semper ut inducar, blandos offers mihi vultus.'

9 *Idem nunc retrahis te*] Sic Horat. 'At ne te retrahas.'

Ac tua dicta] Promissa. Idem alibi, 'Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci, Nil metuunt jurare, nihil promittere parcunt. Sed simul ac cupidæ mentis satiata libido est, Dicta nihil metuere, nihil perjuria curant.'

10 *Ventos inrita ferre ad nebulas aërias sinis*] Legendum omnino, ut est in manuscriptis, 'Ventos inrita ferre, ac nebulas aërias sinis.'

11 *Si tu oblitus es, at di meminerunt, meminit fides*] In manuscriptis, *ut di meminerunt*. Illud itaque probabilius: sic Vergil. 'At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.'

Meminit fides] Cic. de Leg. lib. II. 'Ast olla, propter quæ datur homini ascensus in cælum, mentem, virtutem, pietatem, fidem, earumque laudum delubra sunto, nec ulla vitiorum sacra solemnia obeunto.'

CARMEN XXXI.

1 *Peninsularum Sirmio, insularumque Ocelle*] Locus hic multis optimorum auctorum similibus exemplis a Petro Victorio est inlustratus. Addam præterea Sapphus illud apud Achillem Tatium in lib. II. de Leucippes et Clitophontis amoribus, de Rosa, Γῆς ἐστι κόσμος, φυτῶν ἀγλάϊσμα, ὀφθαλμὸς ἀνθέων. Plin. lib. III. simile quiddam significare videtur; 'Ab altero,' inquit, 'ejus latere ad Padum amnem ditissimum omnia nobilibus oppidis nitent.'

3 *Marique vasto feret uterque Neptunus*] Superum inferumque mare; vel, Tyrrhenum mare atque Oceanus.

5 *Thyniam atque Bithynos Liquisse campos*] Idem utrumque Claudianus, 'Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.' Sed Thyniam barbaros dicere, quam Græci Thyniada, scribit Appoll. Grammaticus lib. II. cujus hæc sunt: Περὶ τῆς Θυνιάδος νήσου προείρηται. ἧς μέμνηται Νύμφις ὁ Ἡρακλεώτης. Φησὶ δὲ αὐτὴν ἑπτὰ σταδίους ἔχειν τὸν περίμετρον. Καλλισθένης δὲ, ἐν τῷ περίπλῳ, ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων φησὶ προσαγορεύεσθαι τήν τε χώραν καὶ τὴν νῆσον Θυνιάδα· ὑπὸ δὲ τῶν βαρβάρων Θυνίαν. A Thynia Sinus Thyniacos fecit Ovid. Trist. I. 'Thyniacosque sinus, et ab his per Apollinis urbem.' Bithynia dives a Manilio dicitur Astronomicon lib. IV. Bithynos campos, ut ante Phrygios campos dixit.

7 *O quid solutis est beatius curis*] Sic et Vergil. loquitur Georg. I. 'Indulget genialis hyems, curasque resolvit:' et Sappho in Asmate in Venerem, Ἐλθέ μοι καὶ νῦν, χαλεπᾶν δὲ λῦσον Ἐκ μὲ μεριμνᾶν: et Martial. lib. X. 'Nox non ebria, sed soluta curis.'

Solutis autem, id est, solutis hominibus curarum pondere ac magnitudine.

9 *Venimus larem ad nostrum*] Sic Cic. ad Att. lib. XVI. 'Ad ipsum autem Libonem scripsit, nihil esse, nisi ad larem suum.'

12 *Salve o venusta Sirmio*] Eodem modo Aristophanes in Georgicis, ut citat Hephæstio de pæonico metro, *Ὦ πόλι φίλη, Κέκροπος αὐτοφυὲς, Ἀττική· χαῖρε λιπαρὸν δάπεδον, οὖθαρ ἀγαθῆς χθονός.*

Atque hero gaude] Mihi gaude. Vel ut illud, Gaude hac sorte tua, quod me receperis.

13 *Gaudete vos quoque Lydiæ lacus undæ*] In manuscriptis etiam nonnullis, *Gaudete vosque Lydiæ lacus undæ.* Lydium lacum Benacum dicit. Etenim transpadanam regionem Veronam usque Tuscos tenuisse aiunt. Lydii vero Tusci dicuntur, quo modo accepit Vergil. Æn. II. 'Ubi Lydius arva, Inter opima virum leni fluit agmine Tibris:' et lib. X. 'Classem conscendit jussis gens Lydia Divum.' Caussam docet Servius.

Ridete quidquid est domi cachinnorum] Sic dixit 'Cachinnum ridere,' ut et Ridere risum, et Gaudere gaudium, dicunt optimi auctores. Cachinni vero de aquis cur dicantur, alibi pluribus verbis docebimus.

CARMEN XXXII.

3 *Jube, ad te veniam meridiatum*] Meridiari nonnumquam in obscenis est; significat enim rem cum amica habere: sic alibi, 'Quanta gaudia, quæ vaga Nocte, quæ media die Gaudeas.' Eodem modo et Græci *Διημερεύειν.* Cleomedes enim *Περὶ κυκλικῆς θεωρίας* de Epicuro, *Καὶ τὰς παλλακίδας, μεθ' ὧν ἐπὶ ταῖς κλίναις διημερεύεις*: et Ovid. nisi fallor, in eodem genere, 'Proveniant medii sic mihi sæpe dies.'

4 *Illud adjuvato*] Adde 'ad id.' Sic prope Livius eodem verbo utitur lib. II. ab U. C. de bonis Tarquini Regis; 'Ne non reddita,' inquit, 'belli caussa, reddita belli materia et adjumentum essent.' Ac post, de insula in Tiberi, 'Postea additas credo moles, manuque adjutum.'

5 *Ne quis liminis obseret tabellam*] Sic legendum e manuscriptorum consensu. Obserere tabellam, perinde est ac si dixisset, Obdat pessulum ostio.

9 *Verum, si quid ages, statim jubeto*] 'Statim' id significare hoc loco videtur, quod, re perfecta, continuo: quasi id dicat, Simul id quod agis confeceris, statim ad me mitte. Nonius, 'statim,' id est, perseveranter, priore ait esse producta: sed id alii viderint.

10 *Nam pransus jaceo, et satur supinus Pertundo tunicamque palliumque*] Sic etiam in manuscriptis. At ego haud paulo concinniorem fieri sententiam existimo, si pro *satur, sathe* legamus; quod verbum Græcum quidem est ipsum, sed quo etiam, ut nonnullis aliis, usus Catullus videri possit;' significat autem membrum virile: auctor Macrob. Saturn. I. Sed verbo 'pertundere' idem proprie utitur: ab hoc enim verbo Deæ Pertundæ nomen finxerant. Auctor Arnob. Adversus Gentes lib. IV. 'Etiamne Pertunda,' inquit, 'quæ in cubiculis præsto est, virginalem scrobem effodientibus maritis,' &c.

CARMEN XXXIII.

1 *O furum optime balneariorum*] Optimum furum, id est, furum omnium furacissimum, et furandi magistrum. In balneis autem fures versari solitos, etiam Epictetus in Enchiridio, *Ἐὰν λουσόμενος ἀπίῃς, πρόβαλε σεαυτῷ τὰ γινόμενα ἐν βαλανείῳ, τοὺς ἀποῤῥαίνοντας, τοὺς ἐγκρουομένους, τοὺς λοιδοροῦντας, τοὺς κλέπτοντας.* Et in furem balnearium dictum extat Diogenis *ἐπ' ἀλειμάτιον, ἢ ἐπ' ἀλλ' ἱμάτιον.* Fures balnearum, dicit etiam Tertullia-

nus in extremo libro de fuga in persecutione.

3 *Nam dextra pater inquinatiore*] Comparativis utitur pro primitivis. Inquinatas, autem manus vel propter furta, vel obscenitatem aliquam dixit, qua se ille dexteramque coinquinaret.

CARMEN XXXIV.

1 *Dianæ sumus in fide Puellæ, et pueri integri*] Integros dicit virgines, intactos: quod ita esse, cum aliorum, tum Cn. Gellii verba e III. Annali illa apud Gellium lib. XIII. cap. 21. ostendunt, 'Uti nos itidem integras raperent unde liberos sibi, et suis posteris patriæ pararent.'

3 *Dianam pueri integri*] Impressit hunc olim versum Aldus, qui tamen nullo est in manuscripto. Itaque adtititium puto, atque alienum, ac germanum Catulli versum desiderari.

7 *Quam mater prope Deliam Deposuit olivam*] Petrus Victorius, singulari doctrina vir et industria, primus docuit legendum hoc loco, *Deposivit*, antiquorum more.

9 *Montium domina ut fores*] Eurip. Iphigenia Δίκτυνν' οὐρεία. Horat. 'Montium custos nemorumque virgo.'

12 *Amniumque sonantium*] Sic etiam Græci sonantes fluvios vocant, ut est in Sibyllæ Acrostich. Σὺν πηγαῖς ποταμοὶ καχλάζοντες λείπουσι: et Theocritus Ptolemæo, Καὶ ποταμοὶ κελάδοντες: et Vergil. 'Transque sonantem Ascanium:' et Æn. XII. 'Stagnis quæ fluminibusque sonoris Præsidet.'

13 *Tu Lucina dolentibus*] 'Ωδινούσαις. Dolores etiam in hoc genere videtur dicere Festus in verbo 'Molucrum.'

15 *Tu potens Trivia*] Hæc de Diis dicebantur, 'Potens,' 'Pollens,' 'Potentiæ,' 'Potestates.' Auctor Arnobius.

Et notho es Dicta lumine Luna] Eodem modo Lucret. lib. v. 'Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans, Sive suam proprio jactat de lumine lucem.' Quinctilianus, opinor, testari Catonem in oratione quadam scribit, Latinum se nomen pro eo quod est non habere. Quamobrem Græco verbo sunt usi Lucretius et Catullus.

21 *Sis quocumque placet tibi Sancta nomine*] Expressisse sic videtur id, quod in extremis Hymnis fere ponunt Græci Poëtæ, χαῖρε.

23 *Antiquam*] Uno in manuscripto, *Antiqui*, ut ad Romuli referatur.

Bona Sospites ope gentem] Sic post, 'Salve, teque bona Jupiter auctet ope.'

CARMEN XXXV.

4 *Lariumque litus*] Cato in Originibus ait Larium lacum vicinum Alpibus per sexaginta tendi miliaria. Hæc Servius, 'Itaque litus dixisse propterea videri possit, quamquam de fluminibus litus etiam dicitur.' Vergil. 'Quique Numici Litus arant.'

7 *Viam vorabit*] 'Ιδιωτικῶς hoc opinor. Alii, 'Viam,' et 'spatium corripere.'

8 *Quamvis candida millies puella Euntem revocet*] Similiter Horat. 'Et nisi cena prior, potiorque puella Sabinum Detinet.'

11 *Quæ nunc, si mihi vera nuntiantur*] Similiter Pollio apud Cic. Epist. lib. x. 'Nam et robur et suboles, militum interiit, siquidem, quæ nuntiantur, ulla ex parte vera sunt.'

12 *Illum deperit impotente amore*] Deperit, perdite amat. Placidus Gramm. in Gloss. Idem Catullus alibi, 'Cœlius Aufilenum, et Quinctius Aufilenam Flos Veronensium depereunt juvenum.' Terent. in Heautont. 'Minimeque miror Clinia hanc si deperit.' Plaut. in Mil. Glor. demori dixit. 'Non me,' inquit, 'dico, sed heram meam, quæ te demoritur.'

Impotente amore] Impotente. Catullus: *Deperit impotente amore:* quod itaque dictum notat Plinius. Carisius lib. I. 'Impotens, impos, vel sine potentia: interdum præpotens.' Placidus in Glossis.

14 *Ex eo*] Sueton. in Domitiano absolute posuit, 'Neque cessavit ex eo insidias struere fratri clam, palam.'

CARMEN XXXVI.

1 *Annales Volusi*] Malivolentia fecisse Catullum apparet, si quidem hic est Volusius, de quo et Vatinius in Epistol. ad Cic. honorificentius videtur sentire; 'Defenditur,' inquit, 'a Quint. Volusio tuo discipulo, si forte ea res poterit adversarios fugare, in eo maxima spes est:' et Corn. Tacitus Ann. III. de L. Volusio; si forte hic idem est, de quo Catullus. 'Fine anni,' inquit, 'concessere vita insignes viri L. Volusius et Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa: ipse consulatum intulit: censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus; opumque, quis domus illa immensum viguit, primus adcumulator.'

3 *Nam sanctæ Veneri*] Idem post, 'Quem neque sancta Venus:' et Ennius Ann. I. 'Te nunc sancta precor Venus, et genetrix patris nostri:' et idem Catullus post de Cupidine, 'Sancte puer.' De aliis quoque Divis eodem modo, ut Romæ in Divi Pauli:

DIS. SECVRITATIS
Q. VIBIVS. HERMA
ANTISTES
SANCTI. SILVANI
ANNVM. AGENS
LXX. FECIT
SIBI. B. B

Et Interamnæ apud Statium Donatum,

IVLIO. EVBVLIDAE
C. V. CORR. TVSCIAE
XVIRO. PRAEFECTO
AERARII. S. SATVRNI
OB. INLVSTRIA. IPSIVS
MERITA. ET. AMOREM. IVX
TA. CIVES. ORDO. INTE
RAMNATIVM. PATRONO

5 *Vibrare iambos*] Apte ad Iamborum ἔτυμον, παρὰ τὸ Ἰαμβίζειν.

7 *Scripta tardipedi deo daturam*] Quæ scripta perire volumus, hoc fere modo perdimus. Tibull. lib. I. 'Illa velim rapida Vulcanus carmina flamma Torreat:' et Propert. lib. IV. 'Et quoscunque meo fecisti nomine versus, Ure.' et Aug. de Vergili scriptis, 'Ergo ibit in ignes, Magnaque doctiloqui morietur Musa Maronis.' Tardipedem deum, id est Volcanum, etiam dixit Columella lib. X. de Cultu Hortorum, 'Quin et tardipedi sacris jam rite solutis Nube nova seritur.'

8 *Ustulanda lignis*] In manuscriptis omnibus, *ustilanda:* quæ opinor vetus est, et vera scriptura.

9 *Et hoc pessima se puella vidit Jocose et lepide vovere divis*] In manuscriptis omnibus, *Et hæc pessima se puella vidit Jocose, lepide vovere divis.* Atque in nonnullis etiam non *hæc*, sed *hoc*.

11 *Nunc, o cæruleo creata ponto*] Versus antiqui Poëtæ citatur a veteribus Grammaticis hic, 'Candida cæruleo nota Venus pelago.'

12 *Quæ sanctum Idalium, Uriosque apertos*] Aldus olim pro *Urios*, *Erios* impressit; de sententia, credo, Petri Bembi, quem audie ita sensisse legendum hoc loco: ac dictos populos sic ab Eria, conditore templi Veneris Paphiæ. Ego vero suspicor legendum *Arios*: de quibus Strabo, lib. XI. Qui populi vel in solitudine sunt, de qua eo ipso loco Strabo, vel Eremo proximi. Eos autem apertos dicit, quod is locus vastus, nec ullis sit consitus arboribus: scribit enim, Μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τῆς Ὑρκανίας καὶ τῆς Παρθυαίας, μέχρι Ἀρίων, ἔρημος κεῖται πολλὴ καὶ ἄνυδρος. Quibus in locis etiam

Venerem *ἀνάδυομένην* coli, idem Strabo docet.

13 *Cnidumque arundinosam Colis, quæque Amathunta*] Ovid. Met. x. de Venere, 'Piscosamque Cnidon, gravidamque Amathunta metallis.'

17 *Si non inlepidum neque invenustum*] Idem alibi, 'Non sane inlepidum, neque invenustum.'

18 *Venite in ignem*] Eodem modo Propert. lib. II. 'Inque tuos ignes, dure poëta, veni.'

19 *Pleni turis, et infacetiarum*] Quod Turis sine aspiratione veteres scribebant, factum similitudine utrinsque litteræ, ut alii aliud legerint. Sed et utrumque legi potest. Turis, quod chartis etiam tus et odores involuti darentur emptori. Horat. 'Deferar in vicum vendentem tus et odores.' Sed et *ruris* legi potest, eodem Horatio auctore; cujus in eadem ad Augustum Epistola, et hæc ipsa sunt, 'sed in longum tamen ævum Manserunt, hodieque manent vestigia ruris:' et idem Catull. alibi, 'Idem inficeto est inficetior rure.' Inficetum autem, non infacetum, veteres dixisse constat. Sic in veteri exemplo Plin. lib. XXXV. 'Ostendens in tabula inficetissime Gallum exerentem linguam:' et Solinus cap. 1. 'Non inficete Torquatus.'

CARMEN XXXVII.

1 *Salax taberna, vosque contubernales*] In tabernis fere perditi homines versabantur. Porcius Latro contra Catilinam, 'Quæ vero non tabernæ potius, aut qui non greges infamium hominum Sibillinum istum principem concelebrarunt.' Atque idem Catullus alibi, si Aldinam sequimur lectionem, 'Te quæsivimus in minore campo, Te in circo, te in omnibus tabernis.' Verbum autem militare, 'Contubernales.' Vegetius lib. II. 'Contubernium autem manipulus vocabatur, ab eo, quod conjunctis manibus pariter dimicabant:' atque alibi, 'Erant decani, qui decem militibus præpositi, nunc Caput contubernii vocantur.'

2 *A pileatis nona fratribus pila*] 'Pileos Castori et Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est.' Fest. Pomp. At Mart. etiam Parthos pileatos dicit lib. x. 'Ad Parthos procul ite pileatos.' Arnob. Adversus Gentes lib. VI. Pileum etiam Vulcano tributum significat, 'Cum pileo,' inquit, 'Vulcanus et malleo.' Ego vero nummum sæpe Romæ vidi argenteum, cujus in parte altera verbum erat ROMA. in altera fratres hi pileati, equis insidentes ac præfulgentibus stellis.

5 *Et putare ceteros hircos*] Vel, nondum maturos, atque aptos Veneri, vel, aptos tantum glubere.

6 *An, continenter quod sedetis insulsi*] Sedere, in obscenis est.

10 *Frontem tabernæ scipionibus scribam*] Στιγματίζειν id Græci dicunt. Eodem modo Macrob. Saturn. I. 'Servus compeditus inscripta fronte.'

11 *Puella nam mea, quæ meo sinu fugit*] Sic prorsus legendum, cum omnibus in manuscriptis sit, *Puella nam, me quæ meo sinu fugit*. In uno quidem, *Quæ meo e sinu fugit*, Fugisse e sinu dicit, quam valde amaret. Terent. in Adelph. 'Hic non amandus, hiccine non gestandus in sinu.'

13 *Pro qua mihi sunt magna bella pugnata*] Sic Græci et Latini veteres loquebantur. Demosth. περὶ Στεφάνου· Οἱ πόλεμον συνεχῆ καὶ μακρὸν πολεμούντων ὑμῶν: et Xiphilinus, sive potius Dio, Πόλεμος πολεμεῖται: Verg. Æn. VIII. 'Pugnataque in ordine bella:' et Lucil. apud Donatum in Commentationibus in Eunuch. Terentii, 'Vicimus, o socii, et magnam pugnavimu' pugnam:' et idem Donatus in Adelph. verba interpretans illa, 'Vitam duram, quam vixi,' ἀρχαϊσμὸς inquit: ut Lucil. 'magnam pugnavimu' pugnam.'

16 *Et semitarii mœchi*] Sic in ma-

nuscriptis omnibus. 'Semitarii,' autem, in semitis usque versantes, viles, abjecti; qui tenuiorum uxores in semitis sectarentur; aut qui cenas et prandia captarent in semitis. Cic. Offic. lib. II. 'Et, si quando aliqua res major atque utilior populari largitione adquiritur, ut Oresti nuper prandia in semitis decumæ nomine magno honori fuerunt.'

17 *Tu præter omnes, une de capillatis Cuniculosæ Celtiberiæ fili*] His Catulli versibus Caper Grammaticus *une* vocandi casu dictum a veteribus ostendebat: auctor Priscian. lib. V. apud quem posterior versus aliter legitur, prave omnino, *Celtiberose Celtiberiæ fili.*

19 *Egnati, opaca quem bonum facit barba*] Bonum, *καλὸν*, pulchrum, ut sæpe alibi; ut Terent. in Phorm. 'Ut, ni vis boni in ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent:' et Propert. lib. II. 'Palladis aut oculos ausa negare bonos.' 'Opacam barbam' dicit illum *βαθυπώγωνα, καὶ βαθυχαίταν* significans. Verbo 'opacare' eodem in genere est usus Pacuvius apud Festum Pompeium in verbo 'Genas,' 'Nunc primum opacat flore lanugo genæ:' et Soph. Trachiniis idem prope quod Catullus de Acheloo fluvio, Ἐκ δὲ δασκίου γενειάδος Κρουνοὶ διεῤῥαίνοντο κρηναίου ποτοῦ.

20 *Et dens Ibera defricatus urina*] Ab eodem verbo, 'defricate.' Nævius in Tarentilla, 'Facete et defricate.'

CARMEN XXXVIII.

1 *Male est, Cornifici, tuo Catullo*] Cornificium Poëtam etiam fuisse, declarat Ovid. Trist. II. 'Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser: Et leve Cornifici, parque Catonis opus.' Atque is, opinor, est Cornificius, ad quem tot extant Cic. Epistolæ. Versus ejus ponit lib. VI. Macrob. 'Diducta mi voce garrienti:' et e Glauco ejus hos, 'Centauros fodere bimembres, Caprigenumque genus nullo custode per herbas.' Loquitur autem eodem modo Plaut. Cistell. quo hic Catullus, 'Male excrucior Gymnasium mea: male mihi est, male maceror.'

2 *Mehercule*] Scriptum fortasse fuit *Mercule*, quomodo in vetustissimis libris scriptum animadverto. Sed et illud stare etiam potest. *E* vero finalem syllabam non elisit.

3 *Et magis magis*] Sic alibi, 'Post vento crescente magis magis increbrescunt.

5 *Qua solatus es adlocutione*] 'Adloqui' et 'hortari' pro 'consolari,' nonnumquam ponebant: quo de nos in Commentationibus in Horat. Græci Poëtæ, Παραίφασιν et Παραμυθίαν. sic in hoc genere, ut Latini 'adlocutionem' dicebant. Naumachius apud Stobæum, Ἀνδρὶ γὰρ ἀσχαλόωντι παραίφασίς ἐστιν ἄκοιτις.

6 *Irascor tibi*] Dispungendum hoc loco. Eodem modo Statius Silv. lib. IV. in risu Saturnalitio ad Grippum, 'Irascor tibi, Grippe.'

Sic meos amores Paulum] Et hoc loco distinguendum.

7 *Quidlubet adlocutionis*] Versum desidero qui post hunc sequeretur; nisi si cui videtur *Mæstius* in *Misisses*, mutandum, ea sententia, Saltem aliquid solatii et adlocutionis misisses lacrimis Simonideis, id est, meis.

8 *Lacrimis Simonideis*] Τοὺς θρήνους intelligit Simonidis; qui et ab Interprete Theocriti et Stobæo citantur.

CARMEN XXXIX.

1 *Egnatius, quod candidos habet dentes*] Egnati Poëtæ meminit Macrobius Saturn. lib. VI. cujus etiam versus e libris de rerum natura ponit. Cic. lib. XIII. Epist. ad Q. Gallium, L. Egnati mentionem facit, quem suum vocat familiarissimum. Plin. N. H. lib. X. M. Egnatium Calvinum commemorat præfectum Alpium. Quorum aliquis an hic idem sit, mihi

quidem non liquet. Plinianus Egnatius omnino posterior, quam ut ejus fieri mentio possit a Catullo.

2 *Renidet usquequaque*] Diductis labris ut dentes exserat, nec enim plane ridentem significat.

Seu ad rei] Diphthongum elisit.

3 *Cum orator excitat fletum*] Ubi risui nullus est locus, et cum maxime est *παθητικὸς λόγος*.

5 *Lugetur*] Ἀπροσώπως.

11 *Aut parcus Umber*] Umbrorum convivia pro parcissimis dicebant. Auctor, opinor, Plut.

Aut obesus Etruscus] Pinguis Vergil. Georg. II. 'Hic laticis, qualem pateris libamus et auro, Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus.' Dionysius lib. IX. de L. agens Æmilio, Etruscos laute solitos vivere scribit.

13 *Aut Transpadanus*] Ex Italia Transpadana. Plin. lib. XVIII.

14 *Puriter*] Ennius, ut scribit Priscianus, his utebatur adverbiis, 'proterviter,' 'ignaviter,' 'inimiciter,' 'superbiter,' 'temeriter,' 'præclariter,' 'torviter,' 'ruriter,' 'reverecunditer,' 'miseriter,' 'properiter.'

Lavit] Antique, pro *lavat*.

17 *Nunc Celtiberus, Celtiberia in terra*] In manuscriptis, *Nunc Celtiber Celtiberia in terra*. Gabriel Faërnus legendum putabat, *Nunc Celtiberque, Celtiberaque in terra*. Mihi vero, si sic legerem, novum omnino atque insolens videretur, in penultima Scazontis sede positum fuisse Spondæum. Celtiberiam vero terram si dixit, sic scilicet dixit, ut et C. Cæsar Galliam terram, et Africam terram, in Commentariis de bello Gallico, ac Civili. Et Gellius Noct. Att. lib. II. cap. 22. 'Sed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, Circium appellari.' Atque idem alibi Gellius, lib. VII. opinor, 'Ex terra Phocide.'

19 *Dentem, atque rufam defricare gingivam*] In manuscriptis omnibus, *rusam*, non *rufam:* sed facilis hic lapsus fuit, nisi *russam* legamus: quod verbum in veteribus libris etiam legitur. Appuleius eodem modo videtur legisse, ac pro *defricare*, *pumicare*, in Apol. lib. I. 'Quem multo,' inquit, 'æquius erat spurcissimo ritu Hiberiorum, ut ait Catullus, Dentem, atque russam pumicare gingivam.'

20 *Iste vester*] Vester, de uno, per indignationem. Sic Poëta, 'Crimen amor vestrum.'

CARMEN XL.

1 *Quænam te mala mens, miselle Ravide, Agit præcipitem in meos iambos*] Faërnus pro *Ravide*, *Raude* legendum censebat, cum mutare nihil necesse esset. *Agit præcipitem:* sic dixit, aliter quoque Latine dicimus eodem usi verbo, 'Diversum agi.' Cic. in Verrem lib. III. eodem modo, 'Agunt eum præcipitem pœnæ civium Romanorum; id est, in supplicium rapiunt.' Ovid. Met. V. verbo eodem usus, 'Et mentem adhibens quæ te germane furentem Mens agit in facinus.'

Mala mens] Dira. Vergil. Æn. II. 'Quæ mens tam dira, miserrime conjunx, Impulit his cingi telis?' 'Agere' autem nonnumquam persequi, exagitare, torquere. Horat. 'Diris agam te:' et idem Horat. alibi, 'Non res, et agentia verba Lycambem.'

3 *Quis deus tibi non bene advocatus*] Inauspicato vocatus.

5 *An ut pervenias in ora vulgi*] In manuscriptis omnibus *perveniamus*, prave omnino. Loquitur autem eodem modo etiam Hor. I. Epist. ad Florum, 'Quid Titius, Romana brevi venturus in ora.'

6 *Quid vis, qualubet esse notus optas*] Sic omnino distinguendum: Vis, inquit, esse notus quidvis qualubet: nec enim laboras, quæ sit hominum de te opinio, quis populi sermo, dum innotescas modo. Uno tamen in manuscripto legebatur, *Quia vis*. Ego posse etiam legi putabam, *Quovis qualibet esse notus optas*. Esse vero ali-

quem quid vis. Horat. dixit, 'Imbecillus, iners, sim quid vis, adde popino.' Cic. in Epist. ad Lucceium, 'Neque enim tu is es, qui, quid sis, nescias:' et Tusc. lib. IV. 'Qui autem dicuntur iracundi, aut misericordes, aut invidi, aut tale quid.'

7 *Eris*] Mos, inquit, tibi geretur, teque æternis figam maledictis.

8 *Cum longa voluisti amare pœna*] Longa, sempiterna. *Cum* præpositionem addidit suo et veterum more. Idem alibi, 'Magno cum pretio atque malo.'

CARMEN XLI.

1 *Acme illa, illa puella defututa*] Omnibus in manuscriptis est, *Ameana puella defututa*: quod retinendum censeo; aut mutandum sic, *Acme, una puella defututa*. ut E postrema littera verbi Acme, a principe sequentis U non elidatur.

2 *Tota millia me decem poposcit*] Cic. ad Att. 'Tota tempora pomeridiana' dicit: et Virg. Æn. I. 'Hic jam trecentum totos regnabitur annos.' Verbum enim 'totum' apponebant, cum certam summam ac numerum significabant.

4 *Decoctoris amica Formiani*] Si vel Amæanam, vel Acmæanam legimus, non est hæc illa Acme Septimii.

5 *Propinqui, quibus est puella curæ*] Esse enim hæc cognatorum cura solet, ac debet; nam eorum fidei salus et pecunia insanientis committitur. Sic in Lege XII. 'Si furiosus est, agnatum gentiliumque in eum pecuniamque ejus potestas esto:' et Horat. in II. Epist. ad Florum, 'Hic ubi cognatorum opibus curisque refectus, Expulit helleboro morbum,' &c. Columella lib. I. 'Quorum si alterum deesset, ac nihilominus quis vellet incolere, mente esse captum, atque eum ad agnatos et gentiles deducendum.'

7 *Nec rogare Qualis sit, solet*] In manuscriptis aliis sic, *Nec rogare Qualis sit solet, et imaginosum*: in aliis sic, *Nec rogare Qualis sit solet, nec imaginosum*. Quæ sit aliorum loci hujus interpretatio, scio; quam sequerer, si liqueret modo Latine speculum, etiam hoc verbo Imaginosum dici. Alii hoc modo legunt, *Nec rogare Qualis sit, solet hæc imaginosum*. Quasi id dicat, Ne nunc illud quærite, quo morbo hæc laborat, solet hæc imaginosum, id est, solet ea φαντάστικόν τι νοσεῖν. Seneca Nat. Quæst. lib. I. morbum ejusmodi commemorat. 'Quidam,' inquit, 'hoc genere valetudinis laborant, ut ipsi sibi videantur occurrere, ut ubique imaginem suam cernant.' Imaginari autem dicitur is etiam, qui sibi visum, ut sic hoc dicam, sibi videre. Sueton. Cæsare, 'Et Calpurnia uxor imaginata est conlabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi.' Sed desit hoc loco fortasse quippiam: itaque, quid affirmem, prorsus non habeo.

CARMEN XLII.

3 *Jocum me putat esse mœcha turpis*] Sic Horat. II. Serm. 'Ne quid tu perdas, neu sis jocus:' et Propert. lib. II. 'A peream, si me ista movent dispendia, sed me Fallaci dominæ jam pudet esse jocum.'

4 *Et negat, mihi nostra reddituram Pugillaria*] In manuscriptis, *vestra*, non *nostra*: quod est aptius. Caris. lib. I. 'Pugillaria,' inquit, 'sæpius neutrum dicit idem Catullus.'

8 *Turpe incedere, myrmice*] Videndum, an 'Myrmex' vestis id nomen sit, qualis Syrma, et Cyclas; an *Turpe* in *Turpi* mutandum sit. Deinde, quod sequitur conjungendum cum sequenti versu, *ac moleste Ridentem Catuli ore Gallicani*: sed *myrmice* cur legendum sit non video, cum nec penultimam μυρμηκὶ versus ferat, et libri manuscripti repugnent, in quibus fere legitur, *mirtinæ, murmire*; prave utrumque ac perplexe. In Maffei libro erat, *mirmice*. Ego, dum quid norim

rectius, leviter mutans legebam, *illa, quam videtis Turpe*, sive *Turpem, incedere mimice, ac moleste Ridentem Catuli ore Gallicani*. Mimice autem, id est, scænice, turpiterque gesticulantem, ac mollem. Porcius Latro contra Catilinam, 'Omitto,' inquit, 'pestis hujus impurissimas voces, mollitiem scænicam, obtuitus impudicos, blanditias muliebres, et omnem denique copiam non mediocrium vitiorum.' *Ore* autem *Catuli Gallicani* ridentem dicit, aut impudentem risum, aut mordacem significans. E Gallia diversos optimosque canes esse, scribit Gratius; et Gallicanum, pro Gallicum dicebant. Sic Cato lib. II. Originum, 'Papaver Gallicanum.' Auctor Caris. lib. I. nisi homines Gallicos, res Gallicanas dici velis.

11 *Mœcha putida redde codicillos, Redde putida mœcha codicillos*] Verbum, *Redde*, geminavit, ut reflagitantium morem, et furtum opprobrantium significaret. Sic Ovid. de Arte amandi lib. III. 'Redde meum clamante spoliata sæpe puella, Redde meum toto voce boante foro.'

13 *Non assis facis o lutum, lupanar*] Sic in manuscriptis; sed, sententia quæ sit, non apparet: legendum suspicabar, *O lutum, o lupanar;* vel illo modo potius, *O lutum luparum*. Plaut. Pseudolo simile quiddam significare videtur, 'Turba est nunc apud Deam, an ibi vis inter istas versarier Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias, Miseras, cœno delibutas, servilicolas sordidas:' et post, 'Magisque meretricem pudorem, quam aurum congerere condecet. Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.' Legendum forte etiam *Os litum*. Nam Placidus in Glossis, 'Litum os patientiam calcatam, vel crudelitatem in rictu.' Cic. in Pisonem: 'O tenebræ, o lutum, o sordes, o paterni generis oblite, materni vix memor.' Vir quidam eruditus legit *O blitum*, duobus verbis. Et a Plauto 'Blitera' meretrix dicitur. 'Lupæ' vero meretrices dicebantur, ut post magis etiam docebimus. Inde 'Lupariæ' in Suburra, regione secunda Cælimontana: auctor est Victor.

16 *Quod si non aliud potest, ruborem, Afferre o canis exprimamus ore*] Legendum omnino, ut est in manuscriptis, *Quod si non aliud potest, ruborem, Ferreo canis exprimamus ore*. Alii pro *potest, pote est* faciunt. Ergo vel post duos hosce versus aliquid deest, vel hæc sit sententia: Quando nihil aliud fieri potest, saltem hunc illi pudorem incutiamus: sed apte quæ per se ipsa significant insignem impudentiam conjunxit, 'ferreum os.' Tale illud in Nerone Suetonii, vel potius Licinii Crassi Oratoris: 'In hunc,' inquit, 'dixit Licinius Crassus orator non esse mirandum, quod æneam barbam haberet, cui esset os ferreum, cor plumbeum.' Artemidorus lib. I. de Insomniis, impudentiam quoque ejusmodi ore significari scribit, capite, περὶ Μετώπου, cujus hæc sunt: Χάλκεον δὲ, ἢ σιδήρεον, ἢ λιθικὸν μέτωπον δοκεῖν ἔχειν, τελώναις καὶ καπήλοις καὶ τοῖς μετὰ ἀναιδείας ζῶσι μόνοις συμφέρει. 'Os canis' etiam significavit Homer. illis verbis, κυνὸς ὄμματ' ἔχων.

22 *Mutanda est ratio*] Sic Cic. pro Muræna, 'Abiit illud tempus, mutata ratio est:' et lib. VII. Epist. ad Trebatium, 'Posteaquam mea mutata ratio est.'

24 *Pudica, et proba*] Feminarum laus vel maxima. Sic Afran. Epistola Commissa, 'Nam, proba, et pudica quod sum, consulo, et parco mihi, Quoniam comparatum est, uno ut simus contentæ viro:' et Horat. Epod. 'Tu pudica, tu proba Perambulabis astra sidus aureum:' et Pompon. Mela lib. II. 'Probæ formosæque in pretio sunt.' Proba, casta, incorrupta. Ovid. de Rem. Amor. lib. I. 'Et poterit dici rustica, si qua proba est:' et Prop. lib. II. 'Nullis erit castis juvenis corruptor in agris,

Qui te blanditiis non sinat esse probam:' atque alibi, 'Nec proba Pasiphaë.'

CARMEN XLIII.

1 *Salve, nec minimo puella naso*] In Acmen hæc, opinor, dicuntur, et Septimum, cum hic quoque sit idem versus, qui supra, *Decoctoris amica Formiani*: formæ vitium vel maximum nasus grandior. Horatius, 'Depigis, nasuta.'

2 *Nec bello pede*] Horat. ibidem, 'Ne crure malo, ne sit pede turpi:' et paulo hæc ante, 'Brevi latere, ac pede longo:' idque vitio ducens.

8 *O sæclum insipiens*] Omnibus in manuscriptis *insapiens*. Sic autem in sæculum invehi solitos veteres, declarant Senecæ verba in Procemio lib. I. Declamationum ad Novatum, 'Solebat autem et hoc genere exercitationis uti, ut nihil præter epiphonemata scriberet aliquo die, nihil præter enthymemata aliquo die, nihil præter translativas, quas dicimus, sententias; tamquam quæ de fortuna, de crudelitate, de sæculo, de divitiis dicuntur.'

CARMEN XLIV.

2 *Nam, te esse Tiburtem, autumant, quibus non est, Cordi Catullum lædere*] 'Cordi est,' honeste dictum, animo sedet. Non. Mar.

7 *Malamque pectore expuli tussim*] Sic pridem eruditi homines fecerunt ex eo, quod omnibus in manuscriptis legitur, *aliamque, pectore expulsus sum*. Sed ex illo, *aliamque*, faciebam ipse, *aridamque*.

8 *Non immerenti vertitur mihi quam mens*] Cum in manuscriptis varie legatur, *Quam mihi mens vertitur*, *Quam mihi mens veretur*, *Quam mihi mens fertur*: primus omnium Gabriel Faërnus ab hinc annos plus minus novem fecit, *Quam mihi meus venter*; quod suum ille inventum, ut erat homo aperto liberalique ingenio, cum libentissime cum multis communicasset, non defuit, qui pro suo ederet: quod ut testarer suo nomine, multis ille me verbis antequam die obiret, est obtestatus.

10 *Nam Sextianus*] Is credo Sextius est pro quo Cic. extat Oratio, quam Servius, illud in Georg. I. 'Sæpe exiguus mus,' interpretans, Sextianam dicit.

11 *Orationem minantium petitorum*] Probabilius omnino, quod olim Aldus impressit, *in Actium petitorem*, nisi e scripta lectione facias, *in Antium*. Petitorem autem eum, qui magistratum peteret, dicebant. Scipio Africanus in Orationem contra Legem judiciariam Tiberii Grachi, ut adducit Macrobius Saturn. III. 'In his unum, quo me Reipubl. maxime misertum est, puerum bullatum, petitoris filium, non minorem annis XII. cum crotalis saltare.'

15 *Et me recuravi Ocymoque et urtica*] In manuscriptis, *Otioque et urtica*. Sed *recuravi*, quod dixit, duriusculum id quibusdam videtur: atque uno in manuscripto, *Et me curavi*. Plin. Nat. Hist. lib. XIII. eodem verbo usus, dixit, 'Quæ non esset ita recurata, in suo mansit amphitheatrica.' Legendum forte, *Et me ne curavi: ne* vero, pro 'quidem' ponebant, brevi syllaba.

17 *Meum quod non es ulta peccatum*] Sic etiam in manuscriptis omnibus præter quam in Patavino, in quo sic erat, *Quæ non es ulta peccatum*, ut ad villam referatur: quod fieri posse commode non videtur. Gabriel Faërnus emendabat, *quod non es ulte peccatum*, ut ad Fundum referamus: et vocandi casum pro recto positum putabat, idque more veterum, tum Græcorum tum Latinorum; nam et Persium sic omnino locutum aiebat, 'Censoremve tuam, vel quod trabeate salutas:' et Horat. illud simile ducebat, 'macte Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.

19 *Sentire cesso*] Legendum omnino, ut est in manuscriptis, in Maffei præsertim libro, *Sesti recepso*, vel *Sexti recepso*. Figura vero eadem, qua usum Pacuvium in Teucro tradit Non. Marc. Pacuvii enim illud adducit, 'Haud sinam quidquam profari, priusquam accepso, quod peto.'

21 *Qui tunc vocat me, cum malum legit librum*] Tunc me, inquit, invitat, cum librum aliquem legit Criminum: sic enim Pedianus loquitur in lib. III. contra Verrem, illa interpretans, Quæ in istum valebant crimina, 'Apertius,' inquit, 'hoc postea dicturus est Tullius: etenim accusator Dolabellæ, volens indice Verre uti contra Dolabellam, librum criminum communium Verris et Dolabellæ Verri ostendit, &c.' Vel malum librum dicit inelegantem: ut contra, bonum librum Plin. lib. VIII. Epist. ad Arrianum, 'Delicatus,' inquit, 'ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult audire, quam facere.' Itaque libros Orationes etiam ipsas dicebant: a libro autem criminum postea, libellus, et libellare, deductum.

CARMEN XLV.

1 *Acmen Septimius, suos amores, Tenens in gremio*] Feminam eo nomine in veteribus monumentis Romæ apud hæredes Ambrosii Lilii me legere memini, SERGIA. ACME. Pervetustum quoque monumentum in hortis Sfortiæ Cardinalis ejusmodi est,

L. SAVFEIVS. A
SAVFEIA. L. L. ACME
VXSOR

Septimius autem is fortasse Poëta fuit, cujus versus Terentianus adducit, sic enim est apud illum, 'Hoc de Septimii potes junctis noscere versibus, Geritque intus in oppidum Anhelos panopæ greges.' Suos amores sic dixit, ut et Cic. in Pisonem, 'Convivium publicum non dignitatis caussa inibit, nisi forte ut cum P. Clodio, hoc est, cum amoribus suis, cenet.'

3 *Ni te perdite amo*] Perdite, pro valde. 'Eam amare cepit perdite,' Aruntius Celsus; et Afranius in Vopisco, 'Quia scit, me illam amare perdite.' Hæc Caris. lib. II.

Atque amare porro Omnis sum adsidue paratus annos] Porro, pro, in futurum. M. Cato dierum dictarum de Consulatu suo, 'Me sollicitum atque exercitum habitum esse, atque porro fore.' Afranius in Emancipato, 'Post narravero, nunc est distentus animus, ut negotiis, Porro autem propero.' Idem Caris. Quamquam in posteriore hoc pro, longius, positum mihi videtur.

5 *Quantum qui pote plurimum perire*] Similiter Tullius lib. XIII. Epist. ad Manlium, 'Si huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuisti plurimum.'

6 *Solus in Lybia, Indiave tosta*] Tostam Indiam dicit, quippe cum Indos vehemens sol quasi coquat Vergil. Georg. IV. 'Jam Rapidus torrens sitientes Syrius Indos:' et Manil. Astron. lib. IV. 'Per fusas hominum gentes, minus India tostas:' et Tibull. lib. II. 'Illi sint comites fusci, quos India torret.'

7 *Cæsio veniam obvius leoni*] Jacobus Corbinellus, Florentinus, eleganti doctrina atque ingenio, Simonidis versus apud Galenum περὶ Ἀρθρῶν legisse se mihi adfirmavit, similis omnino sententiæ, Οὔπω τις οὕτω δασκίοις ἐν οὔρεσιν Ἀνὴρ λέοντ' ἔδεισεν οὐδὲ πάρδαλιν, Μοῦνος στενυγρῇ συντυχὼν ἐν ἀτράπῳ.

8 *Hoc ut dixit, Amor, sinistra, ut ante Dextra, sternuit adprobatione*] In Patavino altero, *Sinistram ut ante Dextram sternuit adprobationem*. Quod ideo probandum videtur, quod et eodem modo Propert. 'Argutum sternuit omen amor.' Sed, quid valeat, sive potius significet Sternutamentum, et Plin lib. XXVIII. et Arist. opinor, περὶ Ζώων Ἱστορ. scribunt.

10 *At Acme, leviter caput reflectens*]

In manuscriptis, *Ad hanc me*, et, *Ad hæc me*: id factum, quod indocti homines nescirent veteres, *Ad*, pro *At*, etiam posuisse. Sic in perveteri libro Vaticanæ Bibliothecæ; in quo exerpta ex historiis Sallustii, in Oratione Cottæ Cos. 'Ad contra in his miseriis cuncta me cum fortuna deseruere.'

11 *Et dulcis pueri ebrios ocellos*] Ebrios amore. Sic Anacreon apud Hephæst. Ἐς πολιὸν κῦμα κολυμβῶ μεθύων ἔρωτι.

12 *Illo purpureo ore suaviata*] Purpureum os etiam dixit Simonides apud Athenæum lib. XIII. Πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνάν. Et Horat. 'Purpureo bibit ore nectar.'

13 *Sic inquit*] Simul, hæc dicens, suavium dedit, ut Sisenna dicit lib. XIII. Milesiarum.

14 *Huic uni domino*] In utroque Patavino, *uno*, more veterum.

16 *Ignis mollibus ardet in medullis*] Ignis, amoris ille impotens ardor. Vergil. 'Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem Durus amor?'

19 *Nunc ab auspicio bono profecti*] Similiter Cæsar de Bello Civili, lib. III. 'Et, ab hoc profectus initio, ne frustra ingressus turpem caussam viderentur.' Placidus Gramm. in Glossis, 'Sunt igitur,' inquit, 'bona Auspicia, quæ cogunt res inchoare; sunt mala, quæ prohibent.'

24 *Facit delicias*] Sic idem alibi loquitur, 'Si quis delicias diceret, aut faceret.'

CARMEN XLVI.

1 *Jam ver egelidos refert tepores*] Columella quoque de Cultu Hortorum dicit, 'Egelidum ver.' Auctor Elegiæ de Obitu Mæcenatis, quod tum spirent auræ jucundissimæ, 'Ver' dixit 'egelidum:' 'Verberat egelido garrula vere nemus.' Servius, interpretans illud Poëtæ in Æn. VIII. 'Ut procul egelido secretum flumine vidit,' 'Egelido,' inquit, 'est nimium gelido, et est una pars orationis, ut Eduramque pirum, id est, valde duram.' Hæc Servius. Est ergo E, in compositione, ἐπιτατικὸν plerumque, quomodo et Severus apud Ausonium accepit, 'Impiger egelido movet arma Severus ab Istro:' et Auson. ad Paullinum, 'Egelidæ ut teneant hyemes.' At eadem particula nonnumquam etiam in compositione remittit, ut 'egelidum' significet, non prægelidum, sed tepidum; quo modo Sueton. accepit in Octavio, 'Ungebatur,' inquit, 'etiam sæpius, sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua, vel sole multo calefacta.' Atque hinc illa est κακοζηλία, quam, ut scribit Seneca, in Ovidii versu non probabant eruditi homines: qui versus legi omnino sic debet, 'Egelidum Borean, egelidumque Notum.' Non, ut alii, *Et gelidum Borean*. Quod primus vidit Jacobus Taurellus, vir doctissimus; namque quod id verbum mediæ significationis esset, in id vitium, quod supra posui, Poëta incidit.

2 *Jam cœli furor, æquinoctialis*] Anni tempus mollissimum significat, ver ipsum scilicet, cum primum flare Zephyri incipiunt. Zephyrum itaque æquinoctialem hoc loco dicit, vernum intelligens æquinoctium.

3 *Jucundis Zephyri silescit auris*] Jucundas auras, quibus opponas, quæ Philippo dicuntur in Epigrammate, νότου βαρυλαίλαπες αὖραι. 'Silescit' etiam, de ventis, Ovid. Trist. II. 'Sed modo subsidunt, intermissique silescunt.' 'Auras Zephyri' dixit etiam Vergil. Georg. II. 'Zephyrique tepentibus auris:' πνοαῖς.

4 *Linquantur Phrygii, Catulle, campi*] Si est in Asia, Phrygia, cur, ut Asiam petat, Phrygiam relinquat: itaque legendum suspicor, *Liquantur*: quod idem est, quod 'Liquuntur.' Ut apud Vergil. Georg. I. 'canis cum montibus humor Liquitur, et Zephyro putris se gleba resolvit.'

5 *Nicææque ager uber æstuosæ*] Uber, fertilis, Verg. dixit, *Ubere glebæ*. Priscian. lib. II. Et Nicæam, et Niciam, eandem urbem dici, scribit.

6 *Ad claras Asiæ volemus urbes*] Ovid. Trist. I. 'Oppida non Asiæ, non mihi visa prius.'

7 *Jam mens prætrepidans avet vagari*] Eodem modo et 'trepidare' Plautus videtur dixisse in Casina, 'Ut ille trepidabat, ut festinabat miser, ut subsultabat postquam vicit villicus.' Nam 'trepidare,' et 'trepidum,' festinare, et festinum significare apud Verg. non uno loco Servius docet.

8 *Jam læti studio pedes vigescunt*] Vigere idem significare videtur hoc loco, quod 'trepidare' verbum, ardorem scilicet illum ad agendum atque audendum. Sic Liv. in II. Bello Punico, 'Videret, ut, quibus lingua prompta ac temeraria esset, æque in pugnam vigerent manus.'

11 *Diversæ variæ viæ reportant*] In manuscriptis omnibus, *Diverse variæ*. sed illud rectius: significat enim multos, multis etiam domum viis redeuntes. Vergil. quoque dissipatos cum significare vellet, dixit, 'Aut age diversos.' Quamquam, et illud non improbandum, ut *Diverse* sit ex *Diverso*. Vergil. Æn. II. 'Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.' Sed illo modo etiam Sallustius in Jugurth. 'Sed, quia diversi redeuntes alius ab alia parte.'

CARMEN XLVII.

1 *Porci, et Socration, duæ sinistræ Pisonis scabies*] De Socratione nihil exploratum habeo: alter vero fortasse sit Porcius, cujus Cic. meminit in Oratione pro Fonteio. 'Crodimum,' inquit, 'Porcium, et Nummium ternos victoriatos.'

2 *Famesque Memmi*] In manuscriptis omnibus, *Mundi*, vel, *Mondi:* legendum forte, *Mindi*. cujus Cic. meminit lib. v. Epist. ad Rufum, 'Tu ei,' inquit, 'M. Mindium fratrem tuum adjunxisti.' Sunt, qui *mundi*, ἀντὶ τοῦ *mundus* positum putent, *Pisonis mundi*, id est, frugi; quod erat Calpurniorum cognomen.

3 *Vos Teraniolo meo*] Hæc ad extremum usque legenda cum interrogatione, ut indignantem significent.

6 *De die facitis*] Repente, neque ante prædicta, neque pridie constituta. Donatus in Adelph. interpretans illud Apparare de die convivium. Et nos paullo amplius in Commentationibus in Horat. 'Facere convivia,' sic dixit, ut et Cic. ad Pætum, 'Cenulas facere:' et in iisdem Epist. 'Sumtuosas cenas' dixit, ut hic *sumptuose* fieri convivia dicuntur.

7 *Quærunt in triviis vocationes*] Invitationes. Idem ante, 'Qui tum vocat me.' Plaut. in Menæch. 'Er. Eamus ut prandeamus. Me. Bene vocas:' et in Curc. 'Bene vocas:' et Sueton. Caligula, 'Vocatu ipsius:' et Macrobius lib. III. Saturn. de lege Orchia.

CARMEN XLVIII.

1 *Mellitos oculos tuos, Juventi*] Juventiam gentem in primis claram fuisse, constat. M. Juventius cum Tib. Graccho Consul fuit. Ex eadem gente M. Juventius Laterensis, qui Plancum ambitus accusavit, quique sibi ipse in Lepidi castris mortem conscivit. Ausonius quoque blandiens dixit, 'Otia sunt mellite nepos.' Atque alibi, 'Hoc mellite nepos.'

4 *Nec umquam saturum inde cor futurum est*] In manuscriptis aliis, *Nec numquam inde cor sater futurus;* in aliis, *Nec numquam inde cor satur futurus*. Ego vero legendum puto, *Nec mi umquam videor satur futurus*.

6 *Seges osculationis*] Itidem transferens Poëta dixit, 'telorum seges.'

CARMEN XLIX.

2 *Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli, Quotque post aliis erunt in annis*] Eam formam ab Homero ceteri vi-

dentur accepisse. Plaut. in Bacchid. 'Quicumque ubi ubi sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac.' Vergil. 'Quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.'

6 *Tanto pessimus omnium poëta*] Hic versus in Patavino altero non erat. Veteres autem sic loquebantur. Plaut. in Aulul. 'Quam ad probos propinquitate proxume te adjunxeris, Tam optimum est:' et Paterc. lib. II. de Mario, 'Quantum bello optimus, tantum pace pessimus.' Antipater lib. III. Epigr. Ἀγγέλλω μερόπεσσιν ὅθ' οὕνεκεν ὅσσον ἄριστος Οἰωνῶν γένομαι, τόσσον ὅδ' ἡμιθέων. Hoc ipso de genere Servius Interpres Verg. in illa Æn. VII. 'Tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis, Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.' 'Legitur,' inquit, 'in Arte, quod tam magis maxime, minus minime, positivo tantum junguntur: quod tamen tunc observatur, si ponantur ad augmentum istæ particulæ: tunc enim vitiosam faciunt elocutionem. ceterum, si ad exæquationem positæ sunt, possunt vel comparativo, vel superlativo, vel pro ipsis gradibus ipsæ inter se jungi. hinc ergo est, 'Tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis, Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.' non enim ad prælationem positæ sunt, sed ad exæquationem. majores enim nostri non in dicto vitia, sed in significatione esse voluerunt. Hinc est in Sallustio, 'Itaque quam quisque pessime fecit, tam maxime tutus est.' Nam et hæc exæquatio est, non comparatio.'

CARMEN L.

1 *Hesterno, Licini*] Ad Calvum, opinor, scribit, cujus pater fuit C. Licinius Macer: auctor Val. Max. lib. IX.

3 *Ut convenerat esse, delicatos*] In Patavino altero, *dedicatos;* quod non improbandum usquequaque: significat enim hoc loco Catullus, ipsum et Calvum lusui se eo die dicasse. Sic autem Festus Pompeius 'delicatos' interpretari videtur: 'Delicata,' inquit Festus, 'dicebant Dis consecrata, quæ nunc dedicata: unde adhuc manet delicatus. Delicare autem proprie est dicendo deferre.' 'Delicatos,' amantes otii. Sic enim etiam posse videmus interpretari. Namque eodem prope modo Quintil. lib. XII. 'Ne illas quidem tulerim delicias eorum qui doceri amicos suos jubent.'

5 *Numero modo hoc, modo illoc*] Sic veteres Plaut. in Cistell. 'Istoc ergo auris graviter obtundo tuas.'

Ludebat numero, modo hoc, modo illoc] Omni genere Poëmatis. Cic. eodem modo Academ. lib. I. 'Atque, ipse varium et elegans omni fere numero poëma fecisti.'

6 *Reddens mutua per jocum atque vinum*] Sic etiam veteres loquebantur. Suetonius Vespas. 'Per ludum jocumque:' et Nerone, 'Fallere, ac furari jus erat per jocum:' et obsceni auctor carminis, 'Nolite, omnia, quæ loquor, putare, Per lusum mihi per jocumque dici.'

7 *Atque illinc abii tuo lepore Incensus, Licini, facetiisque*] Plut. in libro Περὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν πρὸς τοὺς Στωϊκοὺς, similiter dixit, Ὑπὸ τοιούτων ἐγὼ λόγων διακεκαυμένος ἕωθεν σβεστηρίων δέομαι, καθάπερ τινὰ φλεγμονὴν ἀφαιρούντων τὴν ἀπορίαν τῆς ψυχῆς.

10 *Nec somnus tegeret quiete ocellos*] Verg. Georg. IV. 'Incœpto tegeret cum lumina somno.' Atque idem alibi Catullus, 'Piger his labantes languore oculos sopor operit.' τοῖς γὰρ λυπουμένοις τε καὶ μεριμνῶσιν Ἅπασα νὺξ ἔοικε φαίνεσθαι μακρὰ, ait Apollodorus apud Athen.

11 *Sed toto indomitus furore lecto Versarer*] Similiter Juvenal. Satyr. XII. 'Et toto versata toro jam membra quiescunt.'

13 *Ut tecum loquerer, simulque ut essem*] Ut una multum essemus: non, *essem*, id est, cibum sumerem.

18 *Nunc audax cave sis*] In manu-

scriptis, *Nunc audax cave;* et, *Nunc audax caneris.* Ex eo quisque, quod commodius videbitur, faciat.

19 *Cave despuas ocello*] Sic etiam est omnibus in manuscriptis: superbiam vero, et contemptum oculi nonnumquam ipsi significant.

20 *Nemesis*] Julius Capitolinus in Maximo et Balbino, 'Ut civium sanguine litato specie pugnarum se Nemesis, id est, vis quædam fortunæ, satiaret.'

21 *Est vehemens Dea*] Vehemens δισσυλλάβως· sic Horat. 'Vehemens et liquidus.' Quamquam etiam Vemens, et Vementer, scribebant veteres. Vehemens dea, δεινὴ θεός. Hom. Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεός. Et Theocr. Nymphæ dicuntur δειναὶ θεαί. Plaut. Rudente: 'Arcturus signum sum omnium quam acerrimum: Vehemens sum exoriens, cum occido, vehementior.' Nemesin Ultionem vocant Latini. Corn. Tacit. in III. Cum Valerius Messalinus signum aureum in æde Martis Ultoris, Cæcina Severus aram Ultioni statuendum censuissent.

CARMEN LI.

1 *Ille mi par esse Deo videtur*] Magnam gratiam Longino rhetori debemus, qui Oden hanc Sapphus in scripta sua transtulit, et majorem iis, qui hæc ipsa vulgarunt. Phaonem vero Lesbium, impense perditeque amatum, indicat etiam Plautinum illud in Mil. Glor. 'Nam nulli mortali scio obtigisse hoc, nisi duobus, tibi, et Phaoni Lesbio, Tam nimie ut amarentur.' Loquitur autem Euripides eodem modo in Electra, quo Sappho. Ἔγωγ' ἴσον θεοῖσιν ἡγοῦμαι φίλον.

2 *Si fas est*] Si pote est.

3 *Qui sedens adversus identidem te Spectat, et audit*] Θαμὰ ἐπισκοπεῖται· sic Plato Lyside, Περιστρεφόμενος δὲ ὁ Λύσις θαμὰ ἐπισκοπεῖτο ἡμᾶς, καὶ δῆλος ἦν ἐπιθυμῶν προσελθεῖν.

5 *Dulce ridentem*] Idem alibi, 'Dulce rideat ad patrem:' et Horat. 'Dulce ridentem Lalagen amabo:' et Plato Epigram. de Laide, Καὶ σοβαρὸν γελάσασα καθ' Ἑλλάδος, ἡ τὸν ἐράντων Ἑσμὸν ἐνὶ προθύροις Λαΐς ἔχουσα νέων. Quos versus pæne expressit Propert. lib. II. 'Non ita complerant Ephyrææ Laidis Ædes, Ad cujus jacuit Græcia tota fores.'

7 *Nihil est super mi*] Est in nonnullis, pro *Super mi*, *Suprema*. Et, quia sequens Adonius desideratur, difficilis est conjectura. Credibile est, vocis partem reliqui fuisse. Bion quidem in Bucolicis simile quiddam posuit de Venere: Ἢν μὲν γὰρ βροτὸν ἄλλον ἢ ἀθανάτων τινὰ μέλπω, Καμβαίνει μευ γλῶσσα, καὶ ὡς πάρος οὐκ ἔτ' ἀείδει. Legendum forte in posteriore versu, Κ' ἀμβλύνει.

9 *Lingua sed torpet, tenuis sub artus Flamma dimanat*] Multo ante, quam illa, quæ dixi, scripta Longini ederentur, conjecturam feceram, hæc esse de Sapphicis expressa versibus. Plutarchi enim librum legeram, inscriptum, Πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ, in quo est Sapphicorum versuum pars ea, quæ huic Catullinæ respondet. Sic est apud illum, Νέῳ δ' ἀνδρὶ γευσαμένῳ προκοπῆς ἀληθῶς ἐν φιλοσοφίᾳ, τὰ Σαπφικὰ ταυτὶ παρέπεται. κατὰ μὲν γλῶσσαν γε* λεπτὸν αὔτικα χρῶ πῦρ ὑποδέδραμε. Hic verò, cui videbitur, vires experiatur ingenii, aut horum versuum meliorem lectionem afferat, aut ea, quam docti homines excogitavere, contentus sit. Dimanare vero amoris flammam, dixit μεταφορικῶς· ostendit ita dictum Plaut. in Mostel. 'Continuo pro imbre amor advenit: is ubi in pectus permanavit, Permadefecit cor meum:' et Lucret. lib. IV. 'Hinc inlata prius Veneris dulcedinis in cor Stillavit gutta, et successit frigida cura.' 'Manat amor tectus, si non ab amante recedas.' Amorem vero ipsum in cor descendentem significavit Alcmæon illis versibus, qui sunt apud Athenæum, Ἔρως με δ' αὖτε Κύπριδος

ἕκατι γλυκὺς κατείβων καρδίαν ἰαίνει. Archilochus simillime, hoc ipso in genere, Τοῖος γὰρ φιλότητος ἔρως ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς, πολλὴν κατ' ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν κλέψας ἐκ στηθέων ἁπαλὰς φρένας. Sic Catullus eripi sibi sensus dixit: et alibi idem, Δύστηνος ἔγκειμαι πόθῳ ἄψυχος, χαλεπῇσι θεῶν ὀδύνῃσιν ἕκητι Πεπαρμένος δι' ὀστέων.

12 *Lumina nocte*] Desunt reliqui versus, ab eodem conversi; quos ego crassa Minerva mea sic supplebam, *Sudor it late gelidus trementi Artubus totis, violamque vincit Insidens pallor, moriens nec auras Ducere possum.* Ovid. Eleg. lib. III. simillime, 'Mens abit, et morior.'

13 *Otium, Catulle, tibi molestum est*] Hoc vero nihil ad superiora illa pertinet; nec enim cohæret: estque omnino ἀποσπασμάτιον Catullini Poëmatis, quod perierit. Præterire non possum hoc loco Macrobii verba e lib. II. Saturn. 'Joculari,' inquit, 'deinde super cenam exorta quæstione, quod nam esset Molestum otium, aliud alio opinante, ille Podagrici pedes dixit. Is vero est Publii jocus.'

15 *Otium et reges, simul et beatas Perdidit urbes*] Sententia est, quam infert, νουθετική· et tractata quidem luculente a Demosth. Orat. περὶ Στεφάνου. Et Cato Major ad lites censorias similiter, 'Scio,' inquit, 'fortunas secundas negligentiam perdere, quod uti prohibitum irem, quod in me esset, meo labori non parsi.' Epicharmus similiter, Πρεπόντων τῶν πόνων πωλεῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγαθὰ οἱ θεοί· Σὴ πατρὶς ἐν γὰρ τοῖς πόνοισιν αὔξεται, Αἱ δ' ἥσυχοι σκοτεινὰ πράσσουσιν πόλεις. Non dissimilis Euripidis sententia, Οὐδ' ἡδὺς αἰὼν, ἡ κακή τ' ἀνανδρία, Οὔτ' οἶκον οὔτε πόλιν ὀρθώσειεν ἄν. 'Perditas civitates,' et Cic. dixit lib. VII. in Venerem. 'Perditæ civitates, desperatis omnibus.'

CARMEN LII.

1 *Quid est, Catulle, quod moraris emori*] Suspendio arbor eligenda. Melius vero in manuscriptis, *Quid est, Catulle, quid moraris emori?*

2 *Sella in curulli Struma Nonius sedet*] De quo Plin. lib. XXXVII. 'Si quidem exstat hodieque hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proscriptus Nonius Senator est, filius Strumæ Nonii ejus, quem Catullus Poëta in sella curuli visum indigne tulit:' et Boëthius, Philos. Consol. lib. III. 'Nam vis ea est magistratibus, ut utentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant: atqui non fugare, sed inlustrare nequitiam solent. qua sit, ut indignemur eas sæpe nequissimis hominibus contigisse: unde Catullus, licet in Curulli Nonium sedentem, Strumam tamen appellat.' Ex hoc genere est illud Cic. Orat. pro Sestio, 'Hi medentur civitati, qui exsecant pestem aliquam tanquam strumam civitatis.'

3 *Per consulatum pejerat Vatinius*] In Caninii et Vatinii consulatum noti joci Cic. apud Macrob. Saturn. II.

CARMEN LIII.

1 *Risi*] Proverbio dixisse videtur. Festus in verbo, 'Rideo.'

2 *Qui cum mirifice Vatiniana Meus crimina Calvus explicasset*] Calvus Vatinium ambitu accusavit. Quod intelligi potest ex illis Carisii verbis lib. II. 'Ad, pro autem,' 'Calvus in Fuscinium ambitus. Ad ita mihi Jovem deosque immortales velim bene fecisse, judices, ut ego pro certo habeo, si parvuli.' Quibus in verbis, 'Fuscinium,' in 'Vatinium' mutandum censeo. Scripsit autem Calvus Orationes duas in Vatinium, quarum posteriorem laudat Corn. Tacitus.

5 *Di magni, Salicippium disertum*] Di magni, admirantis est. Plaut. in Capt. 'Audivi, di magni.' Ovid. Eleg. lib. II. 'Oscula, di magni, qualia quotque dedi.' et Fast. lib. VI. 'Quam bene, di magni, pugna cecidisset in illa: Defensor solii Juppiter

ipse sui.' Tzetzes, Lycophronis Interpres, ὦ πόποι, apud Homer. idem valere significat, idque de aliorum sententia, Πόποι] Οἱ θεοὶ ὅθεν καὶ πολλάκις ὦ πόποι τινὲς παρ' Ὁμήρῳ, ἀντὶ τοῦ ὦ θεοὶ, ἡρμήνευσαν ἡ λέξις Δρυόπων. *Salicippium* vero legendum esse, dubitari non potest, quod facile intelligitur ex illis Senecæ verbis lib. IV. Controvers. 'Calvus,' inquit, 'qui diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiæ habuit, usque eo violentus accusator et concitatus fuit, ut in medio actione ejus surgeret Vatinius reus, et exclamaret, Rogo vos, judices, num si iste disertus est, ideo me damnari oportet. Idem postea cum videret a clientibus Catonis rei sui Pollionem Asinium circumventum in sorite, imponi se supra cippum jussit; erat enim parvulus statura, propter quod etiam Catullus in Hendecasyllabis, vocat illum Salippicium disertum, et juravit, si quam injuriam Cato Pollioni Asinio accusatori fecisset, se in eum juraturum calumniam, nec umquam postea Pollio a Catone, advocatisque ejus aut re aut verbo violatus est.' Sed et apud Senecam prave, 'Sallupitium' legitur. Verborum vero Senecæ sententia, ut *Salicippium* legatur, postulat. Hunc ego Senecæ locum cum Catullino collatum diligenter emendatumque acceperam in Hispania ab Honorato Joannio, viro clarissimo mihique multis de caussis conjunctissimo. Ut vero in Italiam veni, et Paullum Manutium Venetiis vidi libenter, et de communibus studiis cum eo egi sæpe libentissime. Ille vero, cum ex me quæreret, ecquid haberem in Catullum, respondi, mihi quidem nihil tum esse in promptu, hunc unum locum memoria tenere dignum Honorati mei, singulari doctrina atque ingenio. Laudavit ille, sibique perplacere significavit: seque ante aliquot annos ita emendasse confirmavit. Nescio, cur Senecæ verba, tam huic loco necessaria, prætererit Interpres Catulli. Calvum ipsum etiam exiguum dicit Ovid. Trist. lib. II. 'Par fuit exigui, similisque licentia Calvi.'

CARMEN LIV.

1 *Othonis caput*] Nihil auxilii adferebant libri manuscripti, nam præterquam quod inculcati hoc loco sunt plures alii versus alienissimo loco; hi quoque ipsi mirum in modum depravati legebantur: sed non dissimulabo conatum meum, ut, si parum res processerit, extet tamen diligentiæ meæ testimonium. Itaque sic commentabar: Ad Rusticum, quod nomen etiam in antiquis fuisse dubitandum non est, hodieque Romæ in cippis duobus est, MARCVS. SESTIVS. RVSTICVS. ad Rusticum, inquam, aliquem scribi hos versus, in quibus dicit Othonem puerum quendam heri sui delicias esse, cui caput pusillum, subtile, ac leve esset, crura deinde semilauta, id est, sordidiuscula; hunc esse tum qui et Rustico ipsi, et Fuffecio seni callidissimo placere posset. Hanc autem sententiam efficient hi versus, sic si legantur: *Othonis caput oppido est pusillum, Subtile, et leve, rulγνον Libonis. Heri Rustice, semilauta crura. Sed non omnia displicere vellem Tibi, et Fuffecio seni recocto.* Sed mihi ipse non satis faciebam in hac tota sententia; volui tamen industriam ac laborem testari meum: alii olim fortasse melius: pro *Suffecio* autem, *Fuffecio* legendum puto, suffragantibus omnis antiquitatis monumentis.

6 *Irascere iterum meis Iambis Immerentibus unice Imperator*] Hi quoque versus, et in manuscriptis et impressis, alieno leguntur loco. In Cæsarem vero ipsum hæc dicta suspicantur: sed reliqua desiderantur.

CARMEN LV.

1 *Oro, si forte non molestum est*] Hic est, opinor, Catulli Scurra fugitivus, de quo Juvenal. Sat. XIII. 'Mimum

agit ille, Urbani qualem fugitivus scurra Catulli.' Sed in manuscriptis omnibus est, *Oramus, si forte non molestum est.*

2 *Demonstres ubi sint tabernæ*] In anuscriptis, pro *tabernæ*, *tenebræ*, non *latebræ*.

4 *Te in omnibus labellis*] In manuscriptis est, *libellis*, quod est corruptum ex *labellis*. Labella vero significare opinor, balnea, thermas hoc loco. Sic a Cic. 'labrum' dicitur: et ab Ovid. Fast. III. 'Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ:' et in Ibin, 'Quique verecundæ speculantem labra Dianæ.' Mart. lib. V. in Dentonem in eandem sententiam, 'Quem thermis modo quærere, et theatris, Et conclavibus omnibus solebas.'

5 *Te in templo superi Jovis sacrato*] Sacro. Sic Cic. III. in Verrem, 'Qua ex opinione hominum illa insula eorum Deorum sacra putatur.' Sic etiam Græci loquuntur, ut Interpres Apoll. R. in lib. I. Δῆλος μία τῶν Κυκλάδων νήσων, ἱερὰ Ἀπόλλωνος. Ac paullo post, Κλάρος πόλις πλησίον Καλοφῶνος, ἱερὰ Ἀπόλλωνος.

8 *Quas vultu vidi tamen sereno*] Ita olim Aldus impressit: itaque est in manuscriptis.

9 *Avelli sinite ipse flagitabam: Camerium mihi*] Clamore flagitabam; ut Plaut. Menæch. 'Propterea illius nomen memini facilius, Quia illum clamore vidi flagitarier.'

11 *Quædam inquit, nitidum sinum reducens*] In manuscriptis pro *nitidum*, *nudum*. Propert. lib. II. simile quiddam exprimens, 'Omnia me lædent, timidus sum, ignosce timori: Et miser in tunica suspicor esse virum.'

16 *Audacter, committe, crede lucet*] In manuscriptis est, *Audacter, hoc committe, crede, Lucet*: legendum opinor, *Audacter committe, crede, Luci.* Si modo is Lucius Camerius fuit: quod alii viderint. Lucium quendam proscindit Poëta, quisquis ille vetus auctor Carminis; quod in Lusibus in Priapum legitur, in extremo, 'Cinæde Luci, an te reliquerunt opes, Fameque genuini crepant?'

19 *Fructus projicies amoris omnis*] Sic Attius Alcmeone, 'Postremo, amplexa, fructum, quem Di dant cape:' et Plaut. Casin. 'Scio, sed meus fructus est prior:' et Lucret. lib. IV. 'Nec Veneris fructu caretis qui vitat amorem.'

22 *Sis nostri quoque particeps amoris*] Aldus aliter olim, *Dum vestri sim ego particeps amoris.* Quæ sunt omnia nimis ingeniosorum commenta: in manuscriptis omnibus est, *Dum nostri sis particeps amoris:* nec ego quicquam mutandum puto. Ut tua, inquit, tu nos celes gaudia, nos te tamen nostrorum nobis amorum conscium esse volumus.

23 *Non custos si fingar ille Cretum*] Hi versus omnes ad illum usque *Essem te mihi, &c.* nulli sunt hoc loco, in manuscriptis, sed alibi alienissimo omnino loco. Aldus autem Manutius olim, ante hos impresserat eos, qui sequuntur, *En hic in roseis latet papillis, Sed te quærere jam Herculis labos est, &c.*

Non custos si fingar ille Cretum] Dubius sum, an *custos* passive dixerit, pro 'custodito,' ut 'Vector' etiam, pro eo 'qui vehitur,' dici solet: itaque Dædalus significetur, qui volatu Cretensium manus effugit. 'Fingar' autem, sic dixit, ut et Menander, Κόμψος στρατιώτης, οὐδ' ἂν εἰ πλάττοι θεὸς, Οὐθεὶς γένοιτ' ἄν.

24 *Non, si Pegaseo ferar volatu*] Ejusmodi multa simul posuit etiam Alexis Comicus apud Athen. lib. VI. Ἐμοὶ παρασιτεῖν κρεῖττον ἦν τῷ Πηγάσῳ, ἢ τοῖς Βορεάδαις· ἢ θᾶττον τοῦτον τρέχει, ἢ Δημέᾳ Λάχητος Ἐτεοβουτάδῃ· πέτεται γὰρ, οὐχ οἷον βαδίζει, τὰς ὁδούς.

29 *Quos junctos Cameri mihi dicares*] Sic est etiam in manuscriptis omnibus.

CARMEN LVI.

1 *O rem ridiculam, Cato, et jocosam*] Hic est forte Valerius Cato Grammaticus, de quo sunt illi versus Bibaculi apud Suetonium de Illustribus Grammaticis, 'Cato Grammaticus, Latina Siren, Qui solus legit et facit poëtas:' ac post, 'Si quis forte mei domum Catonis.' Ejusdem Catonis meminit Ovid. Trist. lib. II. 'Et leve Cornifici, parque Catonis opus.' Intellegerem de Catone Censorio, si ratio temporum conveniret; nam jocis illum delectatum scribit Macrob. Saturn. II. 'M. etiam Cato, ille Censorius, argute jocari solitus est:' ac postea, idem, opinor, significans, 'Orta ex his lætitia, et omnibus in censorium risum remissis.'

3 *Ride, quidquid amas, Cato, Catullum*] Id est, ἄσβεστον γέλωτα· et leporis non nihil est in verborum παρωνυμίᾳ, Cato, Catullum.

6 *Hunc ego, si placet Dionæ*] Dubito an legendum sit, *sic placet Dionæ*. Sic Horat. 'Tecum sub alta, sic Jovi gratum, domo, Beate Mæcenas, bibam.'

7 *Protelo rigida mea cecidi*] Nonius Marcellus in verbo, 'Protelare,' versus adducit Lucilii, in quibus 'Protelo' non verbum, sed adverbium videtur adfirmantis, sive quid simile huic Catulli sententiæ significantis: in quo aut parum vidisse Nonius videtur, aut ejus inemendato nos libro utimur. Versus Lucilii sunt, 'Quem neque Lucanis oriundi montibus tauri Ducere protelo validis cervicibus possent:' et illi, 'Hunc juga multorum protelo ducere centum Non possent.'

CARMEN LVII.

Pulchre convenit improbis cinædis] Pulchre, pro, bene. Sic ante, 'Pulchre concoquitis:' et Afran. 'Pulchre hoc incendi rogum.'

2 *Mamurræ pathicoque, Cæsarique*] Mamurram Formianum intelligit. Et distinguendum, *Mamurræ pathicoque, Cæsarique*. Neque vero Catullus tantum, sed et Bibaculus in Cæsarem scripsit; quod indicant Corn. Taciti verba Ann. IV. 'Carmina,' inquit, 'Bibaculi et Catulli referta contumeliis Cæsarum leguntur. Sed ipse Divus Julius, ipse Divus Augustus, et tulere ista, et reliquere, haud facile dixerim moderatione magis, an sapientia: namque spreta exolescunt, si irascare, agnita videntur.'

3 *Maculæ pares utrisque*] Probra. Lucilius, 'Quem scis scire tuas omnis maculasque notasque:' et Ausonius in Ecloga, 'At contra inlecebris maculosam ducere vitam.' Mart. lib. VIII. in eandem prope sententiam, 'Cum sitis similes paresque vita, Uxor pessima, pessimus maritus, Miror, non bene convenire vobis.'

6 *Gemelli utrique, Uno in lectulo*] Gemellos vocat, vel propter mutuum in flagitiis consensum, quo modo dictum ab Horatio, 'Ad cetera pene gemelli;' atque ita distinguendum ab eo quod sequitur: aut Gemellos uno in lectulo non sine summa turpitudine vocat.

7 *Uno in lectulo*] Veniebat etiam in mentem, mihi dubitare, an legendum foret, *Unilectuli*, unica voce, ut et Græcis Σύλλεκτροι. Auctor Hymni in Rheam, Πάντιμ', ἀγλαόμορφε, Κρόνου σύλλεκτρε. Tum etiam alibi idem in matrem deum, Κρόνου συνόμευνε: et κοινολεχεῖς, Soph. Electra. Solet autem Catullus Σὺν in compositione in Uni convertere, namque alibi, Unigenam simul, aut iisdem natam parentibus dicit. Q. C. in commentario de petitione consulatus eodem prope modo, 'Ambo sicarii, ambo libidinosi, ambo egentes.'

8 *Non hic, quam ille, magis vorax adulter, Rivales, socii et puellularum*] Vellem per manuscriptum aliquem librum distinguere ac legere liceret hoc modo, *Non hic quam ille, magis vorax adulter Rivalis socius puellularum.*

CARMEN LVIII.

1 *Cæli, Lesbia*] Hic est Cœlius Rufus, de quo post plura dicemus.

Nostra] Nostram dicit, quod Cœlius etiam Lesbiam, id est, Clodiam amarit, quæ, opinor, eadem traditur a Plutarcho dicta 'Quadrantaria.'

4 *In quadriviis, et angiportis*] Ubi contemptissima scorta merebant atque prostabant. Horat. I. Od. in Lydiam, 'Flebis in solo levis angiportu, Thracio bacchante magis sub interlunia vento.'

5 *Glubit magnanimos Remi nepotes*] Eodem verbo, atque hoc ipso in genere, usus est Auson. 'Deglubit, fellat, molitur per utramque cavernam.'

CARMEN LIX.

3 *Vidisset, ipso rapere e rogo cenam*] In manuscriptis omnibus, *Rapere de rogo, cenam.* quod est ipsum probabilius. Nescio, an idem Tibull. significet lib. I. 'Ipsa fame stimulante furens, escasque sepulcris Quærat, et a sævis ossa relicta lupis:' et in Ibin Ovid. 'Et qui debuerat subitas extinguere flammas: Is prædam medio raptor ab igne petit:' quanquam in aliam hoc dictum sententiam. Suetonius in Vitellio simile quiddam scribit, 'Ut autem homo,' inquit, 'non profundæ modo, sed intempestivæ quoque ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperavit quin inter altaria ibidem statim visus, et farra pæne rapta e foco manderet.' Artemidorus lib. IV. ex eodem genere commemorat, τὰ ἐν νεκυσίοις καὶ παραδείπνοις παρατιθέμενα.

4 *Cum devolutum ex igne prosequ. panem*] Qui deciderit cibus. Sic Sidonius lib. III. Epist. ad Apollinarem, 'Enimvero illa sordidior, atque deformior est cadavere rogali, quod facibus admotum, semicombustum, moxque sidente strue torrem devolutum reddere pyræ jam fastidiosus pollinctor exhorret.'

5 *A semiraso tunderetur ustore*] Quasi id quoque in cærimoniis fuerit, ustor ut esset semirasus. Mihi vero finis Epigrammatis deesse videtur, et ejus quod sequitur principium.

CARMEN LX.

1 *Nam te Leæna montibus Libyssinis*] Leonum enim est Libya, ut Flaccus ait, 'arida nutrix.' Leænæ vero insigni sunt feritate: veteris poëtæ senarius est, Ἴσον λεαίνης καὶ γυναικὸς ὠμότης. Crudelem significare cum volumus, non homine satum dicimus. Sic Eurip. Bacchid. Τίς ἄρα νιν ἔτεκε; Οὐ γὰρ ἐξ αἵματος Γυναικῶν ἔφυ· λεαίνας δέ γε τινος, ἢ Γοργόνων Λιβυσσᾶν γένος. Theocr. Δυσέρωτι· Ἄγριε παῖ καὶ στυγνὲ, κακᾶς ἀνάθρεμμα λεαίνας.

5 *A nimis fero corde*] Ἀνηλεὲς ἦτορ dicit Callim. Hymno in Delon. Ἥρη, σοὶ δ' ἔτι τῆμος ἀνηλεὲς ἦτορ ἔκειτο.

CARMEN LXI.

1 *Collis o Heliconii Cultor, Uraniæ genus*] Recte opinor. *Hymenæum* inscribamus; ejusdem enim argumenti Poëma citat Ticidæ Priscian. lib. V. 'Ticidas, inquit, in Hymenæo, Felix lectule talibus sole amoribus.' Sic legendi hi versus, ut prior ille sit integer, posterior non integer: sunt enim ejusdem omnino generis, cujus hi Catulli. Genus ipsum Carminis Glyconium, estque Dimetrum Acatalecticum, cum Pherecratio: exempla utriusque ponit Hephæstion, agens de Antispastico: prioris, Κάπρος οὔνεχ' ὁ μαινόλης· et reliqua posterioris, Ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν, κ. τ. λ. Terentianus vero Choriambicum primum sive Bacchiacum dici scribit; est enim apud illum sic, 'Hoc metrum Choriambicum est, quod pars Bacchiacum vocant.' Idemque Terentianus, cum Septimii versus præposuisset, 'Geritque intus in oppidum Anhelos panopæ greges:' et Poëtæ alterius, 'Opima adposui

senex amori arma feretrio:' et illos, 'Purpuræ leguli senes Intus hic ubi consitum est.' Primum pedem mobilem significans, ac varium in his, ut est etiam in Catulli versibus, et in exemplis apud Hephæst. addit, 'Utque est mobilis hic locus Immotus manet ultimus.' Namque hic semper Iambus est. At posterius illud Carmen, quod Pherecration dicit Hephæstion, idem Terentianus comma Dactyli sive Priapei Carminis videtur appellare, exemplo id Horatiani versus ostendens, 'Grato Pyrrha sub antro:' etsi primus pes constans Spondæus esse videatur. Sed ad hujusmodi Catulli versum nihil apud illum proprius, nihil eidem similius reperire potui. Atque idem Spondæus in exemplis apud Hephæstionem constans est. Servius illum Glyconium semper vocat in Centimetro; hunc autem Pherecratium: nam de Priapeio agens, 'Priapeium,' inquit, 'constat Glyconio et Pherecratio, ut, Hellespontiacum tuum numen protegit hortos.' Atilius Fortunatianus in arte utrumque videtur vocare comma Priapei Carminis; fit enim ex utroque Priapeium. Atque idem varietatem illam, ac pedum mobilitatem in utroque commate significans ait, 'Non ignoro autem variari primas et secundas syllabas utriusque in Priapeio commatis, ut modo ab Iambo incipiat, modo a Trochæo, tanquam, Hunc lucum tibi dedico consecroque Priape; Libens hoc tibi dedico, libens sancte Priape,' &c. At priorem illum vocat idem Bacchium et Choriambum. Mallius vero, opinor, is est, cujus Macrobius meminit lib. II. Satur. in Ciceronis Ridiculis.

2 *Uraniæ genus*] Id est, filia. Sic enim Poëtæ loquuntur, ut Vergil. 'Genus Orithiæ.' Interpres, opinor, Hesiodi Clius filium facit. At Claudianus in Palladii Epithalamio Musa genitum tantum dicit, 'innumeros Hymenæum quærit amores, Hunc musa genitum legit Cytherea, ducemque Præfecit thalamis.' Interpres vero Apollonii Erato Musam in primis, ceteras deinde nuptiarum præsides significat, principio Commentationum Argonaut. lib. III.

5 *Hymen o Hymenæe*] Carmen solenne in nuptiis; ut illud Romanis, Thalassio, Thalassio. Aristoph. Avibus, Ὑμὴν ὦ Ὑμεναῖε, ὦ Ὑμήν· et Theocr. Adon. Οὐκέτι Ὑμὰν, Ὑμὰν οὐκέτ' ἀειδόμενον μέλος ᾄδεται· et in Helenæ nuptiis, Ὑμὰν ὦ Ὑμεναῖε γάμῳ ἐπὶ τῷδε χαρείης.

6 *Cinge tempora floribus*] Ovid. in Epist. Hypsipylæ ad Jasonem, 'Heu ubi pacta fides, ubi connubialia jura, Faxque sub arsuros dignior ire rogos. Non ego sum furtim tibi cognita; pronuba Juno Adfuit, et sertis tempora vinctus Hymen. At mihi nec Juno nec Hymen, sed tristis Erinnys Prætulit infaustas sanguinolenta faces.'

8 *Flammeum cape lætus*] Novæ nuptæ flammeum indebatur: ita enim loquebantur. Severus Sulpicius lib. II. Sacræ Historiæ de Nerone ipso. 'Post etiam Pythagoræ cuidam in modum solemnium conjugiorum nuberet, inditumque imperatori flammeum, dos et genialis thorus, et faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non sine verecundia conspiciuntur spectata.' Hæc Sulpicii verba posui propter insignem rerum earum, quæ in nuptiis adhibebantur, enumerationem. Similem Callistrati cujusdam turpitudinem eadem prope cum enumeratione exagitat Martial. lib. XII. 'Barbatus rigido nupsit Callistratus Afro, Hac qua lege viro nubere virgo solet. Præluxere faces velatum flammea vultus, Nec tua defuerunt verba, Thalasse tibi. Dos etiam dicta est: nondum tibi Roma videtur Hoc satis: exspectas numquid, ut et pariat?' Eandem turpitudinem exagitans Suetonius Nerone 'Cum dote et flammeo persollemni celeberrimo nuptiarum

officio, deductum ad se pro uxore habuit.' Juvenal. Sat. x. flammeum paratum dixit, 'Dudum sedet illa parato flammeolo.' Nescio an, cum, relicto priore, nubebant alii, flammeum prius scinderent: hoc enim significare videtur Juvenal. Sat. vi. 'Permutatque domos, et flammea conterit.' Nisi iratam id dicat facere, vel crebra divortia sic significet. Nuptias Ælius et Cincius dictas censuerunt, quia flammeo caput nubentis obvolvebatur, quod antiqui Obnubere vocarunt. Fest. Pomp. idem affirmat in iii. Fast. Ovid. 'Credit amans, thalamosque parat, deducitur illuc, Anna tegens vultus ut nova nupta suos.'

9 *Hac veni niveo gerens Luteum pede soccum*] Habitum Hymenæi describit Ovid. Met. x. in Orphei nuptiis, 'Inde per immensum croceo velatus amictu Æthera digreditur, Ciconumque Hymenæus ad oras Tendit, et Orpheia nequicquam voce vocatur. Adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba, Nec lætos vultus, nec felix adtulit omen.' Soccus autem luteus, quod eo pedes induebant novi mariti. Seneca in Hippolyto de Hercule, 'Crura destincto religavit auro Luteo plantas cohibente socco, Et manu clavam modo qua gerebat, Fila deduxit properante filo.'

11 *Excitusque hilari die*] Sic Terent. 'Hilarem hunc sumamus diem.'

12 *Nuptialia concinens Voce carmina tinnula*] Carmina nuptialia quæ Theocr. in Europa Γάμια μελὴ dicit, Κόλχοισι ταναοῖς γάμιον μέλος ἠπύοντες. et Eurip. Troadibus, Δάκρυά τ' ἀνταλλάσσετε Τοῖς τῆσδε μέλεσι Τρῳάδες γαμηλίοις. Hoc ipsum significans Ov. Met. v. 'Atria complentur, nec conjugalia sacra Qui canat, est clamor.' Servius in Æn. vii. in illud, 'Hi Fescenninas acies.' 'Fescenninum,' inquit, 'oppidum est Campaniæ, ubi nuptialia inventa sunt carmina.' *tinnula*, tenui, id est, quæ aures feriat. L. Pomponi adducantur hæc ab aliis, 'Jube modo afferatur unus, ego vocem reddam tenuem et tinnulam.' Nisi id dicat se varia usurum voce. Expressisse autem Catullus videtur, quod Callim. dixit Hymno in Delum, Εὐηχὴς ὑμεναῖος.

14 *Pelle humum pedibus*] Hæc est ὄρχησις, quæ adhiberi in nuptiis solebat, de qua Interpres Apollonii principio lib. iii. Argonaut.

Manu Pineam quate tædam] Hæ sunt illæ faces nuptiales, de quibus jam supra, et Vergil. 'Mopse novas incide faces:' et Ovid. in nuptiis Orphei, 'Fax quoque, quam tenuit, lacrymoso stridula fumo Usque fuit, nullosque invenit motibus ignes.' Cur autem *Spineam* magis, quam *Pineam tædam* legi oporteat, non video: ut enim illam in nuptiis adhibitam fuisse concedam, ejus tamen propria vis putabatur pellendi noxia: de quo et Varro ut citat Carisius lib. i. 'In Asia fax' (sic enim legendum) 'ex spina alba præfertur, quod purgationis caussa adhibetur:' et Ovid. Fast. lib. vi. 'Sic fatus, spinam, qua tristes pellere posset A foribus noxas, hæc erat alba, dedit:' ac post, 'Virgaque Janalis de spina sumitur alba, Qua lumen thalamis parva fenestra dabat, Post illud neque aves cunas violasse feruntur, Et rediit puero, qui fuit ante, color.' Deinde vero libri manuscripti quoscunque vidi, *Pineam* omnes habebant; quam in nuptiis adhiberi solitam ostendunt et Verg. Æn. vii. 'flagrantem fervida pinum Sustinet, ac natæ, Turnique canit Hymenæos:' et Ovid. Fast. ii. 'Dum tamen hæc fient, viduæ cessate puellæ. Exspectet puros pinea tæda dies.' Locus est insignis apud Nonium Marcellum in verbo 'Fax:' qui hoc ipsum plane confirmat. Est autem is in impressis hoc modo: 'Fax, pro, Face Var. Γέροντος διδασκαλίου, Confluit mulierum tota Roma. quæ noctu fieri initia solita etiam nunc

pinea fax indicat. Idem Sexagesi, Adest fax involuta incendio. Idem de vita Pop. Ro. lib. II. Cum a nova nupta ignis in face adferretur fuco ejus sumptus fax ex pinu ablata esset, ut eam puer ingenuus adferret. In duobus manuscriptis sic, Fax, pro, Face. Varro in Geronto didascalo, Confluit mulierum tota Roma, quæ noctu fieri initia solita etiam nunc pinea fax indicat. Idem in Sexagesi, Adest fax involuta incendio. Idem de vita patrum lib. II. Cum a nova nupta ignis in facie adferretur fuco ejus sumptus cum fax ex pinu alba esset, ut eam puer ingenuus adferret.' Est itaque omnibus in libris ' Pinea fax,' et, ' Ex pinu.' Postrema Varronis verba restituere conabar, ' Cum a nova nupta ignis in face ferretur foco ejus sumptus, cum fax ex pinu alba esset, ut eam puer ingenuus ferret.' Deinde ' initia,' mutandum, in ' initio.' Quod vero scribit Plin. lib. XVI. cap. 19. de Spina nuptiarum facibus, idem ait, auspicatissima, id vero aut olim fuerat, aut ea etiam, ut opinor, pineis facibus intexebatur. Fax autem ominis caussa præferatur, ut significare Propert. videtur lib. IV. ' Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa Traxit ab everso lumina nigra rogo.' Nisi sic intelligas Facem, quæ, quod noctu nuptiæ fierent, præferebatur, Mihi, inquit Propert. omen triste prætulit ipsa rapta de rogo. Plut. tamen caussam adfert aliam, cur Fax præferretur; cujus verba alio loco ponemus.

16 *Namque Julia Mallio*] In omnibus fere manuscriptis, non *Julia*, sed *Junia*.

17 *Qualis Idalium colens*] Hoc genere similitudinis eximiam Juniæ pulchritudinem significat. Sæpe sic alii Poëtæ.

19 *Bona cum bona Nubit alite virgo*] Bona virgo, bella: in manuscriptis, *nubet*. *Cum bona alite*, præpositionem adposuit, more Græcorum. Hesiod. *σὺν οἰωνοῖς ἀγαθοῖσιν*. Et Soph. opinor, in Trachin. Bonam autem in nuptiis alitem dixit, quod aves quædam in his infaustæ maleque ominatæ sint, quas Græci propterea *τοῖς γαμοῦσι δυσοιώνιστα ὀρνέα* vocant: quod Interpres Lycophronis in illa, *Οὐ μήποτ' οὐ Ζεῦ σῶτερ ἐς πάτραν ἐμὴν Στείλαις ἀρωγοὺς τῇ δυσαρπάγῳ κρεκὶ*, sic tradit: *Κρὲξ ὀρνέον θαλάσσιον, ἴβιδι ἐοικός· ἔστι δὲ ἡ ἴβις περὶ τὴν Αἴγυπτον, ῥυπαροφάγον. Καλλίμαχος δ' ἐν τοῖς περὶ ὀρνέων φησὶ, τοῖς γαμοῦσι δυσοιώνιστον εἶναι, καὶ Εὐφορίων ἐν Ἀπολλοδώρῳ, ποικίλον, οὐδὲ μέλαθρον, ὀρχίλος ἔπτη, Κύζικος ὃν δ' ἤεισε κακὸν γάμον ἀχθόμενος κρέξ. Κρεκὶ τὴν Ἑλένην παρεικάζει διὰ τὸ δύσγαμον καὶ κακόνυμφον γενέσθαι.* Eandem avem intelligens, opinor, Propert. lib. IV. dixit, ' Docta vel Hippolytum Veneri mollire negantem, Concordique toro pessima semper avis.' Quanquam quibusdam in libris esse dicant, ' anus,' non ' avis.' Horat. I. Od. ' Mala ducis avi domum, Quam multo repetet Græcia milite Conjurata tuas rumpere nuptias.' Callim. *Λουτρὰ τῆς Παλλάδος*, bonas ac malas alites significans dixit, *Γνωσεῖται δ' ὄρνιθας, ὃς αἴσιος οἵ τε πέτονται Ἤλιθα, καὶ ποίων οὐκ ἀγαθαὶ πτέρυγες.* Itaque *ἀγαθὰς πτέρυγας bonam alitem* apte interpretemur, vel quo modo Vergil. III. Æn. proxime ad hæc accedens Callim. ' Et volucrum linguas, et præpetis omina pinnæ:' alterum enim lex Carminis repudiat: ac nescio, an aliquid de Thalassio sit intelligendum.

21 *Floridis velut enitens Myrtus Asia ramulis*] Cum Myrto comparat, itaque *θαλερὰν* illam significat, quod succo, et viriditate præstet, eoque Veneri sacra sit. Caussas adfert, opinor, Plut. in Problem. Atque ea quoque in conjugiis adhibita, conjugalis dicta. Plin. lib. XI. cap. 29. Asiam Myrtum, vel quamcumque intelligamus præstantem, cujusmodi erant Asiæ,

vel proprie natam illis in locis, in quibus multa fuisse prata, versus, quibus Arateos expressit, Prisciani ostendunt illi, 'Nam florent Asiæ per campos plurima prata: Sed magis ad fluvium Mæandri gurgite miti.' Stephanus περὶ Πόλεων, Asium pratum quod esset, demonstrans, Homeri verba simul interpretatur illa, Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι· ita vero scribit, Ἔστι καὶ Ἄσιος λειμών. Ὅμηρος, Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι, ἀντὶ τοῦ Ἀσίου. γενικὴ γάρ ἐστιν, οὐκ Ἀσιανῷ. ἀγνοεῖ γὰρ Ὅμηρος τὴν Ἀσίαν, ὡς καὶ τὴν Εὐρώπην· ἢ μᾶλλον Ἀσίας. καὶ Ἰωνικῶς Ἀσίεω, καὶ Ἀσίω, ὡς Εὐμελίω. Servius in illud Georg. I. 'Jam varias pelagi volucres, et quæ Asia circum Dulcibus in stagnis rimantur prata Caistri:' item in illud Æn. VII. 'Sonat amnis, et Asia longe Pulsa palus:' cur prima in verbo Asia longa sit, rationem præcipit utrobique. Intelligi etiam possit Myrtus Asia, Italica in Apulia nata. Vibius enim Sequester de Montibus et Gentibus, 'Apuli,' inquit, 'Italici partus Asiæ,' primam in Asia produxit; ut et Homer. et Nicander in Ἀλεξιφαρμάκοις, Εἰ καὶ μὴ σύγκληρα κατ' Ἀσίδα τείχεα δῆμοι.

25 *Nutriunt humore*] Sic est etiam in manuscriptis nonnullis: in aliis etiam, *Nutriunt in honore*, ut et Aldus jampridem impresserat. Sed illud omnino rectius: more enim suo Catullus Spondæum pro Dactylo posuit, ut in Hendecasyllabo, 'Oramus si forte non molestum est:' aliisque in locis. Sic etiam Seneca in Œdipo, in Choricis versibus, 'Vela nec pressa gravi.' Sunt, qui rejiciant, quod in hoc genere Carminis pedem insolentem dicunt, et dure dictum, 'roscidum humorem.'

29 *Lympha quos simul inrigat*] In manuscriptis omnibus, *Nympha*, quod probari etiam potest.

31 *Ac domum dominam voca*] In manuscriptis omnibus, *Ad domum*: itaque, opinor, antiqui loquebantur. Dominam vero quod dicit, nuptiale id verbum fuit. Transibat enim ad mariti domum nova nupta. Homer. in XVI. Iliad. Τὴν μὲν Ἐχεκλῆος κρατερὸν μένος Ἀκτορίδαο Ἠγάγετο πρὸς δώματ', ἐπεὶ πόρε μύρια ἕδνα. Etenim, ut Festus tradit, in Romuli tabula scriptum erat, 'Mulier vero legitime conjuncta, fortunæque et sacrorum socia esto, ut ille dominus, hæc domina vocaretur.' Plut. in Κεφαλαίων Καταγραφῇ Ῥωμαικῶν, novum maritum κύριον καὶ οἰκοδεσπότην, novam nuptam κυρίαν καὶ οἰκοδέσποιναν. Verba illius sunt, Διὰ τί τὴν νύμφην εἰσάγοντες λέγειν κελεύουσιν, ὅπου σὺ Γάϊος, ἐγὼ Γαΐα; πότερον, ὥσπερ ἐπὶ ῥητοῖς, εὐθὺς εἴσεισι τῷ κοινωνεῖν τῶν ἁπάντων, καὶ συνάρχειν, καὶ τὸ μὲν δηλούμενόν ἐστιν, Ὅπου σὺ κύριος καὶ οἰκοδεσπότης, καὶ ἐγὼ κυρία καὶ οἰκοδέσποινα. Si retinere priorem lectionem quis malit, legat hoc potius modo, *Ac domus dominam voca*.

34 *Ut tenax hedera hac, et hac*] Ita arctissimum complexum significant Poëtæ; de quo multa diximus in Commentationibus, in Horat. Sed erat in manuscriptis omnibus, *Huc, et huc*.

36 *Vos item simul integræ*] Castæ: ante, 'Puellæ, et pueri integri.' In manuscriptis erat, *Vosque item*. Chorus aliquis in Epithalamiis adhibebatur fausta omnia utrique conjugi adprecantium. Quo ex genere sunt illa Sapphus apud Athen. ac Macrob. Κοινῇ δ' ἄρα πάντες καρχήσι' ἔσχον, Καὶ ἔλειβον, ἀράσαντο δὲ πάμπαν Ἐσλὰ τῷ γαμβρῷ. Et illa ejusdem apud Hephæstionem, Ὄλβιε γαμβρὲ, τοὶ μὲν δὴ γάμος ὡς ἄραο Ἐκτετέλεσ', ἔχεις δὲ παρθένον ἂν ἄραο.

38 *Agite, in modum Dicite*] In numerum, ut Verg. Æn. VIII. 'Illi inter sese multa vi brachia tollunt In numerum.'

39 *Hymen o Hymenæe*] Ἐπιφώνημα nuptiale. Divus Hieronymus, si modo ejus liber est γνήσιος, in Commentario in Cantica Canticorum juvenes

ac puellas in nuptiis adhiberi solitas significat: idque Drama vocat.

42 *Se citarier ad suum Munus*] Vocari ἐπιφωνικῶς. Horat. 'Ab ovo usque ad mala citaret Io Bacche.' Æmilius Probus, Historicus, 'Magnis,' inquit, 'in laudibus tota fuit Græcia, victorem Olympiæ citari.'

44 *Dux Bonæ Veneris*] Bonam Venerem, et bonum amorem dicit conjugalem; et ut post dicit, 'Fama quem bona comprobat.'

Boni Conjungator amoris] Γαμήλιε.

46 *Quis Deus magis optimis Est petendus amantibus*] In manuscriptis omnibus, *Quis Deus magis amatis*: itaque adulterinum omnino est, *optimis*. Ego, quo stet versus, legendum puto, *Quis Deus magis a macris;* et quod sequitur, *Expetendus amantibus*. Amantes et pallidos et macie confectos videmus. Vergilius in Palæmone, 'Heu, heu, quam pingui macer est mihi taurus in arvo; Idem amor exitium est pecori, pecorisque magistro:' et Ovid. Amor. lib. I. 'Longus amor tales corpus tenuavit in usus, Aptaque subducto corpore membra dedit:' et in Met. XI. 'Fecit amor maciem.'

51 *Te suis tremulus parens*] In manuscriptis, pro *tremulus*, *Romulus*, aut *Remulus*: hoc potius, si modo ferendum est.

53 *Zonula solvunt sinus*] Verbi quoque syllabas ipsius mire solvit.

54 *Te timens cupida novos Captat aure maritos*] Ita est omnibus in manuscriptis. Ea forte sententia, atque ordine; Novus maritus, timens, ne voto excidat, te cupida aure captat: 'novos' autem pro 'novus' legi nuper in vetustissimo libro Vaticanæ bibliothecæ in Oratione Philippi ex Historiis Sallusti, quæ non extant, 'Adest novos exercitus.' vel si *timens*, in *tenens*, quod facile est, mutes, ea sit sententia, quæ te tenet, marito suo non contenta, novos maritos cupida captat. Novus maritus dicitur, ut et nova nupta. Idem alibi, 'Invisente nova prælia torva viro:' et Plaut. Casina, 'Lubet Charinum, quid agat scire nuptam cum novo marito.' et Festus Pomp. 'Nuces flagitantur nuptiis, et jaciuntur pueris, ut novæ nuptæ intranti domum novi mariti secundum fiat auspicium:' et in verbo 'Repotia,' 'Repotia postridie nuptias apud novum maritum cenatur, quia quasi reficitur potatio.' Verbo 'captare' Terent. Phorm. sic est usus, 'Ad fores suspenso gradu placide ire perrexi, accessi, astiti: Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere, Hoc modo sermonem captans.'

56 *Tu fero juveni in manus*] An quia mulier in manum viri convenit, an potius quod virginem det optanti juveni fruendam?

58 *Matris e gremio suæ*] Eundem versum postea repetit. Hoc vero e veteri consuetudine posuit, quam tradit his verbis Festus Pompeius: 'Rapi simulatur virgo ex gremio matris; aut, si ea non est, ex proxima necessitudine, cum ad virum trahitur: quod videlicet ea res feliciter Romulo cessit.' Eodem forte pertineat illud Verg. Æn. X. 'Quid, soceros legere, et gremiis abducere pactas.'

59 *Dedis*] Idem alibi, 'Dedatur cupido jamdudum nupta marito.'

62 *Fama quod bona comprobet*] Sic etiam Ovid. Fast. IV. de Venere, 'Cum primum cupido Venus est deducta marito, Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit. Illam supplicibus verbis placate: sub illa Et forma, et mores, et bona fama manet.'

66 *Nulla quit sine te domus Liberos dare*] Lucret. 'Per te quoniam genus omne animantum Concipitur, visitque exortum lumina Solis:' et Theocr. dignam Deam quæ coletur in Amphiclis domo, cui liberos dederit, 'Η Κύπρις οὐ πάνδημος. ἱλάσκεο τὴν θεὸν εἴπων Οὐρανίην, ἁγνᾶς ἄνθεμα Χρυσογύνας Οἴκῳ ἐν Ἀμφικλέους, ᾧ καὶ τέκνα καὶ βίον εἶχε ξυνόν.

67 *Liberos dare*] Idem post, ' Liberos date, procreate:' et Vergil. ' Geminam partu dabit Ilia prolem:' et Claud. in Nuptiis Honori et Mariæ, ' Te Læda mallet, quam dare Castorem.'

Nec parens Stirpe nitier] Soph. Œdipo in Colono, idem, opinor, significans, Οὐδ' ἐν τᾷ μεγάλᾳ Δωρίδι νάσῳ Πέλοπος πώποτε βλαστὸν Φύτευμ' ἀχείρωτον, αὐτόποιον. Stirpe enim valet, quod, βλαστὸν φύτευμα dicit, sive ἔρνος. Soph. in eadem Fabula, ὦ φίλτατ' ἔρνη· quæ verba sunt Œdipi ad filias. Ex eodem prope genere est, quod Arist. posuit lib. VII. Ἠθικῶν Νικομαχείων, quod proverbio dici soleret, Διό φασι ταὐτὸν αἷμα, καὶ ῥίζαν, καὶ τὰ τοιαῦτα. Quod vero ' Niti' dixit, eodem prope modo Lucret. lib. IV. ' Et quibus ante domi fecundæ sæpe nequissent Uxores parere inventa est illis quoque compar Natura, ut possent gnatis munire senectam:' et Propert. lib. IV. ' Et serie fulcite genus.' Euseb. lib. I. de Constantini Imperatoris Vita, ubi de Alexandro Macedonum Rege, Ἄτεκνον, ἄῤῥιζον, ἀνέστιον· et, cum gentis totius exitium significant, iisdem verbis utuntur auctores utriusque linguæ. Soph. Electra, Φεῦ, φεῦ, τὸ πᾶν δὴ δεσπόταισι τοῖς πάλαι πρόῤῥιζον, ὡς ἔοικεν, ἐφθάρται γένος· Virg. Æn. XI. ' Et Evandri totam cum stirpe videbit Procubuisse domum.'

73 *Finibus*] Absolute posuit, ut post, ' Oris,' ' Quam maxima in oris.' Ovid. lib. II. Eleg. in amicam, quod abortivum fecerat, eandem pæne in sententiam, ' Quis Priami fregisset opes, si numen aquarum Justa recusasset pondera ferre Thetis? Ilia si tumido geminos in ventre necasset, Casurus dominæ conditor urbis erat. Si Venus Æneam gravida temerasset in alvo, Cæsaribus tellus orba futura fuit.'

76 *Claustra pandite januæ*] Ex hoc genere est, et huic proximum, Sapphus illud apud Hephæstionem, περὶ Στίχου, Κώλου, Κόμματος, Ὕψοι τὸ μέλαθρον ὑμέναιον ἀείρατε τέκτονες ἄνδρες, ὑμέναιον γαμβρὸς ἔρχεται.

77 *Viden', ut faces Splendidas quatiunt comas*] Novæ enim nuptæ fax prælucebat, quare rapi dicebatur. Festus Pompeius, ' Rapi solet fax, qua prælucente nova nupta deducta est ab utriusque amicis, ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulchro comburendam curet, quo utroque mors propinqua alterutrius captari putabatur.' Plaut. Casina, ' Primum omnium huic lucebis novæ nuptæ facem.' Stat. lib. II. Thebaid. idem significans dixit, ' Præmissæque faces festum nubentibus ignem Obruit.' Quamobrem M. Tullius in Oratione pro Cluentio Faces nuptiales has vocat.

Viden', ut faces Splendidas quatiunt comas] Sic Sol auricomus a Poëtis, dicitur. Et cometa πωγονίτης Æschyl. in Agamemnone, Πέμπουσι δ' ἀνδαίοντες ἀφθόνῳ μένει Φλογὸς μέγαν πώγωνα. Quatiunt autem dixit, ut et Calvus in Epithalamio, ' Hesperium ante jubar quatiens:' et Græce Theodectes, Ἑλίσσειν. Ὦ καλιφεγγῆ λαμπάδ' εἱλίσσων φλογὸς, ἥλιε ποθεινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις σέλας.

80 *Prodeas nova nupta*] Ὦ νέα νύμφη. Festus Pomp. ' Nuptias dictas esse ait Santra ab eo, quod Nymphea dixerunt Græci antiqui γάμον. Inde novam nuptam νέαν νύμφην.' Hoc autem aliud ἐπιφώνημα nuptiale.

81 *Tardat ingenuus pudor*] In manuscriptis omnibus, *Tardet*, illud rectius. Ingenuus pudor, ἀγαθὴ αἰδώ. In scriptis Grammatici veteris, quæ apud me sunt, ἀγαθὴ δ' ἐπὶ ἤθεσιν αἰδώ· ὁ τοῦ Θεοκρίτου διδάσκαλος Φιλητᾶς εἴρηκε. Claudianus in nuptiis Honori et Mariæ, ' Jam nuptæ trepidat sollicitus pudor, Jam produnt lacrymas flammea simplices.' Vitruvius in Prooemio lib. VI. ' ingenuum colorem dicit:' ' Mihi autem,' inquit, ' a præceptoribus est traditum, rogatum, non

rogantem, oportere suscipere curam, quod ingenuus color movetur pudore, petendo rem suspiciosam.'

82 *Quem tamen magis audiens*] Sic erat omnibus in manuscriptis. Erit ergo sensus: Cui parens pudori, audire enim id nonnumquam significat. Virg. 'Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.'

83 *Flet, quod ire necesse sit*] Quo pudore impedita, flet. Est autem iisdem in libris, *Quod ire necesse est*, quod est multo rectius. Sæpe namque non elidit.

86 *Non tibi Arculeia periculum est*] In manuscriptis omnibus, *Arunculeia*, et *Aurunculeia:* legendum forte, *Aruncalea*, ab Aruncis: itaque vetustatem generis et claritatem significat. Possit etiam legi *Hirculeia*, vel *Herculeia*, quomodo Aldus olim impressit. Sallust. lib. II. Historiarum, ut est apud Nonium Marcellum in verbo 'Sagum,' Hirculei cujusdam meminit, 'Occurrere,' inquit, 'duci, et prœlium accendere adeo ut Metello in sagum, Hirculeio in brachium tela venirent.' Non tibi periculum est, ita prope dixit, ut Cic. 'Cave putes:' itaque Græci κινδυνεύειν prope eodem modo dicunt.

88 *Ne qua femina pulcrior Clarum ab Oceano diem Viderit venientem*] Quod de dle forma cujusque spectari in primis debeat.

91 *Talis in vario solet*] Hyacintho nunc, quam prius myrto, comparat.

97 *Et audias Nostra verba*] Nostros cantus. Manil. Astronom. lib. IV. 'Et graciles calamos, et nervis insita verba.'

98 *Nostra verba, viden', faces*] In manuscriptis omnibus, *Viden' ut faces.* Stare autem sic versus nequit: legendum puto, *Vide, ut faces.*

99 *Aureas quatiunt comas*] Χρύσεον φάος. Bion in Bucolicis, Ἕσπερε τᾶς ἐρατᾶς χρύσεον φάος Ἀφρογενείας.

101 *Non tuus levis in mala Deditus vir adultera*] Vetuste dixit. Ex eodem genere est illud ejusdem post, 'Sed quæ se impuro dedit adulterio.' Mala, non casta: ut bonas, Castas vocant.

103 *Probra turpia persequens*] In manuscriptis omnibus, *Proca turpia persequens:* rectius illud, si modo veterem librum Guarinus est secutus. Statius in Davo Probrum sic videtur accepisse, 'Ea compressa parit huic puerum, sibi probrum.' Ut et Plaut. in Aul. 'quo pacto celem herilis filiæ Probrum, propinqua partitudo quo adpetit.' Erat quodam in libro, *Precatur pia persequens.* Legi fortasse possit, *Peccat, aut pia persequens:* qui enim pietati student, rebusque divinis sese totos dedunt, Venere abstineant. Claudianus et Catullum et Horatium imitatus hoc ipso in genere, in Epithalamio in nuptiis Honori et Mariæ, 'Tam junctis manibus nectite vincula, Quam frondens hedera stringitur æsculus, Quam lento premitur palmite populus.'

114 *O cubile quod omine Candido pede lectuli*] Reliqui tres versus non in Guarini modo libro desiderantur, sed in omnibus iis quos viderim: itaque qui eorum loco leguntur, alieni sunt, et conjectura positi: illi vero duo superiores in Guarini libro leguntur, *O cubile quod homine Candido pede lectulis:* in iis, quibus hæc scribens, utebar, *O cubile quod omnibus Candido pede lecti.* Difficilis vero conjectura, propter ea, quod reliqui versus desunt. Hesiodus θαλαμήϊα δοῦρα dicit ligna faciendis apta lectulis.

116 *Quæ tuo veniunt hero, Quanta gaudia*] 'Quæ' et 'quanta,' jungit eodem modo Flaccus, 'O qui complexus, et gaudia quanta fuerunt.' Gaudia vero in re Venerea, quæ dicantur, doceo in meis in Tibullum Commentationibus, id est, ἡ συνουσία.

117 *Quæ vaga Nocte, quæ media die Gaudeas*] In manuscriptis omnibus, *Gaudeat*, ut ad herum referatur: is enim illum amoris fructum percipit.

'Gaudere gaudium,' 'ridere risum,' 'servire servitutem,' et multa hoc modo veteres dicebant. 'Noctem' autem 'vagam' dixit, ut et 'Sol vagus' dicitur, ut in illo, 'Aurora exoriente vagi Sub lumina Solis.' Nam et currum nox habere fingebatur. Tibull. lib. II. 'Ludite, jam nox jungit equos:' et 'volare,' Ennius apud Festum Pomp. in verbo, 'Quando,' 'Nox quando mediis signis præcincta volabat.' Ennii quoque esse existimo apud Varronem de Ling. Lat. lib. IV. 'Itaque dicit Andromacha. Noctique cava cæli signitenentibus conficis bigis.' Quæ verba sic distinguebam, emendabamque, 'Itaque dicit Andromache nocti, Quæ cava cæli signitentibus conficis bigis:' ut posterior versus longus sit, eaque sint Andromaches ad Noctem verba. Auctor extremi Carminis in Græcis Epigrammatis, sive is est Mercurius, sive Orpheus, 'Noctem citam' dixit, Γῆς ἕνοσις γίνοιτο θοὴν διὰ νύκτα.

118 *Quæ media die*] Cum meridiabitur. Inde ante ad Iphitiillam, 'Jube ad te veniam meridiatum.' Cubabant meridiantes. Ovid. Amor. lib. I. 'Festus erat, mediamque dies exegerat horam, Apposui medio membra levanda thoro:' ac post, ipsa hac de voluptate, 'Cetera quis nescit? lassi requievimus ambo, Proveniant medii sic mihi sæpe dies.'

121 *Tollite, o pueri, faces*] Et tamen Apollonii Interpres sponsi ac sponsæ parentes ipsas in nuptiis olim faces tenere solitas scribit, in lib. IV. verba interpretans illa, Αὐτὴ δὲ σέλας, ait, ὅτι τὸ πάλαιον τὰς μητέρας τῶν γαμούντων ἐν τοῖς γάμοις δᾳδουχεῖν ἔθος ἦν, καὶ Εὐριπίδης ἐν Φοινίσσαις φησίν. Ergo vel ea Græcorum consuetudo fuit; vel olim factum, postea desitum fieri; vel tum matres, tum pueri etiam faces ferebant. Romæ tamen nec apud Octavianum Zenum, nec apud Capranicensem Episcopum, apud quos videre est scalpta atque incisa veterum nuptiarum simulachra, ullæ matres cum facibus.

122 *Flammeum videor videre*] In manuscriptis omnibus, *Flammeum video venire;* quod est ipsum rectius.

123 *Ite, concinite in modum*] Ἀσύνδετον. quale apud Verg. 'I, sequere Italiam ventis.'

124 *O Hymen Hymenæe, Hymen o Hymenæe*] In manuscriptis semper sic hi versus leguntur, *Io Hymen Hymenæe io; Io Hymen Hymenæe io.* Legendum puto, *Hymen o Hymenæe io Hymen o Hymenæe.* Plautus in Casina sic quoque cantantem Hymenæum facit, 'Age tibicen, dum illam educunt huc novam foras, Suavi cantu concelebra omnem hanc plateolam Hymenæo: Io Hymen Hymenæe Hymen:' et item post, 'Io Hymen Hymenæe Hymen.' Ibidem Plautus, et Occentare Hymenæum, et Cantare Hymenæum dixit. Quod vero tibicinem adhibitum in nuptiis Plautus significat, idem etiam Claudianus ostendit in Honori et Mariæ nuptiis, 'Ducant pervigiles carmina tibiæ.'

126 *Procax Fescennina locutio*] Procax, dicax. Seneca in Medea, 'Festa dicax fundat convicia Fescenninus.' Idem, opinor, intelligens Claudianus in Epithalamio in nuptiis Honori et Mariæ, 'Ducant pervigiles carmina tibiæ, Permissisque jocis turba licentior Exultet tetricis libera legibus:' hanc enim locutionem jocos etiam vocat Ovid. Fast. III. de origine agens ipsa Fescenninorum versuum. Apud quem versus sunt, 'Nunc mihi cur Cantent superest obscena puellæ Dicere: nam coëunt, certaque probra canunt:' deinde post, 'Inde joci veteres, obscenaque verba canuntur.' Legendus Servius apud Verg. ubi de Fescenninis Augusti. Et Sidonius Apollinaris in Epistola ad Heronium, in qua tota fere pompa nuptialis explicatur. Quæ ejus verba, quod multis locis Catulli sensum ac verba inlustrant, facere non potui, quin ad-

scriberem, 'Interveni enim nuptiis Patricii Ricimeris, cui filiam Perhennius Augusti in spem publicæ securitatis copulabat. Igitur tunc in ista non modo personarum, sed etiam ordinum, patrumque lætitia transalpino tuo lateri conducibilius visum: quippe cum hoc, ipso tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra, macella, prætoria, fora, templa, gymnasia, Thalassio Fescenninus explicaretur: atque etiamnum e contrario studia sileant, negotia quiescant, judicia conticescant, differantur legationes, vacet ambitus, et inter scurrilitates histrionum totus actionum seriarum status peregrinetur: jam quidem virgo tradita est; jam corona sponsus, jam palmata consularis, jam cyclade pronuba, jam toga Senator honoratur, jam pœnulam deponit inglorius: et nondum tamen cuncta thalamorum pompa defremuit, quia necdum ad mariti domum nova nupta migravit.' Quod 'traditam jam virginem' dixit, ita vero et Catullus post altero in Epithalamio, 'Non æquum est pugnare, pater cui tradidit ipse:' quod 'pœnulam deposuisse ingloriam;' propterea credo 'Prætextatum' postea Catullus vocat: quod 'ad mariti domum nondum migrasse' dicit, et ad id, quod ante posuit de 'domo domini,' intelligendum facit, et ad id etiam, quod post sequitur, 'Transfer omine cum bono, Limen aureolos pedes, Rasilemque subi forem.'

128 *Neu nuces pueris neget Desertum domini audiens Concubinus amorem*] In manuscriptis nonnullis, *Ne nuces pueris neget*. In uno, *Nec nuces;* quod est ipsum maxime probandum. Qui sequitur versus, varie legitur in manuscriptis: primum sic, *Desertum Deum audiens;* deinde etiam sic, *Desertum dominum audiens.* sed, sive quo, impressi sunt, modo legantur, sive quo sunt in manuscriptis, nulla prorsus sententia probabilis elici potest. Ego leviter mutans, emendabam, *Nec nuces pueris neget Defectam dominam audiens Concubinus amore.* Nam invita, ut supra significavit, ad novum virum nova nupta trahebatur. Noli, inquit, quod eam audias parum in te propenso esse animo, pueris ludentibus nuces negare.

131 *Da nuces pueris iners Concubine*] Hæc vero est jam 'Fescennina locutio.' Nuces autem jaciebantur pueris: ut novæ nuptæ intranti domum novi mariti secundum fieret auspicium. Fest. Pomp. Plin. lib. XV. cap. 22. 'Nuces juglandes quamquam et ipsæ nuptialium Fescenninorum comites.' Ex quo intelligimus et cantare simul Fescenninos solitas puellas, et spargi nuces, aut statim post earum cantum id fieri solitum.

136 *Sordebant tibi villicæ*] Fastidiose formosas ipsas Villicas appellabat; adeo ab omnium amore erat aversus. More vero Sabino convitia novo marito fiebant. Lucan. lib. II. de Catonis et Marciæ nuptiis, 'Non soliti lusere sales, neque more Sabino Excepit tristis convicia festa maritus.'

138 *Nunc tuum cinerarius Tondet os*] Cinerarius idem, credo, qui Ciniflo. Cato in Originibus, quo id fieret modo, ostendens, 'Mulieres,' inquit, 'nostræ, capillum cinere unguitabant, ut rutilus esset crinis.' Caris. lib. I. et Varro de Ling. Lat. lib. IV. 'Ornatus, quasi ab Ore natus, hic enim maxime sumitur, quod eam deceat: itaque ob id paratur speculum. Calamistri, quod heis calefacteis in cinere capillus ornatur. Qui ea ministrabat, a Cinere Cinerarius est appellatus.' Caris. lib. II. Afranium advocat in Cinerario. Idem verbum legitur in veteri monumento in D. Pauli æde, ad primum ab urbe lapidem, via Ostiensi, T. CLAVDIVS ZOSIMVS. FECIT. LICINIAE. PRISCAE. MAMM. CLAVDIAE....ROSHODO. SOR. MASSA.... CVM. CINERARIO. ET. TI. CLAVDIO. VERECVNDO. PATRONO. ET. SIBI. ET.

SVIS. POSTERISQ. EORVM. LONG. PED. VI. LAT. PED. VI. Hi sint fortasse, quos in procemio libri primi Columella Capitumque et capillorum concinnatores vocat.

139 *Tondet os*] Malas. Martial. lib. VIII. 'Pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi restat:' atque idem alibi, 'Tondebit pueros jam nova nupta tuos.' Est autem sensus: Quas tu nuper fastidiebas atque aversabare, iis nunc os tondes, iis te nunc ipsum ornas; vel id dicit, quod ad eam diem barbam alere liceret, jam marito non liceret.

141 *Diceris male te a tuis Unguentate glabris Abstinere*] In manuscriptis, *Diceres*, prave omnino. Unguentatum dicit, mollem, atque unguentis delibutum: et quod dixit Homer. τὴν κεφαλὴν διάβροχον. Seneca hircosis unguentatas opponit. cujus apud Gellium lib. XII. cap. 2. verba sunt, 'Quidam sunt,' inquit, 'tam magni sensus Q. Ennii, ut licet scripti sint inter hircosos, possint tamen inter unguentatos placere.' Eo autem verbo cum ceteris P. Africanus apud eundem Gell. lib. VII. cap. 12. mollissimum hominem significat, 'Nam qui,' inquit, 'quotidie unguentatus adversum speculum ornetur, cujus supercilia radantur, qui barba vulsa, feminibusque subvulsis ambulet, qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior adcubuerit, qui non modo vinosus, sed virosus quoque sit, eum ne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent?'

142 *Glabris*] Vel ad ætatem referendum, vel quod se nuce volsellisque depilarent; cujus infamiam dedecoris subiit Augustus.

146 *Scimus, hæc tibi quæ licent, Sola cognita*] Sic omnino erat omnibus in libris. Sed frigere sententia mihi videbatur, ac legebam, *Scimus, hæc tibi quæ licent Soli, cognita sed marito, &c.* Hæc, inquit, soli, necdum conjugi licebant; nunc minime solus cum sis, alia vita alios mores postulat.

154 *Ne petitum aliunde eat*] Sic post, 'Et quærendum aliunde foret nervosius illud, Quod zonam posset solvere virgineam.'

156 *En, tibi domus ut potens*] Ita est in manuscriptis, quibus utebar, non *et potens*. Ad domum autem mariti nova nupta transibat, ut jam diximus. Plato in Protagora potentem ac beatam domum sic dixit, 'Ἱπποκράτης δὲ ἐστι μὲν τῶν ἐπιχωρίων Ἀπολλοδώρου υἱὸς, οἰκίας μεγάλης τε καὶ εὐδαίμονος. In nuptiis quidem et quærendo marito, ejusmodi conditio in primis quærebatur. Plaut. 'Ego te reduco, et revoco ad divitias, ubi Tu jam locere in luculentam familiam, Unde tibi talenta magna viginti pater, Det dotis:' ac post, 'Nempe istic est, qui Alcisimarcho filiam suam despondit in divitias maximas.'

158 *Quæ tibi sine fine erit*] In Scipionis Maffei libro est, *Quæ tibi, sine, servit*. Itaque probabilis Pontani conjectura, qui legendum putavit, *Quæ tibi, sine, serviat*: eadem tamen quibusdam non probatur. Ego legendum suspicabar, *Quæ beni tibi serviet.*

162 *Cana tempus anilitas*] Sic omnino legendum puto. Sed omnibus tamen in manuscriptis libris erat, *anilis ætas*. Nisi sic versum metiamur, ut, *Nilis æt*, syllabas unum in pedem conferamus, *as* syllabam in sequentem rejiciamus versum, in quo *Omnia*, propter principem vocalem sequentis verbi, utramque vocalem perdet I et A; quod fecit non semel Horatius. 'Annitas,' inquit Placiades Gramm. in Glossis, 'adjutat; interdum senectus est;' mendose: 'Adjutat' emendant alii 'Adultas;' quod non sequor: legendum forte, 'Adnutat.'

166 *Transfer omine cum bono Limen aureolos pedes*] Limen cubiculi. Sic Cic. in Orat. pro A. Cluentio de nefariis illis Cluentii matris agens nuptiis, 'Sensim scilicet, veteri consuetudine ac ritu.' Plaut. Casina, 'Sen-

sim super attollo limen pedes, nova nupta.' Plut. Vita Romuli novam nuptam tolli manibus solitam aliorum, ita limen viri transire scribit, Διαμένει δὲ μεχρὶ νῦν, τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' ἑαυτῆς μὴ ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρουμένην εἰσφέρεσθαι. Διὰ τὸ καὶ τότε κομισθῆναι βιασθεῖσαν μὴ εἰσελθεῖν. Idem in Quæsitis Rom., plures causas adfert, in eo quæsito videlicet, Διὰ τί τὴν γαμουμένην οὐκ ἐῶσιν αὐτὴν ὑπερβῆναι τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὑπεραίρουσιν οἱ προπέμποντες; Aliud Varro, cujus verba posuit Servius, illud interpretans Vergili, 'Mopse novas incide faces.' 'Varro,' inquit, 'ideo dicit faces præire nuptas, quod antea nonnisi noctu ducebantur a sponsis, quas ideo dicit limen non tangere, ne a sacrilegio incoharent, si deposituræ virginitatem calcent rem Vestæ, numini castissimo, consecratam.' Lucan. lib. II. de nuptiis Catonis et Marciæ ritus prope omnes hisce non admodum multis expressit versibus, hunc videlicet, et illum indendi flammei, zonæ, quam ille balteum vocat, qua vestis astringeretur, cæterisque versus illius sunt, 'Festa coronato non pendent limine serta, Infulaque in geminos discurrit candida postes, Legitimæque faces, gradibusque acclivis eburnis: Stat torus et picto vestes discriminat auro, Turritaque premens frontem matrona corona: Tralata vetuit contingere limina planta, Non timidum nuptæ leviter tectura pudorem, Lutea demissos velarunt flammea vultus, Balteus haud fluxos geminis astrinxit amictus.' Neque vero tantum in nuptiis, sed aliud quoque agentibus limen tangere ducebatur ominosum. Ovid. Eleg. lib. I. 'Missa foras iterum limen transire memento Cautius, atque alte sobria ferre pedem.' 'Transferre pedes' sic dixit, ut et 'proferre pedem' Eurip. dixit in Troad. Πρόφερε πόδα σὸν Ἐπὶ πλάτας Ἀχαιῶν.

168 *Rasilemque subi forem*] Sic Verg. Rasile buxum dixit.

171 *Aspice, unus ut accubans Vir tuus Tyrio in thoro, Totus immineat tibi*] In primo versu vitium inesse jampridem cum putassem, neque enim quid *unus* in eo loco significaret, aut quem salem ac leporem haberet, dispiciebam, et cum manuscriptos libros consulerem, et unus, et imius scriptum reperiebam. Itaque *intus* legendum putavi, idque magis etiam probavi post, cum in tertio manuscripto libro, *imus*, scriptum animadverti. Ovid. Met. X. simile quiddam habet, ubi de Myrrha, 'thalami jam limina tangit, Jamque fores aperit, jam ducitur intus.'

173 *Totus immineat tibi*] In verbo Imminere eadem prope vis est, quæ Sapphus verbis significatur, Γαμβρὸς ἔρχεται ἶσος Ἄρει. Arnob. Adversus Gentes lib. III. 'O egregia numinum, et singularis interpretatio potestatum, nisi postes virorum adipali unguine oblinerentur ab sponsis, nisi virginalia vincula jam ferventes dissolverent, atque imminentes mariti.' Cæsar Bello Civ. lib. I. similiter, 'Instabat agmen Cæsaris, atque universum imminebat.'

176 *Ille non minus, atque tu, Pectore uritur intimo*] In manuscriptis omnibus est, *Illi non minus, ac tibi Pectore urimur intimo:* ea sententia: Nos illum non minus intimo pectore, i. e. amore non minore amamus, quam te quoque ipsam. Plaut. Cistell. 'pectus penitissimum' dixit: 'In latebras abscondas pectore penitissimo Tuam stultitiam.' Ovid. Met. I. ut Catullus, 'Sic Deus in flammas abiit, sic pectore toto Uritur.'

179 *O Hymen*] Leguntur in manuscriptis, quo supra modo ostendi ad vs. 124.

181 *Mitte brachiolum teres Prætextate puellulæ*] 'Prætextatum' vocat, an quia ut Macrobius scribit Saturn. I. Prætexta et bulla ingenuorum ha-

bitus puerorum erat, an quia vestem mutarat. Festus Pompeius nubentibus pueros conviciantes prætextas deponere solitos scribit, quamquam etiam nubentes depositis prætextis intelligi possunt: 'Prætextum sive prætextatum legere malumus, sermonem,' inquit, 'quidam putant dici, quod prætextatis nefas sit obscœno verbo uti: alii, quod nubentibus depositis prætextis a multitudine puerorum obscœna clamentur.'

183 *Jam cubile adeat viri*] In manuscriptis omnibus *adeant:* et nova nupta scilicet, et qui eam deducunt prætextati tres, et pronubæ duæ.

186 *Vos unis senibus bonæ*] In manuscriptis omnibus, *Bonæ senibus unis:* legebam ipse, *Vos bonæ senibus viris;* et ordinem ipsum verborum, qui est in manuscriptis, conservo; et quod est facillimum, ac valde probabile, ex *unis, viris,* feci. 'bonas' autem castas vocat, ut sæpe tum Catullus, tum Tibullus, ac ceteri. Sin alteram sequi lectionem malumus, 'univiras' laudari intellegamus, de quibus Tertullianus libro de Monogamia, 'Fortunæ muliebri coronam non imponit nisi univira.'

187 *Cognitæ bene feminæ*] Bene enim cognitas senibus viris esse oportet. Et verbis autem et sententiis proxime ad hunc Catulli locum Simonides, Φίλη δὲ συμφιλοῦντι γηράσκει πόσει Τεκοῦσα καλόν· atque his quidem verbis etiam μονογαμία significatur.

194 *Alba Parthenice velut*] Sic insignem sponsæ pulchritudinem significat. Tibullus sponsæ comparavit egregiam juvenis formam, ut illam flori Catullus: est enim apud illum lib. I. 'Candor erat, qualem præfert Latonia Luna, Et color in niveo corpore purpureus, Ut juveni primum virgo deducta marito, Inficitur teneras ore rubente genas. Ut cum contexunt, amaranthis alba puellæ Lilia, et autumno candida mala rubent.' Miscet enim hos etiam colores Catullus, addens, 'Luteumve papaver.'

196 *At marita tuum tamen Celites, nihilo minus Pulchræ res*] Guarinus hoc modo. Sed idem tamen legit *Pulchra res.* Avantius legisse se adfirmat in veteribus libris, *Ad Martem tamen juvenem.* In duobus autem manuscriptis, quibus utebar, legebatur, *Ad maritum tamen juvenem Celites nihilominus Pulchre res.* Locus ipse difficillimus ad interpretandum. Ego tamen quam poteram proxime ad eam lectionem, quam in manuscriptis reperiebam, restituere conabar, ac distinguere, *Admetum juvenem tamen Celites nihilo minus, Pulchra res.* E superioribus enim puerorum conviciis intelligimus, sponsum puerorum amore flagrasse. Suadent igitur, ut, cum amorem in sponsam suum non abscondat, Admetum tamen ipsum, cujus amore tenebatur, sive is libertus ejus erat, quem in diliciis haberet, sive quisquis alius, minime prodat, quem pulchrum esse significat. Credibile vero est formoso juveni 'formosi' nomen impositum; Admetum enim insigni forma ab Apolline adamatum Poëtæ fingunt. Sed, ne cui duriter juncta videantur, *tamen,* et *nihilominus.* Sic enim etiam Cic. 'Et tamen nihilominus αἰὲν ἀριστεύειν' Et pro Cluent. 'Tamen nihilominus putabat se.' *Pulchra res,* nominandi casu posuit, cum accusativus præcessisset idem significans, ut et Horat. II. Sat. 8. 'Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes, Suavis res, si non caussas narraret earum, et Naturas dominus.' Nisi quis esse accusativos etiam velit, 'Suavis res,' pro 'Suaves;' Græci sic quoque καλὸν χρῆμα dicunt: et Aristophanis Interpres hanc ἐπαγωγὴν Atticorum propriam esse dicit: in illud enim in Nebulis, ὦ Ζεῦ βασιλεῦ τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν ὅσον ἀπέρατον, sic scribit, Ἔθος δὲ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπαγωγῇ χρῆσθαι· οἷον, ἵππος, σπάνιόν τι χρῆμα· καὶ γυνή, σπάνι-

ὄν τι χρῆμα· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Cic. pro Murena Oratoris munus ac facultatem similiter laudat, ‘ Magnus dicendi labor, magna res, magna dignitas, summa etiam gratia.’ Livius lib. XXXI. ab U. C. eodem prope modo, quo Catullus, et Horatius, ‘ Quod si tantum militum Romanorum fuisset, ut et Chalcis teneri, et non deseri præsidium Athenarum potuisset, magna res, principio statim belli, Chalcis et Euripus adempta Regi forent.’ Cic. quoque lib. XII. ad Att. sic admirari videtur, ‘ Ego etiam atque etiam cogitabo, teque ut idem facias rogo. Magna res, simplex est manere, illud anceps:’ et Plin. lib. XXXV. cap. 3. ‘ Decora res, utique si liberorum turba,’ &c. Cic. lib. VI. Epist. ad Torquatum, et alios, similiter, et quidem per parenthesin, ‘ Reliquum,’ inquit, ‘ est, ut te angat, quod absis a tuis, res molesta, præsertim ab iis pueris,’ &c.

198 *Neque te Venus Negligit*] Ille quidem pulcher, neque tu invenustus.

201 *Non diu remoratus es*] In manuscriptis omnibus, *remorata*, sed illud rectius; ‘ remorari’ autem absolute, et idem ante, ‘ Perge ne remorare:’ et Plaut. Casina protulit, ‘ Nam, quid illæc tamdiu intus remoratur quasi ob industriam?’ et Pseudolo, ‘ Uter remoratur.’

204 *Quod cupis, capis*] Eadem prope *παρωνομασία*, quæ ante, ‘ Cato Catullum.’

206 *Ille pulvis Erythræi Siderumque micantium Subducat numerum prius*] Sic Guarinus; an veterem librum secutus, non explicat: et genitivum esse facit *pulvis*. Ego vero omnibus in manuscriptis, *pulveris* legebam: tum quod sequitur, *Eritei*, et *Ericei*. Avantius legendum docet, *Erythrii*. Qua de re cum diu multumque dubitarim, quæ mihi in mentem venerint, qualiacunque ea sint, ingenue proferam. Primum, *Erythræi*, non placebat ipsum, et quod longe arcessitum videbatur, et quod diphthongus corriperetur. Nam, ‘ Dionæus’ alibi legendum non esse, docui: itaque varie conjecturam feci: primum sic, *Ille pulveris interim*, ea sententia: Ille qui nostros lusus, ac delicias numeratas vult, eas interim dum facimus, prius et pulverem et stellas numeret. E namque mutabam in I proximam vocalem, ex R et I consonantem N faciebam; sequitur T, in manuscripta lectione, deinde E, post quam litteram P interponebam, et I extremo apicem imponebam. Deinde etiam succurrebat, ‘ Pulverem, arenamque Libycam’ hoc in genere proverbio celebratam. Idemque memineram illud ejusdem Catulli ante, huic sententiæ valde consentaneum, ‘ Quæris, quot mihi basiationes Tuæ, Lesbia, sint satis superque? Quam magnus numerus Libyssæ arenæ Laserpiciferis jacet Cyrenis, Oraclum Jovis inter æstuosi, Et Batti veteris sacrum sepulcrum; Aut quam sidera multa, cum tacet nox, Furtivos hominum vident amores.’ Itaque aliquid hujusmodi subesse suspicabar, faciebamque *Ille pulveris Antæi*, Antæum enim terrigenam Libyn appellat Statius Thebaid. VII. diphthongonque invitus corripiebam, quod me tamen adeo non movebat. Tertium illud fuit, ut *Eretri*, quod proxime ad scriptam lectionem accedebat, legerem, quasi *Eretrii;* alterum enim I et consuetudo ipsa, et figura tollebat. Eretrium autem pulverem ab Eretria civitate maritima in Eubœa. E vero productam ab eo Homeri exemplo, Χαλκίδ' Ἐρετρίαν τε· quod si sequitur, I antepenultimam in E mutandam, et penultimam E in I, quæ sunt mutationes omnes facillimæ, valdeque probabiles. Quod si quis propter syllabam apud Homer. scribit, Ἐῤῥετρίαν, idem faciat hoc loco. Carisius Erythrum mare dici etiam ostendit, illis Plinii verbis, ‘ Ab Erythro mare

orti:' quo auctore licebit etiam hic, si mare rubrum intelligamus, dicere, *Pulveris Eretri*. Sic tamen ut prima in *Eretri* producatur Ὁμηρικῶς.

209 *Qui vestri numerare vult*] In manuscriptis omnibus, non *vult*, sed *volunt*. Credo, quod ante, scriptum, fuerat, *volt*, quod non intelligentes, prave mutarunt in *volunt*. Sed iisdem in libris, non *vestri*, sed *nostri*, sic, ut hæc ab sponsis, non a pueris, dicta accipiamus. Sed cum sponsus et sponsa in nuptiis non loquantur, *vestri* potius legamus.

210 *Multa millia lusuum*] Avantius in veteribus libris fuisse dicit, et *lusum* pro *lusuum*, contracte, et *lusus*. In iis, quibus utebar omnibus, *ludere*. Et sequens versus ita legebatur, *Et ludite:* utrumque vitiose. Ego vero scriptum fuisse opinor totum versum *Multa mollia ludi. At ludite:* ut *At* principium sit orationis et cantus, quem pueri sponsis respondent. *millia* vero in *mollia* mutandum puto, quod parum Latine dici putem *millia ludi*, ut *millia* cum genitivo numeri singularis conjungatur; deinde vero quod *mollia*, id est deliciæ, sive τὰ παίγνια, Latine sic dici putem aptissime, itaque omnis illa in amore lascivia commodissime significatur. 'Ludere' autem lascivire, ac libidinari: idem post 'Lusimus satis:' Horat. II. Epist. 'Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti.'

212 *Non decet Tam vetus sine liberis Nomen esse*] Nomen, pro Familia, et gente, ac populo. Verg. Æn. VI. 'Inlustres animas, nostrumque in nomen ituras:' et Livius lib. I. 'Per se ipsum nomen Ceninum impetum facit.'

214 *Sed indidem*] Eodem verbo usus Plaut. 'Indidem unde oritur facito ut facias Stultitiam insepelibilem.'

219 *Dulce rideat ad patrem*] Politianus apud Verg. legit, 'Qui non risere parentes:' Servium damnat, Quintilianum opponit. Et sunt tamen qui nihil a Servio Quintilianum putent dissidere. Certe Catulli locus hic, et ille apud Rufum Festum Avianium in Orbis terræ descriptione, 'Nascenti Baulo risit pater, undique fulsit Cælicolum sedes:' favere ac subscribere Servii sententiæ videntur. Et 'qui,' pro 'cui,' scripserunt antiqui.

220 *Sed micante labella*] Sic correxit Avantius, cum esset in manuscriptis, *Sed mihi ante*. 'Micans labellum,' id est, patens, saliens. Hoc ipsum exprimens Poëta vetus apud Atilium Fortunatianum, 'Patens labellum diffido Jugare rictu:' et Martial. I. In Maximinam, 'Laxat perspicuo labello risu:' et Ovid. de Arte Am. 'Sint modici risus, parvæque utrimque lacunæ.' Rabanus Maurus de Magorum præstigiis, 'Salisatores,' inquit, 'vocati sunt, quia dum eis membrorum quæcunque salierint, aliquid sibi exinde prosperum seu triste significari prædicunt.' Theoc. Δυσέρωτι, οὐκ ἀμάρυγμα Χείλεος, Interpretari etiam possumus, Splendente. Sic Verg. Æn. XII. 'Hoc Venus obscuro faciem circumdata nimbo Detulit, hoc fusum labris splendentibus amnem Inficit.'

221 *Sit suo similis patri*] Statius Silvar. lib. I. in Epithalamio Stellæ, et Violantillæ, 'Multum de patre decoris, Plus de matre capis.' Basilius in Epistola ad Gregorium Nazianzenum, Ἐπέγνων σου τὴν ἐπιστολὴν, ὥσπερ οἱ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ἐκ τῆς ἐπιφαινομένης αὐτοῖς πρὸς τοὺς τεκόντας ἐπιγινώσκουσι.

233 *Bene vivite*] Idem aliquando simplici ipso verbo 'vivere' significatur. Horat. ut Catull. 'Si bene qui cenat, bene vivit; lucet, eamus Quo ducit gula.'

234 *Munere adsiduo valentem Exercete juventam*] Sueton. Domitiano, 'Adsiduitatem concubitus, velut exercitationis genus, Clinopalen vocabat.' Statius Silvar. lib. I. in Epi-

thalamio Stellæ et Violantillæ in eandem sententiam, ' Exerce formam, et fugientibus utere donis:' ac post, ' Ergo age junge thoros, atque otia deme juventæ.' Valentem juventam vocat, ut Hesiodus ἥβην πολυκρατῆ· illius enim versus est ἐν ἡρωϊκῇ γενεαλογίᾳ, ut Lycophronis adducit Interpres, Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἥβης πολυκρατοῦς ἵκετο μέτρον. Plaut. Casina Valentulam eodem modo videtur dicere, ' Obsecro, ut valentula est?'

CARMEN LXII.

Hoc quoque Epithalamion ad Mallii nuptias pertinere puto. Sic Claudian. in Honori et Mariæ nuptiis vario lusit numero, modo hoc modo illoc.

1 *Vesper adest, juvenes*] Lege enim cavebatur ne nisi de nocte nuptiæ fierent. Servius, Interpres Verg. Bucol. de Varronis sententia, ' Varro,' inquit, ' ideo dicit faces præire nuptas, quod ante non nisi noctu ducebantur a sponsis.' ' Vesper ' autem verbum esse Ennianum, Censorinus demonstrat in lib. de die Natali, sive de Humana Origine, his quidem verbis, ' Post supremam dicitur Vesper, ante ortum scilicet ejus stellæ, quam Plautus Vesperuginem, Ennius Vesperum, Vergilius Hesperon appellat.'

Consurgite] Cum hora nona accubuissent, ad horam ferme duodecimam convivium produxerant.

Vesper Olympo Exspectata diu vix tandem lumina tollit] Eodem prope modo Claudian. in Honori et Mariæ Epithalamio, ' Attollens thalamis Idalium jubar, Dilectus Veneri nascitur Hesperus.'

3 *Surgere jam tempus*] Sic multum tempus præterisse significabant. Vergil. ' Et jam tempus equum fumantia solvere colla.'

4 *Jam dicetur Hymenæus*] Eundem numerum celebravit Vergil. ' Ille latus niveum molli fultus hyacintho:' et in Georg. ut est in omnium, quotquot usquam sunt, librorum vetustissimo, ' Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi:' atque idem Catullus alibi, ' Tum Thetis humanos non despexit Hymenæos.'

7 *Nimirum Eoos ostendit noctifer imbres*] Hieronymus Avantius in libro Antoni Mureti scriptum fuisse testatur, *Nimirum ætherios ostendit noctifer ignes.* Quod si ita est, non est quod multa loquamur. In omnibus erat, *Nimirum hæc eos ostendit noctifer imber.* Unde faciebam, *Nimirum Œtæas obtendit noctifer umbras.* *Œtæas* autem *umbras* dixerit, ut certum montem pro multis posuerit incertis, atque idem prope dicat, quod Vergil. ' Majoresque cadunt altis de montibus umbræ:' vel propter illud etiam apud eundem, ' Tibi deserit Hesperus Œtam.' Quamquam *umentes* malim quam *Œtæos.* Sin illo modo malumus, ignes astra ipsa vocat, ut et Vergil. ' Nam neque erant astrorum ignes.' Bacchylides, ut quidam adducit Interpres Apoll. R. in lib. III. noctem δᾳδοφόρον appellat, aut quia tum lumina solemus accendere, aut quia nox terris stellas inducit: versus illius est, Ἑκάτα δᾳδοφόρου νυκτὸς μεγαλοκόλπου θύγατερ. Cur autem *Eoos* quidam rejiciant, non video cum Eurip. dicat, Ἑῷος ἡνίχ' ἱππότας ἐξέλαμψεν ἀστήρ.

8 *Sic certe*] In manuscripto uno tres litteræ videntur erasæ post hæc verba. suspicor autem fuisse, *Est.* Sic enim et alibi idem, ' Sic certe est, clamant victoris rupta miselli Ilia.'

12 *Aspicite, innuptæ secum ut meditata requirunt*] Est in manuscriptis duobus, *Aspicite innuptæ quæ secum ut meditare querunt:* In tertio, *Aspicin innuptæ quæ secum ut meditare quærunt.* Emendabam, *Aspice quæ innuptæ secum ut meditata requirunt:* nam et singulariter ante dixit, ' Viden' ut perniciter exsiluere.' Sin ipsum verborum ordinem conservare volumus,

legendum fortasse sit, *Aspicite innuptæ quæso ut meditata requirunt.* Priorem lectionem si sequimur, *secum requirere;* sic forte dixit, ut Cicero aliique, 'Cogitate cum animis vestris.' Guarinus legi posse dicit, *meditamina quærat,* quod idem opinor legerat suo illo in libro, quod ego in meis. Fieri autem potest, scriptum ut fuerit, *meditamina quærunt,* quod corruptum postea sit in *meditare quærunt.* Legendum igitur, mea quidem sententia, aut hoc modo, *Adspice quæ innuptæ secum ut meditamina quærunt:* aut hoc, *Aspicite innuptæ quæso ut meditamina quærunt.*

15 *Non alio mentes, alio divisimus aures*] Sic Ovid. 'mentem sectam' dicit, de Remed. Am. 443. 'Secta bipartito cum mens discurrit utroque, Alterius vires subtrahit alter amor.'

17 *Quare nunc animos saltem committite vestros*] In manuscriptis omnibus, *Quare non animos:* quod videtur probabile, perinde ac si dicat, Ne saltem animos vestros prorsus remittite.

20 *Qui cælo fertur crudelior ignis*] *Fertur,* volvitur, propter cæli motum. 'Ignes' autem Stellæ dicuntur. Verg. 'Nam neque erant astrorum ignes.'

22 *Complexu matris retinentem*] Sic erat omnibus in manuscriptis. Jungendum igitur, *retinentem matris.*

26 *Hespere, qui cælo lucet jucundior ignis*] Homericum illud expressit, Ἕσπερος, ὃς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστήρ.

29 *Nec junxere prius, quam se tuus extulit ardor*] Noctu enim novæ nuptæ a sponsis ducebantur, ut scribit Varro.

30 *Quid datur a Divis felici optatius hora*] Ἐπιφώνημα. Eurip. in eandem sententiam apud Stobæum, Ὅσοι γὰρ ἔρωτι πίπτουσι βροτῶν Ἐσθλῶν ὅταν τύχωσι τῶν ἐρωμένων, Οὐκ ἔστι ποίας λείπεται τόδ' ἡδονῆς. Sic 'hora fortunari' dicitur ab Horat. 'Qualemcunque Deus tibi fortunaverit horam.' 'Grata hora,' alibi apud eundem Flaccum, 'Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora.'

32 *Hesperus a nobis æquales abstulit unam*] Varie legitur hic versus in manuscriptis: primum sic, *Hesperus est nobis æqualem abstulit unam:* deinde etiam sic, *Hesperus hic nobis æqualem abstulit unam:* postremo sic, *Hesperus e nobis æquale, abstulit unam:* quod est ipsum rectum. Legerem etiam libenter, si per veteres libros liceret, *Hesperus e nostris æqualibus abstulit unam.* Vel illo modo, *Hesperus ex nostris æqualem hinc abstulit unam.* 'Æquales' autem Græci sic quoque dicunt ἥλικας. Sic Pacuvius in Hermiona, ut adducit Non. Marcell. in verbo 'Dignavi,' 'Cum neque me aspicere æquales dignarent meæ.' Post hunc versum septem versus alios desiderari scribit Avantius. Credo numerum definisse, quod spatii tantum vacare aliquo in libro animadvertisset.

Æquales] Pind. Pyth. eadem multa. Οὐκ ἔμειν' ἐλθεῖν τράπεζαν νυμφιδίαν, Οὐδὲ παμφώνων ἰαχὰν Ὑμεναίων, ἅλικες Οἷα παρθένοι φιλέουσιν ἑταῖραι Ἑσπερίαις ὑποκουρίζεσθαι ἀοιδαῖς.

33 *Namque tuo adventu vigilat custodia semper*] Id enim erat primæ vigiliæ noctis initium. *Custodia,* οἱ φύλακες.

34 *Nocte latent fures*] Κλεπτῶν γὰρ ἡ νύξ, τῆς δ' ἀληθείας τὸ φῶς. Eurip. Iphigenia. Video idem esse adumbratum in Bionis versibus apud Stobæum, Ἕσπερε τᾶς ἐρατᾶς χρύσεον φάος Ἀφρογενείας, Ἕσπερε κυανέας ἱερὸν φίλε νυκτὸς ἄγαλμα, Τόσσον ἀφαυρότερον μήνας, ὅσον ἔξοχος ἄστρων, Χαῖρε φίλος, καί μοι ποτὶ ποιμένα κῶμον ἄγοντι Ἀντὶ σελαναίας τυ δίδου φάος, ὥνεκα τήνα Σάμερον ἀρχομένα τάχιον δύεν· οὐκ ἐπὶ φωρὰν Ἔρχομαι, οὐδ' ἵνα νυκτὸς ὁδοιπορέοντ' ἐνοχλήσω.

Quos idem sæpe revertens Vespere, mutato comprendis nomine eosdem] Ut

fures, sic etiam amantes et sponsos simul cubantes deprendit.

35 *Mutato comprendis nomine*] Columella, 'aut ore corusco Hesperus, Eoo remeat cum Lucifer orto.' Plato Epinom. Ὁ μὲν γὰρ ἑωσφόρος, Ἕσπερός τε ὁ αὐτὸς ὢν τῆς Ἀφροδίτης· sic enim est in veteribus libris.

36 *At lubet innuptis ficto te carpere questu*] Idem alibi de Coma Berenicæ, 'Non, ita me Divi, vera gemunt, juerint:' et Claudian. de Raptu Proserp. lib. I. 'Tenerum jam pronuba flamma pudorem Sollicitat, mixtaque tremit formidine votum.'

37 *Quid tum si carpunt, tacita quod mente requirunt*] An mirandum, si sponsos deprehendas, qui quem diu cupiverant, amoris fructum capiunt? Sed in manuscriptis omnibus, *Tacita quam mente requirunt.* Quibus verbis ea, quam supra posui, sententia efficitur. In eandem vero sententiam Pind. Pyth. Ode IX. Πλεῖστα νικήσαντά σε καὶ τελεταῖς Ὡρίαις ἐν Παλλάδος εἶδον, ἄφωνοι Θ' ὡς ἑκάστα φίλτατον Παρθενικαὶ πόσιν ἢ Υἱὸν εὔχοντ' ὦ Τελεσίκρατες ἔμμεν. 'Carpere,' id est, pari verbo eodem loco Pindarus utitur, et ut hic quoque Catullus puellam multis expetitam describit, Τὰν μάλα πολλοὶ ἀριστῆες ἀνδρῶν αἴτεον Σύγγονοι, πολλοὶ δὲ καὶ ξείνων, ἐπεὶ θάητον εἶδος Ἔπλετο· χρυσοστεφάνου δὲ οἱ ἥβας Καρπὸν ἀνθήσαντ' ἀποδρέψαι ἔθελον.

39 *Ut flos in septis*] Columella, 'Talis humus vel parietibus, vel sæpibus hirtis Claudatur, neu sit pecori, neu pervia furi.'

41 *Quem mulcent auræ*] Sic Propert. lib. IV. 'Mulcet ubi effusas aura beata rosas.'

Educat imber] Callim. Hymno in Delum, Νύμφαι μὲν χαίρουσιν ὅτε δρύας ὄμβρος ἀέξει· ac propterea Καρποφόρους ὄμβρους dicit vetus Autor in Hymnis, Πέμπειν καρποφόρους ὄμβρους ἐπὶ μητέρα γαῖαν. Ex eodem genere est et quod ante dixit idem Catullus, 'Quos Hamadryades deæ Ludicrum sibi roscido Nutriunt humore.' et illud Lucr. lib. V. 'Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat Sponte sua, satis id placabat pectora donum:' et Ovid. Met. III. 'Gramen erat circa, quod proximus humor alebat.'

42 *Multi illum pueri*] Sic Verg. de Lavinia, 'Multi illam magno e Latio, totaque petebant Ausonia:' et de Camilla, 'Multæ illam frustra Tyrrhena per oppida matres Optavere nurum.'

43 *Idem cum tenui carptus defloruit ungui*] Sic Propert. lib. I. 'Quæ modo decerpens tenui pueriliter ungui.'

44 *Nulli illum pueri, nullæ optavere puellæ*] Eodem modo Ovid. Met. III. et superiorem et hunc versum totidem prope verbis exprimit de Narcisso, 'Multi illum juvenes, multæ optavere puellæ: Sed fuit in tenera tam dura superbia forma, Nulli illum juvenes, nullæ optavere puellæ.' Similiter etiam Callim. de amore, Ἀλλ' ἐχθρὸς μὲν παισίν, ἀτίμαστος δὲ γυναιξίν. Οὕτως ἀργαλέον γῆρας ἔθηκε θεός.

45 *Sic virgo, dum intacta manet, dum cara suis*] Nulla probabilis ex his verbis elici potest sententia; at si, quo modo est in Maffei libro, legas, ea facilis atque apta existet, ut *dum* posterius mutes in *tum.* 'Manere intactam,' sic dixit, ut Eurip. quoque in Electra, Παρθένον μένειν. est enim apud illum, Φασὶ γάρ νιν ἐν γάμοις Ζευχθεῖσαν οἰκεῖν, οὐδὲ παρθένον μένειν. nisi interpreteris ἐν γάμοις μένειν. Sed Quintil. lib. IX. *dum,* utrobique legit, et interpretatur; et pro *intacta,* legit *innupta.* 'Catullus,' inquit, 'in Epithalamio, Dum innupta manet, dum cara suis est. Sed prius dum, significat, quoad; sequens, usque eo.'

46 *Polluto corpore florem*] Sic Terent. 'Flos ipse.'

49 *In nudo vitis quæ nascitur arvo*] In quo arbores non sint adsitæ, sitque is ager incultus, et ἄδενδρος.

51 *Deflectens pondere corpus*] De

vite quoque Columella lib. v. 'Cortex quoque aridus fissusque per summa trunci dependens corpore tenus delibrandus est.'

53 *Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere juvenci*] In duobus manuscriptis, et hic, et post, cum repetitur hoc ipsum verbum, *coluere*, non *accoluere*.

54 *Ulmo conjuncta marito*] Ulmus marita hoc in genere dicitur. Horat. in Epod. 'Altas maritate populos.' Juvenal. 'Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos.'

57 *Cum par conubium maturo tempore adepta est*] Conubium etiam apud Poëtas per N unum scribendum. Sic in veteribus libris, atque in illo omnium vetustissimo libro Vergilii. 'Maturo tempore;' et Lucr. dixit lib. v. 'Quos ubi tempore maturo patefecerit ætas.' Par conubium, opinor, intelligit, quam Æschylus in Prometheo dicit ὁμαλὸν γάμον. Est enim apud illum, Ἐμοὶ δ' ὅτι μὲν ὁμαλὸς γάμος ἄφοβος, οὐδὲ διά, et quæ sequuntur atque ante hæc leguntur: quem locum huic similem putabat Jacobus Corbinellus, mihique primus ostendit.

58 *Cara viro magis*] Sic uno in manuscripto: in aliis, *Cara virgo magis minus est invisa parenti.* ἀσυνδέτως vitiose. Deesse videtur hoc loco ἐπιφώνημα, *Hymen o Hymenæe Hymen ades, o Hymenæe;* quod tamen nullo in manuscripto legebatur.

59 *At tu ne pugna*] In manuscriptis omnibus, *Et tu nec pugna.*

60 *Pater cui tradidit ipse*] Proprie dixit, et ex consuetudine: quam significat Pomp. Mela de Getis, lib. II. 'Nupturæ,' inquit, 'virgines non a parentibus viris traduntur, sed publice aut locantur ducendæ, aut veneunt.' Ex his enim verbis intelligimus Romæ virgines viris a parentibus tradi solitas. Livius lib. XXXIV. non sui juris feminas fuisse dicit, sed in potestate parentum, fratrum, virorum: itaque nihil habent, ut videtur, mere suum. 'Majores nostri,' inquit Livius, 'nullam ne privatam quidem rem agere feminas sine auctore voluerunt, in manu esse parentum, fratrum, virorum.' Menander, Ἀλλὰ θυγάτηρ κτῆμ' ἐργῶδες πατρί· atque alibi, Χαλεπὸν θυγάτηρ κτῆμα, δυσδιάθετον.

63 *Tertia pars matri data, pars data tertia patri*] Rectius omnibus in manuscriptis, *Tertia pars patri data, pars data tertia matri.*

CARMEN LXIII.

Sunt, qui putent aut adfirment etiam, Poëma se hoc vidisse adscriptum Cæcilio; quod probabile propterea ducunt, quod idem ante Catullus dixerit, 'Est enim venuste Magna Cæcilio inchoata mater.' Ego vero in alia omnia eundem censeo, qui sciam Atilium Fortunatianum veterem Gramm. ubi de Galliambo, sic dicere, 'Et Catullus Phrygium nemus citato cupide pede tetigit.' Ad ea vero, quæ erudite copioseque collegit Lilius Giraldus de Atti et Cybele, addam etiam et quæ scribit Stephanus, περὶ Πόλεων, in verbo Γάλλος. Sic enim scribit, Γάλλος ποταμὸς Φρυγίας. οἱ περίοικοι Προμαθίδαν Ποταμογαλληνοί, οὓς παρατίθεται ὁ Πολυΐστωρ ἐν τῷ περὶ Φρυγίας τρίτῳ, καὶ ὅτι τὸν Γάλλον καὶ τὸν Ἄττιν ἀποκόψαι τὰ αἰδοῖα· καὶ τὸν μὲν Γάλλον ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν Τηρίαν ποταμὸν, καὶ οἰκῆσαι, καὶ τὸν ποταμὸν Γάλλον καλέσαι· ἀπ' ἐκείνου γὰρ τοὺς τεμνομένους τὰ αἰδοῖα Γάλλους καλοῦσι. De Atti vero ipso proprie hæc Interpres Nicandri, Ἱστορεῖται ὅτι ποιμὴν ἦν Φρὺξ ὁ Ἄττις· ποιμαίνων δὲ καὶ ὑμνῶν τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἤτοι τὴν Ῥεάν, ἐφιλήθη ὑπ' αὐτῆς· καὶ δὴ φαινομένη πολλάκις, τιμῆς ἠξίωσεν. ὁ Ζεὺς δὲ ἐπὶ τούτῳ δυσανασχετῶν, ἀνεῖλεν αὐτὸν, οὐ φανερῶς, δι' αἰδῶ τῆς μητρὸς, σὺν ἄγριον πέμψας· ἡ δὲ κατολοφυρομένη αὐτὸν ἔθαψεν· οἱ δὲ Φρύγες κατὰ τὸ ἔαρ θρηνοῦσιν αὐτόν. De genere autem ipso Carminis multa Hephæstion, Terentianus, cæterique. Addam tantum Attilii Fortunatiani pauca de Trisyllabo pe-

nultimo, 'Sed quoniam,' inquit Atilius, 'hic versus matri sacer est Idææ, ut vibrare videatur, proximum ab ultimo pedem brachysyllabon fecerunt, et Græci et hic ipse Mæcenas.' Interpres Hephæstionis cur Galliambicon vocat, caussam adfert, Γαλλιαμβικὸν δὲ ἐκλήθη, ἐπεὶ λελυμένον ἐστὶ τὸ μετρόν· οἱ δὲ Γάλλοι διαβάλλονται, ὡς θήλειαν νόσον ἔχοντες· διὸ καὶ σώματα φορὸν ἐτέλουν Ῥωμαίοις εἰς τοῦτο. οἱ τοιοῦτοι δὲ ἱερεῖς εἰσι Δήμητρος. Sunt, qui alium in locum rejiciant hoc Poëma, quo constet ordo trium Epithalamiorum, quæ sunt ex eodem genere. Ego, ne hac quidem in parte, a manuscriptis esse discedendum putavi.

1 *Super alta vectus Attis celeri rate maria*] Arnobius Adversus Gentes lib. v. cum Fabulam narrat omnem a capite arcessens, nihil tamen de navigatione, nihil ulla de rate. Itaque obscurius magisque hoc reconditum, et de veteri Poëta aliquo Græco sumptum. Versus ipsi ad primam usque τομὴν sunt Anacreontiis persimiles, aut idem potius iis, qui dudum vulgati sunt, ostenduntque Anacreontei illi quod Atilius scribit, ab Iambo nasci Galliambum, ac propterea sic vocatum. Atilius autem ipse Catullum citat in Anacreonteo, cujus illa sunt de Galliambo, 'Et Catullus, Phrygium nemus citato cupide pede tetigit: et illud alterius auctoris, O qui chelyn canoram plectro regit Italo: ut si facias illud ex Lepidiano metro ad hanc legem, Mea Vatiena amabo, mea cura, mea Venus. Catullus in Anacreonteo, 'Ades, inquit, o Cybelle.' Quibus rebus adducor, ut existimem, hoc poëma Græco expressum Anacrontis.' Nonius in verbo 'Animam' hujus generis versum Varronis adducit, 'Phrygios per ossa cantus liquida cadit anima.' Semiversus autem ille, 'Ades, inquit, o Cybelle,' quem Catullo tribuit Atilius, cum eum ante Mæcenati tribuerit, alieno loco ponitur, et scribæ librarii culpa Catullinus desideratur, qui hoc e Poëmate fortasse fuerit. At Attis numen conjunctum matri Deum, ut Minervæ Erichthonius, Veneri Adonis, Virbius Dianæ. Servius in illud Æn. VII. 'Ibat et Hyppolyti pubes pulcherrima bello Virbius.'

Celeri rate] Perpetuum fere epithetum; ut apud Homer. θοαὶ νῆες· apud Gellium lib. x. cap. 26. sic quoque Sallustium arbitror locutum; nam illa verba, 'Furtim aut celeritate vitare prælium in transgressu conatus est,' emendabam, 'Furtim, ac celeri rate.' Et vetus Poëta, 'Tiphyn aurigam celeres fecere carinæ.'

2 *Phrygium ut nemus citato*] Eo enim conveniebant, qui se Opi consecrarant. Hoc in lusibus in Priapum vetus Poëta significans, dixit in Priapi persona, 'Quæ si perdidero, patria multabor, et olim, Ille tuus civis, Lampsace, Gallus ero.' Et vero Gallus fluvius, et mons Cybelus erant in Phrygia: auctor Vibius Sequester.

3 *Sylvis redimita loca Deæ*] Sic post, 'Nive amicta loca' dicit.

4 *Stimulatus ut furenti*] *Ut*, pro 'ubi,' ut ante. Sed erat omnibus in manuscriptis, *Stimulatus ubi furenti*, ut secundo loco pro Iambo esset Tribrachys.

5 *Devellit ille acuto sibi pondere silice*] In manuscriptis omnibus *Devolvit;* quod idem significat. Sic enim videtur Verg. Æn. VI. accepisse 'Advolvo' verbum. 'Procumbunt piceæ, sonat icta securibus ilex, Fraxineæque trabes, cuneis, et fissile robur Scinditur, advolvunt ingentes montibus ornos.' Legendum fortasse etiam sit, *Devovit;* qui se enim castrabant Galli, pudenda Rheæ ipsi atque Adonidi sacra reponebant. Interpres Nicandri, Λοβρίνης θαλάμαι, τόποι ἱεροὶ ὑπόγειοι, ἀνακείμενοι τῇ Ῥέᾳ, ὅπου ἐκτεμνόμενοι τὰ μήδεα κατετίθεντο οἱ τῷ Ἄττει καὶ τῇ Ῥέᾳ λατρεύοντες. Sic

autem se Magnæ Matri sacrabant. Sex. Aurelius Victor in Aurel. Heliogabalo, 'Vestalem,' inquit, 'virginem, quasi matrimonio jungens suo, abscissisque gentalibus Matri se Magnæ sacravit.'

Ille] Verbum varie legitur in manuscriptis, *illectus*, *illetus*, *iletas*, *lacteus*. Ego legendum putabam, *icta*. glossema enim fuerat *ille* propter verbum *Devolvit*. Scriptores, deinde librarii conjunxerunt utrumque, *ille icta*. Ex eodem nata varietas, *illectus*, et *illetas*, et *lacteus*.

Acuto sibi pondera silice] *Acuto silice*. Ovid. Fast. IV. de eodem Atti, 'Ille etiam saxo corpus laniavit acuto, Testa:' Juven. Sat. VI. 'Mollia qui rupta secuit genitalia testa.'

Pondera] Idem Ovid. in eodem, 'Ah pereant dicebat adhuc, onus inguinis aufert, Nullaque sunt subito signa relicta viri.' Juven. Sat. II. 'Phrygio quos tempus erat jam More supervacuam cultris abscindere carnem.'

6 *Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro*] Virum, Virilia dicit, ut et Arnob. Adversus Gentes, lib. V. 'Pinus illa solemniter, quæ in Matris infertur sanctum Deæ, nonne illius imago est arboris, sub qua sibi Attis virum demessis genitalibus abstulit.'

7 *Etiam recente terræ sola sanguine maculant*] In manuscriptis omnibus, *Et jam*, duæ voces scilicet.

8 *Niveis citata cepit manibus leve tympanum Tympanum tubam Cybelles tua mater*] Primam in *tympanum* corripuit, ut et Mæcenas in eo carmine quod adducit Atilius. 'Ades et sonante tympano quate flexibile caput:' Homer. Ῥύμβῳ καὶ τυμπάνῳ Ῥείην Φρύγες ἱλάσκονται. Auctor vetus in Hymno posteriore in Cybelem, Τυμπανοτέρπη eam propterea vocat, quod in ejus sacris adhibeantur tympana. Ἔρχεο πρὸς τελετὴν, ὦ πότνια τυμπανοτέρπη· et in priore, Τυμπανόδουπε, φιλοιστρομανὲς, χαλυκόκροτε κούρη. Quæ singula illius verba conferenda sunt cum Catullinis. Tubam autem dicit tympanum, quod sit βαρύβρομον. Eurip. Bacch. Βαρυβρόμων ὑπὸ τυμπάνων. Sed in sacris Cybeles quæ sonum ederent sex fere invenio, ῥόμβον, τύμπανον, cymbalum, tibiam, cornu, et κρόταλον. Colligam locos aliquot veterum Poëtarum. Primum illum, quem supra posui Homer. deinde Lucr. lib. II. 'Tympana tenta sonant palmis, et cymbala circum Concava, raucisonoque minantur cornua cantu, Et Phrygio stimulat numero quæ tibia mentes, Telaque præportant violenti signa furoris.' Ovid. Met. IV. 'impulsaque tympana palmis, Concavaque æra sonant, longoque foramine buxus:' et idem Fast. IV. 'Quærere multa libet, sed me sonus æris acuti Terret, et horrendo lotos adunca sono:' ac post, 'Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant, Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos:' ac post, 'Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu Flabit.' Et tamen Ovidius 'cornu' non secernit a 'tibia;' ut fecit Lucretius. De Rymbo in Etymologico magno, Ῥύμβῳ καὶ τυμπάνῳ Ῥείην Φρύγες ἱλάσκονται· μυστικῷ σανιδίῳ, ὃ στρέφουσιν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἦχον ἐμποιοῦσι· ῥύμβος δὲ καὶ ῥόμβος διχῶς λέγεται· ἔστι δὲ τροχίσκος, ὃν τύπτοντες ἱμᾶσι καὶ στρέφοντες ποιοῦσι περιδονεῖσθαι καὶ ψόφον ἀποτελεῖν. Ῥύμβον δὲ αὐτὸν Εὔπολις εἶπε· καλεῖται δὲ καὶ βρυτήρ. Pindarus autem 'rhymbos' a 'cymbalis' non videtur distinguere, cujus versus sunt apud Strab. lib. X. Σοὶ μὲν καταχεῖ Μᾶτερ πάρα μεγάλοι ῥύμβοι Κυμβάλων, ἐν δὲ κεχλάδοντα κρόταλα, Αἰθόμενά τε δαὶς ὑπὸ ξανθῇσι πεύκαις. Docet eodem loco Strabo, et Cybeles apud Phrygas, et Liberi patris apud Græcos sacra prope eadem fuisse.

9 *Tua mater initia*] *Initia*, sacra ipsa, Varro de Re Rust. lib. II. 'Ab suillo enim genere pecoris immolandi initium sumtum videtur, cujus vestigia, quod initiis Cereris porci im-

molantur, et quod initiis pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur.' Quo verbo sæpe utitur Julius Firmicus in Procemiis lib. v. vi. viii. Arnobius lib. v. Unde igitur probamus historias has omnes esse rerum gestarum conscriptiones? Ex sollemnibus scilicet sacris, atque initiorum mysteriis, vel quæ statis fiunt temporibus ac diebus, vel quæ in abdito tradunt genitis, moris proprii proprietate servata. Justin. lib. v. 'Interim concitator et dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris, initiorum sacra, nullo magis quam silentio solemnia enuntiavisse.'

10 *Quatiensque terga tauri*] Tympanum ipsum. Ovid. in Ibin, 'Attonitusque seces, ut quos Cybeleia mater Incitat, ad Phrygios vilia membra modos. Deque viro fias, nec femina, nec vir, ut Attis, Et quatias molli tympana rauca manu.' Terga vero et idem Ovidius sic dixit Fast. iv. 'Æra Deæ comites, raucaque terga movent.'

12 *Agite, ite ad alta Gallæ Cybeles nemora simul*] Alta: δασῆ καὶ σύμφυτα. Auctor vetus in Hymno Curetum, Matrem Deum propterea vocat ὀρειομανῆ, errantem et bacchantem montibus; cujus ob amorem insaniæ, ab eodem etiam dicitur φίλοιστρος. Atque idem auctor in priore in Rheam Hymno, Οὔρεσιν ἣ χαίρεις. Vibius Sequester de montibus Cybelum montem Phrygiæ esse scribit: itaque legi etiam possit, Cybeli nemora.

13 *Simul ite*] Sic apud Eurip. in Bacch. Chorus idem verbum iterans, Ἴτε βάκχαι, ἴτε βάκχαι.

14 *Aliena petentes velut exules loca celeri*] In manuscriptis varie, *Alienaque petentes velut exules loca celeri*: et, *Alienaque petens velut exules loca celeri.* et, *Alienaqua petentes velut exules loca celeri.* Guarinus, quique eum post secuti sunt, legunt, *Aliena quæ petentes velut exules loca*: in priore Aldi editione est, *Aliena petentes velut exilio loca celeri.* Guarinus, nec ii qui ejus sectam secuti sunt, non viderunt desiderari pedem ad extremum Tribrachyn, pro quo Pyrrichium locant; etiam si nec illam S literæ in verbo *exules* elisionem valde probo. At ea, quæ tum in manuscriptis, tum quæ in impressis libris lectio est, legitimos hujus Carminis numeros subruit, atque evertit: itaque et de priore Aldi editione, et de manuscriptis quod commodum visum est carpens, nec a manuscriptorum lectione longe abiens versum conficiebam, quasique compingebam, quomodo Poëtam ipsum scripsisse suspicabar, *Aliënaque petite pede exilio loca celeri.* Nam quod Gallas Attis properare jubet, Tribrachy citissimo pede, quibus locis potuit, versum Poëta frequentavit, et quam potuit, proxime crispum reddidit; crispos enim versus hujus generis Atilius vocat, in quibus Iambus in brachysyllabum solvitur. *pede* autem est quidem vox ipsa et in Aldi priore editione, et omittendam non esse declarat idem Catullus post, 'Rapidæ ducem sequuntur Gallæ pede propero.' *exilio* autem dandi casu, cum vulgo minus, quid id esset, intelligerent, glossema quod interpretaretur, erat appositum, *velut exules*, quod in κείμενον ipsum post inrepens versum corrupit. At Aldi liber alterum retinuit, altero cessit.

18 *Hilarate excitatis erroribus animum*] Sic etiam in duobus manuscriptis, ut vocales libere concurrant inter se, extrema verbi *Hilarate*, et princeps verbi, *excitatis*. In libro Achillis Maffei erat, *Hilaritate crocitatis.* Ex quo faciendum omnino, *concitatis.*

20 *Phrygiam ad domum Cybeles*] Sic post, 'Itaque ut domum Cybelles tetigere lassulæ:' et in Epithalamio, 'Crononisque domos.' Intelligit autem Idam, Dindymum, et τὰ Λόβρινα ὄρη· de quibus Nicandri Interpres.

21 *Ubi cymbalum sonat vox*] Τῶν

κυμβάλων, et scriptum fuisse puto aut Græce, aut Latine *cymbalon*, ut post 'Chalybon,' sive Χαλύβων. In manuscripto tamen uno, non *vox*, sed *nox*, ut dicat, Nox ipsa sonat cymbalum; quod ferendum etiam videtur. Cymbala vero Deum matris esse sacra declarat etiam Virgil. Georg. IV. 'Et Matris quate cymbala circum:' et absolute matrem dixit, Cybelem intelligens.

22 *Tibicen ubi canit Phryx curvo grave calamo*] *Canit grave;* ut 'canit indoctum;' et, 'dulce canit,' more Græcorum. 'Grave' fortasse dixit, quod Phrygiis modis tristia canerent, ut auctor est Acron Interpres Horati. Sed idem tamen paulo ante dixit, 'Hilarate concitatis erroribus animum.' Non convenit igitur triste Gallas canere, quas esse vult hilares. an potius soni magnitudinem sic significat, ut Eurip. tympanis eodem modo, Βαρυβρόμων ἀπὸ τυμπάνων.

23 *Ubi capita Mænades*] Anapæstus primus, in proceleusmaticum solutus: post, 'Ego Mulier, ego adolescens:' et, 'Ego viridis algida Idæ:' nisi etiam legi velis, *Ut capita* pro *Ubi;* quod tamen nullis manuscriptorum suffragantibus fieret. Vi autem capita jacere, id est, rotare. Quintil. de Gestibus, et Oratoris pronunciatione, 'Mæcenas in superiore versu dixit, Quatere flexibile caput.'

24 *Ubi sacra sancta acutis ululatibus agitant*] Pulsant. Horat. 'Zephyris agitata Tempe.' Ululatibus, ὀλολύγμασι, Poëta vetus in priore in Rheam Hymno, Οὔρεσιν ᾗ χαίρεις, θνητῶν τ' ὀλολύγμασι φρικτοῖς· vetus Poëta apud Attilium, 'Latus horreat flagello, comitum chorus ululet.'

Acutis] Εὐηχέσι, claris, catis. Sic enim videtur Ennius apud Varronem de Ling. Lat. accipere, 'Jam cata signa feræ sonitum dare voce parabant.' Sed hoc docti viderint. Ovid. sicut Catullus, 'Sonus æris acuti:' et Verg. Georg. III. 'et altum Helicon hinnitu fugiens implevit acuto.'

27 *Simul hæc comitibus Attis cecinit nova mulier*] In manuscriptis omnibus, *nota mulier:* interpone aspirationem, et fac, *notha;* multo concinnius feceris. Sic ante, 'Et notho Luna lumine luces.' Nec enim vere mulier erat, quamvis aberant virilitatis signa. Aldus ante sic impressit, ut esse imprimendum judicamus.

28 *Linguis trepidantibus*] Vertentibus, salientibus, sonantibus. quo modo sæpe Horat. eodem verbo est usus.

29 *Cava cymbala recrepant*] In nonnullis manuscriptis, *increpant;* quod idem nonnumquam significat. Horat. I. Od. 'Quis post vina gravem militiam aut pauperiem increpat?' Quo loco plura nos in nostris in Horat. Commentationibus. Erit ergo et hoc loco vocalium liber ipse concursus.

30 *Viridem citus adit Idam*] Crispus versus, ut et sequens, 'Furibunda simul anhelans.'

31 *Animo egens*] In manuscriptis, *animi geris*, et *annea gens.* Quæ etsi sunt prava omnia, legendum tamen arguunt, *animi egens*, magis quam *animo egens: animi egens*, ut 'inops animi' dicitur. Et 'virtutis egens' apud Lucret. et Virgil. Animum vero etiam post pro Mentis sanitate ipsius dixit. Sic Seneca in Hercule furente, 'Ut possis animo captus Alcides agi, Dum breve tempus animus est:' id est, animi ratio. Sic Macrob. Saturn. III. 'Sed qui diligentius eruunt veritatem, penates esse dixerunt, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus:' idem credo quod dicit alibi Catullus, et sæpe Lucr. 'Mens animi.'

35 *Itaque ut domum Cybelle tetigere lassulæ*] Et diphthongos, et tempora partitur in syllabas: tempora quidem, ut hic, in verbo *lassulæ; læ* enim syllabæ longæ tempus alterum Dactylo

antecedenti, subsequenti Tribrachy alterum tribuit. Idem fecit in verbo, 'leonibus,' illo post in versu, 'Ubi juncta juga resolvens Cybele leonibus:' diphthongum vero divisit idem post, 'Jam jam dolet, quod egi, jam jamque pœnitet.' œ enim diphthongum in verbo 'pœnitet' divisit, ac solvit in vocales duas.

36 *Sine Cerere*] Cereris sine munere. Ovid. in Met. Terent. eodem modo, 'Sine Cerere et Baccho.'

37 *Piger his, labantes languore, oculos sopor operit*] Quod ex labore accidit, Terent. in Eunucho, 'Opus faciam, ut defatiger, usque in gratis ut dormiam.' In Maffei lib. ac Patav. *labante:* itaque stat versus, quasi inlabente, vel labare qui facit. Propert. tamen lib. II. 'labantes ocellos' dixit in eadem sententia, 'Quamvis labantes tegeret mihi somnus ocellos:' Vergil. eodem fere modo Georg. IV. 'Incœpto tegeret cum lumina somno:' et Æn. XII. 'Ac velut in somnis oculos ubi languida pressit Nocte quies.' Eodem modo Qu. Calaber lib. I. de dormiente Pentasilea, *Ὕπνος δέ οἱ ὄσσ' ἐκάλυψεν Νήδυμος ἀμφερεσόν.* Avantius tamen legit, *Piger his labori nantes oculos, &c.* Librosne veteres secutus non explicat. 'Languorem' pro somno dixit Ovid. Met. XI. 'Quo cubat ipse Deus membris languore solutis:' ac postea, 'Et rursus molli languore solutus.'

Rabidi furor animi] Sic Vergil. lib. VI. de Sibylla furente, et *ἐνθεουμένη*. 'Tanto magis ille fatigat Os rabidum, fera corda domans:' et idem post Catullus, 'Rabie fera carens dum breve tempus animus est:' et idem post, 'rapida sine rabie:' et in extremo, 'Alios age rabidos.'

39 *Sed ubi oris aurei*] Ita fecerunt, opinor, homines ingeniosi ex *horis aureis*, et *oris aureis*, et *heris aureis*, quæ est omnis in manuscriptis varietas. Verg. etiam similiter Georg. IV. 'Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias:' atque alibi idem Verg. 'Ergo ubi purpureum nitidis Sol aureus undis Extulit os.' At Avantius, *Sed ubi ortus aureus sol:* incertum, librorum veterum fidem secutus.

40 *Lustravit æthera album*] Sic albæ luces a Martiali dicuntur lib. X. 'Albæ leone flammeo calent luces:' et Ennius de Sole, 'Interea sol albus recessit in infera noctis:' et in sexto, 'Ut primum tenebris abjectis inalbabat dies.' Venustissima posuit epitheta, *æthera album, sola dura, mare ferum.*

Sola dura] Phrygiæ loca aspera, Idam montem scilicet.

Mare ferum] Bassus in Epigrammate *πόντον θρασὺν* dicit, *Μήτε με χεύματι πόντος ἄγοι θρασύς.*

42 *Ubi somnus*] In manuscriptis omnibus, *Ibi somnus.*

45 *Simul ipsa pectore Attis sua facta recoluit*] In manuscriptis omnibus *ipse:* atque in Patav. pro *recoluit, revolvit;* quod probandum videtur, ut ultimam solvas in duas, Catulli more ipsius.

46 *Liquidaque mente*] Pura, vacua ab insania. Sic opinor Eurip. Hyppol. Οὐκ ἔτι γὰρ καθαρὰν φρέν' ἔχω· et Plaut. Epidico, 'Animo liquido et tranquillo es, tace:' Verg. Æn. XII. idem significans, 'Ut primum discussæ umbræ, et lux reddita menti.'

47 *Reditum ad vada tetulit*] In manuscriptis, *retulit:* illud rectius. Sic enim alibi, 'Si reditum retulisset.'

48 *Ubi maria vasta visens*] In manuscriptis omnibus *Ibi;* quod est rectius.

49 *Patriam adlocuta est ita voce mæsta miseriter*] Avantius legit, *Patriam adlocuta mæsta est ita voce miseriter:* nec tamen exprimit, an libris hoc veteribus faciat auctoribus. In manuscriptis omnibus quibus utebar, erat, *Patriam adlocuta est ita voce miseritus majestas:* nisi quod in Patav. pro, *miseritus, miserius.* Ego vero

cum docuerim ante in manuscriptis omnibus esse, 'Simul ipse pectore Attis,' ut constet genus, *adlocutus* hoc loco legendum censeo. Et ante enim Poëta 'ipse' masculino genere extulit, 'Trepidantem eum recepit,' &c et de se Attis ipse post, 'Ego quam miser relinquens.' Itaque totum sic lego, *Patriam adlocutus, et se est ita voce miseritus.* Se enim quoque ipsum adloquitur, 'Ego ne a mea remota,' &c. Et post, *miseritus*, a 'miseror,' et reliqua: *miseritus* autem antique dictum pro *misertus*, vel adverbium, quale 'humanitus,' 'divinitus,' et id genus multa. Supra *miseritus*, scriptum, opinor, fuit *mæstus* glossema, quod corruptum post in *majestas*, et in contextum inrepsit.

50 *Patria o mea creatrix*] *Creatrix* idem quod Generatrix, quod statim addit. sic Vergil. Æn. VII. 'Hoc signum cecinit missuram dura creatrix.'

53 *Ut apud nivem, et ferarum gelida stabula forem*] Est enim Phrygia, *βόρειος*, quod ostendit Nicander in Ἀλεξιφαρμάκοις, Ἡ γὰρ δή συ μὲν ἄγχι πολυστροίβοιο θαλάσσης Ἄρκτον ὑπ' ὀμφαλόεσσαν ἐνάσσαο, ἦχί τε Ῥείης Λοβρίνης θαλάμαι τε καὶ ὀργαστήριον Ἄττεω.

54 *Et earum omnia adirem furibunda latibula*] Sic etiam in manuscriptis omnibus. Legendum puto, *Et earum ut omnia adirem furibunda latibula.* Vocales vero duæ extrema in voce *omnia* eliduntur; quod fecit etiam Flaccus non semel, ut in Od. III. 'Vos lene consilium et datis et dato.'

56 *Cupit ipsa puppula ad te sibi dirigere aciem*] Sic 'puppulam' pro oculo ipso posuit Manil. lib. IV. 'Parvula sic totum pervisit puppula cælum.'

57 *Dum breve tempus animus est*] Breve tempus, *ἐπιῤῥηματικῶς*, ut, unum diem, duos annos, et id genus cætera. Idem post, 'Ibi semper omne vitæ spatium famula fuit:' et Lucret. lib. III. 'Sed minimum quodvis nequeat consistere tempus.' Quod more Græcorum dixit Homer. Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

58 *Ego ne a mea remota hæc ferar in nemora domo Patria, bonis amicis*] Simili enumeratione utitur apud Eurip. Hippol. Ἀλλὰ χαιρέτω πόλις Καὶ γαῖ' Ἐρεχθέως· ὦ πέδον Τροιζήνιον, Ὡς ἐγκαθηβᾷν πόλλ' ἔχεις εὐδαίμονα· Χαῖρ', ὕστατον γάρ σ' εἰσορῶν προσφθέγγομαι. Ἴτ' ὦ νέοι μοι τῆσδε γῆς ὁμήλικες, κ. τ. λ. Et idem in Medea sic domum patriamque conjunxit, Ὦ πάτρις, ὦ δῶμά τ' ἐμόν· et paulo post, quam sit sua cuique cara patria, Μόχθων δ' Οὐκ ἄλλος ὕπερθεν, Ἢ γᾶς πατρίας στέρεσθαι.

60 *Abero foro, palæstra, stadio, et gymnasiis*] Sic etiam est in manuscriptis: bene omnino Avantius, quo stet versus, *Atque gymnasiis.* Sunt, qui legi posse putent, *Abero foro, palæstra stadioque gymnasiis.*

62 *Quod enim genus figura est, ego numquid abierim*] In manuscriptis est, *Quod enim genus figura est, numquid abierim:* et, *Quod enim genus figura est, ego non quod haberim:* et, *Quod enim genus figura est, ego non quid abierim.* Quarum omnium optima impressa lectio, nisi quod mihi mutandum videbatur *abierim* in *obierim*, ut se diem obisse addubitet, et in figuram longe aliam mutatum. Ovid. Amor. lib. I. sic figuram dixit, 'Nunc mentis vitio læsa figura tua est.'

64 *Ego gymnasii fui flos*] *Gymnasi* malim per I simplex, quæ vetus erat scribendi consuetudo. Sic autem post Juventium ipsum Veronensiam dicit juvenum florem. In gymnasiis autem juvenes versari etiam solitos, etiam Ibycus demonstrat apud Stobæum. Γυμνασίων τε νέοις, αὐλῶν τε καὶ κώμων μένει.

Ego eram decus olei] Palæstræ; dicuntur enim propterea unctæ palæstræ, quod qui iis certabant, oleo ungebantur.

65 *Mihi limina tepida*] Sic quoque summam frequentiam Cic. significat in II. Philipp. 'Calebant,' inquit, 'in interiore ædium parte totius Reip. nundinæ:' id est frequentes erant, multi veniebant, multi eo confluebant. Sic enim legitur in optimo Philippicarum exemplo, quod est secutus Gabriel Faërnus. Eodem prope modo Statius Thebaid. lib. I. 'Lætatur Adrastus Obsequio fervere domum.' Simile quiddam videtur Ibycus significare apud Stobæum de pace, Συμποσίων δ' ἐρατῶν βρίθοντ' ἀγυιαὶ, Παιδικοί θ' ὕμνοι φλέγονται.

66 *Mihi floridis corollis redimita domus erat*] In manuscriptis omnibus, *circulis*, pro *corollis*. Sed prave, opinor. Legendum etiam fortasse *floreis*, ut apud Tibull. lib. II. in manuscriptis est, 'Te meminisse decet, quæ plurima voce peregi, Supplice cum posti, florea serta darem:' et apud Plaut. Aulul. 'Nunc tusculum emi, et coronas floreas.' Sic enim in veteri cod. Priscian. lib. II. hic versus scriptus exstat. Lucr. in eodem genere lib. IV. 'At lacrimis exclusus amator limina sæpe Floribus et sertis operit, postesque superbos Ungit amaracino, et foribus miser oscula figit.'

68 *Ego ne Deum ministra, et Cybeles famula ferar*] Tribrachyn primo loco posuit, cum semper aut Anapæstum aut Spondæum posuerit. Sic proprie dicebantur Galli famuli Idææ matris. Cic. de Leg. lib. III. 'Præter Idææ matris famulos:' et Manil. lib. IV. 'Phrygia Nemæa potiris Idæa matris famulus.' Idem Catullus post, 'Ibi semper omne vitæ spatium famula fuit.'

70 *Nive amicta loca*] Simile huic illud Horat. 'Hebrusque nivali compede vinctus.'

72 *Ubi cerva silvicultrix, ubi aper nemorivagus*] Sunt hæc Dityrambica, *silvicultrix*, *nemorivagus*: quo de genere Dionys. Hal. in Arte. Docui autem, Strabone auctore, eadem prope esse apud Græcos Liberi Patris sacra, quæ apud Phrygas Matris Deum: itaque et numerus ipse, et verborum idem genus. Lucret. lib. II. 'montivagum' genus dixit feras ipsas, 'Unde etiam fluidas frondes et pabula læta Montivago generi possit præbere ferarum.'

73 *Jam jam quoque pœnitet*] In manuscriptis, ut et olim Aldus impressit, *Jam jamque*: atque hoc modo versus etiam stat.

74 *Roseis ut huic labellis palam sonitus abiit*] In manuscriptis omnibus *palam*, nullum verbum; quod etiam monuit Avantius: itaque præstat vacuum locum relinquere, quam alieno verbo occupare: in iisdem libris, *adiit*, non *abiit*; sed illud rectius.

75 *Geminas Deorum ad aures nova nuntia referens*] Deorum dixit, cum ante etiam posuerit, 'Ego ne Deum ministra:' vel quemadmodum Græci, opinor, quasi proverbio, ἦλθεν ἐς ὦτα θεῶν. Et Verg. 'Partem aliquam, venti, Divum referatis ad aureis:' et Horat. 'Et Jovis auribus ista Servas.'

76 *Ubi juncta juga resolvens Cybele leonibus*] Verg. Æn. X. de Cybele, 'Cui Dindyma cordi, Turrigeræque urbes, bijugique ad frena leones:' et Manil. lib. II. 'Juppiter et cum matre Deum regit ipse leonem.' Gabriel Faërnus nummum habebat aureum, in quo imago Commodi Imp. et a parte altera Cybele ipsa leoni insidens cum inscriptione,

MATER. DEVM. CONSERVATRIX.

77 *Lævumque pecoris hostem*] Omnia etiam animalia 'pecus' videtur Hor. apellare in I. Serm. 'Cum prorepserunt primis animalia terris Mutum et turpe pecus.'

78 *Age dum, inquit, age ferox, hunc agedum aggredere furor*] Sic Avantius, aliter Guarinus. Sed neutro modo in manuscriptis, in quibus erat hoc modo scriptum: in uno, *Agedum*, in-

quit, age, ferox fac ut hunc furor: in duobus, *Agedum, inquit, age ferox ut hunc furor.* In quo cum non syllabæ tantum, sed voces integræ ipsæ, ac pedes desiderentur, ea sum religione, ut audendum aliquid non putem: in optimis enim emendandis auctoribus sine veterum subsidio librorum mihi quidem non licet esse tam diserto, nec, si liceat, libet. Apud Plaut. Menæch. eodem prope modo equos Apollinis adloquitur Menæchmus, usus pari numerorum celeritate, 'Agite equi facitote sonitus ungularum adpareant. Cursu celeri facite in flexu sit pedum pernicitas.'

79 *Fac ut furoris ictu reditum in nemora ferat*] Plut. libro cui titulus πρὸς Κολώτην, hunc furoris ictum ἀστραγαλωτὴν dictum fuisse significat opinor his verbis, 'Ἀλλ' οὐκ ἐλεύθερος οὗτος ὁ Μητρόδωρ' ἐστὶν, ἀλλ' ἀνελεύθερος καὶ ἀνάγωγος, καὶ οὐδὲ μάστιγος ἐλευθέρας, ἀλλὰ τῆς ἀστραγαλωτῆς ἐκείνης, ᾗ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρῴοις κολάζουσιν· nam ἀστραγάλος inter alia significare etiam tradunt παιστικὸν βόλον, qui Attin ipsum hæc memorantem ac diu cessantem ferit.

80 *Mea libere nimis qui fugere imperia cupit*] Sic Horat. 'imperium' videtur dixisse in 1. Epist. ad Torquatum, 'Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.'

81 *Age, cæde terga cauda*] Quo te incites ipse, et iram colligas. Hesiod. Scuto, πλευράς τε καὶ ὤμους Οὐρῇ μαστιγόων ποσσὶ γράφει, οὐδέ τις αὐτὸν Ἔτλη ἐς ἄντα ἰδὼν σχεδὸν ἐλθεῖν οὐδὲ μάχεσθαι.

81 *Tua verbera patere*] Ita omnino esse debet, itaque est in Maffei libro, et Patav. nisi quod *vervuera* pro *verbera* vitiose.

82 *Loca retonent*] Sic in duobus manuscriptis: in uno, *redundent*, prave.

83 *Rutilam ferox torosa cervice quate jubam*] Sic Alcæus, 'Ἐκ δὲ τενόντων Ἔνθους ῥομβητὴν ἐστροβίλιζε φόβην.

84 *Religatque juga manu*] 'Religare' hoc loco solvere, contrarium simplici, ut 'refigo' quoque et 'refodio' aliud, ac simplex significant.

85 *Ferus ipse sese adhortans*] In manuscriptis omnibus idem vitium insedit, *adortalis*, pro *adhortans*. Quod autem 'ferum' dicit, ita bestias fere vocabant omnes. Verg. Æn. II. de equo, 'In latus inque feri curvam compagibus alvum:' et Æn. VII. de cervo, 'Pectebatque ferum.' Lucr. lib. II. Cybeles leones 'feras' dicit, 'Hanc veteres Graium docti cecinere Poëtæ Sedibus in curru bijuges agitare leones, Aëris in spatio magnam pendere decentes Tellurem, neque posse in terra sistere terram. Adjunxere feras, quod quamvis effera proles, Officiis debet molliri victa parentum:' Callim. de sue, in Hymno in Dianam, Ἔχει δ' ἔτι θηρὸς ὀδόντας· atque alibi de leone idem Callim. Θηρὸς ἀερτάζων δέρμα κατωμάδιον. Eurip. in Hercule furente de leone quoque, Πρῶτον μὲν Διὸς ἄλσος Ἠρήμωσε λέοντος· Πυρσῷ δ' ἀμφεκαλύφθη, Ξανθὸν κρᾶτ' ἐπινωτίσας, Δεινῷ χάσματι θηρός.

86 *Vadit, infremit, refringit*] In manuscriptis omnibus, *Vadit, fremit, refringit:* itaque legit Avantius suis in libris: qua de lectione dubitandum non est; nam si *Vadit, infremit* legamus, erit pro anapæsto creticus, quod non licet: *refringit* autem eodem modo et Statius lib. I. Thebaid. dixit, 'Et prono virgulta refringit Pectore.'

89 *Ille demens*] Exterritus, attonitus.

91 *Dea magna, Dea Cybelle*] Hac deprecatione Poëma finit. Sic Callim. in Hymnis ad extremum precationem adhibet. 'Magnam Deam' hanc proprie vocabant. Propert. lib. IV. 'Vertice turrigero juxta Dea magna Cybelle.' Et Stephanus, περὶ Πόλεων, in verbo Λῆμνος, hoc ipsum apertius, Λῆμνος, νῆσος πρὸς τῇ Θρᾴκῃ,

δύο πόλεις ἔχουσα, Ἡφαιστίαν καὶ Μυρίναν, ὡς Ἑκαταῖος Εὐρώπῃ· ἀπὸ τῆς Μεγάλης λεγομένης Θεοῦ, ἣν Λῆμνόν φασι. Macrob. Saturn. III. de sententia Cassii Heminæ Penates Μεγάλους Θεοὺς vocari scribit; in quibus esse Junonem Vergil. significans dixit, 'Junonis magnæ primum prece numen adora:' et Antimachus Nemesim magnam Deam dixit, Ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεός.

Dea Dindymi domina] In manuscriptis, *Domina Dindymei;* quam ille pedum commutationem fecit, quod de syllabarum temporibus nihil amittebatur. Quod autem in manuscriptis est, *Dindymei*, hoc est solum vestigium veteris scripturæ, E enim longum per EI antiqui scribebant. 'Dominam Dindymi' et idem ante dixit, 'Nam quo tempore legit inchoatam Dindymi dominam.'

92 *Hera*] Deos Heros alibi vocat, 'Hostia cælestes pacificasset heros:' et Ennius, 'Vos ne velit, an me, regnare hera.'

93 *Alios age rabidos*] Hunc esse versum suspicor, quem Festus Pomp. adducebat Catulli, in verbo, 'Rabidus.' Superest enim tantum vestigium. 'Catullu....'

CARMEN LXIV.

Epithalamium in Pelei ac Thetidis nuptiis Agamestora Pharsalium primum scripsisse, tradit Lycophronis Interpres. Quod etiam fecisse constat Hesiodum, cujus ex epithalamio Thetidis ac Pelei versus citantur, quos suo loco ponemus. Quod autem Peleum, cum in Colchos iter haberet, Thetidem compressisse dicit, credo secutum eum aut, quem dixi, Agamestora, aut Hesiodum, aut utrumque etiam. Apollodorus quidem certe nihil, quod huic repugnet sententiæ, scribit. Sunt, qui Epithalamium hoc esse nolint, quod abest puerorum puellarumque canentium chorus.

1 *Peliaco quondam prognata vertice pinus*] Sic ante, 'Nam Cytorio in jugo Loquente sæpe sibilum edidit coma.'

2 *Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas*] Ovid. Amor. lib. II. prope ad hæc accedens verba, 'Prima malas docuit, mirantibus æquoris undis, Peliaco pinus vertice cæsa, vias.' 'Natare naves' dixit ipsas, ut et Tibull. 'In liquida nat tibi linter aqua.'

3 *Phasidos ad fluctus*] Manil. lib. IV. 'Phasidos ad ripas, et Colchica regna revexit:' at Ovid. Met. VII. 'Multaque perpessi claro sub Jasone, tandem Contigerant rapidas limosi Phasidis undas.'

4 *Cum lecti juvenes*] Sic Vergil. 'Cuncti nam lecti navibus ibant.' In manuscriptis tamen nonnullis, *læti* Apollodor. lib. I. Bibliothecæ hos ἀριστεῖς proprie vocat, Τῶν δὲ Βεβρύκων ὁρμησάντων πρὸς αὐτὸν, ἁρπάσαντες οἱ ἀριστεῖς τὰ ὅπλα πολλοὺς φεύγοντας φονεύουσιν αὐτῶν. Atque alibi: Καὶ τότε μὲν εἰς Ἰσθμὸν μετὰ τῶν ἀριστέων πλεύσας, ἀνέθηκε τὴν ναῦν Ποσειδῶνι. Juvenes autem hoc modo Græci Poëtæ, Κούρους vocant. Ennius eodem modo, quem omnino imitatus Catullus videtur, cujus verba sunt, 'Quæ Argivi dilecti viri Vecti petebant pellem inauratam arietis.' Græci Poëtæ fortes viros sic juvenes fere vocant. Vetus Poëta apud Hephæstionem, Ἄγετ' ὦ Σπάρτας ἔνοπλοι κοῦροι ποτὶ τὰν Ἄρεως κίνασιν. Et Hom. τρηχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ, κουρότροφος.

Argivæ robora pubis] In manuscriptis omnibus, *puppis*, non *pubis*. Illud rectius. Sic Vergil. Æn. VII. 'Arcadas huic equites bis centum robora pubis Lecta dabo.'

5 *Auratam optantes Colchis avertere pellem*] Sic idem Vergil. dixit Æn. I. 'Ardentesque avertit equos in castra:' et incertus auctor in Ciri, 'Ausa quod est mulier numen fraudare Deorum, Et dictam Veneri votorum vertere pœnam.'

6 *Ausi sunt vada salsa cita decurrere*

puppi] Sic etiam Vergil. 'Currimus æquor.' *Cita puppi, νηῒ θεούσῃ.* Callim. Hymn. in Delon. Et sæpe Homer. ἐπὶ νηῦσι θοαῖς· et Eurip. ὠκυπόμπους. Majore vero celeritate 'decurritur,' quam 'curritur.' Seneca Declam. IV. 'Itaque Divus Augustus optime dixit, Aterius noster sufflaminandus est, adeo nedum currere, sed decurrere videbatur.'

7 *Cærula verrentes*] Et Catullus, et Vergil. Ennium videntur imitati, cujus versus ponit A. Gell. lib. XXVI. cap. 2. 'Verrunt extemplo placide mare marmore flavo: Cæruleum spumat sale conferta rate pulsa Per mare.'

8 *Diva quibus retinens in summis urbibus arces*] Quæ præest arcibus. Sic Attius apud Priscian. lib. VI. 'Maia nemus retinens gravido concepit in alvo.'

9 *Ipsa levi fecit volitantem flamine currum*] Vehiculum dixit Cic. lib. II. de Natura Deorum aut apud illum Attius. 'Atque ille apud Attium inquit pastor, qui navem numquam ante vidisset ut procul divinum et novum vehiculum Argonautarum e monte conspexit.' Pacuv. 'plaustrum' dixit, 'Omnem non meo Oceano fulgerat citro Abrepto plaustro Boreas bacchatur Rheno. Hesperio zephyro Orion, volvitur Austro. Fulva Parætonio juga Cynthia proruit Austro.' Quæ si corrupta sunt quod volo tamen apparet. Ex hoc genere tralationis est, quod Vergil. Æn. VI. dixit, 'Classique immittit habenas.' Currui enim equi jungebantur, quos regit auriga. Et Tiphis Argus ipsius gubernator auriga dictus. Vetus Poëta apud Carisium lib. IV. ac Diomedem Metaphora lib. II. 'Typhin aurigam celeres fecere carinæ.' Μεταφορικῶς opinor etiam Lycophron navem dixit αὐτουργότευκτον βάριν· qua de re consulendus ejus Interpres. Significat enim idem verbum θρόνους, πύργους, αὐλὰς, στοὰς, καὶ τεῖχος. Eurip. in Iphigenia vehiculum dixit, ναΐον ὄχημα. Interpres Phænomenon eorum quæ vertit Germanicus Arati alios aliud tradidisse scribit, Pallada quidem ipsam navem Argo fabricatam, sed quosdam Danao putare, alios Argonautis.

10 *Pinea conjungens inflexæ texta carinæ*] *Carina* quæ proprie dicatur ostendit Interpres Germanici in Signo navis: *texta* autem dixit, de materia, ut et Vergil. Æn. II. 'sectaque intexunt abiete costas.'

11 *Illa rudem cursu prima imbuit Amphitriten*] 'Rudem' intentatum: aut figurate, pro 'rudis' ipsa navis. Amphitrite autem Neptuni conjux, ut tradit idem Germanici Interpres in signo Delphini. in manuscriptis omnibus, *primam:* legendum forte, *Illa rudi cursu primam imbuit Amphitriten.*

12 *Quæ simul ac rostro ventosum proscidit æquor*] Et Verg. in Georg. dixit, 'Ventosa per æquora.'

13 *Totaque remigio spumis incanuit unda*] Sic est omnibus in manuscriptis; probior tamen lectio, *Tortaque.* Sic Verg. Georg. IV. 'spumantem undam sub vertice torsit:' et Ovid. in Fastis, 'Ille meas remis navita torsit aquas.' Pro *incanuit* autem est omnibus in libris, *incanduit:* quod idem omnino est. Vergil. Æn. VII. idem significans, 'Fluctus uti primo cœpit cum albescere ponto Paulatim attollit sese mare.' et Æn. VIII. 'sed fluctu spumabant cærula cano.' Sic mare canum a Græcis Poëtis dici solet. Theogn. Γήθησεν δὲ βαθὺς πόντος ἁλὸς πολιῆς. Et vetus Poëta apud Hephæstionem, Θῦν' ἐφ' ἁλὸς πολιῆς· et apud eundem Anacreon, Ἀρθεὶς δ' ἦϋτε ἀπὸ Λευκάδος πέτρης εἰς πολιὸν κῦμα κολύμβῳ μεθύων ἔρωτι. Simili verbo usus Eurip. Iphigenia, idem, quod hic Catullus, expressit, λάβεσθε κώπας, ῥόθιά τε λευκαίνετε· et apud Stobæum Moschus, Ἀλλ' ὅταν ἀχήσῃ πολιὸς βυθός. Catullus autem expressit illud

Apoll. R. I. *Στράπτε δ' ὑπ' ἠελίῳ φλογὶ εἴκελα νηὸς ἰούσης Τεύχεα, μάκραι δ' αἰὲν ἐλευκαίνοντο κέλευθοι.* Probabilem vero lectionem manuscriptorum librorum facit id, quod sequitur, 'candenti e gurgite,' quamquam etiam post, 'e gurgite cano.' Lucretius idem significans lib. II. dixit, 'Vertitur in canos candenti marmore fluctus.'

15 *Monstrum*] Rem ante minime visam; inusitatam.

16 *Illaque atque alia*] In manuscriptis omnibus, *Illa atque alia*, ut nihil elidatur, vel ut ego quidem existimo, *Illa atque alia*. Sic ante, 'Ludentes numero modo hoc, modo illoc.'

16 *Viderunt luce marinas Mortales oculi nudato corpore nymphas*] In duobus manuscriptis, *oculis*. Earum, inquit, naturam, et quales quantæque essent, viderunt. Sic enim Pindaŕi Interpres in illud *Δῶρα καὶ κράτος ἐξέφανεν· τοῦτ' ἔστι τὴν ἑαυτῶν φύσιν, καὶ δύναμιν, καὶ τὸ εὐγενὲς αὐτοῖς, οὐ μεταβάλλοντες τὴν μορφὴν, ὡς ἔθος θνητοῖς φαντάζεσθαι θεοὺς, ἀλλ' ἐν ταῖς ἰδίαις μορφαῖς ὤφθησαν αὐτῷ.* Versus autem Apollonii, quos expressisse videtur Catullus, etsi paulo alia sententia sunt, *Πάντες δ' οὐρανόθεν λεῦσσον θεοὶ ἤματι κείνῳ Νῆα, καὶ ἡμιθέων ἀνδρῶν μένος, οἳ τότ' ἄριστοι Πόντον ἐπιπλώεσκον, ἐπ' ἀκροτάτοισι δὲ νύμφαι Πηλιάδες κορυφῇσιν ἐθάμβεον εἰσορόωσαι Ἔργον Ἀθηναίης Ἰτωνίδος, ἠδὲ καὶ αὐτοὺς Ἥρωας.*

18 *Jam crurum tenus*] In manuscriptis omnibus, ut et Aldus olim impressit, *Nutricum tenus:* itaque suo in veteri libro fuisse testatur Avantius, ut sit id, quod Græci dicunt, *μέχρι τροφῶν*.

21 *Cum Thetis*] In manuscripto uno, et in hoc, et in sequenti versu, *Tum Thetidi.*

Jugandum Pelea sensit] Jugandi verbo sic etiam usus Horat. in Sæculari Carmine, 'patrumque Prosperes decreta super jugandis feminis.' *sensit* autem Pontanus mutavit in *sanxit*, quod in manuscriptis non est: ipsæ vero nuptiæ Pelei Thetidisque narrantur ab Apollodoro lib. III. Bibliothecæ.

Pater ipse] Nereus.

23 *Heroës salvete Deum genus*] Hesiodium expressit illud, *Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γένος, οἳ καλέονται Ἀθάνατοι.*

25 *Teque adeo eximie, tædis felicibus aucte Emathiæ columen Peleu*] In manuscriptis omnibus *Thetis*, pro *tædis*, prave: Hesiodum vero imitatus hæc scripsit, cujus ex Epithalamio versus citantur, *Τρὶς μάκαρ Αἰακίδη καὶ τετράκις ὄλβιε Πηλεῦ, Ὃς τοῖσδ' ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις.*

26 *Cui Juppiter ipse, Ipse suos Divum genitor concessit amores*] Eam enim amatam Jovi scribit Apollodorus; sed caussas adfert, cur Peleo suos amores concesserit; scribit enim sic: *Αὖθις δὲ Πηλεὺς γαμεῖ Θέτιν τὴν Νηρέως, περὶ ἧς τοῦ γάμου Ζεὺς καὶ Ποσειδῶν ἤρισαν. Θέτιδος δὲ θεσπιῳδούσης ἔσεσθαι τὸν ἐκ ταύτης γεννηθέντα κρείττονα τοῦ πατρὸς, ἀπέσχοντο. ἔνιοι δέ φασι, Διὸς ὁρμῶντος ἐπὶ τὴν ταύτης συνουσίαν, εἰρηκέναι Προμηθέα τὸν ἐκ ταύτης αὐτῷ γεννηθέντα οὐρανοῦ δυναστεύειν· τινὲς δὲ λέγουσι μὴ βουληθῆναι Θέτιν Διῒ συνελθεῖν ὑπὸ Ἥρας τραφεῖσαν· Δία δὲ ὀργισθέντα θνητῷ ἐθελῆσαι αὐτὴν συνοικῆσαι.*

28 *Te ne Thetis tenuit*] *Διαπόρησις* poëtica in rebus optatissimis. Sic apud Terent. amator, 'Teneo ego te mea Antiphila.' Ac 'tenendi' verbo eodem prope modo est usus.

29 *Te ne suam Thetis concessit ducere neptem*] Etenim Oceano ac Thetide nati Nereus ac Doris quorum filia Thetis. Aviæ nomen scribi debet, *Τῆθυς·* neptis, *Θέτις·* differunt enim non scriptura tantum sed et quantitate syllabarum. Apollodorus lib. I.

30 *Oceanusque pater, totum qui amplectitur orbem*] In manuscriptis omnibus, *Oceanusque mari totum qui amplectitur orbem:* quam probam rectamque judico lectionem. Manil. lib. IV. in eandem sententiam, 'Ipsa no-

tat tellus pelagi lustrata corona, Cingentis medium liquidis amplexibus orbem:' et Poëta vetus, Κύκλον ἀκαμάτου, καλλιῤῥόου ὠκεανοῖο, Ὃς γαῖαν δίνῃσι περιτρέχει ἀμφιελίξας.

33 *Oppletur lætanti regia cœtu*] Similiter Statius Thebaid. I. 'Diffuderat Argos Expectata dies, læto regalia cœtu Atria complentur.'

35 *Linquunt Phthiotica Tempe*] *Phthiotica* dixit, opinor, ea, quæ sunt ad Sperchium, ad differentiam eorum, quæ sunt ad Peneum.

36 *Grajugenasque domos*] Cum in manuscriptis omnibus legatur *Gravinonisque domos*, et in Vat. *Graninonisque domos*; erudite Petrus Victorius, acuteque mutavit in *Crannonisque domos*: quam esse Thessaliæ urbem, præter Strabonem, Stephanum, cæterosque Cosmographos, ostendunt illa Cic. verba de Orat. lib. II. 'Dicunt enim, cum cenaret Crannone in Thessalia Simonides.' *Campi Crannonii* meminit Callimachus in Hymnis. Ἔτρεμε δ' Ὄσσης Οὔρεα, καὶ πεδίον Κραννώνιον. Corbinellus in manuscripto fuisse ait, *Gyrtonisque domos*, eamque lectionem confirmari testimonio Apoll. lib. I. Ἤλυθε δ' ἀφνειὴν προλιπὼν Γυρτῶνα Κόρωνος· et Interpres urbem esse Thessaliæ dicit. Quod sequitur, *ac mœnia Larissea*, varie legitur in manuscriptis; primum sic, *ac nitens Alacrissa*; deinde sic, *ac nitentis Alacrissea*; deinde etiam sic, *ac nitentis alacrissæa*; in Vat. autem sic, *ac Nicenis alarissa*. Mihi vero legendum videbatur, *Arne tenus ac Larissa*. Nihil enim manuscriptæ lectioni propius comminisci potui: utraque vero est urbs Thessaliæ.

37 *Pharsaliam coëunt*] Pontanus syllabæ consuluit, probabiliterque legit, *Pharsalum coëunt*.

40 *Non glæbam*] Per diphthongum omnino scribendum: sic enim in vetustissimis quibusque libris scriptum reperio.

41 *Arboris umbram*] Ramos cum frondibus. Verg. Georg. II. 'Tum fortes late ramos, et brachia tendens Huc illuc media ipsa ingentem sustinet umbram.' Figura nota.

42 *Robigo*] Hoc quoque sic scribendum eadem de causa.

43 *Quacunque opulenta recessit Regia*] Imitatus Vergilius dixit, 'At domus interior regali splendida luxu:' et Ovid. in Met. 'Pars secreta domus, ebore et testudine cultos Tres habuit thalamos.'

44 *Fulgenti splendent auro, atque argento*] Alcæus apud Athen. lib. XIV. similiter: Μαρμαίρει δὲ μέγας δόμος χαλκῷ.

45 *Candet ebur soliis*] Sedibus, aut mensis: utrumque enim significatur eodem nomine, i. e. mensis, lectis. Cic. in Pisonem, 'Græci stipati in lectulis, ipse solus bibiturus, quæ eodem de solio ministrentur:' Horat. eodem in genere lib. II. Serm. idem prope dixit aliis verbis, 'Rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos.'

46 *Tota domus gaudet regali splendida gaza*] Renidere dixit Horat. 'Non ebur nec aureum Mea renidet in domo lacunar.' Theognis, Γήθησε δὲ γαῖα πελώρη.

47 *Pulvinar vero Divæ geniale locatur*] Ἡ παστὰς, sive ut Aristoph. Avibus dicit, λέχος γαμήλιον· ab Horat. atque aliis 'lectus genialis' dicitur.

48 *Indo quod dente politum*] 'Indum ebur:' et Vergil. dixit: 'Indum sanguineo si quis violaverit ostro Forsan ebur:' idem in Georg. 'India mittit ebur.'

49 *Conchylis purpura*] Dictum fortasse ad differentiam purpuræ terrestris, quæ Bacis legitur. Hoc Catullinum quale sit, ostendunt illa Lucr. lib. VI. 'Purpureusque color conchyli jungitur una Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquam.'

50 *Hæc vestis*] Locus insignis et quem fortasse in hac ecbasi sibi propositum Catullus hæc scribens habe-

bat apud Apoll. R. IV. cujus initium, Οἵς μέτα καὶ πέπλον. Ἀφορμὴ hujus Poëmatis prope totius, usitata quidem illa Homero, primum in Achillis scuto describendo, deinde Vergilio in Æneæ quoque scuto. Ovid. Met. VI. simile quiddam imitatur in Philomelæ fabula, et Auctor incertus in Ciri, 'Sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,' &c. Varro, opinor, hinc transferens Pelographian opus scripserat. Verg. idem significans, 'Purpurea intexti tollunt aulæa Britanni.'

51 *Heroum mira virtutes indicat arte*] Argumentosum opus vocant. Vergil. 'Argumentum operis.'

52 *Prospectans litore Diæ*] Litus etiam in versu faciendo scribendum simplici T. Diam vero absolute Naxon dixit, Homerum et Callim. secutus; de quo sic Interpres Apoll. R. in illud lib. IV. Δίῃ ἐν ἀμφιάλῳ. Δίῃ] ἐν τῇ Νάξῳ. Καλλίμαχος· Ἐν Δίῃ, τὸ γὰρ ἔσκε παλαίτερον οὔνομα Νάξῳ. Homer. Odyss. Λ. Δίῃ ἐν ἀμφιρύτῃ· quo loco Interpres Homeri, Δία νῆσος πρὸς τῇ Κρήτῃ, ἥτις Νάξος καλεῖται· ἱερὰ δὲ αὕτη τοῦ Διονύσου. Atque idem Fabulam eodem prope modo expositam a Pherecyde tradit. Servius quoque in illud Verg. Æn. III. 'Bacchatamque jugis Naxon;' Diam hanc insulam, vocatam fuisse tradit: et Hygin. in Corona, 'Dicitur enim in insula Dia, cum Ariadne Libero nuberet.'

55 *Nec dum etiam seseque sui tum credidit esse*] Varie quoque hic versus in manuscriptis legitur: primum sic, *Nec dum etiam seseque sui tui se credit;* deinde sic, *Nec dum etiam seseque sui se credit.* Vereor itaque quid huic desit versui: jam si priorem lectionem sequimur, legendum puto, *Nec dum etiam sese quæ sit, tum credidit esse.*

59 *Irrita ventosæ linquens promissa procellæ*] Id est, in vento scripta.

61 *Saxea ut effigies*] Ariadna apud Ovid. in Epistola: 'Quamque lapis sedes, tam lapis ipsa fui.'

62 *Et magnis curarum fluctuat undis*] Verg. Æn. III. 'Et magno curarum fluctuat æstu:' et Herodianus de Commodo, Κυμαίνουσαν οὖν ἔχων τοσαύταις φροντίσι τὴν ψυχήν· et is, qui vulgo Musæus creditur, Ἵστατο κυμαίνουσα πολυκλαύστοισι μερίμναις.

63 *Non flavo retinens subtilem vertice mitram*] 'Retinere' verbo sic est usus Auctor incertus in Ciri, 'Non nivea retinens bacchata monilia colle:' atque alibi, 'Purpureas flavo retinentem vertice vittas.'

65 *Non tereti strophio lactentis vincta papillas*] Sic in manuscriptis quoque, præterquam in uno, in quo erat, *lacentis:* legendum forte *lucetis.* Sic enim pulchras significat; ut et Statio 'lucidus Evan' dicitur Bacchus, formosus in primis Deus. Alii legunt *luctantis*, ut quasi luctentur papillæ turgentes. Non. Marcell. in verbo 'Strophium.' 'Strophium,' inquit, 'fascia brevis, quæ virginalem errorem cohibet papillarum.'

66 *Omnia quæ toto delapsa e corpore passim*] Sic etiam loquitur Ovid. 'humeris pallia lapsa meis.'

67 *Ipsius ante pedes fluctus salis allidebant*] Legendum omnino, ut est in manuscriptis, *alludebant.* Sic in definitione Litoris apud Cic. in Topicis. Jureconsultus Fluctum dixit 'eludere.' Eodem modo Ovid. in Met. 'et in alludentibus undis Summa pedum, taloque tenus vestigia tingit:' et Arnobius Adversus Gentes, lib. VIII. 'Nostris pedibus alluderet fluctus.'

68 *Sed neque tum mitræ neque tum*] Idem numerus apud Auctorem Ciris, 'Sed neque tunc cives, neque tunc rex ipse veretur.'

Fluitantis amictus] Sic Tacit. de Moribus Germ. 'Non fluitante veste, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed stricta, ac singulos artus exprimente.'

69 *Toto te pectore Theseu*] In manuscriptis omnibus, *Toto ex te pectore Theseu.* Aldus ante ediderat, *Toto te ex pectore.*

70 *Perdita*] Sic Vergil. in Bucol.

'Perdita, nec seræ meminit decedere nocti.'

71 *A misera*] Nominandi casu, sic etiam est omnibus in manuscriptis.

Adsiduis quam luctibus extenuavit] In manuscriptis, ut et Aldus ante ediderat, *externavit:* quo verbo alibi utitur, 'externata malo.' Et Nonius verbum 'externavit' agnoscit, et idem legit.

72 *Spinosas Erycina serens*] Sic Ovid. ut opinor, hoc imitatus, in Amor. II. 'Quid geminas, Erycina, meos in corde dolores?' et Horat. in I. Od. 'Sive tu mavis, Erycina ridens.' Similiter autem Theocr. Κούφας δὲ δίδοι ποθέοντι μερίμνας· eodem modo, quo Catullus loquitur post, 'Nam, mihi quam dederit duplex Amatuntia curam.'

73 *Illa tempestate feroxque et tempore Theseus*] Sic etiam est omnibus in manuscriptis: Aldus impressit ante, *Illa tempestate ferox, et tempore.* Ego, ut minimum a scripto discedam, legendum puto, *Illa tempestate ferox qua et tempore*, vel, *quo et tempore*, ut existat illa prisca dicendi ratio, Poëtæ aptissima. Cic. de Orat. lib. III. 'Inusitata sunt prisca fere, ac vetusta, et ab usu cotidiani sermonis jam diu intermissa, quæ sunt Poëtarum licentiæ liberiora, quam nostra; sed tamen raro habet etiam in oratione poëticum aliquod verbum dignitatem: neque enim illud fugerim dicere, ut Cælius, Qua tempestate Pœnus in Italiam venit.' Ut sit hoc loco: Illa tempestate ac tempore, quo, &c.

77 *Androgeoneæ pœnas exolvere cædis*] In manuscriptis omnibus, *Cum Androgeneæ:* legendum, *Androgenææ. Cum* autem in omnibus libris præpositum, indicat fortasse sic intelligendum. *Cum exolvere*, pro 'exolvebant:' cujusmodi nullum exemplum alibi reperio. Sententia quidem certe multo sic esset facilior ad intelligendum, et oratio ipsa nullo modo impediretur.

80 *Quis angusta malis cum mœnia vexarentur*] *Angusta* etiam in manuscriptis: sunt tamen qui legi velint, *augusta:* in duobus paulo vetustioribus libris pro *vexarentur, versarentur;* id est jactarentur. Mœnia autem, ipsis pro civibus.

83 *Funera Cecropiæ, ne funere portarentur*] In manuscriptis duobus, *ne funera:* illud rectius. Nec tamen sic dictum accipio, ut illa alia, 'Innuptas nuptias,' 'Insepultam sepulturam,' neque enim est eadem compositio. Legendum vero suspicor, *Funera Cecropiæ nec funere portarentur;* ut 'efferri funere' optimi dixerunt auctores. Funus autem pompam ipsam significat, et amicorum frequentiam in efferendo mortuo. Cic. pro Quinctio, 'Si funus id habendum sit, quo non amici conveniunt ad exequias cohonestandas:' et Lucilius, 'Nullo honore displetu, nullo funere.' Quæ verba sic esse corrigenda arbitror, 'Nullo heredis fletu, nullo funere.' Ovid. ad Livium, 'Funera pro sacris tibi sunt ducenda triumphis.' Vel, *nec funere*, cum vivi eo venirent, non mortui, quod vere demum funus esset. Imitatus tamen videtur Manil. Astronom. lib. V. de Andromeda; et priorem confirmare lectionem, 'Induiturque sinus non hæc in vota paratos. Virginis et vivæ rapitur sine funere funus.'

87 *Quam suavis exspirans castus odores Lectulus*] Non dissimilis videtur huic loco, ille alter apud Vergil. Æn. I. 'At Venus Ascanio placidam per membra quietem Inrigat, et fotum gremio Dea tollit in altos Idaliæ lucos, ubi mollis amaracus illum Floribus, et dulci adspirans complectitur umbra.'

91 *Non prius ex illo flagrantia declinavit Lumina*] Sic etiam apud Vergil. Dido Cupidinem falsa in imagine Ascanii spectans, 'Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo.'

92 *Quam toto concepit pectore flam-*

mam] In manuscriptis omnibus *cuncto*, pro *toto*. Vergil. 'toto pectore' sic dixit Æn. VII. 'Toto percepit pectore flammam.'

94 *Heu misere exagitans*] Sic etiam in manuscriptis duobus: in uno *Cum misere*; quod rejiciendum videtur.

95 *Curis hominum qui gaudia misces*] Amoribus: in eandem sententiam alibi, 'Qui dulcem curis miscet amaritiem.'

96 *Quæque regis Golgos*] In duobus manuscriptis, *Quique*, ut et Aldus ante impresserat. *Golgos* autem hoc esse legendum loco Petrus Bembus jam diu docuit; et esse hanc Theocriti imitationem, cujus alii versum posuere.

97 *Qualibus incensam jactastis mente puellam Fluctibus*] In manuscriptis omnibus *Qualibet*: itaque veram lectionem desidero.

98 *In flavo sæpe hospite suspirantem*] Pulchro. Sic ξανθὸν Homerus dicit: eodem modo etiam Juvenal. Sat. v. 'Et flavi ferro dignus Meleagri Fumet aper.' Corbinellus non ἀτέχνως hospitem ac suspirare simul positas esse voces putabat, S litteræ frequentia, quasi suspirantes ipsas. Sic Horat. Od. III. 'Atqui sollicitæ nuntius hospitæ Suspirare Chloen.'

100 *Quanto sæpe magis fulgore expalluit auri*] Idem alibi, 'Hospes inaurata pallidior statua.' Gabriel Faërnus legendum putabat, *Quam tum sæpe magis*.

102 *Aut mortem oppeteret Theseus*] Subaudiendum, 'ut:' at in manuscriptis omnibus *oppeteret*.

103 *Non ingrata tamen frustra munuscula divis Promittens*] Munera, pro Votis, et iis rebus omnibus quæ Dis offerebantur. Idem alibi, 'Quam jucunda mihi munera libet Onyx:' incertus Auctor in Ciri, 'Non accepta piis promittens munera Divis:' et 'promittere' pro vovere, ut et Catullus hoc loco, et idem ille incertus Auctor: et alibi Catul. 'Levia protendens bracchia pollicita est:' Ovid. hæc eadem dona dixit, 'Grata ferunt Nymphæ pro salvis dona maritis:' et in Met. VII. 'Æmoniæ matres pro natis dona receptis, Grandævique ferunt patres.'

104 *Tacito suspendit vota labello*] In manuscriptis duobus pro *suspendit*, *succedit*. in Maffei libro *Succendit*, quod probabile videtur. Ego aut hoc retinendum puto, ut eam multa magno studio novisse intelligamus, aut, pro *Succedit*, *Suscepit* legendum. in veteribus enim libris, *Succepit*, pro *Suscepit*, scribi non numquam solet. Sic in meo veteri libro Vergilii, 'Succepitque ignem foliis.'

105 *Nam velut in summo quatientem bracchia Tauro*] Vergil. eodem genere contentionis usus Æn. II. dixit, 'Ac veluti summis antiquam in montibus ornum, Cum ferro accisam, crebrisque bipennibus instant Eruere agricolæ certatim, illa usque minatur, Et tremefacta comam concusso vertice nutat, Vulneribus donec paulatim evicta, supremum Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam:' et Electra apud Soph. de occiso Agamemnone, Μήτηρ δ' ἡ 'μὴ χὡ κοινολεχὴς Αἴγισθος, ὅπως δρῦν ὑλοτόμοι, Σχίζουσι κάρα φονίῳ πελέκει. Taurus, mons notissimus.

106 *Sudanti cortice*] In manuscriptis duobus, *sudanti corpore*; in uno, *cortice*.

107 *Indomitus turbo contorquens flamine*] Interponendam hoc loco distinctionem censeo.

108 *Illa procul radicibus extirpata*] In manuscriptis omnibus, *radicibus exturbata*.

109 *Prona cadit, lateque et comminus omnia frangit*] Hoc vero minime Catullinum esse contendam. In manu enim scriptis duobus est, *lateque cum ejus obvia frangens*: in uno, *lateque ejus obvia frangens*. Ego legendum suspicor, *late quæcunque sibi obvia frangens*: quod est ipsum apertius, et scriptæ

lectioni propius. tametsi, *sibi*, quod posui, a litteris *ejus*, aliquanto, quam illud, longius discedit. Sed comminisci tamen aptius non potui.

112 *Inde pedem victor multa cum laude reflexit*] In manuscriptis omnibus, ut et Aldus olim impressit, *Inde pedem sospes.*

116 *Sed, quid ego, a primo digressus carmine*] In manuscriptis omnibus, *Sed qui ego in primo:* illud tamen usitatius.

118 *Ut consanguineæ complexum*] Sic etiam in manuscriptis duobus: in uno, *Ut consanguineum complexu.* Legendum opinor, *Ut consanguineum complexum*, pro *Consanguineorum.*

119 *Quæ misera ignaro fleret deperdita lecto*] Nec hoc quidem Catullinum, ac γνήσιον est: in manu enim scriptis erat, in aliis, *Quæ misera ignara deperdita læta:* in aliis, *Quæ misera ignata deperdita leta:* in aliis, *Quæ misera ignata deperdite leta: ignara* autem *in gnata* duas voces fuisse suspicor; reliqua, quæ desiderantur, nisi inventa restitui non possunt. Uno in manuscripto libro legisse se Faërnus adfirmat, *Quæ misero gnatæ fleret deperdita luctu.* Quod si *ignaro lecto* legeremus, simile id quidem esset ejus, quod alibi, 'Sed quid ego ignaris nequicquam conqueror auris.'

120 *Omnibus his Thesei dulcem præferret amorem*] In manuscriptis omnibus, *portaret*, non *præferret:* legendum suspicor, *Omnibus his Thesei dulcem præoptarit amorem.* Erit enim dicendi ratio facilior, atque aptior ad sententiam efficiendam, et a manuscripta lectione non multum dissidens.

122 *Aut ut eam dulci*] Nullo in manuscripto erat *dulci:* itaque aut hoc aut aliud ejusmodi verbum desideratur.

Devictam] In manuscriptis omnibus *devinctam.*

126 *Ac tum præruptos tristem conscendere montes*] Ariadna in Epist. apud Ovid. 'Mons fuit, apparent frutices in vertice rari. Nunc scopulus raucis pendet aquosus aquis. Ascendo, vires animus dabat, atque ita late Æquora prospectu metior alta meo.' In manuscriptis vero omnibus *tristis*, non *tristem;* sed hoc tamen probabilius.

132 *Siccine me patriis abductam perfide ab oris*] In manuscriptis omnibus, pro *abductam, avectam* legebam; idque probabilius videtur.

134 *Siccine discedens neglecto numine Divum*] Sic post, 'Divum ad fallendos numine abusum homines.'

135 *Immemor a devota domum perjuria portas*] Auctor incertus in Ciri, 'portare luctum' sic dixit, 'Aut amor insanæ luctum portavit alumnæ.'

137 *Tibi nulla fuit clementia prædo*] In manuscriptis omnibus non *prædo* sed *præsto;* idque sequendum judico.

138 *Ut nostri vellet miserescere pectus*] In omnibus manuscriptis, *mitescere*, non *miserescere;* sed hoc tamen probabilius.

139 *At non hæc quondam blanda promissa dedisti Voce mihi*] In manuscriptis omnibus non *blanda*, sed *vobis.* Legendum forte, *At non hæc quondam, non hæc promissa dedisti Voce mihi:* quo nihil omnino propius manuscripto reperire potui; ut aliqua ex eo sententia elici, et constare posset.

140 *Non hoc miseram sperare jubebas*] Prave in manuscriptis *Nec hoc miseræ sperare jubebas.* Verbo 'jubere' sic ante est usus, 'Certe tute jubebas animam tradere me.'

141 *Sed connubia læta, sed optatos Hymenæos*] Non hoc quoque non imitatus videtur Vergilius Æn. IV. Numerus quidem certe idem apud ipsum, et similia verba, 'Per connubia nostra, per incœptos Hymenæos.'

143 *Tum jam nulla viro juranti femina credat*] Legendum forte, *Nunc jam:* quam lectionem confirmare videntur Ariadnæ verba ipsius apud Ovid. in

Epist. 'Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat.' Aut iteremus, *Jam jam;* quod irati solent. Auctor incertus in Ciri, 'Jam jam scelus omnia vincit.'

144 *Nulla viri speret sermones esse fideles*] Oratorie, neminem excipit. Aristot. Rhet. lib. II. Καθόλου δὲ μὴ ὄντος, καθόλου εἰπεῖν, ἁρμόττει μάλιστα ἐν σχετλιασμῷ καὶ δεινώσει, καὶ ἐν τούτοις ἢ ἀρχόμενον, ἢ ἀποδείξαντα: In eandem vero sententiam Terent. Andria, 'Ita pol quidem res est ut dixi, Lesbia, Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.' Et in Hecyra, 'Perpol quam paucos reperias meretricibus Fideles evenire amatores Syra. Vel hic Pamphilus jurabat quotiens Bacchidi quam sancte, ut quivis facile posset credere,' &c.

145 *Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci*] Ibidem Terent. 'Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis Quam minimo pretio suam voluptatem expleat.' *Apisci* autem, pro *Adipisci*, veteres dicebant. Fabius Max. apud Priscian. lib. VIII. 'Amitti magis, quam apisci.' In manuscriptis legitur hic versus hoc modo, *Quis cum aliquid cupiens animus prægestit apisci. Quis*, sermonibus scilicet.

148 *Dicta nihil metuere*] Is numerus in Vergil. Bucol. III. 'Nil nostri miserere:' et Æn. IV. 'Tecta metu petiere, ruunt de montibus amnes.'

149 *In medio versantem turbine leti*] 'Versari' eodem prope modo dicit idem post, 'Ille autem prope jam mediis versatur in undis:' στροφάλιγγα sic propemodum Græci dicunt. Anacreon, Epig. III. Οὔτινα γὰρ τοιόνδε νέων ὁ φιλαίματος Ἄρης Ἠνάρισε στυγερῆς ἐν στροφάλιγγι μάχης.

150 *Potius germanum amittere crevi*] 'Decrevi' Plaut. Cistell. 'Tum antehac te amavi, et mihi amicam esse crevi mea Gymnasium;' et Lucil. Satyr. lib. V. 'Postquam præsidium castris educere crevit.'

151 *Quam tibi fallaci supremo in tempore deesse*] In manuscriptis omnibus *Deesse*.

153 *Nec injecta tumulabor mortua terra*] In manuscriptis omnibus, pro *injecta, intacta:* illud omnino rectius. Simile, opinor, vitium apud Cic. in libris de Leg. 'Terra facta,' pro 'jacta.'

155 *Quod mare conceptum*] Ante dixit 'mare ferum:' et Tibull. 'natam Is Venerem rapido sentiet esse mari.'

156 *Quæ Syrtis, quæ Scylla vorax*] In manuscriptis omnibus, *quæ Scylla rapax.*

159 *Prisci præcepta parentis*] Artificiose eodem ab elemento incipientes litteras contexuit; tum Carmen asperavit ipsum de industria vocibus *R.* littera strepentibus.

160 *In vestras*] Σχετλιαστικῶς, ut post docebimus.

161 *Quæ tibi jucundo famularer serva labore*] Quod effugisse se lætatur apud Vergil. Creusa: 'Non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas Aspiciam, aut Graiis servitum matribus ibo.'

162 *Candida permulcens liquidis vestigia lymphis*] Hoc ipso in genere eodem est usus verbo apud Gell. lib. II. cap. 26. Pacuvius, 'Cedo tamen pedem lymphis flavis, flavum ut pulverem manibus isdem, quibus Ulixi sæpe permulsi, abluam, lassitudinemque nimiam manuum mollitudine.' Itaque etiam canes, ac feræ suos fetus cum lingunt, 'mulcere' dicuntur. Silius Ital. lib. V. 'Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim Celticus ornarat cruor, humentique sub antro, Ceu fetum lupa permulcens puerilia membra Ingentem Assarici cælo nutribat alumnum.' Idem vero Catullus ante tamquam de re liquida, de floribus ipsis dixit, 'Quis

permulsa domus jucundo risit odore:' 'manare' enim, ac 'fluere' odores, dicit Lucret.

164 *Id, quod ego ignaris nequicquam conqueror auris*] In manuscriptis duobus, *conquerar*. 'Ignaras auras' sic dicit, ut Cic. 'inanima' quædam 'stolida' dixit. At Callim. levari quoque dolore adfectos putat, si ignaris etiam auris conquerantur, atque in solitudine. Versus illius apud Stobæum sunt, *Κουφοτέρως τότε φῶτα διαθλίβουσιν ἀνῖαι, Ἐκ δὲ τριηκόντων μοῖραν ἀφεῖλε μίαν, Ἢ δτ' ἐς ἄνδρα συνέμπορον, ἢ ὅτε κωφαῖς Ἄλγεα μάψ αὔραις ἔσχατον ἐξερέῃ.* Quibus in versibus tertius mancus apud Stobæum legitur. Et Auctor incertus in Ciri, 'Vos ego, vos adeo venti testabor, et auræ.'

165 *Externata malo*] In manuscriptis omnibus *extenuata;* sed illud probabilius: eodem verbo idem ante usus est, et Ovid. in Ibin, 'Atque aliquid facias a vespere Solis ad ortus, Cur externati rursus agantur equi.'

Quæ nullis sensibus auctæ] Præditæ. Sic Lucr. lib. III. 'Quin, ut opinor, eam faciundam est sensibus auctam:' et alibi, 'Sic animas introduxerunt sensibus auctas.'

166 *Nec missas audire queunt, aut reddere voces*] Imitatus Vergil. Æn. VI. 'datur ora tueri Nate tua, et missas audire, ac reddere voces.'

167 *Prope jam mediis versatur in undis*] Eodem modo etiam Horat. loquitur, 'Et versor civilibus undis.'

169 *Sic nimis insultans*] Uno in manuscripto, *Sed nimis.*

170 *Fors etiam nostris invidit questibus aures*] In manuscriptis, *auris:* quæ vetus est scriptura, pro *aures.*

171 *Utinam nec*] Imitationem Vergilii Macrobius ostendit. In manuscriptis autem omnibus, *Utinam ne quale* illud Ennii, 'Utinam ne in nemore Pelio,' &c.

174 *Perfidus in Cretam religasset navita funem*] Horat. eodem modo in Od. I. 'Sive jactatam religarat udo Litore navim.' Sed quod *in Cretam* dicit, ita in manuscriptis est, ita dictum fortasse videri possit, ut a Cæsare, 'Naves, quæ erant ad anchoras deligatæ.'

176 *Consilium nostris quæsisset sedibus hospes*] Sic uno in manuscripto; in aliis, *requisisset*, sed prave.

177 *Nam quo me referam*] Quo me vertam. Admonuit me Jacobus Corbinellus similium Medeæ verborum apud Eurip. horum, *Νῦν ποῖ τράπωμαι; πότερα πρὸς πατρὸς δόμους, Οὓς σοὶ προδοῦσα καὶ πάτραν ἀφικόμην; Ἢ πρὸς ταλαίνας Πελιάδας; καλῶς γ' ἂν οὖν Δέξαιντό μ' οἴκοις, ὧν πατέρα κατέκτανον.* Cic. in extrema Oratione pro Muræna simili figura est usus orationis; vel eadem potius cum sequentibus.

178 *Isthmoneosne petam montes*] In manuscriptis omnibus, *Idmoneos:* ex quo alii *Isthmoneos*, alii *Idæos* fecerunt. 'Isthmoneus' a quo dicatur, nescio: certe 'Isthmiæus' a Statio aliisque dictum animadverti. Jam quod Idæos an montes petat, dubitare se dicit, frigidum id quoque. Ego, aliquid ut auderem, legebam, *Immanes ne petam montes*, referoque ad montes Diæ insulæ. Sic vero *Immanes montes* dicit, ut Verg. quoque, 'Immania saxa.' Ejusque insulæ, in qua sit, montes intelligendos esse, versus qui sequitur, ut uno in manuscripto est, ostendit; nam, cum aliis in manuscriptis sit, *Discedens Pontum turbulentum ubi dividit æquor:* in illo est, *Discurrens Pontum truculentum ubi claudit æquor.* Ego legendum suspicabar, *A gurgite vasto, Discurrens penitus truculentum ubi clauditur æquor.* 'Claudi' autem intra 'montes' mare ipsum dixit, quod *Νάξον*, ut scribit Dionysii Interpres Eustathius, *ἀμπέλου φύλλῳ εἰκάζουσι.* In eosque sinus ac recessus influens mare objectu montium laterumque concludi-

tur ac desævit; nam, quod nihil respondet, hoc vero quanti faciendum sit, cum sententiam id nihil impediat, alii judicent: *truculentum æquor* dixit, ut ante, 'Truculentaque pelagi.'

180 *An patris auxilium sperem*] Inepte superiore illo loco Cretam intellexissemus, cum hic patris, qui sit in Creta, meminerit, atque eum se potius fugere debere significet.

Quem ne ipsa reliqui] *Ne*, παρέλκον, ut quod sequitur, 'Qui ne fugit,' pro quem, qui. Priscianus valere additum *ne* putat, ad confirmandum; nam lib. XVI. ubi de 'Ne' particula, sic scribit, 'Hæc eadem,' inquit, 'invenitur et pro confirmativa,' ut Horat. II. Serm. 'O seri studiorum, qui ne putetis, Difficile, et mirum Rhodio quod Pitholeonti Contigit.' Hæc Priscian. Eodem prope modo posuisse Seneca videri potest in Epist. 'Vis' inquit, 'scire quid illa eruerit, quid ne effecerit:' nisi legendum sit, 'quidve.' Et Vergil. Æn. IV. 'Quia ne auxilio juvat ante levatos:' id est, ut interpretantur, re vera. Ex eodem genere videtur esse et illud Terentii, 'Faciunt ne intelligendo, ut nihil intellegant.'

183 *Qui ne fugit lentos incurvans gurgite remos*] In manuscriptis omnibus non *lentos*, sed *ventos*: legendum forte, *ventoso*.

184 *Nullo sola insula tecto*] Similiter Soph. Philoctete, ut putabat Corbinellus, Τάδ' ἄλλ' ἔρημα, κ' οὐδέν ἐσθ' ὑπόστεγον.

186 *Nulla fugæ ratio, nulla spes*] Uno in manuscripto, *nulla est spes*.

Ostentant omnia letum] Imitatus Verg. dixit, 'Præsentemque viris intentant omnia mortem.' Plaut. Rudente similiter, 'Hic saxa sunt, hic mare sonat nec, quisquam homo venit mihi obviam,' &c.

190 *Quam justam a Divis exposcam prodita multam*] Idem post, 'Supplicium sævis exposcens anxia pœnis.'

191 *Comprecer*] Uno in manuscripto, *conprecer*, quæ sunt veteris scripturæ monumenta.

194 *Exspirantis præportat pectoris iras*] Πνεῖν Homericum videtur expressisse.

196 *Quas ego, ve miseræ*] In manuscriptis omnibus, *Ve misera*. Sic Vergil. 'Mantua ve miseræ nimium vicina Cremonæ:' id est, ve Mantua, &c.

198 *Quæ quoniam veræ nascuntur pectore ab imo*] Lucret. 'Nam veræ voces tum demum pectore ab imo Eliciuntur.' Idque de dolentibus.

199 *Vos nolite pati*] Sic Cic. loquitur pro Milone, 'Nolite, obsecro vos, pati, mihi acerbiorem reditum esse, quam fuerit ipse discessus.'

200 *Sed, quali solam Theseus me mente reliquit, Tali mente*] Similiter Corn. Tacitus, ut putabat Corbinellus, 'Et luisse eam pœnam ea conscientia, qua scelus patravisset.'

204 *Annuit invicto cælestum numine rector*] In manuscriptis duobus *invito*, non *invicto*; ut Homericum illud expresserit, 'Εκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ. Idem ipsum Eurip. φεύγω τρόπον γε δή τιν' οὐχ ἑκὼν, ἑκών.

205 *Quo tunc et tellus, Atque horrida contremuerunt Æquora*] Homericum est, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον. Vergil. exprimens dixit, 'Annuit et totum nutu tremefecit Olympum.' Versus utriusque inter se contulit Macrob. Idem Vergilius alibi loquente Jove terram ipsam tremere dixit, 'Infit: eo dicente, Deum domus alta silescit, Et tremefacta solo tellus, silet arduus æther, Tum zephiri posuere, premit placida æquora pontus.'

207 *Ipse autem cæca mentis caligine Theseus Consitus*] In manuscriptis omnibus, *mente*: legendum omnino puto, *mentem*, ut sit *Consitus mentem*. Qua de lectione ne dubitandum quidem esse existimo.

211 *Sospitem, et ereptum*] Sic in

Maffei libro: in duobus aliis, *Sospitem erectum*, itaque putant nonnulli legendum, *Sospitem et erectum*.

212 *Namque ferunt, olim classi cum mœnia Divæ*] Sic etiam est omnibus in manuscriptis. Pontanus in alieno opere tantum sibi permiserat, ut, quæ non probaret ipse, deleret, sua poneret: itaque pro *classi*, *castæ* fecerat: *classi* autem pro *classe* dixit, ut alibi, 'Per medium classi barbara navit Athon:' et Vergil. Æn. VIII. 'Advectum Æneam classi:' et Sisenna, apud Nonium Marcel. in verbo, 'Centones,' 'Perpetua classi.'

213 *Linqueret et gnatum*] In manuscriptis omnibus *Linquentem gnatum*.

Concrederet Ægeus] Eodem in genere et Horat. I. Od. 'Navis, quæ tibi creditum Debes Vergilium finibus Atticis:' et Columella in Proœmio lib. I. 'Jamque qui ædificare velint, fabros, et architectos advocent, qui navigia mari concredere, gubernandi peritos.'

215 *Gnate, mihi longa jucundior unice vita, Gnate*] Eadem iteratione usus est etiam Vergil. Æn. I. 'Nate, meæ vires, mea magna potentia, solus, Nate, patris summi qui tela Typhœia temnis.'

219 *Languida*] Vel fletu, vel diu inspectando filio.

220 *Lumina sunt gnati cara saturata figura*] In eodem genere Vergilius verbo 'explere' est usus, 'Expleri mentem nequit, ægrescitque tuendo:' et Terent. Phormione, 'Oculos pascere:' Tacitus, 'Velata parte oris, ne satiaret aspectum.'

221 *Non ego te gaudens lætanti pectore mittam*] Uno in manuscriptis, *lætanti corpore*.

224 *Canitiem terra atque infuso pulvere fœdans*] Sic Vergil. Æn. X. 'Caniciem inmundo deformat pulvere:' et Æn. XII. 'Caniciem inmundo perfusam pulvere turpans.'

226 *Nostræque incendia mentis*] Æstus animi.

227 *Carbasus obscura dicat ferrugine Ibera*] In manuscriptis duobus *dicet*: in uno, *decet*. E priore lectione faciebam, *dictet*; e posteriore, *deceat*, vel *doceat*. 'Ferruginem Iberam' etiam dixit Vergil. in vestibus: 'Et ferrugine clarus Ibera.' Jacobus Corbinellus in Græcorum scriptis mihi se legisse adfirmavit hæc de velo, quodque reperitur apud Plut. in Theseo: Ὁ δὲ Σιμωνίδης οὐ λευκόν φησιν εἶναι τὸ δοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰγέως, ἀλλὰ φοινίκεον ἱστίον, ὑγρῷ πεφυρμένον πρινὸς ἄνθει ἐριθάλλου· καὶ τοῦτο τῆς σωτηρίας αὐτῶν ποιήσασθαι σημεῖον. ἐκυβέρνα δὲ τὴν ναῦν Ἀμαρσυάδας Φέρεκλος, ὥς φησι Σιμωνίδης.

228 *Quod tibi si sancti concesserit incola Ithyni, Qua nostrum genus, ac sedes defendere suetu, Annuerit, tauri ut respergas sanguine dextram*] In manuscriptis duobus sic leguntur hi versus: *Quod tibi si sancti concesserit incola Ithonis, Quæ nostrum genus, has sedes defendere freti Annuit, ut tauri respergas sanguine dextram:* in uno, *Quod tibi si tanti concesserit incola Ithini:* et post, *Annuit ut tauri respersa sanguine dextram*. Cætera sunt eadem, quæ in aliis manuscriptis. Ex quo facile intelligitur, quid quantumque mutaverint nimis ingeniosi homines, et a manuscripta lectione, quam longe abierint. Ego, quam minimum emendans, legebam, *Quod tibi si sancti concesserit incola Itoni. Quæ nostrum genus has sedes defendere fretis Annuit, ut tauri respergas sanguine dextram*. Quod si, inquit, Pallas Itonis, quæ nostrum genus, id est, has sedes, nam et patria ipsa sic genus dicitur, auctore Porphyrio, itaque dicimus Πίνδαρον Θηβαῖον εἶναι τὸ γένος· ac sic quoque Athenienses: quo maxime gloriabantur, Αὐτόχθονας esse significat. Si Minerva, inquit, *Itonia* fidentibus atque in se spem collocantibus, id enim, *fretis* significat, an-

nuit has sedes defendere, eadem concesserit, et quæ sequuntur. De Itonia Minerva hæc fere reperio: primum apud Apoll. R. Interpretem, Ἐν Θεσσαλίᾳ θεὰ Ἰτωνὶς τιμᾶται, καὶ ἐν Κορωνείᾳ πόλει τῆς Βοιωτίας, ἀπὸ Ἰτώνου τοῦ ἱερέως. Deinde apud Pausaniam in Laconicis, Ὡς δὲ ἐτράποντο οἱ Βοιωτοὶ καταφεύγουσιν ἄνδρες ἐξ αὐτῶν ἐς ἱερὸν Ἀθηνᾶς ἐπίκλησιν Ἰτωνίας. Postremo apud Strab. lib. IX. Ἡ μὲν οὖν Κορώνεια ἐγγὺς τοῦ Ἑλικῶνός ἐστιν ἐφ' ὕψους ἱδρυμένη· κατελάβοντο δ' αὐτὴν ἐπανιόντες ἐκ τῆς Θετταλικῆς Ἄρνης οἱ Βοιωτοὶ μετὰ τὰ Τρωϊκὰ, ὅτε περ καὶ τὸν Ὀρχόμενον ἔσχον· κρατήσαντες δὲ τῆς Κορωνείας ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς πεδίῳ, τὸ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἱδρύσαντο, ὁμώνυμον τῷ Θετταλικῷ. De Thessalico alibi eodem in libro, Ἔστι δὲ καὶ Φαρκαδὼν ἐν τῇ Ἱστιαιώτιδι, καὶ ῥεῖ δι' αὐτῶν ὁ Πηνειὸς καὶ ὁ Κουράλιος, ὧν ὁ Κουράλιος ῥυεὶς παρὰ τὸ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἰς τὸν Πηνειὸν ἐξίησιν. Quo tamen loco prave in impressis, Ἰτωνίας. Urbs enim Ἰθώμη est, non Ἰτώνη. Neque enim, si qua ejus nominis urbs esset, eam Strabo, Pausanias, Stephanus, Interpres Apoll. R. præteriissent; quibus auctoribus templum tantum illud fuisse, et a sacerdote sic etiam dictum constat: id autem, opinor, Ἰτώνιον dicebatur, Latine *Itonium:* unde est, quod in manuscriptis omnibus legimus *Ithonii* per *ii.* geminum, *Ithonis* tametsi esse etiam possit. *Iton* autem nullo modo civitas est intelligenda, sed vel mons, vel campus, de quo Strabo eodem in libro, Θηβῶν δ' ἐν τῇ μεσογαίᾳ τὸ Κρόκιον πεδίον πρὸς τῷ καταλήγοντι τῆς Ὄθρυος, δι' οὗ ὁ Ἄμφρυσος ῥεῖ ποταμός. τούτου δ' ὑπερκεῖται ὁ Ἴτων, ὅπου τὸ τῆς Ἰτωνίας ἱερόν· ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ, καὶ ὁ Κουράλιος ποταμός. Plutarch. ἐν Ἐρωτικαῖς Διηγήσεσι festum esse dicit totius Bœotiæ Minervæ *Itoniæ:* Ἡ δὲ διασωθεῖσα ἐφύλαξε τὴν τῶν Παμβοιωτίων ἑορτὴν, καὶ τότε ἐς Κορώνειαν ἐλθοῦσα ἱκέτης καθίζεται ἐπὶ τῷ βωμῷ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς. Itaque *sancti* dixit *Itonii*, ut et Vergilius, 'Sancti custos Soractis Apollo.' Incolam eodem modo, quo post, 'Grata Canopitis incola littoribus.'

232 *Hæc vigeant mandata nec ulla oblitteret ætas*] Tacitus hoc quoque modo loquitur Ann. II. 'Pleraque manent, quædam statim omissa sunt, aut vetustas oblitteravit:' et Hor. II. Od. eodem prope modo, 'Delevit ætas.'

233 *Ut simul ac nostros invisent lumina colles*] In manuscriptis duobus, *simul hæc:* in uno, *simul hic.* quod esse rectius judico: illud alterum, *simul ac*, ut novitium abjudico.

235 *Candidaque intorti sustollant vela rudentes*] Gabriel Faërnus sub hunc versum illum subjiciebat, qui Catulli citatur, a Nonio Marcello, 'Lucida qua splendent summi carchesia mali.'

238 *Cum te reducem sors prospera sistet*] In manuscriptis omnibus non *sors*, sed *ætas*, legebatur; id est, tempus, dies ipsa.

244 *Cum primum inflati conspexit lintea veli*] Sic erat in Maffei libro; in aliis, *Instanti:* illud rectius.

247 *Sic funesta domus ingressus tecta paterna*] Sic etiam in manuscriptis omnibus. Sed illius probabilius, *paternæ*, non *paterna*, scriptum fuisse.

248 *Quale Minoidi luctum*] Sic omnino esse debet: inscitia tamen librariorum in manuscriptis erat *Minoida.*

250 *Quæ tum prospectans*] Novitium hoc quoque in manuscriptis omnibus erat, *Quæ tamen aspectans.* erratum fortasse leviter, et pro *tamen* legendum sit *tantum.*

252 *At parte ex alia florens volitabat Iacchus*] Bacchum in insula Naxo versantem facit. Cujus rei caussa e Solini verbis intelligitur; 'Sed Naxos,' inquit, 'Dionysia prius, quam Naxos dicta; vel quia hospita Libero patri, vel quod fertilitate vitium vincat cæteras.' Interpres Arateorum Germanici auget hanc probabilitatem. de Pleiadibus enim hæc scribit, 'Dicit

autem Pherecides Athenæus septem sorores fuisse Lycurgi filias ex Naxo insula, et pro eo, quod Liberum educaverunt, a Jove inter sidera sunt relatæ.' Quod autem Ariadnem quærit Liber, docet idem auctor in signo Coronæ nuptam hanc prius fuisse Libero patri. Sed Plut. Theseo Naxios quosdam narrare scribit Ariadnas fuisse duas, seniorem alteram, quæ Libero patri nupserit, juniorem alteram a Theseo raptam, et in Naxo insula relictam. Hanc itaque totam historiam legere est apud eundem Plut. In manu vero scriptis omnibus est, *Ac pater ex alia florens volitabat Iacchus.* Liber pater enim a Poëtis dici solet. *ex alia*: facile intelligitur, *parte* quo modo etiam doceo in Commentationibus in Horat. I. Od. carmen interpretans, 'Nec Martiales hœdilia lupos:' Ex 'hœdilia' enim, 'hœdilia' faciendum esse judicabam. De Iaccho Herod. VIII. et Hermogenis Interpres. a quo etiam verbum Ἰακχίζειν.

253 *Et Nisigenis Silenis*] Νισαίοις τὸ γένος.

254 *Te quærens Ariadna, tuoque incensus amore*] Λισσόμενος Ἀριάδνην. Sic enim brevissime Bion apud Stobæum, Λισσόμενος Γαλάτειαν.

257 *Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos*] Hedera involutos.

258 *Pars divulso*] Omnibus in manuscriptis vestigium superest veteris scriptionis, *Pars e divolso.*

260 *Obscura cavis celebrabant Orgia cistis*] *Orgia* etiam Veneris sunt, quod indicat veteris Poëtæ versus apud Hephæstionem Αἱ Κυθερείας ἐπιπνεῖτ' Ὄργια λευκωλένου. De *cistis* vero, et calathis, in quibus sacra reponerentur, adhiberi solitos lego tum in Cereris festo, tum vero etiam in Dionysiis. Cic. de signis, ut Cornelius Fronto in exemplis elocutionum adducit, 'Sacra,' inquit, 'quædam more Atheniensium reposita in capitibus virginum.' Ea vero sacra Cereri fieri solita, declarat Callim. in Hymno in Cererem, ejusque Interpres, qui tamen, nescio quem secutus, non in capitibus, sed in vehiculo ferri solita scripsit. Aristophanis Interpres morem in Dionysiis fuisse scribit, uti nobiles, primariæque virgines calathos gestarent aureos, omnium rerum primitiis refertos. *Obscura:* secreta, non vulgo nota. In Junonis etiam festo sacra portare solitas virgines scribit Ovid. Eleg. lib. III. 'More patrum sancte velatæ vestibus albis Tradita supposito vertice sacra ferunt.' Hæ Κανηφόροι a Græcis dicebantur.

264 *Multaque raucisonos efflabant cornua bombos*] In manuscriptis omnibus, *Multi raucisonos.* Dubitandum igitur non est, quin legendum sit, *Multis* dandi casu.

265 *Barbaraque horribili stridebat tibia cantu*] Id est, Phrygia tibia. Sic, cum tres modi tibiarum sint, Ionicus, Lydius, Phrygius, hunc etiam 'barbarum' dici, Acron et Porphyrio tradunt.

269 *Sanctis cœpit decedere Divis*] Legendum forte, *Sanctis cœpit dein cedere Divis.*

270 *Hic qualis statu placidum mare matutino, Horrificans zephyrus proclives incitat undas*] Horrorem hunc undarum Græci dicunt φρικά: sic enim interpretatur Porphyrius in Homericis Quæstionibus: Καί ἐστιν ἡ φρὶξ κινουμένου τοῦ πνεύματος ἀρχή. Σιμωνίδης δὲ αὐτὴν καὶ δεῖξαι πειρώμενος, οὕτως ἔφη· ἐς ἅλα στίξουσα πνοιά. Homer. Il. Δ. alio quidem in genere, eadem contentione est usus: Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχεῖ κῦμα θαλάσσης Ὄρνυτ' ἐπασσύτερον, Ζεφύρου ὑποκινήσαντος, Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα Χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας Κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται, ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην.

272 *Aurora exoriente*] Sic et Q. Ca-

tullus apud Cic. de Nat. Deor. lib. I. 'Constiteram, exorientem auroram forte salutans.'

274 *Procedunt, leviterque sonant Plangore cachinni*] 'Cachinnare,' de undis, opinor, etiam dixit Attius in Phœnissis: 'Simul et circum magna sonantibus excita saxis, Sæva sonando cum crepitu clangentes cachinnant.' Æschylus in Prometheo, ποταμῶν τε πηγαί, ποντίων τε κυμάτων ἀνήριθμον γέλασμα. De auris Plut. quod ad hunc maxime locum pertinet, eodem modo, in libello, cui titulum fecit ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον, 'ridere' verbo est usus: Αἱ δὲ ἡδοναί, καθάπερ αὖραι, πρὸς ἑτέραις ἕτεραι τοῦ σώματος ἄκραις ἐπιγελῶσαι διαχέονται. Sosicrates apud Athenæum de utroque, Λεπτὴ δὲ κυρτοῖς ἐγγελῶσα κύμασιν Αὔρα κόρης Χείρωνος ἡσύχῳ ποδί.

275 *Magis magis*] Sic Plaut. 'Minus, minusque:' et in Aulul. 'Atque illa vero minusque impendio curare.'

276 *Purpureaque procul nantes a luce refulgent*] 'Purpuream lucem' etiam dixit Ovid. in Fastis: 'Lætaque purpurea luce refulsit humus.' 'Nantes undas' ut Catullus, etiam Manilius dixit lib. III. 'Aëraque et terras, flammamque undamque natantem:' 'Purpurascere' etiam undæ commotæ sive remo, sive vento dicuntur. Sic Furius apud Gellium lib. XVIII. cap. 2. 'Spiritus Eurorum virides cum purpurat undas.'

278 *A se quisque vago passim pede discedebant*] Sic uno in manuscripto: in duobus, *Ad se*. Est autem utrumque probabile; ut vel illos abisse diversos intelligamus, vel ad domos se suas recepisse: quo modo etiam Cic. loquitur lib. IV. Epist. ad Att. 'Tu de via recta in hortos. Videtur commodius ad postridie scilicet:' et de Rep. lib. III. ut quidem citat Nonius, 'Cujus etiam focum Cato ille noster, cum venerat ad se in Sabinos, ut ex ipso audiebamus, visere solebat.' Versus est veteris Poëtæ apud Hephæstionem, quem prope videtur expressisse Catullus, Εὐφράνας ἡμᾶς, ἀπόπεμπ' οἴκαδ' ἄλλον ἄλλοσε. Et ille Homericus in II. Odyss. Οἱ μὲν ἄρ' ἐσκίδναντο ἑὰ πρὸς δώμαθ' ἕκαστος. *Ad se* igitur, id est, domum; nam et Donatus in Phormione, Domum, id est, 'ad se' interpretatur: 'discedere' autem pro redire etiam dicebant. Æmilius Probus in Themistocle, 'Cum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent, mœnibusque se defenderent.'

279 *Quorum post abitum*] Eodem verbo etiam Plaut. utitur in Cistell. 'Eas si adeas abitum, quam aditum malis.'

Princeps] Primus.

280 *Advenit Chiron*] Apollonius lib. III. Bibliothecæ venisse etiam Deos ad has nuptias narrat, sed Chironem Peleo tulisse ac donasse hastam e fraxino: Καὶ δίδωσι Χείρων Πηλεῖ δόρυ μείλινον.

281 *Quos Thessala magnis Montibus ora creat*] Lucret. lib. V. 'Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat Sponte sua, satis id placabat pectora donum.'

282 *Aura parit flores tepidi fecunda Favoni*] 'Genitabilis aura Favoni,' Lucret. et Vergil. Ovid. lib. III. de Arte Amandi; 'Quot nova terra parit flores, cum vere tepenti Vitis agit gemmas, pigraque fugit hiems.'

285 *Queis permulsa domus jucundo risit odore*] In manuscriptis duobus, *Quot permulsa domus:* in primo, *Quod permulsa*. Legendum putat Faërnus, *Quo*, quod valde probandum; nisi si quis malit *Quot*, id est, 'Quot florum.'

286 *Peneos adit*] Omnibus in manuscriptis, non *adit*, sed *adest*.

Viridantia Tempe] In duobus, *ut viridantia Tempe;* in uno, *ut inundantia Tempe*. Laudo impressam lectionem. Sed forte scriptum fuit, *Undantia Tempe*. Additum deinde a Grammatico, cui id novum videbatur, *ut inun-*

dantia. sic enim et Vergil. in Georg. 'Et juvet undantem buxo spectare Cytorum.' *Tempe* vero silvæ sunt, de quibus Vibius Sequester ubi de montibus, 'Peneus Thessaliæ, ubi silvæ, quas Tempe vocant, hunc Bebryces possederunt.' At Peneum ipsum fluvium ea fluere, declarat in Hymno in Delon Callim. *Φεῦγε δὲ καὶ Πηνειὸς ἑλισσόμενος διὰ Τέμπεων.*

288 *Nereidum linquens Claris celebranda choreis*] In manuscriptis omnibus, *Minosim*, non, *Nereidum*; e quo faciebam, *Musarum*, vel, quod esse propius videtur, *Mnemosynæ*. *Claris* autem, in uno etiam manuscripto; in duobus, *Doris*; e quo faciebam etiam, *Doctis*. Mnemosynæ autem 'doctas,' sive 'claras' vocat choreas Musarum, quæ versari nemorosis illis in locis finguntur. Esse enim Musarum parens Mnemosyne dicitur. *Celebranda*, frequentanda.

289 *Nonacrios*] Vitiose omnino, legendumque cum Guarino, *Non vacuus*. In Maffei enim libro erat, *Non acuas*: nihil autem corruptæ veteri lectioni propius fingi potest: aliis in libris, *Nonacies*; et, *Non acies.* unde factum *Nonacrios*; quod huic loco prorsus est alienum. Æschylus in 'Επτὰ ἐπὶ Θήβαις, sic *Vacuum*, id est, nil ferentem, dixit, cui Ferentem opponit, *ξυμβολεῖ φέρων φέροντι, καὶ κενὸν καλεῖ.* Sic Attius apud Festum, 'Neque quisquam a telis vacuus, sed uti cuique obviam fuerat, ferrum, alius saxum rotundum.'

Atque ille tulit] Omnibus in manuscriptis, *Namque ille tulit*; quod est ipsum valde probandum. Moschum autem imitatus videri potest, qui, quæ aleret fluvius, ea ipsum portasse dicat. Moschi apud Stobæum sunt illa, *'Αλφειὸς μετὰ Πίσσαν ἐπὴν κατὰ πόντον ὁδεύῃ, Ἔρχεται εἰς Ἀρέθουσαν ἄγων κοτινηφόρον ὕδωρ, Ἕδνα φέρων καλὰ φύλλα καὶ ἄνθεα, καὶ κόνιν ἱράν.*

Radicitus altas Fagos] In veteribus nummis et lapidibus Silvanum videre est, cupressum ferentem radicitus, idque significans Vergil. Georg. I. dixit, 'Et teneram ab radice ferens Silvane, cupressum.'

290 *Laurus*] Accusandi casu, vetuste.

291 *Non sine nutanti platano*] Enniano more, cujus ex Annalibus versus citatur, 'Et capitibus nutantibus pinus rectosque cupressos:' qui tamen versus tam depravatus corrigi haud ita facile potest. Legendum vero suspicabar, 'Capitibus nutantes pinus rectasque cupressos.'

301 *Unigenamque tuam cultricem montibus Idæ*] In manuscriptis omnibus erat, *Idri* vel *Ydri*, ut est in Maffei libro; hoc probabilius videtur, id est, veræ propius lectioni: hic enim levissime mutans *Hydræ* faciebam, quæ civitas est Lydiæ: auctor Strabo. Eo autem tractu fere toto maritimo Apollo, ut idem tradit, colebatur. Dicit igitur Jovem cum ceteris Dis cælo advenisse, sed ab eodem Jove Apollinem, atque ejus sororem Dianam relictos montibus Hydræ: *in*, enim, præpositio nullo in manuscripto legebatur; est autem *montibus*, dandi casus. Sic et Persius in Iambo, 'Illis relinquo.' *Unigenam* vero 'sororem,' id est, una cum Phœbo natam intelligit: quo verbo eodem modo etiam alibi utitur, 'Unigena impellens nutantibus aëra pennis.' Græci simul Natos *διδύμους* vocant, Callim. apud Hephæstionem: *Δαίμονες εὐυμνότατοι, διδύμων γενάρχαι.* Soph. Trachiniis, *ὁμοσπόρους* videtur dicere. Sic enim de Apolline et Diana, Chorus apud illum, *τὸν εὐφαρέτραν Ἀπόλλωνα προστάταν, Ὁμοῦ δὲ καὶ παιᾶνα Ἀνάγετ' ὦ παρθένοι, Βοᾶτε τὰν ὁμόσπορον Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν.* Cultricem vero absolute, versantem in montibus ac nemorosis in locis. Sic Vergil. Catullum opinor secutus Æn. III. 'Hinc mater cultrix Cybele.' Sic enim erat in optimo illo admirandæ vetustatis libro. Servius tamen mul-

tum laborat, multa comminiscitur; sed, ut mihi quidem videntur, aliena. Dianæ vero montes omnes sacri erant, quod id ea optasset, et a Jove esset precata. Eam enim Callim. Hymno sic loquentem facit, Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα.

308 *His corpus tremulum complectens undique vestis Candida*] Hoc ipso etiam ordine leguntur in manuscriptis, non ut priorem versum sequatur, *Et roseo, &c.* Iisdem in libris pro *vestis*, *questus.* vitiose omnino, quod scriptoris peccatum librarii fuit, *que que*, iterantis. Animadverti autem et apud Catullum, et auctores alios, idem sæpe scriptores peccasse. Opinor sic esse distinguendum, ut priorem versum puncto sistamus, ut Parcas longa veste amictas fuisse intelligamus; tum sequatur versus alter qui in manuscriptis duobus sic omnino legitur, *Candida purpurea tuos intinxerat ora;* in uno, *Candida purpurea Tyros intinxerat ora:* mihi vero legendum videbatur, si quid tamen hoc loco desit, quod vehementer suspicor, *Candida purpurea Tyros intertinxerat ora;* ut varia usas longa veste intellegamus, vel limbo ipso vario ut candida extrema intertexta purpurea distingueret: 'tingere' vero, et 'intertingere' dicitur 'Tyrus,' quod in ea purpura hunc colorem imbibit. Sic Tibullus et 'Tyron' adhibuit eodem in genere, 'Illi certent præbere colores, Africa puniceum, purpureumque Tyros.' *ora* vero idem, quod Græcis ᾤα. Orpheus, sive quisquis alius auctor, in Hymno in Parcas, purpureis usas vestibus significat, στείχετε πορφυρέοισι καλυψάμεναι ὀθόνῃσι. In Pelei vero ac Thetidis nuptiis cantasse Parcas sic finxit, ut olim Musas ferunt in Harmionæ nuptiis. Pausan. in Arcadicis, Ἑλλήνων δὲ ἀποδεχομένων ᾆσαι Μούσας ἐς τὸν Ἁρμονίας γάμον.

310 *At roseo niveæ residebant vertice vittæ*] Plato Πολιτικῶν lib. x. albis indutas vestibus Parcas esse dicit, Ἄλλας δὲ καθημένας πέριξ δι' ἴσου τρεῖς. ἐν θρόνῳ ἑκάστην θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης Μοίρας λευχειμονούσας, στέμματα ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἐχούσας, κ. τ. λ.

313 *Dextera tum leviter deducens fila supinis*] Eodem modo loquitur etiam. Ovid. Met. IV. 'E quibus una levi deducens pollice filum.'

314 *Tum, prono in pollice torquens*] Sic enim in manuscriptis.

315 *Libratum tereti versabat turbine fusum*] Eodem in genere verbo eo Ovid. utitur Met. IV. 'Aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant.'

317 *Laneaque aridulis hærebant morsa labellis*] Subjectio sub oculos λεπτολόγως. *Morsa* vero dixit, ut et *Mansa* dicuntur.

321 *Pellentes vellera voce*] Faërnus legebat, *pellentes aëra.* Ego legebam, *pectentis vellera;* nam et Vergil. 'Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres.'

324 *O decus eximium, et magnis virtutibus augens*] Omnibus in manuscriptis adest *et* particula; itaque legendum, ut vel auctum, vel crescens intelligamus, vel quod augeat.

325 *Emathiæ tutamen opis*] Sic enim est in Maffei lib. in reliquis, *Emathiæ tutamen:* qua vero re augeat, statim significat, addens, *clarissime nato.* tametsi in manuscriptis erat *carissime*, illud probabilius. Sic Cic. de Offic. lib. III. 'Ut enim cæteri ex patribus, sic hic, qui illud lumen progenuit, ex filio est nominandus.'

328 *Currite ducentes subtemina, currite fusi*] Macrob. Saturn. VI. cum Catullino hoc illud Vergili confert, 'Talia sæcla suis dixerunt currite fusis.' *subtemina* vero, non *subtegmina* legendum esse, doceo in Commentationibus in Horat. Incidi post in vetustissimum Plinii librum, in quo sic etiam scriptum erat lib. XI. 'Ipso se pondere usus exerere a medio incepit, circinato orbe subtemine adnectens.'

331 *Quæ tibi flexo animo mentis per-*

fundat amorem] Sic etiam in manuscriptis, *animum mentis:* sic, ut contra alibi, mentem animi. ‘perfundere amorem,’ dixit, transferens a liquidis. Sic Vergil. Æn. I. ‘Longumque bibebat amorem:’ et Æn. VIII. ‘Ille repente Accepit solitam flammam notusque medullas Intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit.’ *flexanimo: μαλακογνώμονι.* quo verbo Æschylus utitur in Prometheo.

332 *Conjungere somnos*] Sic hoc dixit, ut alibi post, ‘jungere amores.’

335 *Nulla domus tales umquam contexit amores*] Hic, et qui sequuntur versus tres in manuscriptis duobus non erant, qui tamen legebantur in Maffei libro. *contexit* autem, eodem tecto clausit, videntur idem Græci dicere, cum contubernales *ὁμοστέγους* dicunt.

339 *Nascetur vobis expers terroris Achilles*] Μεγαλήτωρ. Idem prope Thetidi Proteum dixisse, narrat Ovid. Met. XI. ‘Namque senex Thetidi Protheus prædixerat udæ, Concipe, mater eris juvenis, qui fortibus ausis Acta patris vincet, majorque vocabitur illo.’

341 *Qui persæpe vago*] Idem numerus apud Horat. V. Od. ‘Qui persæpe cava.’

342 *Flammea prævertet*] Sæpissime ab Homero dicitur, *πόδας ὠκὺς* Ἀχιλλεύς.

345 *Cum Phrygii Teucro manabunt sanguine rivi*] In Maffei libro erat, *Cum Phrygii Teucro manabunt sanguine tenen:* hoc extremum emendatum deinde ab eodem scriba librario, *Teucri.* In duobus aliis, *Cum Phrygii tenero manabunt sanguine Teucri.* Legendum forte, *Cum Phrygii tenero manabunt sanguine campi;* vel, *Cum Phrygiæ Teucro manabunt sanguine terræ;* vel, *Cum Phrygii Teucro manabunt sanguine muri:* nam *rivi* legendum nullo modo puto, cum postea dicat, ‘Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri.’ Sunt, qui legant *trunci.*

347 *Perjuri Pelopis vastabit tertius heres*] Tres enim Pelopis heredes fuisse, declarat Homer. *ἀνὰ δὲ κρείων* Ἀγαμέμνων Ἔστη *σκῆπτρον ἔχων, τὸ μὲν* Ἥφαιστος *κάμε τεύχων·* Ἥφαιστος *μὲν* δῶκε Διῒ Κρονίωνι ἄνακτι· Αὐτὰρ ἄρα Ζεὺς δῶκε διάκτορι Ἀργειφόντῃ· Ἑρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππῳ· Αὐτὰρ ὁ αὖτε Πέλοψ δῶκ’ Ἀτρέϊ ποιμένι λαῶν· Ἀτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπεν πολύαρνι Θυέστῃ· Αὐτὰρ ὁ αὖτε Θυέστ’ Ἀγαμέμνονι λεῖπε φορῆναι.

349 *Claraque facta*] Ἐπίσημα· Verg. Æn. VII. ‘Hunc decus egregium formæ movet, atque juventæ; Hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.’

351 *Cum tremulo incanos solvent a vertice crines*] In manuscriptis duobus, *Cum in civium canos.* In uno, *Cum incurvum canos.* Ego vero legendum puto, *Cum incurvo incanos solvent a vertice crines.* De industria enim particulam, *In,* ἐπιτατικῶς utrique verbo præposuit.

352 *Putridaque infirmis variabunt pectora palmis*] Ipso planctu, *infirmis:* id est, teneris. Sed uno in manuscripto erat, *Putida* non *Putrida:* ita vero tunsa significat, et livida. Variabunt maculis e plagis et tunsionibus.

354 *Namque velut densas prosternens messor aristas*] Verbum illud, *prosternens,* varie legitur: *pracernens,* in Maffei libro; *præteriens, præterves:* quibus in omnibus non *messor,* sed *cultor* legebatur. Ego vero conjecturam faciebam legendum, *præcerpens cultor.* Dicit autem ‘cultorem,’ colonum.

355 *Sole sub ardenti*] Ut Vergil. ‘Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.’

356 *Prosternet corpora ferro*] In manuscriptis omnibus *Prosternens.* vitiose.

358 *Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri*] In eandem sententiam Horat. ‘Testis Metaurum flumen.’ In *Scamandri, S.* elisit Ὁμηρικῶς.

359 *Quæ passim rapido diffunditur*

Hellesponto] Cujusmodi sit Scamandri εἰσβολὴ, declarat. Rapidum vero Hellespontum dicit, propter angustias.

361 *Alta tepefaciet*] In hujusmodi compositionibus secundam syllabam, et idem post, et Lucretius non semel produxit.

364 *Cum teres excelso coacervatum aggere bustum*] Habet omnino hoc proprium Catullus, ut, quod fit, aut quod factum est, cujusmodi sit, narrando sub oculos subjiciat. *Busta* vero ea figura fuisse, e multis vestigiis Romæ perspicimus. Verg. Æn. XI. pro 'excelso,' 'terreno' posuit, 'Regis Dorcenii terreno ex aggere bustum.'

368 *Urbis Dardaniæ Neptunia solvere vincla*] Apte utrumque conjunxit, *solvere*, et *vincla*; translatum utrumque; 'solvi' enim dicuntur ædificia, quæ diruuntur. Sic Græci, καταλύειν, dicunt. Atque idem significans Augustus in Carmine de Vergilii Æneide, 'Solvetur littera dives:' ac post, 'Tam sacrum solvetur opus.' Vincla vero, opera ipsa, quasi texta; hoc enim verbo in eodem genere Callim. in Hymno in Apollinem utitur, Αὐτὸς δὲ θεμείλια Φοῖβος ὑφαίνει. Et Theocr. in Ptolomæum, Καί οἱ χρύσεος δόμος ἐν Διὸς οἴκῳ Δέδμηται. Et Dominus in Evangelio Johannis, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. Et Sallust. 'vincire' verbo eodem modo est usus; in descriptione enim carceris Tulliani, 'Atque insuper,' inquit, 'camera lapideis fornicibus vincta.'

369 *Alta Polyxenia madefient cæde sepulchra*] In manuscriptis omnibus *madescent*, non *madefient*. Legendum forte, *madidescent*, vel, *madidascent*, a 'madido,' ut 'madesco,' a 'madeo.' quorum tamen exempla non habeo.

370 *Ancipiti succumbens victima ferro*] 'Αμφιδέξιον, opinor, Græci dicunt, quod utrique manui sit habile atque aptum. Eurip. Hippolyto, Οὐ σπεύσετ'; οὐκ οἴσει τις ἀμφιδέξιον σίδηρον;

378 *Hesterno collum poterit circumdare filo*] Hoc e consuetudine positum. Auctor incertus de Derivationibus, qui penes me est, 'Collumbar,' inquit, 'genus vinculi, quod ponitur in collo.' Itaque nescio, an ejusmodi sit, quod significat Catullus. Signa vero adultæ ætatis sunt nares tumidæ, collum robustius. Nemesianus Ecloga XI. 'Et tibi jam tumidæ nares, jam fortia colla.'

383 *Talia præfantes quondam*] Sic distinguo: deinde quod reliquum est simul legendum puto.

386 *Sæpius et sese mortali ostendere cætu*] In manuscriptis duobus *Nereus;* in uno *Hereus*, sine *et* particula. Legendum forte, *In terris sese et mortali ostendere cætu;* aut, *Et vero.* Joannes Baptista Sigicellus Bononiensis, vir Græce Latineque doctissimus, et in conjiciendo sane εὔστοχος, ex *Hereus*, *Heroum* faciebat, sed addebat etiam *et* particulam, *Heroum et sese mortali ostendere cætu.* In eandem sententiam apud Ovid. Janus, 'Tum ego regnabam, patiens cum terra deorum Esset, et humanis numina mixta locis:' et quæ sequuntur apud illum.

388 *Templo in fulgente*] Sic etiam in manuscriptis omnibus. Pontanus fecerat, *a fulgente;* sed illud omnino retinendum. ut *templo in fulgente* annua sibi sacra fieri viderat.

390 *Conspexit terra centum procurrere currus*] In duobus *percurrere*, non *procurrere:* in Maffei libro, *procumbere:* illud rectius: in quam sententiam Vergil. etiam Georg. III. 'Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro, Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.'

393 *Cum Delphi tuta certatim ex urbe ruentes*] *Delphi ex urbe.* In primo μετωνυμία. Vergil. dixit similiter in Æn. IV. 'Totaque ex urbe sequentur.' Idem Georg. IV. 'Mane ruunt portis.'

396 *Hera*] Dea domina. Sic alibi, 'Hostia cœlestis pacificasset heros.'

399 *Cupida de mente*] Avara. Horat.

'Qui cupit, aut metuit, liber mihi non erit unquam.'

400 *Perfudere manus fraterno sanguine fratres*] Vergil. imitatus, 'Gaudent perfusi sanguine fratrum.'

401 *Destitit extinctos natus lugere parentes*] Illi, inquit, magno filii scelere ἀδάκρυτοι e vita excessere.

403 *Flore*] Sic Terent. 'Flos ipse.' Atque hæc in Catilinam dicta proprie videntur, de quo Sallust. 'Postremo captus amore Aureliæ Orestillæ, cujus præter formam nihil umquam bonus laudavit; quod ea nubere illi dubitabat, timens privignum adultum ætate; pro certo creditur necato filio, vacuam domum scelestis nuptiis fecisse.'

404 *Ignaro*] Nescienti cum matre se rem habere.

Substernens se impia nato] Horat. hoc in genere verbo 'subsidere' est usus: 'Juvet ut tygres subsidere cervis.'

CARMEN LXV.

2 *Sevocat a doctis Ortale virginibus*] Hic ille fortasse est Ortalus, Hortensii nepos, cujus Tacitus et Suetonius meminere. Ille Ann. II. 'Favorabili,' inquit, 'in speciem oratione, vim imperii tenuit, censusque quorundam Senatorum juvit. Quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali, nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus a divo Augusto liberalitate decies sestertium ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur.' Suetonius Tiberio, 'Quo pacto,' inquit, 'plerosque modestia et pudore deterruit, in quibus Hortalum, Q. Hortensii nepotem, qui permodica re familiari, auctore Augusto, quattuor liberos tulerat.' Ac, si is quidem non est, ex eadem alium familia fuisse oportet, quem, opinor, Gellius Hortensium nominat Poëtam, Catulli, Calvi, Cinnæ et Memmi Poëtarum æqualem, Hortensium scilicet F.

3 *Nec potis est dulceis Musarum expromere fœtus*] Pæne expressit illud Pindari, Καὶ ἐγὼ νέκταρ χυτὸν μοισᾶν Δόσιν ἀθλοφόροις ἀνδράσι πέμπων, Γλυκὺν καρπὸν φρενὸς ἱλάσκομαι.

4 *Mens animi*] Sic Lucr. in eodem prope genere, 'Perturbata animi mens in mœrore metuque:' atque alibi, 'Denique cur animi nunquam mens, consiliumque Gignitur in capite:' Horat. I. Epist. 'tamen istuc mens animusque Fert.' Idem forte sit apud Aristotelem, ψυχῆς ὁ νοῦς, in libris Τῶν μετὰ τὰ Φυσικά.

5 *Lethæo gurgite*] In manuscriptis omnibus, *Lethæi gurgite*.

8 *Ereptum nostris obterit ex oculis*] Sic etiam omnibus in manuscriptis. Guarinus ait quosdam legere, *obtegit* pro *obterit*. Ego ex *obterit*, faciebam, *obruit*.

9 *Adloquar*] Versus hic nothus: nec enim ullo est in manuscripto, quem confidens homo Catullini loco posuit, cum desiderari illum videret.

10 *Numquam ego te vita frater amabilior Aspiciam posthac*] Sic sæpe Theognis et Callim. in genere Carminum sententiam profèrt in plures versus. Hac fere querela in luctu uti homines declarat Philemon apud Stobæum, cujus e verbis hæc sunt, 'Αβίωτος ὁ βίος, οὐκ ἔτ' ὄψομαι, 'Απόλωλεν· atque eodem prope modo apud Callim. Nympha lamentans, 'Αλλ' οὐκ ἀέλιον πάλιν ὄψεαι. ὢ ἐμὲ δειλάν.

12 *Semper mæsta tua carmina morte canam*] In manuscriptis omnibus non *canam*, sed *tegam*: e quo faciendum omnino videtur, *legam*, quod et Aldus ante impressit.

13 *Qualia sub densis ramorum concinit umbris Daulias*] Eodem genere comparationis est usus Verg. Georg. IV. de Orpheo, 'Qualis populea mœrens philomela sub umbra, Amissos queritur fetus, quos durus arator Observans nido implumes detraxit: at illa Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen Integrat, et mæstis

late loca questibus implet:' et Ovid. Fast. v. 'Quacunque ingreditur miseris loca cuncta querelis Implet, ut amissum cum gemit ales Ityn:' in eandem sententiam Soph. Electra, Νήπιος, ὅστις τῶν οἰκτρῶς Οἰχομένων γονέων ἐπιλάθεται. Ἀλλ' ἐμέ γ' ἁ στονόεσσ' ἄραρε φρένας, Ἃ Ἴτυν, αἰὲν Ἴτυν γ' ὀλοφύρεται, Ὄρνις ἀτυζομένα, Διὸς ἄγγελος. Et Callim. lavacro Palladis, Ἁ μὴν ἀμφοτέρῃσι φίλον περὶ παῖδα λαβοῖσα Μάτηρ μὲν γοερῶν οἶτον ἀηδονίδων, Ἄγε βαρὺ κλαίουσα.

14 *Assumpti fata gemens Ityli*] In manuscriptis etiam *assumpti*, legendum tamen videtur *absumpti:* quo modo et Propert. lib. III. 'Increpet absumtum nec sua mater Ityn:' quomodo autem fata Ityli gemat superiora illa Sophoclis declarant. Ityli vero ὑποκοριστικῶς. ut apud Theocr. quoque Ἐρώτυλος.

16 *Battiadæ*] Callimachi. Ovid. Eleg. lib. I. 'Battiades toto semper cantabitur orbe, Quamvis ingenio non valet, arte valet:' Idem Trist. II. 'Nec tibi Battiade nocuit quod sæpe legenti, Delicias versu fassus es ipse tuas:' et in Ibin, 'Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin.' Sic autem a Batto, de quo idem Callimachus in Hymno in Apollinem.

18 *Effluxisse meo forte putes animo*] Sic etiam Propert. 'Id tibi ne vacuo defluat ex animo.'

20 *Procurrit casto virginis e gremio*] Proverbium id olim fuisse Festus docet. Ex eodem genere videtur esse etiam illud Cic. in Epist. ad Brutum, 'Bibulum noli dimittere ex sinu tuo.'

23 *Atque illud prono præceps agitur decursu*] *Atque* pro statim, mihi positum videtur, ut apud Vergil. 'Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.' Vide Gell. lib. x. capite 29.

24 *Hinc manat tristi conscius ore rubor*] Uno in manuscripto, *Hinc manat natæ conscius ore rubor*. Cur autem 'labi,' et 'manare' pudor dicatur, satis in commentationibus in Horatium doceo.

CARMEN LXVI.

Unde collegerit, non explicat; hæc autem vir eruditus, ac diligens Arsenius in Collectaneis illis suis ita tradidit, quod sit, Βερονίκης πλόκαμος interpretans, Βερονίκη, γυνή τις ἦν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρίᾳ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου καλουμένου· τοῦ οὖν ἀνδρὸς αὐτῆς Πτολεμαίου ὄντος ἐν πολέμοις, ηὔξατο ὅτι εἰ ὑποστρέψει ἄτρωτος, τῶν πλοκάμων τῶν ἑαυτῆς ἀπόκαρμα ἀναθήσει ἀνάθημα ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ ἀνέθηκεν ἡ Βερονίκη. Κόνων οὖν τις ἀστρονόμος ἦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρόνων· καὶ πρὸς κολακείαν αὐτῆς φησιν, ὅτι οἱ θεοὶ τὸν πλόκαμον τοῦτον ἐν ἄστροις ἀνέθηκαν, καὶ νῦν ἐστί τις βοτροειδῶς θέσις ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ, ὃ καλοῦσι πλόκαμον Βερονίκης. Quibus ex verbis intelligimus, inventum illud Cononis fuisse, quod Callim. versibus suis ornarit: propterea credo Manilius tantum hominis tribuit ingenio, ut et Deos faciat. Sic enim in extremo lib. IV. 'Ne dubites homini divinos credere sensus, Jam facit ipse Deos, mittitque ad sidera numen Majus, et augusto crescit sub principe cœlum.' Solinus cap. 29. Berenicem Ptolomæo III. nuptam fuisse tradit. Hyginus lib. II. de Sig. Cælest. Ptolomæi sororem et conjugem illam fuisse dicit, et hujus argumentum elegiæ totum explicat in Leone Signo.

1 *Omnia qui magni despexit lumina mundi*] *Despexit*, etiam in manuscriptis omnibus. Mihi vero legendum videtur, ut et Aldus olim impressit, *dispexit*.

Mundi] Τοῦ κόσμου. Sic Lucr. sæpe accepit.

2 *Qui stellarum ortus comperit, atque obitus*] In manuscriptis duobus non *obitus*, sed *habitus*. in uno, *abitus*. Sed quod impressum est rectius videtur.

3 *Flammeus ut rapidi solis nitor obscuretur*] Vergil. 'defectum solis' hunc

dixit, ἔκλειψιν videlicet, quam dicunt Græci.

4 *Ut cedant certis sidera temporibus*] Obeant. Tibull. in eandem sententiam videtur dixisse, 'Annus agit certa lucida signa vice.'

6 *Gyro devocet aërio*] Sic etiam 'gyrum' pro cœlesti illa orbita circulorum orbisque supernorum posuit Horat. II. Serm. 'seu bruma nivalis Interiore diem gyro trahit.' In manuscriptis tamen erat, *givodero*, non *gyro*, quod errore librariorum factum est, cum quid verbi *gyrus* esset non intellegerent, et, *de*, principem syllabam verbi *devocet*, geminarunt.

7 *Idem me ille Conon cœlesti numine vidit*] Sic etiam erat in manuscriptis iis, quos habebam; in Marcelli Pont. Maximi libro fuerat *munere:* ego legendum suspicabar, *nomine:* nomen autem est id quod sequitur, *E Bereniceo vertice cæsariem*, id est, Βερενίκης πλόκαμον. Sic Vergil. 'Navita tum stellis numeros et nomina fecit:' aut si ad Cononem referimus, legendum forte sit, *lumine: cœlesti lumine*, id est, divina quadam oculorum acie. Versus Callimachi, quos Catullus expressit, aliter a Theone Arati Interprete adducuntur, ambo ut sint heroici, quod scribæ librarii vitium fuisse puto. elegos enim illos Callimachi fuisse nullo modo dubitandum: itaque legendi omnino sunt, quemadmodum illos etiam legit Politianus in Miscellaneis.

9 *Quam multis illa Dearum*] Græce dictum. et forte fuit in Callimachi versu, ὂν πολλῇσι θεάων.

10 *Levia protendens brachia, pollicita est*] Vetus Persii Interpres in illud in prima Satyra, 'Ten' cirratorum,' 'Cirri,' inquit, 'consecrati certis numinibus.' Hunc ipsum vovendi comam consecrandique morem declarat, nisi fallor, Lucan. 'Hic more parentum Iasides thalamos, ubi casta adolesceret ætas Virgineas libare comas, primosque solebat Excusare toros.' Legendum forte, 'Excussare toros.' Quod autem 'brachia' dicit illam 'protendisse,' supplicantium expressit gestum. Sic Ovid. Met. III. 'Non habet infelix, quæ tendat brachia, matri:' et Tibul. lib. III. 'Tu modo cum multa brachia tende prece.' Eodem modo Virgil. 'Palmas tendere.' Callim. Hymno in Delon eodem modo, quo Catullus, ἡνίκα πήχεις Ἀμφοτέρους ὀρέγουσα.

Pollicita est] Vovit. *Levia* vero, ad vim boni pertinet. Sic Tibull. 'Cui levia fulgent Ora:' et Polyphemus apud Ovid. de Galatea, 'Levior adsiduo detritis æquore conchis.'

11 *Qua rex tempestate*] Hoc ipso de genere jam dictum ante. quo etiam usus Propert. lib. IV. dixit, 'Amphytrionyades qua tempestate juvencos,' &c.

Novis auctus Hymenæis] In manuscriptis omnibus, *novo auctus hymenæo;* quod retinendum censeo: quo de genere jam dictum antea: neque Vergil. elisit, 'Et femineo ululatu.'

12 *Vastatum fines iverat Assyrios*] In manuscriptis, *Vastum finis ierat*, et *iverat*. *Vastatum* autem omnino esse debet: *finis* autem, veteri consuetudine scriptum.

14 *Quam de virgineis gesserat exuviis*] 'Rixam gerere,' ut 'bellum gerere' dixit.

15 *Estne novis nuptis odio Venus, anne parentum*] In manuscriptis omnibus, *atque parentum;* quod rectius judico.

16 *Frustrantur falsis gaudia lacrimulis*] Quas, ut ait Comicus, 'vix vique expresserint.'

17 *Ubertim thalami quas intra limina fundunt*] In manuscriptis duobus, *intra lumina;* in uno *inter lumina;* quod sit fortasse probabilius. 'Ubertim lacrimas fundere,' sic dixit, ut et Cic. 'Flere uberius.' in II. enim Philippica, 'Cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit:'

et Sueton. in C. Cæsaris Vita, 'Proximis diebus equorum greges, quos in trajiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos sine custode dimiserat, comperit pertinacissime pabulo abstinere, ubertimque flere.' *Gaudia* vero sic post, 'Impia derisi gentilis gaudia tollens.'

18 *Non, ita me Divi, vera gemunt, juerint*] 'Vera gemere,' Græcorum more dixit: *juverint* autem in manuscriptis, et *juverunt*. Sed, quod est impressum, rectius; v enim detrahebant etiam ab ejusmodi præterito; cujus rei fidem facit vetus optimæ fidei liber Epist. Cic. quem Petrus Victorius est secutus; nam, cum alibi eodem modo, tum lib. XIII. Epist. ad Servium sic est, 'Id est si T. Manlium quam maxime, quibuscumque rebus honeste, ac pro tua dignitate poteris, iueris atque ornaveris:' et ad Trebatium, 'Aut consolando, aut consilio aut re iuero. Sed erat in manuscriptis omnibus, *Non ita me diu*, non *Divi*. Itaque scriptum fuisse suspicor, *Non ita me Di, ut vera gemunt, iuerint*. Et ratio enim ipsa loquendi Latine sic postulat; et librariorum errore apparet esse interpositionem vocis *ut* non intelligentium, e qua cum superiore *diu* fecerunt. Nec abhorret ab hac sane sententia versus Poëtæ veteris apud Senec. Declam. lib. II. 'Felices nuptæ, moriar, nisi nubere dulce est.'

20 *Invisente novo prœlia torva viro*] *Prœlium* eodem modo posuit etiam Claudianus in nuptiis Honori et Mariæ, 'Tum victor madido prosilias toro, Nocturni referens vulnera prœlii.' Donatus in Eunucho, verba interpretans illa, 'Dabit hic aliquam pugnam denuo,' sic hoc in genere veteres locutos ostendit: 'Pro stupro,' inquit, ut, 'At non in Venerem segnes nocturnaque bella:' ut, 'Vereturque bella, et ingens facinus:' ut Lucil. 'Vicimus, o cives, et magnam pugnavimus pugnam.' Quod si nulla metaphora est, et de præliis in Syria factis loquitur, hæc referantur ad superiorem locum de rixa nocturna.

22 *Sed fratris cari flebile discidium*] Mariti, quod amatorie positum videri possit: Tibull. lib. III. 'Hæc tibi vir quondam, nunc frater, cara Neæra, Mittit:' aut 'fratrem' vocat, quod idem et frater esset et conjux.

23 *Cum penitus mœstas exedit cura medullas*] Homer. etiam γυιοβόρους μελεδῶνας. Valer. Flacc. lib. II. Argon. eodem modo, quo Catullus, 'Ac primam Eurynomen, ac proxima limina coni Occupat exesam curis, castumque cubile Servantem.'

24 *Ut*] Admirantis. Sic nonnumquam Vergil. et Manil. Astronom. lib. V. 'Quæ tua tunc fuerat facies, ut fugit in auras Spiritus, ut toto caruerunt sanguine membra.'

25 *Sensibus ereptis mens excidit*] Sic Cælius mentem sibi iracundiæ tumore ablatam dicit in Epist. lib. VIII. ad Cic. quo in loco in vulgatis libris prave legitur, 'Nam mihi sentio bonam mentem iracundia, et more ablatam.'

Atque ego certe] Legendum omnino, *Atqui*, ut Pontanus legendum censebat. in manuscripto erat, *Atque*.

27 *Anne bonum oblita es facinus*] *Bonum*, pro Pulchro poni, jam diximus.

28 *Quod regium adepta es Conjugium*] In manuscriptis est, *Quam regium adeptus conjugium*. Gabriel Faërnus ingeniose, ex *Quem*, *Quum* faciebat; quod est valde probabile. Sed vetustissimis in libris, quoscumque mihi videre licuit, *Cum*, illo modo scriptum nusquam vidi.

28 *Quod non fortior auxit avis*] In manuscriptis omnibus, *aut sit alis:* legendum omnino, ut docti viri et legunt et interpretantur, *ausit alis:* *alis* id est, alius. Carisius lib. II. sic etiam locutum Sallustium demonstrat; et idem significare confirmat Diomedes Grammaticus. *quod*, autem ad

facinus referendum. Eodem prope modo Paterculus in posteriore volumine, 'Non ab Scipionibus, aliisque veteribus Romanorum ducum quidquam ausum patratumque fortius.'

29 *Quæ verba locuta es*] Ποίους λόγους εἶπες.

30 *Juppiter ut tersti lumina sæpe manu*] In manuscriptis omnibus non *tersti*, sed *tristi*, id est, trivisti: itaque Suetonius de claris Rhetoribus de Sexto Clodio. Sed locum corruptum, ut hodie vulgo legitur, primum proferam, deinde emendatum a me ponam: 'Male,' inquit, 'oculatus, et dicax paroculorum. In amicitia M. Antonii triumviri extitisse se aiebat.' Quam vero insolens atque abhorrens verbum 'paroculorum;' quam inepte etiam dictum 'extitisse se in amicitia M. Antonii.' In veteri libro paulo melius, 'Male oculatus et dicax, par oculorum in amicitia M. Antonii triumviri extricte se aiebat.' Ego e verbo 'extricte,' faciebam 'extrisse,' id est, extrivisse, ut aperta omnino atque elegans sit horum verborum sententia.

31 *Quis te mutavit tantus Deus*] Magnus omnino. Sic Vergil. Æn. I. 'Insideat quantus miseræ Deus.' Eodem prope modo Thocr. Δυσέρωτι· Ἆρα τίς ἐξαπίνας με θεὸς βροτὸν ἄλλον ἔτευξε;

33 *At, quæ tibi pro cunctis, pro dulce conjuge Divis, Non sine taurino sanguine pollicita es*] *Pro cunctis*, id est, sociis conjugis: vel, *pro cunctis*, id est, palam omnibus, ante omnes: duriusculum fortasse quod *pro*, referamus ad homines; nam interjectio hoc loco esse posse non videtur.

35 *Si reditum tetulisset is haud in tempore longo*] In manuscriptis erat, *Si reditum tetulisset is aut in tempore longo*. Ego et legendum et distinguendum sic puto, *Si reditum tetulisset, is haud in tempore longo*. Sic enim, *haud*, negativa, sequente præsertim verbo, cujus princeps esset vocalis littera, et librorum vetustissimorum et inscriptionum testimoniis facile possum probare.

37 *Cœlesti reddita cœtu*] Hoc dandi casu veteres utebantur. *Reddita*, quasi obligata voto: Horat. II. Od. 'Ergo obligatam redde Jovi dapem.'

39 *Invita o regina tuo de vertice cessi*] Imitatum Vergil. Macrob. opinor, ostendit, cum dixit, 'Invitus regina tuo de litore cessi.' Sic Æneæ naves ipsius de seipsis. Æn. X. 'Rupimus invitæ tua vincula.'

40 *Adjuro teque tuumque caput*] Sic Verg. Æn. IV. 'Testor cara Deos, et te germana, tuumque Dulce caput.'

41 *Digna ferat*] Par supplicium sceleri.

42 *Sed qui se ferro postulet esse parem*] Sic etiam erat in manuscriptis. Et *qui*, id est, quomodo, fere interpretantur, quod tamen parum mihi videtur procedere: itaque legi malim, *Sed quis se ferro postulet esse parem*. 'Postulare' verbo eodem prope modo Cic. est usus in Epist. ad Brutum, 'Tantum quisque in rep. posse postulat, quantum habet virium:' et de Orat. 'Nam quod tu non poteris, aut nescias, quis nostrum tam impudens est, qui se scire, aut posse postulet?'

43 *Quem maxima in oris*] Sic etiam est in manuscriptis omnibus. Alii legunt, *Quem maximum in oris*, ut et Vergil. Æn. VII. similiter de loco, 'Est locus Italiæ medio sub montibus altis, Nobilis et fama multis memoratus in oris.'

44 *Progenies Phthiæ clara supervehitur*] In manuscriptis omnibus *Phitiæ*, quo modo etiam Ovid. Amor. lib. III. sed priore longa, 'Te quoque promissam Xantho Penæe Meseram Phitiadum terris occuluisse ferunt:' nisi legendum sit, 'Phtheiadum.' De eodem vero monte et Juvenalis, idem significans, dixit, 'Velificatus Athos.' Quod autem, *Dara*, pro *clara*, hoc loco alii legunt, id sine auctore mihi facere videntur.

45 *Cum Medi irrupere novum mare*] In manuscriptis omnibus non *irrupere*, sed *propere*. legendum forte, *pepulere*. Sic ante, ' pellunt vada remis.'

46 *Per medium classi barbara navit Athon*] Cic. de Finibus lib. II. ' Cum tantis classibus tantisque equestribus et pedestribus copiis, Hellesponto juncto, Athone perfosso, maria ambulavisset.' ' Classis ' autem etiam de navi una dicitur. Claudian. lib. II. in Rufinum de Xerxe, ' Cum classibus iret Per scopulos.'

48 *Juppiter ut* Χαλύβων] Sic primus emendavit Politianus, cum in manuscriptis legeretur, *Juppiter ut celitum*. *Ut*, autem εὐκτικῶς posuit, ut et Horat. II. Serm. ' O pater, et rex Juppiter, ut pereat positum robigine ferrum :' ac nescio, an sic etiam posuerit Propert. lib. II. ' His saltem ut teneat jam finibus.' Vide Priscian. lib. XV. ' Similis apud Plautum detestatio, Di illum perdant, qui primus claves invenit.'

49 *Et qui principio sub terra quærere venas Institit*] Venas ferri, quod sequitur. *Institit :* instituit. Afranius in Emancipato, ut quidem adducit Carisius lib. II. ' Idcirco hæc agere tecum secreto institi.' Cic. quoque in Arateis, ' Inde sagittipotens, superas convisere luces Institit.' Eodem Versus principio post utitur ad Manlium, ' Et qui principio nobis,' &c.

51 *Abjunctæ paulo ante comæ mea fata sorores Lugebant*] ' Comas luxisse,' dixit ποιητικῶς· ut et ' lacus flere ' Vergilio dicuntur : *comæ sorores* dicuntur etiam, quæ ejusdem capitis fuissent. Sic Ovid. libros ipsos fratres appellat, qui sint ejusdem auctoris. A Græcis, opinor, eodem modo quoque dicitur τὸ ἀδελφόν.

52 *Cum se Memnonis Æthiopis Unigena*] Veni ad eum locum, qui esse vel difficilimus putatur, quo explicando eruditi homines cum satis habuerint negotii, sibi tamen ipsi non satisfecerunt. Ego vero, cum ab illis dissentiam, sedulo scilicet operam dedi, ut novum, ac plane meum quidquid esset, id cum vestigiis scriptæ, quamvis pravæ lectionis, ac probabilium auctorum testimoniis confirmarem. Itaque primum, quam effici volo sententiam, demonstro. Zephyrum Memnonis fratrem finxerat Callimachus e Venere, cujus fanum in Zephyrio Ægypti promontorio religiose coleretur, missum eo Berenicæ comam Deorum in templo dicatam uti tolleret, ad seque deferret, cui post ipsa locum in astris daret. Nunc hæc sunt probanda singula. Zephyrus frater Memnonis, quod eadem matre, id est, Aurora geniti sint. Aurora namque ventos esse natos scribit Hesiodus, 'Αστραίῳ δ' 'Ηὼς ἀνέμους τέκε καρτεροθύμους 'Αργέστην, Ζέφυρον, Βορέην λαιψηροκέλευθον, Καὶ Νότον, ἐν φιλότητι θεῷ θεὰ εὐνηθεῖσα. *Unigena* vero, eadem matre genitum significat, quibus in locis apud Catullum sic ponitur, ne dubitandum quidem existimo. Nunc reliqua interpretans, persequar. Memnonem Æthiopem dicit Pindarus in Olympiis, 'Αοῦς τε παῖδ' Αἰθίοπα.

53 *Nutantibus aëra pennis*] Sic etiam erat omnibus in manuscriptis. Ego pro *aëra*, legendum puto, *aëre*. Cic. in Arateo Poëmate, quas Catullus ' nutantes pinnas.' ipse ' tremebundas ' dicit, est enim apud illum sic, ' Igniferum mulcens tremebundis aëra pinnis.'

54 *Obtulit Arsinoës Chloridos ales equos*] In manuscriptis sic erat : in primo Maffei, *Optulit asineos e locridicos alis equos*. Supra verbum tamen *asineos* eadem manu erat annotatum, aliter, *asineos :* in secundo, *Optulit asinios e locridicos avis equus :* in tertio, *Optulit assyrio elocritos aliis equos*. E qua tanta varietate ac perturbatione vocum numerorumque, verisimilem tamen elicere lectionem conabar, hanc videlicet, *Obtulit Arsinoæ Locricos aliseqnus*. Se, inquit, obtulit in Deorum templum, in quo Berenices

erat coma, Zephyrus alisequus, sive, ut paulo post vocat, famulus Veneris Locrus, qui sic a Zephyrio promontorio sive portu Locrorum in Italia dicitur; cujus rei multi omnino auctores sunt, et Eustathius Dionysii Interpres Locrium dici posse significat; scribit enim sic, Λοκρὸς μὲν γὰρ διὰ τοὺς Λοκροὺς καλεῖται ὁ Ζέφυρος, ὅ ἐστι Λοκρικός· καθάπερ Ἰσμαρικὸς ὁ Βορβᾶς ἐν τοῖς ἑξῆς, ἀπὸ Ἰσμάρου πόλεως. Aut etiam *Locrios* ponamus, quod per Stephanum quoque in verbo Λόκροι licet. 'Alisequum' autem ventum apte ac venuste dixit, ut pedissequos vocant optimi scriptores, pedibus alios qui sequuntur; et credibile quidem est, par, aut simile huic fuisse verbum Callimachi; nam, quid hic tandem loci habet vox, *equus.* Ac si quis 'pedissequum,' et 'alissequum' per duo ss scribi debere contendat, licere tamen arbitror Poëtis, alterum demere, quod suo commodo facere possint. Adde, quod in manuscriptis non *ales*, sed *alis*, ut appareat ab imperito scriba librario inscienter ex una duas fuisse factas dictiones: deinde, quod sequitur, *Isque per ætherias*, quod de alisequo dictum est, etiam confirmat. Atque ego hoc loco si retinendum de duobus alterum, malim ut legatur, *ales eques*, quam *ales equus;* etenim Zephyrum equitem Euripides in Phœnissis videtur dicere Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ. At Arsinoë Veneris nomen esse, et Strabo docet, et Posidippus illis apud Athen. versibus, Τοῦτο καὶ ἐν ποταμῷ καὶ ἐπὶ χθονὶ τῆς Φιλαδέλφου Κύπριδος ἱλάσκεσθ' ἱερὸν Ἀρσινόης· Ἣν ἀνακοιρανέουσαν ἐπὶ Ζεφυρηΐδος ἀκτῆς Πρῶτος ὁ ναύαρχος θήκατο Καλλικράτης. Ἡ δὲ καὶ εὐπλοΐην δώσει, καὶ χείματι μέσσῳ Τὸ πλατὺ λισσομένοις ἐκλιπανεῖ πέλαγος. Quibus ex versibus eandem in Zephyrio Ægypti coli solitam, intelligimus. Eandem autem Venerem etiam Arsinoën Zephyritida dictam, ostendunt Hygini verba illa lib. II. in Leone Signo: 'Sed aliæ septem stellæ ad caudam Leonis in triangulo conlocatæ, quas crines Beronices esse, Conon Samius mathematicus, et Callimachus dicit.' Cum Ptolomæus Beronicen Ptolomæi et Arsinoës filiam sororem suam duxisset uxorem, et paucis post diebus Asiam oppugnatum profectus esset, vovisse Beronicen, si victor Ptolomæus redisset, se detonsuram crinem: quo voto damnatum crinem in Veneris Arsinoës Zephyritidis posuisse templo, eumque postero die non comparuisse. Et Stephani in verbo Ζεφύριον illa: Ἔστι καὶ Ἰταλίας Ζεφύριον, ἀφ' οὗ οἱ Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι· ἔστι καὶ ἄκρα τῆς Αἰγύπτου, ἀφ' ἧς ἡ Ἀφροδίτη, καὶ Ἀρσινόη Ζεφυρίτης, ὡς Καλλίμαχος. In quibus illa sic legenda puto, Ἀφ' ἧς ἡ Ἀφροδίτη, ἣ καὶ Ἀρσινόη Ζεφυρίτης, ὡς Καλλίμαχος. Nam Venerem Arsinoëm dici cum illa, quæ jam supra posui, tum Hygini verba declarant. Et, quoniam Callimachum laudat auctorem Stephanus, dubitandum non est, quin illa apud Callimachum idem fuerit locus, qui est hic a Catullo expressus; itaque hujus loci sententia recte procedet. Chloris autem nihil ad historiam hujus loci pertinet. Qui potest enim? namque Chloris, quæ eadem Flora nominatur, nobile Pompei scortum fuisse dicitur: at annorum inter hæc, et illa Ptolomæi tempora tantum est intervallum, ut Pompeiani scorti meminisse Callimachus nullo modo possit. esse vero Floram sive Chloridem Pompeianam eam, cujus meminit Ovid. Fast. IV. testatur Lactantius his quidem verbis: 'Flora, cum magnas opes ex arte meretricia quæsivisset, P. R. scripsit heredem, certamque pecuniam reliquit, cujus ex annuo fænore suus natalis dies celebraretur, editione ludorum, quos appellabant Floralia. Quod quia Senatui flagitiosum videbatur, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendæ rei quædam dignitas adderetur Deam

finxerunt esse, quæ floribus præesset, eamque oportere placari, ut, fruges cum arboribus aut vitibus bene florescerent.' Eum colorem secutus in Fastis Poëta, non ignobilem nympham narravit, quæ Chloris vocitata, eamque Zephyro nuptam, quasi dotis loco id accepisse muneris a marito, ut haberet omnium florum potestatem.

55 *Isque per ætherias me tollens advolat auras*] In manuscriptis omnibus non *auras*, sed *umbras:* at illo modo etiam Vergil. 'Quæ tantum vertice ad auras Ætherias.'

56 *Et Veneris casto conlocat in gremio*] In manuscriptis omnibus, *advolat in gremio.* Sed nec Latine satis, et inepte; cum jam posuerit idem verbum in superiore versu: ego e duobus verbis *advolat in*, unum facio, *advoluit;* ut sit unius in duas syllabas ἀνάλυσις. Sic alibi, *Condita quin veri pectoris evoluam.* O autem extremam verbi *casto* litteram, non elisit, sequente verbo, a vocali incipiente, ut nonnumquam alibi et Verg. 'in Actæo Aracintho.' 'Castum' vero 'gremium Veneris' dicit, propterea quod Berenice Ptolomæum conjugem amabat: ejus namque 'Veneris castum gremium' intelligit, de qua ante, 'Nil potest sine te Venus, Fama quod bona comprobet, commodi capere.'

57 *Ipsa suum Zephyritis eo famulum legarat*] *Zephyritis* Venus ipsa dicitur a promontorio Zephyrio, in quo ejus, opinor, templum fuit. Sic enim eam vocari a loco, vel illi veteris Poëtæ versus apud Athen. lib. XI. ostendunt: Κόγχος ἐγὼ Ζεφυρῖτι παλαίτερος, ἀλλά συ νῦν με Κύπρι Σεληναίης ἄνθεμα πρῶτον ἔχεις, κ. τ. λ. Sic autem 'Zephyritis' a loco, ut eadem Ericina, aliisque nominibus aliis ab locis dicitur. de templo ejus in 'Zephyrio' cum apud alios mentio, tum apud Athen. in Hedili versibus, Ζωροπόται καὶ τοῦτο φίλον Ζεφύρου κατὰ νηόν. Et statim post, Δεῦτε νέοι νηῷ τῷδε παρ' Ἀρσινόης. Nisi quis 'Zephyrium' malit intelligere, quod in Ægypto fuit eodem nomine. Quod ut sit, non impedit tamen, quo minus ipsa procedat hujus loci sententia. Cur autem promontorium Zephyrium, cum Zephyrus Λοκρὸς, cur Locri ἐπιζεφύριοι dicantur, Strabo, et Eustathius Interpres Dionysii declarant.

Famulum] Alisequum suum; quod Deam coleret: sic 'famulos' Cybeles dicunt, et Deorum aliorum.

58 *Grata Canopæis incola litoribus*] In manuscriptis, *Canopicis:* legendum puto, *Canopitis*, sive *Canopiticis*, nisi antepenultima impediat, quomodo Κραδίτης, et Σιδίτης dicitur; auctore Stephano περὶ Πόλεων. In Ægypto autem quanto opere eadem Dea coleretur, dicere supervacaneum sum arbitratus.

59 *Scilicet in vario*] In manuscriptis omnibus pro *Scilicet in*, in uno, *Hydi;* in duobus *Hidlven ibi.* Ex quo faciebam, *Lumen uti vario, &c.* Sic enim paullo post, 'Uvidulum a fletu cedentem ad templa Deum me Sidus in antiquis Diva novum posuit:' et, 'Virginis et sævi contingens namque leonis Lumina.' At uno in libro vacuus hic locus. Mihi quidem, multa conjicienti, verbum quod prius fuisset, venire in mentem non poterat: e reliquo, *Luen ibi vario*, faciebam, *Juvenile phaos*, adductus Placiadis verbis illis in Glossis, 'Juvenile phaos, semper virens, et numquam senescens lumen;' ut, si de sole dicamus. Augent hanc quoque probabilitatem verba Verg. Æn. lib. I. 'Lumenque juventæ Purpureum.' Nam Placiades, quod illud a veteribus Poëtis usurpatum legerat, propterea est interpretatus.

In limite cœli] Cæli regiones appellabant 'Limites.' Phavorinus apud Gellium lib. II. cap. 22. 'Tum Phavorinus,' inquit Gellius, 'ita fabulatus est. Satis, inquit, notum est limites regionesque esse cæli quattuor, Ex-

ortum, occasum, meridiem, septemtrionem.'

66 *Lumina, Callisto juncta Lycaoniæ*] In manuscriptis quoque *Callisto*. Ego vero dispunctionem a fine verbi *Lycaoniæ* tollendam puto, nondum finita sententia.

68 *Qui Vix sero alto mergitur Oceano*] Hæc, et quæ sequuntur, ad δύσιν et ἀνατολὴν pertinent ἡλιακήν.

70 *Luce autem canæ Tethyi restituor*] In manuscriptis fere omnibus *Lux aut canæ Tethyi restituem:* in uno, *restituam*. Ego legendum puto, *Lux autem canæ Thethyi restituat*. Et hoc loco non esse sistendam sententiam puto, quæ in eo demum versu videtur insistere, 'Afore me a dominæ vertice discrucior:' quamquam in Maffei libro in margine neque recente quidem manu, erat scriptum hoc loco sic, 'Deficit;' ut appareat, vacasse eum locum in libro, quo tum describens librarius uteretur.

71 *Pace tua fari hæc liceat*] In manuscriptis duobus, *Pace tua fari licet hic:* in uno, *Pace tua fari hic liceat*.

72 *Namque ego non ullo vera timore tegam, Non, si me infestis*] In manuscriptis omnibus, *Nec sine infestis:* itaque legendum conjiciebam, *Namque ego nonnullo vera timore tegam Hæc, si me infestis, &c.*

74 *Condita quin veri pectoris evoluam*] In manuscriptis omnibus, *Condita qui vere pectoris evolue:* itaque legendum, *Condita quin vere pectoris evoluam*. Verg. Georg. IV. verbo eodem usus, proferre, et canere significare voluit. Sic enim de Orpheo, 'Flevisse, et gelidis hæc evolvisse sub antris.' In excerptis ex Historiis Sallusti in Epist. ad Cæsarem eodem modo Sallustius loquitur, 'Vix satis apertum os, aut lingua prompta videtur, quæ dicta pectore evolvat.' In pervetusto autem libro Vaticanæ bibliothecæ sic legebatur hic locus, 'Quam edita pectore evolat.' Ego sic emendandum putabam, 'Vix satis apertum os aut lingua prompta, quæ meditata pectore evolvat.' Attius apud Nonium, in verbo 'Componere,' 'Composita dicta ex pectore evolvunt suo.' 'Evolvere' sic quoque dixit Statius Thebaid. I. 'Fraternas acies, alternaque regna profanis Decertata odiis, sontesque evolvere Thebas, Pierius menti calor incidit.' Cic. de Orat. lib. III. sic accepisse, et aliunde translatum significare videtur. 'Quæ quidem te Crasse video,' inquit, 'Cotta, quod nota esse nobis putares sine definitionibus et sine exemplis effudisse. Ego vero, inquit Crassus, ne illa quidem quæ supra dixi nova vobis esse arbitrabar, sed voluntati vestrum omnium parvi. Ais autem de rebus sol me ille admonuit ut brevior essèm, qui ipse jam præcipitans, me quoque hæc præcipitem pene evolvere coëgit.'

75 *Quam me abfore semper, Abfore*] In manuscriptis *Affore*. Scribendum *Afore* per unum F, a verbo abesse. Sic enim veteres scribebant. *Afore* autem, pro 'abesse' posuit.

77 *Qui cum ego dum virgo quondam fuit omnibus expers Unguentis una millia multa bibi*] Sic etiam erat in manuscriptis, nulla sententia: fuisse puto scriptum, *Qui cum ego dum quondam virgo fuit omnibus expressa Unguentis una millia multa bibi*. Quasi id dicat, multa se millia unguentorum, sive pyxidum, sive balanorum omnibus expressa unguentis inbibisse.

79 *Nunc vos, optato quas junxit lumine tæda*] In manuscriptis omnibus, *Quem junxit*, et, *Quem vinxit:* legendum fortasse sit, *Nunc vos, optato queis junxit lumine tæda*. Hac sane sententia: Nunc vos; nunc tradite papillas vestris conjugibus queis vos junxit optato tæda lumine, &c.

80 *Non prius*] In manuscriptis omnibus, *Non post*. Sed illud omnino rectius.

81 *Rejecta veste*] In nonnullis manuscriptis, *dejecta veste:* illud proba-

bilius, *Re* vero syllabam produxit, I littera inter vocales duas interjecta; etsi aliter etiam produxit Vergil. Georg. III. 'Reice, ne maculis infuscet vellera pullis.' *Rejecta*, deposita, Vergil. Æn. v. 'duplicem ex humeris rejecit amictum:' et Ovid. Met. x. 'rejeci viridem de corpore vestem.'

82 *Quam jucunda mihi munera libet onyx*] Onyx, opinor, a forma marmoream ampullam esse tradunt, in qua pretiosa servarentur unguenta. Horat. IV. Od. 'Nardi parvus onyx eliciet cadum:' et Propert. lib. III. 'Et crocino nares murrheus ungat onyx:' et idem alibi: 'Cum dabitur Syrio munere plenus onyx.'

83 *Vester onyx, casto colitis quæ jure cubili*] Omnibus in manuscriptis non *colitis*, sed vel *quamritis*, vel *queritis*. mihi legendum videbatur, *Vester onyx casto quatitis quæ jure cubile:* ut sic legitimo conjunctos matrimonio significet. 'Quatere' autem sic hoc loco, ut ante, 'Tremulique quassa lecti Argutatio:' et, Nequicquam tacitum cubile clamat.' Et si in legitimis nuptiis videtur obscœnius, 'jus' vero dicit, ut et eodem in genere Vergil. Æn. IV. 'Ante pudor quam te violem, aut tua jura resolvam.' 'Castum' autem 'jus' dicit, ad differentiam rerum juris aliarum. Et 'cubile' hoc ipso in genere eodem modo post dicit, 'Sed pater illius nati violasse cubile Dicitur.'

85 *Illius cura levis bibat et dona irrita pulvis*] In manuscriptis duobus hic versus legitur, *Illius a mala levis bibat dona irrita pulvis:* in alio pro *bibat*, *bibit:* in tertio, *Illius mala dona levis bibat verita pulvis:* vel, *Illius a mala dona levis bibat irrita pulvis:* ut *a* sit interjectio sine aspiratione, ut vetustis in libris scriptam semper videmus. Sed ea tamen interjectio commiserantis magis, quam imprecantis esse solet: mutandum fortasse sit in *O*, quod sit optantis. Ovid. Amor. III. simillimum dixit, 'O si neglecti quisquam Deus ultor amantis, Tam male quæsitas pulvere mutet opes.' Plato de leg. lib. IV. ab impuris dicit non esse sumenda dona: *Παρὰ μιαροῦ δῶρα οὔτ' ἄνδρα ἀγαθὸν οὔτε θεόν ἐστί ποτε τόγε ὀρθὸν δέχεσθαι.*

89 *Divam Placabis festis luminibus Venerem Sanguinis expertem*] *Festis luminibus*, sacris lucibus, ut Flaccus loquitur. Sic forte Horat. 'Quem tu Melpomene lumine videris Nascentem placido.' Et vetus Poëta apud Cic. Epist. ad Att. lib. VII. 'Si te secundo lumine hic offendero.' Vel sit legendum fortasse *liminibus:* ut festas aras dicunt poëtæ; et 'Festa' dicat 'limina' floribus exornata. Sanguinis expertem Venerem dicit, ut *θυσίας ἀναιμάκτους* significet.

91 *Non votis esse tuam me*] Pro *votis* in manuscriptis, et *nostris*, et *vestris*. Pontanus *votis* fecit, ingeniose id quidem, sed videndum etiam, an *verbis* potius legendum. Noli blandis verbis id Venerem poscere, sed multis omnino donis.

92 *Largis effice muneribus*] Horat. IV. Od. 'Largis muneribus riserit æmuli.'

93 *Sidera cur iterent*] Sic etiam in manuscriptis, præterquam in uno pro *cur*, *cum:* docti homines, sive Pontanus is fuit, sive quivis alius, *cur* retinent, quod post alii sunt secuti.

Utinam coma regia fiam] In manuscriptis *ut*, idque 'Utinam' sunt interpretati: in uno erat, *uter:* fortasse etiam legi possit hoc modo, *Sidera cum intereant, ut tunc coma regia fiam.* Ea sententia, ut, quasi descendens, redeat in reginæ verticem: *ut* autem sit optantis, idemque sit quod 'utinam' adverbium.

94 *Proximus hydrochoi fulgeat Oarion*] In manuscriptis versus hic legitur eodem modo, præterquam pro, *fulgeat*, *fulgeret*, et pro *Oarion*, in nonnullis est, *Aorion:* neque vero sum nescius, quæ contra Politiani sententiam dicantur, tum quæ e Mathema-

ticorum scriptis proferantur hoc loco. Ego sat habui, quam manuscriptis in libris reperi lectionem, testari. Atque idem vehementer suspicor, Claudium Rutilium Numantianum, veterem Poëtam, in fine libri primi, quod *Oariona* etiam dixerit, exemplo Catulli fecisse. Sic enim est apud illum, ‘ Namque procelloso subjungitur Oarioni.’ Ut sit hæc, aut hac potior alia sententia: se non laborare quæ quem sortiantur locum sidera, ut remotissimis e locis ad se invicem propius accedant, dum sibi modo in reginæ vertice esse liceat. ‘ Hydrochoum ’ pro Aquario dixit etiam Nigidius Figulus: auctor Interpres Phænom. Germanici in Aquario.

CARMEN LXVII.

1 *O Dulci jucunda viro*] Et apud Propertium, credo, janua queri fingitur.

2 *Teque bona Juppiter auctet ope*] Sic Ovid. Fast. I. ‘ Hujus et augurium dependet origine verbi, Et quodcumque sua Juppiter auget ope.’

5 *Quamque ferunt rursus voto servisse maligno, Postquam es projecto facta marita sene*] Declarat januæ verbis nullo tempore pudicam fuisse dominam, ne tum quidem, cum Balbo nupta esset, et pudica audiret. Sed in manuscriptis omnibus non *es*, sed *est*, legebatur: deinde, *facta marita*, quam dicit, alienum videtur, cum etiam antea Balbo nupserit, qui illi vir, et ætate parens esset: itaque legendum suspicabar, *Postquam est projecto functa marita sene. Projecto* autem, pulso, excusso foras; quamquam in manuscriptis etiam legebatur, *porrecto*. Hæc autem illorum uxor usu fuit.

7 *Dic age, dic nobis*] In manuscriptis, *Dic age de nobis*, et, *Dic age de vobis*. Illud retinendum fortasse sit, aut mutandum leviter, *Dic agedum nobis*.

9 *Non, ita Cæcilio placeam*] In Maffei libro est *plateam*, non *placeam*: legendum credo, *Pateam*. Atque hæc fortasse sit ea puella, de qua ante, ‘ Ignosco tibi, Sapphica puella, Musa doctior, est enim venuste Magna Cæcilio inchoata mater.’

11 *Nec peccatum a me quisquam pote dicere quidquam*] Sic Cato Orig. lib. v. quisquam, quidquam, ‘ Quod eorum,’ inquit, ‘ nemo quisquam quidquam mihi ignoturus est.’

12 *Verum isthæc potius janitor ipse facit*] Omnia hæc conficta et notha. In manuscriptis enim omnibus, *Verum isti populi janua quid te fecit*: in Maffei libro, *popli* quod ‘ populi ’ sunt interpretati. Ego legebam, *Verum istis probri janua quidque facit. quidque* pro quidvis, et quidcumque. Sic Plautus in Mil. ‘ Mi Hercle defregeritis talos post hac quemque in tegulis videritis:’ ac post, ‘ Quemque a milite :’ et Cic. in extrema IX. Philip. ‘ Quaque versus:’ id est, quacumque. Probrum autem facere, etiam Cato dixit hoc ipso in genere: sic enim de Dote, ‘ Vir,’ inquit, ‘ cum divortium fecit, mulieri judex pro censore est, imperium, quod videtur, habet. Si quid perverse tetreque factum est a muliere, multatur. Si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid facit, damnatur.’

17 *Quod possem*] In manuscripti omnibus, *Quid possum;* quod aut retinendum, aut mutandum, *Qui possum*.

18 *Nos volumus vobis dicere, ne dubita*] Sic etiam in manuscriptis erat. Sed ineptum omnino videtur, cum multis hæc dictura sit, quod addit, *Ne dubita*. Legendum, opinor, *Nos volumus vobis dicere, nec dubia*. Nam, quod singulari et plurali numero de eodem est usus, id ipsum postea facit, illo loco scilicet, ‘ Nomine dicentem quos diximus, ut pote quæ mi,’ &c.

20 *Namque illam vir prior attigerat*] In manuscriptis omnibus, *Non illam*. Quod retinendum censeo ea sententia: Non vir prior illam attigerat, id est, ante alios omnis; cum ejus pater

filio prior novam nuptam vitiasset.

21 *Languidior tenera cui pendens sicula beta*] Simili usus tralatione Nicander κορύνην mentulam dixit. Et rutabulum eodem modo veteres dixerunt. Festus, 'Rutabulum, a proruendo igne vocatum, quo panes coquuntur, invenitur etiam positum pro membro virili.' Ac Plautus in Casina gladium eodem modo videtur dicere: 'Dum gladium quæro ne habeat, arripio capulum.' Atque idem antea Catullus similiter, 'Pro telo rigida mea cecidi.'

22 *Numquam se mediam sustulit ad tunicam*] In manuscriptis omnibus, *Numquam se mediam sustulit hanc tunicam.* Legendum, opinor, *Numquam se media sustulit hinc tunica:* id est, ad hanc suam nonnunquam arrexerat.

25 *Cæco flagrabat amore*] In nonnullis manuscriptis, *tecto.* Sed illud probabilius.

26 *Seu quod iners sterili semine natus erat*] Sive quod inertis filii semen esset sterile.

27 *Ne quærendum aliunde foret nervosius illud*] In manuscriptis omnibus, *Et quærendum, unde foret.* Legendum puto, *Et quærendum, unde unde foret nervosius illud.* Sive, inquit, filii semen, quod esset sterile, et quærendum esset illud nervosius, &c.

30 *Qui ipse sui gnati minxerit in gremium*] In uno manuscripto, *imminxerit.* *Gremium gnati,* id est, uxoris filii. Horat. II. Serm. Sat. 7. eodem verbo, atque eodem in genere est usus, 'Ditior aut formæ melioris meiat eodem.'

31 *Atqui non solum huic se dicit cognitum habere*] In Maffei libro erat, *Atqui non solum se dicit cognitum habere:* in alio, *sed* pro *se:* in tertio, *Atqui non solum sed dicit hoc cognitum habere.* Legendum puto, *Atqui non solum hoc se dicit cognitum habere.*

32 *Brixia Chinæa suppositum in specula*] In manuscriptis omnibus, *suppositum specula.* Legendum videtur, et Pontanus censebat, *Brixia Chinææ supposita speculæ.* Octavius Pontagathus, Brixiensis ipse, singulari probitate vir, ac præstante doctrina, consultus a me, nomen ipsum *speculæ* hodie nullum exstare respondit, at turrim ibi positam vulgo, 'Mirabella' vocari, nomine, ut idem censet, ducto ab specula ipsa, unde longe lateque prospectus pateret.

34 *Veronæ mater amata meæ*] Vel quod esset urbs Brixia vetustior, vel quod inde Veronam coloni multi commigrassent, vel quod esset Cænomanorum metropolis Brixia, in quibus est Verona.

35 *Sed de Postumii et Corneli narrat amore*] In manuscriptis erat, *Sed de Postumio, et Corneli narrat amore.* Sed illo modo rectius: est enim in Postumio brevis antepenultima. Lucil. apud Non. Marcell. in verbo 'Capulum,' 'Quem illi cum vidissent Hortensius Postumiusque.' *Corneli* autem, antiquorum more, pro 'Cornelii.' Sic Romæ in ea basi, quæ est ad Septimii Imp. Arcum, triumphis insignem, CORNELI. 7. C. et, CORNELI. SVCCESSI.

37 *Qui tu isthæc janua nosti*] In manuscriptis omnibus, *quid tu isthæc, &c.* Quod probari possit.

38 *Cui numquam domini limine abesse licet*] Limen foribus imponi dicebatur. Plin. lib. XXXVI. 'Difficillime hoc contingit in limine ipso, quod foribus imponebatur.'

39 *Sed huic suffixa tigillo*] In manuscriptis, *hæc,* non *huic:* illud rectius. Janua vero sub tigillis est, e quibus etiam parietes. Tibull. lib. II. 'Illi compositis primum docuere tigillis Exiguam viridi fronde operire domum.'

40 *Tantum operire soles, aut aperire domum*] Tacitus Ann. III. 'Operiri fores' etiam dixit, nisi aliter legendum sit, 'Dein, multam post noctem,'

inquit, 'egressa cubiculo uxore, operiri fores jussit.'

41 *Sæpe illam audivi furtiva voce loquentem Solam consiliis hæc sua flagitia*] In Maffei libro, *Solam cum conciliis.* In aliis, *Solam cum ancillis.* Ancillis enim libidinum omnium administris uti dominæ fere solent; quod multis Plauti, Tibulli, aliorumque docerem testimoniis, nisi res esset ipsa notissima.

44 *Nec speret linguam esse, nec auriculam*] In manuscriptis omnibus, *Speret nec linguam esse, nec auriculam.* Sed, quo versus staret, Pontanus primum, opinor, fecit *Speraret.* Legendum forte, *Nec linguam speret esse, nec auriculam.*

45 *Præterea ardebat quendam*] Legendum, ut est omnibus in manuscriptis, *addebat,* non *ardebat.*

Quem dicere nolo Nomine] Sic sæpe etiam Vergil. loquitur.

46 *Ne tollat rubra supercilia*] Minitabundus. Quamquam is etiam gestus est hominis impudentis. Eurip. *Βούλομαί σ' εἰπεῖν κακῶς εὖ, βραχέα, μὴ λίαν ἄνω Βλέφαρα πρὸς τἀναιδὲς ἀγαγών.* Aristoph. in Lysistrata dicit, *τοξοποιεῖν τὰς ὀφρῦς.*

47 *Magnas cui lites intulit olim*] In manuscriptis omnibus, *qui,* non *cui,* Terentius in Andria, 'lites sunt inter eos factæ maxumæ.'

48 *Falsum mendaci ventre puerperium*] Si manuscriptam lectionem retinemus, erit hæc sententia: Qui cum nothus esset, et qua volebat matre minime genitus, magnas, ob id credo, lites suscepit. Mendaci ventre sic dixit, ut et Horat. in Epod. 17. 'Tuusque venter Pactumeius, et tuo Cruore rubros obstetrix pannos lavit.'

CARMEN LXVIII.

1 *Quod mihi fortuna casuque oppressus acerbo*] Sic Vergil. 'Casu concussus acerbo.'

4 *Et a mortis limine restituam*] Simile quiddam Græci dicere videntur, illis verbis, *ἐπὶ γήραος οὐδῷ.* Lucret. 'Leti jam limine in ipso:' et Vergil. contra, 'Primoque in limine vitæ.' *Restituere* eodem modo dicit Flaccus in IV. Od. 'Non, Torquate, genus, non te facundia, non te Restituet pietas.'

5 *Quem neque sancta Venus*] Idem ante, 'Nam sanctæ Veneri, Cupidinique.'

Molli requiescere somno] *Μαλθακῷ ὕπνῳ*: et Ennius, 'Lætantes vino curatos somnus repente In campo passim mollissimus perculit.'

6 *In thalamo cœlibe*] Soph. Trachiniis idem dixit, *Ἐνθυμίοις εὐναῖς τ' ἀνανδρώτοις.*

8 *Cum mens anxia pervigilat*] Sic etiam in manuscriptis: legebam ipse, *Cui mens anxia pervigilat.*

9 *Me quoniam tibi ducis amicum*] In manuscriptis omnibus, *dicis.* Illud probabilius.

10 *Muneraque et musarum hinc petis, et Veneris*] *Musarum munera,* eadem Horat. vocat in II. Epist. ad Augustum, 'Musarum dona:' 'Ad libros, et ad hæc Musarum dona.'

11 *Sed, tibi ne mea sint ignota incommoda, Malli*] In manuscriptis, *Manli* et *Manlius.*

13 *Accipe, quis merser fortunæ fluctibus*] Sic Horat. 'Adversis rerum immersabilis undis.'

14 *Dona beata*] Sic Propert. lib. II. 'Nec mihi muneribus nox ulla est empta beatis.'

16 *Jucundum cum ætas florida ver ageret*] Apte et eleganter expressit *τὴν ἥβην καὶ τὴν ἀκμήν.* Scleria apud Stobæum dixit, *ἡβᾷν μετὰ τῶν φίλων.* At Callim. etiam 'Ver ætatis' dixisse videtur in Hymno in Delon, *Παῖδες δὲ θέρος τὸ πρῶτον ἰούλων*: atque alibi de amore, *Κρυπταδίη φιλότης, καὶ μείλιχα δῶρα, καὶ εὐνή, Ἄνθεα τῆς ἥβης γίγνεται ἁρπαλέα, Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξίν.* Eodem pertinet illud Pericleum apud Arist. Rhet. lib. III. *Τὴν νεότητα ἐκ τῆς*

πόλεως ἀνῃρῆσθαι, ὥσπερ τὸ ἔαρ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰ ἐξαιρεθείη: et Pompeius Macer, *Παίζετ' ὦ νέαι φρένες· ἔστιν ἡμῖν τοῦτ' ἔαρ παντὸς βίου*: Ovid. 'Ætatis breve ver.' 'Ver agere' sic dixit, ut et Vergil. 'ver magnus agebat Juppiter.'

Jucundum] Expressit illud Homericum, *χαριεστάτην ἥβην τοῦ ὑπηνήτου*, quo est usus Plato in Protagora.

17 *Non est Dea nescia nostri*] Sic Auctor incertus in Ciri, 'Quod si alio quovis animo jactaris amore, Nam te jactari non est Amathusia nostri Tam rudis, ut nullo possim cognoscere signo.'

18 *Quæ dulcem curis miscet amaritiem*] *Curis*, amoribus. Sic Horat. IV. Od. 'amaraque curarum.' Ac de Sappho hoc sumptum videri possit, apud quam, ut adducit Hephæstion *περὶ Αἰολικῶν*, sic erat: *Ἔρως δ' αὖτ' ἐμὸς λυσιμελὴς δονεῖ. Γλυκύπικρον, ἀμάχανον, ἑρπετὸν ἀπήχθετο, κ. τ. λ.* Musæus, sive quisquis alius Auctor operis quod exstat, *Ἤδη καὶ γλυκύπικρον ἐδέξατο κέντρον ἐρώτων*. Cic. Epist. ad Att. lib. v. eodem verbo quo Sappho est usus, 'In his,' inquit, '*γλυκύπικρον* illud confirmas, moram mihi nullam fore.' In eandem sententiam Plaut. Cistellaria, 'Namque ecastor amor et melle et felle est fecundissimus; Gustu dat dulce, amarum ad satietatem usque aggerit:' et in Pseudolo Callidorus de suis amoribus, 'Nam mihi videor cum ea fabularier Lege, dulce amarumque una nunc miscens mihi.'

21 *Tu mea, tu moriens fregisti commoda*] 'Frangi' sic dicuntur 'commoda' ut et res. Horat. 'Postquam omnis res mea Janum Ad medium fracta est.'

23 *Omnia tecum una perierunt gaudia nostra*] Non dissimile huic videtur illud Vergil. in Bucolicis, 'Heu cadit in quenquam tantum scelus? heu tua nobis Pæne simul tecum solatia rapta, Menalca!' Similiter in *Ἐρωτικῷ*: *Παντά τοι, ὦ Βοῦτα, ξυγκάτθανε δῶρα τὰ Μοισᾶν.*

24 *Quæ tuus in vita dulcis alebat amor*] Hunc postea versum cum superiore repetit.

28 *Quod hic quisquis de meliore nota Frigida deserto tepefecit membra cubili*] Eo turpe Catullo Veronæ esse jocans Manlius scribebat, quod ad ejus amicam quicunque paulo melior ventitaret, et deserto in Catulli lectulo cubaret. Genere hoc ipso dicendi alia tamen in re usus est Curio in Epist. ad Cic. 'Et Sulpici,' inquit, 'successori nos de meliore nota commenda.' Sed uno in libro tantum *tepefecit*; in duobus aliis *tepefacit*; atque in Maffei libro supra scriptum, 'vel *tepefactat*.'

30 *Id Manli non est turpe, magis miserum est*] Similiter Cic. Epist. ad Att. lib. III. 'Velim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam miserabilem potius, quam ineptam putes:' et in Verrem lib. III. 'Erunt qui illum, si hoc fecerit, non improbum, sed miserum, me non diligentissimum consulem, sed credulissimum tyrannum existimare velint.' At in Oratione pro Roscio conjungens utrumque, 'Videant,' inquit, 'ne turpe miserumque sit, eos, qui equestrem splendorem pati non potuerunt, servi nequissimi dominationem ferre posse.' Livius eodem prope modo quo Catullus, 'Neque id queri, quod hostilia ab hoste passi forent, esse enim quædam belli jura, quæ ut facere ita pati sit fas, saxa exuri, dirui tecta, prædas hominum pecorumque agi, misera magis quam indigna patienti esse.'

34 *Illa domus, illa mihi sedes*] Ovid. 'Hæc domus, hæc sedes.'

35 *Illic mihi carpitur ætas*] Omnibus in manuscriptis, non *mihi*, sed *mea*. Metaphora autem videri possit a fructibus, vel rebus iis, quæ carpendo consumuntur, ut lana, quæ et carpitur et diducitur. Sic Vergil. Æn. IV.

'Solane perpetua mœrens carpere juventa?' et Ovid. de Remed. Amor. 723. 'Si potes et ceras remove: quid imagine muta Carperis? hoc periit Laodamia modo:' et de Trist. lib. IV. 'Quæque meæ semper placuerunt otia menti, Carpere, et in studiis molliter esse meis.' Eodem modo ætatem degere dicimus: est autem degere, minuere: auctor Non. Marcell.

36 *Huc una e multis capsula*] In capsas libros includebant. Horat. I. Serm. 'beatus Fannius, ultra Delatis capsis et imagine.'

37 *Quod cum ita sit, nolim statuas, me mente maligna Id facere*] In manuscriptis omnibus, non *me*, sed *nos*. *Maligna mente*, parum liberali.

39 *Utriusque petiti*] Sic 'petitum' dicitur, ut et 'datum;' de quo post. Sed quoniam in manuscriptis nonnullis, *potenti*, in aliis *petenti* legitur, hoc retinendum censeo.

40 *Ultro ego deferrem*] Eodem modo Cic. loquitur Epist. Fam. lib. IV. 'Nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cæsar detulerit:' et lib. XIII. 'Ultro te ad me detulisse putabo:' Livius quoque lib. III. 'Quæ consilii fuerunt, adeo æqua postulastis, ut ultro vobis deferenda fuerint.'

44 *Illius hoc cæca nocte tegat studium*] Sic Horat. IV. Od. 'Sed omnes inlacrymabiles Urgentur, ignotique longa Nocte, carent quia vate sacro.'

46 *Et facite, hæc charta loquatur anus*] In manuscriptis omnibus, non *charta*, sed *certa*. In Maffei tamen libro supra positum, 'vel *charta*.' Si *certa* retinemus, interpretemur; Anus docta posteris narret vel *cera*, ut ceratas tabulas intelligamus, in quibus scribebant: itaque nihil adfirmo. Loqui annales, dixit et Macrob. Saturn. III. 'Sed et multus exercitus, oppidaque hostium Gallorum, Hispanorum, Afrorum, Maurorum, aliarumque gentium, quas prisci loquuntur annales:' et Auctor incertus in Ciri, 'Æternum Sophiæ conjunctum carmine nomen Nostra tuum senibus loqueretur pagina seclis.' 'Senibus' autem 'sæclis,' sic dixit et Catullus alibi, 'Cana sæcula:' et Claudian. in laude Serenæ uxoris Stilliconis, 'Antiquos loquitur Musarum pagina reges.' Philippus in Epigrammate chartas anus eodem modo videtur dicere, Ἧ ποτε Μαιονίδαο βαθὺ κλέος, οὔνομ' Ὁμήρου λήθη γηραλέων ἁρπάσεται σελίδων.

47 *Omnibus inque locis*] Hic versus in manuscriptis non erat: et in omnibus tantum spatii reliquum erat, quantum uni versui capiendo satis esset. Atque in uno annotatum in margine, 'Deficiebat hoc carmen in exemplo; itaque quicunque legitur versus hoc loco, nothus is est.'

48 *Notescatque magis mortuus atque magis*] Eodem verbo atque eadem in sententia Propert. lib. II. 'Nec minus hæc nostri notescat fama sepulchri.'

50 *Deserto in Malli nomine opus faciat*] Omnibus in manuscriptis, *In diserto ali omnine:* itaque legendum puto, *In deserto aliis nomine opus faciat.*

51 *Duplex Amathuntia*] *Amathusia*, in manuscriptis.

52 *Et in quo me corruerit genere*] Sic etiam erat omnibus in manuscriptis; aut igitur hoc retinendum, aut mutandum fortasse leviter sic, *Et in quo mi corruerit genere.* Ut aut Catullo corruerit, aut Venus ipsum ruerit: active enim etiam Plaut. opinor, 'Ibi me corruere posse aiebas divitias:' et Vergil. 'cumulosque ruit male pinguis harenæ.' Similiter Laberius in Virgine, ut est apud Non. Marcell. in verbo 'Pelvis,' 'Amore cecidi tanquam blatta in pelvim.' In eodem genere Apoll. R. lib. III. Ἐκ δ' ἄρα οἱ κραδίη στήθεων πέσεν. Optima tamen et verissima lectio videtur, *torruerit*, non *corruerit:*

quo verbo idem alibi eodem in genere utitur, 'Cum vesana meas torreret flamma medullas:' et Horat. sæpe. 'Me torret face mutua Thurini Calais filius Orinthi.' 'Si torrere jecur quæris idoneum.'

53 *Cum tantum arderem, quantum Trinacria rupes*] Summum ex amore incendium sic significat. Sic enim Plaut. Asin. 'Nam ni impetro, Regem perdidi, ex amore tantum est homini incendium:' et Polyphemus apud Ovid. Met. XIII. 'Uror enim læsusque exæstuat acrior ignis, Cumque suis videor translatam viribus Ætnam Pectore ferre meo.' Sic ille quoque summo se Galateæ amore teneri significat.

54 *Lymphaque in Œteis Mallia Thermophylis*] Jacobus Taurellus, vir eruditus inprimis, ac diligens, non *Manlia*, vel *Malia*, sed *Lamia* legendum putabat, a Lamiaco sinu; has enim aquas esse calidas demonstrat Pausanias in Atticis his verbis, Ἄτε τοῦ κόλπου τοῦ Λαμιακοῦ τέλματος πρὸς ταῖς Θερμοπύλαις ὄντος· αἴτιον δὲ ἐμοὶ δοκεῖ, τὸ ὕδωρ ταύτῃ τὸ θερμὸν ἐκρέον ἐς τὴν θάλασσαν: quod legendum affirmare auderem, si liqueret modo ejus verbi principem syllabam produci, et 'Lamiam,' ut 'Lamiacam,' dici posse. Sed hoc levius, illud e re magis. At 'Malliam' gemino LL, a Maliaco sinu dici, ne id quidem probandum videtur: itaque videndum etiam atque etiam, quid sequi debeamus.

58 *Rivus muscoso prosilit e lapide*] 'Muscosum lapidem' dicit, ut et Horat. 'Musco circumlita saxa.'

59 *De prona præceps est valle volutus*] Syllabarum concursus in verbis, *Valle volutus*, mire cursum aquæ defluentis exprimit.

61 *Dulce viatori lasso in sudore levamen*] In manuscriptis omnibus non *lasso*, sed *basso*; atque in Maffei libro supra verbum *Viatori* scriptum, 'vel *viatorum*.' Itaque legendum opinor, *Dulce viatorum lasso in sudore levamen:* ut sic prope 'lassum sudorem' dixerit, ut et 'febris arida' dicitur ab effecto.

62 *Exustos æstus hiulcat agros*] Verg. in Georg. 'Ubi hiulca siti findit canis æstifer arva:' et Auctor lusus in Priapum, 'Agente terra per caniculam rimas.'

63 *Ac veluti nigro*] Omnibus in manuscriptis, *Hic veluti nigri:* in uno autem, *Hic veluti nigro, &c.*

65 *Jam prece Pollucis jam Castoris implorata*] In manuscriptis, *implorate:* legendum fortasse sit, *implorante.* Ea sententia, ut aura secunda venit implorante Castoris et Pollucis opem: nam *implorata prece Castoris*, id est, quod Castorem precemur, utrumque durum atque insolens videtur.

69 *Ad quam communes exerceremus amores*] Sic in Maffei libro; in alio, *exercemus;* in tertio, *nos exercemus amores.* Aut igitur primum illud, aut hoc retinendum; nec enim versus aliter stabit.

70 *Quo mea se molli*] Se atque amicam, Malli domo receptos dicit, ibique inter se amasse.

71 *Intulit*] Propert. lib. I. 'Sic mihi te referas levis, ut non altera nostro Limine formosos intulit ulla pedes.'

Et trito fulgentem in limine plantam Innixa, arguta constitit in solea] Omnibus in manuscriptis, *constituit solea:* est vero 'constituere' idem nonnunquam quod ponere: ut eam dicat trito in limine pedem posuisse innixa arguta solea. *Arguta*, crepante, sonitum edente. Sic Vergil. 'argutumque nemus pinosque loquentes.' Sin *constitit* malis, id fortasse conjungendum cum verbo *plantam:* nam et 'plantam insistere,' sic Plaut. Casina videtur dicere, apud quem est, 'Institit plantam:' et Propert. lib. II. 'Prosilit in laxa nixa pedem solea.' Turpilius in Demetrio, ut adducit

Nonius Marcell. in verbo 'Primores' similiter, 'Sandalio innixa primoribus digitis.'

75 *Incepta frustra nondum cum sanguine sacra Hostia cœlestes conciliasset heros*] In manuscriptis quoque *Incepta* sine diphthongo. Ac fortasse *Incepta*, pro 'non accepto;' ut 'invocatus' apud Horat. id est, non vocatus: *frustra* vero jungendum cum verbo *conciliasset*, vel potius, quod in omnibus manuscriptis legitur, *pacificasset*. In quibus *cœlestis* more veterum, non *cœlestes*, erat scriptum: *cœlestes* autem *heros*, τοὺς οὐρανίους μάκαρας, quod dicit Euripides. Ovidii, opinor, est versus ille, 'Mica salis puri pacificabat heros:' atque hostiam quidem illam intelligit, quam pro salute viri ad Trojam militantis Laodamia Dis immolarat, de qua Ovid. in Epist. Laodamiæ, 'Excutior somno, simulacraque noctis adoro, Nulla caret fumo Thessalis ara meo. Tura damus lacrimasque super, quæ sparsa relucent, Ut solet a fuso surgere flamma mero.' Talis, inquit, in Mallii domum se mea contulit, qualis Laodamia tum, cum primum ad maritum venit, ante, scilicet, quam Trojam ille proficisceretur, ipsa vero absens Deos marito militanti mactatis hostiis, nec litatis, frustra placaret.

77 *Nil mihi tam valde placeat*] Non ego, inquit, si vehementer hujus meæ conjugium concupiscam, Dis invitis quidquam effectum velim. Atque ita significare vult bono omine, et Dis adprobantibus suam sibi junctam fuisse.

79 *Quam jejuna pium desideret ara cruorem, Docta est amisso Laodamia viro*] In manuscriptis duobus, *deficeret*, non *desideret*; in uno *disgeret*. Mutandum puto *deficeret* in *defecerit*, ea sententia, quam supra posui. Nihil prodesse contra Deorum voluntatem sacrificia, nec aræ ipsæ sanguine victimarum utiliter imbuuntur: itaque fusum sanguinem jejunæ deficiunt, ac sacrificantem voto frustrantur: quod exemplo, inquit, suo Laodamia docuit. Sed locus tamen hic etiam atque etiam considerandus.

81 *Conjugis ante coacta novum dimittere collum*] In manuscriptis; in aliis *novit*, pro *novum*; in aliis, *vovit*; in aliis, *voluit*; legendum omnino, *novi: collum*, autem dixit, opinor, a jugo tranferens; vel, complexum sic significat.

84 *Posset ut abrupto vivere conjugio*] Facilius vel absentiam vel mortem viri tulisset, si aliquamdiu suis amoribus illi frui licuisset.

85 *Quod scibant Parcæ non longo tempore abesse*] In manuscriptis duobus *abisse*; in uno, *abiisse*, ea fortasse sententia: Quod conjugium non longo abisse tempore sciebant; id est, id non accidisse, ut diuturnum foret. Quod si non placet, priorem lectionem retineamus.

86 *Si miles*] Protesilaus ipse.

88 *Cœperat ad sese Troja ciere viros*] *Ad sese* 'contra sese,' 'in sese,' ut Græci πρός: *ciere viros*, ad iram impellere, aut, in sese concitare. Verg. 'Ære ciere viros, Martemque accendere cantu:' et Tibull. 'Jam ciet infernas magico stridore catervas.'

89 *Troja nefas, commune sepulchrum Europæ Asiæque*] Propert. 'Olim mirabar quod tanti ad Pergama belli Europæ atque Asiæ caussa puella fuit:' atque alibi, 'Excidium Europæ quæ fuerim, atque Asiæ.' Lucret. de terra, opinor, 'Eadem rerum commune sepulcbrum.'

90 *Acerba cinis*] Feminino genere quoque Lucret. lib. IV. 'cinere ut multa latet obrutus ignis.' De quo Caris. Gramm. Sic et 'pulvis' eodem genere Propert. extulit lib. I. 'Sit mihi præcipue pulvis Etrusca dolor.'

91 *Quæ nempe et nostro letum miserabile fratri Adtulit*] In manuscriptis omnibus, *Quæ veteri id nostro, &c.* Le-

gendum forte, *Quæ veteri nostro, &c.* Sed non ita frater, ut amicus dicitur vetus. Legendum forte, *Quæ veteri domino*, et *nostro, &c.* ut illud de Primo intelligatur.

97 *Quem nunc tam longe*] In manuscriptis omnibus *Quæ*. Sed illud probabilius.

98 *Nec prope cognatos compositum cineres*] De mortuis id verbum usurpabant. Lucret. lib. I. 'Compositis plenæ gemuerunt ossibus urnæ:' et Cornel. Tacit. Ann. XVII. 'Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Junium Crispina filia composuere, quæsitis redemptisque capitibus quæ venalia interfectores servaverant:' et Propert. proxime accedens ad hæc Catulli, 'Et mater non justa piæ dare debita terræ, Nec pote cognatos inter humare rogos.'

99 *Sed Troja obscœna, Troja infelice sepulchrum*] Scribendum forte, ut in omnibus manuscriptis, *sepultum: infelice* vero, auferendi casu, vetuste, credo.

100 *Detinet a nostro terra aliena solo*] Manuscripti omnes summo consensu habebant, *Detinet extremo terra aliena solo. Extremo*, id est, longinquo. Vergil. 'Extremique hominum Morini:' quamquam hi extremi, quod in ultimis terris. Sed mutandum fortasse leviter, *externo*.

101 *Ad quam cum properans fertur simul undique pubes*] In manuscriptis non *cum*, sed *tum:* et in duobus libris versus mancus, in quibus legitur hoc modo, *Ad quam tum properans fertur undique pubes;* in uno, *Ferretur undique pubes;* quod rejiciendum omnino: itaque verbum deesse suspicor, ac vocem *simul* esse prorsus addititiam atque alienam.

102 *Penetrales*] In manuscriptis more veterum scriptum, *Penetralis;* ut ante, 'cœlestis.'

105 *Quo tibi tum casu*] In manuscriptis omnibus, *Quod:* sed illud potius.

107 *Conjugium*] Conjux ipse tuus. *Tanto te absorbens vortice*] Etiam hoc loco isdem in libris scriptum erat *vertice*. Atque ita semper esse scribendum, quidquid ea vox significet, pluribus doceo in meis in Horat. Commentationibus. Idque Scipioni Africano placuisse scribit Quintil. lib. I. Similitudine vero utitur in tenui re maximarum etiam rerum. Sic ante, 'Cum tantum arderem, quantum Trinacria rupes.' Sic autem exprimit eum, quem Græci, opinor, βαθὺν ἔρωτα vocant.

109 *Quale ferunt Graii Peneum prope Cyllenæum*] Eodem modo in manuscriptis. Sed pro *Peneum*, legendum *Pheneum*, quemadmodum Aldus olim impresserat. Est autem *Pheneus* urbs Arcadiæ, quæ, ut scribit Stephanus, κεῖται ὑπὲρ τὸ ὄρος τὴν Κυλλήνην. Atque idem Pheneum masculino genere dici tradit.

110 *Siccari emulsa pingue palude solum*] De quo Pausan. Arcadicis multa: idemque adfirmat opus id Herculis fuisse Tiryntho pulsi ab Euristheo. Alia est Strabonis in extremo octavo libro sententia; id enim terræ motu accidisse scribit. Eum sequitur auctorem Plin. lib. XXXI. 'Terræ quoque,' inquit, 'motus profundunt sorbentque aquas, sicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidisse constat:' *emulsa* vero dixit, pro 'absorpta,' 'attracta,' 'hausta.' Sic Ennius, ut adducit Priscian. lib. X. 'Mulserat huc navem compulsam fluctibus Pontus.'

111 *Quod quondam cæsis montis fodisse medullis*] In manuscriptis nonnullis, *fudisse*.

112 *Ausus falsiparens*] Omnibus in manuscriptis, *Audet*, qui modus est in primis historicus: *falsiparens* autem id videtur exprimere, quod Græci dicunt ψευδοπάτωρ.

114 *Perculit, imperio deterioris heri*] 'Deterior,' etiam, opinor, Latine dicitur 'Inferior.'

115 *Janua cæli*] Portam cœlo tri-

buebant, qua ingrediantur indigetes. Vergil. 'quem super ingens Porta tonat cœli:' et multo ante Ennius, 'Mi soli cœli maxima porta patet.'

116 *Hebe nec longa virginitate foret*] *Hebe* Juventa Latine dicitur: sic enim vertisse videtur Ovid. ex Pont. lib. I. 'Nectar et Ambrosiam latices, epulasque Deorum Det mihi formosa gnava Juventa manu:' cui Hercules conjux obtigit, ac propterea vetus Poëta apud Hephæstionem de Hercule, Χαῖρ' ἄναξ, ἑτάρε ζαθέας μάκαρ Ἥβας.

117 *Sed tuus altus amor barathro fuit altior illo*] Pausanias et Strabo illa etiam βέρεθρα et βάραθρα vocant. Altum amorem Græci, ut dixi, etiam βαθὺν ἔρωτα dicunt. Theocrit. in Idyllio III. Ὡς ἴδεν, ὡς ἐμάνη, ὡς εἰς βαθὺν ἄλλετ' ἔρωτα. Eurip. etiam transferens ab aquis eodem in genere in Hippolyto 'cor' dixit, Κύπρις γὰρ οὐ φορητὸς, ἢν πολλὴ ῥυῇ.

118 *Quod divum dominum ferre jugum docuit*] In manuscriptis duobus erat, *Qui tuum domitum ferre jugum docuit*: in uno, *Qui tuum dominum ferre jugum docuit.* Legendum suspicor, *Qui tantum indomitam ferre jugum docuit.* Impotentem, inquit, amorem illum tuum fuisse oportet, qui te amoris expertem tantum jugum ferre docuit.

119 *Nam neque tam carum confecto ætate parenti*] In Maffei libro legitur hic versus, *Nam nec causa earum confecto ætate parenti;* in aliis, *Neque tam causa earum.* Quæ sunt omnia ἀσύστατα. Verbum autem *causa*, huic loco plane est alienum. Ego sic scriptum id verbum in uno reperio, cā, quod *causa* interpretari solent; e quo facile fit verbum alterum *tam.* Legendum igitur eodem quo in vulgatis libris modo.

120 *Una*] Atque eo illi nepos carior; acerbissimus enim parentibus atque avis dolos, si alienos, non liberos ac nepotes relinquunt heredes. Pindarus, Ἀλλ' ὥστε παῖς ἐξ ἀλόχου πατρὶ Ποθεινὸς ἵκοντι νεότατι Τὸ πάλιν ἤδη, μάλα δέ τοι θερμαίνει φιλότατι νόον· Ἐπεὶ πλοῦτος ὁ λαχὼν ποιμένα ἐπακτὸν ἀλλότριον, θνάσκοντι στυγερώτατος. Serus autem nepos dicitur, quod, avo jam senio prope confecto, natus sit.

121 *Qui tum divitiis*] Legendum, ut in manuscriptis omnibus, *cum*, non *tum.*

Vix tandem] Servum enim nepotem dixit.

122 *Nomen testatas intulit in tabulas*] Id est, in testamenti tabulas.

123 *Impia derisi gentilis gaudia tollens, Suscitat et cano vulturium capiti*] Posterior versus in manuscriptis nonnullis legitur hoc modo, *Subcitata cano voluntarium capiti*: in aliis, *Suscitata cano voluntarium capiti:* in Maffei libro sic erat, *Scuscitata cano voluntarium capiti.* Ego nihil adfirmare audeo; in mentem tamen illud venerat, *Se citat a cano vulturium capite;* vel, *Se citat incano vulturium capiti:* id est, 'incitat.' Sic eo verbo veteres usos esse, multis omnino exemplis doceri potest: 'Vulturius' autem dicebatur, qui et Vultur; ac, μεταφορικῶς, qui cujusquam bona involaret. Æmilius Scaurus contra Qu. Cæpionem actione secunda, ut Caris. adducit lib. I. 'Nefarius vulturius, patriæ parricida:' Cic. in Pisonem, 'Vulturius illius provinciæ.' Idem in eadem, 'Scaurus, vulturius reip.' Crates quoque adsentatores ac meretrices vulturiis sive milvis esse similes dixit eandem ob causam; in Græcorum enim sententiis hoc ejus legitur: Κράτης τὰ τῶν πλουσίων καὶ ἀσώτων χρήματα ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς εἴκαζεν· ἀφ' ὧν ἄνθρωπον μηδὲν λαμβάνειν, κόρακας δὲ καὶ ἰκτίνους, ὥσπερ παρὰ τούτων ἑταίρας καὶ κόλακας.

126 *Seu quidquid dicitur improbius*] In manuscriptis, *Qui multo dicitur improbius:* in Maffei libro, *Quæ multo dicitur improbius;* ut illud ad columbam referatur: liberum cuique sit,

utrum sequi malit, dum modo non ignoret, impressam lectionem alienam esse, ac minime Catullinam. At nihil tam improbum in rapiendis osculis fingi potest, quam sunt ipsi columbi. De quo Ovid. Eleg. lib. II. 'Oscula dat cupido blanda columba viro:' et Mæcenas, ut auctor est in lib. XX. Epist. Seneca, 'Labris columbari,' idem significans dixit. iisdem verborum figmentis usus C. Marius apud Gell. lib. XX. cap. 8. dixit in Mimiambis, 'Sinuque amicam accipere frigidam caldo, Columbatimque labra conserens labris.'

128 *Quantum præcipue multivola est mulier*] Legendum, ut in manuscriptis omnibus, *Quamquam, &c.* Mira, inquit, in amando Laodamiæ fuit constantia, cum mulieres tam sint inconstantes, nec uno unquam contentæ.

131 *Aut nihil: aut paulo cui tu concedere digna, Lux mea se nostrum contulit in gremium*] Sic etiam in manuscriptis, præterquam in uno, in quo non *tu*, sed *tum*. Ego, quoquo modo legatur, nihil aptum video huic sententiæ; nam *paulo* verbum, cui verbo jungemus? deinde, *tum*, qui hic tandem loci habet? Ego *tu* in *plus* mutandum puto, quocunque id modo accidit. Sed nihil tamen adfirmo.

133 *Quam circumcursans huc illuc sæpe Cupido*] In manuscriptis, pro *huc illuc*, *hinc illinc;* quod sequamur. Similiter Horat I. Od. de Venere, 'Quam Jocus circumvolat, et Cupido.'

139 *Conjugis in culpa flagravit cottidiana*] In manuscriptis omnibus, vel *flagrantem*, vel *fragrantem*. Nihil autem, quod e re foret, comminisci poteram. Sed deesse tamen versum unum atque alterum, vehementer suspicabar.

140 *Noscens omnivoli plurima furta Jovis*] Anacreon, quod Jovi Catullus, idem Amori tribuit, apud quem sic est, 'Αλλ' οὐ θέλω συνοικεῖν Ἔρωτι παντορέκτῃ.

141 *Atqui nec divis homines, &c.*] Hic versus erat omnibus in manuscriptis; nec tamen apparet, qua referri eum oporteat, aut quam sit in partem ac sententiam accipiendum. Nisi sit forte in eam, non esse conjugium semper e patris sententia celebrandum. Sic ut semper esse castam necesse sit. Sequitur enim, 'Nec tamen illa mihi dextra deducta paterna.' ut id onus etiam sublatum fuisse significet. De deducendi ritu dictum antea.

145 *Nigra munuscula nocte*] In manuscriptis omnibus non *nigra*, sed *mira*. Miram autem noctem vocat, qua sibi illius frui licuit consuetudine: id enim versus, qui sequitur, significat.

146 *Ipsius ex ipso dempta viri gremio*] Eodem prope modo 'Gremium' videtur antea dixisse, 'Qui ipse sui gnati immixerit in gremium.'

147 *Si nobis id datur unis*] Sic in tribus manuscriptis; in Maffei, *si nobis is datur unis.*

148 *Quo lapide illa diem candidiore notet*] In tribus libris sic scriptum erat, *Quem lapide illa dies candidiore notat:* in uno, *Quem lapidem illa dies candidiore notat*. Ego superiorem et hunc ipsum versum sic legendum suspicabar, ut quam minime possem, longe ab scripta lectione discederem, *Quare illud satis est, si nobis is datur unis, Quom lapide illa diem candidiore notat.* Hoc, inquit, satis est, si is nobis unis, non item aliis dies datur, eumque diem solidum in amore ac deliciis consumimus, atque eum sibi illa diem ducit felicissimum.

151 *Ne vestrum scabra tangat robigine nomen*] 'Scabram robiginem' dixit etiam Vergil. in Georg. Catullum, credo, imitatus.

155 *Sitis felices*] Sic idem Vergil. Æn. I. 'Sis felix:' Eurip. in Iphigenia, 'Ονασθε μῦθον, καὶ γένοισθ' εὐδαίμονες.

Et tua vita] Tui amores. Idem alibi, 'Jucundum mea vita mihi proponis amorem.'

156 *Et domus ipsa, in qua lusimus, et domina*] In manuscriptis verbum, *ipsa* non erat; itaque aut verbum deest unum, aut legendum, *Atque domus in qua lusimus, et domina.* Sæpe enim, *Et*, pro *Atque* et contra, scriptores librarii peccantes fecere, et ultimam syllabam verbi *Domus*, productam interdum nominandi casu nonnunquam legimus. Octavius Pantagathus legebat, *Et domus ipsi in qua, &c.*

157 *Et qui principio nobis dominam dedit, a quo, Sunt prima nobis omnia nata bona*] In manuscriptis sic leguntur hi versus, *Et qui principio nobis terram dedit, aufert, A quo sunt primo omnia nata bono.* At, quæ vera lectio ex his verbis possit existere, non dispicio. Sed qui meus fuerit conatus, et si mihi quidem ipse displicet, non tacebo, *Et qui principio nobis teneram dedit, ac fert:* et illo etiam modo, *Et qui principio nobis teneram dedit, ac fere, &c.* Vel pro *aufert*, legendum *Afer*, ut *Afrum* aliquem eo nomine puellam Catullo et Manlio dedisse intelligamus. Cætera mihi quidem probantur. Concursum enim illum vocalium duarum liberum esse posse, jam antea docui. Erat tamen quibusdam in Ms. non, *nata*, sed *nota*. Sed in nonnullis libris emendatum sic, ut legendum censemus *ac*, pro *bono*, malim equidem *bona*.

CARMEN LXIX.

Hic est, opinor, M. Cœlius Rufus de quo Plin. Nat. Hist. lib. VI. c. 49. 'M. Cœlius Rufus, et C. Licinius Calvus eadem die geniti sunt. Oratores quidem ambo, sed tamen dispari eventu,' &c. Ad quem post etiam Catullus, 'Rufe mihi frustra, at nequicquam credite, Amice:' atque alibi, 'Cœlius Aufilenum, et Quinctius Aufilenam.' Ubique vero summum suum amicum fuisse declarat, Pro quo extat etiam Cic. Oratio, ac tot ad eum Epistulæ. Egit autem adulescentiam Cœlius in summa vitæ licentia. Eundem Cic. in Epist. sæpe Rufum vocat. Nisi si hic alter ille Cœlius de quo ante, 'Cœli Lesbia nostra, Lesbia illa.'

3 *Non si illam raræ labefactes munere vestis*] In libris manuscriptis, fere sic legitur: *Nos illa raræ:* in nonnullis, *Nos illa aræ.* conentur alii pravam lectionem meliorem reddere. Propert. lib. IV. de eadem sententia, 'Qui versus, Coa dederit nec munera vestis, Ipsius tibi sit surda sine arte lyra:' in veteribus libris 'sine aëre lyra.'

4 *Aut pelluciduli deliciis lapidis*] In omnibus fere libris, *proluciduli*, quasi procul lucentis.

5 *Lædit te quædam mala fabula*] Eodem modo verbo 'lædere' videtur usus Ovid. Fast. III. 'Sed lædit ille pudendus amor:' Eurip. in Hippolyto coronato 'mordere' sic videtur dixisse, Δάκνει σε Θησεῦ μῦθος; ἀλλ' ἔχ' ἥσυχος, Τοὐνθένδ' ἀκούσας, ὡς ἂν οἰμώξῃ πλέον.

6 *Valle sub alarum trux habitare caper*] 'Capras,' Horat. alii 'hircum' dicunt, Aristoph. Acharn. Ὄζων κακὸν τῶν μασχαλῶν πατρὸς τραγασαίου. 'Vallem' quoque sic transtulit Ausonius in Pædagogum liguritorem, 'De valle femorum intrinsecus paris rugas.'

7 *Nam mala valde est Bestia*] Eodem modo Bion apud Stobæum, Φεῦγε μακρὰν, κακὸν ἔντι τό θηριον.

8 *Nec qui cum bella puella cubet*] Sic sæpe Plaut. loquitur, 'Si hoc impetraro, ut ego cum Casina cubem:' et in Mil. Glor. 'Ne illa fortunatæ, quæ cum isto cubant.'

9 *Interfice pestem*] Sic 'pestes' dixit Virg. Geo. I. 'Tum variæ inludunt pestes sæpe exiguus mus,' &c. Atque alibi in colubro, 'Pestis acerba boum.' Itaque ut illæ frumenti pestes, illa boum, ita hæc nasorum,

CARMEN LXX.

2 *Non si se Juppiter ipse petat*] Sic post ad Lesbiam, ' Nec præ me velle tenere Jovem.' Plaut. Casina eadem in sententia, ' Negavi enim ipse me concessurum Jovi, Si is mecum oraret :' et in Pœnulo similiter, ' Patrue mi, ita me Di amabunt, ut ego, si sim Juppiter, Jam hercle ego illam uxorem ducam, et Junonem extrudam foras :' et Ovid. in Epist. Phædræ ad Hippolytum. ' Si mihi concedat Juno fratremque virumque, Hippolytum videor præpositura Jovi.'

3 *Dicit sed, mulier cupido quod dicit amanti*] Non sine imitatione repetitum videtur verbum *Dicit*. Sic enim Menander, λέγεις, ἃ δὲ λέγεις, ἕνεκα τοῦ λαβεῖν λέγεις. ' Dicere ' vero Promittere ; et ' Dicta,' Promissa.

4 *In vento et rapida scribere oportet aqua*] Verbum vetus est Græcorum, εἰς ὕδωρ γράφειν. Idem vento, aëre, igni leviorem mulierem esse adfirmant. Statius eodem modo Memoriam dixit madidam, et Fidem profluviam. In Epiclero enim sic posuerat, ' Itane Antipho est juventus profluvia fide, Itane est immemoris, itane est madida memoria ?' At Catullus de Xenarcho sumpsit, cujus illud est, Ὅρκον δ' ἐγὼ γυναικὸς εἰς οἶνον γράφω. Menander de improbis hominibus, Ἀνδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε.

CARMEN LXXI.

1 *Si cui jure bono*] Ita olim Aldus edidit, et in nonnullis etiam libris fuisse adfirmant. Eodem vero principio sæpe utitur, id est, ab eodem verbo initium ducit, ' Si qua recordanti,' ' Si quidquam mutis,' ' Si quidquam tacito,' ' Si quidquam cupido.'

3 *Vestrum exercet amorem*] Quasi interrumpit, et interturbat.

4 *Mirifice est actu nactus utrumque malum*] In Achillis Maffei libro, ita ut Aldus edidit, *a te*, non *actu :* quod ipsum placet.

CARMEN LXXII.

4 *Sed pater ut gnatos diligit et generos*] Tibull. in eandem prope sententiam lib. III. ' Hæc tibi vir quondam, nunc frater casta Neæra,' &c.

5 *Nunc te cognovi*] Idem post, *Quod te cognossem bene.*

6 *Multo ita me nec tu vilior, et levior*] Aldus ante impresserat, *Multo ita ne mi tu vilior et levior*. In libris manuscriptis dupliciter legitur, *Multa ita me nec vilior et levior :* et, *Multo ita nec me vilior et levior :* prave utrumque. Placet autem, quod edidit Guarinus, *Multo mi tamen es vilior, et levior.*

7 *Quis potis est ? inquis*] In Maffei libro, *Qui potis est :* in aliis, *Qui potis es :* mihi legendum videbatur, *Qui pote sic, inquis ;* vel, *Qui potis hoc.* Deinde quod sequitur, *Quod amantem injuria talis*, in libris manuscriptis omnibus, *Quam amantem :* legebam ipse, *Quæ amantem injuria talis.*

8 *Cogat amare magis*] In scriptis libris omnibus, *Cogit :* quo probabilior est superior lectio, *Quæ amantem*. Mihi vero aut simul cum his legendi videbantur, aut statim post hos illi versus, ' Huc est mens deducta tua mea Lesbia culpa, Atque ita se officio perdidit ipsa suo ; Ut jam nec bene velle queam tibi, si optima fias, nec desistere amare, omnia si facias :' deinde illi : ' Odi, et amo : qua re id faciam, fortasse requiris : Nescio, sed fieri sentio, et excrucior.' Nam, *Qua re*, divisum legendum puto, ut et ipsa postulare videtur sententia. Sed, ut illi inter se omnes parte ex omni non cohæreant, aptius tamen hoc omnes loco legi videntur. Veniebat etiam illud in mentem mihi, ut superiores illos versus ita legerem, *Qui potis hoc, in quis, quia amantem, &c.* ut prior illa pars cum interrogatione legeretur, posterior responderet : ejusmodi vero oxymoris sive antithesis frequenter

usam Sappho, constat: adducit hos illius versus Hephæstion, *Ἐρῶ τε δῆτα, κ' οὐκ ἐρῶ· Καὶ μαίνομαι, κ' οὐ μαίνομαι.* Non alieni sunt ab hac sententia veteris Poëtæ versus hi: *Ἀργαλέως μοι θυμὸς ἔχει περὶ σοῦ φιλότητα· Οὐδὲ γὰρ ἐχθαίρειν, οὐδὲ φιλεῖν δύναμαι.* Sed, quod Catullus quare illud fieret, se nescire dixit, explicat eleganter Ovid. Eleg. lib. III. 'Nequitiam fugio, fugientem forma reducit. Aversor morum crimina, corpus amo. Sic ego nec sine te, nec tecum vivere possum, Et videor voti nescius esse mei.' Alexand. Aphrodis. in Arist. Top. lib. III. ubi de genere, quomodo speciei genus esse aliquod dijudicabimus, Ἀλλ' *οὐδὲ ὁ ἔρως ἐν τῷ φιλεῖν, ἐπεὶ καὶ μισοῦσί ποτε οἱ ἐρῶντες.*

CARMEN LXXIII.

1 *Desine de quoquam quidquam bene velle mereri*] Ita erat uno in veteri lib. in aliis pro *quidquam*, et *quisquam*, et *quemquam* legebatur. Legendum fortasse sit *quisquis*.

3 *Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est*] *Est* verbum, nullis in manuscriptis libris erat: ita vero distinguebam, ut prior pars, *Omnia sunt ingrata*, pronuntietur, adfirmeturque posterior, *nihil fecisse benigne*, cum interrogatione, ut subaudiatur verbum 'Oportet;' quasi dicat; Nihil ne cuiquam benigne fecisse oportet. Tum quod sequitur, respondeat: 'Immo etiam tædet,' &c. Quam in sententiam Philotis apud Terentium in Hecyra multa loquitur cum Syra.

3 *Nihil fecisse benigne*] Sic veteres loquebantur. Plaut. Cistel. 'Faciam, facis benigne:' Et in Capt. 'Facis benigne.'

4 *Immo etiam tædet*] In manuscriptis fere omnibus totus hic versus legebatur, *Immo etiam tædet, statque magisque magis:* in uno, *stat magis atque magis.* Guarinus in veteribus libris etiam quomodo Aldus edidit, fuisse testatur. Mihi quidem nihil in mentem veniebat, quod aptius judicarem.

6 *Qui me unum, atque unicum amicum habeam*] Unicum, summum. Unice diligimus quos vehementer amamus.

CARMEN LXXIV.

1 *Gellius audierat, patruum objurgare solere*] Hic est ille Gellius, homo impurissimus, quem Cic. pro Sextio tanto opere exagitat. Sunt hæc apud illum: 'An sicubi aderit Gellius, homo et fratre indignus viro clarissimo, atque optimo consule, et ordine equestri, cujus ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit; id erit populare? est enim homo iste populo R. deditus; nihil vidi magis: qui, cum ejus adolescentia in amplissimis honoribus summi viri, L. Philippi vitrici, florere potuisset, usque eo non fuit popularis, ut bona solus comesset. Deinde, ex impuro adulescente, et petulante, posteaquam rem paternam ab idiotarum deliciis ad philosophorum regulam perduxit, Græculum se, atque otiosum putari voluit, studio literarum se subito dedidit, nihil sane a re juvabatur. Anagnostæ, libelli etiam pro vino sæpe oppignerabantur: manebat insaturabile abdomen, copiæ deficiebant: itaque semper versabatur in spe rerum novarum, otio et tranquillitate reip. consenescebat. Et quæ seditio umquam fuit in qua non ille princeps? ecquis seditiosus, cui ille non concitator? cui bene dixit umquam bono? bene dixit? immo quem fortem et bonum civem non petulantissime est insectatus? qui, ut credo, non libidinis caussa, sed ut poplicola videretur, libertinam duxit uxorem. Is de me suffragium tulit, is adfuit, is interfuit epulis et gratulationibus parricidarum, in quo tamen est ne ullus cum ullo reo, est inimicus, est meus suaviatus.' Quem locum totum eo descripsi, ut postrema hæc verba, quæ vitiosissime omnibus in libris leguntur, miro Octavii Pantagathi acumine emendata restituta-

que demonstrarem. Sic autem legit vir doctissimus, 'In quo tamen est me ultus, cum illo ore inimicos est meos suaviatus.' Hujus enim sententiæ videntur etiam illa Catulli post in eundem, 'Quid dicam, Gelli, quare rosea ista labella, Hiberna fiant candidiora nive?' Frater autem Gelli hujus fuit L. Gellius: qui cum Q. Arrio prætore a Spartaco acie victus est. Livius in Epitome lib. XCVI. Sed idem tamen Pantagathus illum apud Cic. Gellium hujus patruelem fuisse putat, filium consulis illius, scilicet, qui est ab Spartaco superatus: qui degener uxorem ipsam patrui libertinam amaret, et cum patruus inrumari se vellet, juvenum in mulieres libidinem reprehendebat. Itaque nepos Gellius patruo inrumando silentium imposuit, quo libertinæ ipsius amoribus sine querela perfrui posset.

3 *Patrui perdespuit ipsam Uxorem*] Vir eruditus legit *perdepsuit*, non *perdespuit*. 'Depsere' enim, in obscenis est.

5 *Quod voluit fecit*] *Quod voluit patruus*, sunt qui malunt, *Gellius*.

Nam, quamvis inrumet ipsum Nunc patruum] Quantumvis patruo sic injuriam faciat, maledictum nullum audiet; et quod uxori pepercerit patrui, et ei silentium obscœne imposuerit. In manuscripto uno pro *Nunc*, *Hunc* legebam; idque, opinor, rectius.

CARMEN LXXV.

4 *Quantum in amore suo ex parte reperta mea est*] In manuscriptis omnibus, *in amore tuo*. Sic vero significat τὸν ἔρωτα τὸν ἀμφιθαλῆ, et 'bene mutuis,' ut Flaccus ait, 'Fidum pectus amoribus.' Sed si de Lesbia, non cum Lesbia, loquitur, illud sequendum.

7 *Ut jam nec bene velle queam*] Ὀξύμωρον videtur, quale etiam illud; ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ.

8 *Omnia si facias*] Sic etiam Cratinus apud Polluc. x. Οὐ δύναται πάντα ποιοῦσα νεὼς οἶκον λαχεῖν.

CARMEN LXXVI.

5 *Multa parata manent in longa ætate Catulle, Ex hoc ingrato gaudia amore tibi*] Genus ipsum dicendi, expressum ex Callim. in Lavacro Palladis: Ὦ ἑτάρα, τῷ μή τι μινύρεο· τῷδε γὰρ ἄλλα τεῦ χάριν ἐξ ἐμέθεν πολλὰ μενεῦντι γέρα. Ejusdem prope sententiæ Pindaricum illud, apud Platonem, Ὅς ἂν δικαίως καὶ ὁσίως τὸν βίον διαγάγῃ, γλυκεῖά οἱ καρδίαν ἀτιτάλλοισα γηροτρόφος ξυναορεῖ ἐλπὶς, ἃ μάλιστα θνατῶν πολύστροφον γνώμαν κυβερνᾷ. Hujus me similitudinis admonuit Corbinellus.

9 *Ingratæ perierunt credita menti*] Collocata in hominem ingratum.

11 *Quin te animo affirmas, teque instringisque reducisque*] In manuscriptis omnibus, *Qui tu animo affirmas, atque instinctoque reducis.* Ego vero conjecturam faciebam sic legendum, *Quin tu animum offirmas atque istinc usque reducis*, quasi si id dicat, *Quin tu animum offirmans*, ab ea cogitatione, et amoribus illis tuis semper abducis. Sic Cic. in II. Philipp. 'Omnem se amorem abiecisse illinc, atque in hanc transfudisse.' 'Reducere' autem, pro movere, positum. Sic, 'Vallis reducta,' ab Horat. et Verg. dicta, id est, remota: et Hor. virtutem definiens, 'Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum;' id est, remotum.

12 *Et Dis invitis*] Proverbium fuisse videtur, quo Poëta dixit, 'Heu nihil invitis fas quendam fidere Divis.' Itaque exprimunt Homericum illud, Ἀέκητι θεῶν.

Desinis esse miser] Ovid. Rem. Amor. lib. II. 'Nec curandus adest, odio qui finit amorem, Aut amat, aut ægre desinit esse miser.'

16 *Sive id non pote, sive pote*] Sic ante, quod posteritas dixit, 'possibile,' et 'impossibile.' Cic. lib. x. ad Att. 'At deplorandi quidem, quod cotidie facimus, sit jam nobis aut finis omnino si pote est, aut moderatio

quædam, quod profecto pote est.' Sic enim lego.

18 *Extrema jam ipsa in morte*] Vergil. 'Extrema jam in morte parant defendere telis.' 'Extremam' dicunt 'mortem,' quod ea sit 'ultima,' ut ait Flaccus, 'linea rerum.'

19 *Me miserum aspicite*] Aspiciendi verbo, sæpe sic utitur Verg.

Et, si vitam puriter egi] Sic Horat. et Tibull. 'puras manus,' nullius cæde pollutas. Sic apud Heraclidem περὶ Πολιτειῶν, de Pariis, ubi Corax, Archilochi interfector, Pythiæ jubenti, ut e templo exiret, respondet, 'Ἀλλὰ καθαρός εἰμι ἄναξ.

21 *Quæ mihi subrepens imos, ut torpor, in artus*] In manuscriptis omnibus, *Seu mihi subrepens imos ut corpore in artus:* legendum forte sit, *Hæc mihi subrepens imos in corporis artus. Imos artus* sic dixit, ut et Horat. 'imos sensus,' 'Mollis inertia cur tantam diffuderit imis oblivionem sensibus.'

22 *Expulit ex omni pectore lætitias*] Legendum forte sit, *Ex omnis:* ut sit, Omnis lætitias ex pectore. sic Lucret. 'tuisque ex inclyte chartis:' et Verg. in Bucol. 'Injiciunt ipsis ex vincula sertis.' Quam hoc loco ἀναστροφὴν esse, propterea puto, quod 'omnes lætitias' quasi proverbio dixisse veteres, animadverti. Sic Cic. de Fin. lib. II. 'Ille Cæcilianus, qui omnibus lætitiis lætum esse se narrat:' et lib. II. Epist. ad Cælium, 'Repente vero incessi omnibus lætitiis:' et Pomponius quoque multitudinis numero, 'Quot lætitiæ insperatæ modo mihi inrepsere in sinum:' et Lucret. lib. III. 'Hic exultat enim pavor, et metus, hæc loca circum Lætitiæ exultant.'

23 *Non illud quæro*] Sic, ut puto, etiam Cic. 'Neque vero jam illud quæro:' et Verg. Æn. IV. 'Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro.'

Contra ut me] In manuscriptis, *contra me ut.* Hoc vero est ἀντερᾷν. Simile illud in Priapum, 'Quare illud satis est, si te permittis amari, Non contra, ut sit amor mutuus inde mihi.'

O Di] Sic Eurip. Iphigenia, ὦ θεοί.

CARMEN LXXVII.

1 *Rufe mihi frustra, ac nequicquam credite amice*] Ad M. Cælium Rufum, de quo jam dictum; vel potius ad Alfenum Rufum, cujus ante oblivionem amicitiæ accusavit. *credite* vero, non *cognite*, in omnibus manuscriptis: itaque olim edidit Ald. Manutius. Sulpicius in Periocha, 'Sororem ... creditam meretriculæ.'

2 *Immo magno cum pretio, atque malo*] Pretium dixit, more Græcorum. Sic Crantor, Μὴ νοσοῖμεν· νοσήσασι δὲ παρείη τὶς αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο· τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ. τεθηριῶσθαι γὰρ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Quæ Cic. totidem verbis lib. III. Tusc. 'Ne ægrotus,' inquit, 'sim: sed, si fuerim, sensus adsit, sive secetur quid, sive avellatur a corpore; nam istuc nihil dolere non sine magna mercede contingit immanitatis in animo, stuporis in corpore:' et Callim. Hymno in Dianam, Οὐδὲ γὰρ Ἀτρείδης ὀλίγῳ ἐπεκόμπασε μισθῷ· et Vergil. Æn. VII. 'At licet amborum populos exscindere regum. Hac gener atque socer coëant mercede suorum.' Ovid. Met. X. eodem, quo Catullus, modo, 'Mors pretium tardis:' ac post, 'Indignamque necem pretium patietur amoris.' 'Malo' etiam Tibull. sic dixit, 'Ne pigeat magno post didicisse malo.'

CARMEN LXXVIII.

1 *Gallus habet fratres*] Gallorum nomen Romanum fuisse constat; nam et Poëta Cornelius et Favonius quidam Galli fuisse leguntur. In marmoribus tamen Capitolinis Galus simplici L. ut et in æreis nummis Antoni Augustini Episc. Ilerden. GALUS. APRONIUS. et, GALUS. MES-

SALLA. In vetustissimo Vergili exemplo, PAUCA MEO GALLO, per duplex LL.

7 *Sed nunc id doleo*] Vehementer suspicor, ceteros, qui sequuntur versus, suo loco positos non esse, aut esse ἀποσπασμάτιον.

8 *Spurca saliva*] Idem post, 'Tamquam commixta spurca saliva lupæ.'

10 *Et, qui sis, fama loquetur anus*] Sic Martialis, 'Unum pro cunctis fama loquatur opus:' et vetus Poëta apud Priscian. Τοὺς ἀγῶνας αἰὼν λαλήσει.

CARMEN LXXIX.

1 *Lesbius est pulcher: quid ni*] Esse quibusdam in libris adfirmant, *Gellius est pulcher. Quid ni.* Sic veteres locutos, tradit Festus Pompeius: 'Quid nisi,' inquit, 'usurpavisse antiquos testis est Afranius in Epistola. Me auctore, mater, abstinebis: quid nisi.' Nisi id Festus notat, quod posteriores, 'Quid ni,' sic veteres, 'Quid nisi' dixisse: et idem post Catullus, 'Gellius est tenuis: quid ni.'

3 *Sed tamen hic pulcher*] Esse et hæc potest sententia, hunc sua cum gente Catullum venditurum pretiumque hoc daturum ei, qui tria sibi dederit suavia.

CARMEN LXXX.

3 *Et cum te octava quiete E molli longo suscitat hora Die*] Postquam sis meridiatus æstivis ac longis diebus.

6 *Grandia te medii tenta vorare viri*] Et quia κακόφατον videtur, Deorum vehiculum 'tensum' dixerunt, non 'tentum,' ne verbum turpe sonaret in sacris. Diomedes Gramm. de 'Ostentum,' et 'Ostensum' supinis agens, nisi legendum sit apud Diomedem, 'Deorum vehiculum tensam dixerunt, non tentam.' Verbo eodem obscene etiam Græci utuntur. In Epigrammatis enim Græcorum sic Priapus loquitur, Ἀλλ' ὡς ἐντέταμαι, φῶρ ἔμβλεπε. *Medii* autem *viri*, quod dicit, pudenda ipsa significat, et nefariam libidinem, quam gentibus opprobrans Minutius in Dialogo, 'Qui,' inquit, 'scortorum licentiæ invident, qui medios viros lambunt, libidinoso ore inguinibus inhærescunt, homines malæ linguæ, etiamsi tacerent:' et in lusibus Priapus, 'Oscula dat medio si qua puella mihi.' Auson. quoque in Eunum liguritorem, 'Eune quid affectas vendentem Phyllida odores, Diceris hanc mediam lambere, non molere:' atque alibi idem de Castore fellatore, 'Lambere cum vellet mediorum membra virorum Castor.'

7 *Sic certe est, clamans Victoris rupta miselli Ilia, demulso labra notata sero*] In manuscriptis libris, *Ille te mulso:* in aliis, *Illa te mulso.* Itaque doctissimi viri Pierius Valerianus, et Gabriel Faërnus, conjecturam fecerant valde probabilem, legendum, *Ilia et emulso.* Mihi etiam in mentem venerat, suspicari legendum, *Iliaque et mulso;* vel, *Iliaque et multo.* Sed 'mulgendi' verbo sic usus Lucret. lib. IV. 'Et commiscendo semen cum forte virile Femineum mulxit subita vi, corripuitque:' eodem prope modo Horat. in Epod. VII. 'Sic est, acerba fata Romanos.'

CARMEN LXXXI.

Nemone in tanto potuit populo esse, Juventi] Ad eundem Juventium, ante, 'O qui flosculus es Juventiorum.'

3 *Præterquam iste tuus*] *Iste*, contemptim.

4 *Hospes, inaurata pallidior statua*] Aurum etiam Græcis χλωρὸν dicitur. Notum illud vetus, et ab Aristoph. Interprete expositum, τί ποτ' ἐστὶ χλωρὸν ἀντιβολῶ τὸ χρυσίον; δέδοικ' ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ πάντων αἰεί. Silius hoc Astures colore in aurifodinis versantes adfecta valetudine, atque ægros esse significat. Est enim apud illum sic, 'Sed scelerum caussas aperit Deus, Astur avarus Visceribus laceræ telluris mergitur imis, Et redit infelix

effosso concolor auro.' Lucian. in Gallo: Οἴμωζε καὶ διαγρύπνει, καὶ ὅμοιος γίγνου τὸ χρῶμα τῷ χρυσῷ προστετηκὼς αὐτῷ.

6 *At nescis quod facinus facias*] Sic alibi loquitur, 'Sæpe facis facinus:' et Plaut. Pœnulo, 'Eo tu vin' ut facinus facere lepidum et festivum:' et Terent. 'Non fit facinus magnum, et memorabile sine periculo.'

CARMEN LXXXII.

1 *Quincti*] *C* interpono, veterum monumentorum fidem secutus.

3 *Eripere ei noli*] Μονοσυλλάβως etiam Plaut. in Pseud. 'Ei homines cenas sibi coquunt, cum condiunt:' et ante, 'Eas herbas herbis aliis porro condiunt:' et statim, 'Eo laserpicii libram pondo diluunt:' Ut Lucil. 'Eidem,' δισυλλάβως, 'Uni se atque eidem studio omnes dedere, et arti.' Et Vergil. in Bucol. 'Uno eodemque igni.' Lucret. lib. III. 'Ei' bisyllabum fecit, priore tamen longa. 'Sive aliud quodvis potius conjunctius ei:' et lib. VI. 'Et manibus nitidum teneris opus effluit ei.' Nisi forte legendum apud illum sit, 'eii:' itaque sit 'ei' prius monosyllabum.

4 *Seu quod carius est oculis*] Sententia postulare videtur, ut potius, *Si quid*, legamus, Dixit enim ante, 'Aut aliud si quid carius est oculis.'

CARMEN LXXXIII.

3 *Mule nihil sentis*] Ejusdem prope sententiæ est illud ejusdem, in eandem, 'Lesbia mi dicit semper male.' Est autem hic, ut idem ante dixit, fictus questus. Quibusdam in libris, *Mulle*, per duo LL. In Patavino exemplo, *Nulle mihi*, quod est, opinor, rectius. *Nullum* enim appellat stupidum, nihil audientem, nihil, ut alibi loquitur, sentientem. Nec tamen repugno, quo minus *Mule* legas. Sic enim Cic. Pisonem admissarium atque asinum dicit. 'Nihil sentis.' Sic Ovid. Amor. lib. III. 'Fabula, nec sentis, tota jactaris in urbe.'

Si, nostri oblita, taceret, Sana esset] Insanire enim dicuntur, qui amant. Sed omnibus in libris manuscriptis erat, *Samia;* vel *Sannia:* itaque videndum, an legendum potius *Sanna*, quod inrisionem significat, quasi dicat, inrideri me amantem ab ea putarem, planeque contemni, si de me taceret: nunc quod loquitur, ardere se etiam demonstrat: *nunc* autem, sic adversatur hoc loco, ut apud Græcos Νῦν δὲ.

Quod nunc garrit] In manuscr. *gannit.*

6 *Irata est, hoc est uritur, et loquitur*] Tanta vis est ejus in me amoris, ut irascatur; id est, vere irascatur. Est enim ira fervor atque ardor sanguinis, et, qui amant, ardent etiam ipsi: suntque hæc τοῦ πάθους σημεῖα. Similiter Tacitus, de vitiis, opinor, quæ objiciuntur, 'Namque spreta exolescunt: si irascare, agnita videntur.'

CARMEN LXXXIV.

2 *Et Hinsidias Arrius Insidias*] Q. Arrii meminit Pedianus in argumento Ciceronianæ Divinationis, 'Q. nimirum Arrius Prætor, qui cum L. Gellio a Spartaco acie victus est, de quo Livius in Epitome lib. XCVI. ab U. C. Arrium vero per duplex RR. proferendum ac scribendum censeo. Confirmat hoc et Festus in verbo 'Torum.' Nam antiqui, inquit, nec mutas nec semivocales litteras, geminabant, ut fit in Ennio, Arrio, Annio.' Et vetus scriptio Romæ apud Rufinum Episcopum,

SOLI.
INVICTO.
L. ARRIVS.
RVFINVS.
D. D.

et in vetustissimo marmore in quo centuriarum incisa nomina ad Capitolini montis radices, eodem modo, L. ARRIVS, HELIVS. Sed eodem tamen

in saxo et in templo Ludovici Gallorum Regis sacrato, ubi nunc aqua lustralis, et ARRIVS per duplex RR, et per simplex ARIA.

D. M.

TIMOTHEO. CANTABRIO. QVI. VIXSIT. ANNIS. DVOBVS. MENS. DVOBVS. DIEB. XV. ARRIVS. SEVERVS. ARIA. FELICISSIMA. PARENTES. DVLCISSIMO. FILIO. FECERVNT.

7 *Hoc misso in Syriam*] In manuscr. *Hic:* legendum forte, *Hinc*.

Requierant omnibus aures] Quas ille tot aspirationibus, ἐκκεκώφωκε, καὶ ἐμπέπληκε, ut ait Plato in Lyside.

9 *Postilla*] *Postilla*, id est, 'Postea.' Terent. Phorm. 'Eam Compressit, unde hæc nata est, neque postilla umquam attigit.' Cornel. Fronto in Exemplis elocutionum. Et Ennius, 'Postilla germana soror errare videbar:' et Plaut. in Cur. 'Sed eum qui mihi vendidit illam numquam postilla vidi.' Ultima longa, ut in 'Postea.' Comperio autem, veteres 'Post,' præpositionem, sic tribus modis composuisse, 'Postea,' 'Postilla,' 'Postinde,' ut apud Suet. de Illustribus Gramm. in Q. Cæcilio, 'Postinde damnationem,' ut est in libris jam olim impressis, non 'Postdeinde.'

CARMEN LXXXVI.

1 *Quintia formosa est*] 'Quinctium' veteres dixisse antiqua monumenta declarant. Sed et, non interposito C, 'Quintiam' eosdem pronuntiasse, vetus inscriptio demonstrat, quæ hodie exstat Romæ ad S. Marci,

C. FVL. QVINTIA. C. FVLVINIA
C. FVLVINIVS. C. L. EROS

Nescio an eadem de 'Quinctia' in lusibus in Priapum, 'Deliciæ populi, toto notissima circo, Quinctia, vibratas docta movere nates,' &c.

Longa est] Ovid. lib. III. Amorum Eleg. 3. 'Longa decensque fuit, longa decensque manet.'

Mihi candida, longa, Recta est] Horat. I. Serm. Sat. 2. 'Candida, rectaque sit; munda hactenus, ut neque longa, Nec magis alba velit, quam dat natura, videri:' Propert. lib. II. 'Despicit et magnos recta puella Deos.' Nonnullam formæ laudem esse, etiam Cic. pro Muræna significat: 'Solos,' inquit, 'sapientes, esse, si distortissimi sint, formosos.'

3 *Totum illud, formosa, nego. nam nulla venustas*] Sueton. in Nerone, Pulchrum a Venusto secernens, 'Vultu,' inquit, 'pulchro magis quam venusto.' Ut ex his ejus verbis intellegatur, aliud 'pulchrum,' aliud esse 'formosum.' *Totum illud*, id est, τὸ ὅλον, sive τὸ σύνολον.

4 *Nulla in tam magno est corpore mica salis*] Lucret. lib. IV. eodem in genere, 'Charitonia, tota merum sal.' Quem versum Honoratus Fascitellus ab erudito homine legi dicebat, Χαρίτων ἴα, *tota merum sal*, ut ea Gratiarum esse una dicatur; de quo tamen considerandum etiam atque etiam puto. Octavius Pantagathus legendum putabat, 'Charis omnia, tota merum sal:' auget autem vim boni magnitudo. Id se quoque multis locis probatum a veteribus animadvertisse Corbinellus aiebat. Apud Arist. in Rhet. Θηλειῶν δὲ ἀρετὴ, σώματος μὲν κάλλος καὶ μέγεθος· et Sappho idem quoque sensisse, ὅτι σμικρά μοι παῖ ἔμμεναι φαίνεαι, κ' ἄχαρις. Et, quod 'micam salis' dicit 'in corpore,' hoc cujusmodi sit, e Plutarchi verbis in Sympos. lib. v. intelligitur, Διὰ τοῦτο δὲ ἴσως καὶ κάλλος γυναικὸς, τὸ μήτε ἀργὸν μήτε ἀπίθανον, ἀλλὰ μεμιγμένον χάριτι καὶ κινητικὸν, ἁλμυρὸν καὶ δριμὺ καλοῦσιν. Hunc interpretans locum Quinctilianus in VI. 'Nam et Cicero,' inquit, 'omne, quod salsum, ait esse Atticorum, non quia sunt maxime ad risum compositi:' et Catullus cum dicit, 'Nulla in tam magno est corpore mica salis, hoc dicit, nihil in corpore ejus esse ridiculum. Salsum erit igitur, quod non erit insulsum,' &c. Lesbiam itaque sic laudat suam Ca-

tullus, ut Helenam Zeuxidis veteres laudaverunt, quam pinxit ille τὸ τῶν ἄλλων κρεῖττον ἀπανθίζων, ut ait Dionysius Hal.

CARMEN LXXXVIII.

1 *Qui cum matre atque sorore Prurit*] 'Prurire' sic feminas dixit obsceni Auctor carminis: 'Oro, nam quis erit modus, Quirites, Aut præcidite seminale membrum, Quod totis mihi noctibus fatigant Vicinæ sine fine prurientes, Vernis passeribus salaciores.'

4 *Ecquid scis, quantum suscipiat sceleris*] Sic Cic. Philipp. xi. 'Miserior igitur, qui suscipit in se scelus:' et in Pompeiana, 'Delenda est vobis illa macula, Mithridatico bello superiore suscepta.'

5 *Quantum non ultima Tethis, Non genitor Nympharum abluat Oceanus*] Genus expiationis hoc fuisse videtur, eamque vim non mare tantum, sed ipsos etiam fluvios, habere credebant. Ex hoc genere videtur esse, quod sæpe apud Obsequentem de Prodigiis legimus, 'Lunæ Androgynus natus, præcepto haruspicum in mare deportatus:' atque alibi 'Puer haruspicum jussu crematus, cinisque ejus in mare dejectus:' item alibi, 'In Etruria Clusi mater familiæ vivum serpentem peperit, qui jussu haruspicum in profluentem dejectus adversa aqua natavit:' et apud Juvenal. Sat. vi. 'Ut quidquid subiti et magni discriminis instat, In tunicas eat, et totum semel expiet annum. Hibernum fracta glacie descendat in amnem Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsis Verticibus timidum caput abluet:' et apud Persium, 'Hæc sancte ut poscas, Tiberino in gurgite mergis Mane caput.' Pausanias in Bœoticis, idem de mari significans, Ὁ μὲν δὴ σεμνότερος ἐς αὐτὸν λόγος τὰς γυναῖκάς φασι τὰς Ταναγραίων πρώτας Διονύσου τὰ Ὄργια μυηθείσας ἐπὶ θάλασσαν καταβῆναι καθαρσίων εἵνεκα. νηχομέναις δὲ ἐπιχειρῆσαι τὸν Τρίτωνα, κ. τ. λ. De fluminibus Soph. in Œdipo Tyr. Οἶμαι γὰρ οὔτ' ἂν Ἴστρον οὔτε Φᾶσιν ἂν Νίψαι καθαρμῷ τήνδε τὴν στέγην, ὅσα Κεύθει, κ. τ. λ. Mari eluendi vim maximam Lucr. tribuens lib. vi. alio quidem in genere idem prope dixit, 'Non si Neptunus fluctu renovare operam det, Non mare si totum velit eluere omnibus undis.' 'Ultimam' vero 'Tethin' dicit, totum mare ad extremos usque ejus fines.

6 *Non genitor Nympharum*] In manuscriptis, *Nec genitor Nympharum.*

8 *Non si demisso se ipsi voret capite*] Haud scio, an eandem obscœnitatem Cic. significet in Clodio, in Orat. pro domo: 'Quære,' inquit, 'hoc ex Clodio scriptore legum tuarum; jube adesse; latitat omnino. Sed, si requiri jusseris, invenient hominem apud sororem tuam, occultantem se, capite demisso. Nam, si Sex. ille Clodius cunnilingus, hic Gellius juvenis irrumator, par est utriusque obscœnitas.'

CARMEN LXXXIX.

1 *Gellius est tenuis*] Etenim, qui Veneri dediti sunt, eos macie confectos videri necesse est. Lucret. lib. iv. 'Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, cum vivere non quit Præ macie: ῥαδινή,' &c.

Cui tam bona mater] Tam pulchra.

5 *Qui ut nihil attingat*] Jocus esse videtur παρὰ προσδοκίαν· id enim sequi videbatur, ut hic, ea quæ liceret, non attingens, multo minus, quæ non liceret, attingeret, eoque minime macresceret nunc tantum sese polluens nefaria libidine, sat caussæ tamen est, cur sit idem macer.

CARMEN XC.

1 *Nascatur magus ex Gelli, matrisque nefando Conjugio*] *Magum* lingua Persarum Sacerdotem dici testatur Appuleius. Persas vero ipsos ceteris gentibus odio esse, propter hæc nefaria cum parentibus sororibusque conjugia, tradit Eusebius.

3 *Nam magus*] Id est, sacerdos; ejusmodi ergo matrimoniis sacerdotes suscipiebantur, non item alii. Significare enim hoc Catullus videtur.

5 *Gnatus ut accepto veneretur carmine Divos*] *Accepto*, sibique per manus tradito a parentibus incestuosis; nisi 'acceptum carmen,' Dis gratum malis intelligere.

6 *Omentum in flamma pingue liquefaciens*] Positis in ignem visceribus victimarum. In 'liquefacio' E produxit, ut et sæpe Lucret. ut lib. IV. 'Ac rarefactum detracto sanguine venis:' et lib. III. 'Expergefactique sequuntur inania sæpe:' et Ovid. Met. VII. 'Tura liquefaciunt.'

CARMEN XCI.

2 *In misero hoc nostro perdito amore fore*] In veteribus omnibus haud paulo melius, *In misero hoc nostro, hoc perdito amore.*

3 *Quod te cognossem bene*] Ponam duos hos versus, ut nonnullis in libris manuscriptis rectius, mea quidem sententia, leguntur: *Quod te cognossem bene, constantemve putarem, Aut posse a turpi mentem inhibere probro.*

5 *Sed neque quod matrem*] Hic quoque versus in exemplo Guarini aptius legitur, *Sed quod nec matrem nec germanam esse videbam.*

6 *Cujus me magnus edebat amor*] Sic Verg. 'Est mollis flamma medullas Interea:' atque alibi, 'et cæco carpitur igni:' et alibi, 'Hic quos durus amor crudeli tabe peredit.' 'Edax amor' etiam ab Apoll. R. lib. III. dicitur *Μάργος ἔρως*, et, ut citat ejus Interpres, ab Anacreonte, *Τακερὸς δ' ἔρως*. Idem significans Soph. de Venere, *'Εντήκεται γὰρ πλευμόνων ὅσοις ἔνι Ψυχή· τίς οὐτί δε τῆς θεοῦ βορός*; Magnus amor, *δεινός*. Sic Plato, *Ὄψις γὰρ ἡμῖν ὀξυτάτη μεν διὰ τοῦ σώματος ἔρχεται αἰσθήσεων, ᾗ φρόνησις οὐχ ὁρᾶται· δεινοὺς γὰρ ἂν παρεῖχεν ἔρωτας, εἴτι τοιοῦτον ἑαυτῆς ἐναργὲς εἴδωλον παρείχετο εἰς ὄψιν ἰόν.*

9 *Tu satis id duxti*] Ita prorsus legendum videtur; tametsi est in omnibus fere manuscriptis, *induxti.*

Tantum tibi gaudium in omni Culpa est, in quacumque est aliquid sceleris] Eadem prope sententia apud Cic. Philip. XI. 'Deinde ea libidinum turpitudo, ut in hoc sit semper lætatus, quod ea faceret, quæ sibi objici ne ab inimico quidem possent verecundo:' et pro Milone, 'Ut eum nihil delectaret quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret.'

CARMEN XCII.

2 *Dispeream, me nisi Lesbia amat*] In manuscriptis, *Lesbia, me dispeream nisi amat.*

3 *Cui ego quasi eadem totidem*] Incidi in veteres libros A. Gelli: in sexto vero ejus libro, ubi hic Catulli versus legitur, sic erat scriptum, *Quo signo qua sin totidem mox deprecor illi:* itaque conjecturam feci legendum, *Quo signo, quasi enim totidem mox deprecor illi.* Fuerat, opinor, sic scriptum: *Quo signo, quasi enim totidem.* Simili errore factum, 'sin,' quoque, opinor, in Proëmio, quo Hieronymus, Eusebii Chronicon Interpres, utitur, in illis ejus verbis, 'Nec ignoro, multos fore, qui solita libidine detrahendi omnibus, quod vitari non potest, nisi qui omnino nil scribit, huic volumini genuinum dentem infigant. calumniabuntur in tempora, convertent ordinem, res arguent, syllabas ventilabunt,' &c. Quibus in verbis, 'in' mutandum omnino in 'enim,' fuerat enim scriptum 'enim.' Sic autem et Cic. junxit in Lælio, 'Quasi enim ipsos induxi loquentes.' Deprecari autem sic dixit, ut et Ennius in Erechtheo, 'Quibus servitutem mea miseria deprecor.' Et Chresphonte, 'Ego, cum meæ vitæ parcam, letum inimico deprecor.'

CARMEN XCIII.

2 *Nec scire, utrum sis albus, an ater*

homo] Idem, opinor, Plaut. significans in Pseudolo, 'Quem ego hominem nulli coloris novi.' Ejusdem quoque sententiæ est ironia Cic. Philip. XIII. 'Magnum crimen senatus; de Theopompo summo homine neglęximus: qui ubi terrarum sit, quid agat, vivat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat.' Quintil. lib. XI. dissimulato Catulli nomine, ne Cæsarem suum videlicet offenderet, hujus loci meminit, 'Negat,' inquit, 'se magnifacere aliquis poëtarum, utrum Cæsar ater, an albus homo sit: insania. Verte, ut idem Cæsar de illo dixerit: arrogantia est.' Sunt, qui desiderari ceteros versus putent hujus Epigrammatis.

CARMEN XCIV.

1 *Mentula mœchatur*] Locus videri posset ex paronomasia, si similiora essent initia verborum, 'Mentulam mœchari,' ut 'Ollam olera legere.' Festus Pompeius in verbo 'legere,' 'Legimus aut scriptum, aut olera.' Cum Mentulam igitur ipsum adulterii insimularet, sic Mentulam igitur mœchari dicit, ut, 'Olera ollam legere,' proverbio dicitur. Sententia vero ejusmodi est, ut, cum Mentulam hunc, sive quis alius adulter esset insignis, cum Catullus aut se ipse sic excusare fingatur, se non mœchari, sed mentulam ipsam; in suamque mentulam sic culpam conferat, ut vulgo dici etiam solet, non olera aliquem furatum, sed ollam ipsam: at ejus furtum fuisse constat, cujus etiam sit olla, ut adulterum etiam esse eum dubitandum non sit, cujus illæ sint obscœnæ partes. 'Legere' autem, Furari est: quo verbo Horat. ceterique sic sunt usi. Hinc 'sacrilegium.' De furto olerum, in obscœnis lusibus, 'Fur abeas, pœnam licet indignere, feramque, Propter olus, dices, hoc ego propter olus?' quod expressum videtur ex illo, 'Αλλ' ὡς ἐντέταμαι, φῶρ ἔμβλεπε. Τοῦτο δ', ἐρωτᾷς, Τῶν ὀλίγων λαχάνων εἵνεκα, τῶν λαχάνων;

CARMEN XCV.

1 *Smyrna mei Cinnæ*] Commentario *Smyrnæ* edito, L. Crassitium Tarentinum inclaruisse scribit Tranquillus, aut quisquis alius auctor est libelli de Illustribus Gramm. Et 'Smyrnam Cinnæ,' puto, intelligit. Carisius lib. I. 'Hujus tabis, Cinnam in Smyrna, nullo auctore dixisse, tradit.' Quintil. lib. X. de Emendatione, 'Nam, quod Cinnæ Smyrnam novem annis accepimus scriptam, et Panegyricum Isocratis quem parcissime decem annis dicunt elaboratum, ad oratorem nihil pertinet.'

Nonam post denique messem, Quam cœpta est, nonamque edita post hiemem] Vergil. eodem modo æstivum tempus significans, 'messem' dixit: hibernum autem, 'frigoris' nomine: 'Ante focum si frigus erit, si messis in umbra.'

3 *Millia cum interea*] 'Ανακόλουθον mihi videtur; itaque aut aliquid ante hunc versum deest, aut hic suo loco positus non est: quod mihi eo probabilius videtur, quod Volusi annales brevi tempore perituros esse significet, nisi quis et Hortensium et Volusium simul esse reprehensos contendat. Suspicabar tamen sic legendos hos versus: *Smyrna mei Cinnæ, nonam post denique messem, Quam cœpta est, nonamque edita post hiemem. Smyrnam cavas Atracis penitus mittetur ad undas Smyrnam incana diu sæcula pervoluent. At Volusi annales....Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.*

5 *Smyrna cavas Atracis*] Aut *Atracis*, aut *Atacis*, legendum videtur. Utriusque enim meminerunt auctores optimi. Propert. lib. I. 'Et dicam, Atraciis licet hæc considat in oris.' Et Tibull. 'Cum tremeret forti milite victus Atax.' 'Cavam undam' dixit etiam Ovid. in Ibin, 'Qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis:' et Verg. Georg. I. 'cava flumina;' 'Implentur fossæ, et cava flumina cres-

cunt.' Et idem alibi Catullus, 'cavam paludem' dixit.

6 *Smyrna incana diu sæcula pervoluit*] Sic est in plerisque manuscriptis. Si *pervoluet* feceris, versum reddideris haud paullo meliorem. 'Cana sæcula' et Martialis dixit lib. VIII. 'Nec pateris, Cæsar, sæcula cana mori.' Ac, si Martialis Catullum in eo est imitatus, quod mihi quidem verisimile fit, dubium non est, quin Catulli versus, ut in quibusdam manuscriptis est, ita legendus sit, *Smyrnam cana diu sæcula pervoluent:* etenim quod ante *M* fuit, mutatum est in *in* præpositionem, verbo autem *pervoluet* apex detractus, qui N valet. Propert. lib. II. 'canos' etiam dixit 'annos,' 'Quid si jam canis ætas mea candeat annis?'

7 *At Volusi annales*] Reliquum hujus versus deest; nisi, *Paduam*, in manuscriptis libris male legitur, ac pro eo fuit aliud in optimis libris, quod cum scribæ librarii fœdissime corruperint, cujusmodi fuerit, conjectura adsequi non possumus.

8 *Et laxas scombris*] Hac mali Poëtæ pœna adficiuntur; de qua sæpe Martialis aliique auctores.

9 *Parva mei mihi sunt cordi monumenta*] In libris manuscriptis, et, *sunt*, et *sint:* ab omnibus autem quos viderim, abest verbum ultimum. Quin vero hoc aliud sit Epigramma, aut pars potius Epigrammatis, ne dubitandum quidem videtur.

10 *At populus tumido gaudeat Antimacho*] Acron, vetus Horati Interpres, illis Horati verbis, 'Nec sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim: Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum:' 'Aut nomen proprium,' inquit, 'Cyclicus, et significat Antimachum poëtam; mali vero poëtæ imperitæ multitudinis auribus esse solent fere jucundiores.' Eurip. Hippol. Ἔχει δὲ μοῖραν καὶ τοδ'· οἱ γὰρ ἐν σαφοῖς φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν.

CARMEN XCVI.

1 *Si quidquam mutis gratum acceptumque sepulchris Accidere a nostro, Calve, dolore potest*] Eodem modo Cic. Epist. ad Q. Frat. lib. I. 'Sed certe a te mihi omnia semper honesta et jucunda ceciderunt.' In eandem sententiam Isocr. Evagora, Ἡγησάμην Εὐαγόραν, εἴτις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι περὶ τῶν ἔνθαδε γιγνομένων, εὐμενῶς μὲν ἀποδέχεσθαι καὶ ταῦτα, καὶ χαίρειν ὁρῶντα τὴν περὶ αὐτοῦ ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν: et Soph. Electra, Ὥστε τῷ τεθνεότι τιμὰς προσαπτεῖν, εἴτις ἔτ' ἐκεῖ χάρις. Itaque veteres, an vita functis eorum, quæ hic agerentur, sensus esset, vehementer dubitarunt; eaque de re disputat Aristot. Ethic. Nicom. lib. I.

4 *Atque olim missas flemus amicitias*] In manuscriptis aliquot, *amissas*. Sic Verg. Georg. III. 'Tum quos amisit inultus amores.'

CARMEN XCVII.

1 *Non ita me Di ament*] I longum in extremo, incipiente etiam dictione, quæ a vocali quacunque inciperet, fere non elidebant, idque nunc corripuere, nunc vero etiam produxere. Observatum hoc multis in locis apud Vergil.

2 *Utrum os an culum*] Sic omnes libri manuscripti. Guarinus legit, *Utrum ne os*.

3 *Nil immundius hoc, nihil est immundius illo*] Dupliciter hic versus in libris manuscriptis legebatur: primum sic, *Nihil mundius hoc nobisque immundius illud:* deinde etiam sic, *Mundius hæc nihil est, nobisque immundius illud;* quod rectius judico, si *hæc* tantum in *hoc* mutetur. Nobis, inquit, nihilo mundius haberi solet, Culus nimirum ipse. Prior etiam lectio stare possit, si, *que*, tantum mutaris in, *quam:* nam *nihilo* contracte non minus legi potest, quam *nihil*, quod

factum a veteribus poëtis nonnumquam invenio.

5 *Nam sine dentibus est, hoc dentes*] In libris manuscriptis, *hic dentes;* quod est ipsum probabilius.

6 *Ploxemi*] Quid hoc verbi sit, declarant Quintil. et Fest. Pomp.

7 *Præterea rictum, qualem defessus in æstu Meientis mulæ cunnus habere solet*] Legendum forte sit *diffisus*, pro *defessus*.

10 *Atque asino*] Ὄνους, opinor, vocat Xenophon etiam ‘ molas,’ quibus frumenta teruntur.

12 *Ægroti culum lingere carnificis*] Cur *ægroti?* itaque vehementer suspicor nomen proprium fuisse, atque scriptum, *Agroti*, aut *Argoti*, aut quovis alio modo non dissimile: corruptum deinde in, *Ægroti*.

CARMEN XCVIII.

1 *In te, si in quemquam, dici pote, putide Vecti*] Ego manuscriptis etiam libris *Vecti:* quod si probabilius judicamus, legendum omnino *Vetti; Vettium* enim et *Vettiam* scribebant. Namque ut cetera vetustatis monumenta prætereάm, in hortis Rodulfi Pii Cardinalis Carpensis vetustum marmor hujusmodi literis incisum legitur, A. BAEBIVS. A. F. OVF. VETTIA. A. F. VXOR.

4 *Culos, et crepidas lingere Carbatinas*] Ego vero in Politiani sententiam lubens eo: præsertim cum gravissimis veterum auctorum testimoniis, iisque firmamentis nitatur, quibus isti, qui reprehendunt, nihil afferunt aut gravius aut melius, præter inanissimas rationes. Obscœnitatem ejusmodi Euno cuidam objiciens Ausonius, sic scribit, ‘ Eune quod uxoris gravidæ patriæ inguina ambis, Festinas glossas non natis tradere natis:’ atque alibi, ‘ Inguina quod calido levas tibi dropace, caussa est, Irritant volsas levia membra lupas. Sed quod et elixo plantaria podice vellis, Et teris inclusas pumice clazomenas, Caussa latet, bimarem nisi quod patientia morbum Adpetit, et tergo femina, pube vir es.’

6 *Dicas*] Aut loquere, aut caussas age.

CARMEN XCIX.

2 *Suaviolum, dulcius ambrosia*] Horat. I. Od. 13. ‘ Speres perpetuum dulcia barbare Lædentem oscula, quæ Venus Quinta parte sui nectaris imbuit.’

3 *Namque amplius horam*] *Amplius* cum accusandi casu, ut Cic. optimique alii Latinitatis auctores.

4 *Suffixum in summa me memini esse cruce*] Quo modo in cruce suffigi atque suspendi solerent, quos eo supplicio adficerent, Manil. Astron. lib. v. declarat: ‘ At simul infesti ventum est ad litora Ponti, Mollia per duras panduntur brachia cautes. Astrinxere pedes scopulis, injectaque vincla, Et cruce virginea moritura puella pependit.’

6 *Tantillum vestræ demere sævitiæ*] *Vestræ*, de uno; ut et Ovid. Fast. I. ‘ Pax erat, et vestri, Germanice, caussa triumphi Tradiderat domitas jam tibi Rhenus aquas:’ et Verg. ‘ Crimen amor vestrum.’

8 *Abstersi guttis*] In veteribus libris, *Guttis abstersi;* faciendumque *abstersisti*, quod est aptius.

10 *Tamquam commixtæ spurca saliva lupæ*] In libris quibusdam, *comminctæ;* in aliis, *conjunctæ:* ex quo factum opinor, *comminctæ:* itaque legendum forte, *conjunctæ*. ‘ Lupam ’ vero meretricem intelligit. Placiades in Glossis: ‘ Lupam, meretricem, a rapacitate, vel a libidine hujus animalis; unde et Lupanar dicitur:’ Cic. pro Milone, ‘ Ille, qui semper secum scorta, semper exoletas, semper lupas ducebat. Sic Martial. lib. I. ‘ Abscondunt spurcas hæc monumenta lupas.’ Sunt, qui *commixtam* reti-

neant, et 'lupam commixtam' sic a Catullo dictam existiment, ut a Plauto etiam Mostell. 'Capra commixta' dicitur; id est, fœda. Sed hoc illi viderint. Inamabile suavium significans, Statius Comicus argute dixit, 'Sed tua morosa ne uxor, quæso est, quam rogas? Quæ tandem, tædet mentionis, quæ mihi Ubi domum adveni ac sedi, extemplo savium Dat jejuna anima. Nil peccat de savio, Ut devomas vult, quod foris putaveris.'

13 *Ut mi ex ambrosia*] In manuscriptis, *ambrosio*. Ut 'osculum' sic 'ambrosium' dicatur, ut etiam Verg. 'Comæ' dicuntur 'ambrosiæ.'

14 *Tristi tristius helleboro*] Amarius. Sic Verg. 'Media fert tristes succos:' et alibi, 'Tristesque lupini.' 'Amarius' autem 'elleboro,' Proverbio dicitur, ut in illo, Ἀδὺ τὸ βινεῖν ἐστι, τίς οὐ λέγει; ἀλλ' ὅταν αἰτῇ Χαλκὸν, πικρότερον γίνεται ἐλλεβόρου.

CARMEN C.

1 *Cælius Aufilenum*] Et *Cœlium* per Œ et per Æ diphthongos legimus in vetustissimis monumentis, iis scilicet quæ Romæ sunt in amœnissimis Card. Carpensis hortis, et in ea basi, quæ hodieque in Urbe ad Arcum Septimio dicatum cum Centuriarum exstat nominibus et diversas quidam esse volunt familias. Ego vero dubito *Aufidena* ne pro *Aufilena*, legendum sit. Romæ enim apud Episcopum Ferratinum monumentum exstat ejusmodi.

IVNONI
IVLIÆ
AVFIDENÆ
CAPITOLINÆ
SACRVM.

Nam, de antepenultima ejus verbi quid statuam, non habeo.

2 *Flos Veronensium depereunt juvenum*] *Flos*, ἄωτος verbum Pindaro frequentatum in hoc genere et Theocr. Τῆμος ναυτιλίας μιμνάσκετο θεῖος ἄωτος Ἡρώων. Juvenal. Sat. v. 'Flos Asiæ ante ipsum pretio majore paratus.' In *Veronensium* vero Synizesis eadem, quæ in verbo 'omnia' apud Vergil. Æn. VI. 'Quin protinus omnia Perlegerent oculis.' Itaque est in illo optimo vetustissimoque libro, quo Romæ magno Card. Carpensis beneficio sum usus. Jam, quia et Nicolaus Erzthræus et Pierius Valerianus adcurate de eo atque erudite multa tradiderunt, addam ad illa versus Lucr. qui colligentes illos alia fugerunt, e lib. v. 'Sed sic quodque suo ritu procedit, ut omnia Fœdere naturæ certo:' et, 'Ignis enim superavit, et ambiens multa perussit:' et Ovidii illud, Catullini hujus simillimum, e Fast. lib. v. 'Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensium.'

4 *Fraternum vere dulce sodalitium*] Simillimum illud Horat. 'hac in re scilicet una Multum dissimiles, ad cetera pæne gemelli.' Nisi sic turpitudinem atque obscenitatem τῆς ἑταιρήσεως significare voluit. Sed illud rectius, quod et Corbinello videbatur, ob similem, aut eandem potius Menandri sententiam, Ὡς ἡδύ γ' ἐν ἀδελφοῖς ὁμονοίας Ἔρως.

6 *Perspecta exigitur unica amicitia*] In manuscriptis etiam, *Perfecta est igitur:* in aliis, *Perfecta, atque exigitur:* utrumque mihi tralatum videtur ab operibus, quæ ad regulam fiunt ac libellam: itaque amicitiam perfectam illius ac sanctam significat. Plin. lib. XXXVI. cap. 25. verbo 'exigere' de pavimentis sic utitur: 'Deinde spissa calcatis carbonibus inducitur sabulo calce ac favilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam et libellam exigitur.' Indidem translatum videri possit et Ovid. illud Fast. lib. III. 'Non habet exactum, quod agat.'

CARMEN CI.

2 *Advenio*] Legendum puto, *Adveni*.

concinnius enim est, ‘ Adveni ut donarem,’ quam, ‘ Advenio ut donarem.’

3 *Ut te postremo donarem munere mortis*] Et Vergil. ‘ suprema’ hæc vocat ‘ munera’ Æn. XI. ‘ Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine vobis Hanc patriam peperere suo, decorate supremis Muneribus :’ et Ovid. Eleg. lib. III. ‘ Hic certe manibus fugientis pressit ocellos Mater, et in cineres ultima dona dedit.’ In Hispania citeriore monumentum ejusmodi exstat,

C. IVL. FABIAN
ANN. XIX.
FABIA. PAVLA
AMITA
MVNVS
SVPREMVM

Ambrosius eodem uno verbo ‘ suprema’ vocat. ‘ Munus’ autem hoc etiam Græci dicunt. Homer. Τοῦτό νυ καὶ γέρας οἶον ὀϊζυροῖσι βροτοῖσι Κείρασθαί τε κόμην, βαλέειν δ’ ἀπὸ δάκρυ παρειῶν· atque alibi, Πάτροκλον κλαίωμεν· ὃ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων· Verg. ‘ Et fungar inani Munere.’

4 *Et mutum nequicquam adloquerer cinerem*] Hujusmodi adlocutiones προσφθέγματα dici ab Eurip. Corbinellus observavit, apud quem est in Troad. Πρὸς τάφον δ’ ὁμηλίκων Κώμους ἀπάξω, φίλα διδοὺς προσφθέγματα. In Achillis Maffei libro, alteroque Patav. *mutam*. Utrumque per veterum licet auctoritatem. Tibull. ‘ Et mea cum muto fata querar cinere :’ Auson. eodem modo, ‘ Non nomen non quo genitus, non unde, quid egi, Mutus in æternum sum cinis, ossa, nihil. Similiter Propert. lib. II. ‘ Taliaque illacrimans mutæ jace verba favillæ.’ Hoc e genere est, quod est apud Verg. Æn. V. ‘ Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat Anchisæ magni, manesque Acheronte remissos.’

5 *Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum*] In scriptis libris omnibus, *te abstulit*; quod stare etiam

6 *Heu miser indigne frater adempte mihi*] Sunt, qui legant, *misero*, non suffragantibus libris. More igitur Græcorum rem eandem ἐπιθέτοις cumulat. Ovid. Fast. IV. in eandem sententiam, ‘ Osculaque adplicuit posito suprema feretro, Atque ait, invito frater adempte mihi.’ ‘ Ademptum’ vero vita defunctum intelligunt optimi Poëtæ. Ovid. ‘ Jure igitur Celso lacrimas libamus adempto.’

8 *Tradita sunt tristes munera ad exsequias*] In scriptis est, *tristi;* itaque legendum, *tristis*.

10 *Frater have, atque vale*] Salutandi sitos, etiam Græcis mos erat. Theocr. in Epigr. Χαιρέτω οὗτος ὁ τύμβος, ἐρεῖς· ἐπεὶ Εὐρυμέδοντος Κεῖται τῆς ἱερῆς κοῦφος ὑπὲρ κεφαλῆς. ‘ Havere’ autem, et ‘ valere,’ eos fere jubebant, quos amplius visuri non erant. Hoc, opinor, et Plaut. significans in Curc. ‘ Ego,’ inquit, ‘ abeo : vale, atque salve :’ et Verg. ‘ Salve æternum mihi, maxime Palla, Æternumque vale.’ Sic in veteri quoque monumento Romæ, in ædibus Joannis Zabreræ Savonensis :

D. M.
VIRIAE. PRIMITIVAE. VIX. ANN. XVIII. MENS. I. DIE. XXIV. L. VIRIVS. HELIVS. CONJVGI. DVLCIS. HAVE. DOMINA. VALE. DOMINA.

CARMEN CII.

1 *Si quicquam tacite commissum est fido ab amico*] In omnibus manuscriptis, *tacito:* utrumque vero mihi non probatur. ‘ Tacitum’ enim Latine, non qui tacet, sed quod tacetur ipsum, dicimus. Tum durum etiam illud videbatur, subintelligere, ‘ Ei,’ *cujus sit penitus, &c.* Itaque legendum putabam, *Si quoiquam tacitum commissum est, &c.* ‘ Tacitum’ autem dicit id quod ἀπόῤῥητον Græci. Sin dativum *Ei* velis omnino legi, legi possit, *Si quidquid taciti*. Sunt qui *tacito*, pro *tacite*, dictum velint, ut

'Certo,' pro 'certe:' quod non placet. 'Tacita' vero τὰ ἀπόῤῥητα sic dicta, ut ab Horatio 'tacenda,' 'Dicenda tacenda locutus.'

3 *Me unum esse invenies illorum jure sacratum*] Est in manuscriptis, *Meque esse invenies*; et, *Atque esse juvenes:* conabar igitur ita restituere, *Me, quem ipse adjures*; vel, *Aut quem ipse adjures*; vel, *Me, quem ipse invenias. Illo cum jure sacratum, Corneli, &c.* Neque vero impedio, quo minus etiam, qui volet, priorem illam lectionem sequatur, et sententiam. Sic se sanctum hominem, ac fidei plenum significat: probabiliorem lectionem facit, quod 'jus,' id est, religionem interponit, et 'sacratum' dicit. Sic enim Jusjurandum dicitur et apud Cic. lib. II. de Leg. 'Pœna violati juris esto.'

CARMEN CIII.

1 *Aut sodes mihi redde decem sestertia, Silo*] Uno in libro, non *decem*, sed *tuo*: Faërnus *duo* faciebat.

3 *Aut, si te nummi delectant*] In Patav. *At, si te nummi*. In nonnullis etiam libris, pro *nummi, nimium*. Interminari, ac ferocire leno, ut ejusmodi homines solent, ne pecuniam redderet: cujus se minis minime terreri Catullus significans, Nihil, inquit, moveor tua ista ferocia, reddas modo decem, quæ debes, sestertia.

CARMEN CIV.

4 *Sed tu cum caupone omnia monstra facis*] In manuscriptis, *cum tappone*; itaque est in Maffei libro, *cum tapone*, ut in Zanchi exemplo, *in tripone*, ut erat in Patav. itaque legendum suspicabar, *Sed tu cum turpi ore omnia monstra facis:* id est, turpissima quæque atque incredibilia confingis, et loqueris isto impolluto ore. Translatum autem videtur ab haruspicina atque auguriis. Sic enim apud Diomedem Gramm. 'L. Casius Hemina in II. Monstrum fit, sus parit porcos XXX.' Plaut. Mostell. 'Quæ hic monstra fiunt:' et Terent. idem significans, 'Aliquid monstri alere:' sic dixit Cic. ad Att. 'Venerat horis duabus ante Cherippus, mera monstra nuntiarat.'

CARMEN CV.

1 *Mentula conatur*] Ineptum hominem, ac peni deditum, versus etiam facere temptantem, irridet. *Pimplæum montem*, sic, ut est *Sororem montem*, Propert. lib. III. 'Sed, quod pace legas, opus hoc de monte sororum:' nisi quid significatur, quale illud Laberii apud Non. Marcell. in verbo, 'Eugium,' 'Quare tam arduum ascendas; an concupisti Eugium scandere?'

CARMEN CVI.

1 *Cum puero bello*] In manuscriptis omnibus, *Obelio*. Si nomen forte id pueri fuit, jocus a venditione puerorum petitus: pueros enim mangones vendere erant soliti. Martial. lib. I. 'Millia pro puero centum me mango poposcit.' Aut præco igitur puerum, aut se puer ipse vendere discupiebat, sed ad tempus. In Maffei libro erat, *Præconem qui videt ipse*. Ejusmodi credo puerum Cato intelligit apud Gellium: 'Sed nisi qui palam,' inquit, 'corpore pecuniam quæreret, aut se leoni locavisset,' &c.

CARMEN CVII.

1 *Si quidquam cupido, obtantique obtigit umquam*] In manuscriptis, *Si quidquid*; in Patav. pro *obtigit, obtulit*: legendum forte, *Si quidquam cupido, optantique obtulit umquam*.

2 *Insperanti, hoc est gratum animo proprie*] Aristot. Rhet. lib. II. Ὅπερ καὶ τέρπει τὸ πολὺ παρὰ δόξαν· ita vero dispungo, ut insperanti animo gratum id esse proprie intelligatur.

3 *Quare hoc est gratum, nobis quoque carius auro*] Durius quam Catullinæ conveniat elegantiæ, *nobis quoque:* legendum forte, *nobisque hoc carius*

auro; tametsi *ὀνυχῶς* ante dixerit, *cupido optantique.* Sic vero *carius auro*, quasi proverbio dicebatur, quod sibi gratissimum carissimumque esse significabant. Tibull. lib. I. ‘ Carior est auro juvenis, cui levia fulgent Ora, nec amplexus aspera barba terit.’

6 *O mihi cara magis candidiore nota*] In manuscriptis, *Nobis o luce.* Et, *Nobis, lucem.* Mihi quidem suspicari in mentem venerat, deesse versus, qui sequerentur. Martialis imitatus in lib. IV. ‘ Hanc lucem lactea gemma notet.’

7 *Quis me uno vivit felicior, aut magis hac est Optandus vita dicere quis poterit*] In manuscriptis omnibus, *aut magis me est*, sive, *mage me est.* Ego vero scriptum fuisse suspicor, *aut magi' mi esse Optandum in vita, dicere quid poterit;* est enim planior, et concinnior sententia, nec longe a vestigiis veteris, quæcumque fuit, lectionis discedit. Plaut. autem in Capt. in eandem sententiam, ‘ Quoi hominum adæque nemo vivit fortunatior :’ ut contra in Amphitr. ‘ Quisnam me Thebis alter vivit miserior ?’

CARMEN CVIII.

1 *Siconi arbitrio*] In manuscriptis, *Sic homini populari arbitrio;* in aliis, *Sic horum.* Emendavit Hieronymus Avantius, *Si Comini arbitrio populi*, incertum, an vetus exemplar secutus. Sed caussam, cur suo loco verba moveantur, non video. Legendum igitur, *Si Comini populi arbitrio.*

3 *Quin primum inimica bonorum*] Loci similes sunt apud Horat. v. Od. 5. ‘ Post insepulta membra different lupi, Et Esquilinæ alites :’ et apud Ovid. in Ibin, ‘ Sive per imensas jactabar naufragus undas, Nostraque longinquus viscera piscis edet; Sive peregrinæ carpent mea membra volucres, Sive meo tingent sanguine rostra lupi :’ ac post, ‘ Ipsæ te fugiant, quæ carpunt omnia flammæ, Respuet invisum justa cadaver humus ; Unguibus et rostro tardus trahet ilia vultur, Et scindent avidi perfida corda canes.’

4 *Lingua exsecta*] In manuscriptis omnibus, *exserta.*

5 *Effossos oculos voret atro gutture corvus*] In Patav. pro *gutture, gurgite* legebatur.

CARMEN CIX.

4 *Atque id sincere dicat, et ex animo*] Sic Terent. Eunucho loquitur, ‘ Si istuc crederem sincere dici, quidvis possem perpeti.’ *Ex animo* autem dicere, id Græce est, *ἀπὸ καρδίας.* Sic vetus Poëta: *Ἦ μὴν ἐρεῖν σοί τ' ἀπὸ καρδίας, σαφῶς καὶ μὴ 'πίτηδες μήδεν, ἀλλ' ὅσον φρονῶ.*

5 *Ut liceat nobis tota perducere vita Alternum*] In manuscriptis, *tota producere vita Æternum, &c.*

CARMEN CX.

3 *Tu quod promisti, mihi quod mentita inimica es*] *Quod promisisti*, et *quod mentita es :* primum scelus.

4 *Quod nec das et fers*] Alterum flagitium. In manuscriptis est, *nec das, nec fers;* Guarinus illo modo legit, nec tamen, librumne veterem sit secutus, exprimit. Auctor Carminis in Priapum verbo ‘ dandi ’ sic utitur, ‘ Quædam si placet hoc tibi Priape, Ficosissima me puella ludit, Et nec dat mihi nec negat daturam.’ Sic *χαρίζεσθαι* Græcis *κυρίως τὸ συνουσιάζειν λέγεται*, ut scribit Interpres Pindari.

Sæpe facis facinus] Sic Plaut. Mostel. loquitur, ‘ Habeo, Neptune. Non dici potest quam indignum facinus fecisti, et malum :’ et Aulul. ‘ Hei, Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis :’ et ante illum Ennius Ann. VII. ‘ Ut faceret facinus, levis haud malus idem.’ Plin. Nat. Hist. lib. XXXIII. cap. 3. aliisque in locis, ‘ scelus facere ’ sic dixit.

6 *Data corripere*] Id est, dona. Sic,

opinor, Ovid. de Amore, 'Nullis flectitur ille datis.' Certe Propert. hoc modo lib. III. 'heu nullis capta Lycina datis.'

7 *Efficitur*] In manuscriptis legitur, et *efficit*, et *effecit*: itaque legendum, *efficitur*.

CARMEN CXI.

2 *Nuptarum laus est laudibus eximiis*] Sic omnino est in iis, quos vidi, libris. Mihi legendum videbatur, *Nuptarum est laus e laudibus eximiis*. 'Nuptas' quoque absolute dixit Horat. nihil addens, I. Serm. 'Hic nuptarum insanit amoribus.' Egregiam laudem nescio an hanc significarit Ausonius in Epicedio in patrem, 'Matronale decus possedit filia, cujus Egregia et nuptæ laus erat et viduæ.'

3 *Sed cujus quamvis potius succumbere fas est*] Sic Horat. eodem usus verbo, 'Juvet ut tigres succumbere cervis.'

CARMEN CXII.

1 *Multus homo es, Naso, neque tecum multus homo*] 'Multum' corpulentum intellegit, hunc autem prostratum ac libidinis alienæ patientem; id enim dicit, *descendere*, non secum, sed ut Horat. loquitur, cinædo geminatum, multum esse dicit. Ovid. *Multam* dicere videtur *longam*, in II. Elegiarum. apud eum sic est, 'Tu quia tam longa es veteres heroidas æquas: Et potes in toto multa jacere toro.' Nisi sic intelligamus, eam quamtumvis longam, esse tamen aptam veneri: vel, quod tanta sit, totum lectum corpore suo occupaturam.

CARMEN CXIII.

1 *Consule Pompeio primum duo Cinna sedebant Mœchilia, facto consule nunc iterum*] Quam multorum ingenia locus hic exercuit? Quam parum etiamnum inter eruditos homines convenit? Ego vero, cum veteris lectionis, quamvis corruptæ, rationem semper habendam existimo, tum conandum etiam cuique ut ab illa, emendans, quam minime possit, longe discedat; itaque cum in manuscriptis, quos viderim, omnibus legatur, *Mecilia*, leviter muto, distinguoque *Mœchi; illo facto consule nunc iterum, &c.* Sed isdem in libris erat, *solebant*, non *sedebant*: *sedebant* duco rectius: estque in obscenis verbum 'sedere,' de quo jam dictum.

CARMEN CXIV.

1 *Firmano saltu non falso, Mentula, dives Fertur*] Guarinus legit, *Firmani saltus*. Aldus pridem impressit, quo modo posuimus. In scriptis libris est, *Firmanus salvus*, et *salius*. Ego primum illud, *Firmano saltu* retinendum censeo; ut Mentula Firmano saltu dives intelligatur. Cic. Divin. lib. II. 'L. Tarutii Firmani meminit; cujus is forte saltus fuerat. L. quidem inquit Tarutus familiaris noster imprimis Chaldaicis litteris eruditus,' &c.

2 *Qui tot res in se habet egregias*] In manuscriptis, *Qui quot res in se habet egregias?* ut ab admirante hæc dici intelligas. Deinde enumeratio sequitur.

3 *Aucupia omne genus, piscis*] In manuscriptis, *Aucupia*, distinctum, *Omne genus piscis*. sic L. Pomponius ante eum, *omne piscati genus: piscis* autem, pro *pisces*, more etiam antiquorum, dixit.

4 *Nec quidquam fructus*] Nec enim quæstus potest consistere; ut ait Plaut. si eum sumptus superat. In manuscriptis, *Ne quidquam fructus*: illud probabilius.

6 *Saltum laudemus dum tamen ipse egeat*] In manuscriptis omnibus, *dum modo*, et retinendum puto.

CARMEN CXV.

1 *Mentula habet instar triginta jugera prati*] Est etiam in manuscriptis libris, *instar*, et ferri possit quæ fuit

et aliorum poëtarum licentia; tamen ab ea lectione non longe abiens, suspicabar legendum, pro *instar*, *justi*.

2 *Cetera sunt maria*] In Zanchi libro erat, *extera sunt maria*.

4 *Uno qui in saltu tot bona possideat*] In manuscriptis aliis, *Moda;* in aliis, *Modo*, ut in Zanchi; quod sit ipsum tolerabilius, nec enim plane satisfacit.

7 *Omnia magna hæc sunt, tamen ut sint maxima et ultra, Non homo, sed vere mentula magna nimis*] At in manuscriptis aliter; sic nempe, *Omnia magna hæc sunt, tamen ipse si maximus ultor, Non homo, sed vero mentula magna minax*. Credo ego, hunc Catullo in se jocanti graviter minatum, cum suas opes efferret. Hic igitur, inquit, ultor gravis, non homo. sed vero est minax mentula. Hic non, ut homines, telo, sed aliorum probitati ac pudicitiæ mentula minatur. Sed lego pro; *tamen ipse si*, *tamen ipse hic;* nec enim a prave scripta lectione longe disceditur. Verg. Æn. VIII. Herculem maximum ultorem eodem modo dicit, 'nam maximus ultor Tergemini nece Gerionis, spoliisque superbus Alcides aderat.'

CARMEN CXVI.

1 *Sæpe tibi studioso animo venante requires Carmina uti possem mittere Battiadæ Qui te lenirem nobis, neu conarere Telis infesta mic teremusque caput. Hunc video mihi nunc frustra sumptum esse laborem*] Ita descripsi hos versus, ut erant in melioribus manuscriptis. Nunc e malis bonos facere temptent atque experiantur acuti homines. Si quis tamen in tanta corruptela depravationeque lectionis acumini locus esse potest, distinguebam ipse, *Qui te lenirem nobis*. Battiades vero Callim. dicitur etiam Ovidio in Ibin: 'Nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin, Hoc ego devoveo teque tuosque modo.'

4 *Telis infesta*] Legebam, *Telis infestans mi icere musca caput*. Veteres autem quasi proverbio Μυίας δηγμὸν videntur dixisse; nam Plut. in libro Στωϊκῶν Ἐναντιωμάτων, Chrysippi sententiam refellens, Ὅμοια δ' εἴρηται τούτοις ἐν τῷ τρίτῳ περὶ θεῶν· Ἔτι γὰρ οἶμαι, φησὶ, τοὺς ἐπαίνους ἀλλοτριωσέσθαι κατὰ τὰ τοιαῦτα τῶν συμβανόντων ἀπ' ἀρετῆς, οἷον δυσθανατώσης γραὸς ἀποσχέσθαι, καὶ καρτερῆσαι μυίας δηγμόν· ac paulo post, Εἰ γὰρ ἴσον ἐστὶ τῷ ἀνδρείῳ δῆγμα μυίας ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ σωφρόνος ἀποσχέσθαι τῆς γραὸς, οὐδὲν, οἶμαι, διαφέρει τὸν σπουδαῖον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων ἐπαινεῖσθαι.

5 *Hunc video mihi nunc frustra sumptum esse laborem*] *Nunc* adversativa. Sic Metellus ad Cic. 'Nunc video illum circumventum, me desertum a quibus minime conveniebat.' Præcedunt hæc ipsa, multa alia.

7 *Contra nos tela ista tua evitamus amictu*] Levia scilicet. Sic Anacreon Κοῦφα βέλεμνα· est enim apud illum, Φιλολοιδοροῖο γλώττης Φεύγω βέλεμνα κοῦφα.

8 *Adfixus nostris tu dabis supplicium*] 'Nostrum,' inquit, 'enim mage erit,' ut ait Poëta, 'penetrabile telum.' Et posterior etiam Manilius S ipsum sic elisit, 'Formosos Phœbus geminos, Cyllenius cancrum:' ut Cicero ante, 'Delphinus jacet haud nimio lustratus nitore.' Vetustiores autem fere semper elidebant.

JANI DOUSÆ
NORDOVICIS
PRÆCIDANEA
PRO Q. VALERIO CATULLO.

CAPUT I.

'Pius Poëta,' pro erudito; 'Impius,' contra. Pluralem generandi Casum esse, quem alii omnes usque adhuc quidem, pro Causativo singulari sunt interpretati. Unctior loquendi ratio una et altera declarata. 'Nulla, Nullus,' pro Adverbiis negativis posita. Verborum concursus eodem sono cadentium in Ciceronis versu Catulli auctoritate defensus, contra horum hominum sententias. In Plautinis verbis trajectio facta, Euphoniæ gratia.

Memini me ante septennium, hoc est, turbulentissimas istas, vereque decumanas civilis discordiæ tempestates, cum Victore meo Giselino de nova Catulli Editione, (quam id temporis, doctis omnibus cupientissimis adornare se, mihique adeo, sollenni insuper nuncupatione appensa, propriam dicare dixerat,) verbis pluribus accuratissime agere; Notulasque in eum Poëtam aliquot meas in re præsenti coram recitando præire: quarum Lectori, meum profecto non est, ut specimen invideam diutius, ne et integerrimi et subtilissimi viri judicio; quo eæ ipsæ tum temporis serio hercule dilaudatæ, uniceque comprobatæ fuerunt, quicquam videar diffidere: in quibus et hæc (uti spero) nomen suum profiteri non verebuntur: 'pium,' scilicet, 'Poëtam,' pro arguto et docto a doctissimo Poëta positum esse eo versu, *Nam castum esse decet pium Poëtam Ipsum, versiculos nihil necesse est.*

Id adeo quam maxime animum advorterim, facit ejusdem ad Calvum Epigramma: in quo expresse ac disertim legitur, *Qui tantum tibi misit impiorum:* hoc est, uti ego interpretor, malorum Poëtarum atque inficetorum. Nam de Suffenis, Cæsiis, Aquinis, cæterisque sæculi sui venenis atque incommodis loquitur: id quod clare ex sequentibus patet, *Ad librariorum Curram scrinia, Cæsios, Aquinos, Suffenum, omnia colligam venena.*

Quem postremum versum haud perverse interpunctum modo, verum et scriptione ipsa depravatum, ideoque sinistre a Catulli Scholiastis interpretatum, hac forma reconcinnes ac restituas licebit, *Suffenum omnia colligam venena. Suffenum,* pro *Suffenorum,* more Plauto priscisque omnibus celebratissimo: dixerat enim Catullus antea *Cæsios, Aquinos,* plurali (ut vides) numero; qui ita temere ipsi migrandus non fuit.

Appingam hoc loco phrasim per-

elegantem ex proximo Epigr. *Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me Paucis, si tibi Di favent, diebus. Paucis diebus*, id est, propediem, et, quod Plaut. autumat, 'Cis paucos dies, si tibi Di favent,' hoc est, ut dicere didicimus a priscis et Romanis illis, 'Cum Dis faventibus volentibusque.'

In epigrammate ad seipsum, cui initium est, *Miser Catulle, desinas, &c.* ita in omnibus exemplaribus conceptus legitur versus ille, *At tu dolebis, cum rogaberis nulli.*

Statii Editionem excipito, in qua manifesto, *nulla* formis impressum exstat; quæ lectio non displicet, tanto præsertim Achille, et Plauti insuper auctoritate suffulta: apud quem idem loquendi genus invenias non semel: ut Asinaria, 'Libanum in tonstrinam ut jusseram venire, is nullus venit:' et alibi, 'Nullus dixeris:' miror tamen, quidnam Lusitanum illum moverit, receptam interpunctionem sollicitandi, et *nulla* istud, cum insequentis versus principio, *scelesta*, construendi.

Tertium Carmen unius versiculi interpositione auctius legitur in libris ante quinquaginta annos excusis, et quidem hoc modo: *Passer mortuus est meæ puellæ, Passer, deliciæ meæ puellæ, Quem plus illa oculis, &c.* Quæ iteratio mihi et poëtica magis esse, et nescio quod genuinæ Catullietatis habere videtur.

Notandum quoque veteres a continuata earundem syllabarum repetitione, numerorumque idem in diverso significatu sonantium concursu non modo non abstinentes fuisse; verum etiam hæc ipsa, ornatus et elegantiæ gratia, pæne dixeram ambitiose conquisisse: contra, quam nos facere consuemus, qui continuo κακόφατον admissum vociferamur, quotiescunque (ut fit) posteriorum syllabarum literæ antecedentibus, veluti Echo quædam, respondeant: atque hujus vitii ipsum Ciceronem insimulare, palamque adeo redarguere audemus, qui dixerit, 'O fortunatam natam me Consule Romam.'

Næ illi falsi sunt, nam quo eos nomine appellem nescio, qui omnia ad sui ingenii captum, novarumque aurium judicium revocare atque exigere conantur, neque cogitant nos in civitate Latina inquilinos, hoc est, Barbaros esse; vel si Romani, Romani certe eorum comitate, qui istiusmodi nobis monumenta reliquere. Sed quid cunctamur M. Tullium, optimum illum omnium patronum scilicet, optimi omnium Poëtæ, neque enim Catullo ipsi, secus de se prædicanti, hæc in parte fides habenda, gratissimi inquam clientis sui patrocinio tueri porro atque defendere. Scribit igitur ille, *Fractum qui veteris pedem grabati In collo sibi collocare posset.* Sed et Virgil. ipse, 'Anchisem agnovit amicum:' item alibi, 'Sale saxa sonabant:' denique, 'Casus Cassandra canebat:' ad quem locum notat Servius, compositionem eam ætate etiam sua pro vitiosa habitam, quæ majoribus placuisset. Hactenus quidem ille: et recte antiqui, consentientibus (ut vides) duorum in unum pariter principum Poëtarum indiciis.

At inquiet in Phaleuco Catulli aliquis, pronomine interposito repercussi soni insuavitatem leniri. Fateor; sed quis ita obesæ naris, obsecro, ut hoc ipsum a Poëta carminis necessitate compulso, 'Factum non videatque sentiatque?' nisi si quis Plauti nobis exemplum objectet contra, eadem vocum iteratione in Asinaria usi, cum scribit, 'Hic pone, hic istam colloca crumenam in collo plane.' Hoc vero aliquid esse fateor: nec tamen tanti, ut hac re suram mihi præbendam autumem: et si quid mihi hisce est in rebus judicii, vereor, ut scripserit potius Comicus noster, 'Hic pone, hic istam crumenam colloca in collo plane.' Hoc enim quanto altera illa 'collocatione'

numerosius, illis tantum ignorabile objectum iri arbitror, qui, 'quid distent æra lupinis,' ignorant.

CAPUT II.

Lucretii Interpres quam in Catullo frustra, imo nihili fuerit, detectum.

Multa sunt apud antiquos, quæ cum Menechmo Plautino pro insanis habita, statim in medicinam rapiuntur, opera, inquam, et comitate eorum, qui, ut ejusdem porro Comici verbis in re simillima uti pergam, 'dum alios perperam insanire prædicant, ipsi insaniunt:' veluti lepidissimis illis Catulli ad Ipsythillam Phalenciis evenit; quod clarius ut liqueat, integrum Poëtæ ipsius locum proponam: *Amabo, mea dulcis Ipsythilla, Meæ deliciæ, mei lepores, Jube ad te veniam meridiatum: Quod si jusseris, illud adjuvato, Ne quis liminis obseret tabellam.*

Quem quidem locum amicus noster mendosum falso dictis concinnat suis, mendis ipse ac mendaciis coopertus. Sed ipsius, amabo, verba, ipsamque emendationis rationem audiamus: 'Adjubere,' inquit, 'ad Ipsithillam dixit Catullus, ut Lucretius, adcredere. Sed locus hodie est mendosus.'

Mendosus sane usque adhuc judicio illius quem dixisse me sentio: at nunc ejusdem solius beneficio primum mendo liberatus, restitutusque, si Dis placet, aliquando in pristinum. Nam absque illo esset, *adjubeto* istuc, natum non foret monstrum verbi: quod me hercule ego nusquam neque fictum, neque pictum, neque scriptum vidisse in Poëmatis memini, quæ quidem ab hoc verborum novatore architectata non sint, 'Quem penes arbitrium est, et vis, et norma loquendi.' Qui enim aliter, quæso, existimare possim, quamdiu mecum ruminor reputoque strenuam ejus hominis in Lucretiano Indice contexendo diligentiam, qua idem, 'de se si creditur ipsi,' in vocabulis illis priscis, ac dictionibus elegantioribus commemorandis explicandisque est usus: quibus si nos mendacii coarguere volet; at pol illum non poterit familiarem meum Plautum inquio, cujus ego auctoritate confisus, locum Catulli sine noxa esse, habereque recte licere meo periculo spondeo: paratus ultro etiam cum adversario pignus dare; haud quidem in mulsi, ne quis erret, sed vero in ellebori urnam, vel quadrantal potius: quo videlicet et Sicambrum pectus, et caput tribus Antyciris insanabile, detergere, piare, ac penitus perpurgare possit: quo expatrato probe, eumpse mox ad Planti locum huic Catulliano parissimum visere jubebo, qui in Pœnulo exstat hujusmodi, 'Valete, atque adjuvate, ut vos servet Salus.' 'Adjuvate,' id est, addite operam, adnitimini pariter, atque in eam curam cogitationemque incumbite: quo loco, si Fidentini nostri, *adjubete*, legatur; immane, quantum de venustate, sententiæ, et gratia decessurum est Plauto. Quis enim 'jubere,' vel 'adjubere' possit, ut se servet salus? nisi forte novellum istum Antiquarium dicas, qui ejusmodi phrasim, pariter atque alias res solet, princeps nobis fabricare est ausus.

Idem de altera quoque hominis ejusdem interpolatione dictum velim; nam quo loco scripsit doctissimus Poëta, *Sed mulier cupido quod dicit amanti, In vento, et rapida scribere oportet aqua:* is vir, haud paulo sane doctior, ad lectionem hoc modo constituendam doctiores excitare se gloriatur, *In vino, et rapida scribere oportet aqua.* Quod quidem ego non *vino* (neque enim est tanti) sed *vento*, et *aquis* una cum auctore suo inscribendum pronuncio: monitosque cupio mecum 'Musis amicos omnes,' ut ejuscemodi emendationes, quantum

factum a veteribus poëtis nonnumquam invenio.

5 *Nam sine dentibus est, hoc dentes*] In libris manuscriptis, *hic dentes;* quod est ipsum probabilius.

6 *Ploxemi*] Quid hoc verbi sit, declarant Quintil. et Fest. Pomp.

7 *Præterea rictum, qualem defessus in æstu Meientis mulæ cunnus habere solet*] Legendum forte sit *diffisus*, pro *defessus.*

10 *Atque asino*] Ὄνους, opinor, vocat Xenophon etiam ‘molas,’ quibus frumenta teruntur.

12 *Ægroti culum lingere carnificis*] Cur *ægroti?* itaque vehementer suspicor nomen proprium fuisse, atque scriptum, *Agroti*, aut *Argoti*, aut quovis alio modo non dissimile: corruptum deinde in, *Ægroti.*

CARMEN XCVIII.

1 *In te, si in quemquam, dici pote, putide Vecti*] Ego manuscriptis etiam libris *Vecti:* quod si probabilius judicamus, legendum omnino *Vetti; Vettium* enim et *Vettiam* scribebant. Namque ut cetera vetustatis monumenta præteream, in hortis Rodulfi Pii Cardinalis Carpensis vetustum marmor hujusmodi literis incisum legitur, A. BAEBIVS. A. F. OVF. VETTIA. A. F. VXOR.

4 *Culos, et crepidas lingere Carbatinas*] Ego vero in Politiani sententiam lubens eo: præsertim cum gravissimis veterum auctorum testimoniis, iisque firmamentis nitatur, quibus isti, qui reprehendunt, nihil afferunt aut gravius aut melius, præter inanissimas rationes. Obscœnitatem ejusmodi Euno cuidam objiciens Ausonius, sic scribit, ‘Eune quod uxoris gravidæ patriæ inguina ambis, Festinas glossas non natis tradere natis:’ atque alibi, ‘Inguina quod calido levas tibi dropace, caussa est, Irritant volsas levia membra lupas. Sed quod et elixo plantaria podice vellis, Et teris inclusas pumice clazomenas, Caussa latet, bimarem nisi quod patientia morbum Adpetit, et tergo femina, pube vir es.’

6 *Dicas*] Aut loquere, aut caussas age.

CARMEN XCIX.

2 *Suaviolum, dulcius ambrosia*] Horat. I. Od. 13. ‘Speres perpetuum dulcia barbare Lædentem oscula, quæ Venus Quinta parte sui nectaris imbuit.’

3 *Namque amplius horam*] *Amplius* cum accusandi casu, ut Cic. optimique alii Latinitatis auctores.

4 *Suffixum in summa me memini esse cruce*] Quo modo in cruce suffigi atque suspendi solerent, quos eo supplicio adficerent, Manil. Astron. lib. V. declarat: ‘At simul infesti ventum est ad litora Ponti, Mollia per duras panduntur brachia cautes. Astrinxere pedes scopulis, injectaque vincla, Et cruce virginea moritura puella pependit.’

6 *Tantillum vestræ demere sævitiæ*] *Vestræ*, de uno; ut et Ovid. Fast. I. ‘Pax erat, et vestri, Germanice, caussa triumphi Tradiderat domitas jam tibi Rhenus aquas:’ et Verg. ‘Crimen amor vestrum.’

8 *Abstersi guttis*] In veteribus libris, *Guttis absterai;* faciendumque *abstersisti*, quod est aptius.

10 *Tamquam commixtæ spurca saliva lupæ*] In libris quibusdam, *comminctæ;* in aliis, *conjunctæ:* ex quo factum opinor, *comminctæ:* itaque legendum forte, *conjunctæ.* ‘Lupam’ vero meretricem intelligit. Placiades in Glossis: ‘Lupam, meretricem, a rapacitate, vel a libidine hujus animalis; unde et Lupanar dicitur:’ Cic. pro Milone, ‘Ille, qui semper secum scorta, semper exoletas, semper lupas ducebat. Sic Martial. lib. I. ‘Abscondunt spurcas hæc monumenta lupas.’ Sunt, qui *commixtam* reti-

neant, et 'lupam commixtam' sic a Catullo dictam existiment, ut a Plauto etiam Mostell. 'Capra commixta' dicitur; id est, fœda. Sed hoc illi viderint. Inamabile suavium significans, Statius Comicus argute dixit, 'Sed tua morosa ne uxor, quæso est, quam rogas? Quæ tandem, tædet mentionis, quæ mihi Ubi domum adveni ac sedi, extemplo savium Dat jejuna anima. Nil peccat de savio, Ut devomas vult, quod foris putaveris.'

13 *Ut mi ex ambrosia*] In manuscriptis, *ambrosio*. Ut 'osculum' sic 'ambrosium' dicatur, ut etiam Verg. 'Comæ' dicuntur 'ambrosiæ.'

14 *Tristi tristius helleboro*] Amarius. Sic Verg. 'Media fert tristes succos:' et alibi, 'Tristesque lupini.' 'Amarius' autem 'elleboro,' Proverbio dicitur, ut in illo, Ἀδὺ τὸ βινεῖν ἐστι, τίς οὐ λέγει; ἀλλ' ὅταν αἰτῇ Χαλκὸν, πικρότερον γίνεται ἐλλεβόρου.

CARMEN C.

1 *Cælius Aufilenum*] Et *Cœlium* per Œ et per Æ diphthongos legimus in vetustissimis monumentis, iis scilicet quæ Romæ sunt in amœnissimis Card. Carpensis hortis, et in ea basi, quæ hodieque in Urbe ad Arcum Septimio dicatum cum Centuriarum exstat nominibus et diversas quidam esse volunt familias. Ego vero dubito *Aufidena* ne pro *Aufilena*, legendum sit. Romæ enim apud Episcopum Ferratinum monumentum exstat ejusmodi.

IVNONI
IVLIÆ
AVFIDENÆ
CAPITOLINÆ
SACRVM.

Nam, de antepenultima ejus verbi quid statuam, non habeo.

2 *Flos Veronensium depereunt juvenum*] *Flos*, ἄωτος verbum Pindaro frequentatum in hoc genere et Theocr. Τῆμος ναυτιλίας μιμνάσκετο θεῖος ἄωτος Ἡρώων. Juvenal. Sat. v. 'Flos Asiæ ante ipsum pretio majore paratus.' In *Veronensium* vero Synizesis eadem, quæ in verbo 'omnia' apud Vergil. Æn. VI. 'Quin protinus omnia Perlegerent oculis.' Itaque est in illo optimo vetustissimoque libro, quo Romæ magno Card. Carpensis beneficio sum usus. Jam, quia et Nicolaus Erzthræus et Pierius Valerianus adcurate de eo atque erudite multa tradiderunt, addam ad illa versus Lucr. qui colligentes illos alia fugerunt, e lib. v. 'Sed sic quodque suo ritu procedit, ut omnia Fœdere naturæ certo:' et, 'Ignis enim superavit, et ambiens multa perussit:' et Ovidii illud, Catullini hujus simillimum, e Fast. lib. v. 'Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensium.'

4 *Fraternum vere dulce sodalitium*] Simillimum illud Horat. 'hac in re scilicet una Multum dissimiles, ad cetera pæne gemelli.' Nisi sic turpitudinem atque obscenitatem τῆς ἑταιρήσεως significare voluit. Sed illud rectius, quod et Corbinello videbatur, ob similem, aut eandem potius Menandri sententiam, Ὡς ἡδύ γ' ἐν ἀδελφοῖς ὁμονοίας Ἔρως.

6 *Perspecta exigitur unica amicitia*] In manuscriptis etiam, *Perfecta est igitur*: in aliis, *Perfecta, atque exigitur:* utrumque mihi tralatum videtur ab operibus, quæ ad regulam fiunt ac libellam: itaque amicitiam perfectam illius ac sanctam significat. Plin. lib. XXXVI. cap. 25. verbo 'exigere' de pavimentis sic utitur: 'Deinde spissa calcatis carbonibus inducitur sabulo calce ac favilla mixtis: materia crassitudine semipedali ad regulam et libellam exigitur.' Indidem translatum videri possit et Ovid. illud Fast. lib. III. 'Non habet exactum, quod agat.'

CARMEN CI.

2 *Advenio*] Legendum puto, *Adveni*.

concinnius enim est, 'Adveni ut donarem,' quam, 'Advenio ut donarem.'

3 *Ut te postremo donarem munere mortis*] Et Vergil. 'suprema' hæc vocat 'munera' Æn. xi. 'Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine vobis Hanc patriam peperere suo, decorate supremis Muneribus:' et Ovid. Eleg. lib. iii. 'Hic certe manibus fugientis pressit ocellos Mater, et in cineres ultima dona dedit.' In Hispania citeriore monumentum ejusmodi exstat,

C. IVL. FABIAN
ANN. XIX.
FABIA. PAVLA
AMITA
MVNVS
SVPREMVM

Ambrosius eodem uno verbo 'suprema' vocat. 'Munus' autem hoc etiam Græci dicunt. Homer. Τοῦτό νυ καὶ γέρας οἷον ὀϊζυροῖσι βροτοῖσι Κείρασθαί τε κόμην, βαλέειν δ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν· atque alibi, Πάτροκλον κλαίωμεν· ὃ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων· Verg. 'Et fungar inani Munere.'

4 *Et mutum nequicquam adloquerer cinerem*] Hujusmodi adlocutiones προσφθέγματα dici ab Eurip. Corbinellus observavit, apud quem est in Troad. Πρὸς τάφον δ' ὁμηλίκων Κώμους ἀπάξω, φίλα διδοὺς προσφθέγματα. In Achillis Maffei libro, alteroque Patav. *mutam*. Utrumque per veterum licet auctoritatem. Tibull. 'Et mea cum muto fata querar cinere:' Auson. eodem modo, 'Non nomen non quo genitus, non unde, quid egi, Mutus in æternum sum cinis, ossa, nihil. Similiter Propert. lib. ii. 'Taliaque illacrimans mutæ jace verba favillæ.' Hoc e genere est, quod est apud Verg. Æn. v. 'Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat Anchisæ magni, manesque Acheronte remissos.'

5 *Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum*] In scriptis libris omnibus, *te abstulit;* quod stare etiam potest.

6 *Heu miser indigne frater adempte mihi*] Sunt, qui legant, *misero*, non suffragantibus libris. More igitur Græcorum rem eandem ἐπιθέτοις cumulat. Ovid. Fast. iv. in eandem sententiam, 'Osculaque adplicuit posito suprema feretro, Atque ait, invito frater adempte mihi.' 'Ademptum' vero vita defunctum intelligunt optimi Poëtæ. Ovid. 'Jure igitur Celso lacrimas libamus adempto.'

8 *Tradita sunt tristes munera ad exsequias*] In scriptis est, *tristi;* itaque legendum, *tristis*.

10 *Frater have, atque vale*] Salutandi sitos, etiam Græcis mos erat. Theocr. in Epigr. Χαιρέτω οὗτος ὁ τύμβος, ἐρεῖς· ἐπεὶ Εὐρυμέδοντος Κεῖται τῆς ἱερῆς κοῦφος ὑπὲρ κεφαλῆς. 'Havere' autem, et 'valere,' eos fere jubebant, quos amplius visuri non erant. Hoc, opinor, et Plaut. significans in Curc. 'Ego,' inquit, 'abeo: vale, atque salve:' et Verg. 'Salve æternum mihi, maxime Palla, Æternumque vale.' Sic in veteri quoque monumento Romæ, in ædibus Joannis Zabreræ Savonensis:

D. M.

VIRIAE. PRIMITIVAE. VIX. ANN. XVIII. MENS. I. DIE. XXIV. L. VIRIVS. HELIVS. CONJVGI. DVLCIS. HAVE. DOMINA. VALE. DOMINA.

CARMEN CII.

1 *Si quicquam tacite commissum est fido ab amico*] In omnibus manuscriptis, *tacito:* utrumque vero mihi non probatur. 'Tacitum' enim Latine, non qui tacet, sed quod tacetur ipsum, dicimus. Tum durum etiam illud videbatur, subintelligere, 'Ei,' *cujus sit penitus, &c.* Itaque legendum putabam, *Si quoiquam tacitum commissum est, &c.* 'Tacitum' autem dicit id quod ἀπόῤῥητον Græci. Sin dativum *Ei* velis omnino legi, legi possit, *Si quidquid taciti*. Sunt qui *tacito*, pro *tacite*, dictum velint, ut

'Certo,' pro 'certe:' quod non placet. 'Tacita' vero τὰ ἀπόῤῥητα sic dicta, ut ab Horatio 'tacenda,' 'Dicenda tacenda locutus.'

3 *Me unum esse invenies illorum jure sacratum*] Est in manuscriptis, *Meque esse invenies*; et, *Atque esse juvenes*: conabar igitur ita restituere, *Me, quem ipse adjures*; vel, *Aut quem ipse adjures*; vel, *Me, quem ipse invenias. Illo cum jure sacratum, Corneli, &c.* Neque vero impedio, quo minus etiam, qui volet, priorem illam lectionem sequatur, et sententiam. Sic se sanctum hominem, ac fidei plenum significat: probabiliorem lectionem facit, quod 'jus,' id est, religionem interponit, et 'sacratum' dicit. Sic enim Jusjurandum dicitur et apud Cic. lib. II. de Leg. 'Pœna violati juris esto.'

CARMEN CIII.

1 *Aut sodes mihi redde decem sestertia, Silo*] Uno in libro, non *decem*, sed *tuo*: Faërnus *duo* faciebat.

3 *Aut, si te nummi delectant*] In Patav. *At, si te nummi*. In nonnullis etiam libris, pro *nummi, nimium*. Interminari, ac ferocire leno, ut ejusmodi homines solent, ne pecuniam redderet: cujus se minis minime terreri Catullus significans, Nihil, inquit, moveor tua ista ferocia, reddas modo decem, quæ debes, sestertia.

CARMEN CIV.

4 *Sed tu cum caupone omnia monstra facis*] In manuscriptis, *cum tappone*; itaque est in Maffei libro, *cum tapone*, ut in Zanchi exemplo, *in tripone*, ut erat in Patav. itaque legendum suspicabar, *Sed tu cum turpi ore omnia monstra facis*: id est, turpissima quæque atque incredibilia confingis, et loqueris isto impolluto ore. Translatum autem videtur ab haruspicina atque auguriis. Sic enim apud Diomedem Gramm. 'L. Casius Hemina in II. Monstrum fit, sus parit porcos XXX.' Plaut. Mostell. 'Quæ hic monstra fiunt:' et Terent. idem significans, 'Aliquid monstri alere:' sic dixit Cic. ad Att. 'Venerat horis duabus ante Cherippus, mera monstra nuntiarat.'

CARMEN CV.

1 *Mentula conatur*] Ineptum hominem, ac peni deditum, versus etiam facere temptantem, inridet. *Pimplæum montem*, sic, ut est *Sororem montem*, Propert. lib. III. 'Sed, quod pace legas, opus hoc de monte sororum:' nisi quid significatur, quale illud Laberii apud Non. Marcell. in verbo, 'Eugium,' 'Quare tam arduum ascendas; an concupisti Eugium scandere?'

CARMEN CVI.

1 *Cum puero bello*] In manuscriptis omnibus, *Obelio*. Si nomen forte id pueri fuit, jocus a venditione puerorum petitus: pueros enim mangones vendere erant soliti. Martial. lib. I. 'Millia pro puero centum me mango poposcit.' Aut præco igitur puerum, aut se puer ipse vendere discupiebat, sed ad tempus. In Maffei libro erat, *Præconem qui videt ipse*. Ejusmodi credo puerum Cato intelligit apud Gellium: 'Sed nisi qui palam,' inquit, 'corpore pecuniam quæreret, aut se leoni locavisset,' &c.

CARMEN CVII.

1 *Si quidquam cupido, obtantique obtigit umquam*] In manuscriptis, *Si quidquid*; in Patav. pro *obtigit*, *obtulit*: legendum forte, *Si quidquam cupido, optantique obtulit umquam*.

2 *Insperanti, hoc est gratum animo proprie*] Aristot. Rhet. lib. II. Ὅπερ καὶ τέρπει τὸ πολὺ παρὰ δόξαν· ita vero dispungo, ut insperanti animo gratum id esse proprie intelligatur.

3 *Quare hoc est gratum, nobis quoque carius auro*] Durius quam Catullinæ conveniat elegantiæ, *nobis quoque*: legendum forte, *nobisque hoc carius*

auro; tametsi *ἐνυκῶς* ante dixerit, *cupido optantique.* Sic vero *carius auro*, quasi proverbio dicebatur, quod sibi gratissimum carissimumque esse significabant. Tibull. lib. I. 'Carior est auro juvenis, cui levia fulgent Ora, nec amplexus aspera barba terit.'

6 *O mihi cara magis candidiore nota*] In manuscriptis, *Nobis o luce.* Et, *Nobis, lucem.* Mihi quidem suspicari in mentem venerat, deesse versus, qui sequerentur. Martialis imitatus in lib. IV. 'Hanc lucem lactea gemma notet.'

7 *Quis me uno vivit felicior, aut magis hac est Optandus vita dicere quis poterit*] In manuscriptis omnibus, *aut magis me est*, sive, *mage me est.* Ego vero scriptum fuisse suspicor, *aut magi' mi esse Optandum in vita, dicere quid poterit;* est enim planior, et concinnior sententia, nec longe a vestigiis veteris, quæcumque fuit, lectionis discedit. Plaut. autem in Capt. in eandem sententiam, 'Quoi hominum adæque nemo vivit fortunatior:' ut contra in Amphitr. 'Quisnam me Thebis alter vivit miserior?'

CARMEN CVIII.

1 *Siconi arbitrio*] In manuscriptis, *Sic homini populari arbitrio;* in aliis, *Sic horum.* Emendavit Hieronymus Avantius, *Si Comini arbitrio populi*, incertum, an vetus exemplar secutus. Sed caussam, cur suo loco verba moveantur, non video. Legendum igitur, *Si Comini populi arbitrio.*

3 *Quin primum inimica bonorum*] Loci similes sunt apud Horat. V. Od. 5. 'Post insepulta membra different lupi, Et Esquilinæ alites:' et apud Ovid. in Ibin, 'Sive per imensas jactabar naufragus undas, Nostraque longinquus viscera piscis edet; Sive peregrinæ carpent mea membra volucres, Sive meo tingent sanguine rostra lupi:' ac post, 'Ipsæ te fugiant, quæ carpunt omnia flammæ, Respuet invisum justa cadaver humus; Unguibus et rostro tardus trahet ilia vultur, Et scindent avidi perfida corda canes.'

4 *Lingua exsecta*] In manuscriptis omnibus, *exserta.*

5 *Effossos oculos voret atro gutture corvus*] In Patav. pro *gutture, gurgite* legebatur.

CARMEN CIX.

4 *Atque id sincere dicat, et ex animo*] Sic Terent. Eunucho loquitur, 'Si istuc crederem sincere dici, quidvis possem perpeti.' *Ex animo* autem dicere, id Græce est, *ἀπὸ καρδίας.* Sic vetus Poëta: Ἦ μὴν ἐρεῖν σοί τ' ἀπὸ καρδίας, σαφῶς καὶ μὴ 'πίτηδες μήδεν, ἀλλ' ὅσον φρονῶ.

5 *Ut liceat nobis tota perducere vita Alternum*] In manuscriptis, *tota producere vita Æternum, &c.*

CARMEN CX.

3 *Tu quod promisti, mihi quod mentita inimica es*] *Quod promisisti*, et *quod mentita es:* primum scelus.

4 *Quod nec das et fers*] Alterum flagitium. In manuscriptis est, *nec das, nec fers;* Guarinus illo modo legit, nec tamen, librumne veterem sit secutus, exprimit. Auctor Carminis in Priapum verbo 'dandi' sic utitur, 'Quædam si placet hoc tibi Priape, Ficosissima me puella ludit, Et nec dat mihi nec negat daturam.' Sic *χαρίζεσθαι* Græcis *κυρίως τὸ συνουσιάζειν λέγεται*, ut scribit Interpres Pindari.

Sæpe facis facinus] Sic Plaut. Mostel. loquitur, 'Habeo, Neptune. Non dici potest quam indignum facinus fecisti, et malum:' et Aulul. 'Hei, Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis:' et ante illum Ennius Ann. VII. 'Ut faceret facinus, levis haud malus idem.' Plin. Nat. Hist. lib. XXXIII. cap 3. aliisque in locis, 'scelus facere' sic dixit.

6 *Data corripere*] Id est, dona. Sic,

opinor, Ovid. de Amore, 'Nullis flectitur ille datis.' Certe Propert. hoc modo lib. III. 'heu nullis capta Lycina datis.'

7 *Efficitur*] In manuscriptis legitur, et *efficit*, et *effecit*: itaque legendum, *efficitur*.

CARMEN CXI.

2 *Nuptarum laus est laudibus eximiis*] Sic omnino est in iis, quos vidi, libris. Mihi legendum videbatur, *Nuptarum est laus e laudibus eximiis*. 'Nuptas' quoque absolute dixit Horat. nihil addens, I. Serm. 'Hic nuptarum insanit amoribus.' Egregiam laudem nescio an hanc significarit Ausonius in Epicedio in patrem, 'Matronale decus possedit filia, cujus Egregia et nuptæ laus erat et viduæ.'

3 *Sed cujus quamvis potius succumbere fas est*] Sic Horat. eodem usus verbo, 'Juvet ut tigres succumbere cervis.'

CARMEN CXII.

1 *Multus homo es, Naso, neque tecum multus homo*] 'Multum' corpulentum intellegit, hunc autem prostratum ac libidinis alienæ patientem; id enim dicit, *descendere*, non secum, sed ut Horat. loquitur, cinædo geminatum, multum esse dicit. Ovid. *Multam* dicere videtur *longam*, in II. Elegiarum. apud eum sic est, 'Tu quia tam longa es veteres heroidas æquas: Et potes in toto multa jacere toro.' Nisi sic intelligamus, eam quamtumvis longam, esse tamen aptam veneri: vel, quod tanta sit, totum lectum corpore suo occupaturam.

CARMEN CXIII.

1 *Consule Pompeio primum duo Cinna sedebant Mœchilia, facto consule nunc iterum*] Quam multorum ingenia locus hic exercuit? Quam parum etiamnum inter eruditos homines convenit? Ego vero, cum veteris lectionis, quamvis corruptæ, rationem semper habendam existimo, tum conandum etiam cuique ut ab illa, emendans, quam minime possit, longe discedat; itaque cum in manuscriptis, quos viderim, omnibus legatur, *Mecilia*, leviter muto, distinguoque *Mœchi; illo facto consule nunc iterum, &c.* Sed isdem in libris erat, *solebant*, non *sedebant*: *sedebant* duco rectius: estque in obscenis verbum 'sedere,' de quo jam dictum.

CARMEN CXIV.

1 *Firmano saltu non falso, Mentula, dives Fertur*] Guarinus legit, *Firmani saltus*. Aldus pridem impressit, quo modo posuimus. In scriptis libris est, *Firmanus salvus*, et *salius*. Ego primum illud, *Firmano saltu* retinendum censeo; ut Mentula Firmano saltu dives intelligatur. Cic. Divin. lib. II. 'L. Tarutii Firmani meminit; cujus is forte saltus fuerat. L. quidem inquit Tarutus familiaris noster imprimis Chaldaicis litteris eruditus,' &c.

2 *Qui tot res in se habet egregias*] In manuscriptis, *Qui quot res in se habet egregias?* ut ab admirante hæc dici intelligas. Deinde enumeratio sequitur.

3 *Aucupia omne genus, piscis*] In manuscriptis, *Aucupia*, distinctum, *Omne genus piscis*. sic L. Pomponius ante eum, *omne piscati genus: piscis* autem, pro *pisces*, more etiam antiquorum, dixit.

4 *Nec quidquam fructus*] Nec enim quæstus potest consistere; ut ait Plaut. si eum sumptus superat. In manuscriptis, *Ne quidquam fructus*: illud probabilius.

6 *Saltum laudemus dum tamen ipse egeat*] In manuscriptis omnibus, *dum modo*, et retinendum puto.

CARMEN CXV.

1 *Mentula habet instar triginta jugera prati*] Est etiam in manuscriptis libris, *instar*, et ferri possit quæ fuit

et aliorum poëtarum licentia; tamen ab ea lectione non longe abiens, suspicabar legendum, pro *instar*, *justi*.

2 *Cetera sunt maria*] In Zanchi libro erat, *extera sunt maria*.

4 *Uno qui in saltu tot bona possideat*] In manuscriptis aliis, *Moda;* in aliis, *Modo*, ut in Zanchi; quod sit ipsum tolerabilius, nec enim plane satisfacit.

7 *Omnia magna hæc sunt, tamen ut sint maxima et ultra, Non homo, sed vere mentula magna nimis*] At in manuscriptis aliter; sic nempe, *Omnia magna hæc sunt, tamen ipse si maximus ultor, Non homo, sed vero mentula magna minax.* Credo ego, hunc Catullo in se jocanti graviter minatum, cum suas opes efferret. Hic igitur, inquit, ultor gravis, non homo. sed vero est minax mentula. Hic non, ut homines, telo, sed aliorum probitati ac pudicitiæ mentula minatur. Sed lego pro; *tamen ipse si*, *tamen ipse hic;* nec enim a prave scripta lectione longe disceditur. Verg. Æn. VIII. Herculem maximum ultorem eodem modo dicit, 'nam maximus ultor Tergemini nece Gerionis, spoliisque superbus Alcides aderat.'

CARMEN CXVI.

1 *Sæpe tibi studioso animo venante requires Carmina uti possem mittere Battiadæ Qui te lenirem nobis, neu conarere Telis infesta mic teremusque caput. Hunc video mihi nunc frustra sumptum esse laborem*] Ita descripsi hos versus, ut erant in melioribus manuscriptis. Nunc e malis bonos facere temptent atque experiantur acuti homines. Si quis tamen in tanta corruptela depravationeque lectionis acumini locus esse potest, distinguebam ipse, *Qui te lenirem nobis.* Battiades vero Callim. dicitur etiam Ovidio in Ibin: 'Nunc, quo Battiades inimicum devovet Ibin, Hoc ego devoveo teque tuosque modo.'

4 *Telis infesta*] Legebam, *Telis infestans mi icere musca caput.* Veteres autem quasi proverbio Μυίας δηγμὸν videntur dixisse; nam Plut. in libro Στωϊκῶν Ἐναντιωμάτων, Chrysippi sententiam refellens, Ὅμοια δ' εἴρηται τούτοις ἐν τῷ τρίτῳ περὶ θεῶν· Ἔτι γὰρ οἶμαι, φησὶ, τοὺς ἐπαίνους ἀλλοτριωσέσθαι κατὰ τὰ τοιαῦτα τῶν συμβανόντων ἀπ' ἀρετῆς, οἷον δυσθανατώσης γραὸς ἀποσχέσθαι, καὶ καρτερῆσαι μυίας δηγμόν· ac paulo post, Εἰ γὰρ ἴσον ἐστὶ τῷ ἀνδρείῳ δῆγμα μυίας ἐνεγκεῖν, καὶ τὸ σωφρόνος ἀποσχέσθαι τῆς γραὸς, οὐδὲν, οἶμαι, διαφέρει τὸν σπουδαῖον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ' ἐκείνων ἐπαινεῖσθαι.

5 *Hunc video mihi nunc frustra sumptum esse laborem*] *Nunc* adversativa. Sic Metellus ad Cic. 'Nunc video illum circumventum, me desertum a quibus minime conveniebat.' Præcedunt hæc ipsa, multa alia.

7 *Contra nos tela ista tua evitamus amictu*] Levia scilicet. Sic Anacreon Κοῦφα βέλεμνα· est enim apud illum, Φιλολοιδοροῖο γλώττης Φεύγω βέλεμνα κοῦφα.

8 *Adfixus nostris tu dabis supplicium*] 'Nostrum,' inquit, 'enim mage erit,' ut ait Poëta, 'penetrabile telum.' Et posterior etiam Manilius S ipsum sic elisit, 'Formosos Phœbus geminos, Cyllenius cancrum:' ut Cicero ante, 'Delphinus jacet haud nimio lustratus nitore.' Vetustiores autem fere semper elidebant.

JANI DOUSÆ
NORDOVICIS
PRÆCIDANEA
PRO Q. VALERIO CATULLO.

CAPUT I.

'Pius Poëta,' pro erudito; 'Impius,' contra. Pluralem generandi Casum esse, quem alii omnes usque adhuc quidem, pro Causativo singulari sunt interpretati. Unctior loquendi ratio una et altera declarata. 'Nulla, Nullus,' pro Adverbiis negativis posita. Verborum concursus eodem sono cadentium in Ciceronis versu Catulli auctoritate defensus, contra horum hominum sententias. In Plautinis verbis trajectio facta, Euphoniæ gratia.

Memini me ante septennium, hoc est, turbulentissimas istas, vereque decumanas civilis discordiæ tempestates, cum Victore meo Giselino de nova Catulli Editione, (quam id temporis, doctis omnibus cupientissimis adornare se, mihique adeo, sollenni insuper nuncupatione appensa, propriam dicare dixerat,) verbis pluribus accuratissime agere; Notulasque in eum Poëtam aliquot meas in re præsenti coram recitando præire: quarum Lectori, meum profecto non est, ut specimen invideam diutius, ne et integerrimi et subtilissimi viri judicio; quo eæ ipsæ tum temporis serio hercule dilaudatæ, uniceque comprobatæ fuerunt, quicquam videar diffidere: in quibus et hæc (uti spero) nomen suum profiteri non verebuntur: 'pium,' scilicet, 'Poëtam,' pro arguto et docto a doctissimo Poëta positum esse eo versu, *Nam castum esse decet pium Poëtam Ipsum, versiculos nihil necesse est.*

Id adeo quam maxime animum advorterim, facit ejusdem ad Calvum Epigramma: in quo expresse ac disertim legitur, *Qui tantum tibi misit impiorum:* hoc est, uti ego interpretor, malorum Poëtarum atque inficetorum. Nam de Suffenis, Cæsiis, Aquinis, cæterisque sæculi sui venenis atque incommodis loquitur: id quod clare ex sequentibus patet, *Ad librariorum Curram scrinia, Cæsios, Aquinos, Suffenum, omnia colligam venena.*

Quem postremum versum haud perverse interpunctum modo, verum et scriptione ipsa depravatum, ideoque sinistre a Catulli Scholiastis interpretatum, hac forma reconcinnes ac restituas licebit, *Suffenum omnia colligam venena.* *Suffenum*, pro *Suffenorum*, more Plauto priscisque omnibus celebratissimo: dixerat enim Catullus antea *Cæsios*, *Aquinos*, plurali (ut vides) numero; qui ita temere ipsi migrandus non fuit.

Appingam hoc loco phrasim per-

elegantem ex proximo Epigr. *Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me Paucis, si tibi Di favent, diebus. Paucis diebus*, id est, propediem, et, quod Plaut. autumat, 'Cis paucos dies, si tibi Di favent,' hoc est, ut dicere didicimus a priscis et Romanis illis, 'Cum Dis faventibus volentibusque.'

In epigrammate ad seipsum, cui initium est, *Miser Catulle, desinas, &c.* ita in omnibus exemplaribus conceptus legitur versus ille, *At tu dolebis, cum rogaberis nulli.*

Statii Editionem excipito, in qua manifesto, *nulla* formis impressum exstat; quæ lectio non displicet, tanto præsertim Achille, et Plauti insuper auctoritate suffulta: apud quem idem loquendi genus invenias non semel: ut Asinaria, 'Libanum in tonstrinam ut jusseram venire, is nullus venit:' et alibi, 'Nullus dixeris:' miror tamen, quidnam Lusitanum illum moverit, receptam interpunctionem solicitandi, et *nulla* istud, cum insequentis versus principio, *scelesta*, construendi.

Tertium Carmen unius versiculi interpositione auctius legitur in libris ante quinquaginta annos excusis, et quidem hoc modo: *Passer mortuus est meæ puellæ, Passer, deliciæ meæ puellæ, Quem plus illa oculis, &c.* Quæ iteratio mihi et poëtica magis esse, et nescio quod genuinæ Catullietatis habere videtur.

Notandum quoque veteres a continuata earundem syllabarum repetitione, numerorumque idem in diverso significatu sonantium concursu non modo non abstinentes fuisse; verum etiam hæc ipsa, ornatus et elegantiæ gratia, pæne dixeram ambitiose conquisisse: contra, quam nos facere consuemus, qui continuo κακόφατον admissum vociferamur, quotiescunque (ut fit) posteriorum syllabarum literæ antecedentibus, veluti Echo quædam, respondeant: atque hujus vitii ipsum Ciceronem insimulare, palamque adeo redarguere audemus, qui dixerit, 'O fortunatam natam me Consule Romam.'

Næ illi falsi sunt, nam quo eos nomine appellem nescio, qui omnia ad sui ingenii captum, novarumque aurium judicium revocare atque exigere conantur, neque cogitant nos in civitate Latina inquilinos, hoc est, Barbaros esse; vel si Romani, Romani certe eorum comitate, qui istiusmodi nobis monumenta reliquere. Sed quid cunctamur M. Tullium, optimum illum omnium patronum scilicet, optimi omnium Poëtæ, neque enim Catullo ipsi, secus de se prædicanti, hæc in parte fides habenda, gratissimi inquam clientis sui patrocinio tueri porro atque defendere. Scribit igitur ille, *Fractum qui veteris pedem grabati In collo sibi collocare posset.* Sed et Virgil. ipse, 'Anchisem agnovit amicum:' item alibi, 'Sale saxa sonabant:' denique, 'Casus Cassandra canebat:' ad quem locum notat Servius, compositionem eam ætate etiam sua pro vitiosa habitam, quæ majoribus placuisset. Hactenus quidem ille: et recte antiqui, consentientibus (ut vides) duorum in unum pariter principum Poëtarum indiciis.

At inquiet in Phaleuco Catulli aliquis, pronomine interposito repercussi soni insuavitatem leniri. Fateor; sed quis ita obesæ naris, obsecro, ut hoc ipsum a Poëta carminis necessitate compulso, 'Factum non videatque sentiatque?' nisi si quis Plauti nobis exemplum objectet contra, eadem vocum iteratione in Asinaria usi, cum scribit, 'Hic pone, hic istam colloca crumenam in collo plane.' Hoc vero aliquid esse fateor: nec tamen tanti, ut hac re suram mihi præbendam autumem: et si quid mihi hisce est in rebus judicii, vereor, ut scripserit potius Comicus noster, 'Hic pone, hic istam crumenam colloca in collo plane.' Hoc enim quanto altera illa 'collocatione'

numerosius, illis tantum ignorabile objectum iri arbitror, qui, 'quid distent æra lupinis,' ignorant.

CAPUT II.

Lucretii Interpres quam in Catullo frustra, imo nihili fuerit, detectum.

MULTA sunt apud antiquos, quæ cum Menechmo Plautino pro insanis habita, statim in medicinam rapiuntur, opera, inquam, et comitate eorum, qui, ut ejusdem porro Comici verbis in re simillima uti pergam, 'dum alios perperam insanire prædicant, ipsi insaniunt:' veluti lepidissimis illis Catulli ad Ipsythillam Phalenciis evenit; quod clarius ut liqueat, integrum Poëtæ ipsius locum proponam: *Amabo, mea dulcis Ipsythilla, Meæ deliciæ, mei lepores, Jube ad te veniam meridiatum: Quod si jusseris, illud adjuvato, Ne quis liminis obseret tabellam.*

Quem quidem locum amicus noster mendosum falso dictis concinnat suis, mendis ipse ac mendaciis coopertus. Sed ipsius, amabo, verba, ipsamque emendationis rationem audiamus: 'Adjubere,' inquit, 'ad Ipsithillam dixit Catullus, ut Lucretius, adcredere. Sed locus hodie est mendosus.'

Mendosus sane usque adhuc judicio illius quem dixisse me sentio: at nunc ejusdem solius beneficio primum mendo liberatus, restitutusque, si Dis placet, aliquando in pristinum. Nam absque illo esset, *adjubeto* istuc, natum non foret monstrum verbi: quod me hercule ego nusquam neque fictum, neque pictum, neque scriptum vidisse in Poëmatis memini, quæ quidem ab hoc verborum novatore architectata non sint, 'Quem penes arbitrium est, et vis, et norma loquendi.' Qui enim aliter, quæso, existimare possim, quamdiu mecum ruminor reputoque strenuam ejus hominis in Lucretiano Indice contexendo diligentiam, qua idem, 'de se si creditur ipsi,' in vocabulis illis priscis, ac dictionibus elegantioribus commemorandis explicandisque est usus: quibus si nos mendacii coarguere volet; at pol illum non poterit familiarem meum Plautum inquio, cujus ego auctoritate confisus, locum Catulli sine noxa esse, habereque recte licere meo periculo spondeo: paratus ultro etiam cum adversario pignus dare; haud quidem in mulsi, ne quis erret, sed vero in ellebori urnam, vel quadrantal potius: quo videlicet et Sicambrum pectus, et caput tribus Antyciris insanabile, detergere, piare, ac penitus perpurgare possit: quo expatrato probe, eumpse mox ad Planti locum huic Catulliano parissimum visere jubebo, qui in Pœnulo exstat hujusmodi, 'Valete, atque adjuvate, ut vos servet Salus.' 'Adjuvate,' id est, addite operam, adnitimini pariter, atque in eam curam cogitationemque incumbite: quo loco, si Fidentini nostri, *adjubete*, legatur; immane, quantum de venustate, sententiæ, et gratia decessurum est Planto. Quis enim 'jubere,' vel 'adjubere' possit, ut se servet salus? nisi forte novellum istum Antiquarium dicas, qui ejusmodi phrasim, pariter atque alias res solet, princeps nobis fabricare est ausus.

Idem de altera quoque hominis ejusdem interpolatione dictum velim; nam quo loco scripsit doctissimus Poëta, *Sed mulier cupido quod dicit amanti, In vento, et rapida scribere oportet aqua:* is vir, haud paulo sane doctior, ad lectionem hoc modo constituendam doctiores excitare se gloriatur, *In vino, et rapida scribere oportet aqua.* Quod quidem ego non *vino* (neque enim est tanti) sed *vento*, et *aquis* una cum auctore suo inscribendum pronuncio: monitosque cupio mecum 'Musis amicos omnes,' ut ejuscemodi emendationes, quantum

est uspiam, cum 'tristitia, et metu,' id quod Horatius jubet, 'Tradant protervis in mare Creticum Portare ventis,' &c.

CAPUT III.

'Britanniæ,' πληθυντικῶς in Catullo repositæ. 'Unctum' quid? Scævus Romulus Serviano Commentario restitutus: indidemque Sallustii locus et correctus et enarratus planissime. Adverbium, 'ut,' paulo enucleatius expensum.

Arguta, mecastor, ac scita emendatio illa; scias a Faërno esse: *Mamurram habere quod Comata Gallia Habebat uncti, et ultima Britannia:* haud satisfacit tamen postremum istud; etsi non ignorem vocalem natura brevem insequente muta cum liquida a Poëtis identidem produci: placet itaque magis, *Et ultimæ Britanniæ;* quo modo idem in Carmine de Acme et Septimio, 'Mavult, quam Syrias, Britanniasque.' Et paulo infra, *Hunc Galliæ timent, timent Britanniæ?*

Quem Iambum, 'pravo fultum male talo,' ita correxit unus et unicus ille omnis eruditionis pater Turnebus, *Timentque Galliæ hunc, timent Britanniæ?* Cui utique ego hac in parte assentior lubens: simul, ut *Cæsuræ* ratio habeatur, nusquam a Catullo temere alias neglectæ, nedum in Iambis, puris præsertim ac meris; quo in genere modo non regnat ac triumphat Valerius noster, cujus singulas etiam syllabas, hoc est, artificiosam pedum rationem, atque inimitabilem numerorum mollitiem, neque patienter hercule, neque stulte omnis antiquitas mirata: testimonio fuerit Martialis illud, 'Verona Docti syllabas amat Vatis.' Et tamen ut leniter et leviter quoque a certissimo conjectore in partem dissentiam: malim rescribi, *Timetque Gallia hunc, timent Britanniæ;* ut Comata solum Provincia intelligatur: singulari enim numero Galliam extulerat antea: doctiorum arbitratus esto, utrum impendio magis probaverint, reponendi. Cæterum, *uncti* illud, ex unctiore illa, et Catulliana loquendi consuetudine depromptum esse; ideoque unctis manibus non tractandum, commonefaciendus est lector. Usus enim metaphora ea Poëta noster non semel; ut in Epigr. illo nimium lepido, 'Nec prætoribus esse, nec cohorti, Cur quisquam caput unctius referret:' denique hoc ipso Carmine, 'Nisi uncta devorare patrimonia?'

Eodem Poëmate inter cætera cognomenta, quibus Cæsarem insignem magis, quam honestum facit Catullus noster, eidem quoque Romuli titulum adsignat; eumque bis repetitum, hoc versu, quasi intercalari, *Cinæde Romule, hæc videbis, et feres?* quo nomine, et Mureto commentum placet, uti solebant in eos, quos significare volebant dissimillimos esse Romuli, multumque ab illius præstanti virtute abesse: falso, sicuti ego existimo, et parum Romane. Scin', quid suspicer? vulgatum hoc in eos nimirum convicium fuisse, qui profunda imperii cupidine accensi dominationem in cives suos adfectabant, potentiam suam supra leges regium in morem extendentes: ex Sallustiani illius præscripto maxime, 'Impune quidvis facere, hoc est regem esse.' Primus autem Romanorum Rex Romulus: neque aliter accipiendum alterum Crispi exemplum, ex Oratione quam idem Mamerco Æmilio Lepido attribuit: ubi hæc in Sullam, adhuc Sullaturientem, quamvis deposita jam Dictatura, inter cætera non bona dicta, stomachose ad Quirites pronunciata leguntur, 'Nam quid a Pyrrho, Hannibale, Philippoque et Antiocho defensum est aliud, quam libertas, et suæ cuique sedes; neu cui nisi legibus pareremus? quæ cunctu', (s. et libertatem, et patriam, promtamque solis legibus parendi volunta-

tem) 'sævus iste Romulus, quasi ab externis rapta tenet,' &c. Quam interpretationem meam honorato etiam tibicine, Servio inquam, fulcire posse videor, ad Maronianum illud Eclogæ III. 'Quæ tu perverse Menalca,' &c. hunc in modum commentante, 'Aut converse ad turpitudinem; aut intelligamus fuisse quendam Menalcam nobilem, ut istum perversum Menalcam dixerit illius comparatione.' Subjicit deinde ipsissimum hoc Sallustii exemplum, verbis tribus: quo? nisi uti liquido planum ac palam faciat, eodem respexisse Historicum nostrum cum Sullam, per irrisum et contemtum quasi digito designans, 'Romulum' nominitavit: quo Virgilium, cum 'perversi' Epithetum tribuit Menalcæ. Sed videtur ex glossematis Serviani sententia, non 'sævus,' uti nunc utrobique est, sed vero, 'scævus,' in Sallustio rescribendum: hoc est, sinistre perverseque pravus, sive etiam præposterus: et quod non minus significanter a nostratibus vernacula voce exprimi consuevit, 'verkeert.' Sed et Latinis, 'sinisteritas,' i. e. σκαιότης (unde et τὸ *Scævus* natum testatur Pompeius) quidnam aliud, quam perversitatem sive improbitatem designat? Etiam a 'scævo' radices egisse verisimile est, id quod nos eodem patrio sermone, 'scheef,' dicimus, pro obliquo, flexuoso, atque distorto.

Advertendum quoque adverbium, 'ut,' tam apud Catullum, quam Horatium, ut verbi caussa, *Juppiter, ut* χαλύβων *omne genus pereat:* et, *O pater, o Rex Juppiter ut pereat positum rubigine telum;* non tam significare, 'utinam,' quomodo apud Charisium explicat Aruntius Celsus, quam quod Comici alias cum excandescentia ac devotione quadam per, 'qui' efferunt: ut illud Terent. 'Qui illum Di omnes perduint.' Sic enim idem alibi, 'Ut te Omnes equidem Di Deæque perduint:' et Plaut. plusquam sexcenties, 'Ut te magnus perdat Juppiter:' quod ipsum et nos vernaculo sermone, plus mali cupiam, quam boni imprecantes, totidem pæne verbis efferimus, dicendo, 'Dat u Godt schende.'

Ad Catulli votum redeo; cujus formulam a me quoque fideliter aliquando in Elegiis nostris expressam videor commeminisse: jam tum, cum Spanicæ dominationis pertæsus, meritissima hercule execratione in hæc vota erumpens proclamarem, 'Juppiter, ut pessum Maura tyrannis eat.' Nec phrasis illa silentio prætereunda, *Quare aut Hendecasillabos trecentos Exspecta, aut mihi linteum remitte.* Utitur eadem bis in Carmine ad Thallum; ut, 'Remitte Pallium mihi meum, quod involasti:' et paulo ibidem postea, 'Quæ nunc tuis de manibus reglutina, ac remitte.'

CAPUT IV.

'Homines recti' communis ac vetus in Catullo lectio defensa, adversus nuperum ejus solicitatorem. Nova duum locorum explanatio. Latebra improbitatis quæsita verbis honestioribus, 'facere,' 'præbere,' ac 'dare:' idque ipsum exemplorum aliquot productione liquido demonstratum.

In Carmine de Vari amoribus inscripto, quamobrem pro Lecticariis, *Homines rectos*, usurpaverit Catullus, rationem nobis explanat Ovid. ne aliam aliunde arcessere sit opus, quo loco monet, 'Sustineas ut onus, nitendum est vertice recto:' Eodem etiam a Juvenali allusum, 'Tot res Impositas capiti, quas recto vertice portat Servulus infelix.'

In Epigrammatio autem ad Vibennios mirificam geminarum lectionum varietatem satis nequeo mirari; nam ubi in aliis omnibus Editionibus legebatur, *Nam dextra pater inquinatiore, Culo filius est voraciore;*

Carrion noster in Commentariis suis Antiq. Lect. transpositis comparativis hoc modo rescribendum absque controversia omni asseverare non dubitat, *Nam dextra pater est voraciore, Culo filius inquinatiore.* Argute quidem ille, cæterum ego tantum ipse a me impetrare nondum potui, ut credam a Catullo unquam ita scriptitatum fuisse; atque eo minus, quod hoc ipsum loquendi genus in re prorsus consimili videam usurpatum a Martiali lib. II. Epigr. 51. 'Infelix venter spectat convivia culi, Et semper miser hic esurit: ille vorat.' qua etiam sententia memini quondam fuisse Fruterium nostrum. Sed nos obscæna ista cum Vibenniis suis missa faciamus.

Epigrammate ad Sirmionem Peninsulam quod scribit, locus est hujusmodi: *O quid solutis est beatius curis? Cum mens onus reponit, ac peregrino Labore fessi venimus Larem ad nostrum.* qui hunc in modum nobis construendus videtur: O quid beatius est, quam, cum mens onus reponit solutis curis! cumque peregrino, i. e. peregrinandi labore, itinerumque molestiis perfuncti, reduces domum, et quidem salvi, postliminio aliquando convortimur? Hoc propterea indicandum censui, quod videam pulcerrimam sententiam perperam omnibus in libris, etiam iis, quos ut emendatissimos exhibuit postremo nobis limatissima Scaligeri castigatio, interpunctam esse; vitio maxime interrogationis, quæ ubique voci, *curis*, appensa legitur, eo exemplo, quod proposui prius: nullo sensu. Quis enim Latine dicat, 'curas solutas beatas esse;' ac non potius, 'animum curis solutum?' Quo magis demiror, quidnam politissimo Germanorum Poëtarum Lotichio in mentem venerit, hujus ipsius loci, proinde ut vulgo legitur, imitationem a Catullo nostro mutuari. Sic enim est apud illum, 'Ecquid æstimandum est Curis esse beatius solutis?'

Sed idem nimirum ipsi, quod summis plerunque ingeniis, evenit, quibus perversa trium quatuorve verborum distinctio glaucomam ob oculos objectare consuevit, quo minus verum dispicere queant; quod ipsum et Mureto in loci hujus declaratione usu venisse res ipsa invitum prædicare me eogit.

Adponam et alteram explicationem nostram super Epigrammate in Aufilenam; in quo mehercule intellectu singulari, quantum ego quidem his in rebus perspicere queo, iteratum legitur verbum, *facere*: primum, *Aufilena, bonæ semper laudantur, amicæ Accipiunt pretium, quæ facere instituunt;* deinde altero disticho interjecto, *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse pudicæ;* quod idem significare mihi, ac tantum non geminum esse Ovidii τῷ 'præbere,' et Martialis, 'dare,' videtur. Sed neque alio haud dubie arbitror respexisse Pelignum illum, cum scribit, 'Quæ, quia non licuit, non facit, illa facit:' id est, proinde uti ego interpretor, 'dat,' sive 'præbet,' facitque sui cupientibus copiam, 'Nec sinit esse moram, si quis adire velit:' motus cum primis auctoritate Senecæ, prorsus unici ad hunc versum Interpretis, qui ab eodem hac specie adducitur, 'Quæ, quia non licuit, non dedit, illa dedit,' ut verisimile sit glossam apud eundem in ipsum contextum irrepsisse. Quid? quod canit Lucr. lib. IV. 'Nam facit ex animo sæpe, et communia quærens Gaudia sollicitat spatium decurrere amoris.' Hæc, Lector optime, volebam, nescius ne esses.

CAPUT V.

A sententia Mureti discessio. Catullus emendatus. In eodem loci obscurioris enarratio. Judicium factum de Poësi Belgica Jani Hauteni. Proverbiorum auctus numerus.

Exstat inter alia Catulli opuscula elegantissimum quoque Pelei et Thetidis Epithalamium, Poëma vere Heroicum; et quod hercule ego, non dicam dolo, de tot Latinis veterum monumentis, reliquum nobis unum atque unicum superesse existimo, quo fastus ille Vergilianus retundi possit. In eo haud placet nobis Mureti expositio super vocem, *eximie*, in versu illo, *Teque adeo eximie, tedis felicibus aucte, Æmathiæ columen Peleu. Eximie*, id est, Cum alios Heroas compellabo, tum te, 'o Peleu eximie,' ac præter cæteros. Mihi enim adverbialiter positum accipi id ipsum, melius æquiusque videtur, et, *tedis felicibus*, conjungi: quod si admittant Critici, inducendum erit comma ante, *τὸ tedis*, rescribendumque hoc modo, *Teque adeo, eximie, tedis felicibus aucte, &c.* Legitur deinde adjecta hæc clausula, *Clarissime nato*: illepide sane, ac insipienter, uti ego hariolor: proinde non dubito, quin, *Clarissime natu*, hoc est, genere ac natalibus, scriptum fuerit a Catullo nostro. Quanta enim literæ, O, cum, U, ista, quamque antiqua semper intercesserit cognatio; norunt, puto, omnes, quotquot manuscriptos codices manibus aliquando præsentibus, imo oculis hercle haud somniculose usurparunt; unde errorem hunc etiam primitus obrepsisse, lubet credere: adde, quod 'natus' iste, Peleo necdum natus erat, quo tempore hæc ipsa a Parcis, si Poëtæ fides habenda, ad pulvinar ejus geniale canebantur, cui rei fidem facit consequens illa de Achille, etiam tum in oras adhuc luminis proditaro, disertissima vaticinatio, 'Nascetur vobis expers terroris Achilles.' Additurus difficillimi loci ex eodem Poëmate explanationem, videor hercule meo jure facturus, si carmen quoddam nostrum, quo et exemplum, quod dico, et latebra Obscuritatis quæ subest, in apricum eruatur, eademque res omnis, discussa Ænigmatis nebula, me Œdipo, lucem accipiat denique; in medium aliquando proposuero: quod eo etiam sum facturus lubentius, partim ut hac occasione molliculam, et parum severam soluta seriaque oratione explicandi aliquam laboris partem demam ac deminuam mihi: tum vero, ut una pariter opera amici studiis gratum faciam; qui, ut argumenti tam jocosi per ludum et joculum carmine non laborioso interpretandi munus susciperem, auctor mihi, potiorque, ut ita dicam, fundus fuit. Is Hautenus meus est, cui omne etiam istud, quantulicunque tandem modi videatur, in hisce tabulis expensum referri cupio. Carmen autem sic habet:

JANUS DOUSA
JANO HAUTENO SUO.

Nempe etiam docti quid significare Catulli
Musa velit doctos omnes certare videmus,
Non te, Jane, modo: Nymphæ felicibus auctum
Cum tedis Thetidique jugatum Pelea scribens,
Mortalesque Deam non despexisse Hymenæos,
Induxit Parcas divina ita voce canentes:
'Non illam nutrix orienti luce revisens
Hesterno collum poterit circundare filo.'
Et nos hac etiam de re contendimus olim.
Nunc Sphynx omnis abest, animique evanuit error.
Nostra proin' super his quæ sit sententia, quæris?
Dixi equidem, et dico, neque nunc iterare pigebit;
Credere me, ad morsus referendum, et vulnera prima,
Vulnera nocturnæ vestigia dulcia rixæ,
Impresso quæ dente facit furiosa libido:

Unde notæ memores labris colloque residant,
Blanda admixta solet quas refrenare voluptas.
(Quando aliter cupidæ non constant sacra Diones.)
Queis nisi cauta manus medicinam in tempore faxit,
Mane, novum surgat affectis partibus augmen,
Mensura hesterni fili porrectius augmen;
Hinc tumor, ignari quem demirentur amici,
Livida signa gerens, succis herbisque fuganda
Ignotis vulgo: quales te, Delia, quondam
In fraudem ipse suam queritur docuisse Tibullus.
Hæccine te, Veneris perhibet quem fama nepotem,
Aut incognita adhuc usque aut contemta habuisse?
Tene, duodecimo Paphius qui miles ab anno,
Arma rudi tractare ausus lusoria dextra,
Haud sine Dis, hastæ retulisti præmia puræ?
Quid? nisi Romani legisses vota Philetæ?
'In morso æquales videant mea vulnera collo.
Me doceat livor mecum habuisse meam.'
Hæc eadem culti testata Elegia Tibulli:
Hæc eadem Flaccus. Sed tu non tangeris istis.
Dum tantum suctus, edentulaque oscula laudans,
Absque dolore jocos sequere, et sine vulnere rixas.
Vix equidem credo, jurato at credere verum est.
Tu quoque jurato credas mihi; nec mihi soli,
Jane, tamen, nec tam ipse mei Suffenus ego sum,
Sed Plautinæ inquam Scenæ, Venerisque magistro
Nasoni mecum: queis si subscribere nolis,
Ad partes veniat Cari furor, auxilioque
Sit mihi: dum causas, testis gravis atque locuples
Exponit, rabies unde illæ hæc germina surgant.
Quod si nec Cari, nec te mea Suada movebit
Indocilem, veniam succenturiatus, et in te
Concibo, vatum quantum est veterum, atque novorum,
Bembum, Flaminium, Cottam, nostrumque Secundum;
Magnum adjutorem, possit qui ferre secundas.
Copiolisque simul junctis mox te, quasi Verga,
In suillam cogemus haram concedere verrem.

Sed quoniam nos in dicterii hujus nostratis mentionem non quæsitam, sed casu oblatam nobis, per causam incidimus; dabimus hoc vel honori patrii sermonis, vel amicitiæ, ac judicio popularis nostri Hauteni, ejus linguæ callentissimi; et quem penes unum lyræ Belgicæ, omnisque adeo Poëseos nostræ vernaculæ, citra controversiam, est principatus; ut, quod apud nos, Germanosne, an Belgas? quando Batavos etiam in Germanis habuerunt veteres, Proverbii vicem tantum non pueris decantatum obtinet, illud ipsum Latinis quoque auribus, quantum quidem in nobis erit, familiare, vel certe notum ex insolente atque ignorabili faciamus. Eam rem nos locus admonuit. Nos itaque, quotiescunque significare volumus, de nihilo esse, quod quis adversus receptam conjuratæ multitudinis opinionem, aut inveteratam communis patriæ consuetudinem niti postulet sese, etenim se suasque spes corrupturum nec voti compotem evasurum magis,

quam si 'Contra torrentem brachia dirigeret,' dictitare vulgo consuemus, 'Als alle de werelt seyt, dat ghy een vercken zijt, en moet ghy niet int schot?' hoc est, 'Quod si omnes mortales uno ore porcum te perhiberent, num quæ causa siet, quin ad suilis illico seu potius haræ coloniam des nomen?' septuose Parœmia ejuscemodi denotantes, nihil tam vel absurdum, vel paradoxum fingi posse, quod non probabile, aut certe verisimile faciat publicæ persuasionis consensus, præsertim, si sollennis aliqua quasi præjudicio facto, et nescio quæ prærogativa severioris notæ hominum accedat auctoritas.

CAPUT VI.

Duum locorum, quæ in turbido fuerant hactenus, liquido excolata veritas. 'Magnum mare:' et 'in eo deprensus,' quid? Horatius explicatus. 'Supercilium tollere.' Petroniani loci cum Pliniano conlatio. Alia quædam.

Quam multa quotidie in veterum scriptorum tractatione nos fugitant, haud exspectantia, dum repetantur! nec tamen abstrusa illa, aut caliginis manifestæ, ad quæ investiganda doctis indoctisque ardet omnibus animus, sed proletaria dico hæc nostra, atque in medio posita: quæ perspicuitatis specie incogitantes nos fallunt: in quo lustro, nisi ipse me fallo, censeri poterit et clausula illa Catulliani Epigr. in Thallum, *Et insolenter æstues, velut minuta magno Deprensa navis in mari, vesaniente vento.* Quibus verbis ipse aliquandiu otiose, et sine ulla ambiguitatis suspicione perlectis, vix tandem sensi stolidus, vere nimis et quasi ex tripode illud a Comicorum principe prolatum esse, 'Qui e nuce nucleum esse vult, frangit nucem.' Itaque ne usu porro idem veniret mihi, quod Nasidieni apud Horatium convivæ ad 'ingustatæ Passeris, ac rhombi ilia, aves, conchylia, pisces, Longe dissimilem noto celantia succum,' miserrime hallucinanti; Petronianum tandem illud, 'Hic nescio quid boni debet esse' mecum et cum animo meo institi cogitare, donec, putamen ipsum persecutus, inveni non pinguissimam quidem ficedulam, sub ovo pavoninum in modum ex farina pingui figurato latentem; sed vero sub involucro Epitheti, ut apparet, simplicissimi lautiorem sententiam abstrusam: Epitheti inquam *magno*, quod *mari* attributum videmus, non sine elegantiæ specie, oppositum quasi alteri illi τῷ *minuta* scilicet, quo 'navim in tempestate deprensam' jam antea affecerat Catullus. Atqui hoc 'minutum:' illud pensius paulo, ac subtilius *magno mari*, hoc loco non pro immenso, ita ut vulgo sumitur, sed pro turbulento, valideque fluctuanti, vehementiusque ventis commoto, positum videri: interpretatione a Crispi elegantiis petita, ita in Jugurtha de duarum in extrema Africa Syrtium natura prædicantis: 'Impares magnitudine, pari natura: quorum proxima terræ præalta sunt; cætera, ut fors tulit, alia alta' (emendo, *alias*) 'in tempestate vadosa. Nam ubi mare magnum esse, et sævire ventis cœpit,' &c. Unde intelligere posthac erit principium libri secundi in Lucretio, 'Planius, et multo certa ratione magis, quam,' vel ex Lambini Commentariis, vel etiam Gifanii Indice. qui hac de re ne 'mu' quidem Lucillianum; alias argutissimi. Scires utrumque in Sallustiana lectione quamvis negligenter fuisse. Locus quem dico, sic habet: 'Suave mari magno, turbantibus æquora ventis.' Quo etiam referunda dicti ejus raritas ac venustas, quo 'navis, in magno hoc æstu deprensa,' describitur a Catullo: docte atque ex re traducta metaphora in mari periclitantibus convenientissima, iis maxime, quorum navigationi vesanientis venti desubito objecta superne incubuit tempestas. Probo

ex eodem Lucretio lib. VI. canente, 'Quam freta circum Ferviscunt graviter spirantibus incita flabris: Et, quæcunque in eo tum sunt deprensa tumultu Navigia, in summum veniunt vexata periclum.' Sed neque expers elegantiæ istius unicus ille (vel Tacito teste) elegantiæ arbiter, in Poëmate illo vere Heroico, 'Præterea gemino deprensam gurgite prædam Fœnoris ingluvies, ususque exederat æris.' ubi 'usus,' pro 'usura' usurpatum suspicari lubet. Horatius quoque simplici pro composito ausus est uti II. Od. 16. 'Otium divos rogat in patenti Prensus Ægæo, simul atra nubes Condidit Lunam,' &c. 'prensus,' enim pro 'deprensus,' positum: hoc est, subito, et velut ex insidiis circumventus a tempestate derepente coorta; quasi dicas interceptum: quæ si propius penitiusque explorata Interpretes nostri habuissent, censesne hos unquam eo se incogitantiæ fuisse demissuros, ut 'prensus,' 'captus' interpretarentur? Quid? an non satius fuerat, Veteris Commentatoris sententiam sequi, hujuscemodi verbis conceptam? 'Prensus; bene prensus, quasi naviganti mare sit insidiatum sereno.' In qua interpretatione bene omnia præter, τὸ 'bene,' habere videntur, quod ad maritimam prehensionem istam quid faciat, nescio. Mihi certe haud mediocriter de mendo suspectum: neque adeo dubito, quin 'pæne prensus,' non 'bene,' scripserit explicator; idque admodum suo hic fuerit loco, utique ad opinionis nostræ stabilimentum. Addamus et alteram metaphoram non minus Romanam, ex Elegia illa Satyrica, hoc est, examussim Catulliana: *Præterea addebat quendam, quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra supercilia.* Facete: sollennis enim minantium hic, atque excandescentium habitus, etiam a Plauto expressus in Milite, 'Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit?' neque aliud sonat Parœmia illa poëtica, 'Deme supercilio nubem:' id est, asperitatem ac tristitiam. Eadem fastus et superbiæ sedes. Petronius de Ascylti transfuga, nimium delicato puero Gitone, 'Postquam se amari sensit, supercilium altius sustulit; nec amoris arbitrium ad alium judicem tulit.' Cujus rei explanationem a Plinio petas licebit, lib. XI. c. 37. 'Frons et aliis; sed homini tantum tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis index. In ascensu ejus supercilia homini et pariter et alterne mobilia: et in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet.' De 'fronte' addidi, Juvenalis causa maxime, quo videlicet pervolgatum illud ex Pliniana consideratione planum facerem, 'Fronti nulla fides;' sed et Martialis, 'Nolito fronti credere: nupsit heri.'

CAPUT VII.

'Visum ducere ad aliquem.' 'Obdurare se.' 'Myrmice incedere.' 'Ex tua libidine.' 'Urbs oblitissima,' perinde dicta, uti, 'Oblitum lupanar:' ejusdemque Epitheti suppositione Iambi unius correcta pravitas. 'It abit dies.' 'Cælestes heri,' pro 'Dis superis.' 'Eosdem pacificare.' 'Pura' et 'Spurca' opposita inter sese. Catullianæ sententiæ illustratio a Plauto, alterius explicatio præter opinionem Mureti.

Varus me meus ad suos amores Visum duxerat e foro otiosum. Antique. Veteres enim, 'visere ad aliquem,' dictitabant; id quod ex prisca comœdia clarum: *ad suos amores*, igitur non a Præterito verbo *duxerat*, verum a Supino potius τῷ *visum*, in constructione, ut Grammatici perhibent, regetur. *At tu Catulle destinatus obdura.* Sic doctissimus Scaliger, sic Muretus;

et nescio, an melius Turnebicum illud, *At tu, Catulled', obstinatus obdura.* Ut ut est, ego vero, *obstinatus*, retinendum autumo, eo obstinatius, quod ejusdem vocabuli iteratio præcesserit antea versu abhinç nono, 'Sed obstinata mente perfer, obdura.' Et fortasse Poëtam nostrum scripsisse, *At tu, Catulle, te obstinatus obdura;* eapse loquendi forma, qua idem usurus postea, 'Quin te animo affirmas teque astringisque, reducisque.' Sic 'durare cor' Plaut. 'animum' Ovid. 'Mentem' Tacitus. *Quæ sit, quæritis? illa, quam videtis Turpe incedere, mimice, ac moleste.* Nihili est id quidem, atque adeo plane 'mimicum.' Nam *myrmice* rectum est et sanum: utque Plautus 'Formicinum gradum' vocat, sic hoc loco *myrmice incedere*, nil est aliud, quam (quod dicitur) vix pedem pedi præferre, et moleste ambulare; idque recte a doctissimo Mureto animadversum. Huc appone ex Martiali, 'Crusculum formicæ,' vetulæ item multo putidissimæ attributum. Legitur eodem Carmine, *Pudica et proba redde codicillos;* εἰρωνικῶς· quod et in Epodis imitatus Horat. 'Tu pudica, tu proba Perambulabis astra sydus aureum.' *Sic tibi bonus ex tua pons libidine fiat:* id est, ex animi tui sententia: loquendi modus Sallustio (uti apparet) in delitiis habitus. *Eone nomine urbis opulentissimæ, Socer generque, perdidistis omnia?* Exclamare lubet cum Catullo nostro, 'Quis hoc potest videre? quis potest pati?' ut sic pravo talo fultum Hemistichium inter tot rectos ac meris Iambis subnixos numeros locum habeat? Pudet certe, pigetque patientiæ tam projectæ. Quid enim hac ipsa, quæso, lectione perditius? Ego itaque, pace Commentatorum quod fiat, non dubito, quin *Urbis oblitissimæ*, a Catullo scriptum fuerit; ut Urbem flagitiis, ac libidinibus, omnibus probris denique oblitam coopertamque significet; id quod Pompeii potissimum ac Cæsaris comitate evenisse videri cupit Poëta; qui principes discordiis intestinis causas præbuerant, ad Mamurram, cæterosque id genus nepotes, qui nisi malo publico salvi esse non poterant, non solum provinciarum spoliis, verum etiam præda civili acerbissima, et proscriptorum bonis explendos: quo? nisi, cum Plauto dicam, 'Luxuriæ sumtus suppeditare ut possient;' homines et suæ, et alienæ peçuniæ iratissimi. Occasionem novæ correctioni huic nostræ primitus Antverpiensis Editio præbuit; ad cujus oram hoc loco pro, *opulentissimæ*, *opplitissime*, legebatur. Favet etiam conjecturæ meæ ejusdem Epitheti usurpatio in lepidissimis illis Hendecasyllabis comparens, quibus mœcham nescio quam, turpem certe ac putidam, Poëtico quasi pipulo dilatam, pugillaria sua reflagitat postea. Sic enim ibi, *Non assis facis, oblitum lupanar, Aut si perditius potest quid esse:* nisi cui hic potius magni illius Scaligeri sententiam sequi consilium est, emendantis ex Plinio, *Oblitum, lupanar:* qua de re Conjectanea ejusdem, qui volet, consulito.

In Epithalamio Juliæ et Manlii scribitur, *Sed abit Dies, Prodeas nova nupta.* Confine hoc Plautino illi, quod habes in Pseudolo, 'It Dies: ego mi cesso, i præ puere.' *Accepta frustra: nondum cum sanguine sacro Hostia cælestes pacificasset heros.* Hemistichium istud postremum nove, ac præter morem suum, a Catullo mutuatus Ovidius, quum scribit, 'Mica salis puri pacificabat heros.' *Sed nunc id doleo quod puræ impuræ puellæ Savia conjunxit spurca saliva tua.* Docte, et pure: *pura* enim et *spurca* quodammodo inter se opponi gaudent. Plaut. Asinaria, et ipse proprietatis in verbis retinentissimus, 'Si forte pure velle habere dixerit, Tot reddat spurcas, quot puras habuerit.' *Firmano saltu non falso Mentula dives Fer-*

tur; qui tot res in se habet egregias: Aucupia, omne genus, pisces, prata, arva, ferasque. Nequicquam: fructus sumtibus exsuperat. Hujus clausulæ sententia Plautino a nobis testimonio illustrabitur. Sic enim idem Pœnulo, 'Nam pro herili nostro quæstu satis bene exornatæ sumus. Non enim potest quæstus consistere, si eum sumtus superat.' *In te, si in quenquam dici pote, putide Vecti, Id quod verbosis dicitur, et fatuis. Ista cum lingua, si usus veniat tibi, possis Culos et trepidas lingere cercolipas.* Ad quem locum Muretus, 'Quæcunque,' inquit, 'in verbosos fatuosque dicuntur, ea in te omnia dici queunt.' Atqui non hoc dicit Catullus: quidnam igitur? Si in alium quempiam, unice in Vectium certe convenire scilicet, dicterium porro illud, quod in sequente mox disticho continuatur, nimirum, *Ista cum lingua, &c.* non vero omnia, quæ in verbosos fatuosque dici possunt, uti Mureto placet, nihil mehercule minus. Hoc enim convicium in ejusmodi bucconum genera, qui quidem insulsi impendioque loquaces essént, jaci vulgo ac torqueri solitum, manifesto ex hoc Catulliano Epigrammate docemur. Atque ita médii, id est, secundi distichi sententia a primorum versuum deductione pendebit; puncto, quod, τῷ *fatuis*, latus claudit, expuncto: atque ejusce vicem colo quasi succidaneo subdito.

CAPUT VIII.

Publica in Cicerone lectio defensa pariter, ac declarata: tum Velleii Paterculi locus, pessime hercule affectus usque adhuc, idemque nunc Catulli ope persanatus primulum.

Temperare mihi ipse haud possum, quin locum quendam Tullianum, 'Catullianæ arcæ' occasione maxime, sagacius paulo excutiam atque investigem. Eam rem nobilissimus nos Interpres commonuit, qui ad Phaleucum illum Poëtæ nostri, *Furi, quoi neque servus est, neque arca*: fidei, opinor, causa, testimonium nobis Ciceronianum in antepositum Commentariis inseruit suis, ex quadam ad Pætum Epistola decimo ejus voluminis libro petitum, et hoc quidem exemplo, 'Nos jam ex arcis tantum habemus, ut Verrium tuum, et Camillum, qua munditia homines, qua elegantia? vocare sæpius audeamus:' falso, atque alieno loco, sicuti ego existimo; qui vulgatæ scripturæ, immeritissimo oppressæ, liberali causa vindex atque assertor venire cogito. Ea autem sic habet, 'Nos jam ex areis tantum habemus,' &c. Examussim optime. Quid enim? 'Areis,' hoc loco, haud quidem pro 'tritura, quæ fit in areis,' cum Ascensio: sed vero pro, 'pulvinis,' interpretor: quæ eminentior in hortis terra est, in qua semina depanguntur: ea enim, vel Columella teste, 'areola,' sive 'area' vocitatur: unde et 'informare areas,' lectum apud eundem; ut per joculum et ludum solens significet Cicero, ex areis, hoc est, pulvinis hortorum suorum ita uberem ac lætam fungorum, heluellarum, omnigenerum herbarum, ac fructuum denique, se quasi messem atque annonam quendam recipere institisse, ut jam obsonandi magistros etiam, hoc est, lautissimos, et ad Genium quamvis sapientissimos convivatores, ad cœnam porro vocitare identidem haud verecundetur scilicet. neque vero mirum cuiquam videri debet, cur ganeatorum ferculorum, quibus macelli annonam excandefaciunt magnæ mandonum gulæ, ac quæsitissimis illis cupediarum scitamentis quasi pro derelicto habitis, ne dicam, ejuratis penissime; nil præter parabiles, imo inemtas dapes, hoc est, apparatum vere Pythagoricum, quod genus, δεῖπνον αἷμα οὐκ ἔχον, indigitant Græci, quasi de horto, haud de foro obsonans, in tam gloriosa cœnularum suarum prædicatione meminerit Cicero: quippe cui etiam-

num recens illa necdum antiquatæ Juliæ legis continentia penito in animo hæserat: Sumtuariæ dico, quæ præter 'miselli illius at Lucilliani Centussis' impensam macellariam, imo ducenos æris tricenosque, etiam hortensia insuper universa, olera, ac legumina puta, cujusvis generis, usui atque esui publico concessa videbantur: nihilque, modo sanguinis expers quod foret, ulla Legis cautione exceptum; hoc est, in jus vocari vetitum, Catianum dico, haud Papyrianum: quam quidem Legem Tullius noster migrare cur vellet, causa visa est nulla; adultam præsertim, nec minus prærogativa tot quasi præcidanearum Legum, in quibus præcipuæ Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, Æmilia numerantur, auctoritate, imo præjudicio, quam publico usu atque observantia, jactis altissime radicibus munitam corroboratamque; ne Epulis quidem, aut Collegiorum Cœnis exceptis: quas cæteroqui innumerabiles seculi sui annonam immensum flagellare, ac tantum non incendere solitas, merito hercule conqueritur Varro. Argumento, quod dico, haud inani fuerit, puto, alter Ciceronis locus, ex libro ejusdem operis septimo ad Gallum familiarem suum. 'Lex sumtuaria, quæ videtur λιτότητα attulisse, ea mihi fraudi fuit; nam dum volunt isti lauti terra nata, quæ lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius. In eas cum incidissem in cœna Augurali apud Lentulum,' &c. Quod quidem exemplum mirifice ad hujusdem loci illustrationem conducit: quam rem si curiosius aliquanto indagassent Tulliani Enarratores, nihil profecto opus fuisset, seque ac membranaceos Codices tot pugnantium sententiarum struicibus, tamque indefessa contentionum pervicacia fatigare: partim, 'ex arcis,' (uti diximus); aliis, 'ex artis,' seu potius, 'et artis;' nonnullis etiam, 'ex te artis,' ne Ciceronis quidem causa reveritis conscribillare: quidvis potius denique, quam, 'areis,' censentibus retinendum.

Atque hactenus quidem 'disertissimo Romuli nepotum,' Patrono Catulli, inquam, in gratiam Poëtæ clientis sui, auxilium latum: nunc vitio nobis vorti haud debet, si pari studio ad Velleium itidem adjuvandum, nostra quidem ex parte pro virili adnitamur, operamque addamus: idque alterius Catulliani exempli opportunitate adjuti maxime, quo in Cominium scribit, 'Effossos oculos voret atro gutture corvus.' Nam quis, obsecro, hinc non videt, recte a nobis emendatum jam olim insignitum quendam hujus Historici locum? in quo funestissimum illum Romano nomini pugnæ Pharsalicæ diem, fugæque et necis Pompeianæ causas deploret: meritissimo hoc insuper Elegio Magnum illum, quamvis capite jam diminutum, honoratum dimittens, 'Et collisa inter se duo Reip. capita, effossumque alterum Romani Imperii lumen.' Quis, inquam, ita lolio victitans, ut recte atque ordine, 'effossumque,' a nobis emendatum non perspiciat illico? Persistit enim in metaphora rite instituta Paterculus: et quid grave si post tam furiosam duorum valentissimorum capitum collisionem, alterius oculi (hoc enim 'lumen' est) cruenta effossio, atque (ut sic dicam) exoculatio quædam partem imbecilliorem sequatur? At in Germanicis hodie, tum Italicis Editionibus, 'effusumque' legitur: unde Manutius, quum se satis ex sententia expedire non valeret, 'extinctum' nobis exterebravit tandem: atque istuc timide, et pudenter tamen; nec de mendo saltem (sicuti ipse fatetur) pro comperto ausus adseverare: quippe qui Velleium non optimum esse Latinitatis auctorem Romanæ Historiæ candidatis persuadere se præoptave-

rit potius, quam de loci superioris integritate in ambiguam litem descendere; quasi vero difficile admodum fuerit ex 'effusum,' 'effossum,' exsculpere; ei præsertim antiquario, cui post tam assiduam ac diligentem librorum Veterum tractationem, ignara esse non potuit, Vocalium istarum, U et O, scilicet promiscua usurpatio, operas inter se quasi mutuas tradentium, ac subinde pro re nata, vel potius arbitrio exscriptorum stationem commutantium vicissatim.

CAPUT IX.

Catullus saltuatim percursus.

Reliquiarum hoc Capite reliquias colligere decretum est mihi, non quidem distincte, aut cum cura, sed vero confuse, ac tumultuaria opera potius, in qua ordo sit nullum servare ordinem. *Irascor tibi sic meos amores Paulum quidlubet allocutionis, Mæstius lacrymis Simonideis?* Ita hæc distinguenda arbitror, interrogationis nota non post *amores*, illico, verum sub ipsum usque Epigrammatis finem, puta, *lacrymis Simonideis*, transscripta: neque eo tamen sequius viris eruditis subscribere stat sententia; quibus genus istud orationis concisum esse et ἐλλειπτικὸν placet; ad indicandam vim et magnitudinem doloris scilicet: hactenus quidem, nam quod iidem isti prioris Phaleucii clausulam interpretantur hoc modo; Siccine meos amores a te parvi fieri, ut meliorem mihi consolationem nullam adferas? &c. Pace tua liceat nobis, Murete, profari; Nescio qui sensus non placet iste mihi. Nihilo magis utique, quam altera illa unici Interpretis transpositio, *meos amores*, ad Poëtæ catamitum accommodare visi, quem mæstum allocutione sua Cornificius solari neglexisset. Quid enim? non Catullum, puerumve ejus, sed vero Cornificium ipsum notari existimo, in hanc sententiam, *sic meos amores:* subaudi, 'Te, quem mehercule ego in amoribus meis habeo;' seu, 'qui in amoribus ac deliciis es mihi:' *Paulum quidlubet adlocutionis*, scilicet ausum denegare mihi, cujus ego cupiens eram maxime? neque mirum, in tanta animi corporisque ægritudine positus scilicet, *An, continenter quod sedetis insulsi Centum, aut ducenti, &c.* *Continenter*, id est, ordine perpeti, et quasi in lineam continuatio frequentes; vel potius, spissiore velut orbe facto in unum pariter conglobati, quasi in Velabro olearii de compacto gerentes omnia. *Nec se sublevat ex sua parte, sed velut alnus In fossa Liguri jacet suppernata securi, Tantundem omnia sentiens, quam si nulla sit usquam.* Haud absimilis huic et argutia illa hyperbolica, in re prorsus gemina, apud Martialem meum: 'At Chione non sentit opus, nec vocibus ullis Adjuvat: absentem, marmoreamve putes.' Ad ulteriora vero gradum aliquando capessamus. *Ipsius ante pedes fluctus salis alludebant.* Bene, hoc ipsum Muretus ad Tibullianum illud accommodans, 'Ima videbatur talis illudere palla:' pro, *identidem percutere*, interpretatus est nobis: bene, inquam, proprieque, nec vero antique minus. Quid enim aliud Plaut. Mostellaria, ubi herum suum Theuropidem mero etiam meridie caligantem percontatur Tranio? 'Viden' pictum, ubi ludificatur cornix una volturios duos?' Nam quamvis eo loco servus multo nequissimus Comicos senes duos, quos risus movendi causa 'volturiorum' nomine quasi digito designat, ludos fieri, hoc est, illudi probe, frustraque a se vaferrima cornicula haberi, sic tanquam δι' αἰνιγμῶν significet; in aliam tamen partem percontationem suam accipi a Theuropide postulat Tranio; et bardum illum, τὸ 'ludificatur,' pro 'ferit,' 'appetit,' 'vellicatque identidem rostro,' quasi serio a se, haud joco quæsitum interpretari: unde Catulli, 'abludere' istud, item Tibullianum 'illudere,'

non nimium sane ablusisse videri possunt. Neque hujus elegantiæ raritas unum et unicum illum de Poëtis popularibus, Secundum cognominem meum dico, subterfugit; qui eampse illam, per causam descriptionis Elysiorum, Basiis suis insertam venustissime visus est usurpare. Sic enim inibi, 'Qua violisque rosisque et flavicomis Narcissis, Umbraculis trementibus, Illudit Lauri nemus et crepitante susurro Tepidi suave sibilant Æternum Zephyri: nec vomere saucia tellus Fœcunda solvit ubera.' Et hactenus quidem Secundus meus: nunc, in Catullo quod reliquum est, persequamur. *Illa Lesbia, quam Catullus unam Plus, quam se atque suos amavit omnes.* Idem hoc propemodum cum illo, 'Quam te cum tota gente, Catulle, tua.' In clausula porro Elegiæ ad Ortalum, *Atque illud prono præceps agitur decursu: Atque*, pro 'statim' positum accipio: id quod ex Enniano illo perspicue planum, 'Atque accedit muros Romana juventus:' quomodo etiam Maronis illud intelligendum, 'si brachia forte remisit, Atque illum in præceps prono rapit alveus amni,' docuit nos jampridem Gellius lib. x. cap. 29.

In illa autem poëtica, ac Catulliana detestatione, admirabilem Scaligeræ industriæ indolem, vellem equidem pro rei dignitate satis laudare ut possem; primitus in locum Χαλύβων antiquam vocem, *Sicelicum*, civi suo restituentis; examussim doctissime; ac pro cultris tonsoriis interpretantis, tralatione aptissima. Nam sicuti, 'prata siceliri,' a Varrone dicuntur, tunc cum 'sicilice,' id est, sicula, seu falce a fenisecis præterita consectantur messores; eo usque, donec omnem quasi herba tuberosum relictum attotonderint usquequaque, ac purum reddiderint tandem; sic et 'capitis exuvias,' si quando bidente forcipe, hoc est, cultro tonsorio, novaculam quam perhibent, sive strictim, sive adeo per pectinem demetuntur, vel attondentur, 'sicelire' dici quid vetat? crines dico, pratorum instar subinde luxuriari, ne dicam regerminare solitos in tempore.

Neque minus erudite Interpres, quem dico et vere Scaligerum in morem, Elegia ad Manlium, aptissimam ex ineptissima nobis sententiam concinnavit correctione istiusmodi: *Sed tuus altus amor baratro fuit altior illo, Quod Divum domitum ferre jugum docuit. Divum*, pro ipso Hercule simplicissime ausus interpretari: cujus Scaligeræ lectionis testimoniis corroborare quid attinet, cum Catullus ipse haud dissimiliter hac voce usus, in Nuptiis Peleï et Thetidis liquidissime convincatur? verbi causa, 'Quum Delphi tota certatim ex urbe ruentes Acciperent læti Divum fumantibus aris.' 'Divum,' absolute, pro Libero patre, in Divorum numerum legitime adscito adscriptoque. *Furi, villula nostra, non ad Austri Flatus opposita est, nec ad Favoni.* Placet scripta potius lectio, de qua benigne mihi gratiam fecit solens, unico magis unicus Lipsius meus; ex Romano, opinor, Codice depromta primitus, et quidem ad hanc faciem: *Furi, villula vostra, &c.* Quis enim ambigat porro, quin idem hic sit Furius ille, cui perpetuæ passim ignominiosæ paupertatis maculæ a Valerio nostro inustæ? *Nam quo tempore legit inchoatam Dindymi dominam, &c.* In eopse illo, si recte commemini, codice, *entheatam*, legebatur, non *inchoatam*; et probe fortassis: nam et Martialis, 'Cum furit ad Phrygios enthea turba modos:' item alibi, 'Nec turba cessat entheata Bellonæ.' Ex eodem porro exemplari, *Num te lacteolæ tenent papillæ?* pro *puellæ*, Lipsiana fide transcriptum accepimus: cujus rei explicatio a superiore illa urbanissimæ puellæ monstratione petenda, 'Quædam nitidum sinum reducens, En hic in roseis latet papillis.' Etiam ab illius loci scriptura, *Deprendi modo pupulum puellæ Trusantem:* seorsum

longe Fulvianus codex sentiebat, *Crissantem*, altero versiculo nobis visus repræsentare, non *Trusantem*. Lucillius, 'Crissabitque, uti si frumentum clunibu' vannat:' item Martialis cum Juvenale suo passim, haud semel; quorum exemplis citandis supersedeo, 'Ne sit, Hypercriticis lumina cur doleant. Per quos prisco etiam nunc scribere more vetamur, Nec fas Romana simplicitate loqui.'

Quod superest, quid vera, amabo, lectione illa proletaria invenustius inficetiusve? *Quis me uno vivit felicior, aut magis hac est Optandus vita, dicere quis poterit?* quam et Lipsii et veterum Librorum comitate potissimum, me porro interprete facetiis suis ac pristinæ venustati hoc modo restituas licebit, *Quis me uno vivit felicior? aut magis ista hac Optandam vitam dicere quis poterit?*

Et ille nunc superbus, et superfluens Perambulabit omnium cubilia. Superbus, et superfluens, hoc loco, non tam ad immoderatum animi fastum, atque insolentiam, quam ad ea quæ sequuntur porro referunda autumo: ad elationem fascini scilicet, in bellissimam quamque femellarum impetu facto, 'Vim illam Lucillianam evomentis promiscue;' atque in omnia omnium cubilia, nulla aut matronalis stolæ, aut dignitatis suæ habita ratione, temere ac passim ingerentis et penetrantis sese: atque eo in hanc sententiam sum proclivior, quod cum *superbia ista penita superfluentiam* conjunxerit Poëta: quæ tametsi prima fronte pro vitio, quod dixi; vel etiam pro infami fœdeque prodiga pessime partarum opum effusione, posita videri possunt; tamen rem ipsam penitius inspicienti, facile, opinor, fuerit considerare, Valerium hunc nostrum non alio, quam ad plena et quasi prægnantia Mamurræ vasa, ac locorum ejus multo semine turgentium proluviem in primis respicere voluisse.

JANI DOUSÆ

NORDOVICIS

PARODIA,

Catullianis numeris, de ejusdem Phaselo adumbrata.

In effigiem Rosillæ defunctæ.

Et os, et ista, quæ vides, labellula
Ferunt fuisse pyxidem Dioneam,
Ubi reposta margarita conderet:
Neque ullius Deæ aut puellæ honoribus
Nequisse prænitere, dum quidem, sibi
Opus quod esset, omne promit indidem:
Et ipsa facta se venustior Venus
Bonis clientæ abutitur quasi suis;
Bonis, quibus fuisse rarius nihil;
Nihil pote esse carius mihi, aut iis,
Quibus madere rore Cyprio placet,
Suaviisque vinulis, venustulis
Coririgare, nomine haud suavibus
Modo, sed et reapse; sive quem tremens
Labante voce sub susurro amabili
Juvat querela sive flammeum jubar,
Fragrantiæque mista vis flagrantiæ.
Et hoc negare Gallicum sinum negant
Ligustici sali insulasque Stœchadas;
Ubi ista, post labella nata basiis,
Coralla lucida ante, dos Salaciæ,
Thorum qua adepta regium; ac Thalassicum
Decus fuere: templa cujus haud semel
Novo superba reddidere murice.
At erro: nec coralla enim ista Gorgonis;
Odor, colorque sed fuisse comprobat
Roseta; quæ nepote Dardano Venus
Super Cythera vecto, et aura, et osculis
Suis refecta spiritu induit novo;
Rosillulæque suavio addidit meæ.
 Jocose, Dousa, basiis ovans tuis,
Tibi hæc fuisse, et esse cognitissima
Et os, et ista clamitant labellula,
Tua bilinguia arte facta primulum,
Tuis rude imbuisse suaviis jecur

Fatentur illa, sucta, pressa mordicus:
Et inde basiandi amore percita,
Redhostiente contra amore, nescio
Quid addidisse disciplinæ huic novi.
Ita hercle docta visa, seu bilingui opus
Prehensione, seu tremente sibilo,
Loquacibusve morsiunculis foret.
Sed hæc prius fuere, dum quidem (ah) tibi hic
Fuit Rosilla; nunc quæ in orbe Cyprio
Suis minora facta pocla de labris
Jovi, Deisque Nectare uda temperat,
Phryge abdicato; ovansque se dicat tibi,
Cupidinum Dea, et Deo Cupidini.

ELEGIA

Ad ejusdem Catulli exemplum concinnata potissimum.

De septem, mihi quæ Charite dare dixerat, unum
Hesterno rapui vespere suaviolum.
Suaviolum, in cujus lepidum cœnatus odorem,
Tunc quoque pro dulci Juppiter ambrosia est.
Haud impune tamen: nam quo me tempore primum
Impulit in tantum mens malesuada nefas;
Ilicet ex illo Charite me pejus habere
Semper, et hei misero velle loqui abnuere.
Nec satis: et multam hanc mihi dicere pessima, pactis
Suaviolis porro in perpetuum ut caream.
Suaviolis egon' ut caream sic suavibus usque?
Quid? si me una opera se quoque amare vetet?
Obsequar? at, rogo, qui possim? possim? imo, velim? imo
Di melius, quam unquam tale scelus faciam.
Imo, mori satius: possum quoque luce carere hac,
Possum oculis, Charites mi oscula dum superent.
Ire igitur; quæque ex sponsu mihi debita restant,
(Sex ea sunt,) exambire operæ pretium.
Certum est; nec pretio, aut operæ stat parcere: verum, hei,
Deterius mihi quid ne eveniat, pavito.
Et metuo, et Dominam cupio metuisse videri:
Utrum, Amor, ah! faciam, des rogo, consilium.
Audiit, ac risit Veneris puer; et mihi: Sic te
Rebus in adversis esse hominem timidum?
Quid faceres: si non foret exorabilis illa?
Quid faceres, Charite ni tibi nota foret?
Quare age nunc promissa tibi fac basia solvat;
Teque intra dentes ac labia insinues.
Quod metuas non est: auso Venus ipsa favebit;
Omninoque tibi, quæ cupis, evenient.
Quin licet et linguam penita intra guttura condas
Nunc Charites, verbum non faciet Charite.

Addamus, propter argumenti similitudinem, hoc etiam Epigramma, Suaviorum Libro, sicuti et superiora, connectendum.

Ad Idam.

Quid rudia, aut modo lota mihi sudaria mittis?
Rore uda, et succis lintea malo tuis.
Quin et muccinium quondam fieri improbus opto:
Dum tamen, Ida, tuis usque terar manibus.
Scilicet ut pressas simulanti emungere nares,

Osculer hinc oculos, inde labella tibi.

Altera ejusdem Parodia Catulliana.
In Felles literarias.

Tagax Laverna, vosque Flamines, quantum est,
Deæ tagacis, literariæ Felles:
Solis putatis esse literas vobis?
Solis licere, quicquid est vetustatis,
Interpolare, et ire perditum ex vestra
Lubidine, ac putare cæteros blennos?
An, mutuas quod tradere invicem inter vos
Jurati opellas, clamque habere furtivas,
Silicernii in morem a silentibus cretas,
Hæreditates; non putatis ausurum
Flagitia me nudare scilicet vestra?
Pellemque qua grassamini Leonina,
Introrsum aselli, voce proditis ipsa,
Detrahere vobis, mimicamque personam?
Atqui putate: nam quid? Hipponatæo
Præconio omnes, quotquot estis, addictos
Plagii agam, in ipsa noxiaque deprensos
Manifesto, Fures me tenere, clamabo.
Hinc nomina apud Triumviros sient, faxo
Vestra, Capitales dico, non Monetales.
Vel eo usque donec furta ab unguibus vestris
Reglutinata viderim manus lævæ.
Pomona namque, quam novissimis cæris
Pater ipse, Pisonum ille flosculus, frugi
Moriens jugandam liberalibus tedis,
Nobis reliquit, virginem, atque signatam
Velut hostica vi capta servitumque
Duellico jure, heu, coacta servire
Ingenua civis, haud probe pudiceque
Servatur istic, hancce conscii quique
Ad vos trahentes, Pentheum velut Bacchæ,
Vexatis, rapitis, oppido quasi vestram,
Vestram usu factam, pessimo hercule exemplo.
Bellissimum quodque hinc et inde sublectum
Quo jure, quaque injuria catillantes.
Sacrum, profanum, publicum sit, an privum
Sus deque habentes: et quidem, quod indignum est,
Omnes patellari, imo semipagani
Modo, hordeariique Literatores:
Tu præter omnes, alpha Leguleiorum,
Larane, quem inter bustuarios Verres
Plumis adumbratum, et colore furtivo
Autumnitas Pontana nobilem fecit,
Notisque Transrhenana inusta frons Gallis.

Ne sequentes pagellæ vacarent scilicet, placuit in gratiam Poëtices studiosorum maxime et alia nonnulla Epigrammata huc nostra subtexere: Nam sane et hæc de Vate Lesbiæ aut certe
De Martialis formulis adumbrata.

Ad Justum Lipsium.

Inteream, si non aut ad te scribere, Lipsi,
Aut legere usque abs te scripta, lubido mihi est.
Sed spatium est ingens, hominum nec copia Leidæ
Certorum in mundo quottidiana mihi.
Inde fit, ut quamvis mandem tibi mille salutes,
Ex tot reddatur vix tamen una tibi.
Nedum ut Lovanium quis perferat usque tabellas,
Tam procul a Rheno, tam procul a Batavis.
Et merito: quid enim scrutis incedat onustus

Quisquam, onere abjecto cui vacuum esse licet?
Et miraris adhuc, dederim quum quinque tabellas,
De quinis ternas deperiisse tibi?
Ut tamen accipias, me non piget has dare centum;
Ut non accipias, tres dare, Juste, piget.

De Hircano, ad Janum Hautenum.

Perenni servus ille compedum tritor,
Illiterato illiteratior Santra,
Nec musicam, nec nare doctus Hircanus,
Dici ac videri literatus adfectat.
Reperitque fungos porro, ita esse qui credant:
Ut concolores convolant aves semper,
Similesque amant habere labra lactucas.
Quidni? Magister Artium ad Nicrum quondam
Elementa terna nectere ausus Hebræa.
Unde ille, Boiarum, heu, colonia effracta,
Profugus malum ad nos attulit pedem porro,
Uti semi-Rabbi Literator audiret.
Et ei tumorum hunc, papulasque ventosus
Immane quantum plane Cynthia inflavit,
Lunaticæque cornua addidit fronti:
Ex quo sacrum illud Carmen edidit nuper,
Plenum veneni et pestilentiæ Carmen.
Sibi vel secundum ut esse non putet quenquam,
Nec literatiorem in urbe Lugduno.
Quid imprecabor falsa, Jane, persuaso?
Hoc opto, reapse Literatus ut fiat.

Ad Abrahamum Ortelium.

Doctrinarum orbem quis te neget absolvisse?
Terrarum certe Sphæra peracta tibi est.

In Creticum.

Posse mihi bene te facere, et velle omnia jactas:
Nec facis: an levius dicere, quam facere est?
Haud puto; namque potes, cupias tantummodo; verum
Invidia est, quæ te munificum esse vetat.
Largitrix quo lingua mihi si mortua res est?
Nosque opera et factis fallere cura tibi?
Prompto animo, non lingua opifer spectator amicus.
Posse tuum nolo, Cretice, velle volo.

De Rufo nescio quo, cognomento Artocrea; ad Bellavosinum Legatum Gallum, V. N.

Legatis peregre missis dare lautia quondam
Æterna prisci moris in Urbe fuit.
Sic quoque nunc Rufus offert, sua lautia, Carmen
Non intellectum, Bellavosine, tibi.
Ille sibi contra, quos clare intelligat ipse,
Nummos pro numeris, Bellavosine, petit;
Non ex ære quidem, sed quo flavescit Hydaspes:
Tum stupidus nunquam nec, puto, Glaucus erat.
Aurea dona aliquis pro fæce ac stercore poscit?
O Cynica improbitas, o sine fronte caput.
Sed valeat quæris, quæ des responsa molesto?
Dic te, dic, tanti non emere Artocream.

Novæ Batavicæ Monetæ inscriptio.

Ultori curæ quis nos neget esse Tonanti,

Propter quos adeo rem male gessit
Iber?

De Othone et Otacilio.

Pauper Otho est, fateor; sed qui plus credat Othone,
Haud facile in nostro Gymnasio invenias.
Mirare? et, fieri hoc quo possit more, requiris?
Narro tibi: auditor factus Otacilii est.
Quin surdus licet, atque alienis auribus utens,
Esse novum Euclidem censet Otacilium.
An necdum hoc tibi, Leida, satis? quid? an insuper illud
Exspectas, Vatem dicat ut Artocream?

Ad Philippum Morum, Mathematicum.

Et tua Galla mihi placet et tua, More, Cytheris.
Possum etiam Stellæ potus amare salem.
I nunc, et dubita, Dousa an te diligat ipsum,
Quem Veneres videas jam quoque amare tuas.

Ad eundem, de Rufo.

O rem ridiculam, et nimis jocosam:
Ride, quod facis, O Philippe, ride;
Sed quantum potes omnibus cachinnis,
Liberalibus, optimo dierum,
Ride quicquid amas, Philippe, Dousam;
Risionibus omnibus, quod usquam est,
Sed nostris tamen, et Catullianis.
Hoc mavis, scio, quam Catonianis.
Nam res ridicula; et nimis jocosa est.
Rufus, flosculus ille Grannionum,
Atque idem Batavi pecus Lycæi,
Illud dicere; non, Decus, volebam;
Jam post Hebraicam Professionem,
Post tot Pilea parta, tot Triumphos;
Tot plausus juvenum, faventiasque,
Heu desiderio sui relicto,
Ad rastros, et avita aratra tandem,
Et suilia Guestphala est reversus;
Scrophipascus, arator, et bubulcus
De Oratore futurus, et Magistro.
O rem ridiculam, et nimis jocosam.
Ride quod facis, o Philippe, ride
Liberalibus, optimo dierum.

In Manium.

Vix nare a puero, vix Beta edoctus et Alpha;
Nil nisi stribligo, nil nisi barbaries;
Haghanum ad Puteal causas agis, et Fora frangis
Omnia, rauca tuis facta patrociniis.
Unde satur bene re gesta, pinguisque revortens;
Magnificeque unum ad quodque screans spatium,
Per Fora, perque vias ansato corpore cedis;
Fastidi plenus, plenus avaritiæ:
Mox de Jure domi Responsa cientibus edens
Sæpe novas Lites, lis ubi nulla, seris.
Scilicet hinc prægnans tibi rerum accessio, Mani,
Hinc gravis immenso sacculus ære tumet.
En, cui piscator salarim, venator aprugnam,
Mittat aves auceps, succidias Corydon.
At tibi tricenis præstantem millibus Aulum
Quinti progeniem, linguæ utriusque scium,
Illuvies et squalor habet; dum murice stratum
Esse Forum mallet; ac domicœnia agit.
Nec tamen est, inopem miserans qui curet amicum?
Quem veluti Sacrum tangere quisque timet:
In causa ipse sibi est, versus et ludicra sectans.

Quid mihi cum Musis? Practicus esse volo.
Plectra, chelyn, thyrsos, et scinde Thalia coronas,
Si dare Causidico Bartolus ista potest.

Ad Gerardum Achteveldium.

Tam bene quum Musis Christi sociaris amorem,
Quumque meas aliquid esse putes apinas;
Mercedem meritis nescit dare, qui dare versus,
Et qui miratur me bene velle tibi.

Ad Janum Lernutium.

Quod faustum, felix, et utrique sit utile nostrum,
En tibi Dousææ symbolum amicitiæ.
Quam simul inspicies, miraberis; et puto, dices:
Næ tu bucco nimis, ac Batavæ auris homo es,
Scruta tua, atque apinas qui per tot millia Brugas
Ad me Lugduno mittere sustineas.
Quo vero hæc? tua legi olim (sat sic quoque crudus)
Et vetera, et pridem quæ puer edideras,
Parva loquor nunc et tua nupera Carmina ructor,
Illud Leidensis Editionis opus.
Quis negat hoc nimium? sed sit satis: altera omitte
Saltem, meque prius concoquere illa sine.
Quid mihi cum Crambe, quæ ter repetita fatiget?
An toties miseros nos habuisse parum est?
Confiteor: sed parce, precor, fasso, optime, parce.
Sic propria usque tibi, quæ cupis, eveniant.
Nugari libuit (quid enim manifesta negemus?)
Mærori hinc fieret ut medicina meo.
Nec, semel insanisse, satis, cumulum addere visum est,
Atque aliam ex alia texere Amazonidem.
Scilicet ut melius possem dare verba legenti,
Glaucomamque oculis objicere Invidiæ:
Qui pote? vis, dicam? simul omnia conturbando,
Miscendoque vagis millia multa modis.
Infinita, inquam, nec quæ limare legendo
Fascinus aut Livor pernumerare queat.
Nunc quoque idem facio, vitia ut ne nostra sciantur,
Experti metuens dentis amaritiem.
Neve unquam facili noceat mala lingua Camœnæ,
Tantum nugarum cui sciat esse domi.

JANI DOUSÆ FILII
IN
Q. VALERIUM CATULLUM
CONJECTANEA ET NOTÆ.

CAPUT I.

'Pumicatus.' Exclamationem 'Juppiter' respondere Græco ὦ Ζεῦ. Eubuli Comici versus distincti et illustrati. Quædam Catulliana cum Græcis collata. Studiosus Callimachi imitator Catullus: ejusdem illustris sententia ex Platone et Orpheo expressa. Seneca Tragicus emendatus. Lucilius, Horatius, Petronius illustrati. 'Nox una, longa, ultima' de Morte. 'Viduæ noctes.'

Quantumvis in perpurgando Catullo laboratum jampridem sit a doctissimis ea cura ac diligentia, quam merebatur Auctor tantus; tamen ex tam uberi messe spicas etiamnum aliquas esse reliqui erroris, quæ a nobis legi mereantur, atque aliquid etiam ab illis relictum desiderari, quod novis operis expleri atque sarciri possit, facile mihi æqui omnes et boni dabunt. Neque enim in ullius hominis esse arbitror potestate, ut exhauriat sequentium ingeniorum fœcunditatem, præsertim in hoc studio, quod velut Africa est, et in quo, ut in humanæ vitæ curriculo, nunquam ita quisquam bene rationes subduxit, 'Quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi.' Quod cum viderem, neque summos illos viros viam posteriorum industriæ obstruere voluisse existimarem, collocatos in ea laudis arce quam ad omnem posteritatis memoriam sibi exædificassent: facile me in eam sententiam pertrahi passus sum, ut nihil eruditissimorum Interpretum majestate deterritus, in hac silva si quod materiæ superesset nondum ab aliis edolatum, efformare atque exasciare tentarem, et opis aliquid afferre politissimo Scriptori, præsertim iis in locis, qui aut mendosi aut obscuri aut a nemine hactenus satis explicati essent. Ad principium hujus libri:

CARMEN I.

1 *Quoi dono lepidum novum libellum Arida modo pumice expolitum*] Respexisse Plin. Nat. Hist. lib. XXXV. c. 21. his verbis, 'Sed et ii pumices, qui sunt in usu corporum levigandorum fæminis, jam quidem et viris, atque, ut ait Catullus, libris,' alii monuerunt. Illud non perinde vulgatum, homines 'pumicatos' dictos, qui hoc levigandi corporis studio, sive potius morbo, laborabant. Plin. Jun. Epist. lib. II. 'Qui titulus a vita hominis comti semper et pumicati non abhorrebat:' Martial. lib. V. 'Et pumicata pauperes manu monstras:' huc pertinuit et illud Lucilii lib. VII. Satyrarum, 'Scabor, subvellor, desquamor, pumicor, ornor.' Ubi si argu-

tari liberet, dicerem 'desquamor' et 'pumicor' respondere illis Catullianis, *lepidum* et *pumice expolitum:* de altero clarum est: de priori ita probarem *lepidum* dici ἀπὸ τῆς λεπίδος, unde λεπίζειν, quod 'desquamare' significat, derivetur. Lexicon Græco-latinum vetus, Λεπίζω *Squameo*, correxerim, *Desquamo.*

7 *Doctis, Juppiter, et laboriosis*] *Juppiter* θαυμαστικὸν est: notandum autem etiam Græcos ita loqui atque uti suo ὦ Ζεῦ. Philemo apud Athenæum, Σὲ γὰρ λέγουσι πρῶτον αὐτὸ τοῦτ' ἰδεῖν Δημοτικὸν, ὦ Ζεῦ, πρᾶγμα καὶ σωτήριον. Eubulus Comicus, Αἰγίδιον, σὺ δὲ τόνδε φορήσεις Στέφανον πολυποίκιλον ἀνθέων, Γρυπότατον, χαριέστατον, ὦ Ζεῦ. Sic enim distinguo eos versus, qui apud Athenæum indivulsi leguntur, et laborant ab interpunctis.

CARMEN II.

2 *Qui cum ludere, quem in sinu tenere*] Particulam *in* a mala manu esse ut suspicer, facit Poëtarum consuetudo, qui eam aliasque similes in sermone creberrime omittunt; ut ecce infra, 'Puella namque quæ meo sinu fugit;' vult enim dicere 'e meo sinu.' quare si et hic legamus, *quem sinu tenere*, nihil aut Catullianæ venustati aut sententiæ decedet.

3 *Quoi primum digitum dare appetenti*] Sic et Propertius illo versu lib. II. 'At tu vix primas extollens gurgite palmas:' 'primas palmas' pro primoribus digitis: Plaut. alibi 'postremam Comœdiam' pro extremo Comœdiæ posuit, ut Terent. 'primam Fabulam' pro principio Fabulæ.

8 *Credo, ut tum gravis acquiescat ardor. Tecum ludere, sicut ipsa possem*] Non displicet hoc loco Patris mei conjectura, qui hos duos versus ita rescribendos censet, *Cedo, ut tam gravis acquiescat ardor, Tecum ludere, sicut ipsa possim.* Quam lectionem si recipimus, hæc erit sententia: Da sive fac mihi istam gratiam (id enim *Cedo* significat) ut tecum ludendo, sicut ipsa, doloris mei ardorem mitigare possim.

CARMEN III.

12 *Illuc unde negant redire quemquam*] Philetas de Orco eodem modo quo Catullus, τὴν οὔπω τις ἐναντίον ἤλθεν ὁδίτης: hinc et οὐκ εὐέξοδος ᾅδης dicitur Æschylo, δυόνοστος, Epigrammatis Græcis. Sed et Anacreon huc respexit, Ἀΐδεω γάρ ἐστι δεινὸς Μυχὸς, ἀργαλέη δ' ἐς αὐτὸν Κάθοδος· καὶ γὰρ ἕτοιμον Καταβάντι μὴ 'ναβῆναι. Quæ nos puris Iambis ita ex tempore vertebamus: *Quia Acherontis aspera est Specus, pedemque nemini Datur referre ab horrida Styge, ut quis intulit pedem.* Item Antipater Antholog. III. Ἐς γὰρ ἄκαμπτον, Ἐς τὸν ἀνόστητον χῶρον ἔβης ἐνέρων. Seneca autem hunc Catulli versum mutuatus est in ἀποκολοκυντώσει.

CARMEN IV.

3 *Neque ullius natantis impetum trabis*] 'Natare' hic pro navigare posuit, ut et alibi, 'cumque juventus Per medium classi barbara navit Athon.' Studiosum fuisse Callimachi imitatorem Poëtam nostrum ex multis ejus locis colligi potest, quorum aliqua notarunt viri docti, sed ita, ut iis addi nonnulla a diligenti observatore possint: quale hoc est in Faselo: 'Comata silva: nam Cythorio in jugo Loquente sæpe sibilum edidit coma.' Sic enim Callim. loquutus Hymno in Dianam: Λευκὸν ἐπὶ, Κρηταῖον ὄρος, κεκομημένον ὕλῃ, quod respondet pulchre *Cythorio jugo*, in quo *Comata silva.*

Elegantissimam porro mortis descriptionem habes in Carmine ad Lesbiam, divinis, ut Julius Scaliger eos appellat, versibus:

CARMEN V.

5 *Nobis cum semel occidit brevis lux*

Nox est perpetua una dormienda] Quam illustrem sententiam expressam moneo ex Platonis Apologia Socratica, ubi sic de tempore post mortem loquitur, Καὶ γὰρ οὐδὲν πλείω ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται οὕτω δὴ εἶναι ἢ μία νύξ. Sed et Orpheus in Hymnis de Morte, Τὸν μακρὸν ζωοῖσι φέρων αἰώνιον ὕπνον. Item Moschus in Epicedio Bionis, Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον. Unde fortasse interpretandum etiam illud Horatii in Odis, 'Sed omnes una manet nox,' simpliciter, sed 'una nox' pro morte accipiatur. Et consideranda hic Catulli curiosa felicitas, qui ex illis duobus Orphei ac Platonis sententiis unum versum concinnavit: illo enim 'nox una,' Platonis μία νὺξ, 'perpetua dormienda,' αἰώνιον ὕπνον Orphei expressit. 'Noctem' autem hanc etiam Senecæ Tragico velim restitui in Hercule Furente, ubi enim ita Somnum affatur, 'Pavidum leti genus humanum Cogis longam discere mortem:' correxerim audacter 'noctem,' vel unius Propertii auctoritate, qui dixit, 'Nox tibi longa venit, nec reditura dies.' Et alterum illud in contextum obrepsisse suspicor ex alicujus nota marginali, qui 'longam noctem' pro morte positum adscripserat: hinc 'noctem ultimam' etiam Petronius Arbiter de morte dixit, ut quidem eo loco restituit Pater, 'et continuat in noctem ultimam Somnos.' Sed ab 'ultima' nocte ad 'viduam' transeamus, quam ex sequenti Carmine in Satyricon suum transtulit idem ille eruditæ luxuriæ arbiter; sic enim Catullus, 'Nam te non viduas jacere noctes.' Sic Petronius, 'Narra mihi, inquam, frater, sed tua fide, ea nocte, qua te mihi Ascyltos subduxit, usque in injuriam vigilavit? an contentus fuit vidua pudicaque nocte?' Ubi quid 'vidua nox' sit, ipse explicat, cum dicit pudica.

CAPUT II.

Ciceroniani cujusdam loci duplex restitutio: 'cælo locare:' 'dicere:' 'obdurare,' 'durare:' 'obstinata mens, frons.' Παραγραμματισμὸς Poëtis familiaris. Catullus Emendatus. Cento Lucillianus.

Tacere non possum, quin Catulliani maxime loci occasione Tullianum quendam paulo accuratius examinem atque excutiam, ut evellatur mendum quod ibi radices egit: id est, in secundo de Legibus inter eas quas ipse scivit, 'Divos et ollos qui cælestes semper habiti sunt colunto, et ollos quos endo celo merita vocaverunt.' Quæ verba si exigere vellem ad normam Catulliani versus,

CARMEN VI.

17 *Ad cælum lepido vocare versu*] corrigerem, 'endo cælum merita vocaverunt:' verum hoc arbitrarii juris esse volo: alterum quod proferam, certius duco, scilicet legendum esse, 'endo cælo merita locaverunt.' Et vix est ut aliter scripserit disertissimus ille Romuli nepotum: 'cælo' autem 'locare,' vel 'in cælo,' perquam honesta loquendi ratio. Juvenal. Sat. x. 365. 'sed te Nos facimus, fortuna, Deam, cæloque locamus.'

CARMEN VIII.

4 *Cum ventitabas, quo puella ducebat*] Concinnius multo fuerit meo quidem animo, *quo puella dicebat*; id est, condicebat: loco nimirum et tempore constituto, cum ego quasi ad condictum venirem: 'condicere' enim est συντάσσεσθαι μετὰ παραγγελίας, et quasi dicendo denuntiare, ut explicant Festus et J. C. §. 'Appellamus' Instit. de Action. Sequitur ibidem,

11 *Sed obstinata mente perfer, obdura*] Sic Gallio apud Senecam Controv. II. 'Anime dura, heri fortior eras.' Plin. Epist. lib. I. 'Nihil jam ne me quidem impetraturum, tam obstinate

magis ac magis induruisse:' etiam 'durare animum in tormenta' dixit J. C. in lib. XVIII. ff. de Peculio. Ennius Andromacha, 'Quasi ferrum aut lapis durat.' Glossæ veteres, *Durat* καρτερεῖ et *Duravit* ἐκαρτέρησεν. Ut autem 'obstinatam mentem' Catullus, sic 'obstinatum animum' Accius, et 'obstinatam frontem' Firmicus dixit octavo Astronomicon.

CARMEN X.

3 *Scortillum, ut mihi tum repente visum est, Non sane illepidum nec invenustum*] Simile huic illud Aristæneti in Epistolis, Νὴ θεοὺς, ἀστεῖον τὸ γύναιον, οἷον γοῦν ἅπαξ ἰδόντι κατὰ τάχος εἰκάσαι. In Carmine eodem retineo lectionem, quam ad marginem posui, ver. 27. *Ferri mane, mane inquio puellæ:* quæ cur displicuerit viris doctis, caussam non video: ludit enim in ambigua significatione verbi *mane*, quod et verbum est et adverbium. Et est elegans παραγραμματισμὸς, quo sæpe usi sunt Plaut. Terent. Virgil. Auson. Homer. Soph. Æschyl. etiam Callim. aliique, ut ostendam infra. Quin Catull. hoc ipso Carmine, 'In collo sibi collocare posset:' quare nihil mutandum.

34 *Per quam non licet esse negligentem*] Timide hoc dicam, sed tamen magis videatur ad Catulli elegantiam facere, si legamus, *negligenti*. Cic. ad Att. lib. II. 'Quid dicam in publica re, quo in genere mihi negligenti esse non licet?' Martial. lib. IX. 'Nobis non licet esse tam disertis.'

CARMEN XIII.

1 *Cenabis bene, mi Fabulle, apud me*] Martial. 'Cenabis belle, Juli Cerealis, apud me:' Lucill. 'Cenasti in vita nunquam bene.' Qui locus me in memoriam inducit Centonis cujusdam, quem ex diversissimis ejus Satyrographi Fragmentis in unius sententiæ corpus coëgit et conglutinavit Pater, quem, ut hoc velut tragemate fessum lectorem recrearem, haud ab re visum est hic inserere, neque displicere poterit illis, quibus non obrutuit palatum ad has antiquitatis delicias.

CENTO Lucillianus ex quindecim diversis Fragmentis concinnatus a JANO DOUSA P.

1 * Legem
2 Vitemus Licini * Fanni centusse misellem,
3 * Quæ Gallam bibere ac rugas conducere ventris
Parte acetoso, oleo, et Cumano pane coëgit.
4 * Ostrea nulla fuat, non purpura nulla Pelori;
5 * Palmentaria, ut intybus, aut aliqua id genus herba,
6. 7 * Asparagi molles,* fici comedantur et uvæ,
8 * Flebile cæpe simul lachrymosæque ordine thallæ,
9 * Et jus mænarum; bene habet: sin mictyris hæc merx
10. 11 * Caseus allia mollibit, * cum pulte adipata.
12 * O Lapathe, ut jactare necesse est, cognitu' cui sis.
In quo Lælius' clamores σοφὸς ille solebat
Edere compellans gumias ex ordine nostros:
13 * O Publi, o gurges Galloni, es homo miser, inquit;
Cœnasti in vita nunquam bene, quum omnia in isto
Consumis, squilla atque acipensere cum decumano.
14 * Occidunt Lupe, saperdæ te et jura siluri,
15 Sumina te atque amia, * ne dicam viscus aprugnum.

In his multa emendatius legi, aliterque quam apud Grammaticos produci vides; sed ea accuratius explicare non est hujus loci, et ratio correctionum singularum alibi reddetur.

CAPUT III.

Quædam loquendi genera Catulliana, quod a Græco fonte defluxerint indicatum. Patris conjectura et interpretatio firmata. 'Mare magnum,' 'æquora magna,' *κύματα μακρά.* Ausonius et Moschus illustrati. 'Vetulum Falernum,' 'Miscere Calices amariores:' de iis quædam nova post Scaligerum et Brodæum. 'Apio,' 'Aptus.' Catullus emendatus, 'i, pete.'

More suo facit Catullus ut persequendis Græcorum vestigiis loquendi genera sumat a plebe semota, quale hoc est:

CARMEN XIII.

7 *Nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearum*] Cratinus enim Comicus dixerat de Paupertate, *Ἀραχνίων μεστὴν ἔχει τὴν γαστέρα.*

CARMEN XIV.

22 *Unde malum pedem tulistis*] Etiam hæc loquendi ratio affinis est illi Græcorum quam Callim. usurpat in Epigr. *ὅστις ἐμὸν παρὰ σῆμα φέρεις πόδα.*

CARMEN XIX.

10 *Florido mihi ponitur picta vere corolla*] Idem de Apolline Callim. *σεῖο δὲ βωμοὶ Ἄνθεα μὲν φορέουσιν ἐν εἴαρι, τόσσα περ ὧραι Ποικίλ' ἀγινεῦσι ζεφύρου πνείοντος ἐέρσην.* Eadem autem omnia verba sunt in Carmine sequenti, 'Mihi corolla picta vere ponitur.' Et sane videtur alterutrum ex altero effictum; quod satis testantur priores versus hujus Ithyphalici Carminis, 'Hunc ego juvenes locum villulamque palustrem Tectam vimine junceo caricisque maniplis, Quercus arida, rustica conformata securi Nunc tuor.' Ita enim cum Scaligero legendum puto, et lectioni huic ex ipso auctore auctoritatem addo: nempe ex hoc principio Iambici Carminis, 'Ego hac, ego arte fabricata rustica, Ego arida, o viator, ecce populus Agellulum hunc sinistra, tute quidem vides, Herique villulam, hortulumque pauperis Tuor.' Quæ plane gemina sunt.

CARMEN XX.

17 *Manumque sorsum habebis*] *Sorsum* hic pro 'seorsum' accipiunt Petrus Victorius Variar. Lect. lib. xxv. cap. 12. Jos. Scaliger in versione Græca, aliique: tamen nescio quomodo magis arridet Patris conjectura, qui legit *sursum:* fures enim in sinu demissas habent manus, seu potius furtificam lævam. Euphron Comicus, *Τὸ γὰρ ἧπαρ αὐτῶν πολλάκις σκοπούμενον, Καθεὶς κάτω τὴν χεῖρα τὴν μίαν λαθὼν, Ἔῤῥιψας εἰς τὸν λάκκον ἰταμῶς τὸν νεφρόν.* Itaque *Manumque sursum habebis*, esset Græce, *ἄνω δὲ χεῖρας ἴσχε.*

CARMEN XXI.

1 *Aureli, pater esuritionum, non harum modo, sed quot aut fuerunt, Aut sunt, aut aliis erunt in annis*] Etiam hunc loquendi modum a Græcis accersivit Catullus: sic enim Xenophon in Symposio, *Καὶ ὁ Ἀντισθένης, Πῶς οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὕτω γιγνώσκων οὐ καὶ σὺ παιδεύεις Ξανθίππην, ἀλλὰ χρῇ γυναικὶ τῶν οὐσῶν οἶμαι καὶ τῶν γεγενημένων καὶ τῶν ἐσομένων χαλεπωτάτῃ.* Sed apertius multo expressit hæc infra: 'Disertissime Romuli nepotum Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli, Quotque post aliis erunt in annis.' Exemplum Xenophontis video notasse etiam Lucam Fruterium, acutissimi ingenii juvenem, in Epistola ad Guilielmum Canterum non edita.

CARMEN XXV.

12 *Velut minuta magno Deprensa navis in mari, vesaniente vento*] Quid esset 'mare magnum' hoc loco primus indicavit Pater in Præcidaneis, adductisque ex Sallustio et Lucretio exemplis confirmavit, quibus quid vetat nonnulla adstruere de meo? Ennius Asoto, 'Alius in mari vult mag-

no tenere tonsam:' Virgil. Æn. III. 'Continuo venti volvunt mare, magnaque surgunt Æquora:' et quidem ad hæc Virgili verba nihil dicit Servius; sed ad illud Æn. v. 'dum per mare magnum Italiam sequimur fugientem et volvimur undis,' 'magnum' procellosum interpretatur, quod tamen ei loco minime convenit; itaque ea explicatio huc transferenda. Virgilianum porro versum imitatus est Ausonius in Mosella, 'magnaque surgunt Æquora, viciniqne timent decrescere montes.' Expressit autem hanc Ausonianam sententiam Constantinus Porphyrogennetes, ubi de mari Ægeo agit, Καὶ κύματα μακρὰ καὶ ὄρεσιν ἐοικότα ἀνεγεῖρον τοῖς πλέουσιν. Unde aptissime doctissimeque id verbum μακρὰ Moscho apposuit B. Vulcanius, Ἀλλ' ὅταν ἀχήσῃ πολιὸς βυθὸς, ἁ δὲ θάλασσα Κυρτὸν ἐπαφρίζῃ, τὰ δὲ κύματα μακρὰ μεμήνῃ. Quod nos ita putamus Latine converti posse: *At fretum ut infremuit canum spumantibus undis, Et magnum insanis surrexit fluctibus æquor.* Idem enim sunt Moscho κύματα μακρὰ, quod Virgilio 'magna æquora.'

CARMEN XXVII.

1 *Minister vetuli puer Falerni*] Notandum Epithetum *Falerni*, quod reperies item apud Martial. Epigr. XXVII. 'Candida nigrescant vetulo crystalla Falerno:' et Macrob. Saturn. VII. cap. 12. in proverbio illo quo gulones ait uti, 'Mulsum quod probe temperes, miscendum esse novo Hymettio et Falerno vetulo.'

2 *Inger mi calices amariores*] In veteri quodam Codice est, *Misce mi, &c.* quæ lectio non plane abjicienda est: neque turbet aliquem, quod hic de mero agatur non misto. *Misce* enim, si admittimus hanc lectionem, nihil aliud erit, quam infunde seu ingere. Martial. 'Hic scyphus est, in quo misceri jussit amicis Largius Æacides et bibit ipse merum.' Glossarium vetus Arabicum, quod est penes humanissimum et Orientalium linguarum peritissimum virum Franc. Raphelengium, 'Misceo, infundo:' atque ita ad verbum expresserit illud, ζωρότερον δὲ κέραιρε. Porro *calices amariores* pro meracioribus cum doctissimo Scaligero accipio. Observo præterea totum Carmen expressum e Græco Diphili: sic enim ille, ἔγχεον σὺ δὴ πιεῖν. Εὐζωρότερον γενέσθω, ὦ παῖδες, τὸ γὰρ 'Υδαρὲς ἅπαν τοῦτ' ἔστι τῇ ψυχῇ κακόν. Plane ipsissima est sententia. Si quis cum Brodæo vinum annosum ac vetustate edentulum, ut cum Plauto loquar, intelligere velit per *calices amariores*, nihil obstabo. Sed et sententia ejus adminiculari potest hoc exemplo Plin. lib. XIV. cap. 4. quod ipse omisit, 'Hæc natura vinis in vetustate est, ni potari per se queant, nisi pervincat aqua, usque in amaritudinem carie indomita.' Et quod sequitur de *ebriosa acina*, huc pertinet: musta enim non inebriant, teste Macrob. Saturn. VII. cap. 7. Et nihil naturali ratione ebrietati magis repugnat dulcedine: quod et in libro de mistorum affectibus itemque in Problematis scriptum reliquit Aristoteles. Verum ut semel absolvam, utrumque per *calices amariores*, et meracum et vetus vinum intelligi nihil obstat; longinquitate enim temporis vinum meracius fieri idem Marchius auctor est, Τὸ γὰρ ἐν αὐτῷ ὑδατῶδες χρόνος ἀναλίσκει, ut ait auctor Geoponicon. Ad priorem interpretationem etiam facit, quod ἀλυκότερον pro meracius posuerit Nicander, cum tamen ἀλυκὸν salsuginosum et amarum significet.

CARMEN XXVIII.

2 *Aptis sarcinulis et expeditis*] Sic Petronius Satyr. 'Itaque quod bene eveniat, expedite sarcinulas.' *Aptis* autem est constrictis et colligatis,

quod in præsenti 'apo' vel 'apio' esse verisimiliter suspicor. Glossarium Arabico-Latinum, 'Apio, ligo:' huc etiam pertinet illud Festi, 'Apex, qui est sacerdotum insigne, dictus est ab eo, quod comprehendere antiqui vinculo, apere dicebant, unde aptus is, qui convenienter alicui junctus est.'

12 *Nihilo minore verpa Es sartus. pete nobiles amicos.*] Ἐμφατικώτερον erit si legamus, *nam nihilo minore verpa es Fartus. i pete nobiles amicos.* Conjecturam nostram confirmat veteris codicis lectio, quæ est: *Farti estis. pete, &c.* ubi manifesta vestigia vides illius *i* quod repono. Et quamvis hæc loquendi ratio rarius occurrat apud Poëtas, qui sæpissime utuntur ea, *I nunc et;* tamen neque exempla hujus desunt: Virgil. Æn. IV. 'I sequere Italiam ventis:' et Æn. VII. 'Tyrrhenas i sterne acies.' Apoll. R. lib. IV. ἀλλ' ἔρχεο, τέτλαθι δ' ἔμπης Καὶ πινυτή περ ἐοῦσα πολύστονον ἄλγος ἀείρειν.

CARMEN XXIX.

28 *Nisi uncta devorare patrimonia*] Didymus apud Diomedem lib. I. 'Comesta patrimonia.'

CARMEN XXXI.

1 *Peninsularum Sirmio insularumque Ocelle*] Sic Julianus in Epistolis Damascum urbem τῆς ἑώας ἁπάσης ὀφθαλμόν. Cic. de Nat. Deor. lib. III. 'Corinthum et Carthaginem duos oræ maritimæ oculos:' illam quoque, pro lege Manilia, 'totius Græciæ lumen' appellat.

CAPUT IV.

Arnobius emendatus. Senecæ lux facta: 'sui ignes.' Lucretii locus præter interpretum mentem nunc primum declaratus. Illustratus Apuleii, et alter ejusdem examinatus.

CARMEN XXXIV.

15 *Tu potens Trivia et notho es Dicta lumine Luna*] Locus hic me commode admonuit, ut in Arnobio Adv. Gent. eruditissimo Scriptore tollam leve quidem mendum, sed tamen a nemine adhuc animadversum; ubi enim legitur, lib. II. 'Quid est vobis vestigare, conquirere, quisnam hominem fecerit? animarum origo quæ sit? quis malorum excogitaverit caussas? orbe sit Sol amplior, an pedis unius latitudine metiatur? alieno ex lumine, ac propriis luceat fulgoribus Luna?' quis non videat legendum, qui modo ἀκολουθίαν sermonis consideret; 'an propriis luceat fulgoribus Luna?' distinguit enim hæc, 'alieno ex lumine,' et 'propriis fulgoribus lucere.' Lucr. lib. V. 'Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans, Sive suam proprio jactat de corpore lucem.' Ut autem hic 'suam lucem,' sic 'suos ignes' dixit Seneca in Hippolyto loquens de Luna, 'Cum suos ignes trepidante cornu Junxit:' sequutus eos qui proprio Lunam lumine lucere opinati sunt, quales fuere ex Philosophis, Anaximander, Xenophanes, et Berosus; cujus postremi sententiam enarrare voluisse Lucr. his versibus mox ostendam, 'Est etiam quoque uti proprio cum lumine possit Volvier, et varias splendoris sumere formas:' et paucis versibus interjectis, 'Versarique potest, globus ut si' (lego *sit*) 'forte pilai Dimidia ex parti candenti lumine tinctus, Versandoque globum variantes edere formas; Denique eam partem, quæcunque est ignibus aucta, Ad speciem vertit nobis, oculosque patentes: Inde minutatim retro contorquet, et aufert Dimidiam partem glomeraminis atque pilai: Ut Babylonica Chaldæum doctrina refutans Astrologorum artem contra convincere tendit.' Hos versus adduxi, quod viderem pessime ab Interpretibus ac-

ceptos hactenus, dum alii 'Chaldæum' ad Astrologos referunt, alii 'Chaldæam' legunt; neutri recte. neque enim intellexerunt per Chaldæos Berosum intelligi, 'qui a Chaldæorum civitate sive natione progressus in Asiam, ibi' (ita lego) 'disciplinam Chaldaicam patefecit,' ut ait Vitruvius. Sic etiam intelligendus ille Apuleii locus de Deo Socratis, 'Seu illa' (scil. Luna) 'proprio seu' (malim *et*) 'perpeti candore, ut Chaldæi interpretantur, parte altera cassa fulgoris, pro circumversione oris, discoloris, multivaga, pollens speciem sui variat.' Ita enim distinguo eum locum non bene in vulgatis libris interpunctum. Berosi porro doctrina hæc, multis verbis a Vitruvio explicatur lib. IX. cap. 4. sed sententia ejus, ut brevissime perstringam, hæc est: corpus Lunæ pilam esse dimidia parte candidam, altera cæruleam; in coitu Solis ardore corripi, convertique partem ejus candentem proprietate quadam naturæ luminis ad lumen trahendi, atque ita fieri aversam nobis et cæruleam, hoc est, inferiorem ejus partem, quod candens non sit, propter aëris similitudinem obscurum videri. Porro septimo die a coitu sive plenilunio, quod dimidio cæli spatio Luna distet a Sole, item dimidiam candentiæ partem ad nos conversam esse; quartadecima autem die pleno orbe totam candentem partem nobis ostendi, a qua reliquis diebus usque ad plenilunium quotidiana decrescentia aliquid minuatur. Tangit hanc Berosi opinionem etiam Plut. de Placitis Philos. lib. II. ubi ait eum existimasse Eclipsim fieri *κατὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπυρώτου μέρους*: quod repetit etiam Stobæus in Physicis. Hinc ergo clarissimam lucem accipit Lucretii locus, qui antea dimidia parte Lunæ obscurior erat.

17 *Tu cursu Dea menstruo Metiens iter annuum*] Sic Cic. de Nat. Deor. lib. II. 'Jam Solis annuos cursus spatiis menstruis Luna consequitur.' De menstruo cursu Lunæ etiam locus Apuleii mihi nunc examinandus in mentem venit ex libro de Dogmate Platonis, ubi ex Philosophi illius sententia dicit, 'menses effici, cum Luna circuli sui completo curriculo ad eundem locum, a quo discesserit, revertatur:' neque enim recte convertit illud Platonis, *Μεὶς δὲ ἐπειδὰν Σελήνη περιελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον Ἥλιον ἐπικαταλάβοι*: nisi tamen hic exscriptorum non Apuleii error est, cujus in exprimendis Græcis summa peritia cum pari elegantia conjuncta merito viris doctis admirationi est: alioqui pessime confudisset Periodicum mensem cum Synodico, cum hic viginti novem diebus et dimidio, ille vicenis septenisque et tertia diei parte constet; tot enim diebus Signiferi orbem ambit Luna, et ab eodem puncto Zodiaci profecta ad idem revertitur: quum autem Sol interea duodecimam cæli partem absolverit, biduum et paulo amplius consumit Luna antequam Solem assequatur progressum a loco ubi illum ante mensem reliquerat; atque hæc dicitur *σύνοδος σελήνης*, illa *περίοδος* sive *περίπατος σελήνης*. Plato autem de Synodico loquutus est, ut et Alcinous de Dogmate Platonis, *Καὶ σελήνη μὲν μηνὸς μέτρον ποιεῖ ἐκπεριελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον καὶ καταλαβοῦσα τὸν ἥλιον ἐν τοσούτῳ*. Frustra in hac re multa verba consumam, quam intelligent facile, qui eruditum illum pulverem attigerunt. De Periodico etiam Varro apud Gellium lib. III. cap. 9. 'Duodetricesimo Luna,' inquit, 'ex quo vestigio profecta est, eodem redit:' unde erravit Lactantius, cum scribit, 'Sed Luna, quæ orbem illum Signiferi triginta dierum spatio lustrat.'

CAPUT V.

'Deus non bene advocatus;' *δαίμων*

ἕτερος. Accii versus numeris suis restitutus. 'Cæsius leo.' Contentio ac comparatio Catulli et Sapphus Carminum inter se. Catullus varie correctus et illustratus. 'Jacere caput.' Cognomina Magnæ Matris.

CARMEN XXXIX.

2 *Renidet usquequaque, seu ad rei ventum est Subsellium, cum Orator excitat fletum*] Tenue est hoc Epigrammate in Egnatium, sed peccatum tamen; quis vero non libens id credat mihi, ut versus ratio habeatur, rescribendum, *seu rei ventum ad Subsellium est.*

CARMEN XL.

8 *Quis Deus tibi non bene advocatus Vecordem parat excitare rixam*] *Deus non bene advocatus* videtur idem esse qui Pindaro *δαίμων ἕτερος*: sic enim is Oda III. Pyth. *Δαίμων δ' ἕτερος Ἐς κακὸν τρέψαις ἐδαμάσατό νιν.* Et puto *ἕτερος* dictum hic, ut apud Latinos 'altera avis,' pro infausta.

CARMEN XLIV.

18 *Nec jam recuso, si nefaria scripta*] Ultimam in *nefaria* producit propter duas verbi sequentis consonantes principes litteras; quod et alibi aliquoties fecit hic noster, Ennii exemplo, ac fortasse etiam Accii: quæ enim verba ex Prometheo ejus adducunt Nonius et Priscianus, 'Tum profusus flamine hyberno gelus:' ita constituenda puto et pedibus suis restituenda ut Trimeter fiat: 'Tum flamine profusus hyberno gelus.'

CARMEN XLV.

7 *Cæsio veniam obvius leoni*] *Cæsium* hic pro glauco accipi, et cur cæsium fulgorem leoni tribuerit Catullus, docte atque eleganter explicat vir et nostra laude et sæculo major Julius Scaliger in Exercitatione CCXXV. Sect. 15.

CARMEN LI.

Elegantissimum porro Carmen ad Lesbiam est, in qua Sapphus suavissimam Oden expressit Poëta, quæ comparare invicem ac contendere operæ pretium est; nam et secundum versum totum adjecit de suo, et in tertio detraxit illud *ἀδὺ φωνούσας*, cujus loco posuit *Spectat*, quod in Græco non est. In nono autem ac sequentibus sententiæ ordinem invertit, plane ut non tam Latinam eam reddere, quam certare cum ea voluisse videatur. Sed in iis quum ad vivum effinxisset omnes amoris affectus decima illa Musa his verbis, *Ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσ' ἔαγ', ἂν δὲ λεπτὸν Αὔτικα χρῷ πῦρ ὑποδεδρόμακεν· Ὀμμάτεσσιν δ' οὐδὲν ὄρημμ', βομβεῦσιν δ' ἀκοαί μοι· Καδδ' ἴδρως ψυχρὸς χέεται, τρόμος δὲ Πᾶσαν αἱρεῖ, χλωροτέρη δὲ ποίας Ἔμμι· τεθνᾶναι δ' ὀλίγου δέοισα Φαίνομαι ἄπνους*; contentus fuit priores quatuor expressisse: *Lingua sed torpet, tenues sub artus Flamma dimanat, sonitu suopte Tintinant aures, gemina teguntur Lumina nocte.* Posterius tetrastichum charactere Catulliano ita ludibundi convertimus: *Frigidus sudor fluit; horror artus Pallidos herba magis it per omnes; Et pati mortem videor morans in Limine mortis.* Videtur autem huc respexisse Valerius Æditnus in Epigrammate quod apud Gellium legitur, 'Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis, Quid mi abs te quæram? verba labris abeunt: Per pectus miserum manat subido mihi sudor: Sic tacitus, subidus; duplo ideo pereo.' Parissima his etiam illa Theocriti Idyl. II. *Πᾶσα μὲν ἐψύχθην χιόνος πλέον, ἐκ δὲ μετώπω Ἱδρώς μευ κοχυέσκεν ἴσον νοτίαισιν ἐέρσαις, Οὐδέ τι φωνᾶσαι δυνάμαν, οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ Κνυζῶνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα· Ἀλλ' ἐπάγην δαγῦδι καλὸν χρόα πάντοθεν ἴσα.* Illud quoque monendus legendum in Catullo, *tenuis sub artus flamma dimanat*, non *tenues*: respondet enim illi Græco, *λεπτὸν πῦρ*.

CARMEN LXI.

114 *O cubile, quot omine Candido pede lectuli Quæ tibi veniunt bona*] Pater ita constituit hunc locum, *O cubile, quot omina Candido pede? lectule o, Quæ tibi veniunt bona!* Alioqui, si vulgatam lectionem retinemus, *candido pede lectuli*, commode explicare possis τῆς κλίνης ἐλεφαντόποδος, quod nos monuit eruditissimus amicus noster P. Colvius in Apuleio.

CARMEN LXII.

7 *Nimirum Œtæos ostendit Noctifer ignes. Sic certe, viden' ut perniciter exiluere*] Sic Callim. Hymno in Apoll. Καὶ δήπου τὰ θύρετρα καλῷ ποδὶ Φοῖβος ἀράσσει. Οὐχ' ὁρᾶας; ἐπένευσεν ὁ Δήλιος ἀδύ τι φοῖνιξ.

CARMEN LXIII.

6 *Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro*] Sic Arnob. Adv. Gent. lib. I. 'Nonne illum Attym Phrygem abscissum et spoliatum viro magnæ matris in adytis, Deum propitium, Deum sanctum Gallorum conclamatione testamini?' Idem lib. V. 'Tunc arborem pinum, sub qua Attys nomine spoliaverat se viri, in antrum suum defert.'

23 *Ubi capita Mænades vi jaciunt hederigeræ*] Sic Tacitus Annal. XI. 'Juxtaque Silius edera vinctus gerere cothurnos, jacere caput.' Ad capitis rotationem, notandus etiam insignis locus Val. Flac. lib. I. 'Ecce sacer totusque Dei per littora Mopsus Immanis visu vittamque comamque per auras Surgentem laurusque rotat:' item Tibulli lib. II. Eleg. 5. 'Hæc cecinit vates, ette sibi Phœbe vocavit; Jactavit fusas et caput ante comas.'

91 *Dea magna, Dea Cybelle, Didymi Dea domina*] Puto respectum ad cognomina illa Magnæ matris, quæ recensentur a Strab. lib. X. Μητέρα καλοῦντες θεῶν καὶ Αἴγιστιν καὶ Φρυγίαν θεὸν μεγάλην, ἀπὸ δὲ τῶν τόπων Ἰδαίαν καὶ Δινδυμήνην καὶ Πυλήνην καὶ Πισσενουντίδα καὶ Κυβέλην.

CAPUT VI.

Plautus illustratus: 'equus ligneus,' 'auriga carinæ.' Cinna correctus: 'luctantes papillæ:' 'lumina somno victa, devincta:' vincla somno tribui ex Poëtis et Philosophis ostensum: cur eum 'dulcem' appellent Poëtæ. 'Ignaræ auræ.' Variorum locorum collatio. Versus Accii et Senecæ emaculati. 'Suprema hora,' 'conclamare, dicere supremum.' Scheckii interpretatio in Plauto firmata: 'numen,' 'momen,' 'fulmen.'

CARMEN LXIV.

9 *Volitantem flamine currum*] Græcorum exemplo fecisse Catullum, ut navim *currum* vocaret in Carmine de nuptiis Pelei et Thetidos, jampridem Muretus aliique monuerunt: illud non perinde vulgatum, 'equum ligneum' de navi dixisse Plautum in Rudente, exemplo Homeri, qui naves ἁλὸς ἵππους appellat illo Carmine, Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν αἵ θ' ἁλὸς ἵπποι Ἀνδράσι γίγνονται. Item illum versum veteris Poëtæ apud Charisium: 'Typhin aurigam celeris fecere carinæ;' adumbratum ex eodem Homero ubi inquit, Φθέγξατο δ' ἡνίοχος νηὸς κυανοπρώροιο.

65 *Non tereti strophio lactentes vincta papillas*] Isidorus, 'Strophium est cingulum aureum cum gemmis, de quo Cinna, Strophio laetantes cincta papillas:' ubi legendum *vincta* ex hoc Catulli loco: in Catullo etiam malim *luctantes*, quod in quibusdam libris est, id est, sororiantes, quasique enitentes ad strophium repellendum: eadem quippe tralatione usus est Aristænetus in Epistolis: Μικροῦ με παρῆλθεν εἰπεῖν, ὡς κυδωνιῶντες οἱ μαστοὶ τὴν ἀμπεχόνην ἐξωθοῦσι βιαίως.

83 *Funera Cecropiæ ne funera porta-*

rentur] Sic Eurip. Hippolyto *πότμον ἄποτμον*: in Helena *ἐργὰ ἄνεργα.* Soph. Electra, *μήτηρ ἀμήτωρ* dixit; quæ addi possunt iis quæ ad hunc locum notarunt Scaliger et Muretus.

122 *Aut ut eam dulci devictam lumina somno*] Hinc Tibull. ‘Occupet et fessi lumina victa sopor:’ item alibi, ‘Ipsa Venus somno domitos emittere vocem Jussit.’ Quæ quamvis ita sint, longe tamen prætulerim lectionem codicum quorundam qui *devinctam* habent. Vincula eleganter somno tribuuntur; sic enim de eo Orpheus in Hymnis, *Σώματα δεσμεύων ἐν ἀχαλκεύτοισι πέδῃσι.* Moschus Idyllio II. somni vincula non toti corpori ut Orpheus, sed oculis tantum injicit, *Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάα μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ*: item Virg. Ciri iisdem pene verbis queis Catullus, ‘Jamque adeo dulci devinctus lumina somno Nisus erat.’ Neque hæc apud Poëtas solum, sed et apud Philosophorum principes usitata sententia, qui multas hujusmodi de Poëtarum flosculis corollas operibus suis intexuerunt. Aristot. ecce in libro de Somno et vigilia dixit, *Ὁ γὰρ ὕπνος πάθος τι τοῦ αἰσθητικοῦ μορίου ἐστὶν οἷον δεσμός τις καὶ ἀκινησία.* Idemque repetit paullo post, *Τῆς δὲ αἰσθήσεως τρόπον μέν τινα ἀκινησίαν καὶ οἷον δεσμὸν τὸν ὕπνον εἶναι φαμέν.* Cur autem ‘dulcis’ Epitheton somno tribuatur, disertissime explicat Themistius Aristotelis Paraphrastes: *Ὅτι τῶν περὶ ἡμᾶς παιδῶν ὁ ὕπνος ἥδιστόν ἐστι· πρῶτα μὲν γὰρ αἴσθησιν ἀλγηδόνος πᾶσι σβέννυσι διὰ τὴν ἡδονὴν πολλῷ τῷ οἰκείῳ κεραννυμένην, ἔπειτα τῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν κρατεῖ κἂν ὦσι σφοδρόταται*: hinc et *ὕπνος ἥδιστος* Homero dicitur, et Virg. Æn. VI. ex persona Deiphobi, ‘pressitque jacentem Dulcis et alta quies.’

142 *Quæ cuncta aërii discerpunt irrita venti*] Sic supra, ‘ac tua dicta omnia factaque Ventos irrita ferre ac nebulas aërias sinis.’

164 *Sed quid ego ignaris nequicquam conqueror auris*] Exprimit gravem quandam animi commotionem eorum, qui miserias suas auris et ventis narrare finguntur, ut Cassandra apud Lycophr. mari et saxis, Calypso apud Propert. Oceano, Hercules apud eundem Ascanio fluvio, Medeæ Nutrix apud Eurip. cælo et terræ conqueritur; ut enim Interpres ibi notat, *Οἱ στενοχωρούμενοι τῷ κακῷ, τῷ οὐρανῷ ἢ τῷ ἡλίῳ, ἢ τινὶ ἄλλῳ θεῷ, ὑφηγοῦνται τὰ καθ' ἑαυτοὺς πράγματα.* Unde et adolescens ille Plaut. Mercatore reprehendit amatores eos, ‘qui aut nocti aut die Aut Soli et Lunæ miserias narrant suas.’ Huc quoque pertinet illud Callim. Epigramma: *Κουφοτέρως τότε φῶτα διαθλίβουσιν ἀνίαι Ἐκ δὲ τριηκόντων μοῖραν ἀφεῖλε μίαν, Ἢ ὅτ' ἐς ἄνδρα συνέμπορον ἔρχητ', ἢ ὅτε κωφαῖς Ἄλγεα μὰψ αὔραις ἔσχατον ἐξερύῃ.* Quod nobis ita convertere placuit: *Levius humanas affligunt tristia mentes, Et perit e multis pars quotacunque malis, Cum quis vel fido comiti, vel denique frustra Non audituris conqueritur Zephyris.* Ubi vides quam eleganter *κωφαῖς αὔραις* respondeat Catulli *ignaris auris.*

177 *Nam quo me referam, quali spe perdita nitar? Isthmoneosne petam montes? at gurgite lato Discernens patriam truculentum dividit æquor. An patris auxilium sperem? quemne ipsa reliqui, Respersum juvenem fraterna cæde sequuta? Conjugis an fido consoler memet amore? Quine fugit lentos incurvans gurgite remos*] Locum latius adscripsi, ut similium collatione lucem acciperet. Videntur enim hæc adumbrata ex illis C. Gracchi verbis Oratione, ‘Uti lex Papyria accipiatur,’ quæ citantur a Quintil. lib. XI. cap. 3. ‘Quo me miser conferam, quo vertam? in Capitoliumne? at fratris sanguine redundat: an domum? matremne ut miseram lamentantemque videam et abjectam?’ Item ex Eurip. Medea: *Νῦν ποῖ τράπωμαι; πότερα πρὸς πατρὸς δόμους, Οὓς σοὶ προδοῦσα καὶ πά-*

τρων ἀφικόμην; Ἢ *πρὸς ταλαίνας Πελιάδας; καλῶς γ' ἂν οὖν Δέξαιντό μ' οἴκοις ὧν πατέρα κατέκτανον.* Quorum partem expressit Ennius apud Cic. 'Quo nunc me vertam? quod iter incipiam ingredi? Domum paternamne, anne ad Peliæ filias?' Eleganter, ut omnia, et Ovid. hanc figuram transtulit in Met. VIII. sic enim loquitur ex persona Scyllæ, 'Nam quo deserta revertar? In patriam? superata jacet: sed finge manere, Proditione mea clausa est mihi. Patris ad ora? Quem tibi donavi?' Huc videntur etiam pertinuisse versus Accii in Atreo; quos sic lego et distinguo, quum corruptissimi edantur apud Nonium: 'Egone Argivum imperium attingam, an Pelopia digner domo? Quoi me ostendam? quod templum adeam? Quem ore funesto alloquar?' Similis sententiæ argutia apud Senecam in Medea est, 'Penatibus profugere quam cogis tuis, Ad quos remittis? Phasin et Colchos petam? Patriumque regnum? quæque fraternus cruor Perfudit arva? quas peti terras jubes? Quæ maria monstras? Pontici fauces freti? Per quas revexi nobiles Regum manus Adulterum secuta per Symplegadas?' Verum in his unius voculæ mutatione valde me erexisse sententiam puto rescribendo in medio, 'quæne fraternus cruor Perfudit arva?' quod ex Catullianis, quæ adduxi modo, clarum esse poterit iis qui attendent. Huc quoque facit Apuleius Miles. lib. V. 'Sed nunc irrisui habita quid agam? quo me conferam? quibus modis stellionem istum cohibeam? Petamne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter hujus ipsius luxuriam offendi sæpius?'

191 *Cælestumque fidem postrema comprecer hora*] Vix est, ut non ex glossa in contextum irrepsisse putem *postrema*, et rescribendum *suprema*. Sic Tibull. 'Te spectem, suprema mihi cum venerit hora:' et iisdem verbis Ausonius, 'suprema mihi quum venerit hora, Nec metuat mortem sibi conscia vita nec optet:' Catullus hoc ipso Carmine, 'Quam tibi fallaci supremo in tempore deesse.' Hinc et 'suprema dies' sæpe apud Poëtas pro ultima ponitur, et 'suprema' numero multitudinis pro ultima voluntate defuncti apud Tacitum et Jurisconsultos. Item 'suprema,' pro iis, quæ 'novissima verba' dixit Virg. Apud Quintil. Declam. VIII. 'Vidimus igitur frequenter ad vitam post conclamata suprema redeuntes:' quod postremum valde faciat firmandæ opinioni Scheckianæ, quam in Epistola ad me posuit in Præmessis, ubi illud Plauti Asinaria, 'Mater mihi supremum tua dixit,' trahit ad hunc funerum ritum me non nolente.

204 *Annuit invicto cælestum numine rector*] Dignum nota, 'numen' hic pro nutu accipi, ut et in illo Virgil. Æn. XII. 'Quod nostrum annuerit nobis victoria Martem, Quod potius reor, et potius Di numine firment.' Sic 'momen' pro 'momento' sæpissime, et 'fulmento' alibi legas apud Manil.

CAPUT VII.

'Fors,' 'magnus casus.' Vulgata lectio in Manilio defensa et Jos. Scaligeri interpretatio stabilita. Quare Fortuna 'Hera' cognominata Romanis. Plautini versus argutiam ab Euripide esse ostensum. Papinius illustratus. Nero defensus. 'Clangor cachinni.' Senecæ imitatio. Martialis si forte correctus: 'platanones,' 'incanus,' 'invinctus.' Callimachi Fragmentum quoddam, quo pertinuerit, conjectatum. Ovidiani loci illustratio. Germanicus emaculatus. 'Dii parentes,' 'Penates,' 'Patrii.' Catullo tribus locis medicina et pluribus lux facta.

238 *Cum te reducem sors prospera sistet*] Legerim lubens, *Fors prospera. Fors*, id est, Fortuna: sic enim voca-

bulum hoc bis in hoc ipso Carmine usurpatur supra: 'Sic nimis insultans extremo tempore sæva Fors etiam nostris invidit questibus aures:' infra: 'Nam simulac fessis dederit fors copiam Achivis:' Manil. lib. I. 'Atque ipsum esse Deum, nec Forte coisse magistra.' Ut autem hoc velut ἐν παρέργῳ dicam, Manilius in illo versu qui paullo post sequitur, 'Non opus est magni casus, sed Numinis ordo,' respexisse videtur ad hæc Cic. verba de Nat. Deor. lib. I. 'Sed tamen quis iste tantus casus, unde tam felix concursus atomorum?' Quod eo monui, ne quis accedat viro docto ambigenti de ejus loci Maniliani lectione; utque magno illi, imo doctissimorum maximo Jos. Scaligero potius adhæreat 'magnum casum' ex Epicureorum sententia interpretanti, ex quorum ore crebrum erat τύραννος τύχη: in quo ipso fluxisse crediderim Epitheton illud Fortunæ Plauto atque Ennio usitatum, 'Hera.' Sed quoniam nos fortuna Plauti in memoriam induxit, postquam semel exorbitare cœpimus, de hac ipsa Dea ponam elegantem ejus locum Captivis, 'HE. Perlubet hunc hominem colloqui. Ergasile. ER. Ergasilum qui vocat? HE. Respice. ER. Fortuna quod tibi nec faciat nec facit. Hoc me jubes.' Ad Fortunam cognomento 'Respicientem' respectum monuerunt jampridem viri docti: illud non item, sententiæ ejus acumen videri ab Eurip. sumtum, qui argutia haud dispari dixit in Phœnissis, Μεῖνον, τί φεύγεις; T. ἡ τύχη σ', ἀλλ' οὐκ ἐγώ. Eadem utriusque mens si attendis, neque prætervolas hæc, ut 'Levis tippula linifici frigidos transit lacus.' Sed jam ad rem.

262 *Plangebant alii proceris tympana palmis*] His et sequentibus similia illa Lucret. 'Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum Concava, raucisonoque minantur cornua cantu.'

263 *Aut tenui teretes tinnitus ære ciebant*] Tenuem tinnitum hic æri tribuit Catullus; contra, torvum quendam sonum Statius Papinius, 'Tum plurima buxus, Æraque taurinos sonitu vincentia pulsus:' quod videtur dixisse ad imitationem Æschyli, qui describens Cotyttia apud Strab. ita canit, ταυρόφθογγοι δ' Ὑπομυκῶνταί ποθεν ἐξ ἀφανοῦς φοβεροὶ μῖμοι. Hinc et Catullus supra, 'Ubi tympanum remugit: Multi raucisonis afflabant cornua bombis.' Quomodo cornua afflari possint, non video. Lego itaque 'inflabant cornua bombis:' quod simile erit illi Neronis apud Pers. Sat. I. 'Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis.' Vel hinc judicium Persii videat ac rideat lector, qui inter cæteros eum versum de Catullo adumbratum et meliorem suis velut tumidum atque elumbem reprehendat.

274 *Leviterque sonant plangore cachinni*] Magis censeam huic loco convenire *clangore.* Plangor enim fere in luctu usurpari solitus; contra, 'hilarem clangorem' gruibus Statius; 'blandum clangorem' Phœnici tribuit Claudianus. Sed quid tricamur? satis pro me probaverit hoc quicquid est conjecturæ Attius vetus Poëta in Phinidis, 'Ac ubi curvo littore latrans Unda sub undis labunda sonit, Simul et circum magni sonantibus Excita saxis sæva sonando Crepitu clangente cachinnat:' ubi scribendum forte versus caussa, 'Cum crepitu clangente cachinnat.' Et tamen ne quid dissimulem, Lucanus quoque dixit, 'planctus illisæ cautibus undæ:' item Seneca Agamemnone, ubi ad hunc Catulli locum haud dubie respexit, 'licet Halcyones Ceyca suum fluctu leviter Plangente sonent;' quamvis ibi alia planctus ratio propter Alcyonum querelas.

291 *Non sine nutanti platano lentaque sorore Flammati Phaëthontis et aëria cupressu*] Tres has arbores conjunxit etiam Theocritus in Dioscuris uno versus, Λεῦκαί τε πλάτανοί τε καὶ ἀ-

κρόκομοι κυπάρισσοι. Idem autem Epitheton cupresso tribuit et Martial. lib. XII. 'Daphnonas, platanos, ac aërias cyparissos:' in quo videtur eum Græcus Poëta imitatus Anthol. I. Δάφναις καὶ μύρτοισι καὶ εὐώδει κυπαρίσσῳ. In Martial. autem parum abest, quin audeam legere, *Daphnonas, platanonas, et aërias cyparissos;* ut idem alibi, 'Exornant pictæ qua platanona feræ:' et Petronius Satyrico, 'Procedentibus deinde longius jocis, rogavi ut in platanona produceret dominam.'

351 *Cum cineri incanos solvent a vertice crines*] *Incanos crines* pro valde canis accipit, ut 'invinctum' pro valide vincto et compedito Callistratus J. C. in L. penult. *ff.* de lege Fabia.

385 *Præsentes namque ante domos invisere castas, Sæpius et sese mortali ostendere cœtu Cælicolæ, nondum spreta pietate, solebant*] Allusit huc Arnob. Adv. Gent. lib. I. 'Ipsos etiam cælites, derelictis curis sollennibus, quibus quondam solebant invisere res nostras, terrarum ab regionibus exterminatos.' Et forte huc quoque pertinuerit illud Callim. citatum ab Etymologico φοιτίζειν ἀγαθοὶ πολλάκις θεοί. De his temporibus et Ovid. Fast. I. 'Tunc ego regnabam, patiens cum terra Deorum Esset, et humanis numina mixta locis.' Quod dictum ad imitationem Arati, ubi de Astræa loquitur, Οὐδέποτ' ἀνδρῶν, Οὐδέποτ' ἀρχαίων ἠνήνατο φῦλα γυναικῶν, 'Αλλ' ἀναμὶξ ἐκάθητο καὶ ἀθανάτη περ ἐοῦσα. Ne quis autem locutionis ejus insolentiam admiretur, 'numina mixta humanis locis,' sciat id loquendi genus, ut omne fere Latine eloquendi flumen, a Græco fonte profluxisse: sic enim Diana apud Callim. dicit, Πόλεσιν δ' ἐπιμίξομαι ἀνδρῶν Μοῦνον, κ. τ. λ. De Astræa etiam Germanicus, 'mediis te læta ferebas Sublimem populis, nec dedignata subire Tecta hominum et puros mores sine crimine, diva Jura dabas.' Sed nec hæc usquequaque pura; et 'mores' eos in vita magis, quam in versu hoc probem: quid enim est, 'subire hominum mores?' corrigo audacter: 'nec dedignata subire Tecta hominum purosque lares sine crimine:' 'puros lares' nondum scelere ullo imbutos; postea enim, 'Impia mortalium gens non verita est,' ut noster mox dicit, 'divos scelerare Penates.'

405 *Impia non verita est divos scelerare penates*] Quum is aditus libertatis pateat omnibus qui in hoc literario exercitu stipendia merent, ut summorum virorum auctoritatem eatenus sequantur, quatenus veritati convenire videatur, utique qui cum Fabio non omnia, quæ magni autores dixerint, esse perfecta persuasum habeam, nihil verebor receptam hanc lectionem tueri, quamvis status controversiam ei moveant veteres editiones, et sequutus eas vir maximus, qui pro *penates, parentes* substituit, quod scilicet commisso hoc scelere in paternos Deos se impiaverit, et patri ipsi injuriam fecerit noverca: quam interpretationem equidem unice amplector atque adeo exosculor, sed eam ad vulgatæ vocis significationem flecto, quæ hæc fuit, ut 'Penates' et 'Dii Patrii' Latinis, et πατρῷοι Græcis indigitarentur: testis Dionysius Hal. his verbis, Τοὺς δὲ θεοὺς τούτους 'Ρωμαῖοι μὲν Πενάτας καλοῦσιν· οἱ δ' ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν 'Ελλάδα γλῶσσαν τοὔνομα, οἱ μὲν πατρῴους ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ γενεθλίους. Glossarium vetus, *Dii penates*, θεοὶ πατρῷοι. Quin et 'penates' cognomento 'patrios' invenias apud Virg. Æn. V. 'adhibete Penates Et patrios epulis, et quos colit hospes Acestes.' Et recte: sunt enim penates velut patrii ac domestici Dii a patribus nobis relicti, quibus injuriam hic factam ait Catullus, ut qui generis ac familiæ præstites

sint, ac præsint pietati liberorum erga parentes: simili respectu dixit Cic. Verr. III. ‘Rapiunt eum ad supplicium Dii patrii, quod iste inventus est, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, et parentes pretium pro sepultura liberorum posceret.’

409 *Nec se contingi patiuntur lumine claro*] Sic Val. Flacc. lib. I. ‘canunt manifesto in lumine Fauni Silvarumque Deæ.’

CARMEN LXV.

19 *Ut missum sponsi furtivo munere malum Dum adventu matris, prosilit, excutitur*] Aristænetus in Epistolis, *Πάμφιλος δὲ μήλου μικρὸν ἀποδακὼν εὐστόχως ἠκόντισεν εἰς τὸν κόλπον ἐκείνης· ἡ δὲ φιλήσασα μεταξὺ τῶν μαστῶν ὑπὸ τῷ περιδεσμῷ ὃν περιεστερνίσατο παρέβυσε.*

CAPUT VIII.

‘Aërius’ pro cælesti. ‘Novum mare.’ Callimachi Fragmento novum supplementum verisimili conjectura quæsitum. Apollinis etymon. Theocritus illustratus. De Memnonis statua quædam haud protrita, deque ea auctorum variæ ac novæ opiniones allatæ, atque inter se collatæ. ‘Lumina,’ *φάεα*, pro diebus. Ennius illustratus.

Exstat inter alia Catulli opuscula pulcherrimum sane Poëmation de Coma Berenices ex Callim. expressum, cujus Græca Elegia, si non eandem cum reliquis ejus plerisque omnibus scriptis injuriam temporis passa fuisset, vehementer conferret ad efformanda judicia atque animos nostros iis legibus, quæ nos docent, quomodo adumbranda ac transferenda sint Græca: quod ex parte tamen faciunt hæc *ἀποσπασμάτια*, quæ e Græcis Grammaticis velut pluvias aquas colligimus ad irrigandam ingenii nostri ariditatem, quæ tamen magis salivam nobis movent, quam explent gustum; quale illud est statim in principio.

CARMEN LXVI.

5 *Ut Triviam furtim sub Latmia saxa relegans Dulcis amor gyro devocet aërio*] Observamus enim hic *aërio* pro cælesti dictum, ut apud Callimachum in sequenti disticho dictum est *ἐν ἠέρι*, pro in cælo: hinc et *ἠερόφοιτος* Luna cognominatur Græcis, et *Ἄρτεμις* quasi *ἀερότεμις*, id est, aërem secans, dicitur, teste Macrobio. Itaque hoc distichon ita convertimus Græce: *Ὡς περὶ Λάτμιον ἄντρον ἔρως γλύκυς ἠερόφοιτον Κρυπταδίως κατάγοι Ἄρτεμιν οὐρανόθεν.*

10 *Lævia protendens brachia*] Sic supra, ‘Lævia subàternens robusto brachia collo.’

45 *Quum Medi irrupere novum mare*] Videtur huc respexisse Juvenalis Scholiastes ad illum locum Sat. X. ‘Velificatus Athos.’ ‘Xerxem dicit, Persarum Regem, qui Athonem montem in Achaïa dicitur perforasse, et immisisse terris novum mare.’

48 *Juppiter ut* Χαλύβων *omne genus pereat*] Pentametrum imperfectum, quod huic Catulli respondet in Callim. ab Apoll. Scholiaste adductum, *Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος*, ita ab auctore ipso conceptum fuisse satis ingeniose suspicatur Muretus, *Ζεῦ πάτερ ὡς Χαλύβων πᾶν ἀπόλοιτο γένος*: quod supplementum placeret magis, si idem verborum ordo servaretur: itaque quamquam id postulet sententia, tamen quia postulat, non flagitat, ampliandum censeo: ego tametsi cum tanto viro pedem struere non ausim aut pertinaciter contendere, ne audiam illud Theocriti, *Βάτραχος δὲ ποτ' ἀκρίδας ὥς τις ἐρίσδει*: tamen quum id ab illo dicis tantum caussa dictum sciam, quid de hoc loco consilii ceperim, studiosos celare nolui, qui auditis his testibus quos adducam, secundum nos pronuntiare præoptabunt potius quam litem suam facere,

Cum enim observassem θαυμαστικὸν illud *Juppiter* interdum per Ἄπολλον apud Græcos efferri, apud Lycophronem in Menedemo Ἄπολλον ὡς καλὸν, suspicatus sum etiam hic, quamvis in alia significatione commode succenturiari posse vocem hanc Ὤπολλον hoç modo, Ὤπολλον Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος Τηλόθεν ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἵ μιν ἔφηναν. Quam conjecturam nostram vehementer sibi probari significavit nobis per litteras clarissimus Lipsius; et fortasse non aliter scripsit Callim.; atque alludere voluit ad ἀπόλοιτο, cui verbo etiam nominis sui caussam Apollo debet, unde signate Eurip. Phaëthonte, Ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι' ὥς μ' ἀπώλεσας, Ὅθεν σ' Ἀπόλλων' ἐμφανῶς κλῄζει βροτός. Simili allusione usus est Hymno in Apoll. Battiades noster, Ὤπολλον πολλοί σε Βοηδρόμιον καλέουσι, Πολλοὶ δὲ Κλάριον. Et istiusmodi alliterationes tantum non in deliciis habuerunt antiqui, ut ex multis multorum locis manifestum est. Theocr. in Bacchis, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα, φέρουσαι: ubi Eurip. imitationem in Fabula cognomini agnosco quo dixit, Πενθεὺς δ' ὅπως μὴ πένθος εἰσοίσει δόμοις Τοῖς σοῖσι Κάδμε.

52 *Cum se Memnonis Æthiopis*] Postquam Memnonis mentio se obtulit, cur non, quia bellissima occasio est, de ejus statua aliquid dicamus aliis indictum? cujus meminerunt quidem apud Græcos Strabo lib. XVII. et Pausan. Atticis; apud Latinos Plin. lib. XXXVI. cap. 7. Tacitus Annal. II. Juvenal. Sat. XV. et omnes in eo tanquam de compacto rem gerentes inter se concorditer congruunt, ut in Ægypto fuisse dicant. Unus Philostratus ab Apollonio eam in Æthiopia visam ait, quod ejus scriptoris vanitati, ut pote qui solens insolentissime mentiatur, tribuendum putat vir magnus, non rei veritati, tot præsertim tibicinibus suffultæ; cui ego certe lubens meritoque subscribo: tantum moneo hujus sive sententiæ seu mendacii populariem esse Callistratum Græcum itidem scriptorem in Descriptionibus suis: ac primum in descriptione Ægyptii Satyri ita loquitur, Τοῦτο θεασάμενοι τὸ εἴδωλον καὶ τὸν Αἰθιόπων λίθον ἔμφωνον Μέμνονος ἐπισεύομεν γενέσθαι, ὃς προσιούσης μὲν τῆς ἡμέρας ἐπὶ ταῖς παρουσίαις ἐφαιδρύνετο· ἀπιούσης δὲ ἀναβαλλόμενος πένθιμον ἐπέστενε: mox de ea ex professo agens, Τοῦ Τιθωνοῦ Μέμνονος εἰκὼν ἦν ἐν Αἰθιοπίᾳ ἐκ λίθου πεποιημένη· οὐ μὲν ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις ἔμενε λίθος ὤν, οὐδὲ τὸ τῆς φύσεως σιγηλὸν ἐνείχετο, ἀλλὰ καὶ λίθος ὢν εἶχεν ἐξουσίαν φωνῆς· νῦν μὲν γὰρ ἀνίσχουσαν τὴν ἡμέραν προσεφθέγγετο, ἐπισημαίνων τῇ φωνῇ τὴν χαρὶν, καὶ ἐπὶ ταῖς τῆς μητρὸς παρουσίαις φαιδρυνόμενος· νῦν δὲ ἀποκλινομένης εἰς νύκτα ἐλεεινόν τι καὶ ἀλγεινὸν ἔστενε πρὸς τὴν ἀπουσίαν ἀνιώμενος· ἠπόρει δὲ οὐδὲ δακρύων ὁ λίθος, ἀλλ' εἶχεν ὑπηρετούμενα τῇ βουλήσει καὶ ταῦτα. In quibus etiam hoç docemur aliis scriptoribus non traditum quod sciam; statuam hanc non semel, ut Strabo aliique volunt, sed bis in die, neque simplicem sonum crepuisse radiis Solis contactam, sed cum hilaritate quadam conjunctum accedente eo, contra lugubrem recedente. Porro quod de hac statua scribit Pausanias fractam eam a Cambyse, id paullo aliter Interpres Juvenalis a Pythæo editus his verbis: 'Memnonis ex ære statua citharam tenens certis horis canebat. Hanc Canbis' (lego *Cambyses*) 'Rex jussit aperiri, existimans mechanicum aliquod esse quod intra statuam lateret: nihilominus tamen aperta statua, quæ erat magice consecrata, horis statutis sonum reddidit. Ideo dimidio dixit, id est, aperto et diviso.' Item alius Interpres Juvenalis nondum editus, qui codicis nostri, quem infimæ vetustatis penes me habeo, marginem conscribillavit, 'Statua Memnonis filii Auroræ ita arte quadam mechanica composita, ut humana voce Regem et Solem salutaret; postea Rex Cambyses volens hanc rem cognos-

cere, partem statuæ abscidit, et sic postea Solem tantum, non etiam Regem salutabat: unde dimidio Memnone dixit.' Ad hanc Solis sive Auroræ salutationem respexit Dionysius Periegesi, Ἔνθα γεγωνὼς Μέμνων ἀντέλλουσαν ἑὴν ἀσπάζεται Ἠῶ. In quibus operæ pretium est præter multa quæ hactenus latuerunt, considerare dissensionem auctorum inter se et conferre.

90 *Placabis festis luminibus Venerem*] Etiam hic loquendi modus ductus ex officina Græcorum, ut enim hic 'lumina' sic et illi φάεα pro diebus accipiunt. Quod si antestari libeat, opponet auriculam Callim. ipse, quem non alia voce etiam hic usum suspicor: sic enim loquitur Hymno in Dianam: ἀλλὰ θεῖται Δίφρον ἐπιστήσας, τὰ δὲ φάεα μηκύνονται: item Hymno in Cererem, Ἐρυσίχθονα δ' ἤλασε κάπρος Πίνδον ἀν' εὐάγκειαν, ὁ δ' ἐννέα φάεα κεῖται. In eadem notione sumitur hoc verbum apud Ennium Medea, 'Si te secundo lumine hic offendero:' respondet enim ille Eurip. Εἴ σ' ἡ 'πιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ.

CAPUT IX.

Catulli locus, qui in mendo hactenus cubuerat, nunc primum, ut spero, persanatus. 'Eridanus amnis.' 'Bootem' pro 'Orione;' et 'Orionem' vicissim pro 'Boote' sumi. Germanicus emendatus. Inibi per occasionem alia quædam de Orione.

Pervenimus tandem ad eum locum, qui jam inde a Politiani sæculo multos exercuit, multas pugnas atque adeo tragœdias excitavit. Is est conclusio hujus politissimi Carminis:

94 *Proximus Hydrochoi fulgeat Oarion*] Verum cum ne nunc quidem satis explicatum eum videam, non videor in scirpo nodum quæsisse, si cum viris maximis symbolam aliquam in hujus illustratione contulero. Ac primum quidem sententiam hanc subesse, restitui regio capiti velle comam, et mandare Orioni astro fulgentissimo, ut pro se lucere velit, assentior Principi Critico. Cui anchoræ interea navem commendabimus nostram, ne nimis fluctuet explicationum salo, donec plenis velis invehamur in portum veræ lectionis; vulgata enim qui constare possit non video, quum aperte falsum sit proximum τῷ Ὑδροχόῳ sive Aquario esse Orionem. In quibusdam editionibus ita concipitur hic versus, *Proximus Arcturos fulgeat Erigone.* Ex quo videamus an aliquid boni exsculpi; et, ut ex lapidum conflictu tritu que ignis, sic e lectionibus collisis elici veritas possit, quam primus videor eruisse, Erigonem fugitivam retrahendo a cauda versus in medium, et minima mutatione in Eridanum convertendo, ut rescribatur totus versus hoc modo, *Proximus Eridano fulgeat Oarion.* Eridanus autem ita proximus Orioni est, ut ποταμὸς Ὠρίωνος vocetur Proclo aliisque, ποταμὸς ὁ ἀπὸ τοῦ Ὠρίωνος Gemino in Apparentiis Cælestibus. De eo ita Aratus, Οἷον γὰρ κἀκεῖνο θεῶν ὑπὸ ποσσὶ φορεῖται Λείψανον Ἠριδανοῖο πολυκλαύστου ποταμοῖο· Καὶ τὸ μὲν Ὠρίωνος ὑπὸ σκαιὸν πόδα τείνει: et Cic. ex eodem, 'Namque etiam Eridanum cernes in parte locatum Cæli funestum magnis cum viribus amnem, Quem lachrymis mœstæ Phaëthontis sæpe sorores Sparserunt, letum mœrenti voce canentes. Hunc Orionis sub læva cernere planta Serpentem poteris.' Videmus jam quod ad astrorum θέσιν attinet, quam commode Orioni adjungatur ille amnis. Et errorem exinde natum credo, quod χύσιν ὕδατος ἀπὸ τοῦ Ὑδροχόου, quæ etiam a Manilio 'flumina' dicuntur, cum Eridano amne confuderint homines præposteri, ut etiam huic loco hanc explicationem appinxerint, 'Si fierem, ut opto, coma Regia, tunc me, quæ media sum inter utrumque, sublata,

Orion foret proximus Aquario:' in qua quot verba, tot errores vides: sed *εὔηθες τὸ τοὺς εὐήθεις τῶν λόγων λίαν ἐξετάζειν.* Itaque eos mittamus, et ad Orionem nostrum revertamur, qui, quamquam ferro suo armatus veniat, nunquam tamen nos absterrebit, quin excutiamus eum totum. Neque alienus est hic locus ab ea observatione, qua Orionem hunc Bootis quoque nomine insignem fuisse colligimus ex Hesychii Lexico his verbis: *Βοώτης ὁ Ὠρίων.* Item: *Βοωτεῖν, ἀροτριᾷν, ὅτε ὁ Ὠρίων δύνῃ.* Etiam Hygino, qui Orionis Canem apud alios Icarii Canem esse scribit, qui Icarius idem cum Boote est: cui rei hanc caussam subesse suspicor quod clavam manu tenens, et cum Tauro gradum præliantis componens fingatur Orion: nisi quod Bootes a tergo instet juvencis, hic a fronte. Sed et Orionem vicissim pro Boote sumi observavi ex Theocrito, qui 'Ηρακλίσκῳ ita scribit, *Ἆμος δὲ στρέφεται μεσονύκτιον ἐς δύσιν Ἄρκτος Ὠρίωνα κατ' αὐτόν.* Id autem ita esse colligo ex Anacreontis loco, qui huic plane geminus est, *Μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις, Στρέφεται ὅτ' Ἄρκτος ἤδη Κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτου.* In Germanici Commentariis mendum est in hac voce, ' Orion, qui et incola dicitur:' repone meo periculo, ' qui et jugula dicitur.' Orionem enim Jugulam dici satis notum ex Varrone aliisque. Neque illud supine prætereundum, aliam nominis rationem, quam ab aliis traditur, assignari huic a Strabone, nimirum ab Oreo urbe montana Eubœæ insulæ in qua educatus: ad quod etymon Poëtas respexisse puto, quum primam in Orione corripiunt. Sed ut illuc unde digressus sum redeam, unum etiam video objici posse Eridano nostro, scilicet eam *μόρφωσιν* ab aliis Nilum vocari, idque potius nomen ei assignaturum fuisse Callimachum, quum res in Ægypto gesta sit. Equidem, quamvis hoc totum negare possim, non enim exemplum exstat apud Poëtas, quod sciam; tamen facile eluserim hunc istum, si dicam, etiam si Callim. Nilum posuisset, tamen Catullum Eridanum scripturum fuisse, quod et Poëtarum in vertendis Græcis consuetudo et Latinæ linguæ leges postulabant.

CAPUT X.

Catullus leviter emendatus. Supercilium iracundiæ sedes; item superbiæ. ' Longus homo' quid sit in Catullo, noviter explicatum. ' Fortunæ fluctus;' ' mala bestia.' Loci cujusdam falso suspecti enarratio contra novatores. Petronius, Arnobius, Pindari Scholiastes, Ennius, Tibullus varie correcti aut illustrati: alia quædam.

Quod in Carmine proxime sequenti est,

CARMEN LXVII.

4 *Olim cum sedes ipse senex tenuit*] suspicor scriptum fuisse, *quum has ædes, ipse scilicet tenuit*, extritasque priores literas, scilicet *h* et *a*, propter elisionem; quamvis *sedes* etiam pro ædibus poni non ignorem apud Tibullum et hunc nostrum supra.

45 *Quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra supercilia*] Eleganter sollennem excandescentium et nubila fronte minas spirantium habitum et vultum expressit. Sic Philostratus in Imaginibus de Medea, *Τίς ἡ βλοσυρὸν μὲν ἐπισκύνιον ὑπὲρ ὀφθαλμῶν αἴρουσα*; Aristoph. Ranis, *Δεινὸν ἐπισκύνιον ξυνάγων βρυχόμενος ἥσει*: ad quem locum Scholiastes, *Ὅθεν καὶ σκύζεσθαι τὸ ὀργίζεσθαι διὰ τὸ ἐνδιάθετον γίνεσθαι τοῦτο μέρος τοῖς ὀργιζόμενοις, καὶ ἐπισκύζαι τὸ χαλεπῆναι ἀπὸ τοῦ τὸ ἐπισκύνιον καθέλκειν τοὺς χαλεπαίνοντας.* Quæ disertim explicant mentem Catulli. Atque hæc quidem ad excandescentiam pertinent, quam superciliis homines declarant. De superbia ac fastu, quæ hic pendet ac sedem habet, ut Plin. lo-

quitur, signate Petronius, 'Postquam se amari sensit, supercilium altius sustulit:' idemque Aristænetus, Ὡς ἐρώμενος, αὐθαδέστερον ὑπεραίρῃ, καὶ πεφρόνηκας μέγα, καὶ σοβαρώτερος γέγονας τὴν ὀφρῦν: quibus simile illud Agathiæ Scholiastici in Epigrammatis, Ἡδ' ὑπερηέρθη, σοβαρὴν δ' ὑπερέσχεθεν ὀφρῦν. Arnob. Adv. Gent. lib. I. 'Qui arrogantiam constrinxit nostram, et elatas supercilio cervices modum fecit suæ infirmitatis agnoscere:' ubi legendum forte, 'et elatas cum supercilio cervices;' ut intelligat et supercilium elatum et cervices: sic Idem lib. II. 'Philosophi credo, qui se esse solos sapientissimos autumant, et in hujus nominis supercilium sustulerunt:' ubi deesse aliquid videtur post 'nominis;' quid tamen id sit, divinare non potui. De superciliorum fastuosa elatione plura sunt in Græcorum libris, quæ omitto; hæc enim paucula attuli ut illustrarem.

47 *Longus homo est*] 'Longum hominem pro insulso ac blenno homine accipio hoc loco: quemadmodum μέγας pro stolido et inepto ponitur apud Aristophanem.

CARMEN LXVIII.

13 *Accipe, queis merser fortunæ fluctibus ipse*] Æschylus Prometheo vincto, Οἷός σε χειμὼν καὶ κακῶν τρικυμία Ἔπεισ' ἄφυκτος. Scholiastes Pind. in Isthm. Καὶ Ἀλκαῖος τὴν δυστυχίαν, χειμῶνα, καὶ τρικυμίαν λέγει. Ubi fortasse perperam Alcæi nomen pro Æschyli positum est; nisi idem quoque Alcæus dixerit, quod nobis divinare haud in proclivi.

141 *Atqui nec divis homines componier æquum est*] Videtur respexisse ad versum illum Homeri Od. Π. prolatum ex persona Ulyssis alloquentis Telemachum filium, Οὔτοι ἐγὼ θεός εἰμι, τί μ' ἀθανάτοισιν ἐΐσκεις;

CARMEN LXIX.

7 *Hunc metuunt omnes: neque mirum, nam mala valde est Bestia*] Sic Bion Idyll. φεῦγε μακρὰν, κακὸν ἐντὶ τὸ θηρίον.

CARMEN LXX.

3 *Mulier cupido quod dicit amanti, In vento et rapida scribere oportet aqua*] Eleganter has duas res conjungit, quæ eo ingenio sunt ut in iis exprimi nihil possit: quomodo et Propert. de ejusdem sequioris sexus sublesta ac levifida fide, 'Quicquid jurarunt ventus et unda rapit.' Jam et aqua perpetuo fluit; et ventus nihil aliud est, quam 'fluens aër,' ut Senecæ, aut 'multum et vehemens in unum coacti aëris flumen,' ut Apuleii verbis utar. Ac tanta harum duarum rerum cognatio est, ut quorundam Philosophorum opinio fuerit, aërem cum fluit ventum, cum cogitur aquam esse; quod ut mihi credatur, apponam Aristotelis verba Meteor. I. cap. 13. Εἰσὶ δέ τινες, inquit, οἵ φασι τὸν καλούμενον ἀέρα κινούμενον μὲν καὶ ῥέοντα ἄνεμον εἶναι, συνιστάμενον δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον πάλιν νέφος καὶ ὕδωρ, ὡς τῆς αὐτῆς φύσεως ὕδατος καὶ πνεύματος. Fuisse autem Hippocratem hujus dogmatis auctorem, testis est Olympiodorus ad eum Aristotelis locum; et huc respexisse apparet Ennium in Epicharmo, 'Isthic est Juppiter quem dico, quem Græci vocant Aërem, qui ventus est et nubes, imber postea Atque ex imbre frigus, ventus, post fit aër denuo:' ac fortasse etiam Tibullum, 'Venti temeraria vota, Aëriæ et nubes diripienda ferant.' Affine autem illi Catulliano dicto istud Nazianzeni est in Epistola ad Sophronum Præfectum, Ὡς αὔραις μᾶλλον πιστεύειν καὶ γράμμασι τοῖς καθ' ὕδατος ἢ ἀνθρώπων εὐημερίᾳ. Quæ omnia adscripsi tanquam Gorgonem illis, qui cum elegantiam ejus dicti minus ceperint, imperitiæ mantellum in suspicione quærentes, vinum hic pro vento nobis obtrudere ausi sunt, ineptissimi homines et vento quovis inaniores.

CARMEN LXXII.

7 *Qui potis est? inquis. quod amantem incuria talis Cogat amare magis, sed bene velle minus*] In eandem sententiam dixit Paulus Silentiarius Anthol. VII. Ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε· μάτην ὅδε μῦθος ἀλᾶται, Ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην. Huc et pertinet Epigramma quod paulo post sequitur: 'Huc est mens deducta tua, mea Lesbia, culpa, Atque ita se officio perdidit ipsa suo; Ut jam nec bene velle queam tibi, si optima fias, Nec desistere amare, omnia si facias.' Hoc quid sit, explicat Ovid. in Amoribus, 'Aversor morum crimina, corpus amo.'

CARMEN LXXVI.

11 *Quin te animo affirmas*] Malim *offirmas:* Accius Eurysace, 'Tute ipse offirma et compara.'

CARMEN LXXVII.

2 *Frustra, imo magno cum pretio atque malo*] *Magno cum pretio* est id quod Callim. dixit μισθῷ μεγάλῳ, ubi Politianus 'Mercede ingenti,' respiciens haud dubie ad hæc Cic. Tuscul. III. 'Nam istuc nihil dolere non sine magna mercede contingit immanitatis in animo, stuporis in corpore.' Item illud Plin. lib. VII. cap. 1. 'Hominis caussa videtur cuncta genuisse natura, magna et sæva mercede contra tanta sua munera.' Quod obiter moneo propter magnum virum leviter ejus loci versionem reprehendentem, quasi dicendum potius fuisset, 'Cum pretio ingenti:' verum id opus non fuit, cum mox sequatur, 'quod maneat pretium.'

CARMEN LXXXIII.

6 *Irata est: hoc uritur et loquitur*] Doctissimus doctor noster J. Lipsius, anima Critices, et elegantioris literaturæ lumen ac columen, legebat *coquitur*, ex illo Ennii, 'Quæ nunc te coquit et versat sub pectore cura:' quod absit ut non probem atque adeo necessario reponendum putem hoc loco.

CARMEN LXXXV.

1 *Odi et amo*] Martialis hoc imitatus in Sabidium quendam: 'Non amo te, Sabidi; nec possum dicere quare: Hoc tantum possum dicere, non amo te.'

CARMEN CI.

5 *Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum*] Sic supra, 'Quandoquidem fortuna mea ac tua fervida virtus Eripit invito mihi te.'

CARMEN CXVI.

4 *Tela infesta meum mittere in usque caput*] Julianus in Misopogone, Βάλλοντές σε τοῖς σκώμμασιν ὥσπερ τοξεύμασι: hinc et 'jacere maledicta' apud Livium; 'jacere contumeliam,' atque etiam 'injuriam,' apud Cic. Sed et in Oratione pro Quintio scribit, 'Ita fit ut ego, qui tela depellere et vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum adversarius nullum jecerit.'

CAPUT XL

Quædam quæ in prioribus monere nos fugerat retractata.

INTER describendum has notas, fugerant memoriam nostram pauculæ observationes in liturariis delitescentes, quas quum serum esset suis quasque locis interponere, e fuga retractas conjeci in hoc caput.

CARMEN X.

27 *Ferri mane: mane inquio puellæ*] Velim hæc addi: Similis vocum in diverso significatu idem fere sonantium concursus apud Aristænetum in Epistola Hermotimi ad Aristarchum, Μεῖνον· ἄμεινον καταβήσομαι θᾶττον, καὶ τῆς βραχείας μελλήσεως ἕνεκα μειζόνως σε θεραπεύσω.

CARMEN XLIX.

1 *Disertissime Romuli nepotum Quot sunt, quotque fuere Marci Tulli, Quotque post aliis erunt in annis*] Idem illud loquendi genus, quod a Græcis esse supra monui, inveni apud illum ipsum disertissimum Romuli nepotum Epistol. Famil. lib. XI. Epist. 25. 'Dii isti Segulio male faciant, homini nequissimo omnium qui sunt, qui fuere, qui futuri sunt.'

CARMEN LXIII. Ver. 6.

Adde illud Arnobii ex lib. V. 'Pinus illa, sollenniter quæ in matris infertur sanctum Deæ, nonne illius imago est arboris sub qua sibi Attys virum demissis genitalibus abstulit?'

CARMEN LXIV.

102 *Aut mortem appeteret Theseus, aut præmia laudis*] Sic Martialis lib. I. 'Præmia cum laudis ferret, adhuc poterat.'

275 *Post vento crescente, magis magis increbrescunt*] Idem supra, 'Et magis magis in dies et horas.' Sic et Græci interdum μᾶλλον μᾶλλον, ἀσυνδέτως dicunt, ἀντὶ τοῦ ἀεὶ μᾶλλον, (ita enim lego pro ἀεὶ καὶ μᾶλλον,) ut annotat Suidas afferens ex Atthide Alexidis exemplum, cui addas licet hoc Eurip. Iphig. T. Μᾶλλον δὲ μᾶλλον πρὸς πέτρας ᾔει σκάφος.

CARMEN LXVI.

6 *Dulcis amor gyro devocet aërio*] Ad hunc versum 'aërium' pro cœlesti accipi notavi ad imitationem Callimachi: fugerat me monere, quod unice ad explicationis nostræ confirmationem facit, in Glossario illo sæpius a me laudato legi sed fugientibus literis, 'Aërium, cæleste.'

23 *Ut tibi tunc toto pectore sollicita Sensibus ereptis mens excidit*] Sic Apoll. R. lib. III. Ἐκ δ' ἄρα οἱ κραδίη στηθέων πέσεν.

48 *Jupiter ut, &c.*] Ad Euripidis exemplum illic a me citatum adde hoc Æschyli in Agamemnone, Ἄπολλον, Ἄπολλον, Ἀγυιεῦ τ', ἀπόλλων ἐμός. Ἀπώλεσας γὰρ οὐ μόλις τὸ δεύτερον.

ROBERTI TITII BURGENSIS

IN

CATULLUM

PRÆLECTIO PRIMA.

Si, quam sæpe in conspectum vestrum prodeo, Auditores, tam sæpe aliquid in medium afferrem, quod vobis nonnullam voluptatem pareret, aut alicui usui esse posset; incredibili sane gaudio afficerer, meorumque laborum, quos in hoc munere fungendo frequenter exhaurio, non exiguum fructum me percipere arbitrarer, propterea, quod mihi certo persuaderem, summa utique attentione me a vobis auditum iri; quæ res plurimum dicenti alacritatis afferre solet. Quomodo enim is vehementer non sibi placeat, qui in se unum omnium oculos ingenti cum expectatione con-

jectos esse videat, et ab ipsius ore tam multos cum minime dubio eruditionis præjudicio pendere intelligat? Sed vel mei ingenii tenuitas, vel summa omnium vestrum eruditio in caussa est, cum ad vos verba sum facturus; etiam valde præmeditatorum obliviscar, atque animo ita perturber, ut omnem omnino eloquentiæ vim, (si ulla modo eloquentia in me reperitur,) protinus amittam. Verumenimvero hic aliquot astare video, qui de mea eruditione non omnino pessime sentiunt; cuncti vero ea estis humanitate præditi, ut jure merito omnem a me timorem abjicere debeam. Itaque nisi vobis incomperta protulero, ut ipsa rerum novitate vestras aures demulceam; ordine saltem, ac methodo quadam ea fideliter commemorabo, quæ ab eruditissimis viris memoriæ prodita sunt, quorumque si vos nonnulla fortasse cepit oblivio, laudi potius quam vitio verterim: nam recte facere, quam recta narrare complures malunt. Ac me quidem inveterata hujus Gymnasii consuetudo satis tuebitur, quæ licet invitum ac reluctantem in hanc harenam suo quodam jure quotannis devocat. Quoniam vero Theologiæ, Jurisprudentiæ, Philosophiæ, Medicinæ, quas dumtaxat scientiæ nomine dignas esse nonnulli sibi persuaserunt, encomia ab eruditissimis viris, qui apud vos publice ante hæc verba fecerunt, persæpe decantata fuisse scio; libuit mihi, cæteris interim omissis, de præstantia Poëseos nonnihil commemorare, ut viam quasi sternerem ad lectionem Catulli, cujus Galliambum hoc anno meis auditoribus interpretandum suscepi. Ac, quamvis de hoc etiam studio pleraque a compluribus dicta esse non ignorem, ut nihil propemodum supersit, quod veluti novum a me vobis nunc proponi possit: conabor tamen et meo muneri, et multorum desiderio, qui hoc a me enixe petierunt, utcumque satisfacere. Et alioqui, si, quæ semel audistis, minime sunt iterum attingenda, oportebit jam omnium disciplinarum magistros penitus obmutescere. Sed, vel quia non omnia fideliter memoriæ inhærere solent, vel quia singulis quibusque annis alii atque alii adolescentes ingenti numero studiorum caussa in hanc urbem confluunt; licebit mihi, sat scio, de iis rebus sermonem instituere, quæ, tametsi ab aliis ante hac non semel tractatæ fuerint, habent tamen cur iterum atque iterum propositæ audientium aures non parum delinìant, eorundemque animos mirifice oblectent. Præterea de carminum conficiendorum ratione atque eorum mensura ea dicturus sum, quæ tantum abest, ut a quoquam hactenus tradita fuerint, ut ne ulli quidem in mentem unquam venisse censeam. Sed hæc posterius; nunc de præstantia ac dignitate poëticæ facultatis breviter videamus. Nihil potius homini propositum esse debet in hoc brevi suæ vitæ curriculo, quam iis virtutibus animum excolere, quæ ad summum bonum, quatenus quidem in hac corporis compage illud assequi licet, nos recta perducant, unde postmodum ad veram beatitatem, quæ Christianum virum in cœlo manet, facilior aditus aperiatur. Hinc fit, ut aliqui vestrum Philosophiæ, nonnulli Jurisprudentiæ, alii aliis disciplinis operam navent: in quarum cognitionem bonum illud, quod in terris quærimus, a sapientissimis viris collocatum fuisse constat. Ac, sicut omnium disciplinarum studium huic fini magnopere conducit, ita poëtarum lectio, præ cæteris, cum a Theologia discesserimus, maximo est nobis adjumento ad omnia illa consequenda, quæ per varias artes diligenter exquirimus: quandoquidem poëticæ facultatis materia subjecta, et (ut vocant) stratum, sit omnium disciplinarum orbis et complexio. Quod si Homerum totius

Philosophiæ quasi parentem atque auctorem agnoscimus, ipsique accepta referimus omnium disciplinarum placita atque decreta, quemadmodum quidem Plutarchus ac multo magis res ipsa nos docet; quid, quæso, dicemus de tota facultate poëtica, et universo poëtarum cœtu? Nam vehementer quidem falli eos, qui puerilem quandam et inanem duntaxat aurium oblectationem poësi consectantur, omnibus in confesso est; et qui aliter de hac re sentiret, ipsamque duntaxat numerorum harmoniam et rythmos consideraret, omissa interim cognitione rerum præclarissimarum, quæ illis rythmis et numeris comprehenduntur: perinde ac si quis in pulcherrima virgine purpureas et perlucidas vestes, aurea baccataque monilia, venustis coloribus et gemmis interstinctas armillas; comptos ac certa quadam ratione dispositos crines; periscelidem, sandaliaque eleganter confecta, reliquumque corporis ascititium cultum; non ipsam pulchritudinem, quæ in apta membrorum conformatione, coloris bonitate, lepore ac venere quadam posita est, adamaret; similis hac in re Penelopes procis, qui relicta hera ipsi se ancillarum amoribus penitus addiderunt. Idem error objectus est Ixioni Phlegyæ filio, qui, cum Junonem se tenere arbitraretur, nubem compressit. Aristoteles ne (ut alios taceam) de re tam levi sibi leges tradendas esse unquam existimasset; cujus ingenium omnium disciplinarum capax fuisse novimus, atque ita quidem capax, ut extremam eis imposuerit manum, quæ nunquam antea a tot Philosophis fuerat imposita. Hunc deinde sequuti Phannias, Theophrastus, Eraclides, Dicæarchus, Demetrius Phaleræus, plura de hoc studio literis consignarunt, quæ vel ipsa a magistro acceperant, vel suopte ingenio excogitaverant; nec ea in re tempus aut operam se inutiliter consumere crediderunt. Democritus quoque, gravissimus inprimis ac tetricus Philosophus, complures libros de eo artificio composuit. Sed et ipse Socrates, quem cum nomino, ipsummet severitatis exemplar nominare me certo scio, hanc partem intactam minime reliquit; imo vero suo exemplo effecit, ut Crito, Simon, Antisthenes, Simmias, Aristippus non pauca volumina de eadem facultate conscripserint; quod Zenonem quoque, et Cleanthem fecisse constat. Parmenides quoque, et Empedocles de rerum natura plures libros carmine confectos ediderunt; quos philosophos tanti fecit Aristoteles, ut plurimum semper laboraverit in aliquot eorum sententiis, quæ suis dogmatibus non leviter officerent, refellendis: ne quis eos ludicra quædam tradidisse forsitan existimaret. Leges quoque carminibus comprehensas fuisse novimus, unde fortasse factum, ut vocarentur νόμοι; certe de legibus carmina usurpari nemo ignorat, veluti cum dicitur, 'Lex horrendi carminis,' nisi si initio quælibet oratio scriptis comprehensa certis quibusdam finibus inclusa fuit, unde carminis nomen invenerit, quod et ipsum poëseos nobilitatis, non leve mehercule præbet argumentum. Nec minus res medica verbis in numerum adstrictis explicata fuit: siquidem Heliodorus, Democares, Clinicus, Philon, Eudemus, Andromachus, Nicander, quorum duorum postremorum lucubrationes aliquot adhuc supersunt, et alii complures hujusmodi argumentum olim complexi fuerunt; sicuti res cælestes, et quæ ad astrorum motum ipsorumque conversiones pertinent, Orpheum, Hesiodum, Thaletem, Eudoxum, Dorotheum, Manetem, Aratum executos fuisse novimus; atque Hesiodi quidem et Arati monumenta non penitus interciderunt. Denique nihil reperiri aut excogitari potest, quod ad Poëtam

veluti ad proprium artificem pertinere non videatur; ut hunc merito, tanquam architectonicum, et in cujus officina reliquæ omnes artes ac disciplinæ vel penitus excuduntur, vel saltem explorantur et poliuntur, admirari liceat; quodcirca vere dictum est a Manilio, 'Omne genus rerum docti cecinere poëtæ.' Sed in rebus potissimum divinis eos primum fuisse occupatos plane constat, quin hujus facultatis inventores, ut divinas laudes majori cum dignitate celebrarent, carmine sibi assurgendum esse duxerunt, et quam possent honorificentissime præclaram illam naturam venerari studuerunt: quod non aliter se facere posse sperarunt, quam si modulatis cantionibus eorum laudes pronunciarent, 'Carmine Di superi placantur, carmine manes.' Et quidem excellens natura excellenti atque insolito loquendi genere compellari debet. Sic nos, cum ad principem aliquem virum adimus, verba et gestus componere consuevimus; neque a carminibus fortasse abstineremus, nisi hæc eorum majestate longe majora esse arbitraremur. Quamquam non alicujus hominis inventum carmen et poësis videri debet, sed ipsiusmet Latonæ, quæ filium Apollinem cum Pythone serpente aliquando concertantem his vocibus fuerit cohortata, Ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιάν. Quo numeri genere deinde usus fertur Apollo in oraculis reddendis. At vero formandis moribus appositissima est poësis, ut pote quæ clanculum præcepta nobis instillet, quorum quasi amaritudinem et insuavitatem, si ea nude nobis traderentur, vix ferre possemus. Id persimili in re vidit Lucretius, atque idcirco philosophiæ præcepta carminum dulcedine se condire velle professus est, non secus ac medici facere consueverunt, qui amaras potiones pueris præbituri, poculorum labra melle contingunt, ne teter ille sapor deprehendatur; et quemadmodum periti atque elegantis medici est morbos leniter ac suaviter depellere, ita quemlibet juventutis institutorem maxime decet, quacumque tandem ratione potest, atque ea inprimis quæ non sine aliqua voluptate finem consequitur, pristinæ sanitati ægrotos restituere. Hoc vel una omnium, vel ex omnibus præcipue, poëtica facultas cunctorum eruditorum consensu præstare potest; ut immerito e sua Rep. videatur Plato poëtas ejecisse, atque eis aqua et igni penitus interdixisse: nisi quorundam imbecillitati eo pacto succurrere voluit, qui poëtarum fabulas ita accipiebant, perinde ac si vera historia traderetur; quemadmodum fecit Cherea adolescens apud Terentium suo inserviens instituto: 'Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc: Jovem Quo pacto Danaës misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum; Egomet quoque id spectare cepi; et quia consimilem luserat Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi, Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas tegulas Venisse clam per impluvium fucum factum mulieri. At quem Deum? Qui templa cœli summa sonitu concutit. Ego homuncio hoc non facerem?' Sed in hunc errorem non prolabetur, qui, quod est apud Propert. 'Orphea, te tenuisse feras, et concita dicunt Flumina Threicia detinuisse lyra: Saxa Cytheronis Thebis agitata per artem Sponte sua in muri membra coisse ferunt:' cum Horatio interpretabitur, 'Sylvestres homines sacer interpresque Deorum Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus; Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosque leones: Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis, Saxa movere sono testudinis, et prece blanda Ducere, quo vellet: fuit hæc sapientia quondam, Publica privatis secernere, sacra prophanis, Concubitu

prohibere vago, dare jura maritis, Oppida molire, leges incidere ligno. Sic honor, et nomen divinis vatibus, atque Carminibus venit.' Necnon Lucretianum illud secum ipse tacite meditabitur, 'quæcunque Acheronte profundo Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis: Nec miser impendens magnum timet aëre saxum Tantalus (ut fama est) cassa formidine torpens; Sed magis in vita Divum metus urget inanis Mortales, casumque timet, quemcumque ferat sors.' Et quæ plura illic sequuntur in eandem sententiam. Si hac mente poëtæ legantur (neque vero alia sane legi debent); tantum abest, ut eorum versus dæmonum pabulum appellari mereantur, ut imo suavissimo atque utilissimo nectare animos nostros alere dicendi sint. Nec, si aliter se res haberet, tanto studio ac diligentia veterum fabulas sibi interpretandas esse duxissent præstantissimi philosophi, quorum monimenta injuria temporum partim interciderunt, partim adhuc eruditorum manibus circumferuntur: Zenonem (inquam) Cleanthem, Dorotheum, Chrysippum, Evanthem, Heraclidem, Proculum, Porphyrium, Phornutum, Palæphatum, aliosque complures, quos hic nominatim recensere nihil attinet. Dionysius quoque Halicarnassæus, vir multarum rerum cognitione prænobilis, non alio consilio poëtas esse voluit; dum scriptum reliquit in hanc ferme sententiam: 'Ex fabulis Græcorum, quædam utiles admodum sunt ad vitam recte instituendam, quandoquidem nonnullæ reperiantur, quæ naturæ operta sub illis figmentis contineant; aliæ quæ humanarum calamitatum allevationem, aliæ vero quæ terrores animorumque perturbationes a nobis depellant, opinionesque parum honestas amoveant; aliæ alterius cujuspiam utilitatis caussa fuerint inventæ. Qui aliter faciunt, vitium, quo ipsi laborant, in poëtas transfundunt.' Sed et ad illas etiam illecebras vitandas, si quæ forte occurrerint inter legendum, inducere oportet Gygis animum, de quo præclare Horatius Oda quapiam. Et quidem longe plura, quæ nos ad virtutem cohortentur, exempla apud poëtas reperias, quam quæ ab ea nos avocent: sed nimirum animi vitio atque ingenii imbecillitate et mollitie deteriora consectamur, et nostram culpam in alios libenter rejicimus; quamquam eos ego poëtas non laudarim, qui suis figmentis et lenociniis teneros adolescentulorum animos ad lasciviam aut luxuriam flectere possunt; nec, si quis re bona male utatur, idcirco rem illam simpliciter atque absolute vituperare debemus. Quod vero ad Platonem pertinet, (nam huc redeundum mihi esse video, propterea quod hinc se validissimum, et, ut vocant, Achilleum argumentum sumere posse censent adversarii,) suo se ipse gladio jugulare deprehenditur, cum Homerum tanquam Deum quempiam frequentissime celebrat. Idem Antimacho sua poëmata recitanti, quum cæteri auditores illum destituissent, omnium instar fuisse dicitur. Quin quod libro de Rep. secundo matres ac nutrices hortatur, ut pueris fabulas quasdam selectas narrent, animosque illorum hujuscemodi figmentis diligentius, quam corpora ipsa manibus informent. Sanctissimus etiam vir Joannes Chrysostomus, cui profecto eloquentia, probitate, doctrina parem alium nulla post ætas tulit, Aristophanem facetissimum quidem, sed et obscœnissimum veteris comœdiæ scriptorem sub pulvino semper habuisse perhibetur; et quidem merito, nam ejuscemodi cunctarum rerum ac verborum divitiæ in poëtarum thesauris continentur, ut omne genus hominum aliquid ex eis promere possit, quod instituto suo non parum conducat; unde factum fuisse crediderim, ut Homeri poëmata

ab Indis, Persis, compluribusque aliis populis in suam linguam fuerint translata. Quin de ipsius natalibus aliquot nobilissimæ Græciæ civitates plurimum contenderunt; dum Colophonii, Smyrnæi, Chii, Iones, Salaminii certatim sibi eum vendicare conati sunt. Nam cur tot populos de unius hominis natalibus tantopere laborasse dicemus, si poëticæ studium tam leve esset et contemnendum, quam isti volunt? contemnendum autem? imo vero, nisi id cæteris omnibus disciplinis longe esset præferendum. Denique cum tam multæ laudes uni Homero tribuantur, ut præter complures alios viros eruditissimos, nobilis inprimis, et variarum rerum cognitione percelebris, Plutarchus Cheronæus justissimum commentarium de ipsis confecerit, quid tandem dicemus de universo poëseos genere, de quo etiam idem auctor luculentissimum librum posteris reliquit, et quomodo generatim poëtæ sint audiendi pluribus nos edocuit? Quod si ex Latinis Virgilium inprimis considerare libeat, ex nostris Etruscis Torquatum Tassium, quem ego plurimum admiror; hic vero est, ubi omnes omnino ingenii et eloquentiæ vires sint penitus effundendæ; quamquam nullum adeo præstantem oratorem unquam inveniri posse crediderim, qui horum laudes pro dignitate, et, ut res ipsa postulat, exprimere queat. Sed me tam præclari studii amore correptum citius hic atque alter dies deficiat, quem huic sermoni finem imponam.

PRÆLECTIO SECUNDA.

Vidistis hesterno die (Auditores) quam suspensa manu ea attigerim, et quasi digito subindicaverim, quæ ab aliis prolixius et copiosius tractata sunt de laudibus poëtarum: neque aliter mihi perpetuo faciendum esse judico, nisi humanitate vestra plane abuti volo; nam, licet docendi partes hic sustineam, plerique tamen vestrum ea sunt eruditione præditi, ut mei potius ornandi caussa, quam ut a me quicquam perdiscant, huc eos convenisse censeam: horum ego auribus diutius molestus esse non debeo. Addo etiam me a temporis spatio, quod mihi ad dicendum singulis diebus datur, facile admoneri, ne longiorem sermonem exordiar, quam quî unius horulæ decursu absolvi queat; nam eum deinde quasi medium abscindere atque interrumpere, nec decet nec expedit. Ac de præstantia facultatis poëticæ strictim quidem pro rei dignitate, sed tamen abunde pro tempore, hesterna die dixisse videri possum, ut nihil aliud in præsentia addere sit necesse; nisi si illud etiam subjicere libet, quod unum per se ipsum satis ostendere posset, cur poëtam aliquem enarrandum hoc anno sumpserim. Nos videlicet, qui humaniores literas interpretamur, duo scriptorum genera in universum proposita habere, quorum ductu annuum hunc curriculum conficiamus, oratores, videlicet, ac poëtas: per oratores autem nunc intelligo laxiori vocabulo, quicunque pedestri sermone incedunt; per poëtas vero, qui quasi equo insidentes sublimius gradiuntur. Hoc cum ita sit, putavi fore, ut omni prorsus reprehensione carerem, si alternis annis oratorem aliquem, et poëtam interpretarer; et cum hactenus M. Tullii orationem pro P. Quintio, Virgilii Georgica, Cæsaris Commentarios de bello Gallico vobis explicaverim, consequens erat ex ordine illo, ut hoc anno poëtam aliquem in manum sumerem. Quamquam soleo ego lautissimorum conviviorum structores non illibenter imitari, qui carnes ita apparant, ut carnes esse minime videantur, aut certe cujus animantis eæ sint, haud ita facile dignoscas; efficit nimirum hoc varietas et copia condimentorum. Convivator quidam Chalcidensis, quo cum jura hospitii T. Quintio Romano imperatori interce-

debant, cum solstitiali tempore laute admodum hospitem suum accepisset, atque ab ipso vehementer admirante, undenam illi eo tempore anni tam varia et multa venatio suppeteret, ea de re fuisset interrogatus, respondisse fertur, condimentis varietatem illam, et speciem ferinæ carnis ex mansueta sue fuisse comparatam. Ac vere quidem Philoxenus poëta pronunciasse creditur, qui dixerit eas carnes suavissimas esse, quæ carnes non sunt, itemque pisces, qui pisces non sunt. Sed de totius interpretandi genere, quo potissimum hæc exempla spectare videntur, alias nobis commodior dicendi sese dabit occasio: nunc eo, unde initio digressi fuimus, revertamur. Poëtam hoc anno vobis explicare decrevi, rationibus a me superius allatis. Catullum vero inter cæteros elegi, non quia reliquis hunc præferendum esse censeam, sed quia huic neminem; itaque in re dubia potui sine reprehensione, quasi clausis oculis, quicunque mihi prior obvius fuit, haud cunctanter arripere. Sed, ut Lucretium, Virgilium, Horatium, Tibullum, Propertium in universum mirifice suspicio; ita privatas quasdam caussas habeo, cur Catullum vehementer extollam: mitto, quod ejus acumine, elegantia, venustate semper fuerim incredibiliter delectatus, ut idem mihi usu venire sentiam, quod nonnullis accidere solet, qui, si alicui vinorum generi semel insueverint, ita eo postmodum delectantur, ut ægre admodum alterum amare queant; magna enim est in utramque partem consuetudinis vis atque tyrannis. Sed et unicuique suum est a natura tributum palatum, ut recte dixerit Martialis, 'Inter aves turdus, si quis me judice certet, Inter quadrupedes gloria prima lepus.' Recte item ex aliorum sententia, 'Inter sapores fertur alitum primus Ionicorum genus attagenarum.' Nam Horatius de ipsis ita alicubi scriptum reliquerat, 'Non Afra avis descendat in ventrum meum, Non attagen Ionicus Jucundior, quam lecta de pinguissimis Oliva ramis arborum.' Generatim vero, et absolute pronunciavit idem poëta, (Horatium inquam,) id, quod re ipsa ita semper ferme esse deprehendas: 'Tres mihi convivæ prope dissentire videntur, Poscentes vario multum diversa palato. Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter; Quod petis, id sane est invisum acidumque duobus.' Verumenimvero, ne hoc in me palati aut stomachi vitio fieri videatur, eique morbo affinis esse existimer, quem Latini gravidarum malaciam, κίτταν Græci (uti puto) nominant, operæ precium fuerit consilii mei rationem diligentius reddere, et quam merito Catullum vobis proposuerim, pluribus aperire. Non quæram autem hoc tempore, an qui fabulam et imitationem suis in poëmatis non adhibent, poëtæ nomen jure sibi vendicent; nam alias de hac re commodius fortasse disputabimus, ostendemusque nec fabulam nec imitationem in caussa esse, ut quis vere poëta nominari debeat, ita ut, qui utroque aut alterutro careat, hoc nomine prorsus indignus censendus sit. Nec me latet, absurdum hoc in specie nonnullis visum iri, ac propterea tanquam παράδοξον aliquod fore, ut primum exibiletur; at enim spero me facile ostensurum, hanc meam sententiam non adeo a veritate abhorrere, ut penitus explodi mereatur. Sed nunc poëtæ nomen aliquanto communius accipio, ita ut Catullo quoque conveniat; qui ipse de se alicubi ita scriptum reliquit: 'Gratias tibi maximas Catullus Agit, pessimus omnium poëta: Tanto pessimus omnium poëta, Quanto tu optimus omnium patronus.' Martialis quoque hoc eum nomine dignatus est: 'Nec multos mihi præferas poëtas; Uno sed tibi sim minor Catullo.' Hic igitur poëta iis virtutibus eminet, ut in scholis publice proponi summo jure

mereatur: neque vero de ipso ita loquor, ut eum Virgilio, ut ego paulo ante commemoravi, præferam, aut etiam cum eodem ullo pacto conferam; quamquam non minoribus aut paucioribus virtutibus ipsum enitere non difficulter demonstrare possem; sed tantum ut ostendam, me aliquid sequutum esse in eo vobis proponendo. Scio equidem complures eruditos viros de superiore loco fuisse olim interpretatos Ovidium, Lucanum, Statium, Silium, Valerium Flaccum, Senecam, Martialem, reliquos hujus notæ auctores, et, cur id fecerint, satis probabilem rationem attulisse sibi visos; ego mei consilii, videlicet cur vobis Catullum prælegere in animum induxerim, justam caussam non habebo? quem poëtam Ovidius Maroni opposuit, Martialis sibi præposuit, docti omnes nulli postponunt. Et quidem Catullus in Iambis est omnibus Latinis optimo jure prælatus, ut pote qui in eis, et inventione et nitidissimo verborum apparatu, supra quam credi potest, emineat. In Hendecasyllabis, proprietate sermonis et soni dulcedine est inimitabilis. In Elegis omnium Latinorum candidissimus habetur. In Lyris tenerrimus ac suavissimus esse dignoscitur. In Heroicis vel parem, vel certe superiorem, habet neminem. Neque hunc multis in locis imitandum sibi duxisset Virgilius, nisi de ejus ingenio et eruditione optime sensisset, atque ejusdem carmina valde bona esse judicasset; de quo alii quoque idem judicium fecisse videntur, cum ipsum docti nomine communi consensu nuncuparunt, quod Pacuvio tantum et Calvo contigisse novimus. Denique tot tantæque virtutes in hoc poëta elucent, ut merito de eo dictum fuerit, 'Tantum parva suo debet Verona Catullo, Quantum magna suo Mantua Virgilio.' Nam, quod quidam ipsum duriusculum esse contendunt, majestatem in eo vituperant, cujus illa, quam isti duritiam appellant, semper ferme comes esse consuevit: quocirca pulcherrimi criminis insimulatur, et ei culpæ affinis esse creditur, cui etiam M. Varronem et Nigidium Figulum, addo his Lucretium Carum, obnoxios fuisse constat, quos viros nemo unquam satis laudavit. Scribit Aristoteles in Problematis, neque non etiam prodit Xenophon in Commentario περὶ ἱππικῆς, ambulationes eas, quæ per aspera et inæqualia loca fiunt, minus multo esse laboriosas, quam quæ per plana et æqualia conficiuntur. Idem in hoc poëtico decursu evenire dicendum est; in quo facilitas quædam vel dictionis vel carminis, et lubricus ille lapsus vires plurimum frangit, ac robur omne penitus debilitat; cui vitio videtur nonnullis obnoxius esse Ovidius. Itaque illud præcipue in Catullo vituperant, unde non exiguam laudem is merito consequi deberet. Jam quod eundem obscœnitatis insimulant, culpam ætatis in ipsum poëtam rejiciunt: dico autem culpam ætatis, propterea quod admodum juvenis ea scripsit Catullus, quæ nonnullam petulantiam et lasciviam præ se gerunt; constat enim ipsum vix trigesimum ætatis suæ annum attigisse, cum ex vivis excessit: ac solent adolescentiores, tum in sermone tum in ipsis actionibus, licentius se, quam oporteat, persæpe gerere. Sed et ævi culpa ea fuit, in quod ille incidit; velut ex Horatio, Tibullo, Propertio, aliisque sciri potest. Verum hæc obscœnitas nulli prorsus impedimento esse debet, quominus hunc poëtam plurimum diligamus, atque ipsius plerasque scriptiones frequenter lectitemus, ac, quantum possumus, imitari conemur: pluribus enimatque iis quidem nitidissimis ingenii, venustatis, elegantiæ, doctrinæ luminibus interlitæ sunt, atque perspersæ. Nihil autem prohibet, quominus bonos medicos imitemur; qui ex venenatis etiam vel herbis vel

animalibus utilia pharmaca persæpe conficiunt, et quod optimum sit, secernunt e singulis, ac vel insigniter perniciosa temperamentorum beneficio sanitati perquam commoda reddunt. Quinetiam virtus magis adhuc elucet e vitiorum quasi tenebris evoluta: unde factum fuisse reor, ut Homerus, qui prudentem atque omnibus virtutibus exaggeratum Ulyssem fingere voluit, illi et Phæacum delitias, et Cyrces delinimenta objecerit. Memorant Psyllos in Africa, Marsos in Italia, et qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro, cum quidam eorum arbitrantur suppositum esse aliquem in stirpe, admovere consuevisse ut pungat colubra; si non sit, mori, cum pupugerit, si de gente sit, vivere; atque Exagonem quendam ex familia Ophiogenum, cum Romæ legati munere fungeretur, a Consulibus in dolium serpentium conjectum experimenti caussa, circummulgentibus linguis miraculum præbuisse. Hujuscemodi pericula atque experimenta, velut lapis Lydius aurum, ita solida virtute præditorum virorum animos indubitanter explorant. Sed nos, fucato quodam virtutis colore leviter aspersi, caussas undique aucupamur nostram culpam in alios derivandi; et consulto quasdam rationes, quæ veritatis levem modo speciem atque imaginem præ se ferunt, ita complectimur, ut ab eis nullo pacto nos divelli patiamur. Catullus tamen hanc falsam quorundam persuasionem jampridem confutavit, cum cecinit, 'Nam castum esse decet pium poëtam Ipsum, versiculos nihil necesse est.' Et quoniam fortasse non magnam in ejus testimonio, qui crimen aliquod a se amolire studet, subesse auctoritatem quispiam existimaverit; operæ precium fuerit Ovidium audire de eadem re ita loquentem: 'Crede mihi, distant mores a carmine nostri: Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.' Sed et Martialis inquit, 'Lasciva est nobis pagina, vita proba est.' Ausonius quoque vir Consularis, et antiquorum morum priscæque gravitatis, ac Divi Paulini amicitia in primis clarus, ait in eandem sententiam, 'Nostra simul certant variis epigrammata nugis: Stoicus has partes, has Epicurus agit. Salva mihi veterum maneat modo regula morum, Ludat permissis sobria Musa jocis.' Quod argumentum pluribus deinde prosequitur epistola ad Paulinum, cum Centone nuptiali conjuncta: neque non item L. Apuleius Apologia pro se ipso priore. Ac notum est illud D. Adriani in Voconium suum, 'Lascivus versu, mente pudicus eras.' Denique, si quid bonis moribus non consentaneum scripsit Catullus, illud certe mihi non scripsit, qui ab eo, tanquam a scopulo, diligenter cavebo. Ac pulchre quidem accidit, ut hujusmodi poëmatia ille confecerit, quæ nullam perpetuam seriem habeant, sed inter se valde sint disjuncta ac separata, ut hoc eligere, ab illo abstinere quam facillime liceat. Neque vero par est, ut paucorum gratia, tam bellæ scriptiones penitus abjiciantur; quomodo nec messores quidem manipulos omnes protinus abjiciunt, propterea quod avena, lolium, atque alia hujuscemodi frugum vitia spicis admista sint: alioqui nec Lucretius legeretur, nec Horatius, nec Ovidius, nec Martialis, nec ullus denique poëta, qui hactenus summo in honore habitus sit. Sed nec oratores quidem attingere fas erit, cum vix quemquam reperias qui non aliquid, quod bonis moribus utcunque officiat, suis scriptis inseruerit. Prætermittantur igitur aliquot Catulli epigrammata, in quibus ævi sui licentiam secutus lasciviuscule exultavit; atque ea duntaxat legantur, quæ vitam ex virtutis præscripto degenti nulli detrimento esse possunt. In horum numero Galliambum, quod est carmen de Cybele et Aty, merito recensue-

rim. Id ego inter cætera selegi, quod vobis (Auditores) hoc anno interpretarer. Potuissem et alia, sed nunc ita mihi visum; nam, si id facerem, primum videbam fore, (sed cur omnium rationem vobis afferam? partes, quas hic sustineo, quicquam mihi non concedent,) ut etiam sine ratione, quæ saltem publice a me reddatur, aliquid aggredi possim. Certe, qui mihi hanc provinciam demandarunt, homines prudentissimi, meam hac in re voluntatem solutam esse voluerunt; horum vos judicium sequi decet, quorum prudentiam et industriam in rebus publicis administrandis, probant omnes, et admirantur. Atque ego quidem eam fortasse apud vos eruditionis, judicii, probitatis, diligentiæ opinionem (si id modo a me dici mea modestia patiatur) sum hactenus consecutus ut omnium factorum meorum ratio non sit vobis post hac a me severius exigenda. Equidem semper enixe operam dedi, ut nihil temere fecisse videri possem: id an fuerim consecutus, vestrum erit judicium. Ac, ne vos perturbet paulo impeditior et obscurior hujus poëmatii carminis ratio, quæ ab omnibus non eodem pacto explicatur; omissis iis, de quibus eruditissimi viri jampridem nos admonuerunt, conabor ostendere in carminibus pangendis non esse hac ætate eas leges necessario custodiendas, quas olim, cum Latinus sermo vulgo sincerus et incorruptus usurpabatur, custodiri oportere, nos Grammatici docuerunt. Scio ego absurdam hanc sententiam plerisque visum iri, atque idcirco fore, ut indicta caussa aliquorum judicio protinus explodatur. Sed, quocunque tandem res casura sit, libet ipsam vobis aperire; neque enim quicquid hactenus inauditum fuit, continuo rejici debet; ac jure cum Lucretio illud mihi videor posse usurpare, quo ipse Memmium suum alloquitur: 'Quod superest, vacuas auris mihi, Memmiada, et te Semotum a curis adhibe veram ad rationem, Ne mea dona tibi studio disposta fideli, Intellecta prius quam sint, contempta relinquas.' Puto autem mihi tuto licere in his humanioribus literis meam sententiam libere pronunciare, quandoquidem sine ullius periculo ac detrimento id fieri animadverti; neque enim hic aut animus noster, aut res familiaris, aut cujusquam salus periclitatur. Ergo, postquam non incommoda se nobis præbet occasio hujus rei demonstrandæ, vosque id quod nonnunquam familiaribus in sermonibus (serio ne an joco?) me dicentem audivistis, nosse plurimum avere mihi significastis; agite, experiamini jam quid rationibus effici possit; et, an vi argumentorum consequi liceat, ut tam arctæ compedes, quibus hactenus constricti poëtæ incedere coacti sunt, tandem aliquando disjiciantur.

PRÆLECTIO TERTIA.

Ferunt apud Lacedæmonios lege olim cautum fuisse, ne veterem musicam ullo pacto liceret immutare; quocirca Terpander nobilis cytharœdus ab Ephoris multatus dicitur, propterea quod unam chordam ultra receptum numerum variandæ vocis gratia intendisset, qui cytharam ei auferentes clave confixerunt. Phrynidis etiam musici fides duas de novem Ecropes Ephorus præscidit ascia; addens, ne maleficium musicæ inferret. Item Timotheum, cum is artis suæ certamen Craniis instituisset, unus ex Ephoris sumpto cultro interrogavit, utra ex parte chordas abscinderet, quæ septenarium numerum excederent. Sed et alicubi morem illum invaluisse prædicant, imo lege cautum fuisse perhibent, ut, si quis vetus aliquod institutum mutare vellet, aut novam aliquam legem suadere, id non aliter ei facere liceret, quam si collum in laqueum indueret, ut, nisi ea lex populo probata fuisset,

ejus auctor ilico strangularetur: tanti referre putarunt veteres, prisca instituta, et longa annorum serie passim recepta, perdiligenter ac religiose custodiri. Hæc exempla mihi fortasse quis objiciat, ut a novis legibus ferendis in carminum confectione me absterreat. Verumenimvero mea ratio longo diversa est a ratione illorum, de quibus modo commemini; siquidem Criticorum nostrorum senatus, vel lege vel moribus jampridem statuit, licere cuique de qualibet re libere pronunciare. Et, ne a musica discedamus, nemini dubium est, veteres tam Græcos quam Latinos eas tantummodo consonantias agnovisse, quæ ex quarta, quinta, octava, earumque duplicibus constant, cæteris omnibus intervallis aperte repudiatis. Verum nostri homines, ingenio et eruditione præstantes, veteribusque illis hac in re non admodum inferiores, alias hic consonantias addiderunt, ac Diatessaron litigiosam esse docuerunt, totamque musicam multo suaviorem pluribus additis consonantiis effecerunt. Sed nec ego novas fides cytharæ addo, imo vero aliquot potius abscindo atque amoveo, ut simplicior et minus fucata musica hoc pacto reddatur, quod Lacedæmonii efficere voluerunt. Præterea, lege potius nostros homines ego solvo, quam novis legibus implico. Denique non agitur nunc de summa rerum, ac de tota Rep. literaria, ut possit hic illud veteris poëtæ usurpari, 'Moribus antiquis res stat Romana, caditque.' Sed, ne in proœmiis, atque excusationibus omnem meum sermonem absumam, his interim prætermissis, rem, de qua initio dicere proposui, hinc jam vobis explicare ingrediar. Modulationis judicium non aliud sane esse debet, quam ipsarum aurium, sicuti odoris narium, visionis oculorum. Loquor autem nunc, quatenus pertinet ad id, de quo in præsentia disputationem instituimus; ut idcirco nulla hic rationis mentio sit ingerenda, quæ alioqui sonorum diversitatem dijudicare solet. Hæc modulatio in carmine fit vel suspensione vocis vel ejusdem æquabili tenore; dico autem utroque: nam si ab alterutro tantum fit, ea vox prodit, quæ vel συνεχὴς, vel διαστηματικὴ a Græcis nuncupatur; quamquam non potest una vox suspendi, quin altera demittatur: sed ita hujus facultatis doctoribus loqui visum fuit. Vox igitur διαστηματικὴ (nam de hac nobis agendum est) conficitur ex acceleratione sive continuatione ipsius, itemque ex suspensione, prout ei minor aut major mora inter pronunciandum objicitur; nam semper aliquod temporis spatium intercedat oportet, in vocibus efferendis; hoc enim summo consensu fatentur omnes et res ipsa manifesto demonstrat: hinc fit, ut syllabæ, quibus dictiones coagmentantur, aut sint natura contractæ aut productæ, hoc est, aut tarde aut celeriter enuncientur; nam, quæ ancipites appellantur, alterutrum ex his temporibus spatium sortiuntur; sunt enim aut breves, aut longæ pro arbitrio eas enunciantis, cum hac tamen cautione, ut breves longæ fieri possint, longæ non item breves. Ergo qualitas syllabarum, quæ tempus respicit, a pronunciatione pendere dignoscitur, ipsarumque naturam non aliunde peti constat inter omnes. Porro ex syllabis dimensiones illæ constituuntur, quæ in carminibus a similitudine quadam ab animalibus ducta, quæ pedibus gradiuntur, ipsæ quoque pedes nuncupantur; ut nihil aliud sit Pes, quam certa quædam syllabarum complexio longitudine et brevitate temporis definita. Qui ex hujuscemodi pedibus artificiose conjunctis (ea conjunctio versus, sive carmen, appellatus) resultat numerus, auribus percipitur, ratione dijudicatur. Igitur, quatenus aures percipiunt longitudinem et brevitatem so-

norum, quæ dimensiones in syllabis deprehenduntur, eatenus syllabæ productæ aut contractæ nuncupantur; nec aliter de hac re veteres omnes sensisse constat. Appello autem productas et contractas generatim atque universe, nulla alia distinctione adhibita; nam deinde cantores in iis sese angustiis continere parum liberale rati, numeros illos multis modis deinde diviserunt; ut alio atque alio respectu, iidem breves et longi possint nuncupari; dicuntur enim tales non simpliciter, sed κατὰ τί. Quocirca Notas (sic enim vocant) alias maximas, alias longas, alias breves, alias semibreves, alias minimas, semiminimas, alias fusas, alias semifusas appellarunt, quarum singulas propriis figuris distinxerunt. Sed apud priscos illos duas tantum in usu fuisse constat: deinde tempore procedente tres aliæ accesserunt; demum, idque non ita pridem, tres reliquæ. Sed Latinorum carmina longa et brevi dumtaxat, hoc est, et notari possunt, ac vero debent; quæ a nostris symphonetis in longe breviora tempora diducerentur. Et quidem Tempus est mensura semibrevium syllabarum in brevibus; quemadmodum Modus major mensura longarum in maximis, Modus minimus mensura brevium in longis. Quodlibet tempus ἄρσει, ac θέσει, vel, ut alii loqui malunt, προλήψει καὶ ἐκλήψει, hoc est, ascensu ac descensu metimur; breve unico, productum utroque: atque ita complures Horatii Odæ a peritissimis symphonetis fuerunt notis musicis accommodatæ, ut concini possent; quod etiam in omni alio carminum genere fieri licet. Si ad hanc normam carminum tempora sunt exigenda, quemadmodum quidem exigi oportere fatentur omnes; proculdubio necesse est, ut in dictionibus efferendis syllabas, ex quibus eæ constant, modo suspendamus, modo dejiciamus, prout earum natura exposcit. Atqui hoc a nobis nullo pacto, præterquam admodum raro, fieri consuevit; cum veterem illam pronunciationem penitus amiserimus. Igitur in hac nostra barbara pronunciatione discrimen brevium et longarum syllabarum nequaquam dignoscitur; excipio dumtaxat eas, in quibus acutus tenor superponitur, in quibus efferendis major utique mora quam in aliis adhibetur, ut notum est; licet non satis adhuc intelligere potuerim, cur non potius gravis tenor id efficiat. Fuisse autem hoc temporum discrimen in syllabis, quis ignorat? nam alio spatio metiebantur (exempli gratia) 'plaga,' cum vulnus denotabat, eaque vox in sexto casu enunciabatur, alio, cum cœli tractum significabat, et erat rectus casus: idem dicemus de voce 'palus,' 'mala,' 'sola,' 'populus,' atque aliis sexcentis. Has easdem syllabas nos quoque veterum imitatione eisdem spatiis definimus, non quidem pronunciatione, sed dumtaxat carminum in suos pedes dimensione; quod cur fiat, non plane assequor. Video ego veterum consuetudinem retineri, sed pro parte, non in totum, sicuti oporteret. Ac, quoniam tempore prius est loqui, quam scribere; par est, potiorem curam sermonis habere, quam scripturæ: quin scriptura ipsius orationis imago esse debet, atque ita ea effingenda est, ut verba proferuntur; proferuntur autem sine ulla temporum distinctione: ergo eorum in syllabis nulla est ducenda ratio. Quod si aliter olim fiebat, jure fiebat, cum temporum discrimina diligenter observarentur non in syllabis modo, sed etiam in qualibet litera, licet ratione parum diversa. Hinc quæsitum de quantitate verbi 'quiesco,' in litera *e*, quomodo de 'actito,' 'edo,' 'ungo,' 'muscerda,' 'lustrum,' atque aliis compluribus, quorum discrimen ipso effatu dignoscebatur; nam sic Cicero in Oratore; 'Quid vero hoc elegantius, quod non

fit natura sed quodam instituto? Inclytus dicimus brevi prima litera, insanus producta, inhumanus brevi, infælix longa. Et ne multis; quibus in verbis eæ primæ sunt literæ, quæ in sapiente atque fælice, producte dicuntur; in cæteris omnibus breviter: Itemque composuit, concrepuit, consuevit, confecit: consule veritatem, reprehendet; refer ad aures, probabunt: quære cur? ita se dicent juvari, voluptati autem aurium morigerari debet oratio.' Et res nimis quam nota, ut amplius demonstrari non debeat. An hoc ævo hæ leges pronunciationis? Nihil minus; quis enim in 'plaga' naturam brevis aut longæ syllabæ auribus deprehendat? quis in 'palus,' 'malum,' 'refert,' 'dico,' 'populus,' 'idem' cum generis est masculini aut cum neutri; aliis sexcentis? Nec aliter enunciamus 'preces,' quam 'præmium;' item 'levum,' quam 'lævum,' 'alis' ab 'ala,' quam 'alis,' cum valet 'alius;' ut cum ait Lucretius, 'Quando alid ex alio reficit natura nec ullam Rem gigni patitur.' Et noster Catullus, 'Anne bonum oblita es facinus, cum regium adepta es Conjugium, quod non fortius ausit alis?' Idem spectare licet in 'ære,' et 'here,' 'ara,' et 'hara,' 'magalia,' et 'mapalia:' prætereo alia hujus generis, quæ propemodum innumerabilia sunt, si quis ea diligenter exquirat. Denique quis Neronis jocum assequetur, cum de Claudio loquens dixit, 'Eum morari inter homines desiisse,' producta prima syllaba verbi 'morari;' ut refert Suetonius? aut quis in pronunciando agnoscit discrimen in vocabulis, 'Sede sedens dextra;' et 'Voce vocans Hecaten?' Quin ipsarum literarum veram enunciationem magna ex parte amisimus, vocalium, consonantium, omnium denique sine ulla exceptione. Possum hoc pluribus argumentis indubitanter astruere; idque prorsus mihi faciendum esse censerem, nisi eruditorum virorum Commentarii de tota hac re passim circumferrentur; quocirca rem ita se habere, inter nos constitutum sit, et ad tenorem syllabarum revertamur, ipsumque auribus ita examinemus. Versus examinemus. Versus extat initio primi Æneid. 'Arma virumque cano, Trojæ qui primus ab oris.' In singulis syllabis singula spatia vel longa vel brevia, dum eæ pronunciabantur, agnoscebant veteres, unde maxima suavitas ipsorum auribus accidebat; nos nihil tale sigillatim percipimus, quomodo etiam ex adverso nullam insuavitatem agnoscimus, si eundem versum ita, (exempli gratia) extulerimus, 'Arma regemque dico, Trojæ qui prior a plaga:' atque illum alterum Horatii, 'Quam si quicquid arat non piger Appulus,' hoc pacto, 'Quam si quicquid arat haud lætus Apulus:' neque non item illum, 'Seu Deos, regesque canit, Deorum Sanguinem,' hunc in modum, 'Seu Divos, ducesque canit, Divorum Sobolem.' Hujusmodi exempla sexcenta afferri possunt; et extat epigramma apud Ælium Spartianum in Pescennio, quod potius aurium sono, quam scrupulosa illa dimensione expensum fuisse apparet, idque idcirco (ut puto) quoniam inceperat jam vetus illa pronunciatio paulatim exolescere, et in hanc novam abire. 'Terror Ægyptiaci Nister astat militis ingens, Thebaidos Socius aurea secla volvens. Hunc reges, hunc gentes amant, hunc aurea Roma, Hic Antoninis carus, et imperio. Nigrum nomen habet, nigrum formavimus ipsi; Ut consentirent forma metalla tibi.' Huic similia multa reperias in sepulchrorum inscriptionibus, ævo præsertim jam sensim collabente in hanc fæcem a prisca illa puritate Latini sermonis; ut hinc etiam tuto pronunciare liceat, verum omnino esse, quod nunc maxime affirmo, solas videlicet aures hac in re nos consulere opor-

tere: quod veteres illi tam Græci quam Latini faciebant in suo pronunciatu; veluti etiam nunc Etrusci poëtæ in sua lingua observant, qui aurium tantummodo judicio acquiescunt, nec aliud quicquam in carminibus pangendis in consilium adhibent: atque huc fortasse respexit Horatius, cum de Anacreonte loquens dixit: 'ipsum cecinisse suos amores ad non elaboratum pedem;' et quidem Græcis poëtis, ἄρες, ἄρες, licebat sonare. Sed antiquitatis amatores jubebunt nos priscam consuetudinem retinere, genuinamque et propriam naturam syllabarum in peregrinis vocibus diligenter custodire; neque enim licere putant alienas res vel tantillum quidem immutare. Volo ego, si quis alius, Fabianum illud valere, 'Vetera majestas quædam, et, ut sic dixerim, religio commendat.' Sed ita si recte omnia conveniant. Nunc, cum pronunciationem amiserimus, quod a pronunciatione oritur, et sine ea nullo pacto consistere potest, nos retinere præcipiunt. Remove solem e mundo, umbram sustuleris. Verum, esto; pareamus hisce magistris; revocemus veterem pronuntiationem, quantum possumus; possumus autem Grammaticorum admonitu, et nostrorum hominum consilio nonnulla ex parte. In hoc sumus negligentes; in carminibus condendis superstitiosi erimus? Nam quod de natura vocum subjiciunt, prorsus inane est, nec omnino tale, quale ii existimant. Natura vocum consistit in usu; hic eam suo arbitratu variat, immutat, perimit: non secus, ac pharmacopola ex pluribus venenis ἀντίδοτον conficit; sic olim, ut narrat Ausonius: 'Toxica zelotypo dedit uxor mœcha marito, Nec satis ad mortem credidit esse datum. Miscuit argenti lethalia pondera vivi, Cogeret ut celerem vis geminata necem. Dividat hæc si quis, faciunt discreta venenum, Antidotum sumet, qui sociata bibet.' Cum igitur Latinæ voces in ore nostrorum hominum sint longe diversa natura præditæ, qua pertinet ad id, de quo loquimur, quam olim in ore ipsorum, quorum proprias fuisse scimus; non video, cur non aliter eis uti non debeamus, curve potius rationem in harmonia, quam aures consulere velimus. Est, ubi nostra pronunciatio cum pronunciatione veterum usquequaque consentiat, veluti in accentibus acutis, ac fortasse aliis in rebus, sed admodum paucis; in iis ego eorum leges servari præceperim: ubi non consentit, frustra fuerimus, si veterum decreta nobis custodienda esse duxerimus. Dico enim aures omnino esse consulendas; ad quarum arbitrium conformatos habemus plures hymnos sacros ab iis viris qui illis temporibus proximi fuerunt, quibus Latina lingua jam ruere ac pessum ire incipiebat, ut satis idonei testes in hanc rem videri possunt. Sed nos, quod semel mordicus arripuimus, pertinaciter nimis retinere studemus; præsertim cum eruditionem nostram ea in re nonnihil ostentare possumus: plures enim reperias, qui ea tantum de caussa optimos poëtas se esse existiment, quod prosodiæ leges omnes ad amussim cognitas habeant. Hoc equidem certo scio, penitus ignorare, quid sit poësis, quid poëtica, quid poëtice scribere, quid poëma, quidque necessario requiratur ad poëma aliquod perfectum ac omnibus suis numeris absolutum conficiendum: 'neque enim concludere versum Dixeris esse satis.' Quemadmodum etiam item non ignoro, difficile admodum esse inveteratam aliquam opinionem ex animis hominum penitus evellere; sed tentandum est tamen, præsertim vero, cum id absque ullius periculo, ac detrimento (ut dixi) fieri possit; atque eam fortasse præstabit paula-

tim labefactare, et ex fibris nostrorum hominum sensim evellere; nam statim eximere, ac veluti uno ictu amputare, supra vires humanas propemodum videri potest. Quin adhuc ipse nullo pacto ausim in versibus pangendis a veterum præscripto vel latum quidem unguem discedere; imo carmina omnia, quæcunque hactenus confeci (confeci autem nec pauca, nec unius generis) illis ipsis modulis semper metitus fui, quos nobis veteres præscripserunt; atque ita porro facere pergam donec sententia hæc ab eruditorum Senatu non indigna judicabitur, cujus in hac Repub. literaria aliqua ratio habeatur; neque enim quicquid mihi rectum videtur, rectum censeo. Plurimum ego aliorum judicio semper detuli; sed meam tamen opinionem hic breviter aperuisse, fortasse non erit inutile. Quamquam facile conjicere possumus, aliis quoque hanc rem in mentem venisse; nam, exempli gratia, Sigismundus Gelenius, Appiani Interpres, quod Græcus auctor in Syriacis de oraculo Seleuco reddito hunc in modum extulit: Ἄργος ἀλευόμενος, τὸ πεπρωμένον εἰς ἔτος ἥξεις· Εἰ δ' Ἄργει πελάσαις, τότε κεν παρὰ μοῖραν ὄλοιο· his ipse verbis Latine representavit: *Argos si caveas, fatalia tempora tanges; Quod si non caveas, ante diemque cades.* Rursus Bell. Civ. l. II. quod ita habet: Ὅστις γὰρ ὡς τύραννον ἐμπορεύεται, Κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλῃ· sic ille Latine convertit, *Quisquis domum tyranni proficiscitur, Servus fit illi, liber etsi venerit.* Sed et alios etiam commemorare possem, quos ab hac sententia non omnino alienos fuisse licet suspicari. Verum hoc levi conatu, et quadam quasi prolusione contenti simus; nam ad reliqua, quæ supersunt, nobis est properandum, cum hæc παρεργῶς, et ferme perfunctorie dicta sint; atque alias fortassè universum hoc argumentum de industria copiosius prosequemur,

PRÆLECTIO QUARTA.

Exposui strictim ac properanter meam sententiam de ratione carminum conficiendorum, quæ huic nostro ævo maxime, uti ego quidem judico, accommodata est: nam priscos illos aliter omnino facere debuisse, non inficior: nec cuiquam mirum videri debet, naturam rerum pro temporum varietate ipsam quoque interdum variari oportere. Sic etiam Comœdia (ne a poësi discedam) carmine olim scribi consuevit; ac sane non sine magno vitio fieri aliter potuisset: nam Philodoxios Lepidi nescio cujus, quam non ita pridem Aldus Manutius nobis obtrusit, non est tanti ut aliter de hac re statui debeat; præterquam quod recentioris alicujus commentum videri potest: nam hisce superioribus annis non defuerunt, qui, ut doctis viris imponerent, ac per delicias fucum facerent, quosdam auctores clanculum submittere conati sunt, qui Consolationem in Tulliolæ obitu; Orpheum, sive de Adolescente studioso; Fragmenta quæpiam Asinii Pollionis, atque alia hujus generis ὑπομνήματα, sive eorum ἀποσπάσματα jocula- riter eis exhiberent. Nec defuerunt tamen docti viri, qui ab rebus suis seriis tantum ocii sibi superesse voluerunt, ut de ementita illa Ciceronis Consolatione pluribus disputare in animum induxerint, atque etiam mortui adhuc (si Deo placet) veterem controversiam revocaverint, quam tamen eruditorum Senatus jampridem non dubiis sententiis videtur diremisse; dum censuit Antonium Riccobonum solidioribus uti rationibus et argumentis niti ad eam opinionem ex animis aliquorum, qui lucubratiunculam illam pro Ciceroniana agnoscebant, eximendam ac penitus extirpandam: de qua tamen ipse interim ex meo sensu nihil asseveranter confirmo; neque enim est opus, aut hoc nunc agitur; sed, quod aliis visum

fuit, e re nata breviter commemoro. Nunc, ut eo revertar, unde paululum deflexit oratio, meque ad propositum referam; postquam theatra in usu esse desierunt, in quibus comœdiæ populo recitabantur; nihil prohibet quominus id poëmatis genus prosa quoque oratione conscribatur: neque enim amplius carmine opus est, ut vocem maxime contendamus, quo ad universos, qui in ultima theatri parte spectatum consederint, ea pervenire queat, quod non aliter sane fieri poterat, quam si numeris quibusdam comœdiæ comprehenderentur. Etenim, si quis soluta oratione tam contente vocem extulisset, ut ab omnibus commode exaudiretur, insanus procul dubio videri potuisset; cum in familiaribus sermonibus, quos nimirum comœdia imitatur, submisse loqui consueverimus. Atque hinc factum puto, ut nostri homines paucas admodum comœdias versibus complexi fuerint: plerasque earum soluta oratione sibi condendas esse non immerito existimarunt: maluerunt enim hac in re nostrorum temporum mores insequi, quam eorum hominum, qui longa jam annorum serie esse desierunt, memores (ut reor) Pindaricæ illius sententiæ: *αἴνει δὲ παλαιὸν Μὲν οἶνον, ἄνθος δ' ὕμνων Νεωτέρων*. Sed, cum abunde pro temporis opportunitate de tota re hesterno die locuti fuerimus, consentaneum esse videtur, ut his interim omissis, propius ad institutum nostrum accedamus, ac fiet fortasse, ut universum hoc argumentum pluribus alias prosequamur: nam semper mihi res digna visa fuit, in quam cogitationes suas docti viri conferrent. Atque hæc, ut meus fert animus, haud aliter se habent. Interim tamen ita carmina quondam ut dimensiones, et *προσῳδίας* leges quas veteres nobis tradiderunt, diligenter custodiam: quod quidem in illis poëmatiis, quæ plura, nec unius generis (quemadmodum etiam hesterno die dixisse memini) hactenus divulgavi, abunde me præstitisse opinor. Igitur, ut ab his abeam, de Catullo, de Cybele, de Aty, de Galliambo, de hujus poëmatis argumento non nihil breviter attingamus. Jam primum omnium satis constat Catullum Veronæ fuisse natum, gente nobili Valeria; ingenii autem cultum Romæ cepisse, quo tempore Terentius Varro in ea claruit. Ibi eam puritatem Latini sermonis est consequutus, ut cæteris pene omnibus antecellat. Usus est amicitia clarorum virorum, inprimis Cornelii Nepotis, ad quem etiam opus suum misit. M. Tullii patrocinium meruit, sicut ipsemet testatur hendecasyllabo quopiam. Julium Cæsarem vehementer odit: item Mamurram, et Nonium Strumam. Dicitur amasse Clodiam, fœminam prænobilem quidem, sed impudicis moribus; ea est, quam ipse alicubi appellat Lesbiam. Sed et Ipsitillæ cujusdam amore flagravit, quæ existimatur fuisse Veronensis. Plura poëmatia scripsit, quæ partim extant, partim a veteribus grammaticis pro testimonio laudata scimus; ac nuper Veneris Pervigilium prodiit hujus poëtæ nomine, cujus initium, 'Cras amet, qui nunquam amavit, quique amavit, cras amet.' Decessit Romæ admodum juvenis, utpote qui ageret annum circiter trigesimum. Hactenus ei prænomen fuit Caio. Nuper visum est Josepho Scaligero eundem Quintum appellare. Crederem homini Veronensi ex gente Magni Canis, ut ipse falso jactat, de viro itidem nobili ac Veronensi, si sibi credi postularet. Sed quoniam ejusdem Catulli testimonio utitur, ut id nobis persuadeat, videamus, quantum hoc valeat ad id, quod quærimus, ostendendum: nam, quod de Cujacii manuscripto codice ait, penes eos fides sit, quibus codicem illum inspicere contigit; licet non tantum ejus testimonio tribuendum esse censeam, ut propterea se-

cundum Scaligerum sententia ferri debeat; atque ei ego interim sexcentos codices, qua typis qua calamo exaratos, contra oppono, ut res ad unius Catulli testimonium redigi videatur. Carmine in Januam ita scriptum reperias, *Verum isti populo nænia, Quinte, facit.* 'Quare,' inquit Scaliger, 'qui illi,' [Catullo nimirum,] 'Caio prænomen faciunt, possunt hac auctoritate permoti sententiam suam mutare.' Plus valet apud me summus tot librorum veterum, recentiorum, scriptorum, cusorumque consensus, quam levis conjectura hominis vanissimi et arrogantissimi. Consentiunt autem plurimi, ut hic versus absit ab illa Elegia. Ex emendatioribus vero substituit alius, *Verum isthæc potius janitor ipse facit:* alius, *Verum istis auctorem esse facit populus:* alius, *Verum isti populo Di mala multa ferant.* Guarinus Veronensis Patritius (ut puto) minorum gentium, certe Burdoni illi nobilitate nequaquam par, sed tamen vir non mediocriter eruditus, et fidei maximæ, testatur vidisse se codicem manuscriptum, in quo sic legebatur. *Verum isti populo janua quid reficit?* Statius affirmat in manu exaratis omnibus ita spectari, *Verum isti populo janua, qui te facit.* In Maffei libro, *Popl' i.*, ex qua scriptura ille deinde conformabat, *Verum isti probri janua quidque facit.* Ut dictum sit, *quidque* pro 'quidvis,' et 'quodcumque.' In meo, qui fuit Marcelli Cervini, ad oram visebatur, *Verte istuc potius, janitor ipse facit.* Magnus Scaliger ex suo, et peroptimo exemplari Gallicano legit, *Verum isti populo nænia, Quinte, facit.* Atque hinc denique se evincere putat, Valerio Catullo prænomen fuisse Quinto, non Caio. Mihi secus omnino videtur, qui parvam omnino fidem esse adhibendam sciam incerto testi: sed et familiari multo minorem, præsertim ex domo Scaligeri producto, qui eos sibi valde obsequentes habere consuevit. Nam, cum aliqua nova lectio ei astruenda est, statim confugit ad domesticos illos suos amicos, a quibus nisi precario testimonium elicere potest, eos tandem per ocium suo arbitratu fidiculis torquet et exagitat; ut, velint, nolint, ipsius sententiam confirmare cogantur. Denique huic testi non tuto creditur, præterquam quod ejus sermo non ad Catullum, necessario, sed ad aliquem alium, de quo tacite poëta ille intelligebat, percommode referri potest. Denique alii longe plures ac majoris auctoritatis testes reperiuntur, qui secus nobis persuadeant. Haud igitur probe judicat bonus Scaliger de prænomine hujus nostri Poëtæ; non hercle melius, quam de ejusdem eruditione magnus pater in Hypercritico: nam cur docti cognomen Catullo adhæserit, docet Franciscus Floridus Lection. Subsec. lib. III. cap. 9. quem vos consulere potestis; neque enim cuncta, quæ novi, in unum locum congerere debeo. Sed de Catullo satis. De Cybele et Aty hæc breviter dixerim. Non aliam suis Diis originem tribuit stulta gentilitas, quam quæ fuit ipsorum hominum. Eos porro ex terra ortum duxisse affirmabat, unde oraculi Delphici mentem Junius Brutus interpretatus fertur, quod eum Romæ imperium summum obtenturum respondit, qui prior matri osculum tulisset. Ea voce Brutus audita, veluti si prolapsus fuisset, terram osculo contigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset. Itidem Mater Deorum terra fuisse perhibetur, cui pro rerum diversitate varias quoque nuncupationes veteres indiderunt, nam et Ops et Cybele et Rhea et Brimo et Vesta et Ceres, atque aliis insuper nominibus fuit appellata. De hac sic extat apud Lucretium lib. II. 'Quare magna Deum mater, materque ferarum, Et nostri genetrix hæc dicta est corporis una. Hanc veteres

Graium docti cecinere poëtæ; Sublimem in curru bijugos agitare leones: Aëris in spatio magnam pendere docentes Tellurem, neque posse in terra sistere terram,' et quæ vos plura illic inspicere potestis; nam ego ad finem propero, id ut faciam, diei hora me submonente; ac nihilo secius in ipsa Galliambi explicatione complura de hac Dea commemorabo, quæ a Strabone, Diodoro, Pausania, Luciano, Eusebio, Tertulliano, Arnobio, Macrobio, Lactantio, D. Augustino, aliisque multis in scriptis relata sunt. Cybele, sive Magna Mater, in Phrygiæ quodam agro, cui nomen Pesinunti, sanctissime olim colebatur, cum illic e cælo decidisse quoddam simulacrum crederetur, cujus nec materia nec artifex dignosci potuerit. In hoc Pesinunte olim Orgya celebrabantur secundum ripas fluminis Galli; a quo Deæ sacerdotes, virilibus exectis, quæ ipsi sibi consulto amputabant, Galli vocabantur. Hinc Romam translatum simulacrum ad perpetuitatem imperii, propterea quod responsum fuerit ab oraculo, rem Romanam ad summum auctum iri, si Pesinuntia Dea Romam transferretur, quod factum fuit, veluti narrat Herodianus. Hujus Deæ meminit Ausonius Idyllio de Feriis Romanis, si ipsius carmen legatur quomodo ipse illud emendandum esse censeo; nam, quin perperam ad hanc usque diem circumferatur in cunctis impressis et calamo exaratis codicibus, non est dubitandum; idque docti viri jampridem animadverterunt, ac suis scriptis testati sunt. Carmen ita vulgo habet: 'Vis neopesunte sacrum, vel Saturnalia dicam?' Vinetus admonet in exemplari fuisse, 'Vis neopesante sacrum.' Unde conjicit, exscribi debere, 'Vis ne opus ante sacrum.' Neque alia sententia fuit Justi Lipsii libro primo Saturn. Josephus Scaliger edidit, 'Vis ne ope sancte sacrum;' addito tamen asterisco, ut intelligamus locum non esse usquequaque sincerum. Mihi olim visum fuit, neque cur sententiam mutem, ullam caussam habeo, scribi legique debere, 'Vis Pesinunte sacrum.' Ut de sacris Magnæ Matris loquatur Ausonius; neque hæc mea conjectura mihi adhuc excuti potest, ut est quilibet suarum rerum valde amans. Ac, quamvis de eadem magna matre dixerit idem initio illius Idyllii, 'Et Megalesiacæ matris operta loquar;' non puto perperam et abs re paulo post illud idem ferme iterari, cum non uno mense festa Cybeles celebrarentur, sed pluribus; nam et sexto Kal. Aprilis, ut docet Ovidius in Fastis, solenni pompa carpentum, in quo vehebatur simulacrum Cybeles, Almonis undis abluebatur; vel mense Martio, ut tradidit Ammianus Marcellinus; vel etiam Decembri, ut Varro et Macrobius scriptum reliquerunt: ergo varias illius Deæ solennitates significare voluit Ausonius eo in loco. Hæc eadem Berecynthia fuit appellata, vel a Berecyntho Phrygiæ castello juxta Sangarium fluvium, ubi colebatur; vel quod Berecynthiis montibus præesset; vel a Berecyntho sacerdote, qui primus omnium illius Deæ sacra coluerit, ac monti, in quo eam deinde prisci illi fuerunt venerati, nomen dederit: alii aliter tradunt; sed non omnia persequor. Atyos amore Cybelem correptam fuisse memorant; fuit autem Atys Lydius, qui primus sacrorum ritus, quibus ea colitur, mortales docuit; et quibus deinde Phryges, Lydi, et Samothraces in sacris usi fuerunt; nam, ubi ea ipsum castravit, virilem vitam agere desiit, et muliebrem formam assumpsit ac vestes; quo corporis habitu per orbem obambulans, ubique sacra faciebat, et, quæ ipse passus fuerat, narrabat: cum hoc Cybele rem habuisse perhibetur; quod cum pater rescivisset, Atyu et nutri-

ces interfecit, atque insepultos abjecit: Cybele furore correpta passis crinibus urbem sola psallens circumiit, eamque Marsya sequutus fuit; unde mos in ipsius sacris fanaticorum ritu discurrendi et comas jactandi, cujus, præter cæteros, meminit Lucretius. Hæc et multa alia de Cybele et Aty veteres finxerunt, quæ nos vel tanquam nota, vel tanquam instituto nostro minime necessaria, consulto præterimus. Sed, quod eam virginem esse dixerunt, admirationem habet, cum tot Deos, ac deinde Titanas pepererit; ut propterea virginitatis repagula fracta, ac multipliciter disjecta habuisse necesse fuerit. Sed enim allusum fortasse videri potest ad Mæonis factum, qui fama de virtutibus filiæ permotus, eam antea a se domo ejectam, ob facinus cum Aty amatore perpetratum, a quo nimirum gravida facta fuerit, revocaverit pro virgine. Nisi potius dicamus, eam quoque mulierem quæ peperit, virginem interdum nuncupari, modo florentis sit ætatis; qua ratione apud Terentium legimus Adelphis, 'puer natus; nihil habet virgo.' Festus quoque sic ait hac de re, 'Sed feminas, antiqui, quas nunc dicimus viras appellabant: unde adhuc permanent virgines, ac viragines.' Itaque docti quidam viri, quod in Hebræo habetur Genes. cap. II. v. 23. 'Vocabitur Issa,' quia de 'Is' id est 'viro' sumpta est, vertere maluerunt; 'vocabitur Vira,' quia de 'Viro' sumpta est; nam ut 'Issa' ab 'Is,' sic a 'Viro,' 'Vira,' dictione olim, ut ex Festo Pompeio docui, non penitus inaudita, derivatur. Vel, sicuti Græci κόρας mulieres pulchras appellant, ita easdem a Latinis virgines dictas fuisse licet existimare; ut hinc scire possit Lilius Greg. Gyraldus, cur dixerit D. Augustinus, lib. II. cap. 4. de Civitate Dei, 'Ludis turpissimis oblectamur, qui Diis Deabusque exhibebantur, cœlestique virgini Berecynthiæ matri Deorum omnium.' Nisi forte libeat substituere hoc loco, 'viragini,' pro 'virgini,' quod mihi olim ferme videbatur; quomodo etiam apud Albricum philosophum illic, ubi de eadem loquitur Dea, 'Erat enim virgo fœmina in curru sedens.' Dicebatur autem 'virago,' fœmina fortis, et quæ viro similis esset, viriliaque opera patraret; hinc Juturnam eo nomine appellavit Virgil. Æn. XII. 'Hoc concussa metu mentem Juturna virago, Aurigam Turni media inter lora Metiscum Excutit:' et Hippolyten Claudianus de Raptu Proserpinæ lib. II. 'quoties Arcton populata virago Hippolyte niveas ducit post prælia turmas.' Dixi Gallos vocatos fuisse Cybeles sacerdotes a flumine Gallo, juxta quod illi Deæ sacra fiebant: hi Galli, vel re vera furore perciti, vel certe eum simulantes, in suorum Orgiorum celebratione comam per collum jactabant, diversaque instrumenta pulsabant, et toto corpore fanaticorum more varios ac multiplices motus, eosque citatissimos, edebant, simulque in honorem Deæ carmina canebant diversi argumenti. Eos versus a Gallis sacerdotibus, et celeri pede Iambo, qui frequens in ipsis adhibebatur, Galliambos veteres appellabant; de quibus, præter cætera, hæc reperiuntur apud Terentianum, 'Nomenque Galliambis memoratur hinc datum, Tremulos quod esse Gallis habiles putant modos.' Quibus autem dimensionibus hoc carmen constet, non puto mihi esse nunc demonstrandum; cum præter ea, quæ Hephestion, Attilius, Diomedes, Fortunatianus, Servius, ac Terentianus, veteres atque optimi Grammatici prodiderunt, in promptu sint Julii Cæsaris Scaligeri et M. Antonii Mureti præceptiones de hac re; ut nihil interim dicam de Alexandro Guarino. Antonio Parthenio, et Palladio Fusco, hujus nostri poëtæ interpretibus; ad horum ego scripta vos interim reji-

cere satis habeo, videlicet ne sim longior. Nam Catulliani Galliambi argumentum, unde illud poëta sumpserit, exponere necesse est; quod ita habet: Cum Atys navi in Phrygiam vectus non sine magno amicorum cœtu ad flumen Gallum pervenisset, ejus aquæ haustu ita mente alienatus fertur, ut sibi virilia execuerit, et ut idem comites sui facerent, auctor fuerit: tum per aliquod tempus, ut mos sacrorum ferebat, tumultuati, obdormierunt in nemore Cybeles: mane expergefactus Atys, cum ad se rediisset, cœpit lamentari conditionem suam, et in patriam redeundi consilium inire. Tunc Cybele ipsius amore correpta leonem immisit, qui eum ita perterrefecit, ut is ab littore, quo jam processerat, in nemus confugere coactus fuerit, ubi reliquum vitæ suæ spatium Cybeles sacris addictus transegit; cujus exemplo Deam rogat Poëta, ut talis furor a sua semper absit domo. Hæc Catullus ex suo sensu nunc prosequitur, vel etiam eos scriptores sequutus est, qui hanc fabulam ita memoriæ prodiderunt; nam auctores, quos nunc in manibus habemus, longe aliter ipsam recensent. Esse autem hoc poëmatium ad Catullum referendum, minime dubio medius fidius argumento evincitur, si quidem Terentianus Maurus, Grammaticus non incelebris, et ad cujus manus ob ejus vetustatem minus multo depravatos codices pervenisse credibile fit, quo loco de Galliambo versu loquitur, ita habet: 'Servasseque Catullum probat ipse tibi liber; Super alta vectus Atys celeri rate maria, Phrygium ut nemus citato cupide pede tetigit.' Quod etiam confirmat Attilius Fortunatianus, et ipse quoque vetustus inprimis rei grammaticæ scriptor; ut nodum in scirpo quærere videantur qui Cæcilium auctorem hujus carminis agnoscunt. Potuit ille quidem poëma de Cybele confecisse; quis hoc negat? Sed quo carminis genere id constiterit, nemo perspicue docuit. Certe illud a suo poëta non fuisse penitus absolutum, confirmat hic noster, 'Nam, quo tempore legit inchoatam Dindymi dominam,' &c. rursus ibidem, 'Magna Cæcilio inchoata mater.' Prægravat igitur apud me rei certe non levis auctoritas, quam apud vos quoque itidem prægravaturam, me præsertim auctore ac magistro, nil plane dubito.

HIERONYMI AVANTII
VERONENSIS
EMENDATIONES
IN CATULLUM.

Augustinus Moravus Olomucensis Juris Pontificii et Liberalium Artium Professus Studiosæ Juventuti S. P.

Cum nihil præstabilius in rebus humanis inveniatur, nihilque divinius, quam et prodesse multis, et in quo

deficere cæteros videas operas in commune largiri: id quod a summis sæpe viris factitatum invenimus: qui tum se demum boni aliquid assecutos arbitrabantur, si id in utilitatem plurimorum collocatum iri sensissent, non ut id intra privatos parietes contineant, quod miseri semper ac sordidi ingenii existimatum est, non in his modo quæ in usum traducendæ vitæ comparata sunt, sed in eis et ex quibus tanquam penetralibus quibusdam, et vitæ nostræ institutum optimum, et excolendis ingeniis fructum uberrimum eruere possimus. Quod ipsum quanto studio antiquitas curarit, ut legendi scilicet optimi cujusque auctoris commoda cuivis facultas daretur, cum liberalitas principum per ea tempora, tum bibliothecæ sumptuosissimæ tanta bonorum diligentia comparatæ ostendunt; ut mihi non mirum sane videatur, tot viros eruditissimos, tot præclarissima ingenia uno simul tempore effloruisse, ubi ea excolendi ingenii quasi armamentaria quædam publicitus exponerentur. Ut enim Pisistratum Atheniensem transeam, et post hunc Seleucum Nicanorem, quorum opera incredibilis librorum copia Athenis constructa dicitur; illudque etiam, quod incredibile fertur, bello scilicet Alexandrino Cæsaris ad septingenta voluminum millia conflagrasse; nonne ejus rei apud Romanos complura nobis exempla non suppetunt, quanta vel a Paulo Æmilio, vel Lucullo post prædam Ponticam librorum copia fuerit comparata? dato post et M. Varroni negotio bibliothecas omnes utriusque linguæ ordinandi ac digerendi. Nullum scilicet uberiorem ingeniis fructum rati, quam si id in quo detineretur quisque maxime, data sibi legendi copia assequeretur. In quo ævo nostro gratulari, et quidem vehementissime non possum, quod extincto jam prope bonarum literarum splendore, in ea rursum tempora redierit, ut exuta barbarie in pristinum illud decus denuo aspiret: taleque congerendis optimorum auctorum libris studium adhibeat, ut id brevi cum his quæ diximus temporibus jure confligere possit. Sed neque fidelissimi interpretes deesse nobis videntur, qui, sicuti M. olim Varro, id annitantur sedulo ac studeant, ut quoad ejus fieri possit, eos qui temporum injuria quasi interierant, veternoque ac pedore jam prope sepulti fuerant, in lucem dignitatemque pristinam revocentur. Sic enim Plinius, sic Pomponius Mela, sic Papinius Statius et sic Propertius, Juvenalisque leguntur: et qui superiore ævo omnibus membris discerpti, fracti, exanimesque videbantur, nunc integri, solidi, vividique perspiciuntur. Solus poëtarum Catullus, quo nemo jucundior, nemo tersior fuerat, scabra adhuc rubigine consitus detinebatur. Cui ad temporum injuriam, ne id quidem defore potuit, quominus a literatoribus quibusdam stigmatibus ineluibilibus inureretur. O miserandam lepidissimi poëtæ fortunam! Quis enim indolere vehementius non debeat, eas humani generis delicias tenebrosis quorundam erroribus adeo obductas, ut jure ac merito dicere possimus id quod de se Vates ipse lepidissimus vaticinatus est, 'At vobis male sit, malæ tenebræ Orci, quæ omnia bella devoratis: Tam bellum mihi passerem abstulistis. O factum male! o miselle passer!' Verum enimvero rerum Natura parens diutius tantam jacturam non sustinens, cum aliquandiu poëta jucundissimus situ marcoreque squalleret, quo modo tandem hunc etiam in lucem reduceret, enixa est, id est, ut civium ipsius inveniretur aliquis, qui eum, et a barbarie vindicaret, et ubi aliqua vel mendosa vel abstrusa essent emendaret, explicaret, atque digereret. Is est Hieronymus Avantius Veronensis, cujus vigiliæ, eximiaque in civem

suum pietas, id tandem effecisse perspiciuntur, ut ex obscuro nitidum, ex lacero solidum, et ex barbaro denique Latinum denuo efficeret. Quod si ob servatos cives vel Sicinius Dentatus vel Africanus minor decreto publico Civicas meruere; quis non hunc etiam ea dignum existimet, qui civem suum non servasse modo, sed ab inferis quodammodo revocasse videtur? Verum tanta fuit hominis modestia, tanta ingenii vivacissimi diffidentia, ut eas vigilias suas non nisi paucis, et his quidem amicissimis, cum ruri rediret, exhiberet: ut vel arrogantiæ omnem a se suspicionem amoveret, vel æmulorum obtrectationibus, qui præclara omnia oggan niunt, occasionem omnem adimeret. Ego vero, cui jam annis duobus eas vigilias suas, ut pote qui currentem eum (sicuti aiunt) plerumque impuleram, singulari humanitate sua dedicaverat; neve menstruos illos labores (sic enim eos appellabat) ederem, una etiam injunxerat; considerans mecum quantum studiosis omnibus gloriæque Catulli consulerem si in publicum quandoque emitterentur; malui amicitiæ nostræ discrimen subire, prævaricatorque videri, quam ea intra scrinia continens, Catullum ita, sicuti erat, scabrum sentumque intra studiosorum manus relinquere, cum præsertim Hieronymi etiam gloriæ non parum consultum iri vidissem. Hæc enim scripta Leonicus Patavinus, Jacobus comes Juliarius Veronensis, Aurelius Ariminensis, Calfurnius Brixiensis, nulla non laude majores, sedulo perlegerunt ac mire commendarunt. Cum et ingenii ipsius dexteritas, talisque in civem suum pietas vulgo studiosorum innotesceret, ut qui de se complura alias præclaraque testimonia concionibus publicis præstiterat, quantum etiam hoc genere scripti præstet, tum etiam qualem de se spem in reliquum præbeat, his veluti laborum suorum primitiis declarari possit. Has itaque emendationes Catullianas lætis animis, juvenes studiosissimi, accipite: atque Catullum ipsum ita vobis restitutum tali deinceps cura diligentiaque excutite, ut et sales ipsius habitumque generosi hujus carminis (id quod facturos vos non ambigo) penitus imbuatis. Patavi tertio Nonas Martii. Anno Christi Domini M. CCCCXIIII.

Hieronymus Avantius Veronensis Augustino Moravo Olomucensi S. P.

Scribis, Augustine, eruditorum humanissime, tibi renunciatum esse, quemadmodum hac publica studiorum, remissione sepositis altioribus studiis, Valerii Catulli lusus retractem: rogasque ut tibi Catullianas dictiones mancas aut inversas, seu Epigrammata incautius congesta transverso calamo illinire velim. Et si onus supra vires meas injungis, turpissimum esse duxi tuæ voluntati morem non gerere, quem tantopere et colo et observo. Malui potius audentior videri, quam ullam a me repulsam acciperes; immo et libentius quid in mentem succurrit, te auspice, observabo: expectaturus tuum de meis omnibus annotationibus simplex judicium ac nudum examen, cum præsertim ea te comitate præditum sciam, ut stylum rudem, quo hæc condita erunt, in bonam partem accepturus sis; cumque probe cognoscas jam ab hinc annis quinque me humanitatis studiis pene renunciasse, et philosophorum dogmata, quæ nostro tempore horrida sunt et inculta, prosecutum fuisse. Cur autem hac tempestate mansuetissimas musarum delitias recolem, paucis accipe. Priusquam philosophorum sacris initiarer, impensissime conatus sum Catulliana pleraque loca abstrusissima percipere, ac potissimum vatem hunc a syllabarum prævaricatione, qua maxime notabatur, vindicare. Nunc autem, cum intermissis severioribus studiis in agrum

meum, ut apud me essem, secesserim; nonnulla alia restitui loca. Qua industria id effeci, ut me haud laboris pœniteat; meretur profecto Catullus, quem A. Gellius (ut scis) vatum elegantissimum appellat; et omnes prisci uno consensu doctissimum nominant, eruditorum manus: quarum (ut sic dicam) lima sordes omnes deponat, ut suum pristinum nitorem et cultum resumat. Quare lætor hoc sæculum acutissimis ingeniis florere, quorum pia cura (non posthabitis tamen his vigiliis nostris) Catulli legitimus libellus, qui tot annis barbarorum manibus deturpatus, eminentium poëtarum consortium erubuit, posthac in lucem prodire non dubitabit. Quis enim ante Calphurnii castigationem Catulli scripta non stomachosus attingebat? Hic porro, quantum humani vires ingenii passæ sunt, uno mense elaboravit ut quatuor illi poëtæ emendatiores haberentur. Parthenius quoque, ne longe abeam, plura loca in suis commentariis reformat, et multis aliis locis lucem daturus erat, nisi amicorum assiduis et precibus et adhortationibus editionem pene præcipitare coactus fuisset. Verum nunc, ut accepi, festinationis jacturam mora ac diligentia resarcire nititur. Ego interim, ut pro viribus nostris tibi mos geratur, quicquid vel ex veterum codicum præsidio, vel ex assidua nostra versuum libratione observaverim, brevibus explicabo. Non enim omnium rationes subjiciam. Hæc enim tibi committimus, ut conferas cum aliorum opinione judicium nostrum; quod tantisper a te probari existimabo, dum id in aliquibus, ut ait Plinius, displicuisse cognovero. Omne Catulliani Carminis genus seorsum percurram, atque, ut plenius optatis tuis obtemperem, non modo syllabarum quantitatem pensitabo, verum pravas dictiones simul exarabo.

Inprimis duo sint passeris Carmina: in primo lege *usque pipulabat*, non *pipillabat*, propter metrum. De passeris intellectu, sicut in verbo Expernare a Politiano dissentio, vel ex illo Martial. Epig. ‘ Accidis infandum nostræ scelus Aule puellæ.’ Vide reliquos Martialis versus. Antiquior codex habet, *sicut ipse possem*, non *ipsa*. Et habet, *diu negatam;* non *ligatam:* et *vestra nunc opera;* non *tua;* et *rubent ocelli;* non *timent*. Infra lege *pulvinusque peræque:* addoque, lege *Sertis ac Syrio*, non *Assyrio:* et per Assyrium olivum intellige omne genus odorum ex Syriis germinibus confectorum, ut nardum, malobathrum, amomum et alia. Ibi lege *Antistans mihi;* non *Antistes;* lege *Iberum* per syncopam. Et lege *senemque matrem;* non *sanam*, nec *tuam:* lege *nihil nec ipsis;* non *mihi:* ibi lege *nec facere pili cohortem;* id est ‘ nihili cohortem faceret;’ non autem ‘ dare primipilare munus:’ tunc enim *pili* primum producit: ibidem potes legere, *ære comparasti:* et *esse comparasti:* lege *ad lecticam homines;* non *hominum*, ut aliqui docti scripsere: lege *facerem beatiorum:* lege *quod mala incidisset;* lege *Est Cinna gravis;* vel, ut alii malunt, *Cinna est Caius:* lege *quam mihi pararim:* lege *Inter cœnam Asini:* fere omnes codices bene habent, *Ut me tot male;* non *malis:* Infra lege *ut libet moreto:* non *moneto:* lege *non dico pueris sed hispidosis:* lege *o qui flosculus es Juvenculorum:* lege *hæc tu quam libet abjice elevaque:* infra lege *Ingere mi calices amariores;* id est, antiquiores, ut pluribus verbis diximus in prima editione ex Seneca, Plinio, et Columella. Infra lege *at vobis mala multa:* ‘ multa mala’ casu quarto; ‘ opprobria’ quinto casu; ‘ Romuli, Remi’ secundo casu. Infra lege *non non hoc tibi salse;* non *false:* sic supra lege *hoc salsum esse putas.* Infra lege *magna a Cæcilio inchoata mater:* innuit enim eruditam puellam amasse opus de Cybele exorsum a

Cæcilio. Infra lege *Desissemque truces vibrare Iambos;* non *dedissem:* itidem Epigrammata duo digessi, ut Phaleucium sic legas, *Male est Cornifici;* non *carnifici*, ut passim; sed de hoc in alio Iambo. In hoc Hendecasyllabo Dactylus est sede prima, ut supra *Ingere mi calices;* et infra Tribrachus, *Camerium mihi, &c.* Infra lege *miselle Rabide;* est enim hypermeter. Infra lege *Acme illa illa;* ibi dicit *solet hæc imaginosum:* ubi innuit Acmen pati primam speciem tertii generis insaniæ descriptæ a Cornel. Celso lib. III. cap. 18. Sequens versus tetrastici est principium. Infra legerem *Assis non olidum facis lupanar;* ne *olidum* primam producat. Infra lege *Niceæque ager uber;* non *ruber.* Ibi lege *Dextra sternuit;* non *stertuit:* nam ut in gestis Themistoclis dicit Plutarchus, et docet Aristoteles primo, ac etiam, hic de Animalibus sternutamenta dabant auguria. Utinam scirem liberare concisa confusaque Carmina sequentia; sed inprimis, lege *Meus crimina;* non *carmina:* ibidem ex Seneca, lege *solopichium disertum;* vocat enim Calvum cubitalem, quem eundem pusillum, sed malivolum detractorem vocat Cicero; et in sequenti epistola simium potius quam semissem hominem appellat: infra dicit *te in circo;* ut Maro 'te amice nequivi:' itidem *uno in lectulo*, *o* corripit: nisi legeris *lectululo.* In hoc carmine ponit ter Spondæum in sede secunda, Tribrachum in prima, et bis Diæresin facit: ibidem lege *Avelli finite;* non *Avellite:* sic ultimum versum hujus Carminis legerem, *vestri sim ego particeps amoris:* prave ab aliis omnibus igitur.

In Iambico Carmine: primo lege, *impetum trabis;* non *trabis impetum:* et lege *novissime;* ut cum Parthenio fere omnes: lege *candidi tibi;* non *tibi candidi;* ut statim repetit: lege ibi *illa multa cum:* lege *Nunc jam illa non vult tu quoque impotens noli;* alii omnes male hunc versum enunciant: lege *destinatus obdura;* non *obstinatus;* licet Juvenalis dicat, 'Et domini gladiis jam destinata.' Infra lege *tantum abhorret ac nutat:* et lege *membrana;* non *membranæ.* Infra *habebat et cunctæ.* Ibi lege *Ut albulus columbus an idoneus;* non *Dioneus:* lege ibi *perambulabit:* lege *quid est an hæc sinistra;* non autem *quid est alid.* Ibidem aliqui legunt *vesca diffututa mentula;* sed legerem *vestra:* utrosque enim alloquitur, vel unum tantum; ut cum dicit 'Tantillum vestræ demere sævitiæ:' lege *Hunc Galliæ timent; timent Britanniæ:* geminos igitur timent: lege *nisi uncta;* non *cuncta;* ut supra 'caput unctius referre.' Infra lege *et videre te in tuto;* non *in tuo;* nec *in tutu.* Ibi lege, *Lydiam undam*, ob Carpiones auriphagos; vel lege *limpidam undam;* ut supra 'limpidissimum lacum.' Infra *pileatos fratres*, intellige Castorem et Pollucem, ut docet Festus: ibidem dicit *quid sedetis insulsi;* sic ad literam Aristophanes: ibidem est Dactylus in prima sede Iambi, in quo versu *hircos* vocat homines a mulieribus spretos ob vitium, quod objicit Rufo ibi, 'Si cui jure bono sacer alarum obstitit hircus:' sic Plautus vocat 'senem hircuosum.' Ibi lege *puella namque quæ;* non *puella nam modo:* lege *pro qua mihi sunt;* non *sunt mihi.* Infra versus, qui et confunduntur et unico Epigrammate congeruntur, sic reponendi sunt; primo *Male est Cornifici tuo Catullo*, cum septem sequentibus, scripsit ad Cornificium: quatuor autem versus quorum prior est, *Tu præter omnes*, subsequi debet hæc, *Quare monendus es, &c.* Et hujus Epigrammatis primus versus est *Egnatius quod candidos:* non *quæ candidos.* Ibi lege *cum orator excitat;* non *excitat orator:* ibi lege *aut Lanuvinus acer;* non *Lavinius.* Legerem *Nunc Celtiberus;* non autem *Celtiber ex*, ne syllaba deficiat: ibi

legerem *lotus*, vel *lotii*, si syllaba permittat. hoc pacto liquebit inepta carminum congeries, dictionumque depravatio. Infra lege *meum quod non es;* non *meoque:* ibi lege *Sexti recepso;* non *sentire capso:* lege *non mi sed ipsi;* potius quam *non mihi:* lege *veretur mens;* non *meretur*. Infra ultimum carmen Iambicum lege *Bononiensis Rufa Rufulum fallit;* non *Rufum fellat:* lege *quam in sepulchretis;* non *sepulchris:* lege *carpere e rogo cœnam;* non *rapere de:* Ultimum versum Iambicum sic emendavi, *Contemptam haberes, ah nimis fero corde:* ab aliis male legebatur iste versus.

Subest carmen Sapphicum, in quo Catullus semel posuit Spondæum in prima sede, scilicet, *Tintinnant aures;* et ter Trochæum in secunda, scilicet, *Et Sacas sagittiferos:* licet Silius dicat, 'Turba ruit, stridunt sagittiferique Corinthi.' Ibi *pauca nunciate*, et *etiam Catulle:* infra codex habet, *nec meum respectet ut ante amorem.*

In illo Carmine, *O colonia, &c.* lege *in quo vel saliaribus sacra suscipiantur:* ibi lege *cui cum sit viridissimo;* non *cui sit jocus:* ibidem lege *jacet separata securi;* non autem, ut Politianus gloriatur, *supernata*, vel *expernata:* neutrum enim versus admittit: lege *quasi nulla sit usquam;* non *quam si; quasi* enim indifferens est: nam infra, dicit, 'cui ego quasi eadem,' &c. ibi lege *si potest olidam repente;* non *repente olidum.*

Cinede Thalle, &c. 'medullam anseris' pro plumula tenuiori anserina dicit; sic Plinius 'medullam lanæ' pro subtiliori lana ponit. Infra lege *cum Diva mater alites ostendit occinentes;* ut scilicet innuat anum tempestatum præsagam ex avium vocibus, ut alias diximus. Ibi lege *Catagraphosque thynnos* ex antiquo codice. Ibi lege *insuta turpiter.*

Alphene immemor, &c. lege *jam non dubitas fallere; fallere* deerat: lege *hoc quid faciant:* adde etiam *me* in fine versus sequentis, ne itidem versus claudicet: in alio sequenti versu lege *retrahis* non *trahis.*

In Hymno Dianæ primæ syllabæ quatuor priorum versuum possunt esse breves, alioqui versus iidem sunt qui in Epithalamio primo: sed primus versus mendosus est; lege illum sic, *Dianæ simul in fide;* non *sumus in æde:* ibi legebam *Deportavit*, sed Calphurnius ex Prisciano illum versum, *Hymen o hymenæe*, 'Hymen' mutuatus est a Plauto in Casin. ibi placet emendatio Parthenii de *spinea teda*, ut in prima editione latius dixi: licet Varro de vita patrum in secundo, et bis Maro, Senecaque in Tragœdiis dicant facem nuptialem 'pineam' fuisse. Ibi legitur passim *nutriunt in humore;* humor tamen primam producit: lege *quis Deus mage amatis;* non *magis*, vel *magis optimus:* ibi legerem *te si vis tremulus;* non *te suis:* lege *agite in modum;* non *in nondum:* lege *stirpe ditier*, vel *nitier:* non *vincier*. Ibi *Herculeia* dicit ut *Priameia*, quia forte pater Hercules dicebatur: lege *si videtur;* non *jam:* lege *quot omnibus Candido pede lectulis:* et forte legendum est *atque heræ;* id est, et ignobiles et nobiles sordebant tibi: lege *quam tibi sine serviat: sine* modi imperativi; vel lege *fine qua sine serviat:* alii legunt, *sine fine:* sed pes abundaret. Lege *Omnia omnibus annuat;* id est, annuere videbitur: lege *adeat viri:* lege *Vos unis senibus bonæ;* aliter non staret versus, nec sensus: lege *Juverit quoniam palam;* non *Invenit:* ibi est versus probe a Parthenio restitutus, scilicet, *At marita tuum tamen.* Ibi legerem *Sed micante labello Sit sit;* non *hiante;* nec *mihi ante;* sic enim nec sensus nec ordo quadraret.

In Epithalamio de concertatione juvenum et puellarum lege *Expectata diu lux tandem;* non *vix*, nec *sua:* lege *cernit in;* non *cernitis:* forte sic legendum est ibi *cavent quod visere par*

est; non *parent:* lege *Hesperus e nobis;* potius quam *a nobis;* et, ut mihi videtur, post hunc versum aliqui desunt; nam isti tres versus, quorum primus est, *Namque tuo adventu,* dicendi sunt a maribus, quia ex his laudandus est vesper; ille autem *Hesperus e nobis,* dicendus est a puellis. Infra ultimi versus, sic se consequi debent: primus sit ille, *Sic virgo dum intacta manet, dum inculta senescit:* secundus, *Cum par connubium:* tertius, *Et tu ne pugna:* quartus, *Non æquum est pugnare:* quintus, *Ipse pater cum matre:* sextus, *Virginitas non tota:* septimus, *Tertia pars matri:* licet hæc primus locis suis reposuerim, adhuc tamen sensus erat subobscurus, nisi ex Quintiliano libro nono capite de Figuris Verborum annotassem, quod hæc dictio, 'dum,' repetita primo loco significat 'quo ad;' secundo loco significat 'usque eo:' vide inibi.

In carmine Cybelis; lege *Devolvit sibi lactes acuta pondera silice;* alibi male legitur: lege *sanguine maculans:* lege *vaga pecora;* non *pectora:* lege *Hilarate heræ;* non *ære:* lege *Ubi suevit illa Divæ;* non *duce:* lege *thyasus;* non *thyasis:* lege *animo egens;* non *gemens:* lege *propero pede:* lege *Itaque ut domum:* lege *nimio e labore:* lege *labantes langore oculos;* alii legunt *labentes,* et non habent *languore:* lege *Abiit in quiete molli rabidi furor animi;* alii *somnia* scribunt: lege *Pepulitque noctis:* lege *Tibi somnus;* non *Ubi sonus:* lege *Pasitheæ sinu.* Lactantius in illo versu Thebaidos, 'Non hoc Pasithea blandarum prima sororum,' dicit Pasitheam unam gratiarum. Ex Lascari edocti fuimus Pasitheam in Il. O. eam fuisse, quam Somno Juno despondit: si Jovi oculos clausisset in bello Trojano. Idem Lascaris monuit apud Catullum de Thallo intelligi eo versu, *Non custos si ego fingar ille Cretum:* lege ibi *oculis;* non *ocellis:* et lege *quibus locis,* sine *in:* lege *vir sterilis;* non *vis,* nec *vix:* lege *loca retonent; loca* deerat.

In nuptiis Pelei et Thetidis: lege *Cærula verrentes;* non *vertentes:* Infra lege *Illaque atque alia;* vel *Illaque haud alia,* ut diximus: lege *Teque adeo eximiæ tedis;* non *Thetidis:* lege *quoi Jupiter ipse;* non *cum:* lege *tota frequentat:* et lege *Pharsalia tecta frequentant;* quia *Pharsalia* habet secundam indifferentem: lege *frondatorum;* non *frondatoris:* lege *Regia fulgenti splendent:* lege *alludebant:* lege *fluitantis;* non *fluctantis:* lege *Cortynia;* non *Cortinia:* lege *et decus innuptarum; decus* aberat: lege *castus odores:* non *costus;* ut 'Casto colitis quæ jura cubili.' Infra potes legere *quæque regi;* et *quique regis;* et *Golgos,* et *Colchos:* antiquus codex habet *jactastis;* quia utrosque alloquitur: lege *radicitus exturbata:* lege *lateque, et comminus obvia frangit:* lege *sæva quod horrebas;* non *sævaque abhorrebas:* lege *externata malo;* non *extenuata:* lege *invidit quæstibus aures;* non *auras;* alius enim est sensus. Parthenius legit *Idæos ne petam montes:* unde Naso, 'accessus terra paterna negat:' legebam olim, ut scis, *Isthmiacosne petam pontes;* nunc hæreo: legerem *Annuit invicto;* et legerem *consitus oblito;* non *conscius:* lege *reddite in extremæ:* lege *ventis concrederet,* unica dictione: lege *quæ tum prospectant cedentem;* non *accedentem:* lege *Nisigenis Silenis;* non *Sileneis;* Silenus enim semper secundam producit; primam habet indifferentem: lege *Qui tum alacres;* non *Quantum:* lege *magis increbescunt;* alii non geminabant *magis:* lege *A se quisque vago passim pede discedebant;* non *Ad se.* Macrobius, qui Catullum æmulatur, inquit primo Saturnalium, 'Primum a prætextato simul: deinde, a se discedentes domum quisque suam regressi sunt.' Lege *super impendentes:* forte legendum est *Annosum linquens Doris;* ubi omnino corruptus

est codex, ut in prima editione sexto superiori anno impressa præfati fuimus.

Per *extenuata vestigia* annulum intelligas: lege *complectens undique quercus;* non *vestis:* lege *incinxerat:* lege *Hæ tum clarisona;* non *Hæc cum:* lege *Nulla domus tales unquam;* non *unquam tales:* lege *Quare agite optatos animi,* quinto casu: lege, *Hesterno collum* pro parte corporis: ubi pulcher est intellectus: lege *præcernens messor;* non *prosternens.*

In prima elegia, *at certe semper amabo;* non *ac:* lege *Mens animi;* non *hominum:* lege *Hinc manat;* non *Huic:* lege *Qua rex tempestate novis auctus Hymenæis:* lege *iverint;* non *juverint:* et lege *fari hæc;* non *hic:* ibidem lege *Juppiter ut tersti lumina sæpe manu:* sic infra 'abstersti guttis;' licet utrobique alii aliter scribant. Itidem lege *Si reditum tetulisset is;* quo verbo utitur Plautus, Lucretius, et ter Catullus. Nestor vocabularius legit *rettulit* a verbo refero: idem Nestor legit, *Ebore niceo* pro *E Bereniceo;* sed de his alias plura scripsimus: lege *Cum Medi irrupere;* non *prorupere.* Ibi lege *Juppiter ut telorum* cum Parthenio; vel *Chalybon,* ut Politianus: lege *Chloridos ales equus;* non *equi:* et lege *Isque per æthereas,* primo casu. Infra lege *Uvidulum a fletu tendentem ad templa Deum me.* Ibidem legitur *nunc vos optato quæ,* non *quas;* sed lege omnino *quas:* ideo sequentem versum lege *Non prius unanimis corpora;* non *vincula;* lege *sed quæ se impuro dedit;* non *in puro dedat.* Infra lege *fulguret Oarion;* ut cum Politiano antiquus codex. Infra lege *credita nunc sum;* non *reddita:* lege *falsum est namque illam:* et lege *Nec quærendum erat unde:* lege *Solam consiliis hæc sua;* non *Cæciliis hæc tua:* sic Plaut. Mercatore, 'Ille solus se in consilium vocat:' lege præterea *addebat;* non *ardebat:* lege *cui lites intulit olim;* non *qui:* infra dicit *facite hæc charta loquatur anus;* ut infra, 'et qui sis fama loquetur anus:' sæpe namque papyrum nominat, ut forte per 'patroam virginem' chartam intellexerit, ut alias latius: lege *infelice sepulchrum;* non *sepultum:* est enim appositio in hoc versu: *obscœna* ultimam producit non tantum per pentemimerim, quam ratione consonantium sequentis dictionis: unde miror quosdam me carpentes quod in priori editione ego, ut inquiunt, syllabarum librator non *Propontida trucemque ponticum sinum* emendarim. *Propontidem:* cæterum emendent ipsi hæc hemistichia Catulliana: *per impotentia freta: ultima Britannia; accepta frustra; nefaria scripta; gelida stabula;* et hunc de quo agimus: sed de his nimis multa. Antiqui codices habent, *Peneum prope Cyllenæum;* quod non displicet, quia est et Peneus in Arcadia. Parthenius legit *Peneum propter amœnum:* forte legendum est *Pheneum prope Cylleneum,* ex Strabone et Nasonis versu, 'Est lacus Arcadiæ, Pheneum dixere priores.' Si legeris, ut antiqui habent, *Suscitat et cano vulturium capiti:* dic per *vulturium* bonum omen innuere ex Romuli vulturibus. Lege *Compar quæ multo:* lege *Quamquam præcipue:* ibi dicit Cupidinem crocea indutum tunica, qui alibi nudus describitur: lege *Non ullam raræ;* non autem *illam.* Infra lege *Si cui jure bono sacer alarum obstitit hircus;* ab aliis, vel sensus, vel metri ratio, corrumpitur: lege *Qui potis est;* non *Quis.* Ille versus, *Desine de quoquam, &c.* est principium tetrastichi in Rufum. Infra possumus legere, *O Dii reddite mi hoc.* ac etiam, *O Dii hoc reddite mi.* Lege *Si tria natorum:* alludit ad 'jus trium natorum:' lege *Illa te mulso labra notare;* non *Ille:* sic supra, 'sed identidem omnium ilia rumpens:' lege *Qui tibi nunc cordi; Qui*

scilicet Pisaurensis. Infra lege *Eripere hei noli;* vel etiam *ei* prima producta: sic Lucretius meus *e* producit in *ei, eodem, fidei, rei, &c.* sequens Carmen illud est, de quo Quintilianus, quod scripserunt Pontanus, Parthenius, et Politianus: hic utitur adverbio 'postilla,' quo Plautus in Menechmis et Casina. Infra lege *Recta est; hæc ego sic;* adde *sic.* Infra *Nulla potest mulier, &c.* est principium tetrastichi. Infra lege *Haud posse a turpi:* ibi legerem *Quod te non noscem:* lege *culpa esse;* non *est.* Infra lege *Nec scire utrum sis;* non *si orem:* et lege *albus an alter homo;* ut ex Parthenio edidici: quod uberrime declarat Beroaldus vir ob multijugam eruditionem apud doctos primi nominis: idem Parthenius per *Aonios specus* in Mallii nuptiis Libethridum antrum intelligendum docuit. Lege infra *mœchatur mentula certe;* ubi Firmanum cognomento 'Mentulam' intelligit. Infra lege *Utrum os an culum ipse olfacerem;* adde *ipse.* Infra lege *ploximi;* non *ploxeni:* lege *commistæ,* id est, sordidæ. Sic Plaut. Mostellaria vocat 'capram commistam,' id est, fœdam. Infra, ut dixi, lege *absterisi;* non *absterai;* alius enim est sensus. Infra lege *pimpleum scandere montem;* ubi nil obscœnum intelligit; sed Firmanum Salium malum poëtam. Præcedens Pentametrum in Lesbiam est: supra lege *me unum esse invenies:* lege *Cum puero bello:* lege *optantique, et contigit unquam Insperanti;* ut stet versus: lege *Æternum hoc sanctæ;* non *Alterum:* lege *Saltum laudemus dum tamen;* non *Saltem dummodo;* lege *tot bona possideat;* non *tot modo:* legerem *venante requirens:* et *mittere musca.* Quod autem noster ille ex Priapeiarum auctoritate credat in Phaleucio Hendecasyllabo posse abuti prima sede: cedo interim Nasonem, vel si mavis Maronem, meo quidem judicio fuit multorum poëtarum farrago, alium a Spondæo pedem usurpasse; num tandem sibi tantum arrogabit ut autumet pluries sibi licere quod semel Ausonio, semelque Priapeiarum auctori placuit?

Hieronymus Avantius nobilissimo Adolescenti Jacobo clarissimi Georgii Cornelii filio felicitatem.

Di te ament, Jacobe, merum Corneliorum exemplar. Joannes Taculnus, Corneliæ familiæ addictissimus observantissimusque, me tuo nomine rogavit, ut emendationum in Catullum, quas denuo observarim, te certiorem reddam: pareo quam libentissime. Nam cum plurima ad te et amandum et venerandum identidem me adhortentur, vel ex hoc te, ornatissimumque fratrem Marcum admiror, quod doctrinarum studium tanto amore amplexamini, ut vix adulescentes cum affluentibus opibus natale id solum deserueritis. In quo nil magis suspicimus, quam insignes Corneliæ gentis imagines avitamque gloriam, ac meritissimam præclari parentis auctoritatem. Maluistis, nobilissimi adulescentes, scientiarum potius quam majorum splendore decorari, dulcissimo quarum haustu in dies humaniores spectatioresque evaditis. O felicem Platonis testimonio ætatem nostram, in qua viri principes in probas disciplinas sedulo incumbant, sibique earundem professores amore obsequiis ac contubernio devinciant. Vos enim Nursius civis meus, ac Bartolomæus Merula, viri eruditissimi, ut totidem Mæcenates agnoscunt celebrantque. Macte igitur, Jacobe insignis, et Corneliorum gloriam, quæ tibi per majores tuos dudum florentissima ac integerrima reservata est, peculiaribus virtutibus ac incepto scientiarum itinere observa. Sic enim optimis votis tuis benigna fortuna subscribet, subsignabitque. Vale, et Avantium qui Corneliam domum colit dilige.

Fortasse, ornatissime Jacobe, ver-

sus ille, *Si qui forte mearum ineptiarum*, cum duobus sequentibus subsequi debent illum versum, *Legistis male me marem putastis:* lege *cui nil est: homo bellus inquies est:* lege *quos tu negligis;* non *quæ:* lege *Non assis facis oblitum lupanar;* a verbo 'oblino.' Vix infra lege *Villa; malam quod pectore expuli tussim.* Si legeris *Meus carmina Calvus explicasset:* lege in præcedenti versu *Cui;* non *Qui:* lege *Quædam, inquit, nitidum sinum reducens:* quidam codex in Epithalamio Mallii habet, *Nutriunt in honore;* non *amore;* nec *humore;* et habet, *Quis Deus magis ambitu;* non *magis optimis;* nec *magis, ac magis:* lege *Lenta, qui velut:* non *quæ.* In hoc Epithalamio plures versus desunt, plures repetendi sunt; plures inversi: quo omnes nunc sequestro. Infra lege *canent quo vincere par est.* In prima Elegia lege *haud in tempore longo;* non *aut.* Si legeris *Juppiter ut tristi*, syncopa est pro *trivisti:* lege *adjutarit:* lege *maxima natu* a 'no, nas:' quidam codex habet *Verum isti populo dent mala multa Dei: Qui quacunque, &c.* Et habet, *Ne quærendum aliunde foret:* lege *In te si in quenquam;* non *si quicquam:* lege *Dicas omnino;* non *Discas:* lege *præconem qui videt esse:* lege *aut magis esse Optandum.* Quid si legeris *aut non promissa pudicæ Aufilena fuit Sedaba corripere?* lege *Firmanus saltus;* non *salius;* loquitur enim de saltu Firmano cujusdam mali poëtæ qui dicebatur Mentula. Sic primo emendavimus *Saltum laudemus dum tamen ipse egeas:* lege *maximus horum;* non *ultra:* lege *mentula magna nimis*, non *minax.*

Iterum bene vale.

THEODORI MARCILII
PROFESSORIS ELOQUENTIÆ REGII
IN C. VALERIUM CATULLUM
ASTERISMI.

CARMEN I.

2 *Arida modo*] Sic melius, quam *arido.* Etsi *arido* legit Terentian. lib. de Metris, Victorinus lib. IV. Atilius Fortunatianus, Isidorus lib. VI. cap. 11. Item alii.

Pumice expolitum] Tangit hunc locum Plin. lib. XXXVI. cap. 21.

4 *Meas esse aliquid*] Durus hic visus numerus C. Plinio in Præf. Historiæ. Maluisset ipse *Nostras esse aliquid, &c.* Haud dubieque scripserat ita Plinius, non, ut hodie est, *Meas esse aliquid.* Cum enim ait, 'ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum,' intelligi vult *Nostras* illud esse mollius, quam *Meas.* Molle visum Plinio Phalæcos versus ordiri a spondæo; sed bene artigraphi laudavere varietatem qua usus Valerius, ordiendi a Spondæo, vel Iambo, vel Trochæo. Terentianus de Metris, Ati-

lius, item alii. Novitii tamen Poëtæ consensere in Spondæum, ut patet Junioris Plinii Epist. 16. lib. I. 'Cui et Catulli versus duriusculi.'

6 *Tribus chartis*] Corn. Nepos in I. Chronicorum A. Gell. lib. XVII. cap. 21. Laudat magnifice nunc Valerius, sed tanquam apologos et fabellas ridet Ausonius Epist. XVI.

9 *Qualecunque quidem ora per Virorum*] Alii, *Qualecunque quod o patrima virgo;* alii, *Qualecunque quidem: Patrona virgo:* non minus rectum fuerit, *Qualecunque quidem, perennivirgo*, ἀειπαρθένε, ut Plauti Persa Sc. XI. 'Perenniservus.' Et discrimen hoc: nam et aliqua Minerva non *perennivirgo*. Tullii III. de Nat. Deor. Arnob. lib. IV. Hygin. Fabul. cap. 166. Apollodor. lib. III. Ovid. Fast. III. Præterea et lusus in *perennivirgine*, et Catulli dono *perenni*. Et fortean ex insolentia nominis *perennivirgo*, natum illud, *patrona virgo*, aut, ut alii libri, *patroa virgo*. Sed ut Plauti verbum usurpem, 'Hic nisi de opinione certum nihil dico' *patrima* illud tenere volenti; elegantius tamen fuerit, *Qualecunque quidem, patrima virgo, &c.*

CARMEN II.

7 *Ut solatiolum sui doloris*] Libri veteres, *Et solatiolum sui doloris Credo, ut cum gravis acquiescet ador Tecum ludere, &c.* Correxere, *Et solatiolum sui doloris Credunt, cum gravis acquiescit ardor. Tecum ludere, &c.* Forte an Catullus voluit, *Ut solatiolum siet doloris. Credo. Ut mi gravis acquiescat ardor, Tecum ludere:* Tu passer puellæ solatiolum doloris. Credo ita esse eoque impensius, quia optem et ego tecum ludere, ut amoris ardor mihi acquiescat.

CARMEN III.

18 *Flendo turgiduli rubent ocelli*] Bene *turgiduli;* Juvenal. tamen principio Sat. VI. videtur legisse *turbiduli.*

CARMEN IV.

26 *Seque dedicat tibi*] Ut Corinthi Argo navis dedicata Neptuno ab Jasone. Dio Chrysost. in Corinthiaca.

CARMEN V.

1 *Mea Lesbia*] Dio Chrysost. Orat. I. de Gloria, Οὐδὲ δέκα Λεσβίαις θηρεύεται δόξα. Ovid. Trist. II. Apuleius Apol. I.

7 *Da mi basia mille*] Martial. lib. VI. Epigr. 24.

12 *Invidere*] Fascinare, ut in Carm. VII. Hinc 'multare' numerare.

CARMEN VI.

12 *Nam ni prævalet ista*] Puto Catullus voluit, *Nei tu quid facias ineptiarum, Nei res prævalet ista, nil taceres. Cur nunc tam, &c.*

CARMEN VIII.

5 *Amata nobis*] Sic melius, quam voluere aliqui, *Amata vobis.*

9 *Tu quoque impotens esto*] Minus Lectio illa convenit, *Tu quoque impotens ne sis;* bene alii, *Nunc jam illa ne vult, tu quoque impotens: esto, Nec quæ fugit, sectare:* Tu quoque esto in amore impotens æquo animo, nec, &c. Contra in amore potens, ut epigr. de Cœlio, 'Sis felix Cœli, sis in amore potens.'

15 *Scelesta tene*] Reticentia. *Scelesta tene*, ego si vivo, &c. Ut Terent. Heaut. Act. V. Sc. 1. 'Sed Syrum.' Scilicet nunc mihi dare velim. Inelegans autem lectio illa, *Scelesta rere, &c.*

19 *At tu Catulle destinatus obdura*] Correxere aliqui, *At tu Catulle de obstinatus obdura:* alii, *At tu Catulle te obstinatus obdura.* Alii aliter. Optimum quod in membr. expressim, et sine litura, *destinatus obdura:* Destinatus quasi aliquis certus mori: amantium discidium quasi mors aliqua; amica enim vita. Fabius sive is Calpurnius aliquis Declam. III. 'Impellit longus ordo vinctorum, et inter

tot destinatos, totque perituros,' &c. 'Destinatus morti' Valerius lib. I. cap. 2. 'Relinquendæ vitæ certus,' C. Tacitus Ann. IV.

CARMEN IX.

4 *Tamque matrem*] Alii, *suamque matrem:* aut, *senemque matrem.* In membranis quidem plerisque locus hic in litura, sic tamen ut elici possit ex illo ipso lituræ vestigio, fuisse *novamque matrem.* Ingenium suum Catullus fecit, jocose ac mimice, novæ matris sive novercæ mentionem jecit in gratulatione sua. Quasi valde hoc Veramnio gratum reduci novam domi matrem sive novercam invenire. 'Noverca' nova uxor: Festus. Sed urbane Catullus quasi lenire novercæ nomen odiosum volens, dixit novam matrem. Noverca est quasi mater, ut apud Spartian. in Caracal. 'Novercam non alio dicendam nomine quam matrem.' Et Phocylides, novercam *μητέρος ἴχνια βαίνειν*, *incedere vestigiis matris*, sive matri similem esse. Itaque ex Græcis *μητρυιὰ* quasi *μήτηρ*. Herennius Philo, item alii.

CARMEN X.

10 *Nec prætoribus*] Rescripsere aliqui, *Nec quæstoribus.* Sed neque ipsum commentum placet. Aliqui ut Advers. lib. XV. cap. 22. item alii retinuere illud, *Nec prætoribus*, et eos qui cohortis Prætoriæ dici prætores figurate. Sed frigida schema illa. Scripserat haud dubie Valerius, *Nec præconibus.* Recte jungit præcones, cohortem. Præcones generatim pro accensis. Præcones, illi provinciales lucriones, quia officium eorum et munus apud Prætorem multiplex. Sed operæ nunc mihi non est pluribus exsequi. Planissima quidem Catulli hæc manus, *Nec præconibus.*

13 *Nec faceret*] Nihil facit correctio illa, *Nec facerent.*

14 *Inquiunt*] Nec magis quod reposuere, *inquit.* Valerius voluit *inquiunt*, scilicet, vulgo, sive fama est.

CARMEN XI.

3 *Littus ut*] Membranæ, *Littus ubi longe, &c.* Fuit forte, *Longe ubi littus resonante Eoa, &c.*

11 *Et ultimosque Britannos*] Intelligi vult, 'Et ultimos quoque Britannos,' ut 'hodieque,' 'hodie quoque.' Plin. lib. VII. c. 11. Sic Salust. Orat. II. de Rep. Ord. 'Posteroque tempore,' postero quoque. Valerius lib. I. c. 11. 'Cererique,' pro Cereri quoque. Sic membranæ, sed vulgus maluit, 'Cereri quoque.' Propert. lib. III. Eleg. 1. 'Meque,' pro, me quoque. Et Virg. Æneid. III. 'Famulamque,' famulam quoque. Nazarius Panegyr. 'Maximorumque,' Maximorum quoque. Marcellin. lib. XXX. 'Barbarique,' Barbari quoque.

CARMEN XII.

13 *Μνημόσυνον*] Non ausus dicere Latinum. Sed in Glossis *Μνημόσυνον memorabile.* Aliis quoque, *memorale* et *memoriale.*

CARMEN XIII.

12 *Donarunt Veneres*] Propert. lib. II. Eleg. 29. 'non Arabum de gramine odores, Sed quod ipse suis fecit Amor manibus.'

14 *Totum Fabulle nasum*] Ut *πᾶς μέτωπον.* Æliani Var. lib. VII. cap. 6.

CARMEN XIV.

15 *Saturnalium optimo dierum*] Macrob. Saturn. lib. II. cap. 1. 'Saturnalibus,' inquit, 'optimo dierum, ut ait Veronensis Poëta.'

19 *Suffenum*] Membranæ, *Suffena omnia colligam venena*, pro Suffeniana.

22 *Pedem adtulistis*] Alii, *pedem tulistis*, minus expressim ad dilogiam pedis in corpore, et pedis in versu.

24 *Si qua forte mearum*] Disconvenire huic loco hunc versum, et duos sequentes, ipsa Valerii series arguit, et vetus scriptura. Alius his locus quærendus, alicubi, alio epigrammate.

CARMEN XXII.

1 *Suffenus iste*] Legere aliqui, *Suffenus iste*. Sed hos quidem syllaba ipsa refellit. Neque rectius alii *Fuffenus*.

4 *Aut plura Perscripta*] Γεγραμμένα εἰς κάλλος. Contra in schedis et libris liturariis, 'res perscriptæ.' Sic 'præscriptiones et lituras' Cicero dixit pro Q. Roscio. 'Suarum,' inquit, 'præscriptionum et liturarum adversaria proferre,' &c. Ausi mutarum suarum *præscriptionum*, ut Adversar. lib. XXIX. cap. 36.

5 *In palimpsesto*] Glossæ: παλίμψηκτρον, *Deleticia*. Lege παλίμψηστον. Sic lib. IV. D. De Bonor. Possess. Sec. Tab. oppositæ. 'Charta nova et deletitia.' Sic Plut. lib. ὅτι μάλιστα τοῖς ἡγεμόσι, κ.τ.λ. Dionysii tyranni animus βιβλίον παλίμψηστον, ἤδη μολυσμῶν ἀνάπλεων: *Libellus palimpsestus, lituris et maculis obsitus.* Aliis palimpsestus charta in qua scribimus ea quæ transferamus in aliam. Sed hoc schedæ magis convenit.

13 *Aut si quid hac re tritius*] Τρίμμα, πολύτριμμα, περίτριμμα, τρύπανον, Interpres Aristoph. in Nebulas et Aves.

CARMEN XXIII.

21 *Faba et lapillis*] Frusta nonnullis in mentem fuit legere, *Faba et lupinis*.

CARMEN XXIV.

5 *Isti, cui neque servus est neque arca*] Furio, de quo est Carm. XXIII.

CARMEN XXV.

11 *Flagella conscribillent*] Aliqui *conscribillent*. Malim *conserillent*, id est, iterum, iterumque conserant. Finxit a sero serillo, consero conserillo, ut naves serillæ a conserendo, apud Festum. Insolentia verbi Catulliani attonitos habuit criticos, et contra legem carminis expressit *conscribillent*.

CARMEN XXVII.

2 *Inger mi*] Glossæ, *Inger*, εἰσήραξον. Puto fuit, *Inger*, εἰσκέρασον.

4 *Ebriosa acino*] Melius, *acina*. Glossæ, ῥὼξ, *Acinus*, *acina*.

7 *Thyonianus*] Veteres aliqui, *Thyonieus*.

CARMEN XXIX.

In Cæsarem] Propter hæc aliaque in Cæsarem, Velleius lib. II. 'Opus' Catulli 'suspectum' vocavit, nempe quasi reum majestatis, ut servus suspectus in adulterio. Prospexit. §. Pen. D. Qui et a quibus manum. Idemque ibi 'servus destinatus.' Digna itaque vox illa Velleio adsentatore, neque rescribere oportuit, 'suscepti operis,' aut putare 'suspectum' ibi esse conspectum, et περίβλεπτον.

17 *Expatravit*] Glossæ: *expatravit*, ἐπετέλεσεν. Sed Valerio sensus nunc obscœnus est.

20 *Ibera, quam scit*] Erroris manifestaria lectio. Ex Ms. vestigiis patet in Valerii stilo fuisse, *Ibera, quam auxit amnis aurifer Tagus*. Intelligi vult ex universa prædam illam Hispania fuisse, etiam extrema ejus parte Lusitania: *auxit*, nempe cumulavit.

CARMEN XXX.

6 *Eheu quid faciant, dico, homines*] Alii, *Eheu quid faciant, dic, homines*, &c. Quæ pereruditis placuit, puto ut Trimalcioni Petroniano deliciæ, puer vetulus, lippus, domino Tromalcione deformior. In membranis autem est, *E heu quid faciant dico homines*, &c. apertissimo sinceræ lectionis vestigio. Valerii stilo fuisse scilicet, *Eheu quid faciant, o Dii, homines*, &c. Plaut. Menæchm. Sc. VII. 'Ubi ego dum hereo, Menæchmus se subterduxit mihi:' nam sic libri hodie; at veteres, 'Ubi egomet Dii Menæchmus se subtraxit mihi.' Etiam illi veræ lectionis indicio. Voluisse Plautum scilicet, 'Quam hodie: cum in concionem mediam me inmersi miser Ego-

met, ubi, o Dii, Menæchmus sese subtraxit mihi.'

7 *Certe tute jubebas*] Melius membranæ, *Certe tute videbas anemam tradere, inique, me:* videbas amoris in te mei fiduciam, ut ea quæ oculis cernimus.

Inique, me] Sic magis ad Catulli sensum hoc quam alii, *inique me*, adverbio; nam πάθος e versu tollunt.

CARMEN XXXI.

5 *Thyniam atque Bithynos campos*] Thynia et Bithynia, inquiunt, pro eodem. Frustra illi. Duo enim populi Thyni et Bithyni, sed finitimi. Disserit Eustathius in Dionysium.

9 *Venimus larem ad nostrum*] Voluit forte Valerius, *Venimus larem nostrum;* ut Propert. lib. III. Eleg. 9. 'Iret ut Æsonias aurea læna domos:' Attius, 'Jussit proficisci exsilium.' Marcellus in 'Vastescere,' Apul. lib. VII. 'Castra nostra remeastis.' Æn. VI. *Mittimur Elysium.*

13 *Lydiæ lacus undæ*] Correxere aliqui, *Ludiæ*, quasi ludibundæ. Sed *Ludium* hoc. In membranis est, *Lariæ lacus undæ*. In litura quidem hoc: melius tamen Poëtice Catullus exagerans etiam Larium lacum, propter vicinitatem gaudere jubet; nempe, *Gaudere vosque Lariæ lacus undæ:* Gaude tu quoque *Lariæ lacus* vicine. Larius lacus Veronæ vicinus, ut infra Epigr. XXXV. ad Cæcilium.

CARMEN XXXII.

4 *Illud adjuvato*] Maluere, *illud et jubeto*, aut, *illud adjubeto*, ut in Adversar. lib. XII. cap. 1. Sed est *adjuvato*, addito. Ut C. Sallustii Orat. II. de Rep. Ordin. 'Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus sicut in statua, præter nomen nihil additamenti,' &c. Scio qui correxere aliter, sed lego 'in quibus sicuti statuo,' &c. Quod nunc 'additamentum,' id post paullo Sallustius idem dixit 'adjutamentum.' 'Homines,' inquit, 'nobiles cum paucis Senatoriis quos adjumenta factionis habent,' &c. Res nempe ad fines addere et adjuvare. Sed forte an vetere manuscriptum loco illo C. Sallustii priore *aditamenti*. Nota res 'ivo' pro 'juvo.' Sic 'adito' pro 'adjuto,' ut T. Livii lib. XXIV. 'Aditusque' pro 'adjutusque.'

5 *Ne quis liminis obseret tabellam*] Ritus obsignandi amicarum fores, ut intelligeretur Longarenus esse intus. Propert. lib. IV. Eleg. 1. 'Nec te signata juvabunt limina.'

CARMEN XXXIII.

1 *O furum optime balneariorum*] Hi olim dicti 'lavatores,' quod quasi lavare volentes in balnea sive lavatrinas inreperent. Hinc itaque, 'laverna' et 'laverniones.' Hi fures primum. Sic Acro capiendus ad Horat. Epist. I. 16.

CARMEN XXXIV.

Carmen seculare] Ψευδεπιγραφή. Nam Carmen est indictum pueris patrimis et matrimis, cum libri Sibyllini adirentur ætate Catulli. Narravi rem ad Horat. I. Od. 21.

23 *Antiquam ut solita es*] Noluit Valerius *Ancique*, sed *Antiquam*, nobilem, ut Æn. I. 'Urbs antiqua,' nobilis; 'Terra antiqua,' nobilis: et Æn. IV. 'Antiquà Tyros,' nobilis. Et XI. 'Antiqua Urbs,' nobilis. Bene ita Servius. In membranis plerisque, *Antiquum*. Esset pro antiquitus, sive olim.

CARMEN XXXV.

13 *Inchoatam Dindymi Dominam*] Voluere aliqui, *entheatam:* pessime. Vel quia non est 'entheata' illa, sed facit 'entheos;' vel quia versu Epigrammatis ultimo disconvenit 'venuste' et 'entheata,' vel quia consensu librorum est *inchoatam*.

CARMEN XXXVI.

1 *Cacata charta*] Paullinus lib. II. Epist. 4. 'Obscurata næniis insipientiæ meæ, et ut digno meis versibus

verbo utar, Caccabata, ridentibus multis et nauseantibus,' &c. 'Caccabata,' cacata charta. Sic loquuti videntur olim Christiani, refugientes Catulliani verbi obscœnitatem.

10 *Jocose et lepide*] Melius membranæ διαλύτως, *Joco se lepide*, *&c.* Illi autem Catullum ex Catullo visi tollere quibus placuit.

19 *Pleni turis*] Haud dubie melius, *Pleni ruris*.

CARMEN XXXVII.

10 *Frontem tabernæ scipionibus scribam*] Forte, *scriptionibus scribam*: i. e. Epigrammatis, ut apud Cic. pro Licinio. Attice γραφαῖς γραφήσω. Xenoph. II. Rer. Græcar. θεραπείᾳ θεραπεύειν. Catull. Carm. XIV. 'Odisse odio.' C. Sallust. Orat. I. de Rep. Ord. 'Populos nationesque magnis auctionibus auxissent:' T. Livius lib. XXIX. 'Eaque omnia bonis auctionibus auxitis.' Fortean et apud Petronium ubi est, 'Et non sentientis labræ humerosque sopitionibus pinxit,' fuit olim, 'Scriptionibus pinxit.' 'Scriptionibus,' lineamentis, ductibus. Nam qui reposuere, 'sopitis titionibus,' verbo magis quam re adpropinquavere.

20 *Ibera urina*] Hunc Iberiæ ritum Diodor. Sicul. lib. V. notavit Οὔρῳ τοὺς ὀδόντας παρατρίβειν: *Dentes urina defricare*. Et Geographus, lib. III. Hispanos τοὺς ὀδόντας οὔρῳ σμηχέσθαι ἐν δεξαμεναῖς παλαιουμένῳ, αὐτοὺς καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν: *Dentes sibi urina in cisternis inveterata pumicare ipsos et mulieres eorum*. Tangit Apul. Apolog. I.

CARMEN XXXIX.

1 *Quod candidos habet dentes, Renidet*] Alexis Comicus Athen. lib. XIII. et Clem. Alexandr. Pædag. lib. III. cap. 2. matronarum delicias pingens, Εὐφυεῖς ὀδόντας ἔσχεν, ἐξ ἀνάγκης δεῖ γελᾶν, Ἵνα θεωρῶσ' οἱ παρόντες τὸ στόμ' ὡς κόμψον φορεῖ· Ἂν δὲ μὴ χαίρῃ γελῶσα, διατελεῖ τὴν ἡμέραν. Dixeris Latine, *Dentibus, renidet usque si qua forte candidis, Ut venusti ostentet oris sæpe pulchritudinem: Et dies renidet, etsi læta non est, integros.* Tertio enim versu lego, Κἂν δὲ μὴ χαίρῃ, γελῶσα διατελεῖ τὴν ἡμέραν.

19 *Dentem atque rufam defricare gingivam*] Apul. lectio melior, Apolog. I. *Dentem, atque russam pumicare gingivam.*

CARMEN XL.

5 *Pervenias in ora vulgi*] 'In memorias exire,' Minutius Felix Octavio.

CARMEN XLI.

1 *Acme*] In eandem Epigramma XLIII. ubi et eadem *Decoctoris amica Formiani.* Neque ullus hic mutationi locus.

7 *Nec rogate, qualis sit*] Trimodiæ verborum hic effusæ hactenus, sed Passerina prandia. Valerius voluit, *Non est sana puella; nec rogate Qualis sit. Sonit hæc imaginosum.* 'Sonat imaginosum,' delirat, ut propinqua jam funeri imaginario. Loquitur sive sonat deliramenta. Qui nescivere *sonit* esse 'sonat,' fecere *solet*. Simul et dilogia: *sonat imaginosum*, delirat ut propinqua funeri, aut sonat imaginosum, φαντασιῶδες; bella enim sibi videtur, neque est. Glossæ: φαντάζομαι, *Imaginor*. φαντασία, *Vana visio, Imago. Sonit* autem videlicet tinnitu illo, cum 'tota millia decem poposcit.'

CARMEN XLII.

4 *Vestra redditurum*] Carisius lib. I. *nostra redditurum.*

8 *Myrmice ac moleste*] *myrmice* hoc, refellit analogia.

CARMEN XLIII.

In eandem Epigr. XLI. et XLV.

CARMEN XLIV.

15 *Et me recuravi*] Plin. lib. XIII. cap. 12. 'Quæ non esset ita recurata,'

&c. Tertull. de Resurrect. cap. 40. 'Redactis et recuratis omnibus membris.' de Pallio cap. 3. 'Cum squamis et anni recurantur.' Adv. Marcionem, lib. v. cap. 20. 'Adulteratam recurasse.' Qui reponunt *procuravi*, Catullo linguæ proprietatem eripiunt. Procurant se qui sani: recurant qui ægroti. Indicio et Valerius ipse cum sequitur, 'Quare refectus.'

CARMEN XLV.

8 *Amor sinistra, ut ante*] Lego, *Amor sinistra inante, Dextram sternuit adprobationem : inante* pro ante, ut nota res. Amor sinistra ex parte antrorsum sternuit dextram adprobationem. Ergo neque ut putavere quod sequitur, *Amor sinistra ut ante, &c.* rectum est. Sed reponendum ibi quoque. *Amor sinistra inante. Dextram, &c.* Urbane autem ac mimice Valerius, Amor, inquit, a læva dextre sternuit ridens Acmæ ac Septimii amores ut miseros, et turpiculæ cum Turpione. Nec enim a læva, sed dextra sternutationes faustæ. Plut. Themist. Ἅμα δὲ πταρμὸς ἐκ τῶν δεξιῶν ἐσήμηνε· ubi felix ea sternutatio: at a læva infelix. Theocr. Idyll. vii.

CARMEN XLVI.

2 *Jam cæli furor æquinoctialis*] Æquinoctialem cæli furorem voluere intelligi, hiemem frigore ac ventis furentem, ut Adversar. lib. xiv. cap. 1. Atqui non æquinoctii sed brumæ et solstitii magis furor ille. Haud dubie Valerius ita voluit, *Jam cæli furor, æquinoctialis Jucunda Zephyri silescit aura.* Jucunda et tepida Zephyri aura sub vernum æquinoctium spirantis, pellit hiemem. Vestigium hujusce lectionis in membranis, ubi *aura* est, deinde nesapi liturarii fecere *auris*. Bene itaque Catullus Ver et Zephyrum æquinoctialem junxit, et cœli furori, sive aëris frigori opposuit.

CARMEN L.

3 *Ut convenerat esse delicatos*] Rectius alii, *Ut convenerat esse, delicatos Scribens versiculos, &c.* Quod qui refellunt, cum ritu Romano pugnant, non potandi solum, sed et poëtandi in epulis. Neque *ut convenerat esse*, est, quo loco conductum ad cœnam, ut opinati aliqui, sed quo tempore, sive tempore cœnæ.

19 *Despuas ocelle*] Libri aliqui, *ocello*, sed *ocelle* magis ad Catulli adfectum, ut ante, 'jucunde.'

CARMEN LI.

3 *Qui sedens adversus*] Ut in medio lectulo. Sic apud Tatium in Leucippa lib. i.

CARMEN LII.

3 *Per consulatum pejerat Vatinius*] Vatinius Cos. fuit anno IↃCXCIII. Cæsare Dictatore iterum. Dio, lib. xlii. Cos. nempe suffectus anni exitu. Macrob. Saturn. lib. ii. cap. 3. Quo pacto igitur Eusebio in Chronicis ratio constare potest, qui Catullum mortuum scribit Olympiade clxxx. ante bellum civile Cæsaris et Pompeii? Deinde et Macrobii loco antedicto παρόραμα illud, cum Tullii dictum quod jecit in C. Caninium ponit, quasi in P. Vatinium.

CARMEN LV.

1 *Oramus*] Hoc epigramma ingenii Catulliani luminibus distinctum plerisque, sed magnam partem quasi Protogenis Jalysus, si oblitus cœno esset. Adspersa enim pleraque non modo non Catullo digna, sed neque aliquo melioris ævi Poëta.

18 *Si linguam clauso*] Sidonius διαρρήσει legit *clauso*. Patet ejus imitatione in Narbone Martio, 'Hoc centesima laudum tuarum est.' Sic mox: 'Ventosa gaudet Venus loquela.'

CARMEN LXI.

In nuptiis Juliæ et Manlii] Mem-

branæ, *Epithalamium Juliæ et Manlii.* Sed sive hoc, sive illud, a Grammaticis est, qui ordinem illum ex Catullo sumsere, cum ait: 'Namque Julia Manlio Nubit,' &c. Hic ante Manlium Julia, sed non etiam esse debuit prior Julia in ἐπιγραφῇ.

15 *Pineam quate tædam*] *Spineam,* Valerius voluit. Testes multi bonique: M. Varro lib. II. de vita populi Rom. apud Marcellum in 'Fax,' et Carisium lib. I. in 'Spina.' Festus in 'Patrimi et matrimi.' Massurius apud Plin. lib. XVI. cap. 18. Aliqui tamen contra veniunt, et mordicus tenent arcteque defendunt, *Pineam* rectius esse, et Poëtarum testimonia proferunt, apud quos sæpe in nuptiis faces pineæ. Narro ego: multæ in nuptiis faces, sed una præcipua, nempe spinea, quam Valerius nunc tangit. Spinea illa fax præcipua, quia vestigium prisci ritus, nempe spineæ in nuptiis faces, quoniam e spina faces in nuptiis militum Romuli et Sabinarum. Plin. loco antedicto. Deinde quia spinea fax illa e spina alba, quæ credita vim habere amoliendi sive averruncandi mali. Ovid. Fast. VI. Præter hanc spineam facem aliæ quinque, quos nominare soliti cereos. Plut. Rom. Quæst. II. At olim quidem faces nuptiales omnes spineæ, sed postmodo receptæ item ex carpino et corylo, Plin. l. c. Quod accipe servato ritu spineæ unius, contra quam est Advers. lib. XXI. cap. 29. Sed inquiunt, ubi tæda in spina? ubi et corylo, cerea nempe.

31 *Ac domum dominam voca*] Melius hoc, quam quod alii, *Ad domum,* aut, *Ac domus, &c.*

43 *Huc aditum ferat*] Mala interpunctione hactenus, *Ut lubentius audiat Se citarier ad suum Munus, huc aditum ferens, Dux bonæ Veneris, boni Conjugator amoris.* Lege, *Ut lubentius audiat Se citarier ad suum Munus, huc aditum ferat. Dux bonæ Veneris, boni Conjugator amoris, Quis Deus, &c.* Avertit Poëta orationem ad Hymenæum. Ergo et sequitur, 'Te suis Tremulus parens,' &c.

46 *Quis Deus magis optimis*] Alii, *Quis Deus magis a macris.* Sed macerrima correctio illa est: alii, *Quis Deus magis, ah magis.* Neque illi optime. Frigida enim hic commiseratio illa. Manu Valerii fuit, *Quis Deus magis ac magis, &c. Magis ac magis,* magis magisque, μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Sisenna apud Marcell. in 'Discedere.' 'Armata dextra ducti, magisque in latitudinem discedunt,' &c. Lego, 'magis magisque.' Terent. Eun. 'Impendio magis animus gaudebat mihi:' lego, 'Impendio magis magisque,' &c. Afranius Vopisco apud Sosip. lib. II. 'Cecidit spes reducendi domum quam cupio, Cujus ego indies impendio ex desiderio magis magisque maceror.'

108 *Probra turpia Persequens*] Mutavere aliqui, *Proqua,* ut sit adultera *Proqua* sive *Proca.* Sed neque recte duo illa sic juncta, et insolens *Proca* pro virosa. Valerius probra turpia dixit, ut ante 'malam adulteram,' et Carmine ad januam, 'malum adulterium.' 'Adulterium malum' quo violatur matrimonium: adulterium simpliciter quo damantes faciunt, ut Propert. lib. II. 'Adspice ut in toto nullus mihi corpore surgat Spiritus, admissos notus adulterio.' Lege, 'motus.' Sic itaque aliud 'probrum,' aliud 'probrum turpe.' Adulterium autem et probrum inter amantes quia soliti conjurare.

115 *Candido pede lectuli*] Vulgarii, *O cubile, quot omine Candido pede lectuli Quæ tibi veniunt bona, Gaudeas, &c.* Membranæ, *O cubile quod in omnibus, Candido pede leti.* Falsa, inquies, scriptura. Sane, sed vera index. Fuisse nempe, *O cubile, quod omnibus Candido pede lectulis, Quæ tibi veniunt bona, Gaudeas, &c.* Cubili ait venire bona, et omnibus lectulis candido pede, sive ἐλεφαντόποσι, ἀργυρό-

ποσι. Cubile accipit lectum nuptialem, sive genialem, in atrio, in aula, qui post nuptias jugalis, sive conjugalis, sive adversus: candido autem pede lectulos qui in cubiculis, qui quo numero quantoque adparatu in ædibus divitum, historia longa esset. Tangit eos Lucian. in Tyranno, Τὰ λιθοκόλλητα ἐκπώματα, καὶ τὰς κλίνας τὰς ἀργυρόποδας: *Pocula gemmata, et lectulos argenti pedes.* Clem. Alexand. Pædag. lib. II. cap. 3. Κλίναι τε ἀργυρόποδες καὶ ἐλεφαντοκόλλητοι. *Lectuli argentipedes et eborati.* Copiam sive numerum ejusmodi lectulorum Valerius respiciens, dixit *omnibus:* adparatum autem, *Candido pede.* Et cubile et omnes cubiculorum hujus gaudii nuptialis ait fore participes, et gaudere jubet cubile nihilo insolentius, opinor, quam Propert. dixit lib. II. Eleg. 15. 'O me felicem, nox o mihi candida, et o tu, Lectule deliciis facte beata meis.' Ut gaudii nuptialis et matrimonialis, genialis et adversus lectulique alii participes, sic funeris quoque et luctus eos participes facere voluere. Unde lectulorum illa in funeribus frequentia, quæ in triviis nota est. Sic utrique Libitinæ sui lectuli. Scio qui digessere hunc Valerii locum aliter sed et toto eos cælo aberrare scio.

206 *Ille pulveris Erythrei*] Alii, *Ille pulveris interim;* aut, *Ille pulveri Antæi;* aut, *Eretri:* alii, *Ille pulveris Enthæi:* Membranæ, *Eritei.* Indicio veræ lectionis. Fuisse scilicet, *Ille pulveris ætherei.* Pulvis æthereus aut aëreus, corpuscula in sole, de quibus Lucr. lib. IV. Aut pulvis æthereus, sive aëreus qui excitatur de terra in aërem, ut cum Maroni, 'stat pulvere cælum.'

220 *Semihiante labello*] Apul. Florida in *Canticum ore tereti, semihiantibus in conatu labellis eliquare.*

CARMEN LXII.

7 *Nimirum Eoos ostendit noctifer imbres*] Manifestario falsa lectio, sed nihilo melior quam aliqui reposuere, *Nimirum Oceano se ostendit noctifer imbre.* Dixi nihilo melior: verius pejorem aut pessimam dixeris. Ex antiquæ scripturæ vestigiis conjectura facilis, Valerii manum fuisse, *Nimirum Œtæo se ostendit noctifer igne.* Persuasi ab Œta Thessaliæ monte oriri Hesperum. Maro Ecl. IX. 'Tibi deserit Hesperus Œtam:' et Culice. 'Et piger aurato procedit Vesper ab Œta.'

9 *Canent quos vincere par est*] Membranæ, *Canent quo visere parent:* hinc fecere aliqui *Caveant quo jure parent se.* Haud vidi magis. Longissimo devergio a carmine nuptiali ad cantiones. Voluit Valerius, *Canent quod vincere par est:* i. e. carmen dignum victoria.

CARMEN LXIV.

1 *De nuptiis Pelei et Thetidis*] In membranis inscriptio est, *Argonautica.* Non aliunde hoc ita in mentem illis quiqui fuere, quam quia principio carminis aliqua mentio Argonautarum est. Epithalamium autem esse, perspicuum fiet legenti quod Rhetor Menander in Epithalamii præceptis tradit lib. II. cap. 6. de genere demonstrativo. Sed proprie quidem Epithalamium est quod Parcæ canunt, 'O decus eximium,' &c. Ubi et in membranis recte notatur, *Epithalamium Thetidis et Pelei.* Cetera vero descriptionem habent lecti genialis. Etiam de auctore hujus Epithalamii dubitatum est. Nam Isidorus non Catullo sed Helvio Cinnæ tribuit lib. XIX. cap. 3. et penult. Major tamen Tibullo fides, qui Catullum auctorem facit lib. III. Eleg. 6. cum ait: 'Gnosia Theseæ quondam perjuria linguæ Flevisti, ignoto sola relicta mari. Sic cecinit pro te doctus Minoi Catullus, Ingrati referens impia facta viri.' Verbo illo, 'Theseæ perjuria linguæ,' tangit versum illum hujus Epithalamii, 'Ah devota do-

mum perjuria portas.' Profert et Marcell. Gramm. versum hujus epithalamii in 'Carchesia,' et auctorem facit Catullum. Sed nec versus ille, nec Catulli nomen est in libris Marcell. antiquis.

10 *Pinea texta*] Ovid. Met. XI. 'Intra cava texta carinæ:' et Fast. I. 'Pinea non sano ter pede texta ferit:' et Trist. lib. I. Eleg. 3. 'Pinea texta sonant:' et lib. XIV. 'Fert ecce avidas in pinea Turnus Tecta faces.' Melius fuerit, *tecta*.

23 *O bona mater*] Argo navis, in cujus ventre Argonautæ, sive quæ quasi peperit Argonautas. Sic Apoll. R. lib. IV. Argo μητήρ. Et γαστέρες νεῶν. Scholiast. Thuc. ad lib. I. aliter; neque recte est in Advers. lib. XXIV. cap. 9.

28 *Neptunine*] Ut 'Oceanine,' 'Adrastine.' Neque recte in Adversar. aliter loco antedicto.

36 *Grajugenasque domos*] Bene sic in membranis. Catullus velificari voluit honori Thessaliæ et Achillis, et Grajugenas domos intelligi locum Thessaliæ ubi Græcus rex natus. Hunc natum in Thessalia notat Plin. lib. IV. cap. 7. Thessalia itaque Grajugena domus, quia inde Græciæ et Graiorum nomen. Plin. l. c. Serv. ad Æn. II. Frustra itaque doctissimi viri ut in Adversar. cap. eod. et Petr. Victor. Variis Lect. lib. XX. cap. 21. mutavere, *Cranonisque domos*.

37 *Pharsaliam coëunt*] Correxere, *Pharsalum coëunt*. Nihil necesse. Communis enim hæc Valerio syllaba, ut in nomine 'Dianæ' et 'Apuliæ' Horatio, 'Italiæ' Virgilio, 'liquidi' Lucr. lib. IV. Hac de re Victorinus, item alii.

45 *Candet ebur soliis*] Refer ad 'sollisternium' de quo Festus.

55 *Nec dum etiam seseque sui tum credidit esse*] In membranis, *Nec dum etiam seseque sui tui se credit*. Fecere hinc aliqui, *Necdum etiam sese quæ sit, vix et sibi credit*: alii, *Necdum etiam sese quæ sit tum credidit esse*. Excidisse reor nomen *perdita*, et fuisse, *Necdum etiam sese quæ sit, tum perdita credit*: Necdum credit se, ut est, esse perditam ac desertam a Theseo. Sic ipsa post paullo, 'Quali spe perdita nitar?'

65 *Non tereti strophio*] Cinnæ hunc versum tribuit Isidor. lib. XIX. cap. 28. neque recte legit, *lactantes*, item, *cincta*.

Luctantes vincta papillas] Apul. lib. X. 'Tænia quoque qua decoras devinxerat papillas.'

66 *Toto delapsa e corpore*] Melius, *dilapsa*.

67 *Adludebat*] Male in plerisque, *allidebat*.

80 *Queis angusta malis cum mœnia*] Peccant qui corrigunt, *augusta*. Nec enim *augusta*, sed *angusta* illa mœnia tempore Thesei: lege Plut. Theseo.

83 *Funera nec funera*] Manil. lib. V. 'Virginis et niveæ rapitur sine funere funus.'

93 *Exarsit tota medullis*] Lege cum aliis, *exarsit tota medullis, Heu misere exagitans inmiti corde furores, Sancte puer*. Cor Ariadnæ inmite, vulnere scilicet amoris crudo sive acerbo, ut Æschyli Prometheo σφριγῶν θυμός.

102 *Aut mortem oppeteret Theseus*] Melius, *Aut mortem adpeteret;* ut Georg. IV. 'Pulchramque petunt per vulnera mortem.'

106 *Conigeram pinum*] Frustra voluere aliqui, *cornigeram*. Rari scilicet venatores in summo Tauro, aut nulli verius, itaque nec pinus *corrigeræ*.

122 *Dulci devinctam lumina somno*] *Dulci*, ut si esset cum Theseo suo. Peccant qui corrigunt, *tristi*.

125 *Clarisonas voces*] Rectius ita quam ut reposuere, *Clarificas*. Sic infra, 'Fluentisonum littus:' et Propert. lib. III. Eleg. 19. 'Undisoni Dii.'

138 *Inmite ut nostri*] Sic melius quam *Inmite ut monstri*.

174 *Religasset navita funem*] Adpulisset; non autem, ut arbitrati aliqui, solvisset navim. Ovid. Fast. IV. 'Nox aderat, querno religant in stipite funem: Lux aderat, querno solvunt a stipite funem.'

178 *Isthmoneosne petam montes*] Membranæ, *Isthmoineæne petam montes?* Sed litura illa et incorrecta correctio est. Fecere aliqui, *Isthmon, eosne petam montes? &c.* Scripserat Valerius haud dubie, *Idæosne petam montes? &c.* Intelligi Ariadna vult: Anne in patriam meam Cretam redibo? Subjicit respondens ipsa sibi, 'At gurgite lato, Discernens patriam truculentum dividit æquor.' Maro Æn. III. agens de Creta, 'Mons Idæus ubi,' &c.

179 *Dividit æquor*] Næ recte alii, *ah gurgite lato, Discernens pontum truculentum dividit æquor.*

184 *Prætereo litus*] Membranæ, *Præterea littus, nullo, sola insula, tecto.* Cic. Epist. ad Att. I. 14. 'Litus atque aër et solitudo mera.'

229 *Quæ nostrum genus*] Hæc parenthesis sive interpositio, (*Quæ nostrum genus ac sedes defendere fretis Annuit.*) Intelligi vult Ægeus: Quod si Pallas Itonia tibi concesserit, ut taurum vincas, &c. Minus recte est in Advers. lib. XXIV. cap. 9.

237 *Quam primum*] Ante hunc versum interpositus a plerisque ille, *Lucida qua splendent summi carchesia mali.* Isidorus Helvio Cinnæ hunc tribuit lib. XIX. cap. penult. Eundem Marcell. in membranis profert ex Helvio Cinna in 'Carchesia.' Uterque legisse poëma hoc videtur nomine Helvii Cinnæ inscriptum. Isidor. quidem etiam illum versum, 'Non tereti strophio luctantes vincta papillas,' ex Cinna profert, qui haud dubie hujusce poëmatis est.

248 *Morte ferox Theseus*] Rectum, *Marte ferox Theseus. Marte*, pugna cum Tauro pugnata, et victoria. Ut Hor. III. Od. 14. 'Morte venalem petiisse laurum.' Recte in membranis, 'Marte venalem,' &c.

274 *Procedunt, leviterque sonant plangore cachinni*] Membranæ similiter, sed in litura, tali ut tamen adpareat prior lectio, *Procedunt: levi resonant plangore cachinni.* Fecere, *Procidunm leni resonant plangore cachinnum.* Sed Catullus voluit, *Procedunt.* Patet cum antecessit, *tarde.* Tardæ procedunt videlicet undæ, alia post aliam, ut cum Diis conveniens sit qui processuri mox tarde alius post alium. Tarde ad pompam et fercula refert, procedere ad seriem. Præterea 'proclives,' sive, ut veteres libri, 'proclivas' undas Valerius ante dixerat, neque rursus exprimi nunc necesse undarum illam proclivitatem voce procidui. Vera lectio, *Procedunt leni resonant plangore cachinni.* Signanter *leni*, nec enim irati maris hi cachinni: et levis strepitus Deorum venientium ad nuptias, cum suo sibi quisque natalitio dono, sive sportula nuptiali. Urbane et Valerius *plangore cachinni* dixit, quasi ludens, et plangoris nomen, quod usurpari solitum in luctu, transferens ad cachinnum. Glossæ: *Plangoribus, κοπετοῖς, θρήνοις.* Cachinnus absque sonitu non est. Sive cachinnus 'risus lascivior est cum voce.' Cornutus in Pers. Sat. I. Sic in undarum cachinno est risus sive γέλασμα, ut Æschylus vocat Prometheo, et καχλάζειν, sive *plangere*, ut Apollon. Argonaut. Quemadmodum autem dicatur τὸ κῦμα ἐπιγελᾶν disserit Aristoteles, sive is Alexander est, Problem. XXIV. Partis XXIII. Hujus problematis particula est problema I. Partis ejusdem, quod male distractum manu librariorum.

276 *Purpurea procul nantes a luce refulgent*] Voluere aliqui, *variantes a luce.* Nescivere scilicet, *nare* esse fluere. L. Festus in 'Amnis.' Sic et Q. Ennius dixerat 'fluctus natantes;' ut Serv. notavit ad Æn. VI. Manil. lib. I. 'Fluctusque natantes.'

289 *Non vacuus. Namque ipse tulit*]

Totus hic in membranis locus sic habet: *Confestim Pensios adeunt viridantia Tempe, Tempe quæ silvæ cingunt super impeudentes, Minosim linquens doris celebranda choreis Nonacrios. Namque ille tulit, &c.* Totum sic alium fecere: *Confestim Peneos adest, viridantia Tempe, Tempe, quæ silvæ cingunt superimpendentes, Minyasin linquens doris celebranda choreis Cranona, erisonamque, tulit radicitus altas Fagos.* Sed parvula librariorum exerratio et ψευδοπελλογραφία, hunc locum ita infuscavit, ut doctissimorum ingenia fatigarit. Fecerat nempe Valerius, *Confestim Peneos adit, viridantia Tempe, Tempe, quæ silvæ cingunt superimpendentes Aëriæ linquens doris celebranda choreis Minyadum. Namque inde tulit radicitus altas Fagos, &c.* Trajectio verbi *Aëriæ* omnem illum pulverem excitavit, qui oculis objectus in voce illa somnorina *Nonacrios.*

291 *Lentaque sorore*] Sic in membranis quoque expressim quidem et sine litura.

292 *Et aëria cupressu*] Quo jure cupressus in nuptiis? Quo et Vergil. Cul. est 'læta cupressus.' Ubi frustra sunt, qui correxere 'lenta,' aut 'lethæa.' Cupressus enim quoque in amœnitate, ut Plin. lib. XVI. cap. 33.

301 *Cultricem montibus Idæ*] Membranæ, *cultricem montibus ydri.* Hinc natum illud plerisque, *cultricem montibus Hydri:* nempe ut montes Hydri sint, Delphici montes, ubi Apollinis de Pythone serpente victoria. Sed longe quæsitum hoc, neque Catullianæ felicitate conveniens. Dixerim fuisse, *Unigenamque simul cultricem montibus udis;* et facili sententia et felice. Catullus nempe urbane, omnes cælites venisse apud nuptias Pelei, Phœbo et Diana exceptis. Nempe a Jove hos relictos quasi ut domi viderent, sive servarent. Phœbus in cœlo; Diana in montibus, metu videlicet, jocemur enim hoc verbum, ne quid turbetur dum Jupiter in nuptiis. Quomodo autem *montibus udis?* Quia venationes Dianæ propter fontes ac fluvios. Itaque Horat. I. Od. 21. 'Diana læta fluviis et nemorum coma:' ubi et causam explico. Nascitur item eccilla quæstiuncula, Cur Apollo et Diana potissimum domi relicti? Ex Physicis commentum hoc: Phœbi nomine sol accipitur. Sol honestare Pelei nuptias munere suo dignatus non est, sive adspernatus Peleum est, quia serenitatem ei negavit, totumque illud tempus geniale pluviis fuscatum. Narrat copiose Staphylus lib. III. Rerum Thessalicarum apud Tharræum in Apoll. R. lib. IV. Perstrinxit quoque Interpres Aristoph. in Nebulas. At, inquies, Phœbum Æschylus nuptiis Pelei ait interfuisse, ac de fortuna Pelei vaticinatum esse. Quid ni? Poëtice hoc Æschylus et πεπλασμένως, ad Fabulæ suæ argumentum. At Staphylus rem ipsam disseruit; eamque Catullus nunc velatam πλάσει, μάλα ποιητικῶς, tetigit. Ecce autem parvula etiam nunc dubietas. Esto, inquies, Phœbus abfuit, quia pluvium illud tempus; Phœbe autem sive Diana cur absentiva esse voluit? Quia scilicet, ipsa quoque nubibus obscurata noctu, sive, ut Maro diceret, 'Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.' Sive pluvium illud Pelei nuptiale tempus, noctu atque interdiu. Petrus Victorius tamen, sine fuco et supercilio longe doctissimus, Variis Lect. lib. XVI. cap. 20. Phœbi sororem Minervam intelligi voluit; sed jam a Mureti stilo refutatus ille, neque ipse tamen eruere verum potuit.

308 *His corpus tremulum*] Membranæ: *His corpus tremulum complectens undique questus, Candida purpurea tuos intinxerat ora.* Hinc excudere aliqui: *His corpus tremulum complectens undique vestis, Candida purpurea talos intinxerat ora;* alii, *Candida purpurea Tyros intertinxerat ora;* alii, *Candida purpurea Tyrios excinxerat ora;* i. e. inquiunt, spoliarat Tyrios institores. Sed menda illa, *tuos,* invexit quoque

Tyrios, aut *Tyros*. Scripserat ante aliquis *tacos* pro *talos*, hinc deinde *tuos*, et *Tyros*, et *Tyrios*. Hæc quidem aliqua dubitandi seges; at illud mirari licet, non observatum, *intinxerat* pro *incinxerat*. Instita incingit talos, quemadmodum Horat. I. Sat. 2. 'substricta talos tegit instita veste.' Sic enim recte Serv. legit ad Æneid. II. Non, ut vulgo est, 'subsuta.' Explico hunc locum plenius ad Horat. Sat. illam.

351 *Cum tremulo incanos solvent a vertice crines*] Membranæ, *Cum incinerem canos solvent a vertice crines*. Legere aliqui, *Cum incurvo incanos solvent, &c.* alii, *Cum cineri incanos solvent, &c.* Sed verum illud, *Cum in cinerem canos solvent*. Solvent crines in cinerem, ut cinere conspergantur, sive in usum spargendi caput cinere. Nam mulieres in luctu spargentes cinere caput, etiam solutis sive passis crinibus. Seneca Troad. 'Solvite crinem: per colla fluant Mœsta capilli, tepido Trojæ Pulvere Turpes.'

365 *Percussæ virginis*] In membranis plerisque, *perculsæ virginis*. Sed culpa librarii.

385 *Domos invisere castas Sæpius*] Membranæ, *Domos invisere castas Nereus*: recte in aliis, *Domos invisere castas Heroum*.

CARMEN LXV.

2 *Sevocat a doctis Ortale virginibus*] Etiam, *Sevocat*, in membranis, sed non sine litura, et, ut loquuti aliqui, charaxatione, sic tamen ut vestigii aliquid, fuisse, *Sejugat*.

3 *Dulcis Musarum expromere*] Sic in membranis melius, quam quod notavere in margine aliqui, *Nec potis est harum dulcis expromere fœtus*. Prius 'virgines' dixit, deinde quasi ἐπεξηγούμενος, 'Musas.'

9 *Adloquar? audierone unquam tua verba loquentem*] Membranæ, *tua dicta loquentem*. Suspicati aliqui fuisse, *tria verba loquentem*.

12 *Semper mœsta tua carmina morte canam*] Membranæ, *Semper mœsta tua carmina morte tegam*: hinc excudere olim, *Semper mœsta tua carmina morte legam*. Sed vetus scriptura illa verissima. Ortalo enim petenti carmina, respondet Valerius, sibi decretum tegere semper deinceps carmina sua, quia mœsta sint morte fratris: tamen in Ortali gratiam mittere, &c. 'Sed tamen in tantis,' &c.

14 *Assumpti fata gemens Ityli*] Rectum haud dubie, *Absumpti fata gemens Ityli*. Membranæ, *Itelei*; sed errore librarii.

16 *Hæc expressa*] Melius haud dubie in membranis, *Hæc excerpta*, ut jam monuere alii.

19 *Ut missum*] Male hoc referunt aliqui Interpretes ad antecedens illud, *Effluxisse animo, &c.* Referri debuit ad verbum, *mitto*.

CARMEN LXVI.

33 *At quæ ibi pro cunctis, pro dulci conjuge Divis*] Membranæ, *Atque ibi pro cunctis, &c.* Fecere aliqui, *At quæ ibi, pro cunctis, &c.* alii, *At quæ ibi, proh, cunctis, &c.* Sed librarii trajectio nebulam offudit: nam fuit, *At quæ ibi prædulci cunctis pro conjuge Divis*.

35 *Si reditum tetulisset is, haud, &c.*] Vulgarii, *Si redditum tetulisset is, haud in tempore longo, et Captam Asiam Ægypti finibus adjiceret*. Membranæ, *Si reditum tetulisset is, haud in tempore longo, et Captam Asiam Ægypti finibus addiderat*. Condemnavere hanc Critici lectionem, sed non perspectam.

43 *Quem maxima in oris*] Sic vulgo est, nempe, *Ille quoque eversus mons est, quem maxima in oris, Progenies Phthiæ clara supervehitur*. Neque dissimiliter in membranis plerisque. Sed cogitemus anne fuerit Valerii manu, *quem maxima in armis, Progenies Phthiæ clara supervehitur*. Reges Macetum progenies Phthiæ. Nam Phthius Achilles. Achillis progenies Macetum Reges. Itaque Propert. lib. IV. Eleg. ult. 'Et Persen proavi

stimulantem pectus Achillis:' Silius de Philippo Persei patre, 'proavoque tumebat Achille:' et Virgil. Æn. vi. 'Perses Æacides.'

45 *Cum Medi inrupere novum mare*] In membranis est, *Cum Medi propere novum.* Putarunt fuisse, *Cum Medi properare novum:* Cum Medi properabant, &c. Sed Valerii forte stilo fuit, *Cum Medi propereque novum mare:* Cum Medi propere sive celeriter navere mare novum, et juventus barbara montem Athonem. Expressit Callimachus et celeritatem Persarum in opere illius novi maris ac montis perfossi, et molitionis magnitudinem.

48 *Juppiter, ut* Χαλύβων] Sic Politianus. Necdum reperere aliquid alii melius. Etenim et Callim. et Catullus Chalybes gentem dixere non ferrum. Non necesse autem Χαλύβων esse, potest Latinis literis Chalybum esse. Bene autem Callim. τῶν Χαλύβων γένος. Chalybes enim alii Asiæ, alii Europæ nempe in Iberia.

51 *Abjunctæ paullo ante comæ*] Sic in membranis plerisque.

56 *Et Veneris casto collocat in gremio*] Hæc in membranis lectio sed charaxata. Fuisse autem adparet, *Et Veneris casto consociat in gremio.* Metuentes versiculo ruinam, fecere *conlocat in gremio*, melius facturi articulo *in* deleto, *consociat gremio.* Bene autem qui monuere trajectionem hic versuum factam esse, et ita disposuere: *Ipsa suum Zephyritis eo famulum legarat, Grata Canopiis incola littoribus. Isque per ætherias me tollens avolat auras: Et Veneris casto consociat gremio.*

59 *Scilicet in vario*] Membranæ, *Hi Dii ven ibi vario ne solum in numine cæli.* Distortissime hoc quidem, rectius tamen illis de trivio, *Scilicet in vario.* Nam menda illa veræ lectioni propior. Illud nempe, *Hi Dii ven ibi vario*, natum opinor ex jugulatis Valerii verbis, *Di bene fecerunt, ne solum in lumine cæli, &c.* Maluere aliqui, *Ludit ubi, vario ne solum, &c.* Sed hoc quidem serie versuum ipsa refellitur.

60 *Ex Ariadneis*] Similiter et manuscripti aliqui. Correxere tamen, *Aut Ariadneis aurea temporibus:* sed melius, *Ex Ariadneis.* Etsi enim Poëtæ aliqui Ariadnam quoque ipsam collocavere in cœlo, tamen Callimachi stilo nunc disconvenit lectio illa, comparare volentis non Ariadnam et Berenicen: sed comam Berenicæ cum Ariadnæ corona. Neque credibile a Conone ipso Callimachum, aut a Callimacho Catullum abire voluisse. Cononi autem Berenica ipsa in cœlo non est. Catullus infra, 'Tu vero Regina tuens cum sidera,' &c.

75 *Quam me abfore semper*] In trivio sic est, *Quam me abfore semper, Abfore me a dominæ vertice discrucier.* Ex membranarum autem lituris perspexerit facillime aliquis non plane Cæcilius, a Catulli manu illud fuisse ἐμπαθές. *Quam me ah fore semper, Ah fore me a dominæ vertice discrucier.* Argute: Non tam lætor, inquit, me sidus esse, quam quod semper futura sum sidus a vertice dominæ. Vellem esse sidus in vertice, non sidus a vertice. Atque hic locus eos planissime arguit, qui scripsere, *Aut Ariadnæis*, de quo ante monui: causa corruptionis *a* antique scriptum pro *ah.*

77 *Omnibus expers unguentis*] Lectio vulgi, *Qui cum ego, dum virgo quondam fuit omnibus expers, Unguentis una millia multa bibi.* Intellexere virginem omnibus expertem, intactam: sed Catullus voluit, *Qui cum ego, dum virgo quondam fuit, omnibus aspersa, Unguentis, &c. aspersa*, factum *espersa*, deinde *expersa*, postremo *expers.*

79 *Nunc vos optato quas, &c.*] In manu exaratis, *Nunc nos optato quem junxit lumine teda, Non post uno animus corpora conjugibus.* Hic excudere alii, *Nunc vos optato queis junxit lumine teda, Non prius unanimis corpora conjugibus;* alii, *At vos, optato quæ junxit lumine teda, Non post unanimis corpora conjugibus.* Verius fuisse, *Nunc vos optato queis junxit lumine teda, Non post*

unanimis corpora conjugibus. Non sat recte dixeris corpora unanima aut nec unanima. Junxit autem Catullus *καθ' ὑφὲν post unanimis*, quasi opponens anteunanimis postunanimos. Sic post principia, et id genus alia.

82 *Quam jucunda*] Fuit, opinor, *Quam jucunda mihi munera libat onyx.* Quando libat, sive dum libabit, sive inter unguenti libationem.

93 *Sidera cur iterent*] Hæc vetus scriptura. Pontanus fecit, *Sidera cur retinent?* Statius, *Sidera cum interеant, ut tunc, &c.* Sed fuerat, *Sidera cur inter?* Cur inter sidera ego? Utinam, &c. Metuentes ruinam versiculo fulcivere, sed ἀκαίρῳ εὐνοίᾳ, vel ἀνοίᾳ potius. Intelligi vult Bostrychus ille, Quid inter sidera ego? Jucundior mihi reginæ vertex vertice Olympi.

94 *Proximus Hydrochoi Fulgeret Oarion*] Vetus hæc scriptura, probaque, sed non intellecta. Nam arbitrati a fulgerare esse *fulgeret*, ut pigneret, temperet. Non est, sed a 'fulgo' *fulgeret*. 'Fulgere' olim correpte, quod nunc 'fulgere' producte. L. Seneca Nat. Quæst. lib. II. cap. 56. Marcellus, Servius, Priscianus, alii, si coma, inquit, regia fieri possem, ut fui, me volente, vel Orion esset proximus Aquario. Non laborarem quo quicque sidus loco esset. Mihi enim locus inventus esset, omni loco cælesti optatior.

CARMEN LXVII.

7 *Dic agedum nobis*] Membranæ, *Dic age de nobis.* Fuit nempe, *Dic age dic nobis.*

17 *Quod possum*] Vetus scriptura, *Quid possum?* Non placet illud a plerisque inventum, *Quid possis.* Neque sub Catulli hoc persona, sed Januæ accipiendum.

18 *Nos volumus*] Non Januæ hoc jam verbum, ut arbitrati plerique, sed Catulli. Janua respondet, 'Primum igitur,' &c. Peccant qui legunt, *Vobis dicere.*

20 *Namque illam*] Falsa lectio. Bona et vetus illa, *Falsum est. Non illam vir prior attigerat.* a quo pendet deinde versus tertius sequens, 'Sed pater,' &c.

42 *Solam consiliis*] Veteres libri aliqui, *Solam cum ancillis.*

CARMEN LXVIII.

41 *Qua Manlius in re Juverit*] Membranæ, *quam salius in re.* Hinc procudere, *qua me Alius in re.* Et alterum huic Manlio cognomentum fuisse aiunt, *Alius* aut *Allius.* Quale obsecro illud, aut ubi inventum? Quod autem veriti ne non sit recte, *Qua Manlius in re Juverit*, pro, *Qua me Manlius in re Juverit.* Cassa terricula illa. Immo enim Attice et solita sic provocabula se, me, te, &c. in triviis.

44 *Cæca nocte tegat studium*] Vetus scriptura melior, *Nec fugiens seclis obliviscentibus ætas, Illius hoc cæca nocte tegat studium.* Fuit scilicet, *nocte teget studium.*

47 *Omnibus inque locis*] Hic ita versus in vulgariis, *Omnibus inque locis vulgetur fama sepulti.* Impense doctissimis faveo, qui expunxere ex hoc manipulo versum ita ignavum ut ignaviorem facere ignaviam possit. At ille in nostris membranis anne melior? *Omnibus et triviis vulgetur fabula passim.* Puto equidem de eadem, aut non meliore fidelia est.

50 *Deserto in Manli nomine*] Vetus scriptura, *In deserto aliis nomine.* Correxere, *In deserto Ali*, et cognomentum hoc quoque aiunt illud esse alterum. Sed magis est ut prænomen sit *Auli.* Nempe Aulus ille Manlius. Scripsit Valerius, *In deserto Auli nomine, &c.* Novo genere urbanitatis ex A. Manlio, *Allium Mallium* facere.

54 *Lymphaque in Œteis Mallia Thermopylis*] Apex Philologiæ Hadrianus Turnebus Advers. lib. XXIV. cap. 6. Manliam aquam in Thermopylis a Manlio dictam censet. Ἀμετρικῶς exagitavere hoc jam. Sed neque Maliæ illorum aquæ hic locus. Neque

Manlia, inquam, aqua neque Malia volenti Catullo est. Scripserat enim, *Lymphaque in Œteis, Manlie, Thermopylis.* Librarioli non arbitrati *Manlie* rectum esse pro *Manli.* Fecere itaque, pro sapientia sua et acumine, aquam Manliam.

67 *Is clausum lato*] Sic et veteres aliquæ scripturæ.

72 *Arguta constitit in solea*] Vulgariæ ita lectiones, nempe, *et trito fulgentem in limine plantam, Innixa, arguta constituit solea.* Sed vulgaria lectio melior.

79 *Desideret ara cruorem*] Vetus scriptura, *deficeret ara cruorem.* Voluit, opinor, Catullus, *defigeret ara cruorem.* Defigeret diris ac morti. Legere aliqui, *Desugeret.*

91 *Quæ nempe et nostro*] Membranæ, *Quæ vectet id nostro.* Fecere, *Quæ, væ, ter nostro;* aut, *Quæ ve te.* Neutrum facit Valerio. Nam hic quidem voluit, *Quæ nunc et nostro.*

100 *Detinet a nostro terra aliena solo*] Membranæ, *Detinet extremo terra aliena solo.* Aiunt posse legi *externo.* Sed verum *extremo.* Troja 'extremum solum,' ut nova Roma, 'Europæ tenus,' Ausonio Parentalibus. Glossæ, *Tenus, πέρας.* Magis itaque Troja extremum solum.

101 *Ad quam tum properans*] Vulgo est, *Ad quam tum properans fertur simul undique pubes.* In membranis autem nusquam illud *simul,* sed locelli aliquid vacui. Hiatus ille sic, opinor, existit. Librarius aliquis exerrans scripserat, *Ad quam tum properans fertur undique et undique pubes, &c.* Videre postea aretinæ literionum mentes non stare versum, priore itaque *undique* deleto, *simul* reposuere. Quomodo igitur, inquies, potuit rectius? Minime quidem oportuit Valerio περιγραφὴν *undique et undique,* ereptum ire, sed facere, *Ad quam tunc fertur propera undique et undique pubes Graia, penetrales deseruisse domos.* Hæc Valerii manus ipsissima.

119 *Nam neque tam carum*] Plebeia lectio, *Nam neque tam carum confecto ætate parenti, &c.* Ex priscæ autem scripturæ vestigio, *Nam neque tam sacrum.* Sacrum patri filii, avo nepotis caput, ejus quem habet in potestate, quia per id jurare soliti l. III. et seqq. D. De Jurejur. 'Per caput tuum jurasti, vel filiorum tuorum.' Plenissimi hoc ritu libri philologiæ. Maxime autem sacrum ita caput filii aut nepotis si unicus, qualis nepos hic, neque unicus tantum, sed et 'serus,' sive τηλυγέτης qui etiam unico carior. Sacrum autem quam carum dicere magis Valerius voluit, quia mox etiam dicturus, 'caro capiti.'

120 *Una caput*] *Una,* pro unica, ut Epithal. *Manlii,* 'Adspice unus ut accubans.' Plaut. Frivol. apud Priscian. 'O amice et multis, at mihi une Cephalio.'

121 *Qui cum divitiis*] Vetus scriptura, et unius mutatione apicis proba, *Qui tum divitiis.* 'Απόσκοπος, autem illa, *Qui quum in divitiis.* Nec enim tam capiendus in divitiis inventus, quam vix tandem divitiis inventus, videlicet heres *Impia derisi gentilis gaudia tollens.* Sive qui proximum agnatum excluderet inhiantem successioni.

124 *Suscitat et cano vulturium capiti*] Membranæ, *Suscitat a caro volturium capiti.* Caput Valerius intelligi vult, non canum illius gentilis volturii ac heredipetæ, ut, opinati omnes hactenus, aut, ut aliqui, canum avi caput, quod et *sacrum* ante vocavit. Fraudi eis fuit *capiti,* illud pro *capite,* ut et Lucret. lib. I. 'Cum lapidi lapidem terimus:' et Æn. VIII. 'Advectum Æneam classi, victosque penates.' Alia item apud alios. Suscitat itaque una illa sive unica nata volturium gentilem a capite filioli sui. Martial. 'Et sedeo qua te suscitat Oceanus.' Hinc seriem horum versuum turbatam vulgo esse perspexeris. Sic enim tri-

vialiter dispositi: *Nam neque tam carum confecto ætate parenti Una caput seri gnata nepotis alit. Qui cum divitiis vix tandem inventus avitis Nomen testatas intulit in tabulas, Impia derisi gentilis gaudia tollens, Suscitat et cano vulturium capiti.* Catullus voluit: *Nam neque tam sacrum confecto ætate parenti, Una caput seri nata nepotis alit: Impia derisi gentilis gaudia tollens, Suscitat et caro vulturium capiti, Qui tum divitiis vix tandem inventus avitis Nomen testatas intulit in tabulas.* Cur hanc trajectionis fraudem fraudi, librarii an critici? causa fuit metus ne illud ἀναφορικὸν *Qui*, minus recte cum volturio conveniret. Atqui nec debuit volturius intelligi, sed nepos. Planissima itaque nunc Valerii mens. Nam neque tam avo sacrum caput parvi nepotis unici et seri, quod filia ei alit, et tollit sive aufert gentili sive agnato proximo gaudium sive spem qua jam devoravit hereditatem, eumque volturium suscitat sive arcet a caro illius nepotis capite, ne insidiis et veneno tentare possit nepotem illum, qui tum demum sive sero patritis et avitis divitiis inventus heres, et institutus sive scriptus in tabulis testamenti. Frustratoriæ vero illæ rescriptiones legentium, *Suscitat ah cano volturium capiti.* Aut interpretantium tollere gaudium volturio, esse dare ansam aliis gaudendi de frustratione volturii. Denique crepusculum hactenus huic Valerii loco, aut et nox intempesta fuit.

128 *Quantum præcipue multivola est mulier*] Membranæ melius, *Quanquam præcipue multivola est mulier.* Perargute autem Valerius vocat 'multivolam mulierem,' ut et infra, 'Jovem omnivolum.' Itaque multivolam mulierem cum multo columbæ osculantis rostro comparant. Dixit enim, *Nec tantum niveo gavisa est ulla columbo Compar, quæ multo dicitur improbius, Oscula mordenti semper decerpere rostro: Quanquam, &c.* Multo rostro dixit comparem, columbi oscula improbe sive impudenter et adsidue decerpere. Non sat intellectus interpretum vulgo lusus hic Valerii.

142 *Ingratum tremuli tolle parentis onus*] Ante hunc versum aliquos excidisse verum est, falsum vellem. Carminis enim longe omnium quæ cantata unquam mellitissimi parte aliqua invitus careo: sed aliquam multi excidere, frustraque de patris senis odio narravere hic aliqua, ut bene aptam seriem ostenderent.

145 *Nigra munuscula nocte*] Membranæ, *mira.* Fuit fortean, *rigua.* Nox rigua, quia et rigat membra somno, et pratum Veneris rore. Hanc quæsisse Catullus videtur dilogiam.

147 *Si nobis id datur unis*] Non aliter vetus scriptura. Nam quod in plerisque est, *si nobis is datur unis;* aut *si nobis is datur unus.* Ex imperiti alicujus litura esse in membranis patet. In his ita perscriptum est: *Quare illud satis est, si nobis is datur unis, Quem lapide illa dies candidiore notat.* Fuit nempe Valerii manu: *Quare illud satis est, si nobis id datur unis, Quum lapide illa dies candidiore notat:* Quare, inquit, hoc satis est, si nobis unis, mihi et viro suo tantum, exclusis aliis omnibus adulteris sive mœchis, dat Lesbia id, nempe gaudium, quod dat, cum lapide candidiore dies notat, cum dies felices facit sive candidos. Respicit autem ad illum tractatum principio, 'Quod hic quisquis de meliore nota.' Longissime a Valerii mente abierit si quis correxerit, *Quare illud satis est, si nobis is datus imus, Quem lapide illa diem candidiore notat.*

150 *Pro multis aliis*] Lege, *Pro multis, Auli, redditur officiis.*

CARMEN LXIX.

6 *Trux habitare caper*] Ovid. III. Nequit, 'Quam sæpe admonui, ne trux caper iret in alas.'

8 *Nec qui cum bella puella cubet*]

Odyss. IV. Τίς γὰρ ἂν εἰναλίῳ παρὰ κήτεϊ κοιμηθείη;

CARMEN LXXI.

1 *Si cui jure bono*] Falsam esse hanc scripturam patet cum sequitur, 'Æmulus iste tuus,' &c. Indicio enim hoc, ejus ad quem scriptum est Epigramma nomen, primo versu expressum. Virronis nomen est. In veteris nempe scripturæ parietinis est, *Si qua viro bono sacrorum obstitit hircus.* Fecere aliqui, *Si cui jure bono, sacer alarum obstitit hircus;* alii, *Si cui, Virro, homini, sacer alarum obstitit hircus;* alii, *Si qua, Virro, bono sacro ritu obstitit hircus.* Sed fuisse scilicet, *Si quoi, Virro bono ritu, sacer obstitit hircus. bono ritu* dixit, quod versu sequenti, 'merito.' *Bono ritu* scilicet 'rite.' Neque ritum intelligi voluit τὰ Ἀφροδίτης ὄργια.

4 *Mirifice est actu*] Membranæ, *Mirifice est a te.* Fecere, *Mirifice est actu;* aut, *Mirifico est astu.* Fuit, opinor, *Mirifica est arti,* pro 'arte,' ut supra, 'capiti' pro 'capite.' Æn. VIII. 'Classi' pro 'classe.' Quia insolens visum hoc literionum genti natum illud, 'a te.'

CARMEN LXXII.

8 *Sed bene velle minus*] Hoc dicit: Ante et amicus et amator fui: nunc amator sum, sed amicus esse desii. Amicus bene vult; amator desiderat. Bene ita in hunc locum interpres Terentii ad Andriæ Act. IV. Sc. 3. De quo discrimine et L. Seneca Epist. XXXIV.

CARMEN LXXIII.

2 *Aut aliquem fieri posse putare tuum*] Melius membranæ, *Aut aliquem fieri posse putare pium.*

4 *Imo etiam tædet, tædet obestque magis*] In membranis, *Imo etiam tædet, stet magisque magisque.* Placuit hæc scriptura nonnullis, et sane triviali melior est, neque rectissima tamen. Fuit enim Valerio, *Immo etiam tædet, et magis atque magis.* Tædet jam nunc, et quotidie magis magisque tædere pergit. Objectus librariis et Grammaticis error, metuentibus ne in *tædet,* syllaba sic stare non posset.

5 *Ut mihi*] Sic et Membranæ. Sed Catulli stilo, *Ut mehe. Mehe* pro *me.* Fabius lib. I. cap. 5. Atque hujus quoque rei inscitia peperit vervecinum illum, *Tædet obestque magis.* Nam videre σοφώτατα σοφῶν non dici Latine, *tædet mihi,* fecere pro sapientia sua *obestque.* Næ recte, qui pro, *ut mihi, væ mihi.*

CARMEN LXXIV.

1 *Patruum objurgare solere*] Hinc Apul. Florida III. 'Patruus objurgator.'

CARMEN LXXV.

5 *Huc est mens deducta*] Similiter et vetus scriptura: sed melius alii, *Nunc est mens adducta.* Iidemque recte hoc carmen jungunt illi quod LXXXVII. est, melius quam plerique addi voluere LXXII.

CARMEN LXXVI.

11 *Quin te animo affirmas*] Vetus scriptura, *Quin tu animo affirmas, atque instinctoque reducis:* voluere aliqui, *Quin tu animum offirmas, atque istinc usque reducis;* alii, *Quin te animo affirmas, teque adstringisque reducisque;* alii, *Quin tu animum offirmas, itaque instructoque reducis:* sed voluit opinor Valerius, *Quin tu animum obfirmas itaque, in gyrumque reducis. gyrus* ille mirificus visus librariis, itaque somnia sua commenti sunt: *in gyrum,* scilicet rationis Tullius de Offic. lib. I. 'In gyrum rationis et doctrinæ ducere.' Experiris ingratum, et perire beneficia tua sentis. Quin itaque desinis excruciare te, quin animum obfirmas, &c.

CARMEN LXXVII.

1 *Nec quicquam credite amice*] Hoc et veterum ita libri [illegible] quam [illegible] nec quicquam [illegible] amice, &c.

CARMEN LXXVIII.

7 *Sed nunc id doleo*] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible].

CARMEN LXXXIV.

5 *Sic liber avunculus ejus*] Fuerat forte ex Veterii [illegible], *Sic liber avunculus ejus*. Qui [illegible] quid *liber*. *Liber* [illegible]. [illegible], sive [illegible], [illegible] generis. Ut cive et peregrino [illegible] C. Antonius Cos. Plin. lib. VIII. cap. 58. Q. Varius, Valerii lib. VIII. cap. 6. Persius, Horat. I. Sat. 7. Glossæ. [illegible], [illegible]. Aliter in vetere Epigr. de antiquis: 'Aspris atque [illegible] [illegible] [illegible] liris.' Similiter Festum, 'Liris,' inquit, 'ex aqua et [illegible] [illegible]:' et Plin. loco [illegible].

CARMEN LXXXVI.

2 *Hæc ego sic singula confiteor*] Eadem et vetus scriptura.

CARMEN XC.

3 *Nam Magus ex matre et gnato*] De hoc Magorum impio ritu Tatianus Oratione pro Barbaris. Clem. Alexandr. Stromat. lib. III.

CARMEN XCIII.

1 *Nil nimium*] Hinc 'nimium Catulli,' apud Fabium lib. XI. cap. I.

CARMEN XCIV.

1 *Mentula mœchatur*] Bene qui noverit in Mamurram esse, neque iidem tamen recte hoc et antecedens Epigramma unum esse.

CARMEN XCV.

10 *At populus tumido gaudeat Antimacho*] Neque tamen populo valde gratum, aut valde popularem illum Poëtam fuisse, liquet Dionis Halicarna. Sed nunc Cinnam Catullo [illegible] [illegible]. Cinnaque [illegible] Cyzicenus. De Antimacho [illegible] [illegible]: [illegible] Cinnæ [illegible] [illegible] ex [illegible] illo quam ex Cinnæ Smyrna. Priscianus [illegible] lib. VI. 'At [illegible] [illegible] Cinnæ [illegible] in [illegible].'

CARMEN XCVII.

10 *Et non pistrino traditur atque asino*] *Pistrino atque asino*, pistrinum et molæ: ut recte H. Ant. [illegible] Var. Lect. lib. VIII. cap. IX.

CARMEN XCIX.

7 [illegible] *Gellius*] [illegible] [illegible] Gellius, &c. Ut si [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] quicquam. [illegible] illa [illegible] [illegible].

CARMEN C.

6 *Perspecta exigitur*] [illegible]. *Perspecta est igitur*, &c.

CARMEN CI.

5 *Tete abstulit ipsum*] Veteres libri, te abstulit ipsum. Fuerat [illegible] *tete abstulit ipsum*. Hinc, *tete*.

7 *Nunc tamen interea*] Vulgati, *Nunc tamen interea prisco quæ more parentum, Tradita sunt tristes munera ad inferias Accipe*, &c. Vetus scriptura est, *Nunc tamen interea hoc prisco de more parentum, Tradita sunt tristi munere ad inferias Accipe*, &c. Hinc facilis conjectura nostra Catulli esse, *Nunc tamen interea, prisco de more parentum, Tradita sunt tristes munera ad inferias Accipe*, &c.

CARMEN CII.

1 *Si quicquam tacito*] Lectio in trivio, *Si quicquam tacito commissum est fido ab amico*. [illegible] [illegible] hanc [illegible], aut [illegible] [illegible] [illegible], *Si quicquam tacitum*; vel, *Si quicquam tacite*. In antiquo [illegible] ac [illegible] [illegible] est, *Si quicquam tacito, commissum est fido ab amico*. [illegible] hunc

ne disertissimis quidem occurrisse veram Catulli scripturam: fuisse scilicet, *Si quicquam tacito, commissum est sub fide amico.* Trajectio illa librariorum est *fide sub*, pro, *sub fide.*

3 *Me unum esse invenies*] Bene jam hoc alii ex membranis, *Meque esse invenies*, pro, *Me quoque esse invenies. Que* est 'quoque:' dixi ad carmen XI.

CARMEN CIV.

1 *Meæ maledicere vitæ*] Maledictum hoc est carmine LXXII. 'Multo mi tamen es vilior et levior.' Neque rescriptio illa utilis, *valedicere.* Est autem hæc Catulli quasi satisfactio.

4 *Omnia monstra facis*] Ἀμφιλογία. *monstra* vel Veneris; ut apud Festum: vel opinionum et sermonum. *monstra*, obscure dicta; ut ænigmata. Glossæ: Αἰνιγματώδης, *Monstruosus;* Αἴνιγμα, *Quæstio, prodigium.*

CARMEN CVII.

1 *Si quicquam cupido*] Ex antiquæ scripturæ vestigio, suspicemur licet fuisse, *Si quicquam cupido mi optantique, &c.*

2 *Insperanti*] Voluit, opinor, Catullus, *Si quidquam cupido mi optantique obtigit unquam, et Insperanti:* Gratissimum, inquit, mihi quod cupido et optanti quidem, sed nec speranti obtingit. Nam quo insperatius eo gratius.

3 *Quare hoc est gratum*] Ergo, inquit, gratissimum quod tu, Lesbia, mihi cupienti quidem et optanti, sed nec speranti, te restituis. Quomodo nec speranti? Propter maledicta in eam carmine LXXII. Sed nunc habita satisfactione Lesbia se restituit.

Nobis quoque carius auro] Fuerit forte an, *contra quoque carius auro.*

6 *O mihi cara magis*] Mera putilago, et Carminis Catulliani dedecus, quod merito aversemur. Membranæ, *Nobis o luce candidiore nota.* Putant fuisse, *Nobis o lucem candidiore nota.* Esse nempe *cupido atque insperanti nobis*, ut 'absente,' præsente nobis,' et apud Tibull. 'Nec merito nobis inimica merenti.' Sed neque Tibull. voluit, 'inimica nobis merenti.' Scripsit enim, 'Perfida nec merito nobis inimica; merenti Perfida, sed quamvis perfida, cara tamen.' Neque similia 'præsente nobis,' et *cupido atque insperanti nobis.* Catullus voluit, *Restituis cupido atque insperanti: ipsa refers te Nobis: O lucem, &c.*

7 *Aut magis hac est Optandus vita*] Reposuere aliqui, *Magi' mi esse Optandum in vita.* Vetus scriptura, *aut magis me est Optandus vita.* Fecere, *aut magis est me Optandus vita.* Sed fuit, opinor, *Quis me uno vivit felicior? Aut magi' me esse Optandum vitam dicere quis poterit?* Aut quis dicere poterit sibi magis optandum vitam esse quam mihi; *magis me*, sive 'mihi,' pro 'magis quam mihi.' 'Quam' sæpe omittitur, ut supra, 'amplius horam:' Propert. lib. II. 'Et se plus uni si qua parare potest.' Sempronius Asellio apud A. Gellium lib. II. cap. 13. 'Nam Gracchus domo quum proficisceretur, nunquam minus terna aut quaterna millia hominum sequebantur.' 'Me' autem pro 'mihi' notissima res ex Pomp. Festo, et aliis.

CARMEN CX.

7 *Fraudando, efficitur*] Refecere, *Fraudando, effexit, &c.* id est, *frudando* effecerit, scilicet facinus. Sed manu exaratis verbum *effecit* in litura est. Fuit enim, *officit.* Forte an scriptum ante, *Fraudando, officium, &c.*

CARMEN CXII.

1 *Multus homo*] Jocus ex dilogia. 'Moltus,' 'multus,' et 'molitus.'

CARMEN CXIII.

2 *Creverunt millia in unum Singula*] Sic et vetus scriptura. Est vero *in unum;* 'in unum quemque,' εἰς ἕνα ἕκαστον.

CARMEN CXVI.

4 *Tela infesta meum mittere in usque caput*] Legere aliqui, *Telis infestans mi icere, musca, caput*; alii, *Telis infesto mi icere, musca caput*. Et accepere, *Telis infesto mihi*, armato mihi. Veteres, *Telis infestum mittere musque caput*. Fuit, opinor, *Telis infestum icere mi usque caput*. Cur *infestum* illud mutavere omnes? Quia non adtendere *infestum*, usurpari pro ' infestato.' Gellius lib. IX. cap. 12. M vero literam sic manere in versu notares.

NOTÆ VARIORUM

IN

PERVIGILIUM VENERIS.

[EX EDITIONE HAGÆ COMITUM IMPRESSA 1712. 8vo.]

Pervigilium] Vetus Glossarium: *Pervigilium*, Παννυχισμὸς, καὶ ἡ διὰ νυκτὸς ἀγρυπνία. *Pervigilatio*, Παννυχίς. *Pervigilat*, Παννυχίζει. Et alterum: Παννυχὶς, *hoc excubium, pervigilium*. Debebatur Veneri, quam Plautus facete ' noctuvigilam' adpellavit, ' triduanam;' ut est infra, vers. 41. Vide Janum Guilielmium in Curculionem Plauti, cap. 3. *Weitzius*.

2 *Ver canorum*] Propter aviculas, ' quæ prolectante verno tempore concentus suaves adsonant,' ut ait Apul. lib. XI. *Idem*.

Ibid. *Ver natus orbis est*] Fortassis melius, *vere natus orbis est*. Nam hæc fuit non Judæorum modo, sed ceterarum fere gentium, quæ quidem mundo natalem tribuerunt, sententia: nisi quis mage figurate scriptum malit, *ver juventus orbis est*; aut, *ver renatus orbis est*. Pithœus.

Ibid.] Eleganter Pithœus, *vere natus orbis est*. Nec male ego, *ver renatus orbis est*. Sententia gemina huic Pliniana, ' Arborum flos est pleni veris indicium, et anni renascentis.' *Lipsius*.

Ibid. *Ver renatus orbis est*] Basilius Magnus Homil. VI. Hexaëm. Ἐπανάγει τὴν εὐκρασίαν, καὶ γίνεται ἔαρ, πᾶσι μὲν φυτοῖς τῆς βλαστήσεως ἀρχηγὸν, δένδρων δὲ τοῖς πλείστοις παρέχον τὴν ἀναβίωσιν. ζῴοις τοῖς δὲ χερσαίοις καὶ ἐνύδροις ἅπασι τὸ γένος φυλάσσον ἐκ τῆς τῶν ἐπιγινομένων διαδοχῆς. Et quod ver gratissimum sit ex quatuor anni partibus, testis est parœmia, qua utimur, cum e re seu negotio quippiam eximium præcipuumque auferri indicamus, ' ver ex anno tollere.' Vide Virgil. Georg. II. 336. et ibi Interpretes. Calpurn. Eclog. V. 21. ' Tunc florent silvæ, viridisque renascitur annus.' Lipsius Physiolog. Stoicor. lib. II. cap. 9. legit, *Vere*

natus orbis est. Vere videlicet natum esse Mundum volunt, Sole in Ariete existente. Panegyristes ad Maximinianum, 'Divinus ille vestræ Majestatis ortus ipso, quo illuxit, auspicio Veris illustrior, augustiore fulgens luminis claritate, quam cum origine mundi nascentis animavit:' et statim, 'O felix beatumque Ver novo partu! o tempus, quo merito omnia nata esse credantur!' Vide inibi alia quoque: et plura de controversia, 'Num in Vere Mundus creatus,' apud Rodolphum Hospinianum de Origine Festorum Judæorum et Ethnicorum, pag. 5. Eliam Cüchlerum in Problemate, 'Verene an Autumno Mundus sit conditus;' Scaliger. de Emend. Temp. Bernardum Calellium de Mundi Creatione, et alios. *Weitz.*

3 *Vere concordant amores*] Oppianus dilucide hoc exponit Cyneget. I. 377. Quem locum non parum declarari ait Philologus ille eximius Conradus Rittershusius, collatione ejus facta cum Pervigilio hoc Veneris. Vide eundem Oppian. Halieut. I. 473. *Idem.*

Ibid. *Vere nubent alites*] Scribo, *nubunt.* Lips.

Ibid. *Nubunt alites*] Συνουσιάζουσιν, ἢ ἀφροδισιάζουσι. Joh. Isaacus Pontanus in Macrob. lib. VII. cap. 16. legit, *pubent,* h. e. vernant. Porro de Vere elegantissimam habes descriptionem Anthol. lib. I. quam inde pete, et confer ejus Latinam metaphrasin C. Rittershusii ex Comment. ad Oppian. Halieut. lib. I. *Weitz.*

4 *Et nemus comam resolvit*] 'Ανοίγει τῶν φύλλων τὰ χείλη, ut loquitur Achill. Tat. lib. II. de Rosa. *comam.* φύλλα, seu frondes, arborum comæ sunt, sive crines. Vide Indicem Dracontii mei in 'Comæ,' et Hadr. Junium in Comment. de Coma, cap. 4. *Idem.*

Ibid. *De maritis imbribus*] Venusta translatio ab hominum conjugatione ad res alias. Virgil. Georg. II. 325. 'Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit:' Lucret. I. 246. Claudian. de Raptu, II. 89. de Zephyro, 'Et glebas fecundo rore maritat:' Alcimus lib. I. de Nilo, 'At postquam largo fecundans germina potu Lymfa maritavit sitientis viscera terræ.' Vide quæ ad Horat. noto, Epod. II. vs. 10. *Idem.*

5 *Cras amorem copulatrix*] Perspicue legendum, *amorum.* Pith.

Ibid. *Inter umbras arborum*] Mater enim amorum circumfusa umbræ nebula oberrare solet. Favet enim furtis Veneris umbra: pavidos alioqui amatores confirmat, et velo suo involvit. Joh. Wouwer. de Umbra, cap. 24. *Weitz.*

6 *Implicat gazas virentes*] Melius, *casas.* Tibull. 'Ludit, et ex virgis exstruit arte casas.' *Pith.*

Ibid. *De flagello myrteo*] Isidor. Origin. XVII. cap. 5. et 6. 'Summitates vitium et fruticum, flagella nuncupantur.' Myrtum esse frondem Veneris, ex omni prope antiquitate discimus. Ideoque populari epitheto dicta est a Virgilio 'Paphia,' Georg. II. et 'Cythereia' Ovid. Vide uberiores Notas, aut Carolum Paschalium in Opere Coronario, lib. VII. cap. 18. et 19. *Weitz.*

7 *Cras Dione*] Mater Veneris. Hic pro ipsa Venere. Et quoties *Dione* pro Venere? Scal. in Senecæ Med. v. 661. *Idem.*

Ibid. *Fulta sublimi throno*] Sunt qui malint *thoro.* Sed et in vetusto Epigrammate de Augusti cœna δωδεκαθέων meminimus scriptum, 'Fugit et auratos Juppiter ipse thronos.' *Pith.*

Ibid.] Casaub. ad Sueton. lib. II. pag. 145. hic legere mavult, *toro.* Seneca Agamem. v. 9. 'Hoc sedent alti toro, Quibus superba sceptra gestantur manu.' *Weitz.*

Ibid.] Hinc ποικιλόθρονον vocat 'A-

φροδίτην Sappho. Quamvis id vel de variegata et florida Veneris veste accipi possit, argumento illius Hom. Il. X. ἐν δὲ θρόνα ποικίλ' ἔπασσε. Vel de variis pharmacis quæ mortalibus propinat Venus, 'curis hominum gaudia miscens,' ut Catullus loquitur. Nam cum πουλύθρονος dicatur multa habens θρόνα seu pharmaca, ejusdem vocabuli vim ad ποικιλόθρονον etiam extendi posse ratio suadet. *Douza.*

9 * *Tuno quiuore desuper hac spumeo pont° de glouo*] An potius? *Tunc liquore de superno, spumeo ponti e globo, Cærulas inter catervas, inter et bipedes equos Fecit undantem Dionem de maritis imbribus.* Nota sunt Epigr. Veterum εἰς Ἀφροδίτην ἀναδυομένην ἀπὸ θαλάττης. Et in Fragm. Polyhistoris Pontici, quod Julio Solino in veteribus libris adscriptum reperimus, de Venere legas, 'quæ semine Cæli Parturiente salo divini germinis æstu, Spumea purpureis dum sanguinat unda profundis, Nasceris e pelago, placido Dea prosata mundo.' *Pith.*

Ibid.] Amicus ille noster, *Juno rore de supernis.* Mihi correctio apud Jan. Douz. fabulanti feliciter sub manu nata, *Tunc cruore de superno ac spumeo ponti e globo.* Nihil clarius. Tangit Fabulam qua fingitur Venus e spuma maris nata, et e sanguine prolium, ut honeste dicam, Cœli. Tibull. 'is sanguine natam, Is Venerem e rabido sentiet esse mari:' Arnobius, 'Nunquid a nobis dicitur ex pelagi spuma et ex Cœli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluisse candorem?' *Lips.*

Ibid. *Spumeo ponti e globo*] Venus ex mari concepta dicitur, quoniam ex humecta natura consurgit coëundi aviditas. Hinc et 'salax' dictus homo Venerius et libidinosus, a salo. Sane Venus Ἀφροδίτη dicta, quod e maris spuma sit nata, juxta Hesiod. Et rationem adsignat Joach. Camer. senior Ὕπομν. Decur. I. cap. 4. Aristot. tamen de Generat. Animal. lib. II. ita vocatam Venerem tradit, quod seminis natura sit ἀφρώδης, id est, spumosa. Vide Notas ad Dracont. vs. 276. et ad Musæum, vs. 249. et uberiores Notas in Pervigil. Aliam tamen ab istis rationem adsignat ὁ θαυμάσιος Heinsius, qui in Aristarcho seu Exercit. Sacrar. cap. 1. Ἀφροδίτην dictam adserit, quod Luciferum aut Venerem stellam, maris unda, ut Poëta loquitur, perfusam mane salutaret. Unde et 'Frutinal' Romanis, ut et 'Fruti,' quæ est ipsa 'Aphrodite.' *Weitz.*

10 *Cærulas inter catervas*] Nereides ac Neptuni pecudes. Seneca Hippol. v. 335. 'Cærulus grex Nereidum.' *Idem.*

Ibid. *Bipedes equos*] An ita adpellat, quia pectoribus tenus molles eriguntur in auras? ut loquitur de Tauro Ovid. Met. XV. vs. 512. Virgil. Georg. IV. vs. 388. de Proteo, 'magnum qui piscibus æquor, Et juncto bipedum curru metitur equorum.' Turnebo lib. XXVI. cap. 23. 'Neptunii equi,' hippocampi, qui priores pedes habent, posterioribus carent, sed pontum legunt et natant. Stat. Achill. I. 'Pone natant, delentque pedum vestigia cauda.' *Idem.*

11 *Fecit undantem, &c.*] Scribe, *Fecit undantem Dionem de maritis imbribus:* 'maritos imbres' adpellat Spumam et Cruorem, sane quam eleganter. Desunt autem hic minimum seni aut septeni versus, quod adparet ex versu intercalari præpropere posito. *Lips.*

Ibid.] Ἐξ ἁλὸς ἀρτιλόχευτον, ut Nonnus Dionys. lib. XLI. vs. 99. loquitur; vel, ut Anacreon, Χαροπῆς ὅτ' ἐκ θαλάσσης Δεδροσωμένην Κυθήρην Ἐλόχευε πόντος ἀφρῷ. *Weitz.*

13 *Ipsa gemmas purpurantem*] Pithœus, *gemmans.* Potest etiam, *gemmeis.* Lips.

Ibid. *Purpurantem pingit annum*] Pind. Pyth. IV. Φοινικανθέμου ἦρος ἀκμάν, *Veris purpureos-habentis-flores*

vigorem dicit. Apud Apul. lib. VI. in Nuptiis Cupid. et Psyches, 'Horæ dicuntur rosis et cæteris floribus purpurare omnia:' et lib. X. 'Quod Ver in ipso ortu jam gemmulis floridis depingeret, et jam purpureo nitore prata vestiret.' Ver autem 'pictor mundi' non temere cuidam veterum adpellatur: tanquam de Apelle, aut acupictore Phrygione sermo esset, qui colorum varietate multijuga suam illustrant et distinguunt picturam. Vide Not. *Gemmeis floribus*] Instar gemmarum lucentibus, annumque suavissima varietate distinguentium aut condecorantium. V. N. *Weitz.*

14 *Ipsa surgentis papillas de Faboni paritu*] Rectius fortassis, *Ipsa turgenteis papillas de Favoni spiritu Urguet in toros stupentes.* Pith.

*Ipsa surgentis papillas de Faboni * paritu Urguet in totos * pentes*] Truncatam vocem arbitror, et scribo, *Urguet in thoros tepentes.* Priori etiam versu malim, *turgentes papillas.* Favonii *spiritum* vere invenit et ingeniose Pithœus. *Lips.*

Ipsa surgentes papillas] Rectum puto *surgentes*, quod interpretor tumescentes ac sororiantes, et veluti strophio obnitentes, atque, ut cum Catullo dicam, 'luctantes.' Eas 'horridulas' vocat Plaut. Pseud. 'Papillarum horridularum oppressiunculæ.' *Douza.*

Ipsa turgentes papillas] 'Turgere' aut 'tumere' proprie virginum est, quarum plena pubertate habitus viro maturus est, toto velut corpore tumescente, præsertim pectore et mammis. Unde et 'tumida virginitas' a Papinio dicitur Theb. II. et Cypriano in Sodoma, de Lothi filiabus, 'Virginitas in flore tumet.'

Papillas] Catull. 'Strofio luctantes' adpellat *papillas.* Non. lib. XII. v. 393. Οἰδαλέην ἀκαμπέος ἄντυγα μαζοῦ. Pulchre Martial. lib. VIII. Epigr. 68. 'Et talis tumor excitat papillas, Qualis cruda viro puella servat.' Idem 'crescentes' dixit; Prudent. in Symmach. II. v. 38. 'tumidas;' Maximian. 'duras stantesque.' *Weitz.*

15 *Unguet* (ita laudat, cum Lipsius aliique ediderint *Urguet*) *in toros tepentes*] 'Unguento' enim 'fragrantissimo proluvium libidinis suscitatur,' ut habent verba Apul. lib. X. Sicuti inibi, 'matrona quædam pollens et opulens, cuncto prorsus spoliata tegmine, de stanneo vasculo, sese perungit oleo balsamo,' &c. vide locum.

16 *Noctis aura quem relinquit*] Legerim, *quom reliquit.* Lips.

Ibid.] Non assentior, inquit doctissimus Johan. Wouwerius ad Apul. hic corrigenti, *quum reliquit.* Ipsa Dione spargit humorem roris, quem relinquit aura lucidæ noctis. *Weitz.*

17 * *Et me canat lacrime trementes detadum pondere*] Videor pro parte emendare posse, *Et micant lacrimæ trementes.* Intelligit autem guttulas illas e rore subsilientes et lascivientes. Cetera non possum. Lernutius noster, *decadivo pondere.* Lips.

Ibid.] Pulchra tralatione 'roris guttas' nuncupat 'lacrymas.' Apud Achill. Tat. lib. VI. pag. 149. Τὸ τῶν δακρύων πιαίνεσθαι, τὸ δὲ μέλαν πορφύρεσθαι, καὶ εἶναι ὅμοιον, τὸ μὲν ἴῳ, τὸ δὲ ναρκίσσῳ. Sicut versa vice 'ros' pro 'lacrymis' poni amat. V. N. *Weitz.*

Ibid. *Decidivo pondere*] 'Decidivum' et 'deciduum.' Non. Marcell. cap. 11. n. 241. *Pondere*] Est etiam rebus minutissimis suum pondus; ut hic guttæ. Virgil. Culice, vs. 7. 'Pondere vel Culicis levior.' Plaut. Persa, II. 2. 'Neque stipulæ levius pondus est.' Et quid levius pondere guttæ? et tamen alias dicitur, 'Gutta cavat lapidem.' De quo V. N. ad Ovid. I. Pont. 1. 70. *Idem.*

19 *In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ*] Videtur legendum, *prodierunt.* Nec abs re suspicetur quis, et hæc et alia quædam in hoc Carmine confusa, nec suo loco posita. *Pith.*

21 *Mane virgineas papilla solvit umenti peplo, &c.*] Placet conjectura, (ea

Lipsii et Douzæ est) *Mane virgines papillas solvit humenti peplo: Ipsa jussit mane ut udæ virgines nubant rosæ, Fusæ aprino de cruore, deque Amoris osculis, Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris.* Pith.

Mane virgineas papilla] Scribo, *virgines papillas*, nondum oppressas et maritas. *Lips.*

Ibid. *Humenti peplo*] Omnis vestis *peplo* denotari videtur. Simile quid notat elegantissimus Barthius ad Claudian. pag. 458. *Weitz.*

22 * *Ipiussit mane tuæ virgines nubant rosæ*] Pithœus, *Ipsa jussit:* recte. Reliqua sic Janus Douza: Douza, inquam, meus, non iterum in transcursu dicendus: tot mihi in illum justi amoris caussæ, tot admirationis sunt. Omitto poësim, et cum poësi supra hoc sæculum doctrinam: probitas, et ingenui mores, et, quæ nihil gratiæ caussa facit, gratia, Di boni, in quo homine paria sunt, aut erunt! Ut vere de illo hoc elogium et ad præstationem, quod dicitur, scripturus sim, 'Vera proles Musarum, et alumnus Gratiarum.' Nec abripit amor me. Judicio hoc scribo, si quid umquam: et peto quæsoque (vita tantum mihi aut fama apud posteros sit) ita hæc legant non quasi laudem ab amico; sed sententiam a jurato teste. Redeo in viam. Douza, inquam, legebat, *mane ut udæ virgines nubant rosæ:* rectissime. Venus jussit, ait poëta, ut mane virgines tegant se ornentque udis ab humore noctis et quasi ebriis rosis. Nec fallet lectorem 'nubendi' hic verbum, prisca significatione, velandi. *Lips.*

Ibid. *Virginis nubant rosæ*] Id est, velent. Onomasticum: *Nubo*, Καλύπτω. Est enim 'nubo' proprie operio. Arnob. lib. III. 'Quod aqua nubat terram, adpellatus est Neptunus.' *Weitz.*

23 * *Fusta prius de cruore, deque amoris oculis*] Pithœus, *osculis.* Non diu, sed intente mihi quæsita correctio; quam repperi, et lego, *Fusæ aprino de cruore.* Ab Historia hæc lectio, vel a Fabula potius. Nam rosas a sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgo volunt Poëtæ. *Fusæ* ergo, tinctæ sive perfusæ: nisi quis eligit, *Fuscæ.* Bion de hac re, Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Ovid. et alii. *Lips.*

25 *Cras ruborem solvere*] Ut apud Virgil. Æn. IV. 'pudoris jura resolvere,' et 'solvere pudorem:' quod est, claustra pudicitiæ effringere, disrumpere, solvere: Interprete Tiraquello Connub. 9. n. 154. *Weitz.*

26 *Unica marito nodo non* **pudent solvere*] An potius, *Unico marito nodo non pudebit solvere?* Varro apud Nonium, 'Novus maritus tacitulus taxim uxoris solvebat cingulum.' *Pith.*

Unico marito nodo] Quid si *maritinodo*, ut sit ὑφέν? *Douza.*

Mariti nodo] Festiva tralatio. Qua et usus Lucr. lib. IV. vs. 1146. 'validos Veneris perrumpere nodos.' V. N. *Weitz.*

28 *Ipsa nimfas diva loco jussit ire myrteo. Et puer comes puellis*] Melius, *Ipsa Nymphas Diva luco jussit ire myrteo, It puer comes puellis:* et paulo post, *nudus ire jussus est.* Sic enim infra, 'Jussit et nudo puellas nil Amori credere.' *Pith.*

30 *Si sagittas vexerit*] 'Vehere' hic est recondita habere arma. Alcimus ad Fuscinam sororem, v. 755. dixit, 'Vehere fercula.' *Weitz.*

35 *Totus est inermis idem quando nudus est Amor*] Lege, *in armis.* Pith.

Ibid.] Ea 'arcum,' 'sagittam,' 'ignem' supra nominat. V. N. nostras ad Ovid. Amor. lib. I. v. 20. Porro 'hominem in armis' et 'sub armis,' armatum vocabant: vide Virgil. Plura hujus notæ observavit eruditissimus Salmasius ad Trebellium Pollionem, pag. 323. *Weitz.*

38 *Virgo Delia*] Diana, quia in Delio nata, V. N. *Idem.*

41 *Ipsa vellet ut venires, si deceret*

virginem] Auctor poëmatii de Herone et Leandro, Παρθένον οὐκ ἐπέοικεν ὑποδρήσσειν Ἀφροδίτῃ, Παρθενικαῖς οὐ Κύπρις ἰαίνεται. *Pith.*

Ibid. *Ipsa*] Domina, Venus. *Weitz.*

42 *Jam tribus choros videres feriatis noctibus*] Melius, *feriatos*. Est et Pervigilii triduani exemplum apud Liv. lib. XIII. sed hoc Veneris in silva aut nemore, ante diem nuptiarum. *Pith.*

43 *Congreges inter catervas*] Gloss. ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis.* Auson. Epist. ad Paulin. 'Congrege vulgo Angustas servare vias:' et Idyl. XI. Lege Scalig. Auson. Lect. lib. I. cap. 17. 'Segrex' exstat apud Prudent. V. N. *Weitz.*

45 *Nec Ceres, nec Bacchus absunt*] D. Hieronymus adversus Jovinian. lib. II. 'Esus carnium, et potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est.' Unde et Comicus; 'Sine Cerere,' inquit, 'et Baccho friget Venus.' *Idem.*

Ibid. *Poëtarum Deus*] Id est, Apollo. *Idem.*

46 *Detinent et tota nox est pervigila canticis*] An potius *pervigilata?* ut apud Corn. Tacit. 'Pervigilata nox convivio.' *Pith.*

Ibid.] A fine lego, *pervigil a canticis:* syllaba præter vulgi morem scilicet producta, ut Iambum vitemus. Pithœus, *perviglandæ*. Ad principium emendandum conor, *Detument;* id esset, tumorem et fastum dii illi ponunt, effusi in jocos, et solitam pervigilio hilaritatem. Scio Stat. Papin. Theb. VI. vs. 478. non absimiliter ea voce usum, 'Detumuere animi maris, et clementior auster Vela vocat:' tamen adhuc delibero. *Lips.*

Ibid. *Perviglanda canticis*] Ita in libro vetustissimo et optimo scriptum reperiri, testis est præstantissimus Salmasius ad Trebell. Pollionem, pag. 303. 'Vigla,' pro 'vigilia.' Unde βίγλαι Græcis barbaris. Inde hic verbum *perviglare*. Vide ibidem alia hujus commatis. *Weitz.*

Ibid.] Alii, *pervigilata*. Sic Tacit. 'Vigilatam convivio noctem' dixit Ann. XIII. *Douza.*

49 *Stare floribus*] Id est, oppleri, ornari, redimiri, conspergi. Sic apud Virgil. Æn. VI. 'stant lumina flamma;' valet, pleni flamma sunt oculi: ut et Æn. XII. dixit, 'Jam pulvere cœlum stare:' quod est, oppletum esse pulvere. V. N. *Weitz.*

50 *Præsens ipsa jura dicit, adsederunt Gratiæ*] Bene Douza, *Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ.* Et lepida hercle fictio est, ut Venus in illo tribunali quasi Præses Quæsitorque sit: Gratiæ, adsestrices. *Lips.*

Ibid. *Adsidebunt Gratiæ*] Scribit Phornutus, adsidentes Venerem sibi habere Gratias, et Suadelam, et Mercurium. Venus Gratiarum choro stipatur, et toto Cupidinum populo comitatur, apud Apul. lib. II. VI. et X. V. N. *Weitz.*

51 *Hibla totos funde flores quidquid annis adtulit*] Omnino legendum, *annus*, vel *Ennas*, ut apud Arnob. lib. V. vetus exemplar, 'Et in altera fabula Ennade nemus.' *Pith.*

52 *Hibla florum rumperest equant' ethne cāp⁹*] An? *Hibla florum rumpe vestes quantus Ætnæ campus est:* ut 'vestium' nomine significet thecas et vaginas florum; et 'campi,' planitiem ad radices montis Ætnæ, fontibus floribusque amœnissimam. Nisi quis malit, *Hibla florum rumpe restes quantus Ennæ campus est.* Nam et sic Plinius 'allii restes' dixit, et in nemore Ennensi flores legens Proserpina rapta dicitur. *Pith.*

Ibid.] Pithœus, *quantus Ætnæ campus est.* Fortasse sic, *Hibla florum rumpe vestem quantus Ennæ campus est.* Lips.

Hybla florum rumpe vestem] Jucunda oppido perquam tralatio: cujus exempla require in Indice Dracontii. *Weitz.*

Ibid. *Quantus Ennæ campus est*] Campus Ennensis in floribus semper

est, et nullo non tempore vernus: ut ait Solinus et Cic. et utroque prior Aristot. inter Naturæ miracula refert. De 'Ætna' (ut legit Pithœus) Claudian. de Raptu, lib. I. vs. 72. 'Ætna parens florum.' Ubi vide sequentia: quanquam Parrhasius 'Enna' pro 'Ætna' legendum esse contendat, quem vide in Comment. *Idem.*

53 *Vel puellæ montium*] *Vel* pro *et.* Exempla convasavit Salmasius in not. ad Capitolin. pag. 90. ad Lamprid. pag. 184. et ad Capitolin. pag. 260. *Idem.*

55 *Pueri mater alitas*] Lege *alitis.* Id est, Amoris, sive Cupidinis. *Pith.*

56 *Jussit et nullo puellas nil Amori credere*] Supra monuimus legendum, *nudo;* id est, sine armis. *Idem.*

58 *Et rigentibus vergentes ducat umbras floribus, &c.*] Fortassis rectius legatur, *Et recentibus virentes ducat umbras floribus. Cras erit, qui primus æther copulabit nuptias. Ut pater roris crearet vernus annum nubibus, In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis: Ut fetus immistus omnes aleret magno corpore. Ipsa venas atque mentem permeante spiritu Intus, &c.* Eurip. non modo apud Aristot. Ethic. lib. VIII. sed et apud Athen. lib. XIII. et Stob. in Physicis, Ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ᾽· ὅταν ξηρὸν πέδον, Ἄκαρπον αὐχμῷ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχει· Ἐρᾷ δ᾽ ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος Ὄμβρου πεσεῖν εἰς γαῖαν Ἀφροδίτης ὑπό· Ὅταν δὲ συμμιχθῆτον ἐς ταὐτὸν δύο, Τίκτουσι μὲν πάντα, καὶ ἐκτρέφουσ᾽ ἅμα. Hic etiam confer Virgil. Georg. II. 'Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit, et omnes Magnus alit magno commistus corpore fœtus.' *Pater* igitur *roris* Juppiter, vel est Æther, ut Arnob. lib. V. et Lucr. lib. I. 'pereunt imbres, ubi eos pater Æther In gremium matris Terrai præcipitavit.' Unde illa Virgil. expressa videntur. Et 'vernus,' ut Juvenal. Sat. V. 'fremeret sæva cum grandine vernus Juppiter.' Nec abludunt illa Solini ex Pontico, quæ supra. *Idem.*

59 *Cras erit qui primus Æther*] Forte, *quo primus Æther.* Lips.

60 *Ut pater roris*] Pind. Olymp. XIII. ὕδατα ὄμβρια nominat παῖδας νεφέλης, *aquas pluvias, nubis filias.* Hanc in rem aliquammulta comportavit Rittershusius ad Oppian. Halieut. lib. I. vs. 735. *Weitz.*

61 *In sinum maritus imber fluctus*] Lego, *fluxus.* Ita apud Lucan. 'æther defluxus in Ausirum.' Pithœus, *fluxit almæ conjugis.* Lips.

Ibid.] Arnob. lib. V. 'Vos Jovis et Cereris coitum, imbrem dicitis, dictum telluris in gremium lapsum,' &c. V. N. *Weitz.*

62 *Ut fletus immixtus omnis aleret magno corpore*] Dixi, et non muto, legendum *fœtus:* ex sententia, et Virgilio, quem expressit. Turbat me tamen quod insolens eo loco Poëtæ nostræ Spondæus est. Itaque per me sane legatur, *Utque fœtus mixtus omnes.* Lips.

63 *Ipsa vernas atque mentem*] Pithœus, *Ipsa venas.* Idem.

Ibid. *Mentem permeante spiritu*] Docebat Empedocles 'mentem sacram,' id est, Deum, per universa diffusam, vegetare atque movere omnia, &c. Illa mens hic Veneris nomine insignitur, ut vult ingeniosus Barthius ad Claudian. Ad versus proxime sequentes vide uberiores Notas. *Weitz.*

66 *Tramite*] Turpiculum quid hic latet. V. N. *Idem.*

67 *Imbuit*] Sæpe hoc verbum ad rem traducitur Veneream. Horat. Val. Flac. Sil. Nemesian. V. N. *Idem.*

69 *Ipsa Trojanos nepotes in Latino transtulit*] Melius, *in Latinos.* Pith.

Ibid.] Virgil. in Æn. *Weitz.*

70 *Laurentem puellam*] Laviniam, Latini Regis, qui Laurenti regnabat, filiam. *Conjugem nato*] Æneæ. *Idem.*

71 *Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem*] Dionysius nominat 'Iliam Vestalem.' Liv. lib. I. 'Rheam Silviam.' V. N. *De sacello*] *De*

pro 'ex.' Tertull. de Præscriptionibus, 'Et ipse Christi traditor de Apostolis fuit.' Vide plura exempla apud Adamum Dürrerum de Particulis Lat. Ling. in 'De.' *Idem.*

72 *Romuleas ipsa fecit*] Versus ratio exigit ut scribatur, *Romulæas.* Et paulo post, *Unde Ramnes et Quirites: proque prole posterum Romuli, patrem creavit, et nepotem Cæsarem.* Pith.

73 *Unde Rames et Quirites, proque prole posterum Romoli patrem crearet, et nepotem Cæsarem*] Falsa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata mater Romuli? Atqui Romulo jam regnante junctæ illæ innuptæ nuptiæ; nedum ut ex illis Romulo mater. Persevero ergo legere, *proque prole posterum Romoli, patrem crearet et nepotem Cæsarem.* Sententia non dubie in gratiam Augusti: Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarumque nuptiis, ut ex iis Rhamnes et Quirites crearet, et in postera sæcla utrumque Cæsarem, patrem cum nepote. *Lips.*

Ibid. *Unde Rhamnes*] 'Rhamnes' alii a Romulo adpellatos; alii 'Rhamnes' et 'Luceres' vocabula esse Tusca volunt, ut refert Varro lib. IV. Ovid. Fast. III. v. 132. et in Arte lib. I. v. 342. Horat. in Arte Poëtica, 'Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes:' id est, equites, vel juvenes feroces atque elati; Lambino Interprete, et Turnebo lib. III. cap. 2. Vide Sex. Aurel. Victor. de Viris Illustribus, cap. 2. *Weitz.*

Ibid. *Quirites*] Fest. et Isidor. Orig. lib. IX. cap. 2. Gloss. Ἀνὴρ Ῥωμαῖος, *Quiritis.* Et alterum, *Quirites,* πολῖται Ῥωμαῖοι. *Idem.*

76 *Rura fœcundat*] Gloss. γονοποιῶ, *fecundo.* V. N. *Idem.*

78 *Hunc ager cum parturiret, ipsa suscepit sinu*] Lego et distinguo, *Hunc ager, cum parturisset ipsa, suscepit sinu: Ipsa florum delicatis educavit osculis.* Lips.

Ibid. *Ipsa suscepit sinu*] Virgil. 'tellure cadentem Excepi, fovique sinu.' *Pith.*

81 *Ecce jam super genestas explicant * aonii latus, Quisque tuus quo tenetur conjugali federe*] Melius fortassis, *Quique cœtus continetur conjugali fœdere. Ecce, jam super genestas explicant tauri latus. Subter umbras, cum maritis ecce balantum greges.* Calpurn. Eclog. I. iisdem fere verbis, 'Cernis ut ecce, pater quas tradidit, Ornite, vaccæ Molle sub hirsuta latus explicuere genesta.' *Idem.*

Ibid.] Pithœus, *aëdon.* Aut ego me amo, aut Phœbus me amavit, cum correxi, *explicant agni latus.* Nec sane significantius exprimi potuit decubitus ille ovium in latus, quasi apricantium. Id enim solent super genistas, myricas, et humiliores frutices. *Lips.*

Ibid. *Super genistas*] Clarissimus Zehnerus in Nomenclatore idem ait esse, quod 'Spartum' et 'Spartium,' Germanice, Pfrimmen. Adi Plin. lib. XXI. cap. 12. et lib. XXIV. cap. 9. *Weitz.*

82 *Quisque tuus quo tenetur*] Fortasse, *Quisque cœtus continetur.* Lips.

Quisque cœtus] Universe hoc verum. V. N. *Weitz.*

85 *Jam loquaces ore rauco cygni*] E Virgil. Æn. XI. vs. 458. 'Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni.' *Idem.*

86 *Adsonant aërei puellæ, &c.*] Scribe potius, ac distingue sic, *Adsonant Terei puellæ subter umbram populi, Ut putes motus amoris ore dici musico, Et neges queri sororem de marito barbaro. Illa cantat, nos tacemus: quando ver venit meum? Quando fiet muta chelidon, et tacere desinam?* Pith.

Adsonant Terei puellæ] Philomela et Progne; de quibus abunde Naso Met. VI. ad quem vise. Vide et N. *Weitz.*

87 *Ut putas motus amoris*] Lego *putes,* et deleo ubique notam rogandi. Nec plura de hoc Pervigilio, ne ipse pervigilem. *Lips.*

88 *De marito barbaro*] Tereo, qui

et Ovidio Met. vi. 'Barbarus' indigitatur. *Weitz.*

89 *Quando ver venit meum*] Signum pro re signata. 'Ver' ponit pro ipsa hilaritate, ad quam invitant florentia Veris tempora. Adi Horat. i. Od. 4. Q. d. Quando ille tandem illucescet mihi dies, ut, veterno excusso effundatur animus in lætitiam et sensibus imis, voceque ac gestu eamdem explicem atque expromam? V. N. *Idem.*

90 *Quando fiet muta chelidon*] Ita legendum, pro *facit;* quod metri ratio non admittit. Hirundines tempore hiberno conticescunt. *Idem.*

NOTÆ
SALMASII ET SCRIVERII
IN
PERVIGILIUM VENERIS.

2 *Ver novum, ver jam canorum, vere natus orbis est*] Hæc lectio sola mihi vera videtur. Nempe Orbem vere natum fuisse vult. Hoc hausit e Virgil. Georg. ii. 336. 'Non alios prima crescentis origine mundi Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem Crediderim: Ver illud erat; Ver magnus agebat Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri: Cum primum lucem pecudes hausere, virumque Ferrea progenies duris caput extulit arvis.' Ex eodem certe loco etiam sumpsit quæ infra leguntur, 'In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis, Unde fœtus mixtus omnes aleret magno corpore.' Sic enim ibidem Virgilius, ubi cecinit orbem Vere natum esse, 'Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit, et omnes Magnus alit magno commixtus corpore fœtus.' De quo, ad locum. Videbis tamen in meo Codice legi, *Vere natus Jovis est.* Quod neminem morari debet. Ex vitioso enim scribendi modo hæc menda nata est, *Orvis est*, ex quo *Jovis* fecere. Ne quis laboret inquirere in Fabulas, an Juppiter verno tempore natus sit. *Salm.*

Ver novum, ver jam canorum, vere natus orbis est] Ita vulgo ex conjectura P. Pithœi. Nec aliter citat Lipsius Physiologiæ Stoicæ, lib. ii. cap. 9. ubi mundum vere natum videri adseritur: auctoribus Virgil. D. Ambros. Damasceno, et Panegyriste ad Maxim. Tamen in Electis eidem placuit, *ver renatus orbis est.* Vulgatam probat Salm. Cujus membranæ scribunt, *Vere natus Jovis est:* aut, *aovis.* Quid si? *Ver renatus annus est.*

Boëthius de Consol. Philos. lib. I. Carm. 5. 'O stelliferi conditor Orbis, &c. Tu frondifluæ frigore BRUMÆ Stringis lucem breviore mora; Tu, cum fervida venerit ÆSTAS, Agiles noctis dividis horas; Tua vis VERNUM temperat ANNUM; Tu, quas Boreæ spiritus aufert, Revehis miti Zephyro frondes; Quoque ARCTURUS semina reddat, Sirius lætas urit segetes.' Ita illum locum emendo, varie interpolatum vulgo. Idem lib. IV. Carm. 6. 'Vere tepenti Spirat florifer ANNUS odores; ÆSTAS Cererem fervida siccat; Remeat pomis gravis AUTUMNUS; HIEMEM defluus irrigat imber.' Vide et lib. II. sect. 2. Petron. in Fragm. 'Ante oculos stabat quidquid promiserat annus.' Complura alia possent adferri firmandæ huic conjecturæ. Sed præstat, antequam progrediamur, hic audire incerti quoque Auctoris pulcherrimam verni temporis descriptionem, ex Anthol. Græca, Conrado Rittershusio Interprete:

Postquam Bruma polo tandem ventosa recessit,
Florida purpurei rident jam tempora Veris,
Et pulla est viridi circumdata gramine tellus.
Jamque comas reparant plantæ, nova frondibus arbor
Luxuriat, campisque redit silvisque juventa.
Jam matutinum vario gemmantia flore
Prata bibunt tenerum rorem, calycesque rosarum
Dum sese lento pandunt conamine rident.
Fistula pastorem delectat, montibus altis
Dum canos hœdos salientes spectat et agnos:
Spectanti tacitum pertentant gaudia pectus.
Jam tumidum mare nauta secat, dum carbasa complent
Innocuæ Zephyrorum animæ; crinesque revincti
Flore hederæ, læti adsuescunt agitare choreas,
Evoë vitifero clamantes Evoë Baccho.
Taurigenis studium est apibus sua cerea mella
Fingere, multiforisque eadem densare coacta
Alveolis: mireris opus, stupeasque laborem.
Aëra concentu mulcet genus omne volucrum,
In fluctu halcedo, tectorum ad culmina hirundo.
Fluminis ad ripas cycnus, luscinia luco.
Cum tellus igitur cumque omnis floreat arbos,
Cum pastor cantu pecoris demulceat aures,
Cum mare nauta secet, cum ducas, Bacche, choreas,
Parturiant et apes, et cantu perstrepat ales;
Quidni conveniat cantare hoc tempore vatem?
Quis taceat, dum cuncta vigent, dum cuncta loquuntur?
Quis non Vere lubens lumen vitale relinquat?

Et nonne probabile est, ait Lipsius, amœnissimo, et maxime vegetabili tempore, cuncta cœpisse? cum et animantes pleræque fœtificant, et aliæ naturæ partes concipiunt aut parturiunt, εὐλόγως dicamus et ipsam totam peperisse. At sunt tamen qui fortiter abnuant, Hebræorum auctoritate confisi, quibus principium anni in Autumno fuit, ergo et Mundi. Exstat Hadriani Junii V. C. erudita disceptatio cum sacrifico quodam, 'Quo anni tempore conditus sit Mundus,' Animadv. lib. III. cap. 8. *Scriv.*

3 *Vere nubunt alites, Et nemus comam resolvit*] Dracontius in Hexaëm. v. 144. 'Pennigerum vernare nemus vapor urget in usus Pignoris.' *Idem.*

6 *Implicat casas virentes de flagello myrteo*] Bene sane ita correxere, pro *gazas:* quas hic etiam præfert meus Codex. 'Myrteas casas' infra nominavit, 'Floreas inter coronas, myrteas inter casas.' *Salm.*

9 * *Tunc quiuore desuper huc spumeo pont' de glouo*] Clare in meo exemplari, *Tunc cruore de superbo.* Hoc pro *superno.* Nec alia medicina opus. Idem etiam expresse habet, *spumeo pontus globo*, et *Fecit undantem Dionen.* Nec aliud quærendum. 'Spumeus globus' pro spuma in globum conformata, ut sæpe visitur. E spuma et sanguine Cœli nata Venus. *Fecit*, pro creavit. Sic infra de Rosa ex eodem codice, 'Facta de cruore.' Idiotismus illius ævi. Sic apud Scholiast. Juvenal. 'Si tres liberos fecerit,' pro procreaverit.' *Idem.*

Ibid.] Cum diserte in Pythœano legatur, *Dione*, videtur fortasse melius, *Tum cruore de superno spumeum Ponti globum Cærulas inter catervas, inter et bipedes equos, Fecit undantem Dione de maritis imbribus.* Si cui displiceat, *Fecit*, legat, me non admodum reclamante, *Excit.* Scriv.

13 *Ipsa gemmas purpurantem*] Noster Codex, *gemmis*, pro *gemmeis.* Salm.

Ipsa gemmis purpurantem pingit annum floribus] Et hic poterat scribi, *Ipsa gemmeis.* Et apud Prudent. Περὶ Στεφ. Hymno I. 'Scripta sunt cœlo duorum Martyrum vocabula, Aureis quæ Christus illic adnotavit litteris, Sanguineis notis et idem scripta terris tradidit.' Pro, 'Sanguinis notis.' *Scriv.*

14 *Ipsa surgentes papillas de Favonî spiritu. Urguet in notos penates*] Ita clare, de plano ut legi possit, Msc. Salm. Corruptissima hæc in exemplari Pythœano. *turgentes papillas* Lips. malit, et, qui Lipsio heic nimium tribuit, Pyth. Frustra. Quanquam non displiceret, *turgentes*, si ita liber vetus haberet: cum habeat *surgentes*, id retinendum esse nemo non videt. Quod rectum quoque putabat filius Douza. At vero interpretatio, quam eruditissimus adolescens adhibet, frivola: *surgentes papillas* interpretatur tumescentes ac sororiantes, et veluti strophio obnitentes, atque, voce Catulliana, 'luctantes,' quasque 'horridulas' Plaut. Pseudolo vocat, 'Papillarum horridularum oppressiunculæ.' Mihi profecto hæ papillarum oppressiunculæ vere horridulæ. Nec vult Auctor surgentes papillas de Favonii spiritu Venerem compressisse et sororiantes coërcuisse strophiis aut zonis. Longe aliud est, quod hic latet. Melius me divinet, qui se id posse speret. Dicit igitur, Rosas surgentes de Favonii spiritu Venerem ursisse maritis suis imbribus, in hunc aut illum usum. 'Papillæ' sunt rosarum alabastri, et prima germina. De quibus ubertim infra. Nunc ea quæ videntur obscurissima, illustremus si fieri potest. Lipsius ex schedis Pythœanis edidit, *Urguet in toros * pentes.* Et truncatam vocem arbitratus rescripsit, *thoros tepentes.* Ipse Pythœus, in editione Mamerti Patissonii, *totos pentes*, et conjecit, *toros stupentes.* Ego aliquando somniabam, *toros parentes*, vel *tepentes.* Quicquid conjecturarum hactenus adlatum, non convenit. Videamus, an ferri et explicari possit scriptura codicis Salm. *Urget in notos penates.* Amico cuidam meo in mentem veniebat, *Urget in nodos tenaces.* Certe librarius ille *notos* ubique scripsit pro *nodis.* Sic diserte infra, 'Unico marita noto non pudebit solvere.' Id est, 'nodo,' quomodo est in Pythœano. Et, 'Ipsa jussit, mane ut ute;' id est, 'udæ.' Quæ scriptura clamat recte conjecisse Douzam patrem: cum legeretur, 'mane tuæ.' Vide ad vs. 22. *Nodos tenaces* accipiebat idem strophiorum et zonarum: in eodem ut videtur lecto eruditus cum filio Douza, et papillarum horridularum oppressoribus. Nullum mihi dubium,

notos valere *nodos*. Jam illud *nodos* corruptum puto; et legendum *nudos*. Ut *nudos penates* dicat hiberno tempore destitutos floribus ac coronis; redimendosque vernis et novis. Rosarum usus in cubiculis averruncandæ vertigini. Plin. Nat. Hist. lib. xx. cap. 14. 'Ad recreandos defectos animo dignior e pulegio corona Varroni, quam e rosis, cubiculis nostris pronunciata est.' De corona rosacea discumbentium et potantium, pleni poëtarum libri, Martial. et veterum Epigr. Anthol. Idem magnus Auctor, Nat. Hist. lib. xxi. cap. 3. postquam meminisset Coronæ rosaceæ, subdit, 'Et jam tum coronæ Deorum honos erant, et Larium publicorum privatorumque; ac sepulchrorum et Manium: summaque auctoritas pactili coronæ. Sutiles aliorum sacris invenimus, et solemnes cœnis. Transiere deinde ad Rosaria,' &c. Vide eumdem capite sequenti, quod est de Rosarum coronis, 'Rosa nascitur et germinat inclusa granoso cortice, quo intumescente et in virides alabastros fastigiato; paulatim rubescens dehiscit ac sese pandit, in calycis medio sui stantes complexa luteos apices. Usus ejus in coronis prope nimius est.' Plin. hos 'alabastros' noster Auctor designat per *surgentes papillas*. Nam *surgentes*, omnimodis retinendum. i. e. nascentes, germinantes, crescentes. Sic 'surgere messem' Maro Georg. i. et optimi quique auctores. i. e. crescere. De 'papillis,' neminem morari debet. B. Hieronymus Epist. xxvi. ad Pammachium, Consolat. super obitu Paulinæ uxoris, 'Quis parturientem rosam, et papillatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, et tota rubentium foliorum pandatur ambitio, immature demessum, æquis oculis marcescere videat?' Quem Plin. 'alabastrum,' dicit 'papillatum corymbum' vir sanctus. Etsi corymbus racemi species sit, hederaceo similis: hic tamen corymbum vocat rosæ nondum apertæ fastigiatum mucronem. Vetus Epigr. hactenus ineditum, quod ex Codice Salm. descripsi:

DE ROSIS.

O quales ego mane Rosas procedere vidi!
Nascebantur adhuc: neque erat par omnibus ætas.
Prima papillatos ducebat.... corymbos;
Altera puniceos apices umbone levabat;
Tertia non totum calathi patefecerat orbem;
Quarta simul nituit mutato tegmine floris,
Dum levat una caput, dumque explicat altera nodum,
Huic dum virgineus pudor extenuatur amictu.
Ne pereat, lege mane rosam; cito virgo senescit.

Lacuna, quæ versu tertio est, videtur commode suppleri posse, si scribatur 'nata,' aut 'spica.' Versu penultimo τὸ 'extenuatur' nonnihil turbat. Lege cum Salmasio, 'exsinuatur,' et vide Eidyllium de Rosis, ubi simile. Versu ultimo adscriptum erat a docta nescio qua manu, 'cito,' quod videbatur desiderari. Ex eodem codice ejusdem fere argumenti Carmen exhibuit olim Salm. ad Hist. Aug. Scriptores. Nempe hoc, et quidem nomine

FLORI.

Venerunt aliquando Rosæ. Proh, Veris amœni
Ingenium! una dies ostendit spicula florum,
Altera pyramidas, nodo majore tumentes;
Tertia jam calathos; totum lux quarta peregit
Floris opus. Pereunt hodie, nisi mane legantur.

Auctores ii cum Hieronymo et Ausonio, Rosam in vasculum explicitam,

'calathum' vocant, a similitudine; quæ mox foliis in ambitum læte lateque expansis, imminere prænunciat casum suum, ostentans brevis ævi florem. Lusit et hoc argumento Ausonius, (sive quis alius potius Scholasticus poëta: nam Eidyllium hoc, et quædam alia ejusdem fere commatis poëmatia falso diu credita Maronis esse,) in Rosas. Quod Eidyllium totum, quia bellissima occasio est, aliquot locis a me interpolatum, heic adscribam.

ROSÆ. EIDYLLIUM VI.

Ver erat: et blando morientia frigora morsu
Spirabat croceo mane revecta dies.
Strictior Eoos præcesserat aura jugales,
Æstiferum suadens anticipare diem.
Errabam riguis per quadrua compita in hortis,
Maturo cupiens me vegetare die.
Vidi concretas per gramina flexa pruinas
Pendere, aut olerum stare cacuminibus.
Caulibus et patulis teretes colludere guttas,
Et cœlestis aquæ pondere tunc gravidas.
Vidi Pæstano candere rosaria cultu,
Exoriente novo roscida Lucifero.
Rara pruinosis canebat gemma frutetis,
Ad primi radios interitura die.
Ambigeres, raperetne rosis Aurora ruborem,
An daret, et flores tingeret orta dies.
Ros unus, color unus, et unum mane duorum:
Sideris et floris nam domina una Venus.
Forsan et unus odor; sed celsior ille per auras
Difflatur: spirat proximus iste magis.
Communis Paphie Dea sideris, et Dea floris,
Præcipit unius muricis esse habitum.
Momentum intererat, quo se nascentia florum
Germina comparibus dividerent spatiis.
Hæc viret angusto foliorum tecta galero:
Hanc tenui folio purpura rubra notat.
Hæc aperit primi fastigia celsa obelisci.
Mucronem absolvens purpurei capitis.
Vertice collectos illa exsinuabat amictus,
Jam meditans foliis se numerare suis.
Nec mora; ridentis calathi patefecit honorem,
Prodens inclusi semina densa croci:
Ac modo quæ toto rutilaverat igne comarum,
Pallida collapsis deseritur foliis.
Mirabar celerem fugitiva ætate rapinam;
Et dum nascuntur, consenuisse rosas.
Ecce et defluxit rutili coma punica floris,
Dum loquor: et tellus tecta rubore micat.
Tot species, tantosque ortus, variosque novatus,
Una dies aperit, conficit una dies.
Conquerimur, Natura, brevis quod gratia florum est:
Ostentata oculis illico dona rapis.
Quam longa una dies, ætas tam longa rosarum;
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vespere vidit anum.
Sed bene, quod, paucis licet interitura diebus,
Succedens ævum prorogat ipsa suum.

Collige, virgo, rosas, dum flos novus, et nova pubes;
Et memor esto, ævum sic properare tuum.

Hoc Eidyllium, quod hodie inter Ausoniana legitur, numero VI. Mariangelus Accursius olim, Hieronymo Aleandro auctore et impulsore, Burdigalensi poëtæ adseruit, una cum aliis nonnullis opusculis, quum ea reperissent inter Ausonii scripta, cujus videbantur potius, quam Maronis: cum quo omnium primo excusa sunt. Cujus sane non sunt: uti nec fortassis Ausonii. Quod in membranis ipsius operibus reliquis conjungantur, ficulneum argumentum est: nec ideo ipsius esse magis probes, quam quæ circumferuntur Disticha Moralia, Dionysio Catoni nunc adscripta. De quibus vide Eliam Vinetum in hoc Eidyllium; et Jos. Scal. Auson. Lect. cap. penult. quo ostendit Catonis Disticha perperam Ausonio adtributa. Nos e diverticulo in viam tandem redeamus. 'Papilla' igitur alabastrus, rosæ calyx nondum dehiscens et patens, convolutis foliorum paniculis connivens. Epigrammata superiora 'nodum' vocant: et Germani hodieque, tam superiores quam inferiores, 'Rosentknopfflin' et 'Rosenknopken.' Quare hic fascia pectorali aut strophio non opus ad tumorem papillarum cohibendum. *Idem.*

15 *Urguet*] Propellit, effundit in folia. Hoc Maro 'trudere' dixit Georg. II. 'Sed trudit gemmas et frondes explicat omneis.' De avibus vernantibus Dracontius dixit, 'vapor urget in usus Pignoris.' Vide locum. *Unguet* quorundam, fatuum, insulsum, et ineptum est. Dixi diserte in MSC. haberi, *Urguet in notos penates.* Quomodo edidimus. Vix ausi illud *notos* in *nodos*, aut *nudos*, interpolare: cum nonnemini fortasse videbitur retinendum, et aliam interpretationem, quam commenti sumus, comminisci poterit. Hoc agat. Palma in medio posita est. Nihil temere mutavimus. Quod si hæc nota displiceat, deleatur. *Idem.*

15. 16 *Ipsa roris lucidi, Noctis aura quem relinquit, spargit humentes aquas*] Ita lege ex meo Codice. Ex eo rore, inquit, quem noctis aura relinquit spargit aquas. Sæpe sane noctis aura omnem humorem roremque exsugit et exsorbet, præcipue si sit vehementior. Ubi minima est aura nocturna, tum solet esse mane maxima roris copia. *Salm.*

Ibid. *Ipsa roris lucidi, Noctis aura quem relinquit, spargit humentes aquas*] Fortassis melius, *Noctis aura quum reliquit:* Virgil. Æn. VII. 'Cum venti posuere, omnisque repente resedit Flatus.' *Scriv.*

17 * *Et me canat lacrime trementes detadum pondere*] Ita hactenus editum. Diserte vetus Codex, *Et micant:* lego, *Emicant.* In fine versus idem habet disertissime scriptum, *de caduco pondere.* Verissima est lectio, *Emicant lacrimæ trementes de caduco pondere.* Nihil crebrius hac loquutione apud hunc Auctorem. Lacrimæ roris emicant trementes de pondere caduco; pondere ipso, dum cadunt, trementes emicant. Sic 'surgentes papillas de Favonî spiritu' supra dixit. Et infra multis locis præpositionem 'de' sic usurpat. *Salm.*

Lacrimæ micant trementes de cadivo pondere] Ita scripsi, ut versui consuleretur: *de cadivo pondere* vere et ingeniose conjecerat Lernutius. Sic disertissime in membranis præscriptum inveni. Sed Lernutius ex monstroso illo *detadum*, faciebat unica voce *decadivo:* nondum enim ad eum elegantiæ pervenerant quæ auctori nostro familiares, 'de Favonî spiritu;' 'de caduco pondere;' 'de cruore et osculis.' Et sic multis locis Præpositio 'de' occurrit in hoc opusculo. *Scriv.*

19 *In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ*] Idem liber, *pudore;* qui et *prodiderunt* retinet. Fortasse scri-

bendum, *Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.* Purpuræ rosarum ab illis roris guttis perspersæ prodiderunt ruborem suum, qui calycis nodo latebat tectus. Eamdem sententiam sequenti versu exsequitur. Elegans porro metaphora, *pudorem* pro 'rubore' dicere. Sic veteri Poëtæ 'pudoricolor,' pro 'rubicundo.' *Salm.*

In pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ] Suspicabar, *In pudorem floris Ennæ prodierunt purpuræ.* Natas vult jubente Venere rosas purpureas et ardentissimi ruboris, Milesias vocant, quæ rosas Ennenses confunderent et colore vincerent. 'Campus Ennensis in floribus semper, et in omni vernus die,' ut ait Solinus. Meminitque Cic. Verr. VI. Et utroque prior Aristot. Propter campum illum est demersum foramen, qua Ditem patrem ad raptus Liberæ seu Proserpinæ exeuntem fama lucem hausisse, eodem Solino auctore. Claud. de Raptu Proserp. lib. II. 'Enna parens florum:' et eodem, 'nec mollia desunt Prata tibi; Zephyris illic melioribus halant Purpurei flores, quos nec tua protulit Enna:' lib. III. 'Non qualem roseis nuper convallibus Ennæ Suspexere Deæ:' ibidem, 'Sic ait, et prima gressus molitur ab Enna, Exitiique reos flores, ipsumque rapinæ Detestata locum.' Quibus locis, et præterea aliis, 'Enna' scribendum; non cum vulgo, aut etiam cum Parrhasio, 'Æthna.' Quin etiam apud Oppian. Hal. III. non dubitem rescribere Ἐνναίοιο pro Αἰτναίοιο, hoc loco, ... Ἄλλοτ' ὅτε κούρην Περσεφόνην ἥρπαξεν ἀπ' Αἰτναίοιο πάγοιο: *Sed cum virginem Proserpinam rapuit ab Ætnæo monte.* Imo ab 'Ennæo monte.' De quo raptu lege, præter Claudian. Diodori Siculi narrationem initio lib. V. Ovid. Fast. IV. 'Raptus ut Virginis edam.' Meminit et Cic. Verr. VI. item Liv. lib. XIV. compluresque alii. Arnob. lib. V. 'In nemore Ennensi quondam flores Proserpina virago lectitabat:' et, 'Cum in Siciliæ patulis purpureos legeret nondum mulier flores, sed adhuc virago Proserpina.' Idem alibi. *Scriv.*

21 *Mane virgines papillas*] Imperite interpretantur, nondum compressas et maritas. Nullæ aliæ et hic papillæ, quam quas supra descripsimus; Rosarum, nempe, non 'strophio luctantes' Catullo Carm. LXIV. Misere hic natant, et in tenebris palpant Interpretes. *Idem.*

22 *Ipsa jussit mane ut udæ virgines nubant rosæ*] Ita recte viri docti. Ita fere noster Codex, *Ipså jussit manet tute: utæ* pro *udæ*, ut supra vers. 14. idem librarius 'notos' scripserat, qui 'nodi' sunt: et infra 'noto,' pro 'nodo.' *Salm.*

Ipsa jussit, mane ut udæ virgines nubant Rosæ] Ex membranis Salm. adparet, quam feliciter sic olim de conjectura emendaverit locum alias corruptissimum Douza P. In Msc. exstant vestigia veræ lectionis: *Ipsa jussit manet tute.* Ita librarius; sed auctor voluit, *mane ut udæ.* T pro D scribere ipsi perfamiliare et propemodum sollemne, 'Antipotes,' 'Busiritis,' 'potager,' 'potium,' 'causiticus,' 'fervitus,' 'avitus,' pro 'Antipodes,' 'Busiridis,' 'podager,' 'podium,' 'causidicus,' 'fervidus,' 'avidus,' et sexcenta talia non oscitanti in eo Codice occurrunt. In hoc Carmine vers. 26. scribit, 'Unico marita noto.' Ubi Pith. aliique recte ediderunt, 'nodo.' Et contra, D pro T etiam sæpissime scriptum reliquit, 'Ad,' 'adque,' 'pudres,' 'prodinus,' 'pladanus,' 'medus,' 'vades,' 'musta videa,' pro, 'At,' 'atque,' 'putres,' 'protinus,' 'metus,' 'vates,' 'musta vitea,' et infinita ejusmodi. *Scriv.*

23 *Facta Cypris de cruore, deque Amoris osculis*] Cum in membranis repperissem, *Facta prius de cruore;* non, *Fusta prius*, quomodo Lips. et Pith. *prius* truncatam vocem, ut mul-

tæ aliæ in illo Codice, scribendumque omnino censui, *Facta Cypris de cruore.* Explosa ea lectione, in qua sibi mire placet vir doctus, *Fusæ aprino de cruore.* Qua quoque damnata, meam protinus arripuit in confabulatione Cl. Salm. tanquam elegantissimam et verissimam. *Facta* docuit ille hic dici pro 'nata' et 'creata.' Sic supra, 'Fecit undantem Dione,' pro 'creavit.' Ad quem locum vide quæ nunc dicat, et olim ad Hist. Aug. observavit.

Facta Cypris, &c.] Loquitur Auctor de Rosa: *Cypris* est genitivus. Inflexio Latina, 'Hæc Cypris, hujus Cypris.' Non vult hoc loco Cyprin aut Venerem factam creatamve ex sanguine; sed Rosam, ex Veneris cruore ortam, aut purpuratam. Sed dices, idipsum signanter correctione Lipsiana exprimi, *Fusa aprino de cruore.* Quæ lectio ab Historia, vel a Fabula. Nam Rosas a sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgo volunt Bion, Ovid. et alii. 'Aprinus' adjectivum ab 'aper' secundum analogiam quidem dici oportet, ut a 'caper' vel 'capra' dicitur 'caprinus:' 'Aprugnum' tamen video ab antiquis usurpari, conspirantibus Mss. vetustissimis. Plaut. Persa, et Pœnulo habet, 'aprugnum callum.' Plin. lib. VIII. cap. 51. 'Jam Catonis Censoris orationes aprugnum exprobrant callum: in tres tamen partes diviso, media ponebatur, lumbus aprugnus adpellata.' Æl. Lampridius in Heliogabalo, 'sumina aprugna:' quanquam, quid dissimulem? Salm. ad Hist. Aug. Scriptores, observat in Spartiani Vero, et in vita Getæ, 'aprunam' frequentius scriptum in libris Mss. quam vulgg. 'aprugnam.' Demus itaque dici 'aprinum:' male nihilominus inepteque, καὶ ἀκυρολόγως dicetur 'aprinus cruor,' Adonis quem aper occiderat cruor. Imo hic cruor potius dicendus erat Adoneus; si locus esset Fabulæ, qua Rosas a sanguine Adonis colorem traxisse putant. Bion Epitaph. Adonis, Ovid. Met. x. alii. De Rosa Luxurius, sive quis alius illorum temporum Poëta, in Cod. Salm. 'Aut hoc risit Amor, aut hoc de pectine traxit Purpureis Aurora comis; aut sentibus hæsit Cypris, et hic spinis insedit sanguis acutis.' Ejusdem auctoris esse Epigraphe ostendit, cujus superius illud Carmen, quod incipit, 'O quales ego mane rosas?' Eidem quoque sequens adtribuitur,

DE ROSIS.

'Hortus erat Veneris roseis circumdatus herbis,
Gratus ager dominæ: quem, qui vidisset, amaret.
Dum Puer hic passim properat decerpere flores,
Et velare comas, spina libavit acuta
Marmoreos digitos: mox ut dolor adtigit artus,
Sanguineamque manum, tinxit sua lumina gutta,
Proruit ad Matrem frendens, defertque querellas:
Unde Rosæ, Mater, cœperunt esse nocentes?
Unde tui flores pungunt latitantibus armis?
Bella gerunt mecum Floris color et cruor unum.'

Quomodo Rosa alba, purpurea et rubra facta sit, disce ex Aphthonii Progymnasmatis, cap. 4. et Constantino Cæsare de R. R. lib. XI. cap. 18. 'Adonide occiso,' aiunt, 'Venerem nudis pedibus ingressam esse silvam, ibique spinis compunctam emisisse cruorem. Inde Rosam, quæ prius esset alba, aspergine contactam cœpisse rubere.' Ex Veneris vulnere itaque hunc ruborem contraxere. Vide Miscell. Politiani cap. 11. Brodæi lib. VII. cap. 7. et 10. Alii aliter originem Rosæ narrant. Auson. Cupidine Cruci-adfixo, 'Quædam, ignoscentum specie, ludibria tantum Sola volunt: stylus ut tenuis sub acumine puncti Eliciat

tenerum, de quo Rosa nata, cruorem.' Et paulo infra, 'Roseo Venus aurea serto Mœrentem pulsat Puerum, et graviora paventem. Olli purpureum multato corpore rorem Sutilis expressit crebro Rosa verbere; quæ jam Tincta prius, traxit rutilum magis ignea fucum.' Ex Rosa Alabandica Pliniana, albicantibus foliis, quæ vulgo Provincialis, factam vult Milesiam; cujus purpura satura, et ardentissimi coloris. De qua Plinius. Nostra vernacula lingua hanc bruyne roode roose, alteram illam Provensche roose adpellamus. *Idem.*

Ibid. *Deque Amoris osculis*] Video V. Cl. Joh. Meursio, amico quondam meo conjunctissimo, nunc Minervæ Danicæ Adsessori, placuisse, *deque Adonis osculis.* Quam lectionem adnotarat ad oram libri sui, qui nunc penes Henricum Delmenhorstium, Medicinæ et amicitiæ nostræ veterem, nec humillimi spiritus poëtam. *Idem.*

25. 26 *Cras ruborem, qui latebat veste tectus ignea, Unico marita nodo non pudebit solvere*] Dicit: Rosa Veneris, seu Rosæ potius globus nondum explicitus, perfusus nocturno rore et maritis imbribus, solvet mane unum nodum, dehiscente calyce. Folia rosarum adhuc inter se connexa, necdum tota patentia, 'nodos' vocat. Vidimus supra in Epig. recens erutis, 'Dum levat una caput, dumque explicat altera nodum:' item, 'Altera pyramidas nodo majore tumentes.' Adludit autem ad ritum Nuptialem. De quo Festus, 'Cingulo nova nupta præcingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut sicut illa in glomos sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset. Hoc Herculanei nodi vinculum vir solvit ominis gratia: ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui septuaginta liberos reliquit:' et 'Cinxiæ Junonis nomen sanctum habebatur in nuptiis, quod initio conjugii solutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta.' Apud Non. Marcell. Varro Γεροντιδιδασκάλῳ, 'Novus maritus tacitus taxim uxoris solvebat cingulum.' Ex eodem Varr. B. August. de Civ. Dei, lib. IV. cap. 11. adstruit 'Virginensem Deam fuisse, cui Virgines solvebant zonam.' Hinc Catull. Carm. II. de Passere, 'Tam gratum est mihi, quam ferunt puellæ Pernici aureolum fuisse malum, Quod zonam soluit diu ligatam:' item Epithal. Manlii et Juliæ, 'Tibi virgines Zonula solvunt sinus:' et in Dialogo cum Janua, 'Ne quærendum unde unde foret nervosius illud Quod posset zonam solvere virgineam.' Docuit vero Scal. 'zonam solvere' aliter Romanis, aliter Græcis accipi. Nam Latinis zonam solvere dicitur, quæ traditur viro: Græcis autem, quæ primum parit. Vide ad Passerem Catulli, Achill. Stat. et quem dixi Scal. *Idem.*

26 *Unico marita nodo*] Legitur in veteri exemplari meo, *Unica marita noto.* Nec multum aliter in Pithœi. Sine dubio scribendum, *Cras ruborem qui latebat veste tectus ignea Unico, marita, nodo non pudebit solvere.* De Rosis quæ præcesserunt omnia sunt intelligenda, quas Venus e virginibus maritas fieri voluisse dicit. Hoc est, ex clausis ac tectis, ut erant in calycibus suis, aperiri et expandi. Hic Rosam ipsam adloquitur: Cras, inquit, o marita, quæ antea virgo fueras, non pudebit te ruborem, qui veste ignea calycis tectus latebat, unico nodo solvere, et in apertum prodere. Quod et supra dixit, 'Hinc pudorem floruientæ prodiderunt purpuræ.'

30 *Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit*] Ita Editiones. Nec aliter vetustiss. Cod. Nec mutandum. Idiotismus illius ævi quo vixit Auctor Pervigilii. 'Vehere,' pro 'ferre' et 'gestare.' Qui manu aliquid gestabat, etiam illud vehere tum dicebatur. Exempla hujus loquutionis apud Ammian. Marcell. crebra. Nunc unum, atque alterum, succurrit. lib. XVI. 'Anteriorem chlamydis partem utra-

que manu vehens, intrinsecus structuram omnem ut amictus adornaverat principalis:' lib. XVIII. 'Quinquagenarias longioresque materias vexere cervicibus ingravate.' *Salm.*

Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit] Sic ex suo exempl. Pith. neque aliter Salm. Quare retinendum. Meursius in ora libri, *texerit:* male. Meliores codd. Prudentii, contra Symm. lib. II. v. 535. 'Non armata Venus, non tunc clypeata Minerva. Vexere auxilium.' Alias, 'Venere auxilio.' *Scriv.*

32 *Jussus est inermis ire, nudus ire jussus est*] Non dubium, quin hæc sit vera lectio. Sic enim noster Cod. plane habet, nisi quod *nudos* legit. *Salm.*

34 *Sed tamen, Nymphæ cavete, quod Cupido pulcher est*] Sic etiam idem liber. Nec mutandum. Jussus est Amor ire nudus et inermis; nolite tamen, inquit, Nymphæ, fidere, quod Cupido cum nudus sit, etiam pulcher vobis videatur; totus est etiam armatus, cum est nudus. Immo pulchritudo ipsius nudi, pro armis illi potest esse. Et hic est sensus: Cavete, Nymphæ, vobis ab inermi et nudo Cupidine. Quod enim pulcher est, totus est in armis idem etiam cum nudus est, quia pulchritudinem habet pro telo. Sic igitur distinguendum: *Sed tamen cavete, Nymphæ; quod Cupido pulcher est, Totus est in armis idem, quando nudus est Amor.* Quod Amor pulcher est, etiam totus est armatus cum armis exutus est. Nam pulchritudo illi satis valida armatura. *Idem.*

35 *Totus est in armis, quando nudus est Amor*] Hominem 'in armis,' 'sub armis,' armatum vocabant. Ennius, 'Ter me sub armis malim vitam cernere:' id est, 'malim armatam me vitam cernere.' Virg. 'sedes circum castella sub armis:' pro, 'armatus circumsidet castella.' Idem, 'ludunt belli simulacra sub armis;' pro, 'armati ludunt.' Sic 'in armis' etiam pro eodem. Sic Manilio Centaurus 'sub arcu,' et Centaurus 'in arcu,' qui arcum gestat, arcu armatus. Sic 'in hastis,' pro 'hastati.' Ennius, 'levesque sequuntur in hastis,' &c. *Idem.*

Totus est inermis idem, quando nudus est Amor] Ita disertissime in membranis perscriptum. Ut sententiæ consuleretur, correxere viri docti, *Totus est in armis idem.* Quod metrum vix concedat, nisi licentiam poëticam sæculi barbari excusemus. Potuisset scribere, *Totus est armatus idem;* aut, *Neutiquam est inermis idem.* Simile quid debuisset. Aut trajectione constituendus locus, *Est in armis totus idem.* Sic laboranti versui ac sensui medebitur. Quod non displicet Salmasio, qui optime hunc locum interpretatus est. *Scriv.*

41 *Ipsa vellet ut venires, si deceret virginem*] Ante hunc versum legitur alius in nostro exemplari, hoc modo, *Ipsa vellit erogare si pudicam flecteret:* scribendum, *Ipsa vellet te rogare, si pudicam flecteret; Ipsa vellet ut venires, si deceret virginem.* Salm.

42 *Jam tribus chorus* (leg. *choros*) *videres feriatis noctibus*] Hæc vetustiss. Cod. scriptura, et editionis Patissonianæ. Lips. edidit, *feriatos:* et melius, judicio Pithœi. Atqui non rogatur Diana, aut invitatur, trinoctio et pervigilio triduano jam finito. Reliquit auctor, *feriantes.* Librarius scripsit, *feriantis*, id est, *feriantes.* Sic non longe ab initio scriptum, *Inplicat gazas virentis.* Et in Pithœana editione, *Ipsa surgentis papillas;* id est, 'virentes,' et 'surgentes. *Scriv.*

46 *De tenente, &c.*] Non video, cur vera non possit videri tam expressa vetustiss. Cod. scriptura, *De tenente tota nox est perviglanda canticis: perviclanda* quidem ille habet. Quod quis non sentit esse scriptum pro *perviglanda?* Cum βίγλας et βιγλάτωρας dixit recens Græcia, palam est eam e Latino vocabula mutuatam, quæ

'viglare' tum dixit, et 'viglas,' pro 'vigiliis,' et 'viglatores' pro 'vigilibus.' Inde ergo et 'perviglare' pro 'pervigilare.' Idem liber scriptum habet, *De tinente:* ex quo fecimus, *De tenente;* id est, uno tenore. Quod etiam in Idiotismo nostro usurpamus, *d'un tenant*, de uno tenente. Apud Melam 'terra continens' dicitur quæ continenter juncta est; quam et absolute 'continentem' dixere. Sic 'continenter sedere,' conjunctim et uno tenore. Catull. Carm. XXXVII. 'An, continenter quod sedetis insulsi Centum, aut duceuti, non putatis ausurum.' Et 'in continenti aliquid facere,' statim et nulla interposita mora. Hinc dicimus 'in continenti,' pro statim. *Idem.*

De tinente tota nox est, &c.] Ita vet. Cod. Si cum Salm. idiotismum illius ævi phrasinque Gallicam non admiseris, dic aliquem, dic, Quintiliane, colorem. Non variat exemplar Pithœi; nisi quod in eo *t* litera superflua sit, *Detinentettota.* Plurimas in animo meo concenturio conjecturas; sed omnes vanas. Salmasio melius divinent, qui se id posse sperent. *Scriv.*

50 *Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ*] Ita de consilio nobilissimi Douzæ scripsi; et exigente Carminis lege. Nam quod in Pith. et Salm. codd. est, *adsederunt Gratiæ*, perquam insolens: nec locus iste Spondæum admittit. Nisi et hic ad licentiam poëticam barbari sæculi provocemus. *Idem.*

51. 52 *Hibla totus fundet quidquid annus adtulit Hibla florum superestem quantus Etnæ campus est*] Locus prorsus depositus; nec quicquam auxilii video. Ita enim membranæ quibus utimur. Nec integriores schedæ Pithœi; nisi quod priore versu scribant, *Hibla totos funde flores quicquid.* Posteriore, *Hibla florum rumperest equant'.* Ubi τὸ *rum* manifesto repetitum ex fine *florum.* Cetera divinet Phœbus: ego non possum; nisi novus Alexander ad Gordium nodum accessero, trajectis hemistichiis, *Hybla totos funde flores quantus Ennæ campus est, Hybla florum subde messem quotquot annus adtulit:* aut, *funde messem.* Sed quid nugamur? *Idem.*

52 *Hybla florum rumperest equant' ethne campus est*] Vet. Cod. *Hybla florum superestem.* Non displicet correctio doctorum, *rumpe vestem.* Fortasse etiam legi posset, et æque bene, *Hybla florum sparge vestem quantus Ennæ campus est.* Quantum patet Ennæ campus, hunc sparge florum veste, ut totus, nempe, floribus sit vestitus. Nihil certius. *Salm.*

54 *Quæque silvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt*] Ita correxi de conjectura. Scripti atque editi omnes, *quæque montes.* Atqui 'puellas montium' adfuturas, jam dixerat præcedente versu. *Scriv.*

55 *Pueri Mater alitis*] Ita liber noster. Quod rectum est. *Salm.*

58 *Ex recentibus virentes ducat umbras floribus*] Codex habet, *Et rigentibus ducat umbras floribus.* Non puto aliud elici posse, quam *E recentibus virentes.* Mox lego ex eodem nostro Cod. *Cras erit quo primus Æther copulavit nuptias. Ut pater totum creavit vernis annum nubibus, In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis:* Cras, inquit, erit dies quo primus Æther copulavit nuptias, et ut pater totum annum creavit, id est, totius anni fœcunditatem, per vernas nubes auspicatus est. Ex Virgil. Georg. II. 324. habet, 'Vere tument terræ, et genitalia semina poscunt. Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit.' Sic 'patrem Ætherem' dixit, ut Virgilius. Nec hic aliud suspicandum est. 'Annum' pro anni fecunditate dixit; ut Græci ἔτος, dum aiunt ἔτος plus facere quam ἄρουραν. Ἔτος ποιεῖ, οὐχὶ ἄρουρα. *Idem.*

Ex recentibus virentes ducat umbras floribus] Locum integrum, nec muti-

lum esse non ausim adfirmare. Inconcinna mihi hæc et frigida admodum cum præcedentibus et sequentibus connexio, valdeque a lepore hujus Poëtæ aliena videtur. *Scriv.*

59, 60 *Cras erit quo primus Æther copulavit nuptias, Ut pater totis crearet vernus annum nubibus*] Ex Pithœi schedis editum, *crearet*. Membranæ nostræ, *creavit*. Ita ut legendum videatur, *copulavit nuptias, Et pater totis creavit vernus annum nubibus.* Initio hujus Poëmatii, 'Ver renatus Annus est;' vel, 'Vere natus est.' Arrisit mihi imprimis doctissimi Pithœi *vernus pater*. De quo vide ejus Notas. *Idem.*

62 *Unde fetus, &c.*] Vitium prodit vel versus male ambulans. Vetus sic habet, *Unde fletus mixtus omnis aleret magno corpore:* inde nullo negotio vera lectio elicitur, *Unde fetus mixtus omnes aleret magno corpore*. Virgilianum est, 'Conjugis in gremium lætæ descendit, et omnes Magnus alit magno commixtus corpore fetus.' *Salm.*

63 *Ipsa venas atque mentem permeante spiritu Intus occultis gubernat procreatrix viribus*] Corruptissima hæc sunt. Ex vestigiis scripturæ Cod. nostræ sic ea emendo, *Ipsa venas atque mentem permeantis spiritus Intus occultis gubernat procreata viribus:* id est, Ipsa intus procreata gubernat occultis viribus spiritus permeantis venas atque mentem. Nihil verius. *Idem.*

Ibid.] Secuti sumus membranas. Ex quarum vestigiis emendabat Salm. *Ipsa venas atque mentem permeantis spiritus Intus occultis gubernat procreata viribus.* Alio nos ducit Pith. apud quem, *procreatrix viribus*. Diserte vet. Cod. *procreatis:* et versu antecedente, *permeanti;* i. e. *permeante*. Mihi divinatio sub manu nata, *Ipsa venus æque amantum permeante spiritu Intus occultis gubernat procreatrix viribus:* Ipsa Venus, inquit, creatrix, ut creator Æther, &c. *Scriv.*

66 *Pervium sui tenorem seminali tramite Imbuit*] Lego et distinguo, *perque pontum subditum Pervia, in sui tenorem, seminali tramite Inbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias.* Vix puto aliud commodius adferri posse. *Idem.*

71 *Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem, Romulumque: cum Sabinis ipsa fecit nuptias*] Exigente omnino sententia ita hunc locum constitui. Meum immane, (vereor, ne immune,) facinus est: cum legatur in omnibus, etiam nostro Msc. *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias.* Quod quidem non prorsus damnarim; sed concinnior et potior mihi visa est hæc lectio, si non vera, saltem verosimilis. *Idem.*

73 *Unde Ramnes, et Quirites*] Cum in manuscripto exemplari exstet, *Unde samnes et quirites;* nullo negotio feceris, *Unde sanguis, et Quirites: sanguis*, pro genere et stirpe. Maro Æn. I. 'An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis una?' et initio II. 'quo sanguine cretus.' Ubi Servius, 'Quibus sit parentibus natus.' Denique VII. 'tu sanguinis ultimus auctor.' *Idem.*

Quirites] Cives. In funeris indictivi formula, 'Ollus Quiris leto datus.' Quod singulare nomen etiam usurpant alii auctores non incelebres. *Idem.*

Ibid. *Proque prole posterum Romuli matrem crearet et nepotem Cæsarem*] In hac lectione consentiunt Pith. et Salm. exemplaria. Quam tamen falsam pronunciat Lips. et corrigit, *Romuli patrem crearet et nepotem Cæsarem.* Ut hæ blanditiæ in gratiam Augusti sint quæsitæ; scriptumque Carmen in ejusdem imperio: 'Pater Cæsar' ipsi Divus Julius est, et 'nepos Cæsar,' Augustus. Quam sententiam sequitur Pith. ut vara vibiam. Alio nos rapit consensus duum librorum, qui *matrem* retinent. Scribo, *perque prolem posteram Romuli, Mater creavit et nepotem Cæsarem. mater* est ipsa Venus. Pluribus alias. *Idem.*

76 *Rura Venerem sentiunt*] *Venerem rura sentiunt*. Idem.

81 *Ecce jam super genestas explicant agni latus*] Neque *agnos* neque *hœdos* hic recipio. Verbum *explicant* non convenire videtur cum minutis animalibus. Quomodo enim hæc explicare latus dicantur super genistas? Vetus scriptura habet TAONII, pro TAURI. Nam scriptum erat, *taori*. N et R etiam sæpe permutantur. Genista frutex est, quem incubitu suo premere agnus et hœdus haud in proclivi possit. Legendum igitur, *Ecce jam super genistas explicant tauri latus*. Vetus Cod. sequenti versu scribit, *Quisque tutus, quo tenetur, conjugali fœdere*. Quod retinendum est. *Salm.*

Ecce, jam super genistas explicataonii latus*] Monstrosam scripturam exhibere, quam conjecturas, hoc loco satius duxi; conspirantibus Salm. et Pith. codd. Pithœus legebat, *explicant tauri latus*. Placetque impense hæc lectio amico meo, in suis ad me litteris. Alioquin ego adnotaram in Adversariis, *explicant vaccæ latus*. Cum Calpurn. idem dicat, Ecl. I. 'Cernis ut, ecce, pater quas tradidit, Ornite, vaccæ Molle sub hirsuta latus explicuere genesta!' Vide eadem prorsus verba de vaccis. *Scriv.*

82 *Quisque tutus quo tenetur conjugali fœdere*] Supra fuse indicavi, librarium antiquum T pro D frequenter exarare, et contra. Ostensumque est UTE pro UDÆ scriptum. Nunc mihi in mentem venit, an non hoc loco eadem scribendi ratione usus librarius, *QuisquE Tutus*, nobis obtrudat pro *Quisque et udus*. Quod explicare non permittit pudor: pigetque ineptiarum. *Idem.*

86 *Adsonant Terei puellæ*] Vet. Cod. *Adsonat Terei puella*. Salm.

Adsonant Terei puellæ] Ex codicis sui scriptura ita belle Pith. Sed lectionem Salm. exempl. omnino recipiendam esse, *Adsonat Terei puella*, docent sequentia. Ita igitur repone. *Scriv.*

90 *Quando faciam ut chelidon*] Idem Cod. *Quando fiam ut celidon*. Ut consulatur versui, scribendum, *Quando ego fiam ut chelidon*. Salm.

AND. RIVINI NOTÆ
AD
ANONYMI, SED ANTIQUI TAMEN POETÆ, ELEGANS ET FLORIDUM CARMEN DE VERE, COMMUNITER
PERVIGILIUM VENERIS
INSCRIPTUM.

Anonymi, sed antiqui tamen Poëtæ] Auctor hujus Carminis neuter Catullus est, (Lipsio judice, Elect. lib. I. cap. 5. ubi tam mendosum istud legitur,) neque Veronensis ille, nec etiam Urbicarius: illius enim ætate relin-

quitur, hunc vero minutum anteit. Quanquam enim præter Ald. Manutium, (a quo et magnus Roterodamus se vidisse, et Lil. Greg. Gyrald. se audivisse, Catulli hoc Poëmation, quod VER inscribatur, haberi meminerant,) ipse quoque Phœbi ocellus Jos. Scal. Castigationibus in Catull. alterum huic cognominem, Urbicarium et Mimographum, nominatum Juvenali, auctorem fortasse fuisse censuerit illius carminis DE VERE, ex quo hoc citarit Erasmus in Adagiis, 'Sic Amyclas, dum tacebant, perdidit silentium.' Attamen et Claud. Salmas. ad Solin. pag. 277. et pag. 1181. voluit, nullo plane, vel saltem minus recto judicio tribui Catullo hoc Carmen ab eruditis, quum Auctor ille sit mediæ ætatis, et Solino supparis, vel qui non longe ab eo vixerit. Contra idem Lips. iterum elegantia Carminis abductos fuisse ait eos, qui Catullum ejus scriptorem esse censuissent, quum in imperio Augusti natum e versu ejusdem Troch. 73. compertum sit. Cui sententiæ quoque subscripsit Taubmannus ad Culic. Quin et P. Pith. J. C. scribit, bonos illos viros fefellisse exemplar, quandoquidem in illo sane vetustissimo, et fidei multæ, ex quo hæc primum edita sint, Ms. non longo intervallo præcessisset Epithalamium Q. V. Catulli: cujus esse vix agnoscas, quod Pervigilii hujus Auctor in Cæsarum gratiam cecinerit. Et illa tamen ætatem arguere (addidit quoque Pith.) majorem omnino, quam quod ex hoc ipso Poëmate versus quosdam sacrificali suo Carmini παρῳδήσας quasi inseruerit Fulgentius Afer Mytholog. lib. I. Petrus etiam Scriv. ad hoc Pervigilium animadvertit, si Catulli esse hoc Carmen, vel Senecæ denique, (quod V. N. Casp. Barthio Advers. lib. XVI. cap. 6. unde et Weitzius citavit, aut cuipiam librario in mentem venisset,) existimaturus esset, tum ipsum de se vere statuere debuisse, Πτωχὸς μὲν φρένας ἐμμὶ, νόου δέ μοι οὐκ ἐνὶ κόκκος. Præsertim cum idem C. Barth. altero loco lib. XLIV. cap. 7. de eodem Poëmatio hæsitantior loquatur, 'Auctor Pervigilii Veneris,' inquiens, 'nec Catullus, nec Urbicarius, forte Seneca.' Ambigo tamen et ego profecto, annon ipse Scriv. magis ridicule ineptiat, qui nescio quem Luxurium auctorem hujus Pervigilii duxerit, et dixerit, quod ejus aliquot Epigrammata Poëmatiaque in eo ipso Ms. (quem a Cl. Salm. commodatum accepisset, ubi et hoc carmen adscriptum), comparuissent. Sed eamdem plane causam erroremque fovet cum iis, qui ob similem rationem Catulli esse putaverant. Minusque probat istud adhuc, quod exinde constitisse tradidit, eumdem Luxurium Carthagine scripsisse, floruisseque sub Trasimundo Vandalorum Rege: sub quo certe Cæsarem, Cæsarumque Romanorum prosapiam nemo laudasset impune, uti quidem fecit Auctor Pervigilii. Quam sane ob rem tolerabilius ille credi potuisset cum Salmasio fuisse Florus, qui sub imperio Hadriani vixit, cujusque meminit Spartianus, et cujus elegantissimum Hist. Rom. Breviarium habemus. Tametsi et hunc Epigraphe Trochaicarum Eclogarum (quas ab eodem Pervigilii Auctore profectas Lips. Barth. Pith. et alii sunt arbitrati) videatur seduxisse. Non tam *Flori* enim insigniebantur titulo, quam *Floridorum*, quæ, uti Apuleii et aliorum Florilegorum excerpta, ita nuncupabantur, prout et Lucret. de se, 'Floriferis ut apes in saltibus omnia libant: Omnia nos itidem decerpimus aurea dicta.' Inter tot ergo summos, inque re literaria facile principes viros stylum interponere decretorium, periculosæ plenum opus aleæ, cum Weitzio pronunciamus, 'Non nostrum inter nos tantas componere lites.' Maneat ergo Antiquum sane, sed ἄδηλον.

Carmen de Vere, communiter Pervigilium Veneris dictum] Titulum Poëmatii hujus quod spectat, iidem jam laudati Viri, Aldus Romanus, et Lil. Gyrald. Itali, Erasmus Belga, et Jos. Scal. Celta, DE VERE inscriptum ostendere. Quem (ut vocat) errorem inde natum Scriv. autumat, quod versus intercalaris principio statim non lectitatus esset, sed initium poëmatis prius tale fuisset, *VER novum, VER jam canorum, VER, &c.* Nam si ita ponatur, et supernumerarius iste unicus omittatur, tum Carmen hoc recte ait constare XCII. versibus, uti quidem in Cod. Salm. scribi oportuisset, non vero XXII. ceu librarius depravasset. Verum enimvero P. Pith. et J. Lips. Viri incomparabiles, ex subscriptione, EXPLICIT PERVIGILIUM VENERIS, rectius, illud non tam VERI, quam VENERI fuisse dictum, collegerunt. Sed quum tanta Veris atque Veneris reapse sit necessitudo, quanta vocum quoque est adfinitas, ut illius prioris nomen e posteriori contractum suspicari quis possit; nemo sane, mea sententia, a vero scopoque auctoris aberraturus esset, qui VENERIS quidem PERVIGILIUM et festam celebrationem, VERIS tamen Venereo plane tempore, Aprili puta, institutam dixerit, atque sic junctim utrique consecratum præconium duxerit. Antiqua namque regundi illius mensis controversia Veri Venerique fuit, quam Venereus iste Vates Fast. IV. tetigit, e quo unum et alterum versum, quod præclare Carmen præsens et ejus quasi summam metaphrastice nobis explanent, excerpere non pigebit. 'Quo non Livor abit? Sunt qui tibi mensis honorem Eripuisse velint, invideantque, Venus. Nam quia Ver aperit tunc omnia: densaque cedit Frigoris asperitas fœtaque terra parit: Aprilem memorant ab aperto tempore dictum: Quem Venus injecta vindicat alma manu. Illa quidem totum dignissima temperat annum: Illa tenet nullo regna minora Deo. Juraque dat cœlo, terræ et natalibus undis, Perque suos initus continet omne genus. Illa Deos omnes (longum est numerare) creavit: Illa satis causas arboribusque dedit. Illa rudes animos hominum contraxit in unum: Et docuit jungi cum pare quemque sua. Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas? Nec coëant pecudes, si levis absit Amor. Vis eadem, lato quodcunque sub æquore vivit, Servat: et innumeris piscibus implet aquas.' Sed et idem ibid. Ovid. nobiscum ita illam Veneris Verisque litem tandem decidit, 'Nec Veneri tempus, quam Ver, erat aptius ullum: Vere nitent terræ, Vere remissus ager. Et formosa Venus formoso tempore digna est.' Quid? quod ipsum animorum motum, qui fit a natura per aëris temperiem, dixerint Venerem, quod non modo ipsa exinde gignatur Venus, sed et omnia animalia ad procreandum impellat, inde rerum omnium procreatricem vocarunt antiqui: cum illa sit præcipue Verni temporis benignitas. Quemadmodum Nat. Comes, Mythol. lib. V. c. 13. ex initio Lucr. et Virgil. Georg. II. quæ loca alibi adducemus, confirmavit. Atque ab hac mente nec ablusisse video Lipsium, quum ita scriberet, 'Ex titulo non ignotum argumentum. Laudatio enim Veneris fuit, composita quasi per occasionem Pervigilii' (Verni, scil.) 'quod tres ipsas noctes in honorem Deæ agebant.' Facit illuc versus in hoc Carmine 42. 'Jam tribus choros videres feriatos noctibus:' et illa Plauti Curcul. Act. I. sc. 3. vs. 25. 'Quid tu Veneri pervigilare te vovisti Phædrome? Nam hoc quidem haud multo post luce lucebit.' Et licet pervigilandi honos vulgatus quoque in cæteros Deos, ut anniversarius ille Fortunæ apud Sueton. Galba cap. 4. Cereris apud Tacit. Priapi apud Arbitrum,

cujus magna pars desideratur: attamen Veneris cumprimis nobile et quasi proprium fuit pervigilium, exquisitissime ita nuncupatum, quod sacris nocturnis pudoreque vacantibus præcipue gauderet hæc Diva: illa proinde ' Noctis vigila ' Plauto l. cit. valde apposito invocatur epitheto, quæ ' Noctiluca ' Lævio antiquissimo Poëtæ; *φιλοπάννυχος*, Pervigilium cupiens, Orpheo; cujus palæstram Casinæ Plautinæ Prologographus vocavit ' excubias.' Amat enim hoc numen, si quod aliud otiosos dies, operosas et pervigiles (ut cum Apul. lib. x. loquar) noctes. Græcis itaque in Vet. Glossario *πάννυχις, παννυχισμὸς καὶ ἡ διὰ νυκτὸς ἀγρυπνία, pervigilium* redditur. Quale Veneri triduanum, vel verius trinox, si ita loqui liceret, aut sane per totidem excubias pernox debebatur, varia Divæ illius elogia concelebrans. Quæ cum initio ab uno saltem et altero amantum decantata essent, veluti Naso, Fast. iv. subindicavit, ' Primus amans carmen, vigilatum nocte negata, Dicitur ad clausas concinuisse fores.' Postea a quamplurimis pervigilia hujusmodi junctim convivio, cantu et tripudio ad furorem usque celebrata. Ut non abs re Auctor Libri Sapientiæ cap. xiv. vs. 23. talia in Deorum gentilium honorem peregrino ritu instituta pervigilia ' insaniæ plenas vigilias ' vocaverit, ceu insaniam sequi et antecedere insomnia solet. Quas etiam Hispanus Interpres Cassiodorus Reinius reddidit ' Vigilias de otros ritos llenas de locura :' Sebast. vero Castalio, ' Insanas ex aliis ritibus bacchationes agitare ' cum dixisset, rem ipsam detegere visus est. Nihil enim aliud istiusmodi pervigilia, quam ' luxuriosorum et ebriosorum litaniæ ' (ut Rabelæsii Interpres jocatur) fuere, quæ fere a vino incalescerent. Veneris ergo ut nocte pervigili et oleo lucerna et vino calix abundet ipsus Apul. lib. ii. Mil. requirit. Ceu Bacchus juxta eumdem est Veneris armiger, si sit moderatus: alioquin largius merum somnum profundum conciliat, et Amores averruncat, juxta Anthol. lib. ii. (Βάκχος) Κιρνάμενος θαλάμοις ἐστὶν ἑτοιμότατος· Εἰ δὲ πολὺς πνεύσειεν, ἀπέστραπται μὲν ἔρωτας, Βαπτίσεται δ' ὕπνῳ γείτονι τοῦ θανάτου. Hinc jam et C. Plinii Epigr. dies oritur: ' Huc mihi vos largo spumantia pocula vino! Ut calefactus Amor pervigilare velit. Ardenti Baccho succenditur ignis Amoris: Nam sunt unanimi Bacchus Amorque Dii :' et sic Noster infra vs. 45. ' Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus: Decinunt, et tota nox est pervigilata cantibus.'

Elegans et floridum] Carmen ipsum quod jam concernit, videri et illud alicui incondita Bacchantium et ad rythmum qualemcunque saltantium cantilena: verum usque adeo se præclaris Viris adprobavit hoc Pervigilium, ut doctissimis lucubrationibus nocturnum istud sacrum illustrare non fuerint dedignati. Vernans quippe et ' floridum ' utique illud est, et haud invita natum Venere, nec eadem aut Veris temperie indignum, vereque Ἔρωτος πνέει, Ἀφροδίτην προξενεῖ, ut est apud Achill. Tat. in divino Rosæ Encomio, atque adeo ' Tam liquidum, tam dulce sonat, ut non ego malim, Quod Peligna legunt examina, lambere nectar.' Jano Weitzio ita contestante, et ante ipsum Justo quoque Lipsio juste venustatem Venerii hujus Pervigilii collaudante, ' Elegans mehercle,' inquit, ' et quantivis pretii carmen, molle, tenerum, sed Romanis, ut sic dicam, non Alexandrinis deliciis.' Qui Vir si prudentissimus et sagacissimus est, vel ipsius Scriv. Aristarchi severi calculo, cur ergo tantopere hoc illius judicium reprehendere ausus est? Nimirum ut Luxurium suum Carthaginiensem opusculo huic adsereret Auctorem, stylum ejus inæqualem,

qualis esset Afris, et quales Cic. Cordubenses Poëtas dixisset, pingue quiddam sonantes, ac peregrinum, accusavit. Nec dubitavit, ad vet. cod. Pith. suffragium provocare, ut qui fragmenta hæc sane antiqua, sive Catulli, sive alterius sint, Medicorum pueris commendasset. Quasi scil. desperatum hoc Carmen puerile credidisset: cum παῖδες ἰητρῶν, et pueri, seu filii medicorum, pro summis atque experientissimis medicis haud raro accipiantur. Audiamus potius ipsum Pith. ut exinde incorruptam de ejus animo sententiam proferre valeamus. Ita vero in Lutetiana Petronii edit. apud Mamert. Patisson. Typogr. Reg. ubi sub finem adjecta sunt veterum quorumdam Poëtarum Carmina non dissimilis argumenti, quos 'Errones Venereos' adpellarunt, quorum principem locum obtinet hoc Pervigilium Veneris; ita, inquam, Pith. ille præfatus est:—

'LECTORI.

'Qui mos veteribus, cum desperatos ante januas collocarent, ut vel extremum spiritum redderent terræ, vel possent a transeuntibus forte curari: idem mihi fuit consilium in deponendis hujus Poëmatis sane antiqui, sive Catulli, sive alterius sit, reliquiis; quarum ego salutem commendatam cupio vel Medicorum pueris, dum, qua fide a nobis exhibentur de vetustissimo, sed unico exemplari, eadem, ut par est, ab omnibus tractentur.'

Judicet jam prudens, et nullis partibus addictus Lector, an contemtibile visum Pithœo Carmen, et non potius summa cura et fide tractandum, pristinæque sanitati et integritati restitui dignum sit existimatum. Incipiamus itaque illum usque adeo a librariis male habitum amœnissimum, et de amœnissimo tempore ac Diva jucundissima scriptum Trochaicum nitori suo primævo reddere ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς, cum Homero.

1 *Cras amet, qui nunquam amavit; quique amavit, cras amet*] Hoc principium loco suo non saltem submovere, sed penitus removere annixum fuisse Scriv. diximus, ut modo numerus ille XCII. versuum responderet: sed ut a Lipsio profertur hoc Carmen, totidem utique manent versus, si vel in capite quoque, non minus atque in calce, versus iste intercalaris retineatur. Neque sane versiculi quintus et septimus usque adeo quadrare videntur, si exordium hoc, veluti ver ex anno sustuleris. Et quum Veneri pervigilandum Amorique operam dandam per integrum Carmen inculcare vellet Auctor, ratio persuadendi potissima fuit, temporis ipsius ad amorem a natura facti oportunitas et amabilitas. Proponendum igitur prius, quam inferendum probandumve fuit, Ἀποδεῖξαι γὰρ μὴ προειπόντα (τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ) ἀδύνατον, inquit Aristot. Rhet. lib. II. Nec sane juverit Scriverium, quod versus iste intercalaris præpropere nimis, et quidem ter inter alios novem saltem recurrat. Nam vel ipso quoque Scriverio arbitro, et Lipsium, qui eandem ob causam post vers. 8. aliquid deesse senserat, refutante, non semper versus intercalaris interjicitur, aut subjicitur versibus pari numero, sed diverso pro re nata: interdum post duos, tres, quatuor, et quinque, interdum post plures. Quod cum alibi, tum ex Virg. Ecl. VIII. et Catulli Epithal. liquet. Quæ ipsa tamen probatissimorum artificum Carmina cum utrobique non a tali statim inchoëntur intercalari, exinde dicto interposito, quod non præponatur, sed in medio Carminis intercaletur, ut in anno bis-sextili dies non a principio mensis: inde fortean subsumsit, et Sinone ab uno ad omnes conclusit Scriv. nullibi auspicalem esse posse, qui sit intercalaris. Sed ad vs. 8. (ne uno loco effundamus omnia) respondebitur.

2 *Ver novum, ver jam canorum, vere natus orbis est*] Ita quidem juvit Pith. hunc versiculum: eaque lectio sola videbatur vera Salmasio: nec aliter citavit Lips. Physiolog. Stoicæ lib. II. cap. 9. ubi mundum vere natum videri adseritur: auctoribus Virg. Georg. II. vs. 336. D. Ambrosio, Damasceno, et Panegyrista ad Maximum. Et sequens sane versus ita legendum esse evincit, repetitur namque eadem vox eodem casu, 'Vere concordant Amores, Vere nubunt alites.' Nisi quis malit mage figurate cum eodem Pithœo, *Ver juventus orbis est*. Veluti et ex incerto Græco Auctore in Anthol. qui vernum tempus pulcherrimum pulcherrime descripsit, Conrad. Rittershusius ait ad versum illum, Καὶ φύτα θηλήσαντα νέοις ἐκόμισσε πετήλοις, 'Jamque comas reparant plantæ, nova frondibus arbor Luxuriat, campisque redit silvisque juventus:' et Guntherus lib. VI. vs. 482. 'senii cum frigore pulso Grata repubescit jucundi temporis ætas, Dum viret omnis ager tellusque decore resumto Floribus et viridi juvenescere gramine gaudet.' Non male tamen quoque Lips. Electis censuit legi posse, *Ver renatus orbis est*. Quæ lectio Buchnero quoque probata ad Hymn. Venantii Fortun. Paschal. vs. 31. 'Ecce renascentis testatur gratia mundi.' 'Qua de causa,' addit, 'et vetus Poëta in Pervigilio Veneris, incomparabilis venustatis carmine, Ver renatum orbem nimis quam eleganter adpellavit,' utpote, quod ea sententia sit gemina huic Plin. N. H. lib. XVI. cap. 25. 'Arborum flos est pleni veris indicium, et anni renascentis.' Prudent. quoque prudentissimus Poëta, cum Hymn. XI. in nat. Domini, vernantis orbis ordium dixisset, addit, 'Nam tunc renatus sordidum Mundus veternum depulit.' Quod nec Erasmus nec Fabritius intellexit, nec Weitzius aliique animadverterunt. Unde fortean conjectura Scriverio ex allegato Plinii loco ducta, *Ver renatus annus est*, cum in Salm. cod. exstaret, *Vere natus aovis est*. Sic Calpurn. Ecl. vs. 11. (ubi Barth. laudat elegantissimum et delicatissimum hoc Pervigilium,) 'Tunc florent silvæ, viridisque renascitur annus.' Verni quippe aëris temperie cuncta quasi reviviscunt et renata adparent, quæ hiberno frigore penitus enecta videbantur. Unde Ver κατ' ἐξαίρετον 'annus' et 'annus novus' indigitatur, ut Columell. lib. X. 'Tunc versicoloribus anni Fœtibus alma parens cingi sua tempora gaudet:' et Boëthio de Consol. Philos. lib. I. Carm. 5. 'Tua vis vernum temperat annum:' et lib. IV. Carm. 6. 'Vere tepenti Spirat florifer annus odores, Æstas Cererem fervida siccat, Remeat pomis gravis Autumnus, Hiemem defluus irrigat imber.' Sic et Petron. Fragm. 'Ante oculos stabat, quidquid promiserat annus:' id est, 'Ver.' Quod ipsum 'novum' hic dicitur; nam Ovid. Fast. I. 'Omnia tunc florent, tunc est nova temporis ætas: Et nova de gravido palmite gemma tumet. Tunc patitur cultus ager et renovatur aratro, Hæc anni novitas jure vocanda fuit.' Notavit tamen et Servius 'Ver novum,' adultum, extremum et cætera anni tempora sic dici pro initio, medio, et fine Veris, quomodo Græci in singulis mensibus tres Decades statuentes, primam dicant μηνὸς ἱσταμένου, secundam μεσοῦντος, tertiam φθίνοντος, i. e. *mensis stantis, medii*, et *desinentis*. Quod autem 'Ver canorum' hic indigitatur, propter aviculas est, quæ prolectante verno tempore concentus suaves adsonant, ut ait Apul. lib. XI. allegante quoque hue Weitzio. Sic Virg. Georg. II. vs. 328. in Veris descriptione, quam noster sedulo imitatus est, 'Avia tum resonant avibus virgulta canoris.' Quem expressit et Petron. 'verno persona cantu Mollia dis-

cordi strepitu virgulta loquuntur.' Sic et Ovid. Fast. I. vs. 155. 'Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent.' De quibus Excubitor noster ita porro.

3 *Vere concordant Amores, Vere nubunt alites*] Veluti Lips. optime pro *nubent*, scribendum duxit, *nubunt*, id est, *συνουσιάζουσιν*, ἢ *ἀφροδισιάζουσι*. Nam post concordem consensum, qui facit conjugium, sequitur nuptialis congressus. Ita Joh. tamen Isac. Pont. in Macrob. lib. VII. cap. 16. propius ad prius illud *nubent*, legit *pubent*, idque idem vult valere ac 'vernant,' ut apud Plaut. 'Dum aviculæ vernant.' Et Dracont. Hexaëm. vs. 144. 'Pennigerum vernare nemus vapor urget in usus Pignoris.' Quam sententiam suam ait adstruere, quod hic sequitur, 'Et nemus comam resolvit.' Cui applaudit et G. Erhardus in Symb. Petron. ad illum vers. 'cecidere capilli, Vernantesque comas tristis abegit hiems.' Idque totum expressum esse ab Ovid. 'Prataque pubescunt variorum flore colorum, Indocilique loquax gutture vernat avis.' Quomodo autem 'verno tempore concordent amores,' Oppian. Cyneget. I. vs. 377. et Halieut. I. vs. 473. exponit. Unde Bion Idyll. VI. quoque Ver fœcundum singulis anni *τεταρτημορίοις* longe prætulit, Εἴαρ ἐμοὶ τριπόθατον ὅλῳ λυκάβαντι παρείη,...Εἴαρι πάντα κύει, πάντ' εἴαρος ἁδέα βλάστει.

4 *Et nemus comam resolvit de maritis imbribus*] Quanquam venusta quidem tralatione folia in arboribus, et viridis ille ornatus universus dicatur 'coma,' ut apud Senec. Herc. Œt. vs. 1577. 'Dum comam silvis hiemes recident, Vel comam silvis revocabit æstas:' et Venant. Fortun. Hymno de Resurrect. vs. 21. 'Tempore subque hiemis foliorum crine revulso, Jam reparat viridans frondea tecta nemus. Plaudit quæque suis arbor opaca comis.' Unde et apud Isidor. Glossis: *comat*, 'frondet:' ad ritum tamen nuptialem (quem in hoc et præcedente versu innui video) propius videtur accedere, quod 'nemus' quoque 'comam resolvat imbri' pariter, ut sponsa passis crinibus marito in manus cedebat. Quo ipso motus dubitavi, annon melius, et nuptiis accommodatius legatur, *Et nemus zonam resolvit de maritis imbribus*. Certe ob vicinam adliterationem et paronomasian eo videtur digitum intendisse.

5 *Cras amorum copulatrix, inter umbras arborum, Implicat casas virentes de flagello myrteo*] Videri poterat hoc distichon e Lucretii principio ductum, 'Tu, Cypri, per maria, ac montes, fluviosque rapaces, Frondiferasque domos avium, camposque virentes, Omnibus incutiens blandum per pectora amorem, Efficis, ut cupide generatim secla propagent, Sic quoniam rerum naturam sola gubernas.' Hinc sane forte *amorem* servandum hic dixeris, sed Pith. iterum pro *amorem* maluit *amorum*, ut et pro *gazas* legit, adprobantibus Lips. et Salm. *casas*, nemorales, scilicet inter arbores, et myrtos præsertim, quæ sacræ sunt Veneri. Unde Virgil. Ecl. VII. 'Populus Alcidæ gratissima, Vitis Iaccho, Formosæ myrtus Veneri.' Cui et Kal. Aprilis cum floribus et myrto sacrum fiebat, sicuti Ovid. Fast. IV. ita Latias fœminas adfatur, 'Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est. Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari, Causaque, cur jubeat, discite, certa subest: Littore siccabat rorantes rore capillos, Viderunt Satyri, turba proterva, Deam, Sensit, et opposita texit sua corpora myrto, Tuta fuit facto, vosque referre jubet.' Pausan. vero in posterioribus Eliacis rationem isthanc adfert, cur huic Deæ rosa et myrtus consecrata, quoniam utraque planta eximiam præ se fert pulchritudinem: rosa inter flores, myrtus inter ar-

bores. Et sic paulo inferius in hoc Carmine vs. 44. (ubi plures causas, cur myrtus Veneri dicata) invenies, 'Floreas inter coronas, myrteas inter casas.' Ipsa quoque Venus Myrtea, et postea Murcia dicta fuit, Plin. testante in Pandectis suis lib. xiv. et Plut. Quæst. Rom. 20. Auson. Ecl. de Cupid. Crucif. propter occultantem et refrigerantem umbram gratas Veneri venereisque statuit myrtos: 'Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes.' Ad *casas* adfert Pith. hunc Tibulli versum, 'Ludit, et ex virgis exstruit arte casas.' 'Flagella' vero Isidor. Orig. lib. xvii. cap. 5. 'summitates fruticum, et vitium' interpretatur. Flagellis myrteis rectissime quoque dicitur Venus implicare casas suas rurestres, circa tribunal proprium, quod ante aliud, Paridis sc. tribunal, faustam fortunatamque sibi deprehendisset Venus myrtum, quum illa ornata Dea ad judicium de forma cum Deabus esset profecta, victoriamque reportasset. Quod Nicand. Alexiph. adtigit, Πρὸς δέ τί σοι Δίκτυννα θεὰς ἐχθήρατο κλῶνας, κ. τ. λ. *Præterea Dictynna tua est ex arbore ramos Aspernata, tuam nec cepit Juno coronam, Quod Venus Idæis est illa in montibus olim Comta comas, ubi de forma contentio nata est.*

7 *Cras Dione jura dicit fulta sublimi throno*] Rectius scribi opinatus est Lips. et Casaub. ad Suet. lib. ii. pag. 145. *fulta sublimi thoro.* Sed ego lectionem receptam servaverim, quod Dea in judicio præses, cum assestricibus suis, Reginæ potius personam in throno ac tribunali repræsentatura adsidere, nequaquam vero in thoro adcumbere deberet; quod ne in conviviis quidem pudor muliebris ferebat. Cum viris enim cubantibus sedentes fœminæ cœnitabant. Quæ consuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit. Nam Jovis epulo ipse in lectulum, Juno et Minerva in sellas ad cœnam invitabantur. Quod genus severitatis sua ætate diligentius in Capitolio, quam in domibus privatis servatum meminit Val. Max. lib. ii. cap. 1. Cum magis ad rem pertineat Dearum, quam mulierum, disciplina contineri. Et sic in Augusti cœna δώδεκα θεῶν, impudici accubitus, legimus veteri Epigr. 'Fugit et auratos Juppiter ipse thronos.' Nisi plane fallor, legendum quoque hic erit, *Cras Dione jura dicet:* ut infra vs. 49. Vid. et ad vs. 57.

8 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet*] J. C. Scal. lib. ii. Poët. cap. 30. inter versuum adfectus, aut probatos lege, aut usu permissos, aut usurpatos licentia, quosdam constitui ait in ordine sive dispositione, tum partium ad totum; ut apud Ovid. 'Militat omnis amans et habet sua castra Cupido: Attice, crede mihi, militat omnis amans.' Tum vero totius ad totum, id est, non tanquam pedum ad versus, (quemadmodum in exemplo adlato,) sed tanquam versuum ad poëmatium, veluti quum repetitur versus in fine Epigrammatis, qui initio fuerit constitutus. Ejusdemque naturæ et instituti quoque dicit esse intercalares, speciem eorum, qui dicantur interpositi, Græcis παρεμβεβλημένοι, quod salvo sensu tolli possint. Quamobrem et Scriv. cum a capite hunc quoque præpositum, imo προθέσεως vice propositum, sede sua sustulisset, atque huc in ordinem redegisset, et vix ut interpositum tolerasset, cogitare debuerat, versus hujuscemodi quoque recte a principio collocari, (præsertim si rei summam aperiant,) et tandem in idem iisdem verbis aut paulo saltem mutatis desinere. Apud Theocr. namque, primum fortasse talium versuum auctorem, Idyll. i. a Thyrside, principe persona inscripto, quo loco hæc Carmen suum Bucolicum auspicatur, ita statim insurgit, Ἄρχετε βωκολικᾶς, Μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς. Postremo vero sic con-

clusit, *Λήγετε Βωκολικᾶς, Μῶσαι, ἴτε, λήγετ' ἀοιδᾶς. Incipe Bucolicas mecum, mea Musa, Camœnas:* et, *Desine Bucolicas mecum, mea Musa, Camœnas.* Ubi vetus Schol. observavit, Τοῦτο δὲ λέγεται πρόασμα, καὶ ἐπιμελῴδημα, καὶ ἐπῳδή. Τὸ δὲ ἄρχετε καὶ λήγετε ἐπῳδοῦ τάξιν ἔχει. Quo innuit, eumdem versum, quem Servius ad Virg. intercalarem vocavit, Græcis pro diversa quidem ratione et positu, nunc quidem illud denotare, quod Latini 'Præludium' seu 'Prolusionem,' Cic. et Gell. 'Præcentionem' indigitavit, sed vulgus 'Præambulum:' quod et Græcis quoque deprehendo fuisse usitatum. Sic enim Hesychius, *προαύλια, τὰ προαυλήματα, ὥσπερ προάμβουλα, τὰ προκιθαρίσματα.* Jam vero eumdem intercalarem *ἐπιμελῴδημα* esse, veluti Carmen in Poëmate frequenter repetitum et interpositum, quod Galli *Refrein de ballade*, quasi refrenationem chori dicunt: postremo vero notare et clausulam carminis, quod Tertull. 'Epicitharisma' lib. Adv. Valentin. Græca voce dixerat: in Hymnis quod succinitur, *ἐφύμνιον*, vulgo 'versiculum' nuncupari Budæus in Epist. adnotavit. Quare Scaliger recte ibidem ad interpositos illos retulit omnia *ἐπιφωνήματα* et *προσφωνήματα*. Qualis acclamatio est etiam apud Catull. Epithal. Jul. et Manl. ubi statim in fronte adfatur Hymenem, quem toties repetita invocatione postea subdidit, 'Collis o Heliconii Cultor, Uraniæ genus, Qui rapis teneram ad virum Virginem, o Hymenæe hymen, Hymen o Hymenæe!' Atque ita nec Noster male Theocr. et Catulli exemplo auspicatus est ab ejusmodi adloquio, quo juvenes pariter et viros, virgines et fœminas, cœlibes et viduos ad amorem convocaturus et concitaturus, eosdem crebrius inclamare et interpellare voluit. Ut proinde versus iste non modo sit intercalaris, sed verus 'Veneris Calator,' quemadmodum in Gloss. *ἐκβιβαστὴς ἱερέων*, adparitor seu viator ille sacerdotum et ad sacra citans alios, ut et in Gloss. Isidori Minister sacrorum ita redditur. Sic autem videtur Calator hic inclamare et excitare Deos et homines: *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.* Quemadmodum tale est præconium apud Arnob. lib. VII. Adv. Gent. fol. 140. 'Jovis epulum cras est.'

9 *Tunc liquore de superno, spumeo ponti e globo, Cærulas inter catervas, inter et bipedes equos, Fecit undantem Dionen de maritis imbribus*] Amicus ille Lipsii Pith. hæc quidem sic postea emendavit, cum ab initio legere cœpisset, *Juno rore de supernis.* Sibi vero apud Douzam fabulanti hanc correctionem feliciter sub manu natam esse idem ait Lips. *Tunc cruore de superno ac spumeo ponti e globo.* Additque nil clarius esse posse: tangi enim Fabulam, qua Venus e spuma maris nata fingatur, et e sanguine prolium, ut honeste dicat, cœli. Tibull. lib. I. Eleg. 2. 39. 'Is sanguine natam, Is Venerem rabido sentiet esse mari.' Et Arnob. lib. IV. 'Numquid a nobis dicitur ex pelagi spuma et ex Cœli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluisse candorem?' Fulgent. ita Mythol. lib. II. 'Exsectis falce Saturni virilibus atque in mare projectis, quod Venus nata fertur, Poëtica vanitas proponêre voluit, quod vires Chroni seu Temporis, id est, fruges falce abscissæ, et in humores viscerum, velut in mare projectæ, libidinem saturitate gignant, necesse sit.' Varro de L. L. lib. IV. p. 16. 'Poëtæ de cœlo semen igneum cecidisse dicunt in mare, ac natam e spumis Venerem, conjunctione ignis et humoris.' Quo nomine aliquis forte legerit, *Tunc calore de superno ac spumeo ponti globo.* Jul. quoque Solin. Fragm. Pontico de Venere, 'quæ semine cœli, Parturiente salo, divisi germinis æstu, Spumea purpurei dum sanguinat unda profun-

di, Nasceris e pelago, placido Dea prosata partu.' Quod Apul. ita extulerat lib. IV. 'Deam, quam cærulum profundum pelagi peperit, et ros spumantium fluctuum educavit, novo cœlestium stellarum germine non maria, sed terras pullulasse.' Sane Venus 'Ἀφροδίτη dicta, seu quod e maris spuma sit nata juxta Hesiod. et Macrob. Saturn. lib. I. cap. 8. Ad quem locum laudat Isac. Pont. istud, supra hanc ipsam Deam decenti orationis velo in ejusdem Pervigilio scriptum, *Tunc cruore de superno ac spumeo ponti globo, &c.* retinens Lips. lectionem. Sic apud Anacr. Χαροπῆς ὅτ' ἐκ θαλάσσης Δεδροσωμένην Κυθήρην Ἐλόχευσε πόντος ἀφρῷ. Seu, ut Aristot. de Gen. Anim. lib. II. cap. 2. placuit, quod seminis natura et concitatio sit ἀφρώδης et spumosa, et non aliud, quam spuma sanguinis et supernatans. Vel quod, sicut spuma, libido momentaliter surgat, et in nihilum veniat, Fulgent. Mythol. lib. II. Ego tamen fortasse et sic versum istum reposuerim: *Tunc Jovis viro superno, ac spumeo ponti e globo. Fecit undantem Dione de maritis imbribus.* Quanquam enim in versu hoc sequenti Lips. scribere *Dionen* voluit, cumque deesse videret Veneris auctorem, vel, qui fecisset illam undantem ventoque fluctuantem, sex ergo vel septem versiculos hic amissos desideravit. Verum ego vulgatam lectionem vel ideo quoque retinuerim, cum ita nihil deficiat, utpote, cum Dione non semper Venus, sed Veneris aliquando mater prædicetur, ut apud Cic. de Nat. Deor. lib. III. Tertia (Venus) Jove nata et Dione, quæ nupsit Vulcano, quamque νεωτέραν καὶ πάνδημον, juniorem et popularem Plato in Convivio vocavit. Quamobrem et Theocr. Syracusis, Κύπριν Διωναίαν et Apollodor. Biblioth. lib. I. ac Phornutus p. 72. 'Ἀφροδίτην Διώνης θυγατέρα vocant. Arnobio lib. I. 'Dionæa' Venus 'proles' dicitur. Unde nobis orta est ista correctio. Et quamvis hic prætulerim *de marinis imbribus*, propterea, quod ter ita 'maritos imbres' repetierit, non sine tautologiæ crimine: tamen, quia Lipsio sane quam eleganter 'mariti imbres' cruor et spuma dici videntur, permittamus. 'Virus' autem semen aliquando dicitur, atque idem quoque 'sanguis,' optime scil. elaboratus. Plin. lib. XXVIII. cap. 11. Virus verrinum e scropha in coitu exceptum, priusquam terram adtingat, gravitati aurium prodest. Tertull. de Anima cap. 27. Genitale virus expellere voluptatis ultimæ æstum dicit. Quin et apud Lucret. lib. II. pro virtute naturali juxta Nonium accipitur, 'servare et condere viro.' Cumprimis autem marinæ aquæ convenit, quæ vetustate virus deponere dicitur Plin. lib. XXXI. cap. 8. Ipse Pet. quoque Scriv. cum diserte in Pithœano legi vidisset, *Dione*, ita hoc distichon tentavit, *Tum cruore de superno spumeum ponti globum Fecit undantem Dione de maritis imbribus.* Et si cuiquam displiceat *Fecit*, legat is eodem non admodum reclamante, *Excit.* Quanquam Salm. 'fecit,' pro 'creavit,' idiotismo illius ævi dictum arbitretur, ut apud Schol. Juvenal. 'Si tres liberos fecerit,' pro, 'procreaverit.' Unde et idem Salm. clare in suo exempl. ita legi adtestatus est, sicuti et ad Solinum pag. 277. citavit, *Tunc cruore de superbo spumeo pontus globo Fecit undantem Dionen de maritis imbribus: superbo* autem pro *superno* dictum putat, et *spumeo globo* pro 'spuma in globum conformata,' uti sæpe visitur. Quod autem Venus nata e Jove et Dione creditum, ideo factum, quoniam cupiditas procreandi e calore concipitur, et ex illa inferiore corruptibilique elementorum materia. Nat. Comes.

10 *Cærulas inter catervas inter et bipedes equos*] Hic medius est inter versus duos jam enarratos. 'Cærulus grex Nereidum,' ut Seneca Hippo-

lyto vs. 335. loquitur, hic intelligitur, et 'Neptunii equi,' quales et Proteo apud Virg. Georg. IV. vs. 388. 'æquor Qui juncto bipedum curru metitur equorum.' Qualesque hippocampi, qui priores pedes habent, posterioribus carent, et pontum remigant, Statio quoque Achill. lib. I. describuntur, 'Pone natant, delentque pedum vestigia cauda.' Ut adnotavit doctissimus Weitzius. Haud absimiliter apud Apul. Metam. lib. IV. Veneri, fluctuum spumeum rorem calcanti, adsunt Nerei filiæ, chorum canentes, et Portunus cærulis barbis hispidus, et currus bijuges subnatant alii. Marius Victor. lib. III. 'Icarium Notus ut confidens stamine tranat, Cærula verrentes sic freta Nereides.'

12 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet*] Nihil hinc deperditum fuisse, tametsi de subito intercalaris iste recurrat, jam tum ad vs. 1. et 8. præcedentem satis evictum. Nam quemadmodum in prima stropha (ita namque proprie in fabulis versus eos, quos Chorus ad populum spectatoresque conversus pronunciabat, atque in altera parte theatri decantabat, adpellatos fuisse Commentator Aristoph. Nebulis nos docuit) totius Mundi et omnium, quæ in isto Universo contineantur, ortus universaliter quoque nos ad amorem et Venereæ copulæ complicationem invitasset: in sequenti vero ipsam quoque pulcherrimam Anadyomenen haud aliter, quam e Jovis Dionesque congressu natam ostendisset, et satis jam de re, tegi potius, quam propalari expetente, in virginum, verba nupta abhorrentium, præsentia dixisset, statim abrupit, ne in limine offenderet, exemplo potius ipsiusque Veneris factis, quam sordida navitate ejus puellas permoturus.

13 *Ipsa gemmans purpurantem pingit annum floribus*] Lego cum Pith. Sed cum vetus Poëta in laudibus hortuli dixisset, 'Flores nitescunt discolore germine, Pinguntque terram gemmeis honoribus,' id est, gemmarum instar lucentibus, inde Lipsius legi posse *gemmeis* in Trochaico isto putavit; sed syllaba sic abundaret, nisi forte *gemmeis* legerit, ut dissyllabum, ceu Scriv. voluit, qui apud Prudent. 'sanguineis' Hym. I. in simili Trochaico observavit. Unde fortean quoque factum, quod in Salm. Cod. legeretur; *ipsa gemmis purpurantem:* quamvis et ipse ibidem præmiserit, *Ipsa gemmas purpurantem*. Atque hinc nobis, ut Buchnero quoque ad Venantium, magis adridet prius illud *gemmans*. Nam et Lucr. habet lib. II. 'herbas gemmantes rore recenti.' Item lib. V. 'gemmantes rore per herbas.' Et Prudent. Hamartig. vs. 239. 'gemmantia germina:' nec non Dracont. Hexaëm. locus describitur vs. 64. 'Floribus ambrosiis gemmato vertice pictus.' Vomannus quoque Scholast. Poëta in Catalect. Virgil. cum quatuor anni tempestates variaret, 'Ver pingit vario gemmantia prata colore.' Et ipsemet Archipoëta in Culice vs. 69. 'Florida cum tellus gemmantes picta per herbas Vere notat dulci distincta coloribus arva.' Ubi inspici poterit Taubmannus versum hunc Pervigilii 13. laudans et ex allegatis Lucr. versiculis herbas rore gemmantes explicans illas, quas (ut Pervigilium loquitur) 'Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus,' quibusdam veluti oculis aut gemmis illustrat. Venus igitur *gemmans* ita hic sumitur pro eo, quod est 'renidens,' vel gemmarum in modum resplendens, ut apud eumdem Dracont. vs. 229. 'Orbe micant gemino gemmantia lumina visu:' et sic Colum. lib. X. 'Jam Phrygiæ Loti gemmantia lumina promunt;' nisi quis active accipere velit, *gemmans*, id est, gemmas protrudens et oculos, prout Nicol. Perottus explicat illud Colum. cum primum gemmare vites incipi-

unt, id est, gemmas emittere: sic in Solini Polyhist. Pontico ad Venerem, 'Tibi primum candidus æther Astrigeram faciem nitido gemmavit Olympo.' A quo et Dracontii adlatum passivum est, 'gemmato vertice;' et Martialis 'gemmati calices et aurum,' l. XIV. Epigr. 109. ut et Papinii, 'Hic ubi sidereo moles gemmata colosso.' Sicuti 'purpurare' hic quidem ceu neutrum sumitur, 'annus purpurans,' id est, Ver purpureum; Apuleio vero lib. VI. veluti activum usurpatur, cum Horæ omnia floribus purpurare dicuntur. Et apud eumdem Asin. Aur. lib. X. insigniter præsens versiculus illustratur, cum ait, quod Ver in ipso ortu jam gemmulis floridis cuncta depingeret, et jam purpureo nitore prata vestiret. Quasi Ver pictor quidam mundi esset, qui colorum varietate multijuga suam variaret distingueretque tabellam; prout est *φοινικάνθεμον ἔαρ* Pind. Pith. Colum. lib. X. 'Pingit et in varios terrestria sidera flores.' Quumque flores isti gemmei Veris felix Autumni puerperium polliceantur, veluti Fortunat. de vite florescente argutatur, 'Cortice de matris tenera lanugine surgens, Præparat ad partum turgida gemma suum.' Quocirca post versum illum 13. composite admodum sequitur

14 *Ipsa turgentes papillas de Favonî spiritu Urget in toros tepentes, ipsa roris lucidi, Noctis aura quem reliquit, spargit humenteis aquas*] Uti quidem Pith. cum Lipsio, cum quibus et Weitzii Scholia faciunt, sed quæ omnia ad verbum e Turnebo lib. XXV. cap. 30. hausta, cum ita scripsit: 'Turgere,' aut 'tumere,' inquit, 'proprie virginum est, quarum plena pubertate habitus viro maturus est, toto velut corpore tumescente, præsertim pectore et mammis.' Unde et 'tumida virginitas' a Papinio dicitur Theb. lib. II. et Cypriano in Sodoma de Lothi filiabus, 'Virginitas in flore tumet.' Pulchre Martial. lib. VIII. Epigr. 64. 'Et talis tumor excitat papillas, Quales cruda viro puella servat.' Scriv. tamen cum Salm. Ms. hujus fulti, de plano legi deprehenderunt, *Ipsa surgentes papillas de Favonî spiritu Urget in notos penates.* Quod rectum quoque putabat Douza F. in fine Notar. in Cat. Tib. et Prop. At vero ejus interpretatio judicio Scriv. frivola, cum *surgentes papillas* interpretaretur 'tumescentes ac sororiantes, et veluti strophio obnitentes, atque (voce Catulliana) luctantes, quasque horridulas Plaut. Pseudolo vocasset,' id est, prominentes et exstantes, ut Taubmannus ad Moretum scripsit et Douzæ subscripsit. Quæ ipsæ tamen papillarum oppressiunculæ Scriv. visæ vere horridulæ. Nec enim vult auctor, inquit, surgentes papillas de Favonii spiritu Venerem compressisse, et sororiantes coërcuisse strophiis aut zonis. Longe aliud est, quod hic latet: melius me divinet, qui se id posse speret. Dicit igitur, Rosas surgentes de Favonii spiritu, Venerem ursisse maritis suis imbribus, in hunc aut illum usum. Papillæ sunt rosarum alabastri; et prima germina, atque calices nondum dehiscentes, sed convolutis foliorum catenulis conniventes. Hæc Scriv. Et paulo inferius ad vers. 25. Virgines papillas iterum vult esse rosarum, ubi Lipsium et alios interpretes misere natare, et in tenebris palpare censuit. Sed nec nobis sudum illud Scriverianum satis liquido adparet, quod aliis veluti e crepusculo conjectandum adhuc reliquit. Somniat ille, Pervigilii hujus quatuordecim versibus a 12. ad 27. nonnisi de rosis sermonem esse, quod profecto secus se habet. Nimirum cum in Veneris elogio divinum ejus ortum prædicasset, similiter, ut Auctor Pontici Fragm. statim subjunxit, quomodo ejusdem Divæ numine cuncta fœcundarentur, ut idem iterum Solinus ad eamdem Venerem, 'Tu fœtibus auges

Cuncta suis: totus pariter tibi parturit Orbis.' Haud absimiliter sane, quam Lucr. lib. v. 'Ordine cum videas tam certo cuncta creari: It Ver, et Venus, et Veneris prænuncius ante Pennatus graditur, Zephyrus vestigia propter: Flora quibus mater præspargens ante viai Cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet. Inde loci sequitur calor aridus, et comes una Pulverulenta Ceres,' &c. Itaque generatim præmisit, quod et amico cuidam Scriverii placuit, cui propterea legi posse in mentem venerat, *Urget in nodos tenaces.* Venerem surgentes, seu, ut Martialis vocavit, crescentes suas papillas nodis et strophiis coërcuisse, vel etiam ipsam Venerem leni Zephyri flatu tumefactas papillas in toros tepentes unxisse, prout, Apul. verbis, unguento fragrantissimo proluvium libidinis suscitatur. Quod nec Weitzio improbatum, qui inde legit, *Unguet in toros tepentes;* eo quod Lips. aliique edidissent, *Urguet.* Inde porro illa ipsa Diva, ut similiter et terram inungat, et veluti prægnantem faciat, roris lucidi, noctis aura relictas, guttulas fœcundissimas undique spargit. Sed tamen prævalet merito apud nos illud *Urget*, nec ullum turbet scriptum fuisse *Urguet* veteri more, ut videmus in Varronis disticho, 'Qui pote plus urguet, pisces ut sæpe minutos Magnu' comest, ut avesenecat accipiter.'

16 *Noctis aura, &c.*] Non immerito Salm. ut et Janus Wowerius, atque Weitz. a Lips. et Scriv. secessum faciunt, quum hic corrigerent, *Noctis aura quum reliquit*, exemplo Virgil. 'Cum venti posuere, omnisque repente resedit Flatus.' Ipsa enim Dione spargit humorem roris, quem relinquit aura lucidæ noctis, quæ ipsa sæpe noctis aura omnem humorem roremque exsugit et exsorbet, præcipue si sit vehementior. Ubi minima est aura nocturna, tum solet esse mane maxima roris copia, ceu testatur Salm.

Summatim ut de his tribus versiculis dicamus, expressos illos esse, ut plures alios, de Virgil. Georg. II. e graphica Veris adumbratione, a vers. 324. penitus persuasi sumus: 'Vere tument terræ, et genitalia semina poscunt: Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther Conjugis in gremium lætæ descendit, et inde Parturit almus ager; Zephyrique tepentibus auris Laxant arva sinus: superat tener omnibus humor:—nec metuit surgentes pampinus Austros.' Hoc fundamento corruit Scriv. structura; nostra autem hæc nititur correctio, *Ipsa surgentis papillas de Favoni spiritu Turget in toros tepentes: ipsa roris lucidi, Noctis aura quem reliquit, spargit humentes aquas;* id est, Domina Venus, procreationis præses, simul ac 'reserata viget genitabilis aura Favoni,' ut canit Lucret., quoad proprias turgida fit papillas, atque propterea et ipsa quoque omnia fœcundatura, toros tepentes et concubitum desiderat, et hinc terræ quoque fructificationem sollicitatura promovet.

17 *Et me canat lacrymæ*] Iterum Lips. pro parte emendavit, *Et micant lacrymæ trementes.* Intelligit autem guttulas illas e rore subsilientes et lascivientes. Reliquum se non posse, ultro confessus est: Lernutium vero sic ait supplevisse, *decadivo pondere*, unica voce, sicut et J. St. Verbesius, prædecessor noster, illud in Miscell. suis haud dubie hinc mutuatus expressit, 'Jam rore decadivo Suæ maritus imber Fœcundat arva terræ.' Weitz. ponit pro deciduo *decidivo* e Nonio, uti recidivus dicitur. Sed Scriba iste Batavus ita scripsit, versui, quod putabat, consulturus, *Lacrimæ micant trementes de cadivo pondere;* quod nostro Auctori perquam essent familiares illæ elegantiæ, 'de Favoni spiritu,' 'de caduco pondere,' de cru-

ore et osculis.' Atque sic etiam Salm. diserte in veteri cod. *Emicant lacrymæ trementes de caduco pondere;* ut sit sensus: Lacrymæ roris, pondere ipso dum cadunt, trementes emicant. Sed ego ad scripturam veterem, quam Lips. habet, *detadum pondere,* non minus prope accedere arbitrabar, si versus iste ita exararetur, *Et micant lacrymæ trementes de rosarum pondere:* id est, de rosis gravitate roris conquiniscentibus et caput inclinantibus. Ita namque Auctor Idyll. Εἰς τὸ Ἔαρ: Οἶδ' ἁπαλὴν πινόντες ἀεξιφύτου δρόσον ἠοῦς, Λειμῶνες γελάωσιν, ἀνοιγομένοιο ῥόδοιο: *Jam matutinum vario gemmantia flore; Prata bibunt tenerum rorem; calycesque rosarum, Dum sese lento pandunt conamine, rident:* sicuti vertit Rittershus. in Anthol. lib. I. in fine. Vel sane ita quoque non male scriberetur: *Et micant lacrymæ trementes vitium de vulnere.* Ab oculis namque vitium ad rosas speciatim jam progredi videtur. Nec aliter in Archetypo Virgil. Georg. II. 'nec metuit surgentes pampinus austros, Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem: Sed trudit gemmas.' Atque sic Christianus Poëta Fortunat. Hymno Pasch. quo multis idem vernum tempus depinxit, cecinit, 'Candice desecto lacrymat sua gaudia palmes, Unde merum tribuat, dat modo vitis aquas.' Suspicabar etiam prius, *deque tectum pondere Gutta præceps orbe parvo sustinet casus suos.* Quasi ros matutinus, superveniente Sole, de tectis sensim stillet, ita, ut guttulæ, tametsi in præcipitio positæ, in semetipsas collectæ, casum quodammodo sufflaminent. Sed tamen, ut quod res est, fatear, vel hic posterior versus adserit illud *caduco* vel *cadivo* in versu priore. Id enim videtur dicere Pernoctator: Quum Venus imbrica roris lucentis guttulas longe lateque mane diffuderit, emicant illæ ad instar lacrymularum, urgente suo ponduscula tremulæ, ut jamjam casuræ videantur, et nihilominus tamen ob figuram orbicularem a casu retinentur. Atque in ejusmodi maceratione et humectatione atque commistione elementorum vim Veneris potissimam regnare Eurip. demonstratum ivit: Ἔργῳ δὲ δείξω τὸ σθένος τὸ τῆς Θεοῦ· Ἐρᾷ μὲν ὄμβρου γαῖ'· ὅταν ξηρὸν πέδον Ἄκαρπον αὐχμῷ, νοτίδος ἐνδεῶς ἔχει· Ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος Ὄμβρου πεσεῖν εἰς γαῖαν, Ἀφροδίτης ὕπο· Ὅταν δὲ συμμιχθῆτον εἰς ταὐτὸν δύο, Τίκτουσι μεν πάντα καὶ ἐκτρέφουσ' ἅμα: *Enucleabo robur ipsa re Deæ. Amavit imbrem terra; cum siccum solum est, Non est ferax squalore, poscitque humidum: Amatque cœlum pluribus plenum imbribus Ob hanc Deam terris deorsum cedere. Ubi duo miscentur ista, unumque fit, Nascuntur inde cuncta, quæ nos nutriunt, Ob quæ viret vigetque vis mortalium.* Citavit Arist. Ethic. lib. VIII. Athen. lib. XIII. et Stobæus in Phys.

19 *In pudorem florulentæ prodierunt purpuræ*] Ita Pith. 'Nec abs re,' adjicit, 'suspicetur quis et hæc et alia quædam in hoc Carmine confusa, nec suo loco posita.' Scriverio prorsus idem visum, nec pauca desiderari in hoc Poëmate. Quod si verum est, liceat quædam aliter ponere, et alias simul lectiones exponere. Nam quid tentare nocebit? *Tum Chroni vi de superna spumeum ponti globum;* vel, *Tum calore de superno spumeum ponti globum, Cærulas inter catervas, inter et bipedes equos; Fecit undantem Dione de maritis imbribus. Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet. Facta Cypris de cruore, deque Amoris offulis, Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris; Ipsa gemmeis purpurantem pingit annum floribus: Ipsa surgentes favillas de Favoni spiritu Urguet in focos tepentes: ipsa roris lucidi Noctis aura quem reliquit, spargit humentes aquas. Emicant lacrimæ trementes decidivo pondere; Gutta præceps*

orbe parvo sustinet casus suos. Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ. Humor algens, quem serenis astra sudant noctibus, Mane virgineas papillas solvit humenti peplo. Ipsa jussit, mane ut udæ virgines nubant rosæ: Cras ruborem, qui latebat veste tectus ignea, Unico, marita, nodo non pudebit solvere.

Videat Lector, quam eleganter hæc omnia correspondeant, et quadrent invicem! Illa, videlicet Diva, quæ de cruore et gemmis est, gemmeis quoque floribus purpurantem annum seu ver pingit; et quæ calore de superno deque flammis orta est, latitantes quoque sub cinere amoris ignes atque favillas flabris Favonii excit, atque ventilat, inque notos, vel etiam nudos penates, aut focos quoque tepentes propellit et effundit: Quæ denique de Chroni maritis imbribus, spumeoque ponti globo profecta, et inter cærulas catervas reperta est, ea ipsa quoque rorem nocturnum circumfert, et guttatim destillat. At quæ de Solis purpuris, seu Aurora prodiit, rosas quoque purpureas produxit; easque noctu, velut a partu balneatas, postero statim die e virginibus maritas fieri voluit, ut loquitur Salmasius. De mane scilicet papillatum earum corymbum humenti peplo solvens, inque nuptias simul proritans, ut in crastinum tandem omnem ruborem, veluti nuptæ jam deponant, hoc est, jubet illa ex clausis ac tectis, ut erant in calycibus suis, aperiri et expandi. Quocirca rosam ipsam Venus adloquitur, verbis Salmasii: 'Cras, inquit, o marita, quæ antea virgo fueras, non pudebit te ruborem, qui veste ignea calycis tectus latebat, unico nodo solvere, et in apertum prodere.' Quam ad rem compendio quoque demonstrandum egregie faciet gemmula B. Hieronymi Epist. XXVI. ad Pammachium, Consolat. super obitu Paulinæ Uxoris: 'Quis parturientem rosam, et papillatum corymbum, antequam in calathum fundatur orbis, et tota rubentium foliorum pandatur ambitio, immature demessum, æquis oculis marcescere videat?' Exindeque vetus Epigr. hactenus ineditum, quod ex cod. Salm. descripsit Scriv. confectum arbitror: 'O quales ego mane Rosas procedere vidi! Nascebantur adhuc: neque erat par omnibus ætas: Prima papillatos ducebat spica corymbos; Altera puniceos apices umbone levabat; Tertia non totum calathi patefecerat orbem; Quarta simul nituit mutato tegmine floris. Dum levat una caput, dumque explicat altera nodum, Huic dum virgineus pudor exsinuatur amictu, Ne pereant, lege mane Rosam; cito virgo senescit.' Evolvatur quoque Idyll. de Rosis inter Catalecta Virgil. haud dubie quoque Scholast. alicujus Poëtæ, quale fuit et istud, quod jam recitavimus. Eidemque geminum est et hoc similis alicujus in eodem argumento præexercitamentum ἄδηλον: quod tametsi de floribus et rosis præsertim agat, non propterea Flori est, sicuti eo nomine deceptum videmus et Salm. qui hoc primus ad Hist. Aug. Scriptores exhibuit, et Opitium, qui Germanice loqui illud docuit. Ita autem habet: 'Venerunt aliquando Rosæ: proh Veris amœni Ingenium! una dies ostendit spicula florum; Altera pyramidas nodo majore tumentes; Tertia jam calathos: totum lux quarta peregit Floris opus: Pereunt hodie, nisi mane legantur.' Sed e diverticulo in semitam! atque ordinem vulgarem Carminis nostri porro persequamur. Ubi tamen phrasi Scriv. fatuum, insulsum, atque ineptum arbitramur, quod idem Scriv. versum istum 19. ita voluerit corripere, non corrigere, *In pudorem floris Ennæ prodierunt purpuræ.* Quanto melius Salm. *Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ.* Id est: Purpureæ rosæ ab illis roris guttis perspersæ prodiderunt ruborem, (qui elegan-

ti metaphora 'pudor' dicitur, ut aurora pudori-color Lævio apud Gell. lib. XIX. cap. 7.) cum prius calycis nodo tectus latitaret. Nam et Fabius Planciades Fulgentius illam voculam in sua imitatione ita retinuit, 'Guttulas ubi florulentæ mane rorant purpuræ.' Absque quo si fuisset, elegissem ego *rorulentæ*. Hæc enim causa est, cur se flores aperiant, quia rore maceratæ, 'Dum teretes per prata micant luduntque pruinæ, Stillaque flammeolis dependet vitrea calthis;' uti Tagautius, novus quidem, sed egregius Poëta cecinit. Sed Verbesius quoque vers. hunc 19. et 6. supra in Epithalamio nostri Corvini æmulatus est parili Trochaico, 'Imperator magne cœli, Juppiter summi Jovis, Purpura jam florulenta pinge currum myrteis Implicatum de flagellis,' &c.

20 *Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus, Mane virgineas papillas solvit humenti peplo*] Lips. has *virgines papillas* rescribens, nondum compressas et maritas interpretatur. Quod irrisit Scriv. cum tamen nec ipse negare possit, si vel de rosis intelligatur, eas quoque virgines maritis et manu veluti compressis opponi. Malim autem *virgineas papillas*, ut ab initio scriptum, nam sequenti statim versu 'virgines rosæ' redeunt. Integer vero versus ille 20. apud modo allegatum Afrum Mythol. lib. I. ita legitur, *Humor algens, quem serenis astra sudant noctibus: sudant* pro *rorant*. Unde ipse quondam argutabar, *Humor algens, quem serenis astra plorant noctibus:* veluti viam præiverat Lucret. lib. I. 'Permanat aquarum Frigidus humor et uberibus flent omnia succis.' Colum. lib. X. similiter, 'Aut fons illacrimat putei non sede profunda.' De serenis noctibus vide Barth. ad Claudian. Pro *umenti peplo*, quo humor solvit papillas, exoptarem *uvido* vel *uventi*, aut *udanti;* modo namque 'umentes aquæ' adfuerant. Dicitur autem 'peplum noctis,' uti Varroni Atacino Carm. de Luna, et 'astrimicum peplum' Capellæ lib. VI. atque Fulgentio 'peplum stellatum.'

22 *Ipsa jussit, mane ut udæ virgines nubant rosæ, Fusæ aprino de cruore, deque amoris osculis, Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris*] Post Douz. quidem et Pith. Lipsius hæc ita, et addit: Venus jussit, ut mane virgines tegant se ornentque, atque adeo prisca velandi significatione nubant udis ab humore noctis et quasi ebriis rosis, et quæ a sanguine Adonis, quem aper occiderat, ruborem traxerunt. *Fusæ* ergo, tinctæ, sive perfusæ; nisi quis eligat *Fuscæ*. Sed Scriverio iterum ridiculus est 'aprinus cruor,' pro Adonidis, quem aper occiderat. Mavult igitur legi, *Facta Cypris de cruore*. Quod et nos approbamus, non tamen in casu gignendi, sed recto. De ipsa siquidem Venere, ut antea demonstravimus, non de rosis hic versus loquitur, uti nec sequens. Proinde nec Lipsius quoque rem acu hic tetigit, quando indicem huc protendens, 'rosis illis nullum Rubinum, nullum ignem, nullamque purpuram rubicundiorem pronunciavit.' Non abnuimus quidem Fabio Mythol. lib. II. Veneri quoque rosas in tutelam adjectas, quod eæ et rubeant et pungant; uti et libido rubet verecundiæ opprobrio, pungitque peccati aculeo: et sicuti rosa delectat quidem, sed celerrime transit: ita et libido libet momentaliter, et fugit (dolet) perenniter. Non ignoramus quoque rosas Veneris sanguine tinctas erubuisse, atque lacrymis oculo stillantibus alias quoque enatas, uti Bion de hac re, *Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν*. At vero illud *prius* et *Cypris* me ita transversum abripuit, ut rosas hic fundi vel crescere posse non capiam, sed trajectione omnino opus hic esse existimem. Et ne quid dissimulem, non-

dum sane mihimet ipse, nec alii in vers. 23. satisfecerunt. Sensus quidem hic esse debuit, quod Venus ipsa, quæ ex humido semine, et in humido nata elemento, virgines quoque suas rosas nupturientes humore gaudere voluerit. Quare nescio, an non versiculus iste tantopere depravatus, *Fusta prius de cruore, deque amoris oculis;* ita quam proxime sit constituendus, *Fusa Cypris de cruore deque amaris poculis;* vel, *Fusa, Cypris de cruore, de marisque poculis;* vel sane, *Fusa Cypris de cruore, deque Amoris offulis.* Nisi quis pro *oculis*, quos etiam Barth. ad Calpurnii Ecl. v. hic agnovit, sed metri ratio non patitur, *ocellulis* exigat. Nam et Venus, seu libido inde nata, ἡ γὰρ ὄψις λαβὴ τοῦ πάθους ἐστὶ, visus veluti ansa adfectus Venerisque est Stobæo Serm. LXXIV. Video tamen ab aliis præferri *Amoris osculis;* queis florem hunc volunt coaluisse, uti infra vers. 78. ‘florum osculis’ Amor vicissim fertur educatus; sed id Veneri accommodare nequibunt, de qua hic agi prorsus persuasi sumus. Unde neque istud *de solis purpuris* ita accipiendum, quasi illa ex conchyliis modo nata esset; quod quidem Plauto non omnino imus denegatum, apud quem Rudente Trachalio servus Venerem ita adfatur, ‘Te ex concha natam esse autumant, cave tu harum conchas spernas.’ Sed de ‘Solis cœlesti ostro’ præsumendum est, quod, Venere lucem ferente, sub auroram adparet. Hoc insigniter illustrat Rosæ matutinæ istud jam tum laudatum Idyll. ‘Ambigeres, raperetne Rosis Aurora ruborem, An daret, et flores tingeret orta dies? Ros unus, color unus, et unum mane duorum: Sideris et floris nam Domina una Venus. Forsan et unus odor: sed celsior ille per auras Difflatur: spirat proximus iste magis. Communis Paphie Dea sideris et Dea floris, Præcipit unius muricis esse habitum.’

25 *Cras ruborem, qui latebat veste tectus ignea, Unico, marite, nodo non pudebit solvere*] Quemadmodum visum est Pithœo et Lotichio, atque Goldasto. Novus enim maritus tacitulus taxim uxoris solvebat cingulum, ut apud Nonium Varro in Γεροντοδιδασκάλῳ, et Lucr. lib. IV. vers. 1146. ‘Validos Veneris perrumpere nodos Difficile est.’ Janus Douza: ‘Quid si *mariti-nodo*, ut sit ὑφέν?’ quod nec Lipsio, nec Pithœo, nec Weitzio video displicuisse. Sed si Rosam hic adloquatur Poëta, ut cum Salm. diximus, cum eodem quoque legendum erit, *Unico, marita, nodo non pudebit solvere.* Nam et Catull. in Epithal. Manlii et Juliæ, ‘Tibi Virgines Zonula soluunt sinus:’ et ex eodem Varrone B. Augustin. de Civ. Dei lib. IV. cap. 11. adstruit, Virginensem Deam fuisse, cui virgines zonam solverent. Reliqua antea jam dum ad vers. 19. adlata sunt.

27 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet*] Cum in eo potissimum Nostri et omnium pervigilantium amatorum scopus præfixus sit, ut rudes cumprimis in amore puellas a lana ac tela ad otium, ferias, et voluptatem pertrahant, ‘Ita ut ingenium est omnium Hominum a labore proclive ad libidinem:’ ceu Terent. de Andria sua sensit; itaque cum meris floribus, gemmis, purpuris præcedanea stropha pluisset: ipsa jam Venus in ejusmodi lucum hortumque myrteum, ubi illa omnia abundarent, ad festivas choreas convocasse hic dicitur virgines; neve Amorem extimescere possent, eumdem quoque feriatum, nudum, et inermem prorsus comitari Nymphas Mater voluit, qui nulla quidem re, nisi forte sua nuditate, lasciviores saltem lædere posset.

28 *Ipsa Nymphas Diva luco jussit ire myrteo, It puer comes puellis; nec tamen credi potest, Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit*] Hæc iterum

Lips. cum Pith. et Weitzio, cui 'vehere' hic est, recondita habere arma, sicuti Alcimus ad Fuscinam sororem dixit, 'vehere fercula.' Quo nomine haud usque adeo improbanda foret adnotatio Meursii in ora libri, *texerit.* Quamvis Scriv. secus visum, qui ex melioribus codd. Prudentii contra Symm. lib. II. vers. 533. hunc citavit, 'Non armata Venus, non tunc clypeata Minerva Vexere auxilium:' id est, tulere: alias 'Venere auxilio.' Atque sic sanior quoque Salm. explicatio, qua 'vehere' pro ferre et gestare ævo illo, quo vixisse putat Pervigilii Auctorem, dixit usitatum; ut apud Amm. Marcell. crebro: ex. gr. lib. XVI. 'Anteriorem chlamydis partem utraque manu vehens.' Sagittas vero Amor idcirco gestare dicitur Servio ad Æn. I. vel quia Amorem et libidinem sequitur punctura pœnitentiæ et dolor; vel quia ipsæ incertæ velocesque sunt. Quam posteriorem rationem reddidit quoque Propert. lib. II. Eleg. 12. 'Et merito hamatis manus est armata sagittis, Et pharetra ex humero Gnossia utroque sonat. Ante ferit quoniam, tuti quam cernimus hostem, Nec quicquam ex illo vulnere sanus abit.'

31 *Ite Nymphæ, posuit arma, feriatus est Amor, Jussus est inermis ire, nudus ire jussus est, Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne læderet*] Nam cum Orpheus Hymno ipsius habitus ita patefecisset, Τοξαλκῆ, πτερόεντα, πυρίδρομον, ἡδὺν Ἔρωτα· *Arciferum, alatum, celerem, flammisque potentem,* celebrans Amorem: Palladas contra nudo insignia, potentiam animorumque motus significantia, addidit, Γυμνὸς Ἔρως διὰ τοῦτο γελᾷ, καὶ μείλιχός ἐστιν, Οὐ γὰρ ἔχει τόξον καὶ πυρόεντα βέλη, κ. τ. λ. *Nudus amor ridet, lætatur et ille, nec arcus, Nec flammata gerit spicula, vel pharetram. Jure quidem recto florem delphinaque gestat: Continet hac terras, hac maris alta manu.* Sic in Psyches commento Apul. lib. v. 'Ante lectuli pedes jacebat arcus, et pharetra, et sagittæ, magni Dei propitia tela.' Cum ergo pro *nudus* antea legeretur *durus*, Scal. edidit *purus.* Sed Lips. et Salm. laudant istud Pith. *nudus*, et ad sententiam recte valere censent. Sic enim et infra vers. 56. 'Jussit et nudo puellas nil Amori credere.' Amor feriatus et inermis, neu quid arcu, neu quid igne lædat, Cœlitem indicat Amorem, mitem, honestis cupiditatibus et viribus sacræ caritatis exsultantem, antiquissimum numen, cui se naturæ debet æternitas, mortalibus liberos usitata conjugii pietate præstantem; non alterum vulgarium, inquietum, lascivientisque ætatis instinctu tumultuosum ac petulantem, telis funereis facibusque armatum, et incesta, libidines, adulteria et meretrices procurantem. Verba Quintil. Declam. XV. Et in illo, qui jam proximum sequitur.

34 *Sed tamen cavete Nymphæ, quod Cupido pulcher est: Totus est in armis idem, quando nudus est Amor*] Ita bene iterum Pith. judice Lips. Arma enim jam tum nominaverat, arcum, sagittam, ignem. Homo vero 'in' aut 'sub armis' vocabatur. Ut Virgil. 'Sedet circum castella sub armis.' Quem imitatus et Prudent. adv. Symm. infra ad vers. 51. adducendus. Et Ennius, 'Levesque sequuntur in hastis:' pro, 'armatus,' et 'hastati.' Et hic est sensus Salmasio: Cavete Nymphæ vobis ab inermi et nudo quoque Cupidine. Quod enim pulcher est, totus est armatus, etiam cum armis exutus, et nudus est. Nam pulchritudo illi satis valida armatura, quam utique pro face et telo habet. Sic Prudent. Psychom. pugnam cum sobrietate describens Luxuriæ, 'Quæ cum *pervigilem* ructabat marcida cœnam Sub lucem, quia forte jacens ad fercula raucos Audierat lituos, atque inde tepentia linquens Pocula, calcatis ad

bellum floribus ibat. O nova pugnandi species! non ales harundo Nervo pulsa fugit, frameam nec dextra minatur: Sed violas lasciva jacit, foliisque rosarum Dimicat, inspirans labefacta per ossa venenum, Et male dulcis odor domat ora, et pectora et arma.' Cum ergo Scriv. scriptum hic reperisset, *Totus est inermis idem*, ut non modo sensui, sed et versui laboranti mederetur, trajectione constituendum locum putavit, et Salmasio quoque adprobavit, *Est in armis totus idem:* nisi quis ita velit: *Totus est armatus idem*, aut simile quid, ut, *Neutiquam est inermis idem.* Ipse vero cum cernerem, argutiolam geminam hic adfectatam a nostro Auctore, ut sicuti prægresso Tetrasticho, Amorem non feriatum et feriatum iisdem verbis prædicasset: ita eum ipsum hisce quatuor proximis versibus nudum et non nudum, item inermem, nec tamen prorsus inermem, neutra mutata voce dixerit: itaque lego, *Totus haud inermis idem, quando nudus est Amor:* hoc est; Licet videatur aliqua ex parte exarmatus, haudquaquam tamen ex omni; nec totus armis exutus, sed vel in nuditate illa et pulchritudine quibusdam adhuc munitus et metuendus est. *Αὐτὸν Ἄρη γυμνὴ γὰρ ἀφώπλισας Κυθέρεια: Nuda dearmasti Martem Cytherea vel ipsum,* inquit Leonides in Anthol. lib. IV. Tit. 12. et Moschus in Amore fugitivo, *Γυμνὸς μὲν τόγε σῶμα, νόος δέ οἱ ἐμπεπύκασται: Nudum corpus habet, mentem fallacia velat.* Anthol. lib. IV. *Εὕδεις ἀγρύπνους ἐπάγων θνητοῖσι μερίμνας, Εὕδεις ἀτηρὴς, ἆ, τέκος Ἀφρογενοῦς· Οὐ πεύκην πυρόεσσαν ἐπηρμένος, οὐδ' ἀφύλακτον Ἐκ κέραος βάλλων ἀντιτόνοιο βέλος. Ἄλλοι θαρσείτωσαν· ἐγὼ δ', ἀγέρωχε, δέδοικα, Μή μοι καὶ κνώσσων πικρὸν ὄνειρον ἴδῃς: Dormis, qui vigiles curas mortalibus indis, Dormis, ah fili Spumigenæ indomite; Igniferam haudquaquam faculam erigis, aut tuo ab arcu Improvisa jacis spicula flexibili. Sint securi alii, sed ego timeo, improbe, ne vel Cum dormis videas somnia acerba mihi.* Cupido namque nudus pingebatur Philostr. Icone ejus, et simulacrum Cupidinis nudi est apud Plin. lib. XXXVI. cap. 5. Rationes vide Alexandr. Probl. cap. 85. laudante quoque loca illa Th. Dempstero additam. ad Antiq. Rom. lib. II. pag. 138. Et infra plura ad vers. 56. Atque hic obiter in mentem venit Neronis, qui tanquam alter Veneris Martisque filius crudelitate et libidine Cupidinem superabat; nunc quidem voluptatibus muliebribus totus immersus et amicus, positisque veluti armis nudus et mitis; mox resumtis Cæsaris viribus armatus, nec unquam ferians, sed virorum tam juvenum, quam senum flagitia diris modis exsequens. Sicuti illa omnia Petron. Satyrico suo vere, non minore tamen cum flagitio revelavit. De quo Julii cujusdam carmen a Bineto Romæ in Vat. Biblioth. mendosissime descriptum habetur, quod cum a maximis viris nondum restitui potuerit, hic perfecte adserere et postliminio reducere satagamus: 'Petroni carmen divino pondere currit, Quo juvenum mores arguit atque senum. Quartillæ prosa gaudet lasciva puella, At quoque delicias frigida sentit anus. Nam pariter diri (*duri*) scripsitque Neronis amici (*amantis*) Arbiter, arbitrio dictus ita ipse suo.' Id est, Petronius et vena Poëtica et vi pollet Rhetorica; illa virorum fere vitia et circa Remp. errata eluit et castigavit; hac magis scortorum anuumque decrepitarum Venereas expeditiones in soluta oratione depexuit, Quartillam cumprimis Priapi Sacerdotem cum virguncula in maximum repente risum effusam, et mox Divo suo pervigilantem exagitans. Sic enim Petron. scribere gestiit, ut simul diri crudelisque Neronis illinc, at hinc ejusdem amici atque mitis voluptuarii arbiter jure possit, et suo quidem ipsius ar-

bitrio salutari. Cæterum quum et versu hoc 34. et antecedenti 32. Cupido inermis feratur, qui saltem aliquantisper arma posuerit; mirum sane est, qui Deorum summus Juppiter plane exarmatus præsumi valeat, siquidem vindictæ foret studiosior. Plane igitur adversus majestatem Numinis est non arma deserere, sed ab armis deseri. Quemadmodum quidem communiter ita Nason. versiculus Trist. lib. II. in ore omnium sonat, 'Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat Juppiter, exiguo tempore inermis erit.' Ubi Ms. Sophologium Jacobi Magni lib. II. Tract. 3. cap. 4. de Misericordia et Just. expresse præfert, 'mitis erit.' Quod opposite quoque versui sequenti respondet. Hic est enim sensus Ovidii, Si justitia divina prævalere deberet, tum Deus raro admodum vel numquam misericors esse posset: cum tamen et de consuetudine et de natura vel essentia Numinis sit, ut misericordiæ potius, quam justitiæ studeat; hinc sudum crebrius atque diutius cœlum esse patitur, infrequentius tonat atque fulminat, idque exiguo temporis spatio: 'Nunc ubi detonuit, strepituque exterruit orbem, Purum discussis aëra reddit aquis. Jure igitur genitorque Deum rectorque vocatur,' &c. i. e. ut Accius in Bacchis etiam Trochaico reddidit: 'Sæpe splendet idem, ac idem nimbis interdum nigret.' Comparet mihi vero aliquis hæc ipsa cum illo 'inermis,' et minus cohærere hoc tetrastichon conspicabitur.

36 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet. Compari Venus pudore mittit ad te virgines: Una res est quam rogamus, cede virgo Delia, Ut nemus sit incruentum de ferinis stragibus*] In hac stropha adloquitur jam Deam silvarum, ut Ovid. Metam. III. vocat, seu Nemorensem illam Dianam, in Delo natam, ut abesse tantisper dignetur ab hoc luco, quem visitare virgines voluisset Venus. Tametsi namque, (ut est in Secul. Catulli Carm. ad hanc Divam,) 'Dianæ foret in fide Puella et puer integer: Dianæ hinc pueri integri Puellæque canebant: O Latonia Maximi Magna progenies Jovis, Quam Mater prope Deliam Deposivit olivam: Montium Domina ut fores, Silvarumque virentium, Saltuumque reconditorum, Amniumque sonantum.' Nunc tamen eædem virgines et puellæ eamdem veniunt rogatum Dianam, ut de nemore hoc paulisper, jureque suo cedens, det locum Veneri: non quod non eædem Nymphæ tam pudicæ essent, quam ipsa forsan Diana; ipsas tamen teneriores regerit et molliores esse, quam quæ sanguinem et stragem ferarum in venatu ferre possent, alias ipsa quoque Venus Divam alteram facile pateretur. Quæ namque tempestivæ erant virgines ad nubendum, illæ in more habebant canistrum ferre Dianæ, &c. Interpres Theocriti Idyll. II. ad sesquiversum illum, Ἦλθ' ἁ τῶ Εὐβούλοιο κανηφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ Ἄλσος ἐπ' Ἀρτέμιδος: *Ad lucum Dianæ venit Eubuli filia cistifera nobis Anaxo.* Ἐκανηφόρουν δὲ τῇ Ἀρτέμιδι αἱ ὥραν ἔχουσαι γάμου, ὥσπερ ἀπολογούμεναι περὶ τῆς παρθενίας τῇ θεῷ, ἵνα μὴ ὀργισθῇ αὐταῖς μελλούσαις τὸ λοιπὸν φθείρεσθαι: *Dianæ canistros gerebant nubiles, quasi Deæ pro virginitate respondentes, ne irasceretur ipsis in posterum corrumpendis.* Indeque porro post hunc versum ultimum, alium in suo exemplari reperit Salmasius.

40 *Ipsa vellet te rogare, si pudicum flecteret, Ipsa vellet, ut venires, si deceret Virginem*] Pith. huc transtulit ex auctore Poëmatii de Herone et Leandro, Παρθένον οὐκ ἐπέοικεν ὑποδρήσσειν Ἀφροδίτῃ, Παρθενικαῖς οὐ Κύπρις ἰαίνεται. Innuit autem Pervigilii Auctor, quod ipsa Venus quoque Dianam cuperet adesse invitam sacris suis, si modo hæc quicquam cum Venere commune habere vellet, et a suo decenti pudore, atque severitate

virginali tale quid impetrare posset, præsertim vero, ut nocturnis hisce spectaculis interesset. Cum non raro auditum, *κόρην βίᾳ διαπαρθενευθεῖσαν ἐν παννυχίσιν*, ut loquitur Heraclitus Epist. ad Hermodorum. Gellius quoque lib. xi. cap. 23. et Plaut. Aulularia meminere vitiatarum noctu in Veneris Pervigiliis. Quamobrem et M. Tullius de Leg. lib. ii. nocturnas istas in Diis colendis pervigilationes post Aristophanem improbavit, sanciendumque putavit, ut mulierum famam multorum oculis lux clara custodiat. Quare a pannychiis hujusmodi Augusti seculo juvenes abesse utriusque sexus jussi, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. Unde sequitur,

42 ***Jam tribus choros videres feriatos noctibus, Congreges inter catervas ire per lucos tuos, Floreas inter coronas, myrteas inter casas***] Ad hujusmodi festa Pervigiliorum tripudia videtur respexisse Venusinus, vel verius Romanus Lyricen, in Oda, ‘Solvitur acris hiems grata vice Veris et Favonî: Jam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna, Junctæque Nymphis Gratiæ decentes Alterno terram quatiunt pede,’ &c. Pervigiliumque hoc tam sollemne non adeo absimile videtur ludis secularibus, quos idem Horat. ait fuisse, ‘Ter die claro, totiesque grata Nocte frequenteis.’ Et Politian. in versione carminis Sybillini de eadem re, ‘Tum digna sedilia Divis Perque dies juxta et noctes multesima turba Complento.’ Nam tum ad instar Cereris initiorum Pervigilia fiebant, ubi vero jam advenit festus dies, triduum, trinoctiumque sacris intenti in ripa ipsa Tiberis agitabant, quemadmodum verba sonant ejusdem Angeli de monte Pulciano in Miscell. cap. 58. Apud Arnobium quoque lib. v. hujusmodi sancta Pervigilia et Pannychia memorantur, ut et apud Livium lib. xxiii. triduana. Septiduanorum quoque Pervigiliorum apud Ægyptios meminit Juvenal. Sat. xv. ‘Cum magnæ gaudia cœnæ Sentirent positis ad templa et compita mensis, Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem Septimus interea Sol invenit.’ Illud quoque *ἐν παρόδῳ* ire toties hic repetitum, non deambulationem modo, sed saltationem innuere, itaque et *choros* additum, ad choragium indicandum. Unde exteri, *entrar in danza*, a quibus et ipsas choreas ‘intradas’ dixere vulgo Musici. Sic Virgil. Æn. ix. cum præmisisset, ‘Juvat indulgere choreis,’ statim subdidit, ‘Ite per alta Dindyma, ubi adsuetis biforem dat tibia cantum.’ Silius Punic. lib. viii. ‘Ibant, et læti sanctum pars voce canebant.’ Nam et juxta Arnob. lib. iv. fol. 89. Gentis illa genetrix Martiæ regnatoris et populi procreatrix, amans saltatur Venus, et per omnes adfectus meretriciæ vilitatis impudica exprimitur imitatione bacchari. Id quod lib. ii. fol. 43. clarius prostituit: Idcirco animas misit, cantionibus ut præirent obscœnis numerositer, et scabillorum concrepationibus sonoris, quibus animarum alia lasciviens multitudo incompositos corporum dissolveretur in motus, saltitaret, et cantaret, orbesque saltatorios verteret. ‘Congrex caterva’ hic, ut apud Prudent. ‘segrex,’ adjective. Est autem, ut in Glossis, ὁμόφυλος, tribulis, congrex, gentilis. Auson. Epist. ad Paulinam, ‘Congrege vulgo Augustas servare vias.’ Quod vero sacrum cum rosarum floribus, et myrto Veneri inde Murciæ dictæ, (prout U Latinorum, et Υ Græcorum eodem sono prolatæ,) factum, supra ad vers. 5. præmonstravimus. Sic quoque Ovid. Fast. iv. ‘Numina vulgares Veneris celebrate puellæ: Cumque sua Dominæ date grata sisymbria myrto, Textaque composita juncea vincla rosa:’ et Horat. i. Od. 4. jam citata, post Veneris choros subdit, ‘Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire

myrto, Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.' Servius quoque in Georg. II. Paphiam Myrtum Veneream dixit a Papho insula, in qua Venus colatur, cui myrtus consecrata sit, vel quod hæc arbor gaudeat litoribus, (unde Georg. II. 'litora myrtetis lætissima,') et Venus de mari dicatur procreata; vel, quod, ut Medicorum indicarunt libri, hæc arbor apta sit mulierum necessitatibus plurimis.

Nec sicce prætereundus est hoc loco mos ille vetus, honoris gratia dominis bene-merentibusque obviantium, quo totum iter floribus coronisque consternebant, ut Bagophanes Alexandro Babylonem ingressuro fecit, apud Curtium lib. v. Et Persæ vias omnes myrto sternebant, odoresque per vicos incendebant Susis, cum nunciatum esset, Xerxen Athenis potitum. Herod. lib. VIII. et Claudian. in Magn. 'Limina cinguntur festa frondentia myrto.' Apul. lib. IV. per plateas commeantem Venerem alteram populi frequenter floribus sertis et solutis adprecantur. Lucr. lib. II. 'Sternunt iter omne viarum Largifica stipe ditantes, ninguntque rosarum Floribus umbrantes matrem comitumque catervas.' Uti quidem Caspar Gevart. ad Silv. Stat. Carm. II. vs. 20. una cum hoc ipso correxit, 'Serta ferunt, nec blandus Amor, nec Gratia cessat Floribus innumeris et olenti spargere nimbo.' Quem locum et Claudianus fertur æmulatus in Nupt. Honorii, 'Nec miles, pluviæ, flores dispergere, ritu Cessat, purpureoque ducem perfundere nimbo.' Istud φυλλοβολεῖν videsis apud Pausan. lib. IV. Heliodor. III. Appian. Bel. Civ. II. Herodian. lib. I. Florum lib. II. Lucian. Dialog. Marin. Eurip. Hecuba, Sueton. Nerone cap. 31, et apud alios, quorum vel nomina libellum concinnaverint, veluti C. Barth. optime de literis nobisque adeo meritus Semo, ad Claudian. (quem nova plane iteratæ recensionis indutum veste exspectat Orbis) censuit. Elmenhorstius multos ad Minutium quoque laudavit p. 70. Hesiodus etiam in Theog. statim atque spuma prodiisse Cyprumque pervenisse tradidisset Aphroditen Cyprigenam, circum herbas sub pedibus ejus mollibus erupisse atque crevisse adseruit, ἀμφὶ δὲ ποίη Ποσσὶν ὑπὸ ῥαδινοῖσιν ἀέξετο. Quorsum et illud Satyrici spectat, 'Quicquid contigeris, rosa fiat.' Scriv. cum hic a librario scriptum vidisset, *feriantis;* maluit scribi *feriantes;* non *feriates:* quod Diana finito jam trinoctio haud venirèt invitanda. Rectissime quoque feriari dicitur chorus Venereus. Nam et Diog. apud cognominem Scriptorem, τὸν Ἔρωτα σχολαζόντων ἀσχολίαν definivit.

45 *Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus*] Id est, Apollo, qui Amoris discipulus dicitur Platoni in Conv., pag. 1190. et apud Stob. Serm. 61. in fine: quia quilibet, licet antea rudis, Poëta evadit, cum primum Amor eum adflaverit. Unde in eam deveni opinionem, quatuor elegantes Trochaicos alibi a nobis explicatos, et quos præter Lips. Barthius incomparabilis lib. LVI. cap. 5. ejusdem Auctoris, qui Pervigilii fuit, esse credidit, statim præcedaneo illi ita subjungendos: *Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus. Hic Apollo, deinde Liber hic videtur ignifer; Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus: Ambo de comis calorem, vite, radio conserunt: Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.* Nullo sane modo sententiam impedirent, sed adjuvarent et explicarent melius. Præterquam enim, quod ad Pannychia illa lumine indigerent, aliqua etiam re tempus somnusque fallendus fuit. Unde Maro Æn. IX. 'Collucent ignes: noctem custodia ducit Insomnem ludo.' Accedebat et hoc, quod in minime siccis Pervigiliis Ἀφροδίτης γάλα esset οἶνος Aris-

toph. apud Athen. et saturitatis abundantia libidinem creet Fulgentio Mythol. lib. II. Cumque juxta D. Hieronymum adver. Jovinian. lib. II. esus carnium et potus vini, ventrisque saturitas seminarium libidinis sit; unde et Comicus, 'Sine Cerere,' inquit, 'et Baccho friget Venus:' pleno insuper ventri, qui plerumque in libidines despumat, caput quoque hilare nostratium parœmia impositum est, quod in carmina læta solvitur. Nam ut Aristoph. Interpres in Equitibus tradidit, *Εἰώθασι δὲ ἐν τοῖς συμποσίοις ἁμιλλᾶσθαι περὶ ἀγρυπνίας, καὶ ὁ διαγρυπνίσας μεχρὶ τὴν ἕω ἐλάμβανε τὸν πυραμοῦντα.* Certamen apud priscos in Symposiis fuit Vigiliarum, ut qui vigilando auroram adtigisset, ille placentam auferret. Das Weistel-brodt. Quare præsentibus Cerere, Baccho et Apolline.

46 *Decinunt, et tota nox est pervigilata cantibus*] Ita ego quidem. Non enim dubium est, quin in ista festivitate Pervigili Musica prædominata fuerit, vocalis præsertim, sed et instrumentalis. Quod mensium vetus pictura in Fragm. Vett. Poët. Pithœi nobis insinuat: Ubi 'Sacra Dionææ referens sollemnia matri, Lascivus crotalis plaudit Aprilis ovans.' Quo ipso, scilicet, tempore hoc Pervigilium vernum actum est. Unde fortassis ad utrumque tonum tam cantillantium, quam scabillis, et crepitaculis æneis tinnientium exprimendum, haud male quoque legi posse crediderim, *Tintinant, et tota nox est pervigilata canticis.* Ita Arnob. lib. VII. p. 140. Quid sibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutini, collatis ad tibiam vocibus? obdormiscunt enim Superi, remeare ut ad Vigilias debeant? Lips. vero pridem hic in alia omnia abiit, legens, *Detument, et tota nox est pervigil a canticis.* Fatetur nihilominus ipsemet, syllabam hic præter vulgi morem productam, vitandi saltem Iambi gratia. De verbo autem *Detument*, id est, tumorem et fastum Dii-illi ponunt, effusi in jocos, et solitam Pervigilio hilaritatem: quamvis etiam Statius Papin. lib. v. vs. 468. non absimiliter ea voce usus fuerit, adhuc tamen idem Lips. deliberavit. Salm. porro ait, se non videre, cur vera non possit videri tam expressa vetustissimi cod. scriptura, *De tenente tota nox est perviglanda canticis;* id est, 'Continenter,' 'uno tenore,' et ut Galli dicunt, *d'un tenant*, de uno tenente. Neque tamen negat scriptum, *Detinent et tota*, quod etiam Scriv. agnovit: qui et ipse, cum omnes in animo suo concenturiaret conjecturas, vanas omnes deprehendit, melius divinare jubens, qui se id posse speraverint. Quid vero speratu facilius, quid planius, quid aptius, quid propius Poëtarum Deum insequatur? quid choris tripudiantium, et consuetæ Pervigiliorum lætitiæ convenientius, quid ad somnum pellendum fortius, et melius faciat, quam *decinent?* Siquidem de nondum absoluto festo fiat sermo. Quamobrem non modo Pith. apud Lips. scripsit *nox pervigilanda*, sed et Salm. ad Trebellium Pollionem p. 303. legit, *perviglanda canticis*, cum scriptum exstaret vet. cod. *perviclanda.* Nam *βίγλας* et *βιγλάτορας* Græcia quoque recens, dubio procul e 'Vigliis,' et 'Viglatoribus,' pro Vigiliis, suxerat et struxerat. Inde ergo et 'perviglare,' pro 'pervigilare,' quod adrisit etiam Weitzio. Atque etiamnum hodie Senenses vocant *Veglie,* hoc est, Pervigilia, congregationem et adunationem illam, quam hiberno tempore viri fœminæque ad voluptatem et recreationem instituere post cœnam solent. Vide Thesaur. trium Ling. Tametsi nihil impediat, quo minus pervigilanda expressis omnibus literis hic scribatur: ceu Tacitus Ann. XIII. 'pervigilatam convivio noctem' dixerat. Similiter Maximiano; 'Hasta cluit Veneris pervigil obsequiis.' Et Galie-

nus Imperator ejusmodi Veneris Pannychium flagitans, lychnos pervigilare voluit, 'Ludite, sed vigiles nolite exstinguere lychnos: Omnia nocte vident. Nil cras meminere lucernæ.'

47 *Regnet in silvis Dione, tu recede Delia*] Videtur hæc cantiunculæ illius, quæ totam noctem perstrepuit, fuisse primaria portiuncula: quasi non Diana amplius, sed Dione debeat lucis hujusmodi præesse, et sola inibi in posterum dominari. Quanquam supra pag. 773. totum hoc Carmen bacchantium, et ad rythmum saltantium non prorsus negaverimus fuisse cantilenam.

48 *Cras amet, qui nunquam amavit; quique amavit, cras amet*] Licite, scilicet, ut explicat Tobias Magirus in Polymnemone (qui undecies hunc intercalarem repetitum ipse quoque notavit, et adprobavit:) quod et ipsum verbum 'amare' involvit. Multum enim interest, utrum Amor cœlestis, an Cupido, quem Plato vocat *δημόσιον*, aliquem adflarit. 'Cupido inconsiderata est necessitatis, Amor judicii,' inquit Nonius; citatque Afranium: 'Amabit sapiens, cupient cæteri:' et Plaut. Bacchid. 'Cupido te conficit, anne Amor?' et Curc. Act. I. Sc. 1. 'Venus Cupidoque imperat, suadetque Amor.' Rationem moderati amoris addit ibidem Comicus, 'Nemo ire quemquam publica prohibet via, Dum ne per fundum septum facias semitam: Dum tete abstineas nupta, vidua, virgine, Juventute, et pueris liberis, ama quod lubet:' hoc est, 'Elige, cui dicas, Tu mihi sola places.' Ovid. de Art. Am. Amandum itaque licite, non licenter; et moderate, non insane: alioqui si non ames, inhonesto igne flagrabis; si vero ames, calamitate et adversitatibus tamen haud carebis. Ut recte huc Arietinum Oraculum transferas e Gell. lib. VIII. cap. 8. 'Peribo, si non fecero; Si faxo, vapulabo.' Quicquid sit, amores potius ampliandi, et odia restringenda. Ut non amicus modo, sed et amica e gemma vetusta verbis Rigaltii castigatis videatur aliquem ita adfari, ΕΙ ΜΕ ΦΙΛΟΥΝΤΑ ΦΙΛΕΙC, ΔΙCCΗ ΧΑΡΙC· ΕΙ ΔΕ ΜΕ ΜΙCΕΙC, ΤΟCCΟΝ Μ' ΟΥ ΜΙCΕΙC, ΟCCΟΝ ΕΓΩ CΕ ΦΙΛΩ. Gruterus inscriptione ultima; quod ita vertebam: *Si, qui amo te, redamas, dupla est Charis; oderis at me, Non tam odisse potes, quam te ego diligere.*

49 *Jussit hyblæis tribunal stare Diva floribus: Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ*] Sic Jos. Scal. et Douza. Lepida hercle fictio est, inquit Lips. ut Venus in illo tribunali quasi præses quæsitorque sit, Gratiæ adsestrices. A. Alciatus JC. Embl. L. illud agnovit, 'Tres Charites Veneri adsistunt, dominamque sequuntur, Hincque voluptates atque alimenta parant,' &c. Quod e veteri quodam Epigr. Romæ adhuc exstante, traxisse illum statuit Claudius Minos, qui et ipse non minus, atque Pith. in sua Collectione pag. 124. hoc ita proposuit, 'Sunt nudæ Charites niveo de marmore: at illas Diva Columna suis ædibus intus habet.' et paulo post, 'Veneris turba ministra fuit. Inde alitur nudus placida sub matre Cupido, Inde voluptates, inde alimenta Dei.' Has utique Veneris et Liberi filias nunciavit Serv. ad Æn. II. quod per horum fere Numinum munera concilientur Charites; quas alii, prout Placid. Luctat. Theb. lib. II. vers. 248. Veneris famulas scitati sunt, sicut et Claudian. Epithal. Palladii et Serenæ, 'Idaliæ juxta famulæ, triplexque vicissim Nexa sub ingenti requiescit Gratia quercu.' Meminit quoque Phornutus, adsidentes Venerem sibi habere Gratias, et Suadelam, et Mercurium. Sicuti et apud Apul. eadem Diva Gratiarum choro stipatur, et toto Cupidinum populo comitatur. Quorum partem Weitzius etiam adnotavit, et illud, *stare*

floribus, ait esse 'oppleri,' 'ornari,' 'redimiri ac conspergi.' Sic Virgil. Æn. vi. 'Stant lumina flamma:' id est, pleni flamma sunt oculi. et Æn. xii. 'pulvere cœlum stare' valet oppletum esse pulvere. Tangiturque hic iterum illud vetustissimum honoris genus, non Romanis modo, et Græcis, sed et Barbaris, uti jam ostensum, frequentatum, quo Reges et Principes, victores præsertim reduces, dispersis floribus, sertis et solutis excipiebantur. Ovid. Trist. iv. Eleg. 2. de Augusto triumphaturo, 'Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum, Undique jactato flore tegente vias.' Similiter Porphyr. Poëta Paneg. Constantini Aug. 'Post Martios labores Et Cæsarum, parantes Virtutibus per orbem Tot laureas virentes, Et Principis tropæa: Felicibus triumphis Exsultat omnis ætas, Urbesque flore grato, Et frondibus decoris, Totis virent plateis.' Bene vero *adsidebunt* Scal. ut mox, 'Ruris hic erunt puellæ,' quas etiam 'adsidere jussit pueri mater alitis:' Nec aliter lex metri toleraret. Hybla porro cumprimis florilegio et mellificio celebratur, unde etiam ingeniosissimus ille Epigrammatarius Bilbilicus lib. v. in Nomen Earini, Cæsaris Domitiani Eunuchi, ludens dixit, 'Nomen cum violis rosisque natum, Quo pars optima nuncupatur anni, Hyblam quod sapit, Atticosque flores.' Quorsum, ut et ad φυλλοβολίαν, spectant et sequentes versiculi.

51 *Hybla totos funde flores, quicquid annus adtulit. Hybla florum rumpe vestem, quantus Ennæ campus est*] Prudent. Hym. xi. Cathem. Nato et adventanti Salvatori orbem vernantem, (quem mundum renatum, non verbo, aqua et spiritu, sed aëre tepido redivivum dixerat,) prodiisse obviam cum ostendisset, subjunxit ad eumdem flores mittendi morem respiciens, et Virg. Ecl. iv. vers. 18. et seqq. imitans, 'Sparsisse tellurem reor Rus omne densis floribus, Ipsasque arenas syrtium Fragrasse nardo et nectare.' Atque sic *Hybla* h. l. *totos*, id est, omnis generis flores, et quantumcunque vernus annus proferre valeat, jubetur in occursum Veneris et sociarum Venerum effundere. Est autem una Hyblarum ita dictorum montium in Sicilia, non procul ab Enno vel Enna, quæ in umbilico ejus est insulæ, Cereris olim templo nobilis, et nemore sacro, ex quo Proserpina fertur abrepta. Sic Arnob. lib. v. 'In nemore Ennensi quondam flores Proserpina virgo lectitabat.' In cujus raptu Claudian. lib. ii. 'Enna parens florum:' et lib. iii. ejusdem Ennæ roseæ convalles indigitantur. Campus Ennensis utique in floribus semper, et in omni vernus die, ut scribit Solinus. Quin 'Ætna' quoque florulenta dicitur, atque interdum pro 'Enna' legitur. Quare sic ego suspicabar: *Hybla totos funde flores, quotquot Ennas* (Ennus) *adtulit. Hybla odorum rumpe messem, quantus Ætnæ campus est*. Ita et tautologia evitaretur, et verbum 'rumpere' non modo 'messi' bene conveniret, sed et hoc melius odoribus, ceu perfectis jam fructibus aptabitur, quam floribus: veluti messis Sabæa Poëtis celebratissima. Haud absimiliter Dracont. vers. 317. 'Ibant per flores, per tota rosaria læti, Inter odoratas messes, lucosque virentes.' Virgil. Georg. i. 'Illius immensæ ruperunt horrea messes.' Atque hic *Ætnæ* quoque maluit Pith. quod planities ad radices montis Ætnæ floribus bene olentibus sit amœnissima. Nisi quis priore carmine præferat, *Quicquid Enisis tulit*. Quasi Hybla amne illo Siciliæ fœcundetur. Scriv. uti novus Alexander, nodum hunc Gordium, trajectis ita hemistichiis, solvi posse autumavit, *Hybla totos funde flores, quantus Ennæ campus est, Hybla florum subde messem, quotquot annus adtulit*. Non displicet quoque Salmasio,

nec Weitzio correctio doctorum, *Hybla florum rumpe* (vel *sparge*) *vestem, quantus Ennæ campus est:* hoc est, Quantum patet Ennæ campus, hunc sparge florum veste, ut totus nempe floribus sit vestitus. Adduntque, nihil certius eo esse, nam jucunda oppido tralatio est, cum terra gramine, floribus et segetibus amiciri quasi et indui dicitur. Virgil. Ge. II. vs. 219. 'Quæque suo viridi semper se gramine vestit.' Quod Cl. Marius Victor, in Genesin lib. I. et Alcimus lib. I. imitati, 'vestita est gramine tellus.' Atque sic Colum. 'ripas gramine vestitas' dixit. Ob. Gifanius ad Lucr. 'Vestis continet omne tegumentum.' Ita gramen, herbæ, segetes dici possunt vestes terræ. Pith. vestium nomine thecas et vaginas florum significari innuit. Nisi quis forte legere malit, *Hybla florum rumpe vestes, quantus Ennæ campus est:* quod et Plin. 'allii restes' dixisset. Sed retineamus florulentas *vestes*, quibus omni Salomonæa gloria pulchrioribus aulæis voluit exornari tribunal Venereum. Et sic Lipsius, *Hybla florum prome vestem, quantus Ennæ campus est.* Ex quo iterum intelligitur mos ille priscus, flores et ramos, atque etiam vestes, in ingressu triumphali spargendi, ut Matth. XXI. vs. 8. Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ. Ita Prudent. adv. Symm. lib. II. vs. 729. 'Quos spargam flores? quibus insertabo coronis Atria? quæ festis suspendam pallia portis? Immunis tanti belli, te stante sub armis Libera?' et Panegyristes in Theodos. 'Quid portas virentibus sertis coronatas? quid aulæis undantes plateas, accensisque funalibus auctum diem referam?' Claudian. Nupt. Honorii iterum, 'Tu Gratia flores Elige, tu geminas, Concordia, necte coronas. Hi nostra nitidos postes obducere myrto Contendant, lucos et flamma adolere Sabæos: Pars infecta croco velamina lutea Serum Pandite, Sidoniasque solo prosternite vestes.' Talis quoque Nympharum chorea sacra per urbis coronatos vicos oraculo, Chalcedone lapidi inciso, prædicta apud Amm. Marcell. Cedrenum et Socratem legitur, 'Αλλ' ὅτε δὴ Νύμφαι ἱερὴν κατὰ ἄστυ χορείην Τερπόμεναι στήσονται ἐϋστεφέας κατ' ἀγυιὰς, κ. τ. λ.

53 *Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium; Quæque silvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt*] Ita legebam, ne otiose et odiose *montes* bis statim repedarent. Intelligit enim præter Oreadas, ipsas quoque Naiadas, seu Nymphas proprie dictas. Nam et supra ad vs. 42. ex Horat. I. Od. 4. dictum, in sodalitio chorisque Veneris junctas fuisse Nymphis Gratias decentes: ubi per Nymphas mulieres intelligi voluit Acron, per Gratias Virgines. Atque eamdem conjecturam nostram amplexatum quoque fuisse P. Scriv. postea comperi, non obstante Ms. et edita omnium expressissima scriptura, *quæque montes incolunt.* Atqui puellas montium adfuturas, jam præcedente versu (addit) dixerat. Nymphis vero illis fonticolis fere magis gaudet Venus, quam ipso Vulcano et Baccho, uti ex Aurelii Symmachi Anacreontico de Campania liquet, 'Ubi corniger Lyæus Aperit superna vite; Vulcanus æstuosis Media coquit cavernis. Tenet ima pisce multo Thetis et Baiæ sorores. Simul innatat Choreis Amathusium renidens, Salis arbitra et vaporis Flos siderum Diona.' Vel quoque pro *et* poni observavit Weitz. ex Salmasio, qui in Notis ad Capitolin. pag. 90. et 260. nec non ad Lamprid. pag. 184. multa exempla convasavit.

55 *Jussit omnes adsidere pueri Mater alitis, Jussit et nudo puellas nil Amori credere*] Ita Pith. pollicem prementibus Lipsio et Scal. atque Salm. nec contradicentibus Weitzio, Douza, aut

Scriv. Est autem *pueri Mater alitis alma* Cupidinis genetrix Venus, fugacis illius et fallacis pusionis, cui nec inermi fidendum ipsa quoque mater statuit. Nam ut ad vs. 34. supra adductus Moschi versiculus ad verbum prodidit: Corpore quidem nudus est Amor iste fugitivus, at mens illi tecta est. 'Sed cur nuda Venus, nudi pinguntur Amores? Nuda quibus placeat, nudos dimittat oportet.' Respondit Epictetus Hadriano. Cui adstipulatur Porphyrius in Epigr. 'Nudus, egens, Veneris naufragus in Pelago.' apud Fabium Planc. Fulgent. lib. II. Mythol. qui hoc corollarium adponit: 'Hunc etiam nudum pingunt, sive quod nudos sui adsectatores dimittat, sive quod libidinis crimen numquam celatum sit, sive quod numquam nisi nudis conveniat.' Videtur autem Cupido, cum cautela audiendus, hoc Nymphis insinuare, quod in Fragm. Varronianis, dimidiatis verbis legimus, 'Parent vivere, quas sinit puellas Nunc ætatula ludere, esse, amare, Et polchræ Veneris tenere bigas.'

57 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet. Et rigentibus vegentes ducat umbras floribus*] Scaliger. Codex quoque Pith. et Salm. habuit, *Et rigentibus vergentes*, aut *virentes* nec aliud elici posse viderunt, quam, *Et* (vel *E*) *recentibus virentes ducat umbras floribus*. Quid si vero legam, *Et vigentibus virentes?* ut apud Ausonium Monost. 'Annus ab exortu cum floriparum reserat ver, Cuncta vigent, nemus omne viret.' Scriv. quoque versui intercalari statim illud, *Ex recentibus virentes, &c.* subdi cum vidisset, locum integrum, nec mutilum esse, non ausus est adfirmare. 'Inconcinna,' inquit, 'mihi hæc, et frigida admodum cum præcedentibus et sequentibus connexio, valdeque a lepore hujus Poëtæ aliena videtur.' Itane vero jam demum Auctor Pervigilii lepidus visus est, qui alibi tam pinguis, crassus, et puerilis est culpatus, et contra Lipsii judicium, (qui delicias ejus commendaverat,) plane insubidus? Amplector tamen, quoad locum hunc, tuum, Scriv. judicium, et versum hunc trajectum et ipse crediderim, adque præcedaneam stropham ita referendum: *Jussit Hyblæis tribunal stare Diva floribus. Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ, Et recentibus virentes ducet umbras floribus. Hybla totos funde flores, quotquot Annus adtulit, Hybla florum subde vestem.* Ut scilicet Venus cum Gratiis et Nymphis in loco et luco umbroso adsidere valeat mollius et melius. Atque ita quoque in principio statim, *Cras Amorum copulatrix inter umbras arboribus Implicat casas virentes de flagello myrteo, Cras Dione jura dicet fulta sublimi throno. Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.* Atque ad eumdem plane modum porro succedens hic stropha elegantius et firmius cohærebit.

Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet. Cras erit, quo primus æther copulavit nuptias, Ut pater roris crearet vernus annum nubibus In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis, Utque fœtus mixtus omnes aleret magno corpore] P. Pith. hæc fere ad eam faciem posuit, et Lipsius, qui tamen vs. 61. ubi *fluctus* prius exstabat, substituit *fluxus*, veluti apud Lucanum, 'Æther defluxus in Austrum.' Atque hos versus 4. etiamnum mendosos citavit quoque Barth. Advers. XVI. 60. et ad illos Olympii Nemesiani Eclog. I. 'Omniparens æther et rerum causa liquores, Corporis et genitrix tellus, vitalis et aër.' Illisque Noctiani nostri idem Barthius, non minus ac Pith. et Salm. adludi putavit illos Virgil. Georg. II. vers. 324. 'Vere tument terræ, et genitalia semina poscunt. Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther Conjugis in gremium lætæ descendit,

et omnes Magnus alit, magno commistus corpore, fœtus.' Indeque Lips. vidit, hujus Trochæi auctorem non Catullum, sed Virgilio quendam esse posteriorem, quem hic expresse fuerit imitatus. Quo, ut apud Rutilium, nihil aliud capi adjicit Barthius, vir omni laude major, quam Deum summum omnium Patrem mundo quasi conjugio permixtum imperare. Proinde Valerius Soranus apud Varronem, e nostra quidem correctione et distinctione rectissime, ' Juppiter omnipotens, Regum, rerumque Deumque Progenitor, genitrixque: Deum Deus unus et omnis.' Et Ennii Trochaïci in Epicharmo apud eumdem Varr. ' Isthic est is Juppiter, quem dico, quem Græci vocant Aërem, qui ventus est, et nubes, imber postea, Atque ex imbre frigu', ventus, post fit aër denuo: Hic quod omnes, et sub hoc sunt ista, quæ dico Jove, Quique mortales et arva belluasque omnes juvat.' Eadem Eurip. dixerat, αἰθέρα, Τὴν γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις, κ. τ. λ. Quæ Cic. de Nat. Deor. lib. II. et Pacuv. in Chryse fusius interpretatur, (quem et Lucret. lib. V. secutus,) ' Hoc vide circum supraque, quod complexu continet Terram, id nostri memorant cœlum, Græci perhibent Æthera: Quicquid est hoc, omnia is animat, format, auget, alit, serit, Sepelit, recipitque in sese omnia, omniumque idem est pater. Indidemque eadem, quæ oriuntur, de integro æque eodem occidunt.' Hinc et Petron. ' Ideo quales fudit de vertice flores, Terra parens, quum se confesso vinxit amori Juppiter, et toto concepit pectore flammas: Emicuere rosæ, violæque et molle Cyperum, Albaque de viridi riserunt lilia prato. Talis humus Venerem molles clamavit in herbas.' Scriv. post Salm. in membranis non *crearet*, scriptum reperit; atque hæc ita rectius eodem combinari tempore judicavit, *copulavit nuptias, Et pater totis creavit vernus annum nubibus;* laudatque hanc Pith. lectionem, qua Æther Vernus pater dicitur, ut Juvenal. Sat. V. ' fremeret sæva cum grandine vernus Juppiter.' Quod deinde Pith. eumdem ' Patrem roris' dixerit, illud Weitz. recognovit, cum apud Pind. Olymp. XIII. ὕδατα ὄμβρια παῖδας νεφέλης, aquas pluvias nubis filias nominari invenisset. Salm. non *roris*, nec *totis*, sed *totum* in suo cod. vidit, et integrum hunc locum ita explanavit: Cras, inquit, erit dies, quo primus Æther copulavit nuptias, et ut Pater totum annum creavit, id est, totius anni fœcunditatem per vernas nubes auspicatus est: *annum* dixit, ut initio hujus Pervigilii, ' Vere natus,' aut ' renatus annus est,' et pro anni fertilitate, ut Græci annum plus facere, quam arvum dicunt, ἔτος ποιεῖ, οὐχὶ ἄρουρα. Quanquam et ' totis nubibus creare' non insulse, sed ad illam formam dictum videri queat, qua Imperator Galienus sponsos in Epithal. adhortatus erat, ' Ite, agite, o pueri: pariter sudate medullis Omnibus inter vos:' *totis* pro omnibus, ut Sidonius, ' Ambitiosus Hymen totas tibi contulit artes:' et Porphyr. Poëta Paneg. antea recitato, ' Urbesque flore grato Totis virent plateis.' Idem, ' Fastigia tota.' Quod præterea ' in sinum maritus imber fluxisse' dicitur, illud ante Virgil. Lucretius jam tum lib. I. extulit, ' pereunt imbres, ubi eos pater Æther In gremium Matris Terrai præcipitavit.' Nec non Colum. lib. X. de Cultu Hortorum vs. 204. ' Maximus ipse Deum, posito jam fulmine, fallax Acrisioneos veteres imitatur amores, Inque sinu Matris violento depluit imbri. Nec Genetrix Nati nunc adspernatur amorem, Sed patitur nexus flammata Cupidine Tellus:' et Arnob. lib. V. ' Vos Jovis et Cereris coitum imbrem dicitis, telluris in gremium lapsum,' &c. et iterum, ' An injuria gravior ulla potis est reperiri, quam terram

et pluviam Jovis et Cereris dicere atque adpellare concubitum? et cum Deorum criminibus labem imbris e cælo, et telluris significare madorem.' Ex opinione quidem Scytharum, qui (ut Herod. lib. IV. testatur) pluviam nihil aliud esse, quam conjunctionem cœli et terræ credebant. Hinc Stat. Silv. lib. I. 'ipsum in connubia terræ Æthera, dum pluviis rarescunt nubila, solvo:' et Alcimus lib. I. 'largo fœcundans germina potu, Lympha maritavit sitientis viscera terræ.' Citat etiam hoc Pervigilium sub nomine Vet. Lat. Poëtæ J. L. de la Cerda ad Georg. II. p. 337. additque Claud. Marium lib. III. 'Rura maritat aquis:' et lib. II. 'Tum se decoctis tellus pinguissima glebis In fœtus movit varios, quos imbre marito, Parturiens putri dissolvit rura meatu.' Accinit Nonn. Dionys. lib. III. a quo Nilus dicitur ὑγρὸς ἀκοίτης, maritus humidus: et Ennodius, 'Erigitur genio tellus tumefacta marito, Natura in thalamis orbe tepente sedet.' S. August. Confess. lib. I. cap. 13. ad Deum ipsum hæc transtulit, 'O virtus maritans mentem meam et sinum cogitationis meæ, non te amabam, sed fornicabar abs te, et fornicanti sonabat undique Euge! Euge!' Cumque vitium proderet vs. 62. male ambulans, *Ut fletus, &c.* Lipsius rescripsit, *Utque fœtus.* Sed conjunctio copulativa sententiam non absolvit; Salm. igitur, quod vetus cod. præferebat, veram lectionem hanc adseruit, *Unde fœtus mixtus omnes aleret magno corpore.* Quod e versibus Virg. adlatis deductum et ipse voluit. *Cras erit, quo pr. æ. copulavit nuptias,* ad eum modum dicitur, quo apud Martial. 'Cras te Cæciliane non vocavi:' et Varr. 'Cras credo, hodie nihil:' ut et apud Pers. Sat. V. 'Jam cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras.'

63 *Ipsa venas atque mentem permeante spiritu Intus occultis gubernat procreatrix viribus, Perque cælum, perque terras, perque pontum subditum, Pervium sui tenorem seminali tramite Imbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias*] Seminali tramite venas permeans spiritus. Ita Claudian. de Raptu Proserp. lib. II. 'Compellat Zephyrum: pater o mitissime Veris, Qui mea lascivo regnas per prata meatu, Semper et adsiduis irroras flatibus annum, In venas disperge meas et flamine largo Rura fove. Et glebas fœcundo rore maritat, Quaque volat, vernus sequitur color: omnis in herbas Turget humus.' Quod spectat etiam ad 'maritos imbres' et ad vs. 14. ubi idem Favonii spiritus papillas Veneris inflare et impraegnari titillationeque sua tumorem in iis ad fœtus educendos et educandos aptum excitare dicitur. Nam et Catullo, 'Aura parit flores tepidi fœcunda Favoni.' Docebat Empedocles, mentem sacram, id est, Deum per universa diffusum vegetare, atque movere omnia. Nam cum rejecisset eorum traditionem, qui Diis humanam naturam adfinxerant, ita deinceps canit, citante Ammonio ad Aristot. Ἀλλὰ φρὴν ἱερὴ καὶ ἀθέσφατος ἔπλετο μοῦνον, Φροντίσι κόσμον ἅπαντα καταΐσσουσα θοῇσι. Nec Aristoteli quoque de Philos. lib. I. temerarie loquutus, sed præ aliis sapuisse visus, qui mentem in animalibus, omnique natura, sed et causam fuisse mundi, totiusque ordinis dixerit, atque sic non modo principium rerum hanc causam statuerit, sed talem causam, unde motus exstiterit, vel exsistat rebus. Sicuti et Senecæ Deus 'Mens universi' dicitur. Illa Mens hic Veneris nomine insignitur, et nimis mollibus versiculis delicatissimo Auctori decantatur, ut vult ingeniosus Barth. ad Claudian. nisi potius mentem mentis illius dicere lubeat Venerem. Turneb. ad Lucr. Advers. lib. XIX. cap. 15. observavit, non temere Poëtam illum, cum de Rerum Natura carmen pangere vellet, a Venere procreatio-

nis præside illud auspicatum, quod eam Deam Veteres Vere ad originem rerum, et animalium libidinem incitandam solitam esse terras et maria revisere, et maritare quotannis crederent. Ex eo scripsit lib. I. 'Te Diva tuumque Significant initum perculsa corda tua vi.' Traductus autem est iste locus de mundi anima ex Plat. sententia, vel a Colum. l. c. 'Nunc sunt genitalia tempora mundi. Nunc amor ad coitus properat, nunc spiritus Orbis Bacchatus Veneri stimulisque Cupidinis actus, Ipse suas adamat partes et fœtibus implet; &c. Hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus Ver agit: hinc hominum, pecudum, volucrumque Cupido,' &c. Vel a Virgil. Æn. VI. vs. 724. 'Principio cœlum ac terras, camposque liquentes, Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra Spiritus intus alit, totamque infusa per artus Mens agitat molem, et magno se corpore miscet. Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum, Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus. Igneus est ollis vigor et cœlestis origo Seminibus, quantum non noxia corpora tardant.' Eam ad rem vide notas Serv. Arnob. Adv. Gent. lib. III. et Macrob. lib. I. in Somn. Scip. c. 14. ubi hic ait, quod Deus unus omnium Princeps ac origo superabundanti majestatis fœcunditate de se mentem crearit, quæ Patrem si respiciat, plenam similitudinem servet auctoris, hæc animam vero de se creet, posteriora respiciens: quodque rursus hæc anima partem, quam intueatur, induatur, ac paulatim regrediente respectu in fabricam corporum, in corporea ipsa degeneret. Hanc, animam ait habere purissimam ex mente, de qua est nata, rationem, quod λογικὸν vocatur, et ex sua natura accipere præbendi sensus, præbendique incrementi seminarium, quorum unum αἰσθητικὸν, alterum φυσικὸν nuncupetur, quæ convenientia sint caducis, uti primum vere divinum, et solis divinis aptum. Hinc igitur est, quod a Jove summo ad Venerem tandem devoluta hæc divina sit sententia, ab hominibus puta terrestria potius incrementa, quam cœlestem vigorem adfectantibus, a quibus rerum naturæ prisca parens et elementorum origo initialis, et orbis totius alma Venus salutatur, ut Apul. Met. lib. IV. p. 156. sicuti et Naso Met. XIII. vs. 758. mirabundus exclamat, 'proh quanta potentia regni Est Venus alma tui!' Quanquam nec inconveniens Salmasii adpareat emendatio et interpretatio, *Ipsa venas atque mentem permeantis spiritus Intus occultis gubernat procreata viribus:* id est; Ipsa intus procreata gubernat occultis viribus spiritus permeantis venas atque mentem. Scriverii autem frustranea fuit divinatio, *Ipsa venas æque amantum permeante spiritu Intus occultis gubernat procreatrix viribus:* Ipsa Venus, inquit, creatrix, ut creator æther, &c. Non displicet tamen, quod idem ibidem corrigens subjunxit, *perque pontum subditum Pervia, in sui tenorem seminali tramite Imbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias.* Ubi 'seminali tramite imbui' idem valet, ac si genitali rore conspersa cuncta generationi adaptari, et procreationis ordinem discere dixisset. Est enim 'via' hic instructio, doctrina, ratio, ut apud Prudent. 'Senex fidelis prima credendi via est:' et in Apotheosi, 'Majestas de patre summo Imo animus patris, et ratio et via consiliorum.' Sedulius Junior, 'Via datur nobis intelligendi, quia his, qui legunt, et non intelligunt, litera sola est credita.' Vid. Nob. Barth. Adv. lib. XLIV. c. 7. 'Pervius tenor,' et 'permeans spiritus' autem sic accipiendus est, prout Amorem Stobæus ex Orpheo cap. 71. fingit, Diis et hominibus colludentem, πάντων κληῗδας ἔχοντα Αἰθέρος οὐρανίου, πόντου,

χθονός. Quoque pacto Auson. de Venere, quod sit ‘ Orta salo, suscepta solo, patre edita cœlo.’ Menander apud Plut. de Audiendis Poëtis p. 21. *Ἅπανθ’ ὅσα ζῇ, καὶ τὸν ἥλιον βλέπει, Τὸν κοινὸν ἡμῖν, δοῦλα ταῦτ’ ἔσθ’ ἡδονῆς.* Quocirca gentes illi tanquam undiquaque bonæ atqne beneficæ Servatrici aras et monnmenta exstruxere. Sicut inter alia Romæ in Quirinali ad Oratorium Neronis talis adhuc Statua Veneris cum Amore et arca, atque hac inscriptione visitur,

ΑΦΡΟΔΙΤΗι ΘΕΑι ΠΑΝΑΓΑΘΩι
ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙ ΚΑΙ ΕΥΚΛΕΙΑ ΕΥΕΡ-
ΓΕΤΗι
ΟΙ ΜΑΡΩΝΙΤΑΙ ΑΝΕΘΗΚΑΝ.

Descripsit Boissardus Topogr. Rom. f. 116.

68 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet*] Mirum profecto est, cur Auctor Pervigilii Venerei crastinum toties amorem inculcarit, et non potius hodierno manum injiciendam suaserit, qui vel ipse sit incertus. Nam ut Martialis Carmen paulatim mutatum huc detorqueamus: ‘ Cras an ames? hodie jam serum est, Posthume, amare: Ille sapit, quisquis, Posthume, amavit heri.’ Atque idem Epigrammatarius lib. I. 16. dixit, ‘ Non bene distuleris, videas quæ posse negari, Et solum hoc ducas, quod fuit, esse tuum. Exspectant curæque, catenatique labores: Gaudia non remanent, sed fugitiva volant. Hæc utraque manu complexuque adsere toto, Sæpe fluunt imo sic quoque lapsa sinu. Non est, crede mihi, sapientis dicere, Vivam: Sera nimis vita est crastina: vive hodie.’ Sed tamen, ni fallor, procrastinandum paulisper amorem Noster putavit, ne pecudum more statim irruamus, quo lubido traxerit. Valebit utique et hic illud, ‘ Differ, habent parvæ commoda magna moræ.’ Alias enim juxta Plaut. Pœnulo Act. III. Sc. 1. homo amans quicquid agit, properat omnia, imo præcipitat, atque vel ideo sæpissime ‘ Errat, et in nulla sede moratur Amor.’ Ovid. de Art. Am. lib. III. *Εἴη δὲ καὶ ἐρᾶν καὶ Ἔρωτι χαρίζεσθαι κατὰ καιρόν*: Fas esto amare et Amori tempestive gratificari. Scitum Pind. est apud Athen. lib. V. Nec enim de nocte, et ubi vino forte aliquis oppressus, amor occipiendus, sed in crastinum differendus est. Nocte latent mendæ, omnesque vaccæ sunt nigræ, quæ postea multis pœnitentiam attraxere; contra de mane consilium. Id vero Cn. Mattius inter veteres eruditissimus in Mimiambis suis intimavit in Corp. Vet. Poët. p. 473. ‘ Jam jam albicassit Phœbus et recentatur Commune lumen omnibus voluptasque: Quapropter edulcare convenit vitam, Curasque acerbas sensibus gubernare, Sinuque amicam recipere frigidam caldo, Columbatimque conserere labris labra.’

69 *Ipsa Trojanos nepotes in Latinos transtulit*] Ita Pith. et Salm. cum prius *in Latino* legeretur. Posset quoque scribi, ni fallor, *Ipsa Trojanos penates.* Quod vero Venus coloniam Trojanam in Latium duxisse hic dicitur, id per filium Ænean fecisse intelligitur. De quo est Vetus Adonicum Carmen apud Terent. Maur. et Mar. Victor. antiquos Gramm. edit. Putsch. pp. 2431. et 2564. ‘Troius Heros, Perdita flammis Pergama linquens, Exsul in altum Vela resolvit: Sæpe repulsus Ausone terra Mœnia fessis Sera locavit: Unde Latinum Post genus ortum, Altaque magnæ Mœnia Trojæ.’ Lege, *Romæ.* Desumpti namque sunt elegantes hi versiculi e principio statim Æneid. Virgil. ubi ‘ Arma virumque canit, Trojæ qui primus ab oris Italiam, Fato profugus, Lavinaque venit Littora, multum ille et terris jactatus et alto Vi Superum, sævæ memorem Junonis ob iram. Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem, Inferretque Deos Latio: genus unde Latinum, Albanique

patres, atque altæ mœnia Romæ.'

70 *Ipsa Laurentem puellam conjugem nato dedit*] Id est: Venus suo Æneæ Laviniam, Laurentem Regis Latini et Amatæ filiam, deponsavit. Consulantur postremi libri Æneid. vid. et Maphæus Vegius, qui Appendice Æneid. inter alia sic loquentem inducit Heroëm illum Trojanum: 'Jam finis adest, hic meta malorum Stabit, et optatam Latia cum gente quietem Jungemus. Dabit inde mihi Lavinia conjux, Bello acri defensa, Italo cum sanguine mistam Trojanam transferre æterna in secula gentem.'

71 *Moxque Marti de sacello dat pudicam Virginem*] Iliam, ut Dion. Hal. vocat, vel ut Liv. Sylviam Rheam Vestalem, Romuli matrem. Quam sive historiam sive fabulam hirsutis suis versibus Enn. Ann. prolixe deduxerat, veluti de eo quoque Naso Trist. lib. II. hæc prodidit, 'Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore, Facta sit unde parens Ilia, nempe, leges.' Per somnum vero oppressam volunt plerique, ceu P. Merula Ennii quoque convasator ad Annal. I. versus illos, quos apud Cic. de Divin. lib. I. reliquos cernimus, eo retulit: 'Excita cum tremulis anus adtulit artubu' lumen, Talia commemorat lacrimans, exterrita somno: Euridica prognata, Pater quam noster amavit, Vires vitaque corpu' meum nunc deserit omne. Nam me visus homo pulcher per amœna salicta Et ripas raptare, locosque novos. Ita sola Post illa, germana soror, errare videbar, Tardaque vestigare et quærere te, neque posse Corde capessere: semita nulla pedem stabilibat. Exin compellare Pater me voce videtur His verbis: O Gnata, tibi sunt ante gerundæ Ærumnæ, post ex fluvio Fortuna resistet. Hæc pater effatus, Germana, repente recessit, Nec sese dedit in conspectum corde cupitus. Quamquam multa manus ad cœli cærula templa Tendebam lacrimans et blanda voce rogabam. Vix ægro tum corde meo me somnu' reliquit.' Quod Carmen inter Antiquitatis rudera pluribus explicuimus e Porphyr. ad Horat. I. Od. 2. Sed Ovid. Fast. III. amœnioribus versiculis eadem est exsecutus: 'Mars quoque inermis eras: cum te Romana sacerdos Cepit, ut huic urbi semina magna dares. Silvia Vestalis (quid enim vetat inde moveri?) Sacra lavaturas mane petebat aquas. Ventum erat ad mollem declivo tramite ripam: Ponitur e summa fictilis urna coma. Fessa resedit humo: ventosque accepit aperto Pectore; turbatas restituitque comas. Dum sedet, umbrosæ salices volucresque canoræ Fecerunt somnos et leve murmur aqua. Blanda quies furtim victis obrepsit ocellis: Et cadit a mento languida facta manus. Mars videt hanc: visamque cupit; potiturque cupita, Et sua divina furta fefellit ope. Somnus abit; jacet ipsa gravis: jam, scilicet, intra Viscera Romanæ conditor urbis erat.' Huc facit et Prudent. contra Symm. lib. I. vs. 174. 'Etsi Rhea sacram lascivi Martis amore Lusa pudicitiam fluviali amisit in ulva.' Quicquid vero Noster hic de sua Dea jactitet, recte tamen Valer. Max. lib. IV. c. 3. 'Ii demum penates, ea civitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, ubi minimum virium Veneris, pecuniæque cupido sibi vindicaverit.'

72 *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias, Unde Rhamnes, et Quirites, proque prole posterum Romuli, patrem crearet, et nepotem Cæsarem*] Ita Lipsius. Quorum versuum argumento eadem Belgica Siren Carmen hoc Trochaicum in imperio Augusti natum comperit, et quidem sub extrema ejusdem Imperatoris tempora, atque post Virgilium. Pater enim hic Cæsar D. Julius est, nepos Augustus. Quæ ipsæ tam quæsitæ blanditiæ quomodo convenient, (addit porro Lipsius,) nisi in hoc ævum? Venus,

inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarumque nuptiis, quas Romulo jam tum regnante, (unde Romuli mater nequaquam hinc nata dicetur, vel legetur,) junxit, ut ex iis Rhamnes et Quirites crearet, et in postera secla utrumque Cæsarem, patrem cum nepote, propagaret. Rhamnes quid sint, apud Commentt. Horat. Acronem præsertim, lege ad istud in Arte Poët. 'Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes.' Id est, Equites et Nobiles Romani, distincti a Quiritibus, quorum nomen vulgus etiam promiscuum complectebatur. Cum enim Romanorum et Sabinorum gens, quæ Curibus degebat, misceretur, uno nomine 'Quirites' omnes adpellari cœperunt. Liv. lib. I. Scriv. tametsi legeretur in omnibus, atque adeo in suo quoque Ms. *Romuleas*, nec damnare prorsus illud posset, ipsi tamen concinnior et potior visa hæc lectio, exigente ita sententia, *Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem Romulumque: cum Sabinis ipsa fecit nuptias. Unde sanguis et Quirites, perque prolem posteram Romuli, mater creavit et nepotem Cæsarem.* Id est, Venus Marti et de concubina et filio prospexit, atque huic iterum Romuleo ejus populo de conjugibus: unde genus et stirps civium Romanorum non modo continuata, sed et eadem serie eadem benigna mater Venus Cæsarem quoque per posteritatem Romuli procreavit. Sed quum ipsemet Scriv. immane suum et vix immune futurum facinus fateatur, quodque hæc lectio licet verisimilis, non tamen vera sit: maneant igitur in statu suo pristino illi ipsi versiculi, vel sane Lipsii amplexanda erit emendatio. Romuleæ quoque nuptiæ non veræ erant, sed innuptæ nuptiæ, quia nec velato capite nuptæ nuptialiter fuerant Sabinæ: sed commune istud olim fuit omnis coitus vocabulum, non tantum legitimi ac justi. Paulus ex Festo, 'Pellicem, quæ uxorem habenti, nubebat.' Et supra vs. 3. 'vere nubunt alites.' Quemadmodum quidem Josias Mercerus Pervigilium hoc nostrum Venereum jam citavit et explicavit ad Non. p. 128. Sabinæ quoque a severitate et castitate celebres, non prostituti pudoris conciliavit Romanis suis Venus uxores. Qua de re Liv. inspici poterit, et Juvenal. easdem quoque tangit, 'Sit formosa, decens, dives, fœcunda, vetustos Porticibus disponat avos, intactior omni Crinibus effusis bellum dirimente Sabina:' et Martialis lib. I. Epigr. 3. 'Casta nec antiquis cedens Lævina Sabinis,' quas et lib. IX. Epigr. 41. 'castas,' et lib. XI. Epigr. 16. 'horribiles,' 'simplicesque' lib. X. Epigr. 35. vocavit. Quod vero tantopere Cæsaribus adulati fuerint Poëtæ, tam C. Julio, quam Augusto adoptato illius nepoti, ejus rei ansam prior ipsemet subministravit amplam. Sic enim Sueton. Vita Julii narrat, eum adhuc Quæstorem Juliam amitam suam defunctam pro more laudasse e rostris; in cujus laudatione de ejus ac patris sui utraque origine sic ait retulisse, veluti non ad verbum modo, sed et ad versum primus jam referam: 'Amitæ meæ maternum genus ab Regibus Ortum est: paternum cum Diis immortalibus Conjunctum. Ab Anco Martio sunt Martii Reges enim, quo nomine huic mater fuit; A Venere Juliæ huju' gentis familia est. Nostro ergo generi inest et Regum sanctitas, Qui plurimum inter homines pollent, et Deum Cærimonia, in quorum potestate hi regunt.' Quod postea alii adripuere, et illum ipsum Julium post necem, cum statim Cometes adparuisset, inter sidera et Deos collocarunt, atque familiam Juliam consecrarunt. Sic Manil. lib. I. 'Venerisque ab origine proles Julia descendit cœlo cœlumque replebit, Quod regit Augustus socio per signa Tonante.'

75 *Cras amet, qui numquam amarit;*

quique amavit, cras amet] Multos quidem a connubio et amore legitimo absterret, quod nesciant, quid vesper serus crasque vehat, quoque modo se cum familia alere debeant: Quibus Prudent. Psychom. vs. 615. regerit: 'Nec te sollicitet res crastina, ne cibus alvo Defuerit: redeunt escæ cum Sole diurnæ. Nonne vides, ut nulla avium cras cogitet, ac se Pascendam, præstante Deo, non anxia credat?' Id quod et sequens stropha significare videtur, ubi vere communis mater et nutrix terra, Deo sic Jubente, omnes alere, fovere et educare, atque propagare quoque cernitur, non homines modo, sed et bruta animalia, atque lætum alitum genus, ceu ultima tandem stropha concluditur. Hinc Ovid. Fast. I. 'Nunc fœcundus ager: pecoris nunc hora creandi, Nunc avis in ramo tecta Laremque parat.'

76 *Rura fœcundat voluptas: rura Venerem sentiunt*] Omnes quidem ita communiter præter Scriv. qui posuit, *Rura fœcundat voluptas, Venerem rura sentiunt.* Sed vel in ista regione *Venerem* relinquamus Anapæsto, aut filium ipsius justo Trochæo succenturiemus, *Rura Amorem sentiunt.* Utpote cum vel ipse Amor post terram conditam statim ex illa natus feratur, ut nutu suo prodit, qui imminet.

77 *Ipse Amor puer Dionæ rure natus dicitur: Hunc ager, cum parturisset ipsa, suscepit sinu, Ipsa florum delicatis educavit osculis*] Legente ita et distinguente Lipsio; quasi de Venere puerpera Cupido statim a terra velut a nutrice exceptus esset, ut Bacchus a Nymphis. Quo ipso obiter instillaretur istud, quod in more priscis sæculis fuit positum, natos infantes protinus in terram statui, et quasi cadere opera obstetricum, ut cœlum suspicere inciperent, et casu terrenæ calamitatis primordia libarent. Stat. Sylv. lib. I. etiam Venerem ita fabulantem in Epithal. Stellæ introducit vers. 111. 'Tellure cadentem Accepi fovique sinu.' Macrob. Saturn. lib. I. cap. 12. Fatuam vocatam notat, quod infantes partu editi non prius vocem edant, quam terram adtigerint. Videatur Forcatulus in Cupidine Jurisperito cap. 21. Mihi tamen versus 78. lectio vulgata probatur magis, *Hunc ager cum parturiret, ipsa* (Venus) *suscepit sinu.* Ex illo namque Maroniano (ceu vocavi) Archetypo expressum, 'Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris Laxant arva sinus.' Quippe non Sappho modo Poëtria Cupidinem Cœli Terræque filium existimavit, sed et Hesiod. Theog. principio, atque Aristoph. Avibus eumdem Deorum pulcherrimum et splendidissimum, statim post Chaos et terram, ex eadem, vel ab eadem posito Zephyrio ovo prognatum fuisse, ipsumque cum Chao mistum, omne Deorum genus ex illo excitasse tradiderunt. Quo de Cœlius Rhodiginus lib. XVI. cap. 25. adde Plat. Conviv. pag. 1179. C. Themist. Orat. VII. pag. 176.

80 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet*] Ordine haud injucundo a genere ad speciem, et semper ad specialiora, atque tandem ad singula animalium genera, et tantum non ad individua, sceptrum Veneris et Amoris prono capite adorantia, progreditur Auctor noster. A versu namque 61. ad sequentem stropham imperium cœli, terræ, et maris cum ipsi tribuisset; inde quantum in ipsa Orbis Domina Roma semper et singulis quasi temporibus, prisco, meliori, et augusto vel Augusteo valuisset Venus, disertissime nunciavit. Mox, urbe relicta, in stropha penultima rus se contulit, in primam Cupidinis incunabulis nobilem sedem et primariam semper aulam. In extrema vero parte hac, ab arvis ad prata et silvas iterum digrediens, summatim tandem Veneris atque Amoris potentiam per singula definire, atque illud Virgil. Georg. III vers. 242. inculcare

voluit: 'Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres, In furias ignemque ruunt: amor omnibus idem.'

81 *Ecce jam super genistas explicant agni latus*] 'Aut ego me amo, aut Phœbus me amavit, cum sic correxi,' infit Lipsius. Nec sane significantius exprimi potuit decubitus ille ovium in latus quasi apricantium. Id enim solent super genistas, myricas, et humiliores frutices. Salm. neque *agnos*, neque *hædos* hic recipit, quod verbum 'explicare' non convenire videatur minutis animalibus: addo, multo minus apricationi præviæ venereæ copulæ et conjugalis fœderis, de quo hic sermo. Vetus scriptura cum haberet TAONII vel TAORI, ceu N. et R. sæpe permutantur, TAURI utique legere visum Pith. impense quoque favente Salm. Scriverio tamen pro *tauris* præponderarunt *vaccæ*, juxta illud Calpurnii Ecl. I. iisdem prorsus verbis, 'Cernis, ut, ecce, pater quas tradidit, Ornite, vaccæ Molle sub hirsuta latus explicuere genista.' Quæ ipsa genista frutex est, quem incubitu suo premere *agnus* et *hædus* haud in proclivi possit, notante quoque Salm. Barthius nihilominus ad Calpurnii locum postquam citasset et hunc Pervigilii versum, in lectione Lipsii nihil immutandum censuit, uti nec Taubm. ad Culicem; utrique AONI servati.

82 *Quisque cœtus continetur conjugali fœdere*] Non placet hic Salm. illud, *Quisque tutus continetur.* Eoque minus Scriverii impurum *udus*, quod vel ipsum explicare puduit. Amplectimur igitur illud, quod hic Lips. iterum cum Pith. quorum posterior quum videret, singularem sequi enumerationem, et repetita particula *Ecce*, particularem indicationem, quinam cœtus conjugali fœdere contineantur, taurorum et vaccarum, ovium et arietum &c. itaque paulo generaliorem hunc versiculum præponi, atque versus 81. et 82. ita permutari jussit, *Quique cœtus continetur conjugali fœdere: Ecce jam super genistas explicant tauri latus.* Et sic melius statim conjungetur cum sequenti.

83 *Subter umbras cum maritis ecce balantum gregem*] Virgil. Georg. I. 'Balantumque gregem fluvio mersare salubri:' atque Idem Eclog. VII. eadem metaphora usus, 'Vir gregis ipse caper.' Qua et Theocr. τράγον ἀνέρα τᾶν αἰγᾶν, et Horat. I. Od. 17. 'olentis mariti uxores' capras dixerat: et Maro Georg. I. de admissario, 'Quem legere ducem pecori et dixere maritum.' Cæterum hic subjungi et connecti deberet triga illa Trochaicorum, ab Hieronymo Groslotio Douzæ communicatorum: *Ecce passeres salaces, ecce rauci turtures Hac super virente myrto nos amoris admonent. Cum puellis dulce inire vesti-contubernium.* Nisi Salm. cum Scriv. manifestum mangonium prodidissent, et ab eo procusum qui primus edidisset, pari modo, quo M. Ant. Muretus civis Romanus Josepho Scal. et exinde Rittershusio fragmentis duobus, Trabeæ et Accio veterum Scenicorum adfictis, pridem imposuit. Et Trabeæ quidem Comici nomine e Philemone, vel e Menandro secundum alios, Εἰ τὰ δάκρυ' ὑμῖν, κ. τ. λ. translatum ita habet: 'Here, si querelis, ejulatu, fletibus Medicina fieret miseriis mortalium, Auro parandæ lacrumæ contra forent. Nunc hæc ad minuenda mala non magis valent, Quam nænia præficæ ad excitandos mortuos. Res turbidæ consilium, non fletum, expetunt.' Alterum Accio ex Œnomao adfictum a Mureto: 'Nam si lamentis adlevaretur dolor, Longoque fletu minueretur miseria, Tum turpe lacrumis indulgere non foret, Fractaque voce Divum obtestari fidem, Tabifica donec pectore excesset lues. Nunc hæ neque hilum de dolore detrahunt, Potiusque cumulum miseriis adji-

ciunt mali, Et indecoram mentis mollitiam argnunt.' Sed in orbitam et ad lychnos Nostri Vigilis.

84 *Et canoras non tacere Diva jussit alites*] Nam quod ad vers. 2. supra adduximus, merito suo 'Ver canorum' et vocale propter aves loquaculas, superata elingui veluti hieme, indigitatur Venant. Fortun. Hymno Paschali, 'Ad cantus revocatur avis, quæ carmine clauso, Pigrior hiberno frigore, muta fuit.' Et Manil. lib. III. sub finem, tempus hoc amœnissimum et ipse in theatrum producens, eumdem hunc versum 84. et antegressos ita circumloquitur: 'Tunc pecudum volucrumque genus per pabula læta In Venerem partumque ruit, totumque canora Voce nemus loquitur, frondemque virescit in omnem. Viribus in tantum segnis natura movetur.' E quo loco percipitur quoque, quod jam sequitur.

85 *Jam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt.*] Quod tamen e Virgil. Æn. XI. vs. 458. ductum est, 'Dant sonitum rauci per stagna loquacia cygni.' Ubi 'raucus' in bonam partem accipitur juxta Serv. et explicatur quoque a Camer. Ὑπομν. Dec. v. cap. 1. De cantu porro cycnorum multi multa, cumprimis Gentilis adeundus et audiendus ad Bucol. Virg. Quemadmodum vero Auctor hic noster, quando generatim cum Calpurnio Ecl. v. præmisisset, 'Incipiant quod Vere novo tinnire volucres;' speciatim cycnum, et philomelam cum sorore subdidit; ita Auctor Carm. de Vere fine lib. I. Anthol. Πάντη δ' ὀρνίθων γενεὴ λιγύφωνος ἀείδει, Ἀλκύονες περὶ κῦμα, χελιδόνες ἀμφὶ μέλαθρα, Κύκνος ἐπ' ὄχθαισιν ποταμοῦ, καὶ ὑπ' ἄλσος ἀηδών. Quod, Vincentio Opsopæo vertente, est, *Et modo dulcicanum resonat genus omne volucrum, Halcyones circum flumina curva vagæ. Garrula formosis sub tectis cantat hirundo, In ripis cygnus et philomela rubis.* Nullus hic corax procrastinator, aut quæ moveat cornicula risum, aut similes nigræ et sinistræ aves audiuntur, quæ pessime apud Venerem audiunt, Λωΐτερος κύκνων μικρὸς θρόος, ἠὲ κολοιῶν Κρωγμὸς ἐν εἰαριναῖς σκιδνάμενος νεφέλαις.

86 *Adsonant Terei puellæ subter umbram populi*] Ita Pith. eleganter Lipsii sententia. Id est, Lusciniæ et hirundines sub arborum tegmine per noctem, et præcipue mane cantillant. Non temere igitur ad hoc Pervigilium Veneris adducuntur. Nam ut hirundo ὀρθρογόη, *mane lugens*, Pandionis, Hesiodo nuncupatur; ita Luscinia, ut apud Ambrosium legere est, pervigil custos, cum ova quædam posita corporis gremio fovet, insomnem longæ noctis laborem cantilenæ suavitate solatur, quo possit non minus dulcibus modulis, quam fotu corporis ova animare. Id quod apud Pith. Auctor Philomelæ pedibus devinxit. Plut. item de Solertia Anim. quærit, quæ musica lusciniarum, quæ hirundinum industria (scil. matutina) comparari possit. Adsonant autem hæ aves prolectante verno tepore et Venere. Nam et Plato in Phæd. animadvertit, avem nullam canere, cum esurit, aut friget, aliove quopiam doloris genere adficitur; non ipsam lusciniam, non hirundinem, non upupam, quas aiunt præ dolore canere. Eæ sunt Philomela, Progne, et Tereus. De quibus Paus. lib. I. historicam veritatem ex ipsa fabularum caligine eruens, et metamorphoseos rationem illustrius reddens scribit, quod Tereus, 'cui Progne Pandionis Athenarum Regis filia nuptui data fuerat regnarit Daulide supra Chæroneam, et post adlatam Philomelæ vim et interemtum a mulieribus Ityn sibi manus intulerit, in ejusque tumulo primum Upupa visa sit: quodque mulieres, cum Athenas confugissent, præ luctu et mœrore, ob ea, quæ passæ fuerant, contabuerint. Unde vulgata de iis fuerit fabula, alteram in lusciniam, in hirundinem alteram mutatam, quod

avis utraque miserabiles et luctuosos cantus edat. Et conjunguntur sane hæ sorores a Sidonio quoque Apoll. lib. II. Epist. 2. pag. 33. diluculo autem Philomelam inter frutices sibilantem, Prognen inter asseres minurientem auribus insonare, quam volupe est! Quem ipsum tamen ob locum verior Salm. visa h. l. scriptura e vet. cod. *Adsonat Terei puella subter umbram populi.* Eamque lectionem omnino recipiendam esse sequentia docere voluit Scriv. Terei namque conjux Progne versu 88. succedit, sed hujus soror Philomela virgo, 'puella Terei' quoque Martiali, ut jamjam sequetur, cognominata, ab eodem Barbaro incestuose vitiata præmittitur. Utque illa hirundo ὑπωρόφιος tectorum laquearibus et cameratis asseribus trabibusque et inter homines conversari gaudet: ita hæc Philomela, juxta Homer. Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν, fruticum et arborum, cumprimis autem populi densis delectatur umbraculis. Quod et Virgilius, quem Noster semper sequitur, Georg. IV. observavit, 'Qualis populea mœrens Philomela sub umbra Amissos queritur fœtus.' Et Vespas. Strozius Erot. lib. VI. 'Æmula divini suavissima carminis ales, Fingis in adventu carmina mille meo. Nec procul hinc densis canis abdita frondibus altæ Ilicis in ramo, populeisve comis.' Quare Ovid. in ipsa fabulosa transmutatione lib. VI. Fab. 7. de istis Terei extorribus fœmellis canit, 'Altera tecta subit quarum, petit altera silvas.' Quod ἄδηλον illud de Vere citato jam tum v. ad 82. comprobavit ex Rittershusii versione, 'Vaga tecta fatigat hirundo, Littora olor, silvæque umbras resonantis aëdon.' Exinde et ego aliquando utriusque mythologiam Epigr. sic ludebam; cum Ovid. Met. emblematis hujusmodi includerem: 'Quod Pandioniæ Terei feritate sorores Versæ in aves; et amant hæc nemus, illa domos: His Oratorum latet ars, germanaque Vatum: Garriat ista foro, dum canat illa Diis.' In secreto, scil. et secessu aliquo silvestri sibi Musisque placens, habitarunt enim Dii quoque silvas, queis Poëtæ et lusciniæ juxta gaudent. Unde Martial. lib. I. Epigr. 53. 'Sic ubi multisona fervet sacer Attide lucus, Improba Cecropias effundit pica querelas.'

87 *Ut putes motus Amoris ore dici musico*] Adhuc quidem de luscinia sola sermo est, nec enim hirundinina garrulitas tam musicalis, tamque amabili flexu mobilis videri cuiquam poterit. Ut vel hinc quoque lectio illa Salm. in præcedenti versiculo magis adseratur. Et quamvis illi lingua præsecta prius fuerit, tamen ore suo nunc adeo dicacula est, ut vere de illa, nescio quis, cecinerit, 'Quam natura dedit linguam, Philomela, recisa est, Ast aliam illius Di tribuere loco. Nunc hominum dulcescit enim bene flexilis auri, Qua nihil in cantu dulcius Orbis habet.' Sed brevius et melius Mart. lib. XIV. Epigr. 75. 'Flet Philomela nefas incesti Tereos, et quæ Muta puella fuit, garrula fertur avis.' Φθογγὰς ἱεῖσα πάσας, ὡς ἀηδονὶς, inquit Eurip. Hec. Actu II. et Vives: 'Quid mirum dulciter eam garrire, quæ sit Attica, ubi etiam fluctus maris non sine numero adliduntur littori?'

Tametsi vero non injucunde de Philomela hic legatur, eam motus Amoris seu adfectus amantium ore facundo edisserere, et varietate sonorum totius artis Musicæ, varietatem quoque humorum et perturbationum exprimere: ita ut nunc continuo spiritu in longum æquabiliter sine mutatione trahat, nunc inflectat vocem: jam minutius et concisius cantillet: nunc intorqueat et quasi crispet vocem: nunc extendat, jam revocet vocem: alias longos concinat versus quasi Heroicos; alias breves, ut Sapphicos; interdum brevissimos, ut A-

donicos, animadversore J. L. Vives Exerc. Lat. ling. Dial. Vest. Exinde tamen nescio profecto, annon longe suavius hi duo versiculi continuata allegoria ita combinari et corrigi debeant, *Adsonat Terei puella subter umbram populi, Ut putes modos Amoris ore duci musico.* Quasi hæc unica avicula omnes Archiphonasci sui Cupidinis modulos adeo ductitet artificialiter, ut non tam voce illam, quam fragili quadam dulcedine crispantes sibilos corneis edere organulis cum Fulgentio Mythol. autumes: vel potius ab una hac perfectæ musicæ sciente ave modulatum edi sonum quemcunque, plenum, gravem, acutum, crebrum, extensum, vibrantem, summum, medium, imum, atque adeo præmonstratam omnem hominibus artis hujus suavitatem cum Plin. non dubites. Ἀγχίστροφον γὰρ τὴν βοὴν διαπλέκει, Καὶ γαργαλισμοὺς ὀργανοῖ κεκλασμένους Ἐκ τῆς ἐν ἀκμῇ γλυκυθρόου μουσουργίας, scribit Philes de aëdone, quod Bersmannus ita effatus est, ‘Versatilem nam cantuum nectit sonum, Fractasque titillationes fabricat Peritia artis singulari Musicæ.’ Idem et Anonymus quidam, non inamœnus tamen Poëta, apud Pith. in Prætermissis Collection. Epigr. Vet. p. 607. cum Luscinia colloquens sensit, ‘Sum noctis socia et sum cantus dulcis amica, Nomen ab antiquo sic Philomela gero. Vox Philomela tua et citharas in carmine vincit, Et superat miris Musica flabra modis.’ Nec ambigo, quin ab Auctore priore Philomelæ, qui falso creditus fuit Ovid. unum et alterum ille traxerit, quando hic ita incipit: ‘Dulcis amica veni noctis solatia præstans: Inter aves etenim nulla tibi similis. Tu, Philomela, potes vocum discrimina mille, Mille potes varios ipsa referre sonos,’ &c. J. Gruterus quoque lib. III. Eleg. eamdem ivit viam: ‘Tu quoque, tu volucrum princeps, Philomela, quod olim Innumeris numeris es meditata melos.’ Ut vero ita versum hunc 87. rescriberem, Paulinus in Natali Felicis VII. ante cæteros stimulavit, qui sic Philomelam commendat ex correctione maximi et amicissimi nostri Barthii Advers. lib. VI. cap. 18. ‘Unicolor plumis ales, sed picta loquelis, Nunc teretes rotat illa modos, nunc sibila longis Ducit acuta sonis, rursum quasi flebile carmen Inchoat, et secto præcidens fine quærelam Attonitas rupto modulamine decipit aures.’ Quos ipsos Philomelæ modulatissimos modulos omnibusque numeris absolutam Musicam ad vivum auribus nostris adsonantem repræsentavit Plin. Hist. Nat. lib. X. cap. 29. Quem legens, Erythræo ad Virgil. vade, ita lætaberis, ut non Plinium, sed Lusciniam ipsam in Lusciniæ descriptione te audire existimes. Eamque carmine secuti Musis non invitis Nathan. Chytræus in Auctario Maii, et Janus Tagaut. Gallic. Poët. Parte III. a Ranutio Gero, vel potius Jano Grutero collectorum. E quo posteriore quædam huc pertinentia exscribamus, ‘Noctes atque dies arbusta quoque integra cantu Lusciniæ rumpunt: tam parvo in corpore tanta Vox sonat et grandi queritur tua crimina luctu, Barbare Thrax. Questus dedit hancque injuria vocem, Quam modo continuam lacrimoso gutture mœrens In longum trahit, inflexam modo murmure lento Multiplici variam gemitu variatque rotatque Arguta: intortam sollers modo copulat, aut nunc Concisam premit, ac brevibus distinguit epodis: Nunc densum, nunc grande sonat, nunc tinnit acutum, Crebra gemens, nunc ad medias adsurgit ab imis Vocibus: hinc summas validis modo vibrat et urget Spiritibus. Mox deinde silens, similisque dolenti Infuscat vocem, tacitisque immurmurat umbris. Mox fractos inter gemitus, iterumque cadentes, Integrat et pleno revocat sua carmina questu; Prolixam intendens animosis vocibus au-

ram: Unaque tot lituos tormentaque Musica vincit Garrula nativisque modis et simplice voce.' Atque hæc eadem instrumenta, seu ut Plin. quoque vocavit, tormenta musica miris modis temperata, erranti quasi digito perculit Venant. Fortunat. Hymni toties commendati vers. 30. 'Hinc Philomela suis attemperat organa cannis,' sed et sonum quoque in aëre refractum, acute finxit: 'Fitque repercusso dulcior aura melo.' Quod ipsum proprie est 'adsonare,' ut Echo solet. Quo loco nec me, nec calamum continere possum, quin Petri Lotichii Solitariensis argutissimum de Philomelæ musico cum sui vocisque imagine inito certamine adscribam figmentum, 'Dum sedet ac dulces iterat Philomela querelas, Pendula qua vitreas arbor opacat aquas; Alitis effigiem subjectis spectat in undis, Blandaque vicinis vox redit icta jugis. Illaque dum queritur, simul ipsa videtur imago Æmula sub ramo dulce virente queri. Dum stupet et vere volucrem putat esse quod umbra est, Et sibi divini carminis arte parem, Perstat et invidia mœrens tabescit inani, Certa, nisi vincat, victa dolore mori. Omnia depromit discrimina gutturis, omnes Elicit, innumeris flexibus usa, modos. Postremo multas frustra dum certat in horas, Seque repercusso decipit ipsa sono, Unguibus et rostro simulacrum invadit, et alis, Inque necaturas inscia fertur aquas. Vidit, et exanimem vicino cespite texit, Triste genus lethi commiseratus, Acon. Addidit et titulum: Falsus quam perdidit error, Daulias hic viridi conditur ales humo. Infelix fatum! Quæ laudis tanta cupido est? Fallor, an et miseras nos imitamur aves?' Haud male quoque *motus Amoris duci ab ore musico* existimandum est, quod de Hercule et Orpheo tritum est. Ceu egregie quoque declarant pauci quidam veteris cujusdam Christiani versiculi, quos in calce Ms. Climacis seu Scalæ Joannis Axiagasti (qui inde vulgo Climacus et Sinaita, quod in eo monte Abbas fuisset, cognominatur) Librarius adscripserat, 'Η Μουσικὴ μὲν 'Ορφέως πάλαι λύρα· Ἕλληνες ἣν ἔφησαν οἱ Μυθογράφοι Ἅπαντα τοῖσι κρούσμασιν ἕλκειν ἀθρόως, Καὶ θαῦμα ταύτην μεῖζον εἶναι θαυμάτων.

88 *Et neges queri sororem de marito barbaro*] Prognen, scil. Philomelæ sororem. Quamvis enim plurimum causæ habere videatur ejulandi et querulandi de conjuge tam immani, tam incestuoso, et vere barbarissima Thracum gente oriundo; attamen lætari potius, et, quod elapsa sit, jubilare eam dixeris. Nisi quis et hic quoque de Philomela adhuc continuari putet sermonem, ut apud Stat. Papin. gravissimum Poëtam Silv. lib. II. inter aves humanum sermonem conantes, non hirundo, sed luscinia poni merita fuit, 'Et quæ Bistonio queritur soror orba cubili.' Hoc certum est, non satis liquere ex Fabula, in quasnam aves hæ sorores mutatæ fuerint. Homer. Odyss. T. narrat, quod Aëdon Pandarei, quem Latini Pandionem vocant, filia, vere novo in arborum densis foliis sedens, atque frequenter vocem personantem versans, filium lugeat Itylum, quem alii Ityn vocant: Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυήχεα φωνὴν, Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον. Cujus opinioni et Ovid. Epist. Sapphus suffragari aiunt, 'Sola virum non ulta pie mœstissima mater Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.' Atque Idem rursus ad Liviam, vel verius Pedo Albinovanus de Morte Drusi, 'Deflet Threicium Daulias ales Ityn.' Probus quoque, non reprobus Virgilii interpres, prodidit Prognen in Aëdona, id est, in lusciniam, et Philomelam in Chelidona sive hirundinem fuisse mutatam: id quod Aristot. testimonio Rhet. lib. II. fulcitur, ubi hirundo e Philomela virgine facta narratur; et a Varr.

lib. IV. de Lat. Lin. adfirmatur, ubi lusciniola luctuose canens, ex Attica Progne in luctu facta avis dicitur. Chelidoni quoque seu hirundini linguam exsectam a Tereo Anacreon carm. XII. meminit. Nec Virgil. ablusisse videtur in Sileno: 'Aut ut mutatos Terei narraverit artus; Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit, Quo cursu deserta petiverit, et quibus ante Infelix sua tecta supervolitaverit alis.' 'Atqui hoc Progne fecit,' ait Serv. in Bucol. ubi Erythræus rectius quidem dixisset, 'Atqui hoc pariter cum Progne fecit;' nam et apud Ovid. lib. VI. Met. Fab. 7. 'Ense ferit Progne, jugulum Philomela resolvit:' et post, 'Ityosque caput Philomela cruentum Misit in ora patris.' Verisimilius tamen est, magisque receptum, Philomelam in sui nominis avem, hoc est, in lusciniam, cujus Musica nihil amabilius, versam fuisse, ut scribit Sabinus Interpres Ovid. addita ratione, quod hæc inter canendum crebro has voces edat: ΤΗΡΕΥΣ ΓΛΩΤΤΑΝ, conquerens de Tereo, quod amputarit linguam: sicuti Tereus in Upupam mutatus, fertur, uxorem cum sorore persequens, et quasi adhuc filium quærens: ΠΟΥ ΠΟΥ, *ubi ubi* sit clamitare. Progne vero filium lugens miserabiliter sonare, Ἴτυ Ἴτυ, (qui Ἴτυς seu Phasianus est pollutarum mensarum juxta Pausaniam in Phoc. maledictum exordium.) Quæ ipsa Varinus ex Schol. Aristoph. et postea Erythræus atque Sabinus transcripserunt.

Quicquid sit, maxima injuria Philomelæ illata est a Tereo, vere proprieque barbaro, quare et illa magis, quam Progne lugere auditur. Nam et sic Attius vetustissimus Poëta in Tereo apud Nonium, Merula emaculante, 'Tereus indomito more atque animo barbaro Conspexit in eam, amore vecors flammeo, et Depostus facinus pessimum ex dementia Confingit.' Linguam vero, antequam præscinderet, ita apud eumdem prius adfatus est, 'O suavem linguæ sonitum, et o dulcitas Conspirantis animæ.' Intelligatur sane per Terei puellam luscinia, symphoniaca ales, et amatoria, tum profecto et hic versus 88. de eadem erit capiendus, et mea quidem sententia ita perscribendus, *Et neges queri* (eamdem scil. Philomelam) *Sororis de marito barbaro.* Nisi quis *Sorori* malit, quod et nobis potius visum, ad eam plane faciem, qua iterum Statius Epicedio Patris dixerat, 'Murmure trunco Quod gemit, et duræ queritur Philomela sorori.' Id enim Fabulæ magis et rei convenit, ac si luscinia hirundini, æque matutinæ avi, et germanæ quasi, suum infortunium narret, et conqueratur. Unde Pallad. Anthol. lib. I. tit. 60. et H. Megiserus, Τίπτε πανημέριος, Πανδιονὶ κάμμορε κούρη, Μυρομένη κελαδεῖς τραυλὰ διὰ στομάτων; Ἦτοι παρθενίης πόθος ἵκετο, τήν τοι ἀπηύρα Θρηΐκιος Τηρεὺς αἰνὰ βιασσάμενος: *Cur totos, Philomela, dies, miseranda puella, Consumis tristes flens iterando sonos? Virginei an floris tantum te macerat ardor, Incestus Terei quem male carpsit amor?* De unica ergo ave tres illi præcedentes versiculi, non de avibus sororibus loquuntur, id quod vel hic, qui jam instat, docebit.

89 *Illa cantat, nos tacemus: quando ver venit meum? Quando faciam par, aëdon, ut tacere desinam*] Sic equidem tentabam. Nam cum Lips. recte in præcedentibus duobus notam rogandi deleverit, in hoc tamen versuum pari relinquere illam cum Pithœo omnino debuerat. Nec enim plane præter causam toties signum illud irrupisse credendum est. Quærit ergo Pervigilii Scriptor: Numquid non et ipse aliquando ver suum pariter, ut cætera animalia, habiturus, ejusque adventum percepturus sit? cumque multis carmen Philomelæ commendasset, eam ipsam porro adloquutus interrogat: et quando tandem ipsi quoque,

veterno et torpore hiberno omni excusso, responsurus, et paria facturus esset, tam amœna præsertim anni tempestate. Atque sic quoque ille, quisquis fuit, Auctor Carm. de Philomela apud Pith. adfatu Lusciniæ illud conclusit, 'Porrige dulcisonas adtentis auribus odas; Nolo tacere velis, malo tacere chelyn.' Ubi mendose legebatur, 'Volo tacere cupis.' Mens autem ejus hæc videtur, quod cantor ille malit suam chelyn requiescere, quam Philomelam tacere. Contra Noster alternis Musicam avis et hominis, atque ita suam quoque audiri cuperet, saltem ne perpetuo tacere cogeretur, sed quoquo modo ipsemet avem quoque ageret et repræsentaret. Pari sane clausula finitur verni temporis descriptio in Anthol. lib. I. C. Rittershusio interprete, 'Cum cantu perstrepat ales; Quidni conveniat cantare hoc tempore vatem? Quis taceat, dum cuncta vigent, dum cuncta loquuntur?' Videtur autem ibi Græcus Anon. hos duos Vatem et avem ita voluisse contendere invicem: *Πῶς οὐ χρὴ καὶ ἀηδόν' ἐν ἀέρι {ἀοιδὸν ἐν εἴαρι} καλὸν ἀεῖσαι*; Nec de nihilo est, quod Dionys. quoque, sub imperio Augusti orbem habitabilem qui descripsit, de Cycladibus meminit, quod gratulatoria sacra Apollini choreas quotannis ducant universæ ineunti dulci primum vere, quando in montibus procul ab hominibus fœtificet dulcissima luscinia: *Ῥύσια δ' Ἀπόλλωνι χοροὺς ἀνάγουσιν ἅπασαι Ἀρχομένου γλυκεροῦ νέον εἴαρος, εὖ τ' ἐν ὄρεσσιν Ἀνθρώπων ἀπάνευθε κύει λιγύφωνος ἀηδών.* Quod si vero audax nimis alicui videatur nostra hæc emendatio, quod *chelidon* in *aëdona* mutata sit, illi adeo mirum videri non poterit, cum Philomela aliis quoque nunc in hirundinem, nunc in lusciniam, ut antea dictum, conversa perhibeatur. Nec etiam tam longe a scriptura priore secessum, cum in cod. Pithœo-Lipsiano ita legeretur, *Quando faciam ut celidon, ut taceret desinam:* unde alii Petronii Editores fabricaverant, *Quando facit muta chelidon.* E quo Pith. ac Weitz. legendum duxere, *Quando flet muta chelidon, et tacere desinam?* Quod *τὸ facit*, ceu Goldastus, Lotichius, &c. habebant, metri ratio non admitteret. Quasi vero in tertia regione pædia Dactylum æquiore animo toleraret. Quocirca vel hic quoque mallem: *Quando fiet muta aëdon?* Hæc enim cantum suum tempori aucto æstu finit, ubi hirundines hieme demum conticescant, ceu ipse quoque Weitz. animadvertit. Cur ergo Poëta noster tamdiu differre Carmen, et voluptatem suam debebat, qui post hiemem jam exactam, non quando iterum ea ventura esset, sed potius, quando ver sibi quoque jam venisset, inquirebat. Itaque optat, ut mature cessante Philomela, ipse quoque canat, nec semper taceat. Quorsum videbatur spectare, tametsi contrarium, Vetus Epigr. apud Pith. in clamosum et furiosum Pygmæum: 'Corpore par merulis, es par clamore cicadis. Hinc differs, quod te tempora nulla vetant. Dum loqueris, quærunt cuncti, vox cujus ab ore? Atque sonum alterius corporis esse putant. Miramur, tantum accipiant qui membra furorem, Ut sit forma levis, clamor et ira gravis?' Ita quidem Fr. Juretus, adplaudente Opitio, in primo versu pro 'querulis' reposuit. Sed ipse, ni syllaba secunda vetet, crederem scriptum fuisse, 'Corpore querquedulis es par, clamore cicadis.'

Si qui tamen *chelidon* vocem mutari minime velint, sicuti et patriæ meæ decus Barth. Adv. lib. IV. integro ferme cap. 6. honoratum nomen hirundinum a multis adfectatum, Poëtisque præcipue tributum, e variis ostendit. Illi hanc fortean Pervigilatoris sententiam fuisse putaverint; quod cum cantillante artificiosissime Philomela ipse Poëta stupore quasi conticescat, propterea, quod illam

æmulus nullo plane modo adsequi Carmine valeat, atque ideo alteram saltem ejus sororem Prognen vel hirundinem imitandam sibi proponat, quæ si non adeo dulciter, at diutius tamen cantet, quam luscinia, nec umquam fere taceat, sed semper trinset. Itaque facile versus e superioribus posset constitui, vel potius integre, unica saltem restituta postliminio literula, retineri, *Quando faciam {fiam} uti chelidon, ut tacere desinam?* Quippe et Salm. cod. meliore lectitatum est, *Quando fiam ut celidon:* unde Salm. versui consulturus, integram vocem addendo fecerat, *Quando ego fiam ut chelidon.* Et ut tandem me expectorem, genio haud infausto, sed lubente dictatam puto hanc nobis emendationem, et ad mentem plane Auctoris cum præcedente versu revolutam jucundissimam reciprocationem, *Illa cantat: nos tacemus. Quando ver veniet meum? Quando fies muta {facio mutuum} Aëdon: ut tacente te canam?* Ne quis vero in nobis accuset, quod nos in aliis reprehendimus, per nos sane legi posset *fiet mutuum Adon,* nam et apud Theocr. ἀδόνες pro ἀηδόνες, et apud Avicennæ Interpretem 'Audon' exstat.

Egregia vero et amœbæa avis et lyricinis permutatio! Nam et ipsæ lusciniæ audiunt aliquando intentione magna, et reddunt, vicibusque reticent. Visum quoque sæpe jussas canere cœpisse, et cum symphonia alternasse, narrante Plin. l. c. lib. x. cap. 29. Neque sufficiebat Poëtæ, optare modo, ut ipse tandem tacere desinat, nisi Phœbo quoque benigne adspiciente, Musisque adspirantibus modulate simul canat. Quare et nostræ huic ultimi verbi emendationi aperte et vocalissime favet.

91 *Perdidi Musam tacendo, nec me Apollo respicit*] Sic quidem malim, ut *Apollo* quinta regione exstet, quam Spondæus cum *Phœbo:* cujus rei monitor nobis fuit politissimus et literatissimus juvenis M. Jac. Thomasius. Nam et sic Ennius Thyeste, 'Et me Apollo ipse delectat:' et Pind. Od. Nem. v. ὃν φίλησ' Ἀπόλλων.

Duobus vero præsidiis facultas illa Poëtica, uti acquiritur, bonitate igneæ naturæ et artis exercitio, ceu Horat. quoque inter alios censuit, 'Natura fieri laudabile carmen et arte,' &c. ita vicissim totidem modis contrariis inusu atque socordia et ingenio effœto atque frigido amittitur. Quare Pervigilium quoque et hic et Venusina Juvenalis, vel Aratæa Cinnæ lucerna requiritur: sicut hic posterior cecinit, 'Hæc tibi Aratæis multum invigilata lucernis Carmina, queis ignes novimus æthereos.' Præcipue tamen obtinet hic illud Cic. pro Archia, quod a summis hominibus et eruditissimis acceperat; cæterarum rerum studia et doctrina et præceptis et arte constare; Poëtam natura ipsa valere et mentis viribus excitari, ac quasi divino quodam spiritu adflari. Quod idem eloquentiæ parens de Orat. lib. II. explicatius repetiit: 'Audivi Poëtam bonum neminem sine inflammatione animorum exsistere posse, et sine adflatu quodam furoris. Utrumque vero a Phœbo est.' Quare optime Stat. lib. XII. 'Vix novus ista furor, veniensque implesset Apollo.' Avienus Poëta grandis, 'Deus en Deus intrat Apollo Pectora, fatidicæ quatiens penetralia Cyrrhæ.' Sic Lucan. lib. VI. 'artus Phœbados irrupit Pæan, mentemque priorem Expulit, atque hominem tota sibi cedere jussit.' Et Claudian. de Raptu Proserp. lib. I. 'Jam furor humanos nostro de pectore sensus Expulit et totum spirant præcordia Phœbum.' Item, 'Quis Musis, ipsoque licet Pæane recepto, Enarrare queat?' Rursus de Bello Getico vers. 598. Hinc et in tali ἐνθουσιασμῷ constituti Hesiod. et reliqui antiquissimi Poëtæ a Musis sua se Carmina accipere com-

menti sunt, inquit Barth. ad Claudian. jubens evolvere Lucian. Ita Virgil. Ecl. IX. ‘Et me fecere Poëtam Pierides.’ Persius contra, ut eo liberius Poëtas ambitiosos et jactabundos perstringeret, de se ait, ‘Nec fonte labra prolui caballino, Nec in bicipiti somniasse Parnasso Memini.’ Quod idem est, ac si cum Nostro dixisset, ‘Quod nec Musas teneret, nec a Phœbo respiceretur.’ Nam ut verba Scholiast. Pers. a Pithœo hic quoque omissa, sonant, ‘Dicitur, Pegasum equum alatum, ad Heliconis montem errando pervenisse, ibique sibi oppressum ungula fodisse: ex quo loco fons editus Musis fuit consecratus. Dicit autem de illis se non esse, qui egregii Musarum animi sunt, Nec somniasse in Parnasso bicipiti; Libero sacrata Nisa et Cyrrha Apollini.’ Unde Lucan. ‘Cardine Parnassus gemino petit æthera colle, Mons Phœbo Bromioque sacer,’ &c. Emphaticum quoque est verbum ‘respicere,’ et numinibus proprium, quæ respicientia fingebantur, cum favor eorum indicatur. Ut: ‘Dii nos respiciunt,’ Terent. Phorm. id est, diligunt: et in Andr. ‘nisi quid Dii respiciunt, me et te perdidi.’ Virg. Æn. III. ‘Si qua pios respectant numina, id est, propitia sunt. Cic. ad Attic. ‘Nisi quis nos Deus Rempublicam respexerit.’ Vates vero cumprimis desiderant, ut ipsos Phœbus respiciat. Quamobrem Calpurn. vovet Ecl. IV. ‘Te quoque facundo comitatus Apolline Cæsar Respiciat:’ et iterum, ‘Scimus enim, quam te non adspernetur Apollo:’ contra idem, ‘Te diversus Apollo despicit.’

92 *Sic Amyclas, dum tacebant, perdidit silentium*] Desid. Erasm. Roterodamus Adag. Chil. I. Cent. 9. 1. Amyclas silentium perdidit, versum hunc a se dilaudatum, probante quoque Scaligero, ita protulit, hoc superaddens, ‘Meminit et Catullus (nisi fallit inscriptio carminis) ‘De Vere,’ quod nuper nobis Aldus Manutius noster exhibuit in antiquissima quadam Galliæ Bibliotheca repertum.’ Plura, qui velit, adeat Serv. ad ista Virgil. Æn. X. vers. 564. ‘Tacitis regnavit Amyclis,’ ubi historicam rationem hujus proverbii et duplicem quidem reperiet. Adlusit et Sil. Ital. ‘Quasque evertere silentia Amyclas.’ Item Lucil. ‘Mihi necesse est loqui, nam scio Amyclas tacendo periisse.’ Vide et Jan. Parrhas. ad Claudian. de Rapt. Proserp. lib. I. p. 48. Rader. ad Martial. lib. XIII. n. 110. Dalechamp. ad Plin. lib. III. c. 5. Carol. Steph. in Diction. Hist. et Conr. Gesner. in Onomast. Haud inscite quoque Noster, postquam se ab Apolline non respici jam dixisset, exemplum Amyclarum subjecit, nam et illæ ab eodem Deo desertæ, cum antea in tutela ejus Numinis fuissent. Hinc enim Stat. Papin. Theb. lib. I. ‘Hujus Apollineæ currum comitantur Amyclæ:’ et Claudian. de Rapt. Proserp. lib. I. ‘Mars donat Rhodopen, Phœbus largitur Amyclas.’

93 *Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet*] Quum magnam partem felicitatis et sapientiæ in eo ponerent Veteres, ut quantum possent viri ab amore sibi temperarent; et vel penitus abstinerent, vel mature se inde retraherent: e diverso utrumque Noster Veneris Calator evincere cupit, ut et qui numquam amavit, nunc amet, quique amavit, semper amet. Eadem mens est Sentii Augurini de Plin. Jun. in ejus Epist. ‘Dum quærit, quod amet, probatque amari Ille Plinius, ille quot Catones? I nunc, quisquis amas, amare noli!’ Quæ lectio quoque D. Barth. defensa lib. XXXV. c. 20. et totum Carmen paraphrasi donatum. Idem alius vetus Epigrammatarius apud Scal. in Catal. Virgil. lib. I. p. 20. sentit, ‘Insanus vobis videor, nec deprecor ipse, Quominus hoc videar.

Cur tamen hoc videor? Dicite nunc: Quod semper amas, quod semper amasti: Hic furor? hic, Superi, sit mihi perpetuum.' Qui vero numquam prius amarunt, illud Nasonis audiant, 'Venit amor gravius quo serius:' et Soph. Ἔρωτι μὲν νῦν ὅστις ἀντανίσταται Πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας, οὐ καλῶς φρονεῖ. Ita in Varr. Epist. ad Fuffium suspicor legendum apud Nonium, 'Si hodie nænum venis, cras quidem adsis Veneris Pervigilio, hodie natalis Fortis Fortunæ,' ut apud Arnob. lib. v. 'Lavatio Deum matris est hodie, Jovis epulum cras est.' Et statim, 'Telluris natalis est.'

Quumque supra p. 772. Carmen hoc Veri pariter et Veneri sacratum ostenderimus, propterea quod Ver Veneris esset tempus, et hæc sine illo parum aut nihil esset; comparere hic voluimus Cl. Barthii, idem plane nobiscum et honorificentissime de hoc Pervigilio censentis, imitationem, quam ad T. Calpurnii Ecl. v. versus illos protulit: 'Tunc etiam tota vernanti gramine silva Pubet et æstivas reparabilis inchoat umbras, Tunc florent silvæ viridisque renascitur annus, Tunc Venus et calidi scintillat fervor Amoris.' Vide, inquit, elegantissimum Carmen, quod Pervigilium autumatur. Quem auctorem delicati Poëmatii nos aliquando æmulantes, in lib. x. Amabilium ita cantillavimus. Unde non saltem Pernoctator noster magis explanabitur, sed et lectionem mentemque illustris viri, quam secutus sit, edocebimur:

'Speculum Leporis almum,
Ver, pande humum rigentem.
  Sine Vere nil Diona est.
Vere ingruente vita
Rediviva luce Olympi est.
  Sine Vere nil Diona est.
Longo sepulta somno
Natura jam resurgit.
  Sine Vere nil Diona est.
Genitabiles Favonii
Rerum excitant calores.
  Sine Vere nil Diona est.
Aprilibus sub auris
Rosa mundus omnis una est.
  Sine Vere nil Diona est.
Emortua ante florum
Nunc germina intumescunt.
  Sine Vere nil Diona est.
Speculum Leporis almi
Ver Lusuum dioptra est.
  Sine Vere nil Diona est.
Ver Ludii chorea est,
Ver saltuum lubido est.
  Sine Vere nil Diona est.
Ver prata cum coronat,
Charites redire certant.
  Sine Vere nil Diona est.
Amabiles Favonii,
Roseos rigate campos.
  Sine Vere nil Diona est.
Reducite eleganti
Pede, Gratiæ, choreas.
  Sine Vere nil Diona est.
Salisubsuli Lepores,
Speculum polite vestrum.
  Sine Vere nil Diona est.
Labella saviorum
Sitiunt modo duella.
  Sine Vere nil Diona est.
Papillula arrogantes
Oppressiunculas vult.
  Sine Vere nil Diona est.
Tunicæ suopte motu
Jam subsilire pugnant.
  Sine Vere nil Diona est.
Oculisque delicatum
Monstrare mox rosetum.
  Sine Vere nil Diona est.
Et illud, illud, illud
Sed pulchra subticendum est.
  Sine Vere nil Diona est.
Hebe rotunda ventre
Sitit Herculem maritum.
  Sine Vere nil Diona est.
Juventa virginalis
Phœbum expetit glabellæ.
  Sine Vere nil Diona est.
Pandunt sinus papillæ,
Et ambiunt puellos.
  Sine Vere nil Diona est.
Hortus tuus, Cythera,

Vult irrigari Amore.
  Sine Vere nil Diona est.
Nemus maritum in imbrem
Comam arborum resolvit.
  Sine Vere nil Diona est.
Rosa vinculum resignat,
Unguemque vult superbum.
  Sine Vere nil Diona est.
Cupido prætor est: jus
Edisserit juventæ.
  Sine Vere nil Diona est.
Taurus, Leo, Tigrisque
Agit suas choreas.
  Sine Vere nil Diona est.
Cedat Diana silvis,
Jam regnat has Cythera.
  Sine Vere nil Diona est.
Cedat Salacia undis,
Jam regnat has Cythera.
  Sine Vere nil Diona est.
Cedat Jovisque Olympo,
Jam regnat hunc Cythera.
  Sine Vere nil Diona est.
Pan montibus, Palesque
Agris severa cedat;
Et Faunus et Deorum
Quod uspiam est bonorum.
  Diona ubique regnat.
Nullum Diona numen
Regnare vult, nisi unum,
Amabilem Priapum.
  Sine Vere nil Diona est.
In Vere cuncta, cuncta
In Vere jam Diona est.

Atque hæc ipsa Barthiana Imitatio calcar mihi et ansam præbuit, ut salvis quorumvis judiciis et lectionibus, meam quoque mentem libere nunc proferam, et quo quidem modo totum hoc Poëmation scriptum fuisse vel putem, vel optem: ita ut etiam post tertium plerumque versum intercalaris jucundissime intercurrat, raro post quartum aut quintum, et nihilominus tamen singulis tam paucorum versuum strophis sententia quælibet argute absolvatur, quemadmodum ὀφθαλμοφανῶς ex sequentibus adparebit.

Ver novum, ver jam canorum, ver renatus orbis est;
Vere concordant Amores, vere nubunt alites,
Et nemus comam resolvit de maritis imbribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
  Cras Amorum copulatrix inter umbras arborum
Implicat casas virentes de flagello myrteo:
Cras Dione jura dicit, fulta sublimi throno.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
  Tuncque viro de superno, spumeo pontus globo,
Cœrulas inter catervas, inter et bipedes equos,
Fecit undantem Dionen de maritis imbribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
  Facta Cypris de cruore, deque amoris flosculis,
Deque gemmis, deque flammis, deque Solis purpuris.
Ipsa gemmeis purpurantem pingit annum floribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
  Ipsa turgentes papillas de Favoni spiritu
Mulget in fœtus latentes; ipsa roris lactei,
Noctis aura quem reliquit, spargit humenteis aquas.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
  Emicant lacrumæ trementes decidivo pondere;
Gutta præceps orbe parvo sustinet casus suos,
Et recentibus vegentes ducit umbras floribus.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.

Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ :
Humor algens, quem serenis astra rorant noctibus,
Mane virgineas papillas solvit uventi peplo.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Ipsa jussit mane ut udæ virgines nubant rosæ :
Cras ruborem, qui latebat veste tectus ignea,
Unico, marita, nodo non pudebit solvere.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Ipsa Nymphas Diva luco jussit ire myrteo ;
It puer comes puellis : nec tamen credi potest
Esse Amorem feriatum, si sagittas vexerit.
Ite Nymphæ : posuit arma, feriatus est Amor.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Jussus est inermis ire, nudus ire jussus est :
Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne læderet.
Sed tamen cavete Nymphæ, quod Cupido pulcer est :
Totus haud inermis idem, quando nudus est Amor.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines :
Una res est, quam rogamus, cede, Virgo Delia :
Ut nemus sit incruentum de ferinis stragibus.
Ipsa vellet, ut venires, si deceret virginem.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Jam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter catervas ire per saltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Nec Ceres, nec Bacchus absunt, nec Poëtarum Deus.
Decinent, et tota nox est perviglata cantibus :
Regnet in silvis Dione, tu recede Delia !
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Jussit Hyblæis tribunal stare Diva floribus :
Hybla totos funde flores, quantus Ennæ campus est ;
Hybla florum prome vestes, quotquot annus adtulit.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Præses ipsa jura dicet, adsidebunt Gratiæ ;
Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæque silvas, quæque lucos, quæque fontes incolunt.
Jussit omneis adsidere pueri mater alitis ;
Jussit et nudo puellas nil Amori credere.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Cras erit, quo primus æther copulavit nuptias,
Ut pater totis crearet vernus annum nubibus,
In sinum maritus imber fluxit almæ conjugis ;
Unde fœtus mixtus omneis aleret magno corpore.
Cras amet, qui numquam amavit ; quique amavit, cras amet.
Ipsa venas atque mentem permeantis spiritus

Intus occultis gubernat procreatrix viribus;
Perque cœlum, perque terras, perque pontum subditum,
Pervium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, jussitque mundum nosse nascendi vias.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Ipsa Trojanos nepotes in Latinos transtulit:
Ipsa Laurentem puellam conjugem nato dedit:
Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias:
Unde Rhamnes et Quirites, proque prole posterum
Romuli, Patrem crearet et nepotem Cæsarem.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Rura fœcundat voluptas; rura Venerem sentiunt.
Ipse Amor, puer Dionæ, rure natus dicitur:
Hunc ager, cum parturiret ipsa, suscepit sinu,
Ipse florum delicatis educavit osculis.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Quisque cœtus continetur conjugali fœdere.
Ecce jam super genistas explicant tauri latus!
Subter umbras cum maritis ecce balantum gregem!
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
En canoras non tacere Diva jussit alites.
Jam loquaces ore rauco stagna Cygni perstrepunt:
Adsonat Terei puella subter umbram populi,
Ut putes motus Amoris ore duci musico,
Et neges queri sorori de marito barbaro.
Cras amet, qui numquam amavit; quique amavit, cras amet.
Illa cantat, nos tacemus: quando ver veniet meum?
Quando fies muta, Aëdon, ut tacente te canam?
Perdidi Musam tacendo, nec me Apollo respicit.
Sic Amyclas, dum tacebant, perdidit silentium.
Caste amet, qui nondum amavit; quique amavit, caste amet.

FINIS NOTARUM VARIORUM.

RECENSUS EDITIONUM

C. VALERII CATULLI†

IN SEX ÆTATES DIGESTUS.

[EX ED. BIPONT. 1798.]

ÆTAS I. NATALIS.

1472 Editio princeps. Valerii Catulli Veronensis, poëtæ clarissimi, carmina. Albii Tibulli Equitis Romani poëtæ elegiæ. Aurelii Propertii Umbri Mevani carmina. P. Papinii Statii Surculi Sylvarum liber ad Stellam. Fol. Hæc editio, Broukhusio nondum visa, Vulpio primum cognita, extat in bibliotheca Laurentiana Florentiæ; v. Montefalc. Bibl. Mss. T. I. pag. 309, et in Museo Britann. e biblioth. Askew. Memoratur a Maittair. T. I. P. I. (sive T. IV.) p. 320. In ea Propertius primum excusus est. Nondum editionem hanc critico acumine exploratam esse ægre fert Ill. Heyne. Ex iis tamen, quæ Vulpius commemorat, tum aliis argumentis probabile fit, alteram anni 1481. ex ea esse descriptam, adeoque lectionem nos ejus jam enotatam habere, dum hujus varietatem Broukhusius dederit.

1473 Catullus per Steph. Corallum editus Parmæ, fol.

1475 Catulli, Tibulli, Propertii Aurelii nautæ poëtæ, et Statii Papinii Sylvarum liber. Impressus opera et impensa Jo. de Colonia et Jo. Manthen de Gheretzen, qui una vivunt feliciter. Venetiis, fol. Vid. Maittaire h. l. p. 350. Est hæc editio, quam Broukhusius principem esse putabat, et ex qua lectionem apposuit sub lit. D.

1481 Catull. Regii, fol.

— Catulli, Tibulli, Propert. et Statii Sylvæ. Actum Vincentiæ per magistrum Jo. Renensem et Dionysium Berthochum. Tum in trinis foliis subjicitur Carmen Jo. Calphurnii, poëtæ clarissimi, ad Jo. Inderbachium Pontificem Tridentinum de laudibus ejus, et

[†Editiones, in quibus Catullus postponitur Tibullo, in hujus Editionum Recensu infra memorantur.]

de Interitu beati Simonis infantis a Judæis mactati. Fol. Contigit Ill. Heynio versare eam manibus, cum bibliothecæ Georgiæ Augustæ ea illata sit. Præfatur breviter Jo. Calphurnius ad Hermolaum JCtum, et memorat, se ab adolescentibus studiosis rogatum, ut Propertium aut Statii Sylvas iis interpretaretur, editionem Venetam percurrere cœpisse, tot autem mendis refertam eam deprehendisse, ut longe plura essent vitiosa et depravata, quam quæ emendata; convenisse itaque se nonnullos impressores, et tradidisse iis exemplar correctum; nec tamen eos partibus suis satis omnino fecisse conqueritur. Manifestum adeo cum ex his tum ex ipsa exemplaris tractatione fit, esse illud ex Veneta pr. descriptum, sed paulo emendatius. Cum impressionis nota non sub extremam calcem, sed Statii Sylvis subjecta sit, memoratur aliquoties hæc editio sub titulo veteris editionis sine anno; v. c. in Cat. Bibl. Reg. Paris. n. 778.

1485 Catullus, Tibullus, Propertius, cum comment. ant. Venetiis, fol. Memoratur a Maittario T. I. P. I. p. 469, sed perperam, cum de editione 1475 excusa agere vellet.

— Val. Catulli poëmata cum Scholiis Ant. Parthenii Laciscii. Brixiæ, fol. Quæ editio anno seq. juncta videtur Tibullo et Propertio.

1486 Catullus cum commentariis Parthenii (XI Kalend. Maii) Tibullus cum commentariis (XVIII Febr.) Propertius cum brevibus elucubrationibus (XVII Kal. April.) Brixiæ per Bonium de Boninis de Ragusia, fol. Laudatur vulgo: Catull. Tibull. Propert. cum elucubratt. Domitii Calderini et aliorum. (v. Bibl. Reg. Paris. p. 287, n. 779.) Sed Domitii Calderini tantum sunt in Prop. Vidit exemplaria Ill. Heyne, in quibus diverso ordine se exciperent particulæ; in aliis, quod et in ceteris antiquis edd. sæpe factum, Propertius deerat. Hæc editio jam excussa fuit a Broukhusio. Convenit ejus lectio fere cum Romana, ut tantum non ex ea descripta videri possit.

1496 Catullus c. commentario Palladii Fusci. Venetiis, ap. Tacuinum, fol.

1497 Cat. Tib. Prop. repet. ed. 1491.

ÆTAS II. ALDINA.

1502 Aldina I. Catullus, Tibullus, Propertius, in ædibus Aldi, Venetiis, 8. Hæc eadem editio, ut in aliis Aldinis factum, sine

anni et loci nota prostat. Est autem hæc inter classicas editiones habenda, quandoquidem multarum illa sequentium quasi parens, atque earum quoque, quæ emendatiores prodiere, fundus fuit. Expressam eam esse ex superiore Veneta 1500. liquido constat, pluribus lectionibus comparatis, correctiones tamen viri docti seu Avantii seu Aldi experta est, in Catullo utique Avantii, id quod in præfatione ipse Aldus testatur. Idem ait, nonnulla asterisco notata 'in fine operis aliter atque aliter legi excudenda curasse:' quod tamen præstitum ab Aldo non videtur. Nam quæ sub Catulli calcem subjectæ sunt Avantii emendationes, Lucretium respiciunt. Exierant prelo Aldi ad tria millia exemplaria hujus libri, ut mirandum sit, eum non frequentius reperiri.

1503 Cat. Tib. Prop. impressi opera et impensa Philippi bibliopolæ Giuntæ T. Florentini anno MDIII. Nonis August. Petro Sotenno Vexillifero felicissimo. 8. Etiam hæc Aldinæ repetitio est; ut tot alia exempla Aldina a Junta repetita sunt.

1515 Aldina II. Cat. Tib. Prop. in ædibus Aldi et Andreæ soceri, Venet. 8. Primo intuitu nihil habet hæc editio, quo a priore magnopere discrepet. Sed pro nova prorsus recensione habenda est, adeo correcta et emendata illa est, in Tibullo utique, a viro docto, etsi ejus nomen proditum non est. Secutus ille videtur inprimis rationem criticam, tum vero veteres editiones alterius sectæ passim inspexisse, Italicos quoque Codices aut excerpta ex iis ante oculos habuisse. Merito itaque illa facta est plerarumque, quæ secutæ sunt, editionum fons et fundus, inprimis autem Muretinæ 1558.

1518 Cat. Tib. Propert. Lugd. sumtu Barthol. Trot, millesimo quinquagentesimo XVIII. die XX Sept. 8.

1521 Alexandri Guarini Ferrariensis in C. V. Catullum Veronensem per Baptistam Patrem emendatum Expositiones cum Indice, et Catulli textu. Venetiis, per Georgium de Rusconibus, MDXXI die XI Maii, 4.

1529 Cat. Tib. Prop. apud Sim. Colinæum, Paris. 8. Novo characteris literarum genere, quod ad calligraphiæ elegantiam propius accedit, exarata est hæc editio, ex I. Aldina expressa.

1530. C. Val. Cat. Veronensis lib. I. Alb. Tib. Equitis Rom. libri IV. Sex. Aur. Prop. Umbri libri IV. Cn. Corn. Galli fragmenta. Basil. excudebat Henr. Petrus mense Martio, 8. Repetita est ex Aldina I. ad II. passim correcta, sed parum diligenter.

1531 Cat. Tib. Prop. per Melch. Sessam, MDXXXI. XX. Sept. Venet. 8.

1533 Repet. ed. Paris. 1529. 8. emendatis nonnullis gravioribus vitiis. Alii hanc editionem ad annum 1534. referunt.

1534 Gryphiana I. Cat. Tib. Prop. cum Gallo ap. Seb. Gryphium, Lugdun. 8. Editionum genus Gryphianum non contemnendum, totum ex Aldina I. seu ex Basileensi, quæ inde descripta erat, ductum est, etsi passim ex secunda, in sequioribus etiam ex Muretina interpolatum.

1539 8. repet. ed. Basil. 1530.

1542 Gryphiana II. 8.

1543 Paris. 8, repet. ed. 1529, in qua graviora quædam vitia emendata sunt.

1544 Gryphiana III. 8.

1546 Gryphiana IV. 8.

1549 Cat. Tib. Prop. His accesserunt Corn. Galli fragmenta. Post omnes omnium editiones summa denuo vigilantia recogniti. Venet. apud Hier. Scotum, 8. Splendida, sed vana professio. E Gryphiana repetita est, ad Aldinam II. correcta.

1551 Gryphiana V. 8.

ÆTAS III. MURETINA.

1554 Catullus et in eum commentarius M. Ant. Mureti. Venet. Paulus Manutius Aldi fil. 8. (Isque solus, sine ceteris; nam verum non est, jam tum duos reliquos poëtas conjunctos exiisse.) Hæc recensio Mureti doctissime facta est, sed Aldina II. pro fundo substrata. Multa a viro hoc sagaciter partim e critica ratione, partim ex veteribus scriptis et editis emendata.

1558 Catullus et in eum Commentarius M. Ant. Mureti. Ab eodem correcti, et Scholiis illustrati, Tibullus et Propert. Venet. ap. Paul. Manutium, 8. Multo plura in poëtæ verbis mutavit Muretus, quam in Scholiis indicavit, quæ interpretationi aliquot locorum destinata erant. Voluit ille justos Commentarios in hos poëtas edere, ut in calce Scholiorum Propertii pollicetur. In librum IV. Tibulli nihil ab eo annotatum est.

1559 repet. ed. Venet. 1558. Lugduni, apud Guiliel. Rouillium, 8.

1560 e recensione G. Canteri, Antverp. 8.

1561 Gryphiana VI. Lugd. 12.

1562 Venet. cum comm. M. Ant. Mureti sub signo Aldi, 8. Repet. ed. 1558.

1566 et 1567 Cat. cum commentariis Achillis Statii Lusitani, Venet. In ædibus Manutianis 1566, 8. Tibul. cum commentariis Achillis Statii, Venet. In iisdem Manutianis ædibus, 8. Memorabilis sed valde infrequens est hæc editio. Aldinam II. secutus est Statius, Muretina correctione posthabita, scriptorum autem librorum varietate apposita et erudita annotatione magnam laudem meruit. Recusus est ejus Commentarius in edit. Morell. 1604.

1569 repet. ed. Basil. 1530. 8. sed vitiosissima, cum Horatius Tuscanella, qui eam curavit, ineptus homo, ad rhetorices præcepta poëtas hos exegit, et indice singulorum verborum ad Erythræi exemplum in Virgilio stulte instruxit.

— Cat. Tib. Propert. Antverpiæ, ex offic. Christoph. Plant. 12. Non ex infimo censu hæc est editio, immo vero inter præstantiores superiorum temporum referenda. E Canteri recensione eam esse profectam narrat Fabricius, quod verum non est; nam Propertius tantum Guil. Canteri Scholiis est illustratus. At Cat. et Tib. a Victore Gisselio et Theod. Pulmanno varia lectione instructi sunt, quæ potissimum e Statio descripta est, ex quo etiam, adeoque ex Aldina II. quam Statianæ lectionis fundum esse ignorabant viri docti, sæpe correxerunt, saltem mutarunt lectionem Mureti, quam in ceteris sequuntur. Subjecta Tibullo sunt Galli fragmenta cum præfatione Pulmanni.

— Cat. Tib. Prop. et Corn. Galli opera cum indice Horatii Tuscanellæ. Basil. ex offic. Henricopetrina anno Salutis MDLXIX. mense Martio, 8.

1571 Gryphiana VII. 8.

1573 Gryphiana VIII. 12.

ÆTAS IV. SCALIGERIANA.

1577 Cat. Tib. Prop. ex recensione Scaligeri. Accedit ejusdem castigationum liber. Lutet. Paris. ap. Mam. Patisson, 8. Nova lectionis Tibullianæ concinnatio a Jos. Scaligero instituta est. Spreverat ille, Mureti obtrectatione adductus, lectionem ab hoc emendatam, et una cum illa Aldinam II. rediitque ad Aldinam I. ex qua reduxit magnum numerum vitiosarum et importunarum lectionum, quas partim suo more correxit, partim in contextu reli-

quit, cum dudum sublatæ essent in Ald. II. et Muretina. Secutus tamen eum est cum aliis Broukhusius. Habuit etiam præter Aldinam I. vel Gryphianam inde expressam, edd. Statii et Plantin.

1579 Catulli Phaselos cum annotatt. doctorum virorum et parodiis per Sixtum Octavianum. Eboraci, 8.

1580 Pervigilium Veneris, recensuit et illustravit Justus Lipsius.

1582 Cat. Tib. Prop. nova editio. Jos. Scaliger recensuit. Accedit ejusdem in eosdem castigationum liber. Antv. ap. Ægidium Radæum, 8. Mera est librarii repetitio ed. 1577. nisi quod ad calcem adjectus est Mureti Commentarius in Catull. cum ejusdem Scholiis in Tib. et Propert.

— Jani Dousæ Nordovicis Præcidanea pro C. Val. Catullo, et pro Albio Tibullo. Antv. ex officina Chph. Plantini. 12. Ejusd. Schediasma succidaneum nuperis ad Tibullum Præcidaneis addendum, ibid. eod.

1587 Cat. Epithalamium Græca metaphrasi poëtica donatum a Q. Septimio Florente Christiano, Paris. 4. apud Morellum.

— Pervigilium Veneris edidit Pet. Pithœus, cum notis suis, principe loco inter Errones Venereos, qui Petronio Arbitro, Lutet. typis Mamerti Patissonii excuso, adjuncti sunt.

— Cat. Tib. Prop. serio castigati. Antverp. ex officina Christoph. Plantini, 12.

1588 Cat. Tib. Prop. Lugd. Bat. 12. ed. Jano Dousa fil. cum Pervigilio Veneris et suis in Cat. Tib. Prop. conjectaneis.

1592 repet. Basil. 1530. 8. Quamvis ex Scaligeriana hinc illinc correcta, tamen vel sic nullo loco habenda.

— Cat. Tib. Prop. denuo recogniti ac variis lectionibus et notis illustrati a Jano Dousa filio. Accessere Pervigilium Veneris et carmina Græca, quæ aut e Latino Catulli expressa sunt, aut a Catullo ipso Latine translata. Item Jos. Scaligeri et Henr. Stephani e Tibullo et Prop. conjectanea et notæ. Lugd. Bat. ex offic. Plant. Fr. Raphelengius. 12. Hanc omnium emendatissimam editionem appellat Nic. Heinsius ad Virgil. Æn. VII. 110. Fundus est ed. 1569.

— Cat. Tib. Prop. et Corn. Galli opera, Horat. Tuscanellæ Scholiis et indice illustrata per Seb. Henricopetrum, Basil. 8.

1593 Cat. Phaselos, Lugd. 12.

1594 Cat. Tib. Prop. Lugd. 12. Non videtur aliud quam Gryphianarum repetitio.

1600 repet. auctior ed. Antv. 1582. 8.

— Cat. Tib. Prop. nova editio. Jos. Scaliger Jul. Cæs. fil. recensuit. Ejusd. in eosdem Castigationum Liber auctus et recognitus ab ipso auctore. Heidelbergæ, in bibliopolio Commeliniano, 8.

1603 repet. ed. 1592.

— Cat. Tib. Prop. Lugd. 8.

— Cat. Tib. Prop. serio castigati. Antverp. Raphelengius. 24.

1604 Catull. Tib. Prop. cum variorum doctorum commentariis, notis, et observatt. in unum congestis per Cl. Morellum, Lutetiæ Paris. 3 voll. fol. Singulis elegiis præmisso contextu subjiciuntur notæ Cyllenii, Achillis Statii, Mureti, Jani Dousæ, Scaligeri.

1606 Catulli casta carmina selecta a Raph. Eglino Iconio, cum ejusd. vindiciis Ciris Catullianæ adversus Jos. Scaligerum. Accesserunt Casp. Scioppii epitheta et synonyma poëtica, c. n. ejusd. in Claudii Verderii censionem. Francof. 12.

1607 Cat. Tib. Prop. nova editio. Jos. Scaliger recensuit. Ejusdem in eosdem Castigationum liber auctus et recognitus ab ipso auctore. Excudebat Jac. Stoer. Lugduni, 24. Mera est repetitio edit. 1600.

1608 Jo. Passeratii Commentarii in Cat. Tib. et Propert. Paris. ap. Cl. Morellum, fol. Præmittuntur ipsa poëtarum verba, ex Scalig. recens. Sequuntur Passeratii prælectiones seu notæ. In Tib. non nisi breves sunt, copiosiores tamen in librum IV.

— Opera Catulli, Tib. Prop. et Corn. Galli, sive Maximiani potius. Cum indice Horatii Tuscanellæ. Editio auctior insuper poëmatis aliquot, quæ vere Corn. Galli. Hanoviæ, typis Wechel. ap. Cl. Marnium et her. Jo. Aubrii, 8. Est repetitio pessimæ Basil. 1530. cum Hor. Tuscanellæ indice.

1611 Cat. Tib. Prop. nova editio ad Jos. Scaligeri emendationem accurate conformata—tituli suppleti—Add. Elegiarum libellus, qui Corn. Gallo vulgo adscribitur. Brageraci, 8.

1613 Pervigil. Veneris, edidit Jo. Weitzius cum notis suis Francof. 4.

— Poëmatia quædam Cat. Tib. Prop. selecta, Græce reddita per Jos. Scaligerum. 8.

1618 Jani Gebhardi in Cat. Tib. et Prop. animadversiones cum J. Meleagri in Val. Cat. Spicilegio. Hanov. 8.

— Pervigil. Veneris inter Catalecta poëtarum veterum, Petronio edit. Frellonianæ adjuncta, Lugd.

1619 Cat. Tib. Propert. cum Galli fragmentis. Amstel. Jansson. 24.

1621 Pervigil. Veneris, inter Catalecta poëtarum veterum edit. Petronii adjuncta, Francof.

— Cat. Tib. Prop. cum J. Livineii notis antehac ineditis—nec non uberioribus Jani Gebhardi animadverss. cum J. Meleagri Spicilegio. It. poëmata Galli et index Horatii Tuscanellæ. Francof. ex offic. Wechel. 8. Librarii industriæ debetur hæc editio, non viri docti curæ, etsi Gebhardus præfatus est. Poëtarum verba ex pessima Basil. 1530. aut ex Wechel. superiore 1608. expressa sunt. Jo. Livineii notas eodem anno, et Jani Gebhardi animadverss. quarto ante anno seorsum editas nunc in unum volumen redegit librarius redemtor.

1622 typis Jacobi Stoër, 12. Basis est Scaligeriana recensio.

1629 Pervigilium Veneris cum varr. notis, post comment. in Petronium, qui per Jo. Pet. Lotichium, Francof. 4. prodierunt.

1630 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmentis. Amst. 24.

1637 Pervigilium Veneris, in farragine opusculorum, hodie rara; et inscripta: Dominici Baudii amores, edente Pet. Scriverio, inscripti Th. Graswinckelio, Hagæ Comitis (in aliis exemplis, Lugd. Bat. in aliis Amstelod. sed eadem est editio) 8. Scriverius Pervigil. Vener. auctius ex Ms. Claudii Salmasii, et Ausonii Cupidinem cruci adfixum, cum suis et P. Pithœi, Jani Dousæ, Fr. Jo. Weitzii ac Salmasii notis edidit, in suisque animadverss. nonnulla Flori, qui sub Hadriano vixit, aliorumque ex membranis Salmasii inseruit.

1640 Cat. Tib. Prop. cum C. Galli fragmentis quæ extant, ap. Jo. Jansson. 16.

— Cat. Tib. Prop. Aureliæ Allobr. 4. In Corp. poët. Lat. edit. II. ap. Sam. Crispinum.

1642 Cat. Phaselos cum Andr. Senftlebii comm. et parodiis amplius quinquaginta, et Græca Jos. Scaligeri metaphrasi, e bibl. Nic. Henelii, Lips. 8.

1645 Pervigilium Veneris cum amplis comm. Andr. Rivini. Lips. 4.

1648 Antv. 12. omissis obscœnis.

1651 Cat. Tib. Prop. c. Galli fragmentis, Amst. 24.

1654 Pervigil. Veneris, cum notis selectis varr. post edit. Petron. Simonis Abbes Gabbemæ, Traj. ad Rhen. 8.

1659 Cat. Tib. Prop. et quæ sub Galli nomine circumferuntur,

cum selectis variorum Commentariis, accurante Simone Abbes Gabbema. Traj. ad Rh. 8. Vitiis typographicis scatet, et farraginem notarum apponit, quibus verba et phrases illustrantur, non sententiæ.

1664 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmm. Amst. 24.

1666 Pervigil. Veneris emendatum cum notis subjicitur poëmatis Jo. Lud. Praschii, Norimb. 12.

1669 Pervigil. Veneris exhibuit ad calcem Petronii Mich. Hadrianides, Amstel. 8.

1670 Cat. Tib. Prop. cum Galli fragmm. Amst. 24.

1675 Poëmata selecta e Cat. Tib. et Propert. cum notis Vorstii. Lipsiæ, 8.

1680 Cat. Tib. Prop. e recens. J. G. Græviі, cum notis integris Jos. Scaligeri, M. Ant. Mureti, Ach. Statii, Rob. Titii, Hier. Avantii, Jani Dousæ patris et filii, Theod. Marcilii, necnon selectis aliorum. Traj. ad Rhenum, ex offic. Rudolphi a Zyll, 8. Adjectum est Pervigil. Veneris. Grævii nomen mutuasse tantum videtur astutus librarius ad fraudem faciendam, quamquam ejus præfatio in capite legitur. Omnia indiligenter disposita et parum concinne; nec cum cura expressa.

ÆTAS V. VOSSIO-BROUKHUSIANA.

1684 Cat. cum eruditissimo Is. Vossii commentario, Lond. 4. Quæ editio reliquis quidem hactenus præstat. Usus est præter alios Codices omnium vetustissimo Mediolanensi, quem laudat passim, et reliquis uti antiquiorem ita emendatiorem quoque esse prædicat p. 215. Utinam vero politissimi vir ingenii, Janus Broukhusius, cui Propertium debemus et Tibullum, similiter etiam Catullum potuisset absolvere, quem expoliendum, ingenioque et doctrina sua illustrandum sibi sumserat: ita nihil esset amplius, quod ad venustissimi poëtæ lucem studiosi possent desiderare.

1685 Cat. Tib. Prop. opera, interpretatione et notis illustrata a Phil. Silvio in usum Delphini. Paris. 4. In hac editione, ut in aliis ad Delphini usum editis scriptoribus omnibus, obscœna et lasciva suis rescissa et omissa locis sunt, consilio non improbando, nisi hac ratione, quod loca eadem congesta ad calcem voluminis deinde junctim exhibent, plures etiam ad ea legenda allicerentur, quorum

forte oculos eadem scriptoris corpori suo loco inserta citius latuissent. Nam πλεῖστοι κακοὶ, πλεῖστοι ἀργοὶ, pauci solidam eruditionem consectati integros legunt auctores: multi contra, qui eos obiter evolvunt, missis utilibus, ut κάνθαροι irruunt εἰς τὴν κοπρίαν, cujus gustu tenentur, quamque gaudent et gratulantur sibi ab editoribus congestam veluti in cumulum. Angli quidem quoties editiones in usum Delphini curarunt recudi, loca illa suis quæque locis restituerunt, etsi vicissim indices omnium vocabulorum minus plenos passim ab illis exhiberi dolet Thom. Crenius part. III. animadvers. p. 6.

1686 Cat. Tib. Prop. c. Galli fragmm. Amst. 24.

1691 Catull. e rec. Is. Vossii, Ultraj. sumtibus Societatis, 4. et mutato tantum primo folio, Lugd. Bat. ap. Pet. van der Aa.

1697 Catull. ex edit. Vossii, per Hadr. Beverlandum curatus. Lugd. Bat. 4.

1702 Cat. Tib. et Prop. opera ad optimorum exemplarium fidem recensita. Acc. variantes lectiones e Mss. Cantabrigiæ, 4. impensis Jac. Tonson. Splendida et inter ceteras conspicua editio ipsos poëtas emendatissimos exhibet. Editor var. lect. adjecit cum ex aliorum annotatt. excerptas, tum ex Cod. Laudensi, collationibus in margine Aldinæ adscriptis, aliis collationibus Octav. Ferrarii, item ex antiquis edit. Reg. Lep. Brix. Ven. Ald. Colin.

1710 Cat. Tib. Prop. ex recens. Jo. Ant. Vulpii Bergomensis, cum ejusdem observationibus. Patavii, ap. Jos. Corona, 4. Et adolescens, et nondum visa Broukhusiana, hanc emiserat vir doctissimus. Multa retractavit in ed. posteriore.

1712 Pervigilium Veneris c. n. P. Pithœi, Lipsii, Salmasii. Ausonii Cupido cruci affixus, c. n. varr. Hagæ. Editorem Jo. Clericum esse suspicatur Cl. Wernsdorf.

1713 in Corpore Poëtarum, Lond. fol. (cura Maittarii.)

1715 Cat. Tib. Prop. opera. Accedunt quædam eorundem Poëtarum carmina Græce versa, cum oda Sapphus a Cat. Latine reddita, et cum indice copioso. Lond. Jac. Tonson, 12. Mich. Maittarii cura prodiit. Ex Cantabrigiensi repetita est, una cum Var. Lect. Adjecta tabula, qua Scaligerianæ transpositiones comparatæ sunt, item Græca versio nonnullorum carminum a Scaligero et Florente Christiano facta.

1723 Cat. Tib. Prop. ad fidem optimorum exemplarium recensiti, cum Mss. var. Lect. margini appositis, ad celsissimum Au-

relianensem Ducem: (studio et opera Mich. Brochard:) Paris. Coustelier, 4. Nil aliud egit editor, quam ut edit. Scaligerianam recudendam traderet.

1728 Pervigil. Veneris, post Horatii carmina, Gallice versum, Latinis e regione positis, edidit Natal. Steph. Sanadon, S. J. Paris. 8. qui multa in carmine audacter mutavit, versus alios transposuit, alios rescidit plane, quasi ab aliena manu assutos, singulos autem divisit in duos.

1733 Cat. interpretatio odæ Sapphicæ ad Lesbiam, in Wolfii edit. Sapphus fragmentorum. Hamb.

ÆTAS VI. VULPIANA.

1737 Cat. cum copioso Vulpii commentario, Pat. 4. Notæ non tam in emendando et interpretando versantur, quanquam in hoc quoque, quam in conferendis locis veterum et recentiorum poëtarum, in quibus eadem sententia simili aliove modo expressa est, etiam per imitationem, ut lectores haberent exercitationem ingenii aptam ad imitationem, itemque ut copia verborum et sententiarum comparari possit.

— Pervigil. Veneris, cum notis Sanadoni (quem multis locis acriter reprehendit) edidit Bouhier, curiæ Divionensis Præses, Amst. 4.

1738 Pervigilium Veneris, Paris. 12. Repetitio editionis Amstel. 1737. In hac editione ipsum carmen Gallice redditum est.

— C. Val. Cat. in integrum restitutus. Ex Ms. nuper Romæ reperto et ex Gallicano, Patavino, Mediol. Rom. Zanchi, Maffei, Scaligeri, Achillis, Vossii, et aliorum. Critice Jo. Franc. Corradini de Allio in interpretes veteres, recentioresque, grammaticos, chronologos, etymologos, lexicographos, cum vita poëtæ nondum edita. Venet. fol. De Corradini impudentia vid. Cl. Harles. Introd. in not. lit. Rom. Vol. I. p. 326. sq.

1742 Cat. Tib. Propert. ad fidem optimorum librorum accurate recensiti, quibus adjectum est Pervigilium Veneris. Gottingæ ex offic. Acad. A. van den Hoëck. 12.

1743 Cat. Tib. Prop. pristino nitori restituti et ad optima exemplaria emendati. Acc. fragmenta Corn. Gallo inscripta. Lugd.

Batav. (Paris. Coustelier) 12. Ad Scaligerianam recensionem excusa est.

1749 Cat. Tib. Prop. Lond. 12, apud Jo. Brindley.

1754 Paris. ap. Barbou. 12.

1756 Pervigilium Veneris, post Horat. carminum (Tom. VII.) edit. recentiorem, cum Sanadoni curis, &c. Paris. 8.

1762 Cat. Tib. Prop. Gottingæ, 12. quibus adjectum est Pervigil. Veneris. Rep. ed. 1742.

1772 Cat. Tib. Prop. Birmingham. typis elegantissimis Jo. Baskerville, 4. et 12.

— Cat. Tib. et Gallus c. vers. Gall. traduction en prose, par l'Auteur des Soirées Helvet. (Mr. Pezuy) Paris. 8. 2 voll. Sed versio levior habetur.

1773 Cat. Tib. Prop. Lond. per Harwood, 12.

1778 C. Val. Cat. Epithal. de nuptiis Pelei et Thetidos, varietate lectionis et perpetua annotatione illustratum a Frid. Guil. Doeringio. Naumburgi, 8.

1782 Pervigilium Veneris inter poëtas Latinos minores ed. Cl. Jo. Christ. Wernsdorf. Altenburgi, 8. Tomo III. pag. 463—482. Doctiss. editor, rejectis Sanadonii audaculis mutationibus, textum ipsum carminis e Codice Salmasii et Scriverii recensione dedit, adjecta tamen varietate Cod. Pithœani castigavit amplius, et in annotatione subjecta optima quæque observata recentiorum interpretum notavit et cum suis composuit. Quare ejus textum et nos secuti sumus.

— Cat. Tib. Prop. carmina casta. Monachii, 8.

1783 Catullus, Tibullus, Propertius, cum Galli fragmentis et Pervigilio Veneris. Præmittitur Notitia Literaria. Studiis Societatis Bipontinæ. Biponti, ex typographia Societatis, 8.

1786 Christ. Guil. Mitscherlichii Lectiones in Catullum et Propertium. Gottingæ, 8. ap. Brose.

1787 Catulli carmen de nuptiis Pelei et Thetidis, cum versione Germanica C. F. Eisenschmidt, in usum tironum illustravit C. G. Lenz. Altenburgi, 8.

1788 C. Valerii Catulli Elegia ad Manlium. Lectionem constituit Laurent. Santenius. Lugd. Bat. 4.

1788 et 1792 C. Valerii Catulli Carmina, varietate lectionis et perpetua annotatione illustrata a Frid. Guil. Doering. Lipsiæ, 8. maj. II. Tom.

Nic. Heinsii notulæ in Catullum editæ sunt a Pet. Burmanno ad calcem Adversar. Heinsianorum.

In Catulli Attin emendationes sunt in Miscell. Obs. Dorvil. Vol. II. pag. 323. sq. item in Carmen X. 'Varus me meus,' Vol. V. pag. 1. sq.

Codex carminum Catulli eleganter scriptus in membrana, qui olim fuit Marquardi Gudii, una cum aliis ejusdem Mss. optimæ notæ pervenit in Bibliothecam Guelferbytanam Serenissimi Ducis Brunsvicensis. Aldina editio Catulli, Tibulli, ac Propertii vulgata anno 1502. 8. extabat castigata passim et emendata manu viri docti in bibl. Ernest.—Codicem Catulli, Tibulli, et Propertii, Sylvarumque Statii, ab Ant. Sinibaldo Florentiæ anno 1484. descriptum, Neapoli in Bibl. Olivetanorum vidit Bernhardus de Montfaucon, ut refert ipse in Diario Italico p. 305.—Exemplar Catulli Ms. quod Mediolani servat Bibl. Ambrosiana, mirifice prædicat Jos. Ripamontius in Card. Borromæi vita. Lucas Holsteinius in Epist. Tom. V. Sylloges Burmannianæ pag. 435. Jani Broukhusii schedas Mstas in Catullum nactus David Hoogstratanus novam ejus poëtæ editionem notis illustratam meditabatur, sed morte præreptus est ad 21. Nov. a. 1724.

Bernardini Realini Carpensis, S. J. commentarius compositus a juvene vix XX. annorum, antequam Societatem ingrederetur, in nuptias Pelei et Thetidis, cum annotationibus ejus in varia scriptorum loca, recusis in Tomo secundo Facis Criticæ Gruterianæ p. 355—371. vidit lucem Bononiæ 1551. 4.

Rob. Titii prælectiones ad Catulli Galliambum sive Carmen LXIV. Bonon. 1599. 4. cum aliis quibusdam ejus viri scriptis prodierunt, et in Grævii editione Catulli leguntur, atque in Parisina a. 1604. fol. p. 216. Illa Parisina in quibusdam exemplis præfert etiam annum 1608. vel 1615.

F. A. C. Werthes über den Atys des Catull, München, 1774. 8. Interpretationem excipiunt observationes.

NOTITIA LITERARIA DE PERVIGILIO VENERIS.

[Ex Fabricii Bibl. Lat. Lib. IV. cap. 1. ed. Ernest. 1774. ubi memorantur ea quæ complectitur *Petronii Arbitri Appendix* a P. Pithœo editioni Petronii Patissonianæ a. 1587. subjecta.]

Pervigilium Veneris sive carmen trochaicum de vere, quod variorum notis illustratum Meursius parte 2. exerc. Critic. p. 143. Catullo; Jos. Scaliger Q. Catulo Urbicàrio, cujus apud Juvenalem mentio; Senecæ Floro tribuit Barthius ad Claudian. p. 147. edit. primæ et XVI. 6. Adversar. aliisque in locis; Lipsius Augustei ævi Poëtæ, Salmasius et Menagius Poëtæ mediæ ætatis Solino supparis, alii Luxurio,[1] qui Carthagine vixit sub Trasimundo Vandalorum Rege. Idem carmen tum ex Lipsii recensione lib. I. cap. 5. Elect. cum ejus notis, tum auctius ex Msto Claudii Salmasii exhibetur a Petro Scriverio in collectione variorum opusculorum, quæ 'Baudii amores'[2] inscripsit, Lugd. Bat. 1638. 8. additis notis P. Pithœi, Jani Dousæ F. Jo. Weitzii, Salmasii, et Scriverii; in cujus postremis animadversionibus carmina nonnulla Flori[3] et

NOTÆ.

1 Salmasius ad Hist. Augustam profert hujus Luxurii Epigramma hactenus ineditum : 'Quo festinus abis gula impellente sacerdos ?' Plura ejus Epigrammata inedita apud P. Scriverium vidisse se testatur Nic. Heinsius ad Claudianum p. 262. qui Luxorium vocat. Luxurii, poëtæ veteris Christiani, nonnulla etiam mecum communicavit Nobiliss. Christophorus Woltereck, Glückstadiensis. Vide itidem quæ Almeloveenius Poëmatis veteribus inseruit pag. 10. sqq. et auctor Ephemeridum Lipsiensium, editarum Germanice a. 1710. p. 1010. sq. necnon quæ ad Claudiani Idyllium de Apono p. 852. Nicol. Heinsius, ex epigrammatis Luxorii ineditis, quæ apud Petrum Scriverium vidit, illud de aquis calidis Cernensibus integrum proferens : tum quæ in tomo III. Thesauri Novi Antiquitt. Rom. Sallengriani p. 165. et 234. sq. illustris Cuperus in dissert. de elephantis in numis. Ceterum in Msto Cod. Salmasii inter Pervigilium Veneris atque Luxorii hujus poëmatia intersunt paginæ 48. in fol. Vide Menagiana T. III. p. 14. et 81. necnon Tom. IV. p. 310. edit. Amstelod.

2 Baudii amores ex una eademque editione in titulo jam Hagam, jam Lugdunum Batavorum, jam Amstelodamum referre videas.

3 Flori Poëtæ, qui sub Hadriano vixit, mentio apud Spartianum. Hunc Salmasius eundem esse existimabat cum L. Annæo Floro, cujus Breviarium Historiæ Romanæ habemus. Fuit et sæculo IV. post natum Christum quidam Flori nomine Diaconus Lugdunensis, cujus versus edidit Mabillonius Tom. I. Analect. pag. 388. sq.

aliorum ex membranis Salmasii inseruntur. Paulus quoque Colomesius ad Gyraldi dialogos de Poëtis pag. 507. Josephi Scaligeri observationes in Pervigilium Veneris nactum se testatus est ex apographo Sarravii. Sed illarum editionem acerbus eximii viri obitus intercepit. Idem carmen emendatum cum notis subjicitur poëmatis Jo. Ludovici Praschii, Norib. 1666. 12. Cum commentario Andreæ Rivini prodiit separatim Lips. 1645. 4. et cum Scriverii et aliorum notis ac Rivini commentario Hagæ 1712. 8. addito Cupidine crucifixo Ausonii. *Gallicam Metaphrasin* memorat Jo. Clericus Tom. 24. Bibl. Select. p. 225. Alia recentior Nic. Stephani Sanadonis, S. J. cum notis, (quales ejusdem viri docti extant in Horatium) Paris. 1728. forma minore, 'traduction d'une ancienne hymne sur les fêtes de Venus.' Latinis e regione positis. De Pervigilii vocabulo quo sacrum nocturnum innuitur, vide Petronium Burmanni p. 72. Addam et hoc, quod Pervigilium Veneris et Ausonii Cupidinem crucifixum *Anglico* translatum carmine dedit Thomas Stanleius Lond. 1651.

SEQUENTES Editiones et Versiones Catulli a Bipontinis editoribus non memorantur:—

Catulli Opera Lugd. 1555.

Callimachi poëma de Coma Berenices Latinis versibus per Catullum, cum castigationibus Jos. Scaligeri. 8vo. Ant. 1584.

Catulli Opera et Vita, Lugd. 1609.

Les Poësies de Catulle en Lat. et Français. 8vo. Par. 1653.

Versio Italica a Parmindo Ibichense, in opere magno ed. Mediol. a. 1731. Altera etiam versio Italica, ab Abbate Raffaele, 1776. et Libro de Caio Valerio Catullo Veronese, tradotto en versi Italiani a rincontro del Testo Latino da Luigi Subleyras nell' anno 1770. Seconda edizione, dai torchi di Mariano de' Romanis e figli a spese degli Eredi Raggi. Rom. 1812. 8vo. Versio multum laudata. Obscœnitates Catulli paraphrasi vitantur.

Catulle, Tibulle, et Gallus, trad. en prose, avec le texte,

per Pezay Marchionem de Masson. 8vo. 2 vol. Paris. 1771. Hic interpres omnia Catulli vertit; et quædam negligenter: sed alioquin æstimatur.

Traduction en prose de Catulle, Tibulle, et Gallus. 2 Tom. 8vo. Amst. 1771.

Catulli Opera. 2 vol. ap. Brindley, Lond. 1774.

Catullus, Tibullus, et Propertius, ex recensione cl. Vulpii, cum notis selectis et indice locuplete. 3 vol. Ven. 1786.

Opera Catulli recensuit J. Wilkes. 4to. Lond. 1788. typis J. Nicholls. Textus simplex sine notis.

Versio Remleri Germanica, continens LXXVII. Catulli Carmina, ed. Lips. 1793. 8vo. et Halberstad. 1802. repetita est etiam ibid. 1810. 8vo. et propter suavitatem valde æstimatur. Nullum carmen bonæ frugis omittitur.

Caii Valerii Catulli carmina minora, cura Theoph. Forbeger, 8vo. min. Lips. 1794. Editio elegans, annotationibus comitata.

Catullus, Tibullus, et Propertius, Bodoni. Parmæ, fol. 1794. In hac splendida editione textus Catulli corrigitur auxilio trium Romanorum codicum, et aliis duobus quos Antonius Angelius olim tenuit. Alia etiam adjumenta, ex editionibus antiquis orta, non defuere.

Catullus, Tibullus, Propertius, cum Galli Fragmentis et Pervigilio Veneris. Præmittitur Notitia Literaria. Studiis Societatis Bipontinæ. Editio secunda. 8vo. Biponti 1794.

Duodecim Catulli carmina metrice versa, a Joh. Adolph. Nasser in suis, Lyrisch. Gedichten, 8vo. Kilon. 1795.

Poëmata C. Valerii Catulli in versu Anglico, cum Latino textu et notis classicis. Præfiguntur icones Catulli et Nepotis, 2 vol. 8vo. 1795. Præfatio est bene conscripta, et annotationes ad materiem rite sunt constitutæ. Accedit etiam Vita Catulli. Textus totus retinetur, sine ullis excisionibus; et etiam Anglice, modestius vero, et sæpe quasi sub velamine, redditur. Prima nimirum est hæc versio Anglica omnium Catulli carminum, et laudem, quam meruit, assecuta est et servat.

Summlung auserlesener kleinerer Gedichte des Catull. me-

trisch übersetzt von einem preuss officier. Cöth. 8vo. 1798.

Catullus, &c. 8vo. Argent. 1798. Hæc est tertia et ultima Bipontinorum edit.

Traduction complète des Poësies de Catulle, suivie des Poësies de Gallus et de la Veillée de la Fête de Vénus, avec notes par Fr. Noel. Par. an. XI. (1803.) 2 vol. Hæc versio est in sermone pedestri, quæ curiosæ verborum Catulli felicitati minus apta est. Annotationes doctas complectitur vol. secundum. Obscœnitates textus in versione vitantur.

Catullus, Tibullus, Propertius, cum Galli Fragmentis et Pervigilio Veneris. Vindob. 1803. 8vo. Emendata editio. Textus, maxima ex parte, est ex recensione Vulpiana.

Catullus, Tibullus, Propertius, 16mo. Roterod. 1805.

Catullus, Roterod. 12mo. 1806.

Der Attis des Catullus, em Sylbenmaasse des Originals von Chris. Wilh. Ahlwardt. Oldenburg. 1808. 4to. min. Adjiciuntur annotationes criticæ.

Catullus, Tibullus, Propertius, cum Galli Fragmentis et Pervigilio Veneris. In usum scholarum diligenter expressa. Halæ, 1810. 8vo.

Catullus, Tibullus, Propertius, ad optimos libros accurate editi. Lips. 1812. 16mo.

Versio Germanica Catulli a D. Joh. Phil. Krebs. Describitur ut versio suavissima, cui subjunguntur notæ, verba et res bene illustrantes. Giess. 1813. 4to.

Catulli, Tibulli, et Propertii Opera, ex optimis editionibus sedulo accurata, 18mo. Lond. 1816. Sine annotationibus, sed nitide expressa.

Elégies de Catulle, de Tibulle, et Properce, trad. en vers Français, par C. L. Mollevant. Par. 1816. 3 vol. 18mo.

Catulli Carmina. Poems of Catullus, with some explanatory and philosophical notes, and several odes written in imitation of this author in more modern times. For the use of schools. Londini, in Ædibus Valpianis, 12mo. 1817.

Caii Valerii Catulli Carmina. In usum studiosæ juventutis. Oxon. 8vo. min. 1818. sine annotationibus. In præfa-

tiuncula ait editor anonymus: 'Hujusce autem editionis erat consilium ut carminum pulcherrimorum, quæ, Lucretiana et Virgiliana si excipias, Latinæ poëseos primas facile tenent partes, essent exemplaria quæ in manibus juvenum elegantioris ingenii commode versari possent.' Huic libello bene accedit Diatribe de Metris Catulli Vulpiana.

Poëmata Caii Valerii Catulli Anglice versa a viro hon. Georgio Lamb, in duobus voll. 8vo. min. Lond. 1821. In hac versione carmina quædam omittuntur, sed non temere: obscœnitates enim non desiderantur. Quod ad alia, 'Plus,' ait Noel, 'Catulle est inimitable, plus on a dû multiplier les efforts pour l'imiter.' Hæc sententia præsenti volumini præfigitur: de quo igitur satis erit dicere, quædam nitide et eleganter versa esse, ea præsertim quæ in versu heroico fluunt. Accedunt præfatio et notæ Catullo bene accommodatæ.

Singulorum Catulli poëmatum versiones innumeræ pæne extant: inter quæ notentur versiones variorum generum Italicæ, in opere cui titulus, Parnaso de' Traduttore Italiani, ut quæ magnam laudem obtinuerunt.—Inter Gallicas versiones singulorum poëmatum celebrior est, Les Noces de Thétis et de Pelée en vers Français. Par M. P. L. Ginguené. Par. 12mo. 1818.—Inter Germanicas, Blumenlese aus Catulle, &c. 8vo. Bamberg. 1799.—Inter Anglos singulorum Catulli poëmatum versiones abundant, quarum auctores bene noti sunt, Cowley, Parnell, Oldham, et memoriæ festivæ Thomas Brown, cum multis aliis.

Non nostri fuit inprimis propositi, ut jam sæpe diximus, notare Dissertationes criticas, et talia, ab operibus Classicorum separatim edita. Ut antea, tamen, in transitu indicamus Observationum criticarum in Catulli carmina specimen, a Ferd. Handio. Lips. 1809. 8vo. Hoc nimirum opus ad res nostras eo magis pertinet, quod editum fuit a docto viro pro futuræ editionis specimine, et quod in eo multa critice et præclare peracta sunt. Sed, quod miremur, etsi hoc specimen multis abhinc annis vulgatum fuit

in Germania, nihil aliud de ipsa editione nos Angli audivimus.

Nec a re nostra omnino alienum videtur, indicare Fragmentum Catulli, non ita pridem a J. Marshamo, Hispano, apud Gallos militante, e Ms. Herculanensi in lucem productum, et postea cum vetusto codice in Bibliotheca Jenensi collatum, et ex eo viginti versibus auctum, Jenæ, 1807. fol. Si quis de hoc plura velit consulat Supplementa ad Harlesii Not. Brev. Lit. Rom. part. III. p. 17. sq.

Inter finiendum notamus, quod lectores nostros vix effugisse potest, recentiores Latinos poëtas in imitando Catullo multos fuisse: inter quos annumerentur Buchananus, Beza, Muretus, Joannes Secundus, Marc Antoine Flaminio, Meursius, V. Bournius, cum pæne omnibus sive qui elegantias Latini carminis in deliciis haberent, sive amatoria spirarent.

RECENSUS CODICUM MSS.

C. VALERII CATULLI

QUI IN BIBLIOTHECIS BRITANNICIS ASSERVANTUR.

CATULLI carminum codex antiquissimus, qui notus fuit, repertus est in Gallia a quodam Veronensi, Catulli, ut ipse loquitur, *compatriota*. 'Suspicor,' ait Josephus Scaliger in Castigationibus suis in Catullum, 'illud Gallicanum exemplar Longobardicis literis scriptum fuisse; quia errores, qui in postremis codicibus ab imperitis librariis disseminati sunt, non aliter videntur quam a morosis illis characteribus nati, id quod suo loco diligenter admonebimus. Præterea non character solum menda propagavit, sed et antiquaria lectio.' Hæc omnia valde sunt probabilia, et si verum est hunc codicem literis Longobardicis scriptum fuisse, certum est satis fuisse antiquum.

Quomodocumque vero hæc se habeant, codicem valde antiquum Catulli non licet expectare in publicis Britanniæ bibliothecis. Omnes quos nobis contigit videre (et quidem in bibliothecis nostris perpauci sunt inveniendi) scripti sunt, ut probabile videtur, in Italia, etsi de scribis, de annis, et de locis nihil certi novimus.

Ut in codicibus impressis Catullus interdum legitur separatim, et interdum conjunctus cum Tibullo et Propertio, ita in codicibus Mss. Ubi igitur *solus* occurrit Catullus, vel in trium poëtarum ordine *præcedit*, eum in præsenti Recensu memoravimus: ubi vero alium poëtam *sequitur*, sub nomine ejus qui ordinem ducit reperietur.

Codex in Museo Britannico.

Inter *Codd. Burneianos*, N. 133. cod. membran. illuminatus, pagg. 120. collat. in paucis ad edit. J. Antonii Vulpii, cum notulis rarissime inspersis, et variis lectionibus.

Nullus alius cod. Ms. Catulli in Bibliotheca Mus. Britan. est. In transitu vero notamus codicem impress. (Catulli, Tibulli, et Propertii Poëmata, Paris. 1543.) cum notis Mss. sed a quo scriptis non liquet.

Catalogus Musei Britannici indicat editionem operum Catulli ab Isaaco Vossio, cum notis Mss. Bentleii: sed perpaucæ sunt, et ad quatuor tantum pagg. referunt, 156. 157. 158. 159.

Codex Oxoniensis.

In *Biblioth. Bodl. Canon. Lat.* 30. Catullus, cod. membran. illuminatus. Hunc codicem magni, ut videtur, æstimavit Canonici. Variæ enim lectiones ab ipso excerptæ et collatæ cum editione Aldina præfiguntur codici; sic nimirum a Canonici inscriptæ: 'Variæ Lectiones cod. Ms. Catulli: membran. in fol. sæc. XIV. apud Ab. Canonici cum editione Aldina 1502. collatæ.' Harum varr. lectt. quædam sunt singulares. Carmina quædam res diversas tractantia in unum corpus conglobantur.

Digni sunt etiam qui hic memorentur impressi libri sequentes: Catullus, Tibullus, et Propertius, Ald. 1502. (duo exemplaria,) Ald. 1515. (duo exemplaria), et Ald. 1554. quippe hi omnes libri hic extant cum codd. Mss. collati.

Bibliothecæ Cantabrigienses nullum, ni fallimur, codicem continent Catulli.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

INDEX
RERUM ET VERBORUM
IN
CATULLUM.

Numerus prior Carmen, posterior Versum designat.

B.

C.

D.

E.

G.

H.

L.

N.

O.

S.

T.

V.

Z.

INDEX

NOMINUM PROPRIORUM.

B.

C.

D.

E.

F.

M.

N.

O.

P.

FINIS CATULLI OPERUM.

